

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

Innhold

Del I			
Hovedinnledning	9	Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	58
1 Innledning	11	Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	59
2 Tabelloversikter over budsjettforslaget	15	<i>Programkategori 02.10 Utenriksformål .....</i>	60
3 Generelle merknader til budsjettforslaget	17	Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	60
4 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkeordet «kan overføres»	19	Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner	64
5 Årsverksoversikt Utenriksdepartementet	21	Kap. 118 Nordområdetiltak mv.	89
6 Anmodningsvedtak	22	<i>Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen .....</i>	110
7 Programområde 02 Utenriksforvaltning	23	Kap. 140 Utenriksdepartementets admini- strasjon av utviklings-hjelpen	111
7.1 Satsing i nordområdene	23	Kap. 141 Direktoratet for utviklings- samarbeid (Norad)	111
7.2 Trygge Norges sikkerhet	24	Kap. 144 Fredskorpset	112
7.3 Klima og bærekraftig utvikling	26	<i>Programkategori 03.10 Bilateral bistand .....</i>	113
7.4 En aktiv europapolitikk	27	Kap. 150 Bistand til Afrika	114
7.5 Rettferdig global styring	28	Kap. 151 Bistand til Asia	129
7.6 Fremme norsk verdiskaping i utlandet	30	Kap. 152 Bistand til Midtøsten	140
8 Programområde 03 Internasjonal bistand	32	Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika	142
8.1 Overordnede føringer	32	<i>Programkategori 03.20 Globale ordninger .....</i>	145
8.2 Regjeringens tematiske satsingsområder	33	Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling	146
8.3 Regjeringens virkemidler	40	Kap. 161 Næringsutvikling	154
8.4 Regjeringens geografiske satsingsområder	41	Kap. 162 Overgangsbistand (gap)	158
8.5 Rapport om norsk utviklings- samarbeid i 2007	43	Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	161
Del II		Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati	171
Nærmere om budsjettforslaget	49	Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering	182
<i>Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten .....</i>	51	Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.	186
Kap. 100 Utenriksdepartementet	54	Kap. 167 Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	205
Kap. 3100 Utenriksdepartementet	58	Kap. 168 Kvinner og likestilling	205
		Kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ	208
		<i>Programområde 03.30 Multilateral bistand .....</i>	216
		Kap. 170 FN-organisasjoner mv.	218
		Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner ...	243
		Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak ...	251

Del III

Spesielle tema	255
10 Miljøomtalen	257
11 Likestilling	265
11.1 Mål og virkemidler	265
11.2 Likestilling som ett av fem hovedspor i budsjettet	268
11.3 Internasjonale prosesser og multilateralt samarbeid	270
11.4 Regionalt og bilateralt samarbeid	273
11.5 Likestilling internt i utenrikstjenesten	276
12 Anmodningsvedtak	277
12.1 Vedtak nr. 127, 05.12.2007	277

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 100-172 og kapittel 3100	279

Vedlegg 1

Stillinger ved utenriksstasjonene	286

Vedlegg 2

Tusenårsmålene og status for måloppnåelse	289

Vedlegg 3

Bilateral bistand i 2007	294

Vedlegg 4

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner	299

Vedlegg 5

Bilateral bistand gjennom ikke-norske NGOer, 2007	301

Vedlegg 6

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner	302

Vedlegg 7

Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak	303

Oversikt over bokser

Boks 8.1 Kommissjonen for fattiges adgang til lov og rett.	34	Boks 9.4 Menneskehandel	176
Boks 9.1 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskaps- og kompetansebygging, aktivitet og tilstedeværelse.	90	Boks 9.5 Regjeringens klima- og skogprosjekt	191
Boks 9.2 Toleranse og medmenneskelighet	151	Boks 9.6 Bilateral gjeldssletting holdes utenfor bistandsbudsjettet	252
Boks 9.3 PUSH – grenseløst samarbeid mellom palestinere, israelere og jordanere	152	Boks 9.7 Parisklubben	253
		Boks 9.8 Gjeldsslettingens betydning for HIPC- og MDRI-landene	254

Figuroversikt

Figur 8.1	De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand 2003 – 2007. For en bredere oversikt over fordelingen av støtten til de 25 største mottakerlandene i 2007, se Vedlegg 2	44	Figur 3.3	Bilateral bistand til utvalgte land i Midt-Østen etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)	296
Figur 9.1	Fordeling av midler til vedtatte prosjekt og fond i 2007 fordelt på målområder.	88	Figur 3.4	Bilateral bistand til utvalgte land i Latin-Amerika etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)	297
Figur 9.2	Forbruk fordelt på tema for 2006 og 2007 for kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv. (i mill. kroner)	229	Figur 3.5	Bilateral bistand til utvalgte land i Europa etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)	298
Figur 9.3	Tematisk fordeling 2007 og plantall 2009	251			
Vedlegg 3					
Figur 3.1	Bilateral bistand til utvalgte land i Afrika etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)	294	Vedlegg 4		
Figur 3.2	Bilateral bistand til utvalgte land i Asia etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)	295	Figur 4.1	Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner, 2007	299
			Vedlegg 5		
			Figur 5.1	Bilateral bistand gjennom ikke-norske NGOer, 2007	301
			Vedlegg 6		
			Figur 6.1	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2007 (NOK 1000) kun avtalepartnere som har fått mer enn 200 mill. er spesifisert i tabellen	302

Tabelloversikt

Del I

Tabell 8.1	Flerårige tilsagn om norsk støtte gitt med forbehold om Stortingets godkjenning. (tall i mill. kroner)	42
Tabell 8.2	Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype, 2004–2007 (tall i mill. kroner)	43
Tabell 8.3	Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2004–2007 (tall i mill. kroner)	44
Tabell 8.4	Samlet bilateral bistand fordelt per kanal, 2004–2007 (tall i mill. kroner)	45
Tabell 8.5	Multilaterale organisasjoner: De fem største mottakerne av norsk bistand (tall i mill. kroner)	45
Tabell 8.6	Norsk frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2004–2007. Se også vedlegg 4 (tall i mill. kroner)	46

Del II

Tabell 9.1	Nordområdesatsingen – økning – i 2009	90
Tabell 9.2	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika.	115

Tabell 9.3	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Asia	130
Tabell 9.4	Anslag ODA-godkjente utgifter til flyktningiltak i Norge	205
Tabell 9.5	Fordelingen av kvinnebevilgningen etter tema og aktør	207
Tabell 9.6	Fakta om utviklingsbankene	244
Tabell 9.7	Norges avtaleregulerte fordringer på utviklingsland per 31. mars 2008 (eksklusive morarenter)	252

Del III

Tabell 11.1	Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling 2004-2007. Beløp i mill. kroner og prosent av total bilateral bistand. Fordelt på hovedmål og delmål.	268
Tabell 11.2	Hovedspor 3: Kvinner og likestilling 2007 og 2008 budsjettet Budsjettall i mill. kroner	269

Vedlegg 2

Tabell 2.1	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse.	290

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet av 12. september 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Hovedinnledning

1 Innledning

Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og verdier i en verden i rask forandring. Samtidig skal den bidra til å fremme fred, menneskerettigheter og internasjonale fellesgoder og bygge en bedre organisert verden. Ankerfester for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er vår sterke støtte til FN, NATO-medlemskapet og vårt tette forhold til Norden og EU blant annet gjennom EØS-avtalen. Norge skal utnytte kjente og nye muligheter til å fremme norske interesser og bidra til en mer rettferdig verden. I utenrikspolitikken er det viktig å vise evne til å prioritere innsatser og ressursbruk.

Regjeringens politikk bygger på en erkjennelse av at norsk sikkerhet og norske interesser må ivaretas gjennom et tydelig fokus på våre nærområder. Derfor fører Regjeringen en aktiv politikk i nærområdene med et særlig fokus på utfordringer og muligheter i Nordområdene. I tillegg bygger vår politikk på erkjennelsen av at relevans i dagens verden også handler om engasjement utenfor nærområdene. Norske interesser er tjent med at universelle menneskerettigheter styrkes og at verdens land evner å møte vår tids største utfordringer fra fattigdom, klimaendringer og økende globalisering. Disse utfordringene kan ikke isoleres geografisk. De er grenseoverskridende. Klima, kamp mot fattigdom, bekjempelse av internasjonal terrorisme, spredning av smittsomme sykdommer, utfordringer knyttet til migrasjon, arbeidet for fred, nedrustning og forebygging av konflikter påvirker også vår sikkerhet her hjemme. En snever forståelse av norske interesser er dårlig norsk interessepolitikk.

Nordområdene er denne Regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken. I løpet av de siste årene har vi styrket satsingen på nordområdene. År for år er det gitt økte målrettede budsjettbevilgninger som stimulans til satsingen i nord. Vi har trappet opp kontakten med samarbeidspartnere i regionen og nordområdespørsmål står sentralt i Norges samarbeid og kontakt med Russland, våre allierte, nordiske naboer og andre EU-land. Nordområdestrategien som ble lagt fram 1. desember 2006 er førende for Regjeringens arbeid. Strategien legger opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. De 22 tiltakspunktene i Regjeringens nordområdestra-

tegi dekker et bredt felt, til havs og på land og arbeidet med å gjennomføre strategien er godt i gang.

Utviklingen av forholdet til Russland er en hovedprioritet, både i vår nordområdestrategi og for Regjeringens utenrikspolitikk generelt. Vi har styrket det bilaterale samarbeidet med Russland på en rekke områder. Mange av de utfordringene vi møter i nord kan bare løses gjennom russisk medvirkning og engasjement. I tillegg er det en grunnleggende norsk interesse at Russland utvikler og styrker demokrati, rettstat, menneskerettigheter og respekterer de grunnleggende prinsippene for en internasjonal rettsorden. Vi ser nå et mer selvheldende og fremoverlent Russland. Krigføringen i Georgia viser at Russland ikke har veket tilbake for å bruke militær makt i sine naboregioner, også med det formål å påvirke europeiske grenser. Norge har tatt avstand fra denne krigføringen. Vår politikk overfor Russland skal være bygget på både samarbeid og fasthet. Langvarige og økende motsetninger mellom NATO og Russland vil ikke være i Norges interesse. Derfor er det også i vår interesse å arbeide for at slike motsetninger ikke tar overhånd.

NATO-medlemskapet er en bærebjelke i vår utenriks- og sikkerhetspolitikk. Vår sikkerhet trykkes gjennom internasjonalt samarbeid og god kontakt med våre allierte. Regjeringen er opptatt av at NATO må være det sentrale transatlantiske forum for konsultasjoner om sikkerhetspolitiske spørsmål. I NATO og i andre fora vil vi arbeide for en sikkerhetspolitikk som gjør at vi står sterkere rustet til å møte de sikkerhetspolitiske utfordringene vi står overfor, herunder terror, klima, helse, miljøødeleggelser og nedrustning. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å søke tettere samarbeid med de andre nordiske landene om sikkerhetspolitikken og med å videreføre vårt tette samarbeid med EU på dette området.

Verden veves sammen i et stadig tettere skjebnefellesskap der begreper som «oss» og «dem» får mindre relevans. Flere sentrale sikkerhetspolitiske utfordringer har sitt utspring i skjæringspunktet mellom konflikter, svake stater og fattigdom. Klimaendringer legger ytterligere byrder på de svakeste; stater som individer. Dette krever en bred innsats der sivile virkemidler i form av fattigdomsbekjem-

pelse, økonomisk utvikling, utdanning, statsbygging og klimatilpasning ofte har en vel så sentral rolle som militær innsats. Derfor ser Regjeringen på utviklingspolitikken som et sentralt element i den generelle utenriks- og sikkerhetspolitikken.

De siste årene har vi styrket og fordypet vår dialog og samarbeid med europeiske land og EUs institusjoner. Regjeringen vil fortsette dette arbeidet. En aktiv europapolitikk er nødvendig for å ivareta norske interesser og få gjennomslag for norske syn. Samarbeid om klima vil være spesielt viktig fram mot klimatoppmøtet i København. Både EU og Norge har ambisiøse klimamålsettinger og har en felles interesse av en klimaavtale med mer omfattende utslippsreduksjoner og bredere deltakelse. Den norske satsningen på CCS er viktig i en slik sammenheng og fremme av både CCS-arbeidet og skogsatsingen skal vektlegges også i utenrikspolitikken.

Gjennom aktiv deltakelse i internasjonale operasjoner skal Norge også være med på å ta et internasjonalt ansvar for fred og sikkerhet. ISAF-operasjonen i Afghanistan er og forblir vårt viktigste internasjonale militære engasjement. Norge bidrar i tillegg betydelig til den sivile innsatsen i Afghanistan og har gått i front for at FN skal få en sterkere koordinerende rolle. Regjeringen er opptatt av at vi skal delta også i FNs fredsoperasjoner. Et norsk bidrag til FNs operasjon i Darfur ble stanset av sudanesiske myndigheter, men vi vil jobbe med å bidra mer, spesielt i Afrika.

Det er i norsk interesse at vi har et sterkt FN. Vi er tjent med en internasjonal rettsorden der maktbruk er regulert og der det finnes internasjonale kjøreregler. FN er den viktigste internasjonale institusjonen for dette. Vi vil fortsette vårt arbeid for å sette FN bedre i stand til å møte de internasjonale utfordringene verden står overfor. Det vil vi gjøre både ved å stille opp for FN når det er nødvendig, men samtidig ha fullt trykk på arbeidet med å skape et mer moderne og effektivt FN. Norge vil derfor fortsette arbeidet med FN-reform.

Regjeringen ser et klart behov for demokratisering av de multilaterale finansinstitusjonene. Norge er en pådriver i arbeidet med å styrke fremvoksende økonomier og fattige lands representasjon i de styrende organer i Verdensbanken. Styrking av afrikanske lands posisjon har et særskilt fokus. Samtidig støtter Regjeringen opp om enkelttiltak som kan styrke utviklingslandenes innflytelse i Verdensbanken.

FN er den viktigste organisasjonen globalt når det gjelder fred. Derfor er Norge en av de viktigste støttespillerne for FNs fredsinnsetning. Vi er blant hovedbidragsyterne til FNs fredsbyggingsskomisjon og vi støtter FNs egen evne til å forebygge

væpnet konflikt gjennom økonomisk og praktisk støtte til FNs kontor for fredsmekling. Norges rolle for å bidra til fred og forsoning har en tydelig plass i vår regjeringsplattform. Derfor vil vi fortsette samarbeidet med FN, i tillegg til vårt engasjement for fred og forsoning i en rekke konflikter.

Vårt arbeid for nedrustning og ikke-spredning er en viktig pilar i Regjeringens engasjement for fred. Utfordringene innen rustningskontroll er store, både på det kjernefysiske og det konvensjonelle området. Antallet kjernevåpenstater har økt siden den kalde krigens slutt. Nye land og grupperinger, deriblant terrororganisasjoner, ønsker å skaffe seg slike våpen. Vi styrker derfor Norges internasjonale pådriverrolle for rustningskontroll og nedrustning, både med hensyn til kjernefysiske våpen, andre masseødeleggelsesvåpen og konvensjonelle våpen. Regjeringen vil særlig være opptatt av at de våpentyper som har uakseptable humanitære konsekvenser skal bli tatt ut av bruk. Dette er bakgrunnen for vårt engasjement for å få en internasjonal avtale som forbyr klaseammunisjon og vil fortsette arbeidet for at flest mulig land slutter seg til denne avtalen.

Arbeidet for menneskerettigheter og særlig barns rettigheter vil stå sentralt i Regjeringens arbeid. Norge skal være i front når det gjelder engasjement og arbeide aktivt for å fremme respekt for og beskyttelse av menneskerettighetene. Menneskerettighetsarbeidet dekker mange områder og er sentralt for Norge både i vår bilaterale kontakt og i internasjonale fora. Norge er kandidat til FNs menneskerettighetsråd for perioden 2009-2012, og vi vil arbeide for å sikre Norge en plass i dette organet.

Som en del av Regjeringens kulturløft fortsetter vi styrkingen av kultur og omdømmearbeid. Fremme av norsk kunst og kultur bidrar til å stryke og synliggjøre Norge internasjonalt og gir oss kontaktflater inn mot interessante miljøer. Norsk verdiskapning i utlandet er viktig for norsk næringsliv. Derfor fører vi en aktiv politikk for å være behjelpelig med å sikre norske bedrifter innpass, i god kontakt med Innovasjon Norge.

Større åpenhet, mer debatt og derigjennom bredere forankring av norsk utenrikspolitikk er en viktig målsetting for Regjeringen. Derfor lanserte vi refleksprosjektet høsten 2006. Gjennom omfattende debattmøter i hele landet og involvering av ressurspersoner og miljøer for utenrikspolitisk tenkning har Regjeringen bidratt til dette. Regjeringen vil som en følge av dette prosjektet legge frem en egen melding til Stortinget om hovedlinjer i utenrikspolitikken våren 2009.

Regjeringen er forpliktet på tusenårsmålsagen da og har tatt et særskilt ansvar for at de helse-

laterete tusenårsmålene skal nås. Samtidig skal Norge fortsatt bidra med betydelig finansiering til utdanning. For å sikre en mest mulig effektiv bruk av bistandsmidler vil Regjeringen prioritere de multilaterale organisasjonene som kanaler for slike store fellesløft, mens den bilaterale bistanden i større grad vil konsentreres rundt felt der Norge har spesielle fortrinn og kompetanse. En slik arbeidsdeling er også i tråd med den tenkning som ligger til grunn for giverlandenes retningslinjer for harmonisering og effektivisering av internasjonal bistand. Regjeringen vil legge fram en egen melding til Stortinget om utviklingspolitikken for behandling våren 2009.

Den betydelige norske innsatsen knyttet til klima og miljø springer ut av erkjennelsen av de mange og store utfordringene globale klimaendringer stiller oss overfor. Regjeringen fortsetter arbeidet for en mer ambisiøs global klimaavtale med mer omfattende utslippsforpliktelser og deltakelse. En prioritert oppgave her er mer aktivt å trekke med utviklingsland. Det gjelder store utslippsland som Kina og India, men også de land som i liten grad bidrar til utslipp, men som rammes hardt av klimaendringene. Å styrke fattige lands evne til å tilpasse seg klimaendringer må derfor stå sentralt. Samtidig må vi bidra til at fattige land kan få dekket sine energibehov, men på en måte som i minst mulig grad bidrar til ytterligere utslipp. Tilgang til miljøvennlig energiteknologi som vannkraft og solenergi, må prioriteres. De store utslippslandene må tilbys faglig samarbeid for å få ned utslippene og utvikle nye og mer miljøvennlige løsninger. Utvikling av teknologi for CO₂-fangst og lagring på Mongstad må også ses i et slikt perspektiv.

Avskoging og skogforringelse representerer 20 pst. av de globale utslippene av klimagasser. Statsministeren lanserte under klimapartsmøtet på Bali i desember 2007 et initiativ for tiltak mot utslipp fra avskoging. Innsats mot avskoging vil ikke bare kunne redusere utslipp av klimagasser, men vil også kunne være viktige bidrag til arbeidet med å bevare biodiversitet, bekjempe fattigdom og styrke urfolks rettigheter. Regjeringen har avsatt et betydelig beløp til klima og skogprosjektet for 2009 og legger opp til en opptrapping mot om lag tre milliarder kroner årlig.

Norge skal yte betydelig innsats på områder som er viktig for utvikling. Tradisjonell bistand er bare en del av det som bidrar til varig økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon. Regjeringen har derfor rettet særlig oppmerksomhet mot andre pengestrømmer. Sentralt i dette arbeidet står programmet Olje for Utvikling. Målsettingen her er gjennom overføring av norsk kompetanse og erfaring fra oljeindustrien, å bidra til regelverksutvik-

ling og forvaltningsregimer som fører til større åpenhet og mindre korrupsjon. Miljøhensyn, utjevning og velferdsutvikling er grunnleggende i dette programmet.

Direkteinvesteringer og næringslivssamarbeid er helt vesentlige faktorer for å skape økonomisk vekst i fattige land. Regjeringen vil derfor fortsette med å oppfordre norske bedrifter til å satse også i fattigere land, og vil bruke utviklingspolitiske virkemidler for å stimulere til dette, bla. gjennom Norfund og enkeltprosjekter som samarbeider om et mikrofinansinitiativ.

Regjeringen har rettet økt oppmerksomhet mot forholdet mellom internasjonal migrasjon og utvikling. Private pengeoverføringer fra migranter til hjemland utgjør langt mer enn samlet global offentlig bistand. Regjeringen viderefører innsatsen for å gjøre disse pengeoverføringene enklere og billigere. Samtidig ønsker Regjeringen å finne mekanismer for hvordan disse pengeoverføringene bedre kan samspille med de offentlige bistandsmidlene. Dette er utgangspunktet for lanseringen av Prosjekt Pakistan. Et annet siktemål med prosjektet er i sterkere grad å kunne trekke inn den betydelige kunnskapen og ressursene i innvandringsmiljøene i utviklingssamarbeidet.

Enorme summer forsvinner årlig i korrupsjon og ulovlig kapitalflukt. Regjeringen viderefører den sterke innsatsen mot korrupsjon. Bekjempelse av skatteparadis har fått en stadig mer sentral plass i dette arbeidet. Regjeringen har derfor satt ned et utvalg som skal se på kapitalflukt fra fattige land. Norge leder også en internasjonal arbeidsgruppe om illegal kapitalflukt fra utviklingsland.

Det er bred folkelig oppslutning om norsk bistand. Denne oppslutningen kan bare opprettholdes dersom utviklingssamarbeidet drives på en effektiv måte og midlene havner der de skal. Regjeringen driver et kontinuerlig arbeid for å bedre effektiviteten og styrke forvaltningen av bistandsmidlene. Blant viktige tiltak på dette feltet er opprettelsen av en egen kontrollenhet i Utenriksdepartementet og etableringen av en kanal for varsling av mistanker om korrupsjon. Like viktig er det å dokumentere resultatene av bistanden, et arbeid Norad har ansvar for.

Med det budsjettet som legges fram her, foreslår Regjeringen å innfri målsettingen om at 1 pst. av BNI skal gå til bistand. Dette er viktig av flere årsaker. Først og fremst betyr det mer penger til utvikling, men det er også et klart signal til de mange rike land som fortsatt har langt igjen til FNs målsetting om 0,7 pst. av BNI til utviklingsformål. Afrika vil fortsatt være det viktigste området i norsk utviklingspolitikk.

Norge er blant de land som har kommet lengst i kvinnefrigjøring og likestilling. Dette er også en av Regjeringens utviklingspolitiske hovedprioriteter. En egen melding om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken ble behandlet av Stortinget våren 2008. Dypest sett er dette et spørsmål om flytting av makt. Samtidig er det åpenbart at kvinners manglende rettigheter og deltakelse i mange land svekker mulighetene for å skape økonomisk utvikling. Erfaringene fra Norge har vist hva som er mulig dersom det mobiliseres

politisk vilje. Regjeringen vil bruke disse erfaringene i utviklingssamarbeidet for å styrke kvinners rettigheter. Tiltak og samarbeid for å styrke seksuelle minoriteter og stigmatiserte grupper som hiv-positive, vil videreutvikles.

Kampen for likestilling og seksuelle minoriteters rettigheter utspiller seg i et kulturelt sensitivt terreng. Regjeringen vil her tale med en klar og modig stemme, alltid for de undertrykte, men med utgangspunkt i kunnskap og bevissthet om de grunnleggende maktstrukturer som utfordres.

2 Tabelloversikter over budsjettforslaget

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
<i>Administrasjon av utenrikstjenesten</i>					
100	Utenriksdepartementet	1 563 038	1 540 111	1 608 287	4,4
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	10 674	17 522	25 035	42,9
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	4 731	9 232	8 248	-10,7
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>1 578 443</i>	<i>1 566 865</i>	<i>1 641 570</i>	<i>4,8</i>
<i>Utenriksformål</i>					
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	70 098	82 328	95 567	16,1
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 486 900	2 648 281	3 018 533	14,0
118	Nordområdetiltak mv.	256 154	300 318	310 618	3,4
<i>Sum kategori 02.10</i>		<i>1 813 153</i>	<i>3 030 927</i>	<i>3 424 718</i>	<i>13,0</i>
<i>Sum programområde 02</i>		<i>3 391 596</i>	<i>4 597 792</i>	<i>5 066 288</i>	<i>10,2</i>
<i>Administrasjon av utviklingshjelpen</i>					
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	832 478	881 434	962 518	9,2
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	170 576	166 920	185 836	11,3
144	Fredskorpset			45 000	
<i>Sum kategori 03.00</i>		<i>1 003 054</i>	<i>1 048 354</i>	<i>1 193 354</i>	<i>13,8</i>
<i>Bilateral bistand</i>					
150	Bistand til Afrika	2 659 966	2 743 500	2 843 500	3,6
151	Bistand til Asia	794 029	808 600	1 038 600	28,4
152	Bistand til Midtøsten	173 430	245 000	500 000	104,1
153	Bistand til Latin-Amerika	225 601	261 500	246 500	-5,7
<i>Sum kategori 03.10</i>		<i>3 853 025</i>	<i>4 058 600</i>	<i>4 628 600</i>	<i>14,0</i>
<i>Globale ordninger</i>					
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 646 392	1 717 000	1 729 000	0,7
161	Næringsutvikling	686 226	794 000	894 000	12,6
162	Overgangsbistand (gap)	869 200	724 000	724 000	0,0

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	2 459 964	2 588 434	2 445 000	-5,5
164	Fred, forsoning og demokrati	1 705 050	1 830 250	1 783 725	-2,5
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	620 412	667 000	712 000	6,7
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	193 302	289 116	1 796 795	521,5
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	456 520	408 276	1 992 556	388,0
168	Kvinner og likestilling	195 599	235 000	300 000	27,7
169	Globale helse- og vaksineinitiativ		1 560 041	1 560 000	0,0
	<i>Sum kategori 03.20</i>	<i>8 832 666</i>	<i>10 813 117</i>	<i>13 937 076</i>	<i>28,9</i>
	<i>Multilateral bistand</i>				
170	FN-organisasjoner mv.	4 965 942	4 069 420	4 117 420	1,2
171	Multilaterale finansinstitusjoner	1 753 820	2 000 800	2 035 800	1,7
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	367 326	300 000	270 000	-10,0
	<i>Sum kategori 03.30</i>	<i>7 087 088</i>	<i>6 370 220</i>	<i>6 423 220</i>	<i>0,8</i>
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>20 775 834</i>	<i>22 290 291</i>	<i>26 182 250</i>	<i>17,5</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>24 167 430</i>	<i>26 888 083</i>	<i>31 248 538</i>	<i>16,2</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	<i>Administrasjon av utenriktjenesten</i>				
3100	Utenriksdepartementet	84 774	78 629	85 288	8,5
	<i>Sum kategori 02.00</i>	<i>84 774</i>	<i>78 629</i>	<i>85 288</i>	<i>8,5</i>
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>84 774</i>	<i>78 629</i>	<i>85 288</i>	<i>8,5</i>
	<i>Administrasjon av utviklingshjelpen</i>				
3141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad), jf. kap. 141	3 371			
	<i>Sum kategori 03.00</i>	<i>3 371</i>			
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>3 371</i>			
	<i>Sum inntekter</i>	<i>88 145</i>	<i>78 629</i>	<i>85 288</i>	<i>8,5</i>

3 Generelle merknader til budsjettforslaget

Utenriksministeren og Statsråden for miljø- og utviklingssaker har det konstitusjonelle ansvar for følgende kapitler på Utenriksdepartementets budsjett:

Utenriksministeren

Programområde 02

Kap. 100	Utenriksdepartementet
Kap. 103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
Kap. 115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål
Kap. 116	Deltaking i internasjonale organisasjoner
Kap. 118	Nordområdetiltak mv.

Programområde 03

Kap. 140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen
Kap. 151	Bistand til Asia, post 72 Bistand til Afghanistan
Kap. 152	Bistand til Midtøsten
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter (post 71)
Kap. 164	Fred, forsoning og demokrati
Kap. 169	Globale helse og vaksineinitiativ, post 70 Vaksine og helse
Kap. 170	FN-organisasjoner mv., post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNWRA)

Statsråden for miljø- og utviklingssaker

Programområde 03

Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)
Kap. 144	Fredskorpset
Kap. 150	Bistand til Afrika
Kap. 151	Bistand til Asia
Kap. 153	Bistand til Latin-Amerika
Kap. 160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling
Kap. 161	Næringsutvikling
Kap. 162	Overgangsbistand (gap)
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter (post 70)

Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp
Kap. 168	Kvinner og likestilling
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ, post 71 Andre helse- og aidstiltak
Kap. 170	FN-organisasjoner mv. (postene 70-73 og 76-81)
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

---

4 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkeordet «kan overføres»

Utbetalinger til prosjekter og tiltak kan avvike fra vedtatt års budsjett. Ubrukte bevilgninger ett år overføres følgelig til neste budsjettermin. Overføringene er i hovedsak knyttet til 70-poster og gjelder tilskudd til tiltak i utviklingsland, EØS-området samt tiltak i Russland/SUS. I samsvar med Bevilg-

ningsreglementet § 5, gis følgende oversikt over poster utenom postgruppe 30 – 49 som har stikkeordet «kan overføres» knyttet til seg (poster med overførbare bevilgninger fra en budsjettermin til neste – beløp i 1000 kroner):

Under Utenriksdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2008	Forslag 2009
100	21	Spesielle driftsutgifter	4 790	4 790
115	70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	3 748	67 635
116	71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen	151 431	50 000
116	72	EØS-finansieringsordningen	19 640	900 000
116	73	Den norske finansieringsordningen	7 451	885 000
116	74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania	40	120 000
118	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	38 119	280 127
118	71	Fred- og demokratiltak	3	3 793
118	76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak	2 170	26 698
150	78	Regionbevilgning for Afrika	3 300	2 843 500
151	72	Bistand til Afghanistan		500 000
151	78	Regionbevilgning for Asia	3 971	538 600
152	78	Regionbevilgning for Midtøsten	0	500 000
153	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika	17 016	246 500
160	70	Sivilt samfunn	2 123	1 193 000
160	71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	1 249	81 000
160	72	Demokratistøtte/partier	2 584	7 000
160	73	Kultur	1 231	107 000
160	75	Internasjonale organisasjoner og nettverk	6 375	172 500
160	77	Uttekslingsordninger gjennom Fredskorpset		135 000
161	70	Næringsutvikling	0	309 000
162	70	Overgangsbistand (gap)	713	724 000
163	70	Naturkatastrofer	637	335 000
163	71	Humanitær bistand og menneskerettigheter	0	2 110 000

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2008	Forslag 2009
164	70	Fred, forsoning og demokratiltak	24 377	770 725
164	71	ODA-godkjente land på Balkan	7 313	575 000
164	72	Utvikling og nedrustning	2 251	73 000
164	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land	9 629	365 000
165	70	Forskning og høyere utdanning	0	333 000
165	71	Faglig samarbeid	10 404	240 000
166	70	Ymse tilskudd	3 482	9 795
166	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v.	9 756	39 000
166	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling		248 000
166	73	Klima- og skogsatsingen		1 475 000
168	70	Kvinner og likestilling	4 401	300 000
169	70	Vaksine og helse	94	1 370 000
169	71	Andre helse- og aidstiltak		190 000
170	73	Verdens matvareprogram (WFP)	8	145 000
170	76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	52 516	1 507 200
170	77	FNs aidsprogram (UNAIDS)	0	160 000
170	78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv.	2 785	168 220
170	79	Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps	16 476	67 000
170	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	314	88 000
171	70	Verdensbanken	54	810 000
171	71	Regionale banker og fond	2 223	763 300
171	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner	17	462 500
172	70	Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	2 186	270 000

5 Årsverksoversikt Utenriksdepartementet

	Årsverk pr. mars 2008 ¹
Utenriksdepartementet	756
Utenriksstasjonene	617
Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)	235
Sum Utenriksdepartementet	1608

1 Antall årsverk er angitt ifølge tall fra Statens Sentrale Tjenestemannsregister (SST) pr 1. mars 2008. Personell tilsatt lokalt ved utenriksstasjoner inngår ikke i SSTs materiale. Det vises til eget vedlegg i proposisjonen med oversikt over ansatte ved de ulike utenriksstasjonene, herunder lokalt ansatte.

6 Anmodningsvedtak

Nedenfor nevnes oppfølging av anmodningsvedtak innenfor Utenriksdepartementets område for stortingssesjonen 2007-2008. I del III Spesielle tema,

punkt 3 Om oppfølging av anmodningsvedtak, gis det en nærmere omtale av anmodningsvedtaket.
– Vedtak nr. 127, 5. desember 2007

7 Programområde 02 Utenriksforvaltning

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2009
02.00	Administrasjon av utenriktjenesten	1 586 498	1 566 865	1 566 865	1 641 570
02.10	Utenriksformål	1 813 153	3 030 927	3 030 927	3 424 718
	Sum programområde 02	3 399 651	4 597 792	4 597 792	5 066 288

7.1 Satsing i nordområdene

Regjeringen definerte i Soria Moria nordområdene som et av de viktigste satsingsområdene. Det er i nord at mange viktige spørsmål møtes og det er Regjeringens målsetting at Norge skal lede an i utviklingen av nordområdene. I 2009 styrker derfor Regjeringen nordområdesatsingen med 507 mill. kroner, hvor 15 mill. kroner er over UD sitt budsjett. Regjeringens totale satsing på nordområdene siden nordområdestrategien ble lagt frem i 2006 er i underkant av 1 mrd. kroner.

Norsk nordområdepolitikk har som mål å skape rammebetingelser for en utvikling som trykker nasjonal suverenitet, sikrer stabilitet i området, fremmer en ansvarlig forvaltning av ressursene og miljøet, samt sikrer norske økonomiske interesser. Nordområdepolitikken prioriterer satsing på kunnskap, infrastruktur og verdiskapning i nord for å sette oss i stand til å møte utfordringer og muligheter i nordområdene. Norsk politikk i nord hviler videre på to søyler. På den ene siden legges det opp til et intensivt samarbeid med Russland for å videreutvikle samarbeidet om forvaltningen av fiskeressursene og videre utvikling av samarbeidet om utviklingen av petroleumsressursene og sikring av havmiljøet. På den annen side legges det opp til nordområdedialoger med de sentrale vestlige land som er opptatt av utviklingen i nordområdene. Norge fører i dag nordområdedialoger med en rekke vestlige land.

I desember 2006 la Regjeringen frem nordområdestrategien med 22 tiltakspunkter som viser konkret hvordan Regjeringen vil gi satsingen innhold. Stikkord for satsingen er aktivitet, nærvær, internasjonalt samarbeid og kunnskap. Hovedinnsatsen er

innen kunnskapsutvikling, næringsfremme, miljø og klima, urfolk, energi, forsvar, ressursforvaltning, kultur og folk-til-folk samarbeid i nord. Strategien spenner over ulike sektorer og involverer de fleste departementers budsjetter. Utover de 22 tiltakspunktene arbeider også Regjeringen med flere sektorsatsinger hvor nordområdene prioriteres. Dette gjelder både Forsvarets langtidsplan, Nasjonal transportplan, satsinger innen regional- og næringsutvikling og på petroleumssektoren i nord.

Det er flere forhold som ligger bak den økte vektleggingen på nordområdene. Som kyststat har vi et ansvar for å sikre norsk suverenitet og trygge forvaltningen av fornybare og ikke-fornybare ressurser. Dette krever at vi videreutvikler samarbeidet med Russland, styrker kontakten med våre naboer og allierte og setter oss i stand til å utnytte nye muligheter.

I en tid hvor mange frykter at det kan bli et misforhold mellom tilbud og etterspørsel etter petroleum, vil utviklingen i nordområdene følges av mange land. Dette kan bli Europas nye energiprovins. Her er situasjonen preget av mer stabilitet enn i de fleste andre områdene som leverer energi til de europeiske landene, og avstanden til de europeiske markedene er overkommelig. Men samtidig er dette et område hvor det finnes utfordringer knyttet blant annet til avgrensning av sokkel og soner mot Russland i Barentshavet og fortsatt nærvær av betydelig militær russisk kapasitet. Samtidig er dette en region med et utsatt og sårbart miljø der klimaendringene er betydelige.

Norges tilnærming er trukket opp i den helhetlige forvaltningsplan for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten. Ny teknologi og høyere oljepriser har gjort det attraktivt å utnytte også de

store energiresursene i de nordlige havområdene. Dette skaper vanskelige avveiningsspørsmål mellom hensynet til miljøet og fornybare ressurser på en side og hensyn til produksjon og transport av petroleum på den annen side.

Energi og klima er viktige sider ved nordområdepolitikken og krever bred oppfølging både internasjonalt og nasjonalt. Regjeringens målsettinger for klimapolitikken vil være ledende også i nordområdearbeidet. Norge vil ta initiativet til bilateralt samarbeid om klima med Russland, også i internasjonale fora, og vektlegge klimaproblematikken i arbeidet i de regionale råd. Frem til våren 2009 vil Norges formannskap i Arktisk råd stå sentralt i nordområdearbeidet. Arbeidet med klimaendringer og bærekraftig utvikling i Arktis vil bli prioritert. Prosjektsamarbeidet og atomsikkerhetssamarbeidet med Russland vil bli videreført. Samarbeidets omfang og form vil tilpasses de aktuelle prioriteringer i nordområdepolitikken. Regjeringen har lagt vekt på et aktivt presse- og besøksprogram og nordområdedialoger og -diplomati. Dette har bidratt til å øke bevisstheten omkring nordområdenes betydning i utenlandske og norske media og fagmiljøer og blant internasjonale beslutningstakere og har knyttet et verdifullt nettverk av kontakter.

Norsk nordområdepolitikk skal også fange opp nye problemstillinger og nye utviklingstrekk. Klimaendringene og issmeltingen fører til at det åpnes nye transportveier mellom Atlanterhavet og Stillehavet over Polhavet. Denne utviklingen åpner nye muligheter og skaper samtidig nye utfordringer i nordområdene. Et klart utviklingstrekk er at arktiske spørsmål nå blir en mer integrert del av nordområdesatsingen. De russiske vedtakene om produksjonen på Shtokman-feltet og planene om enorme investeringer på land i tilknytning til virksomhet til havs, åpner nye muligheter ikke minst for deler av Nord-Norge. Det vil være viktig at man på norsk side vurderer hvordan vi kan få på plass en infrastruktur og en logistikk som kan betjene utviklingen. Dette vil bli reflektert i Nasjonal transportplan, men bør også gjøres til gjenstand for særskilt satsing i årene som kommer.

Gjennom programmet Barents 2020 for kunnskapsutvikling i nord skaper regjeringen arenaer for samarbeid mellom norske og utenlandske kompetansemiljøer og bidrar til å fornye vår kunnskap om nordområdene. Viktige prosjekter er blant annet et norsk-russisk samarbeidsprosjekt for harmonisering av standarder på helse, miljø og sikkerhet innen petroleumsindustrien og skipsfart i nord, utredning av helhetlig overvåkings- og varlingssystem for havområdene i nord og forskningsprogrammet «Geopolitikk i nordområdene, norske interesser» samt en rekke nordområdestipender.

7.2 Trygge Norges sikkerhet

Regjeringen skal sikre et trygt Norge og trygghet for norske borgere. Vi skal arbeide nært med våre allierte og gjennom dialog og samhandling sikre at vi nasjonalt og internasjonalt kan møte tradisjonelle så vel som nye sikkerhetspolitiske utfordringer, herunder terrorisme, spredning av masseødeleggelsesvåpen, helseproblemer og miljøødeleggelser. Vi skal videreføre norsk engasjement for nedrustning og ikke-spredning og vi skal gi støtte til utvikling av dialog mellom ulike grupper der konflikt kan utvikles.

Regjeringen legger et utvidet sikkerhetsbegrep til grunn for utformingen av Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk. Vi legger derfor også vekt på klima og miljø, og sosiale og økonomiske tiltak for å sikre stabilitet og utvikling. Styrket koordinering av innsatsen på de enkelte områder vil være en prioritert sak for Regjeringen.

NATO-medlemskapet forblir en bærebjelke i vårt internasjonale engasjement. Situasjonen i Georgia har på ny satt søkelyset på de mer tradisjonelle utfordringene knyttet til alliansesolidaritet og NATOs kjerneoppgaver. Bruk av militærmakt i strid med folkeretten må det tas avstand fra. Forsøk på å endre grenser ved hjelp av makt kan ikke aksepteres. I møte med både nye og mer tradisjonelle sikkerhetsutfordringer vil forholdet til Russland stå sentralt. Regjeringen vil legge vekt på dialogen med Russland opprettholdes, og at samarbeid for å sikre økt stabilitet videreføres.

Alliansens betydning som sikkerhetspolitisk instrument til støtte for blant annet FN og den Afrikanske Union så vel som samarbeidet med EU, stiller nye krav til organisasjonen, særlig med hensyn til stabiliseringsoperasjoner og samarbeid med sivile aktører. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til at NATO fortsatt omformes og utvikles på en måte som gjør den i stand til å møte de nye sikkerhetsutfordringer på en koordinert og effektiv måte. Det er Regjeringens mål at den løpende utvidelse av Alliansen og det voksende samarbeidet med NATOs ulike partnere skjer på en måte som bidrar til økt stabilitet i og utenfor Europa.

Norsk og europeisk sikkerhet bygger på et nært forhold til USA. Regjeringen vil bruke NATO til å videreutvikle det transatlantiske partnerskapet, den politiske dialogen så vel som et tett bilateralt samarbeid mellom Norge og USA.

Forutsetningene for nordisk samarbeid er nå betydelig større på grunn av endringene i det utenrikspolitiske og sikkerhetspolitiske landskapet i Norden. Hovedrammen er femlandssamarbeidet, men land med særskilte fellesinteresser kan også samarbeide i andre konstellasjoner, herunder for-

svarspolitisk samarbeid og nærområdessamarbeid Norge-Sverige-Finland og norsk-islandsk-dansk samarbeid om spørsmål i Arktis/Norskehavet. Dessuten vil refleksjonen over utfordringer og muligheter for et styrket nordisk- og utenrikspolitisk samarbeid i et 10-15 års perspektiv, som skal ferdigstilles av tidligere utenriksminister Thorvald Stoltenberg innen utgangen av 2008, gi en viktig stimulans til den langsiktige utviklingen av det nordiske samarbeidet.

Afghanistan vil forbli både NATOs og Norges viktigste militære innsatsområde. Den NATO-ledede ISAF-operasjonen er et sentralt virkemiddel i det internasjonale samfunns samlede anstrengelser for å bidra til varig fred og stabilitet i Afghanistan. Norge vil videreføre en omfattende deltakelse i ISAF.

På bakgrunn av erfaringene fra angrepet på Hotel Serena i januar 2008 er det gjennomført en grundig gjennomgang av de nasjonale prosedyrene for forberedelser og gjennomføring av besøk i Afghanistan og andre områder med tilsvarende sikkerhetsutfordringer. Det er gjennomført en rekke tiltak, inkludert styrket opplæring, med sikte på å ivareta sikkerheten for både norsk utsendt personell og besøkende delegasjoner.

Fram mot toppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009 vil NATOs forhold til Russland og videre integrasjon av Georgia og Ukraina være blant hovedsakene. I tillegg vil NATOs operasjoner, samarbeidet med EU og andre internasjonale aktører, politikk og militær reform, samt nedrustning og ikke-spredning være viktige spørsmål for Alliansen. Regjeringens mål er at Alliansen gjennom dette skal bevare sin relevans som det primære transatlantiske forum for sikkerhetspolitisk samarbeid. Troverdige og samlende beslutninger på disse områdene vil kreve styrket politisk dialog mellom de allierte. Norge vil være en pådriver i denne prosessen.

Norge vil samtidig holde tett kontakt med EUs institusjoner og medlemsland om utenriks- og sikkerhetspolitikk. EU gjennomfører flere operasjoner på bakken i blant annet Kosovo og Afghanistan som bringer den i direkte kontakt med NATO. Vi vil derfor være pådriver for å styrke det strategiske samarbeidet mellom NATO og EU og tilpasse det nye behov. Videre utvikling av konseptet med innsatsstyrker vil bli viktig for å øke EUs evne til å støtte FNs krisehåndtering. I tråd med Soria Moria-erklæringen vil Regjeringen bidra med militære styrker til EU-ledede operasjoner der disse styrkene benyttes når det foreligger et klart og utvetydig FN-mandat. Norge opprettet sammen med Sverige, Finland, Estland og Irland en slik innsatsstyrke som sto i beredskap i seks måneder fra 1. januar 2008. Styrken skal igjen stå på beredskap

i 2011. Det pågår i tillegg en dialog mellom Norge og EU om et styrket samarbeid om sivil krisehåndtering i Afghanistan og Kosovo. Norge deltar med politipersonell i EUs operasjoner i begge disse landene. Norge har i tillegg inngått et samarbeidsarrangement med European Defence Agency (EDA), og aktiviteten særlig innenfor forsknings- og teknologisamarbeidet er økende.

Humanitær nedrustning og global sikkerhet

FN er den viktigste institusjonen for global sikkerhet. I tråd med Soria Moria erklæringen vil Regjeringen arbeide aktivt for å styrke Norges militære og sivile bidrag til FN-ledede fredsoperasjoner, med særlig vekt på Afrika. Det vil være et særlig mål å utforme slike bidrag innenfor en nordisk ramme.

Regjeringen vil videreføre sitt sterke engasjement for nedrustning og ikke-spredning av kjernevåpen og andre masseødeleggelsesvåpen som kjemiske og biologiske våpen. Det gjelder blant annet initiativet Norge har tatt sammen med seks andre land for å styrke det internasjonale ikke-spretningsregimet og for fortsatt kjernefysisk nedrustning. Her har Regjeringen tatt en lederrolle for å fremme tiltak som kan samle bredest mulig internasjonal oppslutning.

I tråd med vedtaket på toppmøtet i Bucuresti vil Regjeringen trappe opp arbeidet for at NATO-landene skal gå foran når det gjelder nedrustning og bekjempelse av masseødeleggelsesvåpen. NATO må kontinuerlig vurdere sin atomstrategi for å redusere atomvåpenenes rolle i internasjonal politikk. Vårt mål er fullstendig avskaffelse av atomvåpen.

Regjeringen vil fortsatt gi høy prioritet til innsats for humanitær nedrustning. Regjeringen er opptatt av at det er konvensjonelle våpen som skaper flest ofre for væpnet vold, og som hindrer sosial og menneskelig utvikling.

I mai 2008 ble den nye konvensjonen om klaseammunisjon vedtatt av et flertall av FNs medlemsstater. Det er et internasjonalt forbud mot bruk, produksjon, lagring og overførsel av klaseammunisjon. Konvensjonen ble fremforhandlet etter initiativ fra Norge, og med betydelig norsk engasjement i prosessen og forhandlingene. Soria Moria-erklæringens mål om et internasjonalt forbud mot bruk av klaseammunisjon er dermed oppnådd. Norge har invitert til undertegning av konvensjonen i Oslo i desember 2008. Osloprosessen som ledet frem til forbudet var et nært samarbeid mellom stater og humanitære organisasjoner, FN og den internasjonale Røde Kors komiteen.

Minekonvensjonen har, siden den trådte i kraft i 2007, skapt en internasjonal norm. Det å bruke landminer anses som uakseptabelt, også av land

som ikke er statspartnere til konvensjonen. Minekonvensjonen har ført til at livene til mange hundretusener mennesker har blitt bedre og store områder har blitt frigjort til utvikling. Det at ikke nye miner har blitt lagt ut forebygger humanitære kriser og ødelagte liv. I 2009 arrangeres den andre Tilsynskonferansen for Minekonvensjonen. Regjeringen vil fortsatt være en aktiv pådriver for implementering av Minekonvensjonen.

Arbeidet for et forbud mot produksjon av spaltbart materiale for kjernevåpen og en avtale om forbud mot kjernefysiske prøvesprengninger er fortsatt sentrale prioriteringer. Regjeringen arbeider for internasjonale tiltak for å begrense utbredelsen av håndvåpen og støtter aktivt opp om å få på plass en egen konvensjon som handel med konvensjonelle våpen.

En overordnet målsetting for vår innsats i bekjempelsen av terrorisme er at Norge innenfor rammen av folkeretten skal yte effektive og relevante bidrag som også reduserer trusselen mot Norge. For å lykkes med dette, er det viktig med en god balanse mellom bekjempende og forebyggende tiltak. Det er viktig å støtte opp under FN som den ledende aktør i det internasjonale arbeidet mot terrorisme, samt at vi samarbeider tett med regionale organisasjoner som NATO, EU og OSSE. Gjennomføringen av OSSEs globale antiterrorstrategi er viktig for det langsiktige arbeidet for å avverge terrorisme. Norge vil konsekvent kreve at kampen mot terrorisme må føres i full overensstemmelse med menneskerettighetene og grunnleggende rettstatsprinsipper.

Det kjernefysiske eksportkontrollregimet Nuclear Suppliers Group (NSG) vedtok 6. september å åpne for sivilt kjernefysisk samarbeid med India. Målsetningen med et slikt samarbeid er å bidra til sikker energitilgang for Indias voksende befolkning, og samtidig knytte India nærmere det internasjonale nedrustnings- og ikke-spredningsarbeidet for å hindre spredning av atomvåpen. Norge medvirket til en løsning, hvor India påtok seg klare nedrustnings- og ikke-spredningsforpliktelser. Disse forpliktelsene kom til uttrykk i en politisk erklæring som dannet grunnlag for NSGs endelige vedtak. Ved at India i enda sterkere grad knyttes opp til det internasjonale kjernefysiske nedrustnings- og ikke-spredningsarbeidet, vil NGSs vedtak også bidra til større global sikkerhet.

7.3 Klima og bærekraftig utvikling

De menneskeskapte klimaendringene er vår tids største utfordring. Endringene kommer fortere og gir større utslag enn en regnet med inntil bare for kort tid siden. Norge har derfor ambisiøse klima-

målsettinger: skjerping av den norske Kyotoforpliktelsen med 10 prosentpoeng til 9 pst. under 1990-nivå, kutt i de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 pst. av Norges utslipp i 1990 innen 2020, og karbonnøytralitet i 2030. Norges hovedinnsats i kampen mot klimaendringene internasjonalt skjer innenfor rammene av FNs Klimakonvensjon og på utviklingsområdet. Det forhandles nå om en bred framtidig klimaavtale der alle land bidrar, og som vil gjelde fra utløpet av Kyoto-protokollens første forpliktelsesperiode. Norge vil være en pådriver i dette arbeidet. I denne sammenheng er det etablert et tett nordisk samarbeid fram mot klimakonferansen i København i desember 2009. Samarbeid og god kontakt med EU og andre europeiske land vil også være viktig.

Norges arbeid for å redusere utslipp fra avskoging i u-land, som ble annonsert under FNs klimakonferanse på Bali i desember 2007, er et viktig element i den norske innsatsen internasjonalt for å redusere de globale klimagassutslippene. Norge arbeider også aktivt for å fremme utvikling og internasjonal utbredelse av teknologier for karbonfangst og -lagring (CSS). Begge disse satsningsområdene er viktige elementer for Norge i forhandlingene om et fremtidig globalt klimaregime.

Det er behov for støtte til internasjonale bestrebelser for å utrede nye internasjonale avtaleformer, inkludert mulige typer utslippsforpliktelser. Andre former for klimautredninger og -tiltak er også aktuelle, for eksempel i regi av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), Det internasjonale energibyrå (IEA) m.v., eller Verdensbankens nye langsiktige initiativ for lavkarbon vekst og utvikling etter 2012. Norge støtter aktivt opp om FNs generalsekretærs initiativ om å gjøre FN karbonnøytralt. Norge satser på å styrke den utenrikspolitisk dialogen om behovet for en ambisiøs global klimaavtale, noe som blant annet støttes gjennom regionale og bilaterale tiltak mot avskoging, fremme av ren energi og støtte til Den grønne utviklingsmekanismen, ikke minst i Afrika.

Utenriksdepartementets innsats for bærekraftig utvikling vil i tråd med strategi for bærekraftig utvikling i Nasjonalbudsjettet for 2008, bestå i å arbeide for å styrke det internasjonale samarbeidet for å oppnå de globale miljømålene, herunder en sosial og miljømessig bærekraftig globalisering. Hoveddelen av denne innsatsen vil bli satt inn på utviklingsområdet, men det vil også være sentralt å fremme prinsippene om bærekraftig utvikling i FN-organer og de multilaterale utviklings- og finansinstitusjonene. Norge vil gi høy prioritet til arbeidet for FN-reform og følge opp rapporten fra Høynivåpanelet. Arbeidet i Verdens handelsorganisasjon (WTO), (OECD), Kommisjonen for bære-

kraftig utvikling (CSD), samt nordområdearbeidet vil også være viktige arenaer for dette arbeidet.

7.4 En aktiv europapolitikk

Regjeringen fører en aktiv europapolitikk, hvor norske interesser overfor EU blir ivaretatt på en offensiv måte. Med utgangspunkt i at Norge ikke er medlem av EU skal vi utnytte alle muligheter for samarbeid og påvirkning i aktuelle saker med sikte på å få gjennomslag for norske syn. Vi er blitt og skal fortsette å bli tydeligere i våre prioriteringer, mer fokusert i vår satsing og påvirkning og legge vekt på å være strategiske når vi søker samarbeid. Det nordiske samarbeidet er her særlig viktig og vil bli brukt aktivt for å ivareta norske og fellesnordiske interesser overfor EU.

Med Stortingsmelding nr. 23 (2005-2006) har Regjeringen skissert hvordan arbeidet med europapolitikken skal legges opp. Stortingsmeldingen ble enstemmig vedtatt av Stortinget 13. februar 2007. Den konkretiserer tiltak for å sikre tydelige og tidlige politiske prioriteringer, god samordning og utnytting av mulighetene, god gjennomføring og forvaltning av forpliktelsene, kompetansebygging og økt åpenhet og dialog. Regjeringen arbeider aktivt med å slutføre oppfølgingspunktene i denne handlingsplanen.

Regjeringen er opptatt av å sørge for økt åpenhet og dialog med eksterne miljøer og regionale myndigheter i EU- og EØS-saker. Kontakten med relevante organisasjoner og institusjoner er blitt styrket og vi vil fortsette å gi dette arbeidet høy prioritet.

Regjeringens mål er en aktiv og tydelig europapolitikk som både bidrar til et solidarisk og trygt Europa og som mer offensivt ivaretar norske interesser overfor EU. EU er viktig og påvirker store deler av det norske samfunnet. Over 80 pst. av den totale norske eksporten går til EU, og omtrent 70 pst. av vår import kommer fra EU.

Gjennom EØS-midlene stiller Norge i perioden 2004-2009 til rådighet over 10 milliarder kroner til sosial og økonomisk utjevning i EØS-området og til at de nye medlemslandene blir i stand til å gjennomføre EUs regelverk på en rekke områder. I tillegg bidrar midlene til å skape nye samarbeidsrelasjoner og kontakt mellom Norge og mottakerlandene. Forhandlinger vil bli gjennomført med Europakommisjonen i løpet av høsten 2008 om mulige fremtidige bidrag etter at nåværende fase avsluttes i april 2009.

EUs engasjement på Vest-Balkan forsterkes og tydeliggjøres. Europakommisjonen har satt Vest-Balkan høyt på dagsorden, og det forventes at EUs engasjement i regionen vil bli ytterligere styrket i

tiden fremover. For Norge er det viktig å støtte den felles europeiske anstrengelse for stabilisering og utvikling på Vest-Balkan. Norges innsats på Vest-Balkan følger en omforent internasjonal tilnærming, der støtte for integrasjon i euroatlantiske strukturer (EU og NATO) er det bærende element. Vi vil videreføre innsatsen for å integrere disse landene i de europeiske og euroatlantiske samarbeidsinstitusjoner. Norge vil gjennom sin prosjektbistand støtte reformarbeidet og implementeringen av europeiske standarder for å bidra til nærmere integrasjon, i samspill og samarbeid med EU. Norge anerkjente Kosovos uavhengighet sammen med det store flertallet av EU- og NATO-medlemmer. Det er norsk syn at Kosovos uavhengighet på sikt vil bidra til stabilitet i regionen, selv om særlig serbisk motstand gjør at det i noen tid fremover vil være usikkerhet forbundet med Kosovos internasjonale stilling, samt kontroll over hele landets territorium.

Energipolitikk spiller en stadig viktigere rolle i norsk europapolitikk. Norges rolle som betydelig leverandør av energi til Europa er et sentralt element i forholdet mellom Norge og EU. Regjeringen har en aktiv dialog med Europakommisjonen om energispørsmål, og vil styrke kontakten med andre deler av EU-systemet om energi- og klimapolitikk. Siden våren 2007 har EUs «klima- og energipakke» vært kjernen i den pågående utviklingen av EUs energi- og klimapolitikk. Europakommisjonen la frem en omfattende direktivpakke i januar 2008 som oppfølging av toppmøtets vedtak. Pakken inneholder bl.a. et nytt og utvidet direktiv om handel med utslippsrettigheter for klimagasser, et direktiv om geologisk lagring av CO₂ og et direktiv om fremme av fornybar energi. Pakken inneholder også en meddelelse om støtte til demonstrasjonsprosjekter for CO₂-håndtering. Målsettingen er å få et formelt vedtak i begynnelsen av 2009 før valget til Europaparlamentet starter, og i god tid før klimaforhandlingene i København i desember 2009. Klima- og energipakken vil også få betydning for norsk politikk på området, og Regjeringen følger arbeidet nøye.

Gjennom Schengen-avtalen er Norge knyttet til viktige deler av EUs samarbeid om justis- og innenriksaker. Økt grenseoverskridende kriminalitet og illegal innvandring, krever at Norge prioriterer det justis- og innenrikspolitiske samarbeidet med andre europeiske land. Norge er invitert med av Kommisjonen til å delta i utviklingen av EUs globale tilnærming til migrasjon gjennom samarbeidsplattformer om utviklingstiltak i opprinnelsesland og transitland. Dette vil ha høy prioritet fra Regjeringens side. Regjeringen vil også samarbeide nært med EU i innsats mot menneskehandel. EU har utarbeidet en

handlingsplan og bindende direktiver når det gjelder å bekjempe menneskehandel.

Gjennom naboskapsprogrammet bidrar EU til utviklingen i Ukraina, Moldova og landene i Sør-Kaukasus. Norge har et betydelig bilateralt prosjektsamarbeid i regionen innen demokratisk styresett og sivilt samfunn, likestilling, justis- og sikkerhetssektorreform, miljø, klima og energi, samt humanitære tiltak. Det viktig å se Norges innsats i sammenheng med det som gjøres i regi av EU, OSSE, Europarådet og andre internasjonale fora. Norges målsettinger er stort sett parallelle med ENP og det er derfor viktig å sikre god samordning. OSSE, Europarådet og FN har en viktig rolle for å sikre en demokratisk utvikling i regionen. For Norge er det derfor en målsetting å bidra til at landene kan etterleve sine forpliktelser i disse organisasjonene, og styrke organisasjonenes kapasitet til å bistå SUS-landene. Etter krigen i Georgia er det viktigere enn noensinne å støtte demokratiske reformer og euroatlantisk integrasjon i SUS-landene. Ikke minst er det viktig at landene i regionen tar i bruk mekanismene i OSSE og Europarådet for å løse konflikter.

Menneskerettigheter og demokrati er et viktig element i dialogen med Russland. Regjeringen vil på denne bakgrunn blant annet søke å styrke samarbeidet mellom norske og russiske aktører på en måte som bidrar til å støtte opp om MR, uavhengige media og ytringsfriheten i Russland.

Det vil bli opprette en ambassade i Kasakhstan med sikte på å styrke kontaktene med Sentral-Asia på grunn av landenes betydning både som partner i OSSE og Europarådet og på grunn av regionens betydning for internasjonal energisikkerhet og norsk petroleumsindustri.

7.5 Rettferdig global styring

En av Regjeringens utenrikspolitiske hovedprioriteringer er å arbeide aktivt for global rettferdighet og en sosial og bærekraftig globalisering. Regjeringen vil arbeide for å styrke globale styringsinstrumenter som kan fremme mer rettferdig fordeling – ikke bare mellom land, men også mellom ulike sosiale grupper, uavhengig av landegrensener. Gjennom norske initiativ og i strategisk samarbeid med andre, skal vi gå inn for å utvikle politiske svar på den markedsdrevne globaliseringen. Vi skal ha kapasitet til å utrede nye samarbeidsformer og nye finansieringsordninger som kan styrke det globale styringssystemet. Vi skal gjennom økonomiske og personellmessige bidrag gi vår støtte til et kvalitativt bedre FN som er i stand til å ivareta sine oppgaver etter FN-pakten.

Det er etablert en rekke organisasjoner og prosesser for å fremme internasjonalt økonomisk sam-

arbeid gjennom utvikling av felles regelverk i global skala. Ikke minst spiller FNs særorganisasjoner viktige roller innenfor sine mandatområder. Som ledd i arbeidet for rettferdig global styring, vil Regjeringen gi høy prioritet til arbeidet i FNs særorganisasjoner. Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) er særlig relevant, med sosial rettferdighet som eksplisitt formål og mandat, blant annet gjennom regler for beskyttelse av arbeidstakernes rettigheter. Regjeringen vil i året som kommer legge særlig vekt på konkret oppfølging av den internasjonale konferansen om Decent Work som Utenriksministeren arrangerte i Oslo 5. september i samarbeid med LO og NHO. For dette formål har Regjeringen besluttet å utarbeide en særskilt strategi, i nær dialog med partene i arbeidslivet. Innholdet i strategien vil presenteres for Stortinget våren 2009.

En sosial og bærekraftig utvikling er bare mulig dersom vi satser på global helse. Regjeringen har tatt initiativ til en global kampanje for å nå de helserelevante tusenårsmålene om barnedødelighet, mødredødelighet og bekjempelse av aids og andre sykdommer. Norge arbeider dessuten tett med utvalgte land fra hele verden for at dagens utfordringer på helseområdet skal håndteres også innenfor utenrikspolitikken. Helserrisiko og sårbarhet kjenner ingen landegrensener og må komme høyere på den utenrikspolitiske agendaen. Regjeringen er opptatt av å sikre befolkningen i utviklingsland tilgang til rimelige og gode vaksiner og medisiner. Et eksempel er arbeidet i Den globale vaksinealliansen GAVI som ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og private aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon (WHO) og Verdensbanken er sentrale partnere. Alliansen arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester. Formålet er å bidra med mer midler, mer effektivt samarbeid, bredere partnerskap og raskere tilgang til nye vaksiner.

Norge deltar også i Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, International Finance Facility for Immunization (IFFIm), som ble lansert i 2006 og Den innovative ordningen for innkjøp av vaksiner for utviklingsland, Advance Market Commitments (AMC) som ble lansert i 2007. Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves på vaksineområdet. (Se også omtale under kap 169.70).

Norge er i front for å fremme åpenhet om inntekter fra olje- og gruveindustrien. Det internasjonale initiativet på dette området (EITI) har et eget sekretariat, som i 2007 ble lagt til Oslo. Vi vil videreføre dette arbeidet med full styrke.

FN

Norge er en sterk støttespiller for FN ut fra erkjennelsen av at vi trenger en global organisasjon for å løse felles problemer. Alle land har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land.

FN tjener norske interesser ved å bidra til å løse felles problemer hovedsakelig på fem måter, ved utvikling av normer og regler, ved å være et forum for fredelig løsning av interessekonflikter, ved å forebygge og løse voldelige konflikter, særlig slike som truer internasjonal fred og sikkerhet, ved å bistå ved humanitære kriser og ved å bidra til økonomisk og sosial utvikling. Det er en viktig målsetting for Norge å bidra til reformer som kan bidra til å styrke FN's evne til å leve opp til disse forventningene.

Som oppfølging av FN-toppmøtet i 2005 er det gjennomført en rekke reformer innenfor hele FN-systemets innsatsområde. Både FN's mandater, sekretariatets organisering, samordning mellom FN's ulike organisasjoner og FN's effektivitet på landnivå følges opp. Norge har to hovedformål ved FN-reform: 1) FN leverer mer effektivt på landnivå og 2) Økt åpenhet, ansvarlighet og tydelige ansvarlinjer i FN-sekretariatet.

Norge har særlig konsentrert seg om følgende områder: FN's fredsbyggende virksomhet, administrative reformer, effektivisering av FN's operative innsats på landnivå, styrking av FN's likestillingsarbeid og gjennomføring av sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om Kvinner, fred og sikkerhet. Vi vil fortsette satsingen på disse områdene.

Den globale kampanjen for FN's helserelevante tusenårsmål ble lansert i september 2007 av Statsminister Stoltenberg. Kampanjen er en overbygging for flere ulike helseinitiativ lansert over de siste par år, herunder Statsministerens initiativ for å bedre barne- og mødre helse, tusenårsmål 4 og 5. Vi vil videreføre det betydelige bidraget til denne kampanjen. Det norske initiativet har flere komponenter. Globalt er samarbeidet med Verdensbanken om resultatbasert finansiering og norsk støtte til Partnerskapet for nyfødt-, barne- og mødre helse sentralt. Bilateralt er det inngått samarbeid med fire land med høy barnedødelighet og politisk lederskap og vilje til i samarbeid med internasjonale, nasjonale og lokale partnere å nå målet om å redusere barnedødeligheten med 2/3 og mødre dødeligheten med 3/4 innen 2015. Det bilaterale samarbeidet omfatter i utgangspunktet Tanzania, Nigeria, India og Pakistan. Innsatsen omfatter også norsk satsing gjennom de to store globale helsefondene (Den globale vaksinealliansen, GAVI, og Det globale fondet for aids, TB og malaria,

GFATM), som sentrale virkemidler for å oppnå helsemålene. (Se også omtale under kap 169.70)

Verdens handelsorganisasjon (WTO) og handelspolitikk

Norge er tjent med internasjonale avtaler som regulerer handel. Verdens handelsorganisasjon (WTO) er den viktigste organisasjonen for dette. WTO har en tredelt funksjon. Organisasjonen forvalter et omfattende regelverk, den behandler internasjonale handelstvister gjennom et forpliktende tvisteløsningssystem, og den er et forum for forhandlinger om handelsspørsmål. Derfor legger Regjeringen vekt på å bidra til å videreutvikle det regelbaserte multilaterale handelssystemet i WTO slik at det blir et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. I likhet med Norge understreker de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden. Det ble i juli 2008 avholdt møter på ministernivå i Geneve med sikte på å oppnå enighet om hovedelementene i en ny WTO-avtale. Til tross for betydelig fremgang på flere områder i forhandlingene på disse møtene, var det ikke mulig å oppnå enighet om en pakke av hovedelementer. Regjeringen vil bidra til at forhandlingene skal fortsette.

WTO-forhandlingene berører det norske samfunnet på en meget direkte måte. Norge har en åpen økonomi. Vår velstand er i stor grad tuftet på det utbyttet vi har hatt av å delta i internasjonal handel. Dette må vi bygge videre på gjennom å arbeide for tilfredsstillende rammevilkår for norsk næringsliv. Samtidig er det norske landbruket i en spesiell situasjon. Landbruket har også betydning for viktige sider ved vår økonomi, forsyningssituasjon, bosetting, arbeidsplasser, kultur og kulturlandskap. På denne bakgrunn vil Regjeringen fortsette sitt aktive arbeid i forhandlingene, med sikte på å bidra konstruktivt til en løsning som både ivaretar utviklingslandenes særlige behov og som gjør det mulig å videreføre et levedyktig norsk landbruk.

Regjeringen ønsker å bidra til å styrke utviklingslandenes mulighet til å bli bedre integrert i den globale økonomien og til å skape økonomisk vekst og velferd gjennom økt eksport. Regjeringen foretok derfor en gjennomgang av den norske ordningen for tollpreferanser for utviklingsland (GSP-ordningen). Gjennomgangen førte til endringer, blant annet ved at den særlige ordningen for toll- og kvotefri markedsadgang for de minst utviklede land (MUL) utvides til å omfatte 14 lavinntektsland. Videre førte gjennomgangen til en rekke forenklinger av GSP-ordningen og til økt vekt på

informasjon for å bidra til å styrke utviklingslandenes mulighet til å eksportere varer. Endringene trådte i kraft 1. januar 2008.

I fjorårets budsjettinnstilling fra Utenrikskomiteen ble Regjeringen bedt om å se på muligheten for å sikre likere behandling mellom små økonomier i det sørlige Afrika. Regjeringen har fulgt dette opp og den eksisterende særordningen i GSP for Botswana og Namibia utvides til å omfatte Swaziland fra 1. januar 2009. Det vises til St. prp. nr. 1 Skatte-, avgifts- og tollvedtak for nærmere omtale av dette.

Refleks – norske interesser i en globalisert verden

Verden har i løpet av de siste tiårene gjennomgått stadig raskere endring. Globalisering, endrede maktforhold og økt migrasjon bidrar til at grensene mellom innenriks- og utenrikspolitikk viskes ut. Dette utfordrer oss til å tenke nytt om utformingen av norsk utenrikspolitikk. Hva betyr dette for våre interesser, verdier og måten vi driver utenrikspolitikk på? Det har ikke vært foretatt en bred og helhetlig gjennomgang av disse store spørsmålene i norsk utenrikspolitikk siden slutten av den kalde krigen.

Med den hensikt å starte en bred debatt om Norges plass, utfordringer og muligheter i dagens globaliserte verden, startet Utenriksministeren i 2007 prosjektet «Refleks – norske interesser i en globalisert verden». Prosjektet går ut nåværende stortingsperiode; blant annet med publisering av en omfattende grunnlagsrapport i 2008 og fremleggelse av stortingsmelding våren 2009.

Som viktig deler av Refleks-prosjektets mandat gjennomføres en løpende faglig/strategisk dialog med ressursmiljøer i inn- og utland. Prosjektet er også i løpende dialog med det sivile samfunn, arrangerer høringer med berørte samfunnsaktører, samt øvrige initiativer for presentasjon av konklusjoner og resultater. En viktig del av prosjektets aktivitet i perioden vil innebære fortsettelsen av en rekke utadrettede møter og større seminarer rundt i landet som ledd i vårt ønske om å øke interessen og den offentlige debatten om norsk utenrikspolitikk for fremtiden.

7.6 Fremme norsk verdiskaping i utlandet

Å støtte opp om norsk næringsliv er en prioritert oppgave for Regjeringen. Utenriksstjenesten er allerede en integrert del av virkemiddelapparatet for næringslivet, men Regjeringen arbeider aktivt med å utvikle tilbudet til norske bedrifter i utlandet og holder god kontakt med norsk næringsliv.

Utenriksstjenesten skal bistå norske bedrifter i deres arbeid med å vinne innpass på internasjonale markeder. Gjennom nært samarbeid med øvrige deler av virkemiddelapparatet for næringslivet skal utenriksstjenesten, forankret i Regjeringens verdigrunnlag, gi støtte til norske bedrifters internasjonalisering.

Det er lagt opp til nært samarbeid mellom utenriksstasjonene og Innovasjon Norges kontorer ute slik at norsk næringsliv kan forholde seg til et samordnet og integrert offentlig virkemiddelapparat ute. Et helhetlig næringsfremmende uteapparat bidrar med råd, veiledning og tilrettelegging for økonomisk samarbeid mellom norsk næringsliv og utenlandske partnere.

Globaliseringen preges i stor grad av grenseoverskridende handel og investeringer. Dette skaper store muligheter for norsk næringsliv, men også utfordringer innen områder som menneskerettigheter, arbeidsstandarder, klima, miljø og korrupsjon. Dette har ført til at det har blitt reist diskusjon om bedrifters samfunnsansvar. Mange internasjonale selskaper ser samfunnsansvar som et strategisk ledelsesansvar og er kommet langt når det gjelder utvikling av interne retningslinjer og rapportering. Det sivile samfunn har også vært pådriver. Regjeringen er opptatt av samfunnsansvar. Regjeringen vil derfor legge frem en stortingsmelding om bedrifters samfunnsansvar i 2008, med en konkretisering av Regjeringens politikk på området.

Et klart og positivt internasjonalt omdømme vil bidra til å styrke norsk kultur- og næringslivs muligheter i utlandet. Regjeringen vil i det langsiktige nasjonale omdømmearbeidet vektlegge et sterkere geografisk fokus, i tråd med globale endringsprosesser, for at Norge blir en foretrukket samarbeidspartner internasjonalt.

Samordningen mellom hovedaktørene i omdømmearbeidet er intensivert, med sikte på å legge sterkere vekt bak samlede norske budskap. Det nasjonale omdømmeforumet som ledes av utenriksministeren gir viktige innspill i dette arbeidet.

Gjennom kompetanseheving, strategiutvikling og satsing på profilerings- og informasjonsverktøy, søker departementet å være faglig og teknologisk i forkant for å profilere Norge internasjonalt. Arbeidet skjer i nært samarbeid med departementets samarbeidspartnere og utenriksstasjonene.

Fremme av kultur

Fremme av norsk kultur i utlandet er viktig for Regjeringen. Styrking av Norges kultursamarbeid med utlandet er en del av Regjeringens kulturløft og skal sikre det mangfold av kontakter som er en

forutsetning for veksten i norsk kulturliv. Internasjonalt kultursamarbeid skaper møteplasser, bygger nettverk og styrker dialogen mellom Norge og mangfoldet av internasjonale strømninger og aktører som er viktige målgrupper for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Samtidig er synliggjøringen av norske kunstuttrykk på den internasjonale arena med på å gi innhold til vårt profileringsarbeid ute. I 2009 foreslår Regjeringen å øke kulturstøtten på utenriksområdet med 10 mill. kroner.

Kultursatsing er også en viktig del av nordområdepolitikken. Regjeringen foreslår derfor å øremerke 5 mill. kroner av kultursatsingen på Utenriksdepartementets budsjett til nordområdene. Dette kommer i tillegg til økningen i nordområde-satsingen over Kulturdepartementets budsjett på 25 mill. kroner i 2009.

Regjeringen vil fortsette samarbeidet med de kunstfaglige organisasjoner i Norge – og gjennom våre utenriksstasjoner bygge ut kontaktnettet til toneangivende kulturinstitusjoner internasjonalt. I de store norske internasjonale markeringer de senere år har humanistiske idealer, menneskerettigheter, likestilling og ytringsfrihet vært en sentral del av innholdet. Disse grunnleggende verdier vil fortsatt prege Norges internasjonale kulturprofil, og være en bevisst del av Norges utenrikspolitiske budskap.

Ut fra denne målsetting står norsk kunst- og kulturliv sentralt i arbeidet med å styrke de mellomfolkelige kontakter. Den betydning som tillegges mangfoldet i kulturuttrykk, herunder også viktigheten av å bevare urfolkstradisjonene, skal reflekteres i vår presentasjon overfor utlandet.

8 Programområde 03 Internasjonal bistand

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2009
03.00	Administrasjon av utviklingshjelpen	1 003 160	1 048 354	1 048 354	1 193 354
03.10	Bilateral bistand	3 853 025	4 058 600	4 058 600	4 628 600
03.20	Globale ordninger	8 832 666	10 813 117	10 813 117	13 937 076
03.30	Multilateral bistand	7 087 088	6 370 220	6 370 220	6 423 220
	Sum programområde 03	20 775 940	22 290 291	22 290 291	26 182 250

8.1 Overordnede føringer

Regjeringens innsats i kampen mot fattigdom bygger på Soria Moria erklæringen, Regjeringens tiltrøstelseserklæring, de utviklingspolitiske redegjørelsene, Stortingets behandling av St.meld.nr.35 (2003-2004) «Felles kamp mot fattigdom» samt St.meld.nr. 9 (2007-2008) «Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer» og St.meld. nr. 11 (2007-2008) «På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken» og Stortingets behandlingen av disse. Videre legges St.meld. nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk til grunn for klimasatsingen i utviklingssamarbeidet.

Formålet med norsk utviklingspolitikk er å bekjempe fattigdom og sikre sosial rettferdighet. Norge vil gjennom utviklingssamarbeidet bidra til å bygge velfungerende stater og støtte opp om de krefter som ønsker å føre en vekst- og fordelingspolitikk som bidrar til bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon. Politisk dialog og bistand er virkemidler for å løfte store folkegrupper ut av fattigdom. Ved å bedre de globale og regionale rammebetingelsene som er avgjørende for fred og stabilitet, for økonomisk utvikling, migrasjon, og miljø og klima vil Norge bidra til vekst og stabilitet. Norsk innsats skal bygge opp om nasjonal innsats for å bygge velfungerende stater, sikre god forvaltning av nasjonale ressurser og rammebetingelser for sunn økonomisk aktivitet, og et levende sivilt samfunn, med frie medier og aktive pressgrupper.

Regjeringen har i statsbudsjettet for 2009 innfridd målsettingen om at 1 pst. Av BNI skal gå til

bistand. Bistandsbudsjettet foreslås økt med 3,9 mrd. kroner. Bistanden utgjør da 26,2 mrd. kroner.

Alle land har ansvar for sin egen utvikling. Jo bedre innsats som gjøres av de politiske lederne, av aktører i det offentlige, i privat sektor og i det sivile samfunn i de enkelte land, jo bedre virker bistand. Norsk bistand og politisk dialog kan ikke alene skape utvikling, kun støtte opp under og styrke nasjonale krefter. Samtidig har Norge, sammen med andre land, et betydelig ansvar for å bidra til å minimere de negative effektene av globalisering, og maksimere de positive. Her spiller globale ikke-statlige aktører en stor rolle, og det er avgjørende å få også disse til å inngå forpliktene samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Veksten i noen utviklingsland har vært høy de siste årene. Vekst og utvikling spesielt i Asia har flyttet det økonomiske og politiske tyngdepunktet østover. Men i mange land hemmes fortsatt verdiskaping og vekst av dårlig forvaltning av nasjonale ressurser, mangel på kapital og kompetanse, manglende infrastruktur og handelshindringer av ulik karakter. Likeledes vil det være vanskelig å oppnå langsiktig utvikling uten at klimautfordringene håndteres. Regjeringen vil være ledende i det internasjonale arbeidet med å håndtere disse utfordringene der satsingen på klima- og skogtiltak i utviklingsland står sentralt.

Den sistens tidens økning i oljeprisen og matprisene har kommet noen utviklingsland til gode, men har også gitt opphav til opptøyer i en rekke land. Økte matpriser har ytterligere forverret fat-

tige menneskers livssituasjon og undergravet offentlige budsjetter.

Regjeringen arbeider sammen med det internasjonale giversamfunnet og samarbeidslandene for å nå tusenårsmålene. 2008 markerer at vi er halvveis til tusenårsmålenes sluttdato i 2015. Rapporter fra Verdensbanken og UNDP viser at framdriften er mangelfull for mange av indikatorene (det vises til vedlegg 2 for omtale av tusenårsmålene). Situasjonen er spesielt urovekkende i Afrika sør for Sahara der klimatrusselen og økt drivstoff- og matpriser ytterligere forverrer situasjonen. Regjeringen vil derfor opprettholde fokuset på Afrika der ikke minst innsatsen for å nå de helserelevante tusenårsmålene i stor grad er rettet mot afrikanske land.

For å bidra til å styrke innsatsen fra det internasjonale giversamfunnet vil Norge under den FN-ledede konferansen i desember 2008 om utviklingsfinansiering (Financing for development) arbeide for at giversamfunnet holder løftene om økt bistand slik at FN-målet om bistand tilsvarende 0,7 pst. av BNI nås.

I land preget av krig, konflikt, naturkatastrofer eller kombinasjoner av dette, har det internasjonale samfunn et ansvar for å yte humanitær bistand for å ivareta enkeltmenneskers behov for beskyttelse og livsnødvendig hjelp. Humanitær bistand bygger på internasjonale humanitære prinsipper, som også Norge legger til grunn.

Regjeringen vil fortsette arbeidet med å legge økt vekt på å sikre kvaliteten på bistanden. Det er viktig å være trygg på at bistanden fører til resultater og at pengene kommer fram dit de skal. Dette er en spesiell utfordring i fattige land med svake institusjoner. Å gi bistand i sårbare land er ekstra krevende og det er en ekstra utfordring å måle resultatene av denne bistanden. Regjeringen vil bidra til ytterligere effektivisering av multilateral bistand gjennom å bidra til tydeligere roller og arbeidsdeling.

Norge har et bredt engasjement, og er en pådriver i det internasjonale anti-korrupsjonsarbeidet. Regjeringen arbeider for at flest mulig land skal tiltre FN's konvensjon mot korrupsjon, og at denne blir gjennomført i praksis. Norge går inn for å etablere en oppfølgingsmekanisme og deltar i et frivillig pilotprosjekt hvor medlemsland evaluerer hverandres gjennomføring av konvensjonen nasjonalt. Norge støtter en rekke institusjoner i samarbeidsland for å styrke kontrollen med offentlige midler og evnen til å avdekke korrupsjon. Sentralt i dette arbeidet står støtte til styrking av finansforvaltning og revisjon, støtte til anti-korrupsjonsbyråer og påtalemyndigheter.

Store summer forsvinner hvert år illegalt fra utviklingsland og gjemmes bort i bl.a. de såkalte skatteparadisene. Norge leder en arbeidsgruppe som utreder konsekvensene for utviklingsland av ulovlig kapitalflyt, og skatteparadisenes rolle i å fasilitere disse kapitalstrømmene. Arbeidsgruppen vil foreslå tiltak for å imøtegå problemet. Norge arbeider også sammen med Verdensbanken for å kartlegge omfanget av disse kapitalstrømmene. Også gjennom oppfølging av Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), arbeider en for åpenhet og innsyn i de store pengestrømmene som genereres i olje og gruveindustrien. Det brede anti-korrupsjonsengasjementet både gjennom bilaterale og multilaterale kanaler kommer til å fortsette med uforminsket styrke. Det er videre nedsatt et norsk offentlig utvalg som skal se på forholdet mellom såkalte skatteparadiser og pengestrømmer fra fattige land. Utvalget skal levere sin rapport 1. juni 2009.

Utviklingsutvalget som har vurdert hvordan norsk politikk på bred basis samstemmer med målene for utvikling i fattige land og bygger opp under disse, leverte sin rapport i september 2008. Utvalgets rapport vil spille inn i arbeidet med den kommende Stortingsmeldingen om utviklingspolitikken.

En budsjettstruktur som på best mulig måte ivaretar Stortingets behov for informasjon knyttet til de enkelte bevilgninger er et arbeid departementet legger vekt på. I 2008 er det blitt fokusert på å styrke bevisstheten rundt og kvaliteten på mål- og resultatrapporteringen. Det er også blitt tatt grep for å tydeliggjøre regjeringens satsing på klima- og miljøspørsmål.

Kommisjonen for fattiges adgang til lov og rett sluttførte sitt arbeid i 2008. Regjeringen vil videreføre kommisjonens arbeid der viktige områder for oppfølging er kvinners adgang til eiendomsrett, urfolks rettigheter til jord og naturressurser og kollektive bruksrettigheter i formaliseringsagen- daer som startes av utviklingslandene selv.

8.2 Regjeringens tematiske satsingsområder

Regjeringen vil videreføre arbeidet innen hovedsatsingsområdene der Norge kan bidra mest. Dette er miljø og bærekraftig utvikling; fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand; olje og ren energi; kvinner og likestilling; godt styresett og kamp mot korrupsjon samt innsatsen innen de helserelevante tusenårsmålene.

Regjeringen ønsker videre en styrket innsats innen noen områder. For 2009 ønsker man spesielt

Boks 8.1 Kommisjonen for fattiges adgang til lov og rett.

Norge har gjennom tre år støttet arbeidet i Kommisjonen for fattiges adgang til lov og rett. Kommisjonen leverer sin rapport i juni 2008. Det norske medlemmet har vært Hilde Frafjord Johnson.

Eksklusjon gjennom utestengelse fra lov og rett berører 4 milliarder mennesker. De lever i den uformelle sektor og mangler basisrettigheter som for eksempel juridisk identitet, eiendomsrett, lovlig arbeid eller rett til å drive forretninger. Denne sektoren har lenge vært underkjent i internasjonal utvikling og bistand.

Kommisjonen har arbeidet gjennom fem arbeidsgrupper og sett på områder som adgang til lov og rett, eiendomsrett, rettigheter i arbeidslivet og rett til å drive forretning.

Noen av de viktigste anbefalingene er å styrke lokalnivået og å gi billig retts hjelp, enkel og rask registrering av eiendom og minimums rettigheter for folk i den uformelle sektoren. Fra norsk side har vi særlig fremmet kvinners rettigheter og urfolks behov for både beskyttelse og muligheter i agendaen. Vi har ønsket økt vekt på instrumenter som kollektive og bruksrettigheter, da også med utgangspunkt i norske erfaringer i landspørsmål. Det har blitt gitt støtte til 22 konsultasjoner der fattiges organisasjoner har vært med på å sette agendaen. Men først og fremst har det blitt mobilisert eksperter på landspørsmål og andre rettighetsspørsmål som har skapt en spennende kombinasjon av ulike fagområder og dannet grunnlag for nye nettverk på tvers av faggrensene. Norge har ledet giverlandsgruppen og også igangsatt et internasjonalt akademisk nettverk på dette feltet.

FN-systemet og enkeltland må nå følge opp anbefalingene på landnivå, sammen med giverland og andre interesserte parter. Særlig Verdensbanken, FNs bosettingsfond og FNs utviklingsfond vil føre arbeidet videre.

å vektlegge satsing på klima- og skog. Hele 1,5 mrd. kroner foreslås brukt til tiltak innen denne satsingen. Innsatsen innen utdanning vil øke med 115 mill. kroner, kvinner og likestilling med 65 mill. kroner, og satsingen innen ren energi vil bli styrket med 200 mill. kroner.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling

Klimaendringene er en av vår tids mest alvorlige utfordringer som rammer de fattigste landene hardest. Alle tilgjengelige virkemidler må tas i bruk for å redusere den globale oppvarmingen. Regjeringen vil være ledende i det internasjonale arbeidet med å håndtere de store endringene og vil gå foran med massiv satsing på tiltak mot avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Det foreslås å bevilge 1,5 mrd. kroner til Regjeringens klima og skogprosjekt i 2009. Sammen med oppstartsbevilgning på 225 mill. kroner til dette prosjektet i 2008 blir den foreslåtte bevilgningen i dette budsjettet første viktige steg mot satsingen på opp til 3 mrd. kroner per år.

Regjeringens klima- og skogprosjekt

Satsingen skal bidra til raske, kostnadseffektive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, blant annet med sikte på å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i en ny internasjonal klimaavtale. I tråd med vedtak fra Klimakonferansen på Bali vil tiltak ha form av pilotprosjekter, demonstrasjoner og støtte til utvikling av nasjonale strategier for tiltak i full skala under en ny klimaavtale. Tiltakene skal bidra til å utvikle internasjonal og nasjonal kapasitet for å måle og verifisere utslippene. Troverdige overvåking og rapportering av utslipp er en forutsetning for at tiltak mot avskoging kommer med i en ny klimaavtale. Rapporteringen må finne sted på nasjonalt nivå for å minimere «karbonlekkasje», dvs. at stopp i hogst ett sted fører til økt hogst et annet sted.

En ny klimaavtale forutsetter at utviklingslandene ikke blir sittende alene med regningen for å redusere utslippene fra avskoging. Internasjonale kapitaloverføringer i stor skala må til. Kompensasjon for avstått avskoging vil måtte konkurrere med dagens utnyttelse av skogen, som tømmerhogst og konvertering til jordbruksformål for å ha noen innflytelse på avskogingstakten. Pilotprosjekter og nasjonale strategier for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse skal bidra til fattigdomsbekjempelse, ivaretagelse av biologisk mangfold og sikring av rettighetene til urfolk og lokalbefolkning som lever i og av skogen. Det planlegges tiltak i alle de tre store tropiske skogområdene i verden (Amazonas, Kongo-bassenget og Papua Ny Guinea/Indonesia).

Mesteparten av innsatsen vil finne sted gjennom multilaterale kanaler. Bilateralt samarbeid er aktuelt der det er institusjonell kapasitet og gode overvåkningsmekanismer, som i Brasil, eller der langvarig og bredt utviklingssamarbeid gir et godt

utgangspunkt, som i Tanzania. Korrupsjon og svakt styresett er karakteristisk for mange av landene som er aktuelle for innsats. Det legges derfor opp til en gradvis tilnærming, med fokus på kapasitetsbygging for måling av utslipp og utvikling av nasjonale strategier i de innledende faser, og deretter en utvidelse av programmene dersom fremdrift og politisk vilje tilsier det. Norge legger stor vekt på at relevante internasjonale organisasjoner som FN, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene samarbeider om en felles tilnærming til reduserte utslipp fra avskoging og skogferringelse. Det legges vekt på samarbeid med forskningsmiljøer, frivillige organisasjoner og representanter for sivil samfunn i forhold til strategi, faglig rådgivning og iverksetting av tiltak.

Tiltakene det legges opp til innenfor skogprosjektet utmerker seg ved å kunne gi en «trippel gevinst»; reduksjon av klimagassutslipp, bevaring og fremme av biologisk mangfold og bærekraftig utvikling, på en og samme tid. Satsingen er således i tråd med Handlingsplanen for miljørettet utviklingssamarbeid og en ytterligere forsterking av Regjeringens opptrapping på klima og miljø de seneste årene.

I tillegg til milliardsatsingen på skogtiltak foreslår Regjeringen å videreføre satsingen på klimatiltak som ble presentert i budsjettet for 2008. Forebygging av naturkatastrofer og redusert sårbarhet overfor klimaendringer for de fattigste landene fortsetter å være en integrert del av dette arbeidet. Det foreslås å videreføre satsingen på klimatiltak i 2009 langs følgende tre hovedlinjer:

- Satsingen på det bilaterale samarbeidet med fokus på tilpasningstiltak og ren energi i Afrika. Klimatiltak i Mellom-Amerika (regionale tiltak) og styrket klimasamarbeid med Kina, India og Indonesia følges opp.
- Forsterket satsing på klimaforskning, faglig samarbeid og næringsliv videreføres. Tiltak rettet inn mot ren energi, Den grønne utviklingsmekanismen og samarbeid om karbonfangst og lagring i utviklingsland vil stå sentralt. Kapasitetsbygging, samt støtte til prosjektplanlegging for fangst, transport og lagring av CO₂ vil være aktuelt.
- Det arbeides videre med å operasjonalisere nye multilaterale klima og ren energi initiativ blant annet gjennom FN-systemet og utviklingsbankene, herunder nye former for karbonfinansieringsinitiativ og teknologisamarbeid.

For en mer fyllestgjørende omtale av Regjeringens klima og skogprosjekt vises det til postomtalen under kap. 166, post 73 Klima- og skogsatsingen på side 187. For en nærmere omtale av den øvrige

miljø- og klimasatsingen vises det også til Del II Spesielle tema (Miljøomtalen).

Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand

Regjeringen ønsker at Norge skal være en betydelig fredsnasjon. Norges bidrag til å forebygge, dempe og løse konflikter skal sees i sammenheng med vår store humanitære innsats, bistand i overgangsperioden fra krig til fred, det langsiktige utviklingssamarbeidet og vårt arbeid for menneskerettighetene. Norges styrke er fleksibilitet til raskt å kunne svare på utfordringer i en ustabil situasjon og den tette kopling mellom utenriks- og utviklingspolitikken.

Regjeringen ønsker å videreføre støtten til FNs fredsbyggende innsats, forebygging av væpnet konflikt og mer integrerte fredsoperasjoner. Oppfølgingen av FNs fredsbyggingskommisjon, der Norge sitter i organisasjonskomiteen, prioriteres fortsatt høyt. Norge vil legge særskilt vekt på å følge opp FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1325 om Kvinner fred og sikkerhet, og 1612 om Barn i væpnet konflikt. Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning.

De siste årene har det vært noen politiske framskritt i enkelte av de mest konfliktherjede landene, der FN, utviklingsbankene og bilaterale aktører spiller en sentral rolle i gjenoppbyggingsfasen. Samtidig er det fare for tilbakefall til væpnet konflikt. Norge vil videreføre den fredsbyggende innsatsen i flere av disse landene og søke å bidra til å bygge og trygge en i utgangspunktet skjør fred. Arbeidet for mer integrerte fredsoperasjoner, med bedre samspill mellom politiske elementer, sikkerhetslementer, humanitære elementer og utviklingslementer, vil være en viktig del av dette.

Det vil bli avsatt midler for å bidra til å forhindre en reversering av den positive utviklingen som har funnet sted i en rekke land. Det er avgjørende at befolkningen i land på vei ut av konflikt opplever konkret forbedring i sin livssituasjon, som resultat av overgangen fra krig til fred. Jo flere som deltar i og har eierskap til en fredsprosess, jo tryggere blir freden. Bred politisk tilnærming, mobilisering av det sivile samfunn, samarbeid med lokalt næringsliv og internasjonal samordning er alle viktige elementer i fredsprosesser. Regjeringen vil videreføre samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og andre som arbeider med fred, konfliktløsning og fredsbygging.

Erfaringene fra en rekke humanitære kriser viser at det fortsatt er et systematisk finansieringsgap når humanitære bidrag i et land fases ut. Bl.a.

mangler det ofte midler til tidlige gjenoppbyggingstiltak og selvhjelpsmekanismer for befolkningen («early recovery»). Norge vil prioritere arbeidet med å motvirke denne skjevheten, både gjennom sterkere samordning mellom norsk humanitær bistand og overgangsbistand, og ved å bygge opp om internasjonale prosesser for å styrke for slike tidlige gjenoppbyggingstiltak.

Det er store og vedvarende behov for betydelig humanitær innsats. Regjeringen vil arbeide aktivt for å styrke det internasjonale humanitære responsystemet bl.a. gjennom fortsatte bidrag til FNs nødhjelpsfond CERF og til humanitære landfond. Målsetningen med fondet er å sikre at FN får hurtig, tilstrekkelig, fleksibel og balansert finansiering av humanitær innsats, med særlig oppmerksomhet på kriser og konflikter som ikke får særlig internasjonal oppmerksomhet – de såkalte glemte kriser eksempelvis i DRC og Colombia. Regjeringen vil legge vekt på at kjønnsperspektivet integreres i den humanitære innsatsen og la dette være en viktig del av dialogen med de humanitære aktørene. Regjeringen vil arbeide for en mer koordinert, effektiv og helhetlig humanitær innsats, med særlig fokus på forebygging, beskyttelse og sammenhenger mellom ulike virkemidler. En egen stortingsmelding om forebygging av humanitære katastrofer, blant annet i lys av miljø- og klimaendringene, ble lagt fram i 2007.

Norge er fortsatt en viktig pådriver når det gjelder humanitær nedrustning, som en viktig del av humanitær handling for å forhindre de negative følgene våpenbruk har for sivilbefolkningen. Målrettet internasjonalt arbeid ledet i 1997 fram til Minekonvensjonen og i 2008 til Konvensjonen om klasevåpen.

Det ble lagt fram en humanitær strategi i september 2008 som handler om Norges internasjonale bidrag til å beskytte og hjelpe mennesker i nød, enten det skyldes konflikt eller naturkatastrofer. Strategien henger sammen med regjeringens øvrige initiativer for å stake ut kursen for Norges utenriks- og utviklingspolitikk i årene som kommer, i første rekke Refleksprosjektet om norske interesser i en globalisert verden og den kommende stortingsmelding om utviklingspolitikk.

Olje og ren energi

Regjeringen foreslår å øke innsatsen innen ren energi med 200 mill. kroner gjennom en økning av regionbevilgningen for Afrika og støtten til Norfund.

Den norske kompetansen innenfor energiforvaltning og planlegging, bygging og drift av vannkraft, innenfor aksepterte miljømessige og sosiale

rammer, er høyt anerkjent internasjonalt og etterspørres av mange land. Kompetansen finnes både i private bedrifter, offentlig forvaltning og i forsknings- og utdanningsmiljøer. Norge har en særlig relevant kompetanse knyttet til samlet planlegging av vannressursene, sammenhengen mellom miljø og sosialt ansvar og at godene fra utnyttelse av vannkraften også skal tilfalle fellesskapet. Norge har nå også ledende bedrifter og kompetansemiljøer på andre rene energikilder, som sol, vind og biomasse. Ren energi for utvikling initiativet skal bidra til gjøre den omfattende kompetansen tilgjengelig for utviklingsland, og bidra til at dette arbeidet får en helhetlig tilnærming.

Flere av de norske kraftselskapene er interessert i å investere i vannkraft i utviklingsland. Det blir viktig å etablere samarbeid og partnerskap slik at bistanden kan bidra til å utløse slike kommersielle investeringer. Bistanden kan også bidra med å støtte planlegging og annen risikoavlastning for å åpne opp for investeringer i produksjon av ren energi og energieffektivisering. Støtte til oppbygging av regelverk, forvaltningsregimer og institusjoner er viktig både som statsbyggig, for å utvikle sektoren og for å tiltrekke kommersielle investorer.

Norge er ønsket som partner i de viktige regionale samarbeidsinitiativene på energiområdet i SADC, Nilen initiativet og Sør Asia. Dette samarbeidet er viktig for å utvikle økonomisk og politisk samarbeid i disse regionene, og bidrar også til å dempe konflikter og spenninger mellom deltaende land.

Sammenhengen mellom klimaendringene og ren energi blir stadig klarere. Tilgang til ren energi setter fattige mennesker bedre i stand til å tilpasse seg klimaendringene, og reduserer utslippene av klimagasser. Mindre enn 10 prosent av vannkraftpotensialet i utviklingsland er utnyttet. Norge kan derfor bidra til å utnytte det store potensialet for klimavennlig energi, på en måte som tar hensyn til naturinngrep, og der man også kan anvende Den grønne utviklingsmekanismen.

De største utfordringene ved utbygging av ren energi er i Afrika, hvor det er alvorlig energikrise i mange av landene. Afrika, og særlig Mosambik, Uganda og Tanzania vil derfor være det viktigste området for den bilaterale bistanden. Innsatsen i Asia vil også bli trappet opp, med særlig innsats på teknisk samarbeid innenfor ren energi og energieffektivisering i folkerike land med stort potensial for reduksjon av utslipp av klimagasser.

Støtte til kapasitetsbygging, studier og lignende kan for en stor del finansieres gjennom bilaterale kanaler, men gjøres også i samarbeid med multilaterale institusjoner og utviklingsbanker. Norge støtter også flegiverfond i Verdensbanken,

Asiabanken, Den Afrikanske utviklingsbanken og Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling. Støtte til andre rene energiformer som sol og vind, som er særlig aktuelt i mindre prosjekter med bl.a. landsbygdelektrifisering, skjer i hovedsak gjennom globale initiativer og nasjonale eller regionale programmer.

Olje for Utvikling (OfU) har som formål å overføre norske erfaringer og kompetanse innen petroleumsforvaltning på en måte som bidrar til at petroleumsressurser fører til varig reduksjon av fattigdom og til at utvinning av ressursene i størst mulig grad ivaretar hensynet til miljøet i utviklingsland.

OfU arbeider innenfor fagfeltene miljø-, ressurs- og inntektsforvaltning i tilknytning til petroleumsforvaltningen. I tillegg skal OfU søke å fremme lokalt innhold. Spørsmål knyttet til godt styresett, transparens og anti-korrupsjon er et gjennomgående tema i OfUs portefølje. På dette området samarbeider OfU med EITI. OfU arbeider med kvinne- og likestillingsspørsmål spesielt innen kurs- og kompetansevirksomhet i samarbeidslandene.

Grunnstammen i norsk petroleumsbistand har vært sentrert rundt ressursplanlegging, som i hovedsak har innebåret faglig assistanse rundt oppbyggingen av institusjoner, rådgiving og ulike former for juridisk bistand. Denne type bistand er sterkt etterspurt av samarbeidslandene og vil i tråd med et grunnleggende prinsipp i OfU om etterspørselsdrevet bistand, fortsatt utgjøre en viktig andel av OfU. OfU skal i tillegg styrke innsatsen innen finansforvaltning på områdene skattesystemer og -administrasjon, økonomisk politikk og styring, samt opprettelse av oljefond. Innsatsen på miljøforvaltning skal også styrkes og bedre integreres i det samlede tilbudet til mottakerland. OfU arbeider med kvinne- og likestillingsspørsmål spesielt innen kurs- og kompetansevirksomhet i samarbeidslandene.

Det er en økende forståelse for at det sivile samfunn i de oljeproduserende land bør ha en viktig rolle når det gjelder demokratisk kontroll med bruken av midlene. Frivillige organisasjoner vil derfor bli trukket mer målrettet inn i OfUs arbeid.

OfU har som mål å holde antall langsiktige samarbeidsland på samme nivå som i dag, dvs. 10 land, mens antall land med kortsiktig tilbud, skal reduseres fra dagens nivå på 15 til ca. 10. Det tas i stedet sikte på å øke den faglige innsatsen i eksisterende samarbeidsland. For likevel å kunne imøtekomme den store etterspørselen, utredes nå mulighetene for å opprette en regional tilnærming, med oppstart i Vest-Afrika.

For å oppnå OfUs mål er det nødvendig å trekke på kompetanse som ligger i industrien og i

internasjonale frivillige organisasjoner, internasjonale rådgivere, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale donorer på feltet. OfU jobber med å videreutvikle samarbeid med disse. Aktiviteter knyttet til *Olje for Utvikling* blir finansiert med midler fra mange poster på 03-området.

Kvinner og likestilling

Regjeringen vil styrke innsatsen for kvinner og likestilling. Kvinne- og likestillingsbevilgningen foreslås økt med 65 mill. kroner til totalt 300 mill. kroner. En vesentlig andel vil bli kanalisert inn i et nyopprettet flergiverfond i regi av UNIFEM. Fondet vil rettes mot nasjonale kvinndepartementer og kvinnenettverk.

Regjeringen legger i tillegg spesiell vekt på arbeidet med å sikre kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter, redusere svangerskapsrelatert dødelighet, styrke innsatsen mot kjønnslemlestelse og fremme trygg og selvbestemt abort.

Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) «På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken», presenterer langsiktige og overordnede politiske føringer og etablerer en felles ramme for de allerede eksisterende styringsverktøyene. Meldingen setter søkelyset på og styrker begrunnelsen for kvinners rettigheter og likestilling som et mål i seg selv og som en nødvendig forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål, som FNs tusenårs mål om fattigdomsbekjempelse. Øremerkingen av midler for målrettede kvinne- og likestillingstiltak videreføres på samme nivå som i 2008 og skal bygge opp under handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009. Parallelt pågår et arbeid for gjennomgående integrering av kjønnsperspektivet i St.prp. nr. 1 for Utenriksdepartementet (2008-2009). Regjeringen fastslår at det er et mål å se en jevn økning i andelen av bistandsbudsjettet som kan spores til kvinne- og likestillingssatsingen. Bredden i våre tilskuddsordninger skal brukes for å oppnå målsettingen. Kjønnsperspektivet skal integreres i alle deler av utviklingssamarbeidet og den humanitære bistanden, med særlig vekt på de øvrige satsingsområdene for utviklingspolitikken, samt landbruk, utdanning og helse. Se også likestillingsomtalen under Del III Spesielle tema.

Godt styresett og kamp mot korrupsjon

Det er stort behov for statsbygging og styrket offentlig sektor i mange utviklingsland. Regjeringen ser forsterket innsats mot korrupsjon, budsjettstøtte, faglig bistand på felter hvor Norge har

spesielle fortrinn, styrking av det sivile samfunnet og av uavhengige medier som viktige virkemidler for å oppnå dette.

I stater som aktivt og på fredelig vis prøver å komme ut av konflikt vil Regjeringen konsentrere sin langsiktige støtte om statsbygging gjennom tiltak som kan bygge opp under utvikling av demokratiske, sosialt inkluderende styresett og som bidrar til å konsolidere freds- og forsoningsprosesser.

Regjeringen vil målrettet bruke budsjettstøtte for å støtte samarbeidslandenes egne tiltak og muligheter for å utvikle en velfungerende stat, styrke demokratiske prosesser og bedre mulighetene til å levere offentlige velferdstjenester. Dialogen med mottakerlandene vil fra norsk side fortsatt vektlegge oppfølging av styresettutviklingen og bedring av rammebetingelsene for økonomisk utvikling.

Regjeringen vil bidra til at myndighetene i samarbeidslandene står til ansvar for sine borgere. Fortsatt støtte til utvikling av fungerende rettssystem, til parlamenter og politiske partier, til frie media og til et aktivt sivilt samfunn vil bli vektlagt. Erfaringene med den nordiske velferdsmodellen er et godt utgangspunkt for dette.

Støtten til kampen mot korrupsjon internasjonalt og på landnivå fortsetter. Sentralt i dette arbeidet står støtte til styrking av finansforvaltning og revisjon i samarbeidsland. Den brede internasjonale innsatsen i nettverk og organisasjoner og med rådgivning overfor samarbeidsland for å bekjempe korrupsjon og hvitvasking vil bli videreført på samme høye nivå, sammen med arbeidet for å bekjempe korrupsjon i giverland.

Arbeidet for de helserelevante tusenårsmålene

I tillegg til de fem hovedprioriteringene der Norge har spesiell kompetanse, har regjeringen tatt et særskilt ansvar for at verdenssamfunnet skal nå de helserelevante tusenårsmålene. Norges lederrolle gjelder særlig mål 4 om redusert barnedødelighet og mål 5 om redusert mødredødelighet. I tillegg er Norge svært aktiv i arbeidet for mål 6 om bekjempelse av aids, malaria, tuberkulose og andre smittsomme sykdommer. Arbeidet for redusert mødredødelighet er nært knyttet til arbeidet for redusert barnedødelighet.

Regjeringen har engasjert seg sterkt for at alle verdens barn og kvinner skal kunne ha fordelen av å bli vaksinert og få tilgang på andre helsetjenester for å unngå høy sykkelighet og dødelighet på grunn av sykdommer og komplikasjoner som kan forebygges og behandles. Et viktig element for at disse tusenårsmålene skal nås og flere liv berges er den globale kampanjen, «Den globale kampanjen for de

helserelevante tusenårsmålene» som Norge tok initiativ til. Norge arbeider i denne sammenheng tett med bl.a. britiske myndigheter og Gates-stiftelsen. Norge har etablert et nettverk av stats- og regjeringssjefer for å sikre høy og vedvarende politisk oppmerksomhet om de helserelevante tusenårsmålene.

Det er også inngått et bilateralt samarbeid med landene India, Pakistan, Nigeria og Tanzania. Dette samarbeidet omfatter betydelig norsk støtte til det arbeidet som allerede foregår i disse landene for å redusere barne- og mødredødeligheten.

Norges kamp mot barnedødelighet vil fortsatt omfatte støtte til vaksiner gjennom Det globale vaksinepartnerskapet (GAVI) og bidrag til vaksinasjonsforskning der norske fagmiljø deltar. Også Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) vil få økt støtte. Mangel på tilstrekkelig og kvalifisert helsepersonell er en utfordring som man fra norsk side arbeider med bl.a. gjennom støtte til den Globale helsearbeider alliansen.

Andre viktige innsatsområder

Regjeringen vil videreføre den betydelige støtten til offentlige velferdstjenester, spesielt helse og utdanning, både direkte gjennom multilaterale og bilaterale kanaler og gjennom budsjettstøtte til utvalgte land.

Utdanning er viktig for regjeringens utviklingspolitikk. Regjeringen ønsker å styrke det multilaterale systemets arbeid med utdanning. Det foreslås derfor en økning på 115 mill. kroner til utdanning med vekt på jenters utdanning, gjennom UNICEF og Verdensbanken. Organisasjonen Global kampanje for utdanning (GCE) gir i sin giverevaluering for 2007 Norge topp score, og mener at vårt bidrag går langt ut over det som etter GCEs syn ville være en naturlig andel for Norge. Den internasjonale støtten til utdanning og samarbeidet med mottakerland omkring fokus på utdanning for alle har medført en betydelig økning i antall barn på skolen.

Regjeringen ønsker å bidra til en koordinert innsats og mener multilaterale organisasjoner som UNICEF, Verdensbanken og UNESCO er viktige partnere i denne sammenheng, både internasjonalt og på landnivå. 20 pst. av UNICEFs og 13 pst. av Verdensbankens (IDA) budsjett kanaliseres til utdanning. Norge støtter dette arbeidet. Videre støttes UNESCO av Norge for å styrke sin posisjon som normativ aktør på området samt i deres oppfølging som global koordinator for Utdanning for alle (EFA) arbeidet. Regjeringen vil arbeide for at disse og andre organisasjoner viderefører sin støtte til utdanning i 2009.

Selv om Norge er en betydelig giver til utdanningssektoren er det begrenset hva som kan gjøres på egen hånd. Norge har derfor valgt å kanalisere midler strategisk mellom multilaterale organisasjoner som kan få andre givere med. Et eksempel på dette er fondet for Utdanning i Afrika i regi av Verdensbankensom har støttet 40 afrikanske land i arbeidet med å få på plass sektorprogrammer. Dette er nå blitt omgjort til et globalt flergiverfond innen EFA Fast Track Initiative (FTI), et flergiverfond med sekretariat i Verdensbanken. Fokus er å støtte land som ligger etter i forhold til å nå EFA målene. FTI har et fokus på dialog på landnivå slik at man støtter lands egen innsats og unngår å skape parallelle strukturer. Norge vil være vertskap for Høynivåkonferansen for «Utdanning for alle» i desember 2008 hvor målet er å revitalisere giverlands- og mottakerlands tidligere inngåtte forpliktelser med å skaffe alle barn skolegang innen 2015 samt å bidra til et bedre multilateralt samarbeid for oppfyllelse av EFA målene.

I land som gjennom langvarig støtte er blitt bedre i stand til og mer villige til å prioritere utdanningssektoren har Norge i tråd med mottakers ønsker valgt å integrere støtten til utdanning i budsjettstøtten. Dette har skjedd både i Tanzania og Zambia. I inneværende budsjettår går 19,5 pst. av statsbudsjettet i Tanzania og 15,3 pst. av statsbudsjettet i Zambia til utdanning. Utdanning vil fortsatt være en prioritert sektor for Norge i Nepal og støtte vil bli kanalisert både gjennom myndighetene, UNICEF og frivillige organisasjoner. Mangelen på utdanningstilbud er størst for flyktninger og barn som lever i land i krise og konflikt. 46 % av den norske støtten til flergiverfondet i Afghanistan er ørmerket den nasjonale utdanningsprogrammet. For flergiverfondene i f.eks. Det palestinske området, som Norge støtter, er utdanning en prioritert sektor. I Angola, Vietnam og Bangladesh vil Norge trappe ned på bistanden til utdanningssektoren i takt med den generelle nedtrappingen av den langsiktige bistanden til disse landene.

Regjeringen vil videre i oppfølgingen av utviklingsstrategien for *barn og unge* fokusere på noen få særskilte innsatser globalt og på landnivå, knyttet til barns rettigheter og beskyttelse, og synergier i forhold til andre globale initiativ og hovedprioriteringer. Det gjelder barn og unge i tilknytning til fredsbygging, medvirkning i fred og forsoning, beskyttelse og rettigheter i væpnet konflikt og humanitære kriser, oppfølging av FN-studien om vold mot barn og styrking av barn og unges rett til deltakelse og medvirkning. En vil legge økt fokus på barn og unge som ressurser og endringsagenter innen aktuelle politikkområder.

Hiv- og aidsinnsatsen skal videreføres på et høyt nivå. Regjeringen vil prioritere arbeidet med å sikre universell tilgang til aidsforebygging, behandling, støtte og omsorg innen 2010, og støtte til utsatte grupper som opplever dobbelt diskriminering og stigmatisering. FNs spesialsesjon om hiv og aids i 2008 pekte på behovet for økt innsats for å forebygge hiv og aids som avgjørende for å nå målet.

Et bærekraftig *næringsliv* er en forutsetning for fattigdomsreduksjon. Næringsutvikling skaper verdier, arbeidsplasser, finansiering av infrastruktur og sosiale tjenester. Økonomisk vekst og sysselsetting er viktige forutsetninger for at utviklingsland skal kunne ta ansvar for egen utvikling. Arbeidet med å skape næringsutvikling i utviklingslandene, som en del av utviklingspolitikken, har derfor meget høy prioritet.

Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) er Regjeringens investeringsselskap og et viktig redskap for å etablere levedyktig, lønnsom virksomhet i fattige land. Norfund bidrar med risikovillig investeringskapital og kunnskap i samarbeid med private aktører. Norfund er sterkt engasjert innen ren energi og representerer statens interesser innen flere områder for næringslivsrettet samarbeid mellom det offentlige og private interesser knyttet til investeringer i utviklingsland.

Regjeringen ønsker også næringslivet som en aktiv medspiller i dette arbeidet. Utenlandske direkte investeringer er avgjørende for utviklingen av næringslivet i fattige land. Og norsk næringsliv har både kunnskap og kapital som bør kunne gi verdifulle bidrag til utviklingen. Ved god forretningsførsel og etikk kan også norske og andre flernasjonale selskap gå foran og sette standard for utviklingen av utviklingslandenes egen økonomi og næringsliv. Regjeringen vil derfor oppfordre til at næringslivet øker sine investeringer i utviklingsland og inviterer til strategiske partnerskap for å styrke utviklingseffekten av slike investeringer. Dette vil være særlig aktuelt innenfor sektorer hvor norsk kompetanse er etterspurt (dvs. olje, gass, miljø, ren energi og fiskeri), men også på områder hvor norske foretak viser villighet til å investere i fattige land. Strategiske partnerskap med næringslivet er også aktuelt innenfor mikrofinans for å bedre fattige mennesker, ikke minst kvinners, adgang til finansielle tjenester. Lanseringen i 2008 av Det norske mikrofinansinitiativet (NMI) illustrerer dette. Regjeringen anser næringslivet som en sentral partner i utviklingsarbeidet og viser i den forbindelse til fremleggelsen av «Stortingsmeldingen om Næringslivets samfunnsansvar. Internasjonalt arbeid og initiativ».

Innen *landbruksutvikling* og i lys av situasjonen som er skapt av økte *matvarepriser*, støtter Regjeringen både strakstiltak og mer langsiktig innsats for å bedre matsikkerhet i enkeltland som f.eks. Zambia og Malawi. Regjeringen gir også støtte for økt matsikkerhet gjennom multilaterale organisasjoner som FNs ernærings- og landbruksorganisasjon (FAO), Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD), Den rådgivende gruppen for internasjonal landbruksforskning CGIAR, Verdensbanken, Afrikabanken og UNDP. Dette gjøres som et ledd i oppfølgingen av handlingsplanen for landbruk. Det arbeides med en styrking av det strategiske partnerskapet med Yara International ASA i Afrika for å bedre fattige bønders tilgang til viktige innsatsfaktorer som såkorn og mineralgjødsel.

Regjeringens handlingsplan om *gjeldslette* for utvikling er retningsgivende for norsk gjeldspolitik. Norge skal fortsatt lede an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldssletting, ved å være en sterk støttespiller for multilaterale gjeldssletteordninger og ved å gå i bresjen for gjeldspolitisk nytenkning. Gjeldslette alene leder ikke noen steds hen med mindre det ledsages av en utviklingsfremmende politikk. Det er derfor viktig at midlene som frigis ved sletting brukes til fattigdomsreducerende tiltak. Det er også et viktig prinsipp at midler som bevilges til slik sletting ikke gis i stedet for gavebistand. Som eneste land rapporterer ikke Norge sletting av bilateral gjeld som offisiell bistand.

Regjeringen vil legge spesiell vekt på tiltak som kan hindre rekruttering av nye ofre for *menneskehandel* i opprinnelsesland. Bistand til og beskyttelse av ofre er også sentrale tiltak, herunder retur og reintegreringstiltak i hjemlandet.

Regjeringen vil fokusere på forholdet mellom *internasjonal migrasjon og utvikling*, og hvordan dette kan styrkes. Norge deltar i globale og regionale dialoger om dette, særlig i FN, i det Globale forum for migrasjon og utvikling og i Europa. Utenriksdepartementet vil legge vekt på å bedre involvere innvandrere og nordmenn med innvandrerbakgrunn i utviklingspolitikken og i bistanden. Enklere og billigere pengeoverføringer fra innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn i Norge til utviklingsland vil være en viktig målsetting.

8.3 Regjeringens virkemidler

Bistand gis via mottakerlandenes myndigheter, multilaterale organisasjoner, og lokale, norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Media, forskningsinstitusjoner og privat sektor er også kanaler for bistand innenfor enkelte områder. De

ulike kanalene brukes ut fra deres formål, tilstedeværelse og kompetanse.

Direkte samarbeid med myndighetene, såkalt stat-til-stat bistand, er den viktigste kanalen for å styrke den bilaterale relasjonen mellom Norge og samarbeidsland. Myndighetssamarbeid gir Norge mulighet til tett dialog om spørsmål som er av interesse og prioritet for mottakerlandet og for Norge. Dialogen legger grunnlaget for samarbeid også på andre felt – blant annet i internasjonalt klimaarbeid. Stat-til-stat bistanden kan være særlig egnet på områder der Norge har spesiell kompetanse og erfaring å tilføre mottakerlandet.

Stat-til-stat samarbeid er ønskelig i land der offentlige institusjoner har relativt god kapasitet og kompetanse. I land der kapasiteten er lav og landet er i en konflikt eller på vei ut av en konflikt, vil multilaterale organisasjoner og spesielt FN spille en viktig rolle og være en viktig kanal for norsk bistand. I tråd med regjeringens økte vekt på sårbare stater har det skjedd en styrket tilstedeværelse også på landnivå.

Stat-til-stat samarbeidet er en viktig kanal for å styrke samarbeidslandenes eierskap. På tilsvarende måte vil multilaterale organisasjoners samarbeid med myndighetene også bidra til økt eierskap.

Det multilaterale systemet med FN og utviklingsbankene er viktige politiske fora, samarbeidspartnere og kanaler for å bekjempe fattigdom. Det unike med FN-systemet er dets universelle tilstedeværelse og brede mandat, som spenner fra fred, konfliktløsning og menneskerettigheter, via humanitær hjelp og langsiktig utvikling. Det er bare gjennom FN vi kan etablere globale rammeverk og normer. FN-systemet oppfattes i de fleste land som nøytrale rådgivere og partnere, og har en annen legitimitet enn bilaterale og andre organisasjoner. I FNs hovedorganer er utviklingslandene i klart flertall og dette gjør at begrepet «utviklingssamarbeid» ofte får en mer reell betydning i multilateral bistand sammenliknet med mye av den tradisjonelle bilaterale hjelpen.

Det multilaterale system tillegges stor vekt i regjeringens samlede utenrikspolitikk. De multilaterale organisasjonene har en betydning som går langt ut over ressuroverføringer. De har helt sentrale roller både globalt og på landnivå som fora for den utviklingspolitiske debatten og i utformingen av utviklingspolitiske prinsipper, i fastsetting av globale normer, konvensjoner og handlingsplaner, og ved omfattende rådgiving og faglig bistand.

På landnivå er spesielt Verdensbanken og UNDP ledende i koordinering av bistandsgiverne og i den felles dialog med myndighetene. De multilaterale organisasjonene er i mange utviklingsland

også svært viktige bidragsytere for å styrke offentlige institusjoner og deres muligheter til å levere tjenester til egen befolkning. Regjeringen legger stor vekt på å styrke FNs rolle i koordineringsarbeidet.

Regjeringen arbeider aktivt for å styrke det multilaterale systemets evne til et samordnet utviklings samarbeid med de enkelte land innenfor rammene av landenes fattigdomsstrategier. Norge er en pådriver for at FN blir mer enhetlig på landnivå – med en ledelse, ett program og ett budsjett. FN er i ferd med å prøve ut «Ett FN» i åtte land: Vietnam, Pakistan, Mosambik, Rwanda, Tanzania, Kapp Verde, Albania og Uruguay. Norge bidrar aktivt i denne prosessen.

Et tilleggsmoment er at bistand gjennom multilaterale kanaler kan bidra til å løse oppgaver som verdenssamfunnet i fellesskap har definert som særlig viktige, men der Norge ikke har et opplagt nasjonalt faglig eller politisk fortrinn. Kanalisering av bistandsmidler via multilaterale kanaler gir også god mening der støtten går til land hvor Norge ikke har ambassader.

FN spiller en konstruktiv rolle i arbeidet for å fremme statsbygging og en mer effektiv bistand. Det gis flerårig støtte til FNs barnefond (UNICEF). Det stilles fra norsk side krav om oppfyllelse av FNs egne målsettinger om bl.a. reform, samordning, likestilling og rettighetsbasering.

FN har en sentral rolle i den humanitære innsatsen, spesielt som internasjonalt koordinerende organ og ved at en rekke FN-organer har betydelig operasjonelle innsatser på det humanitære området. Gjennom betydelige bidrag til Unicef og UNHCR blir levevilkårene for særlig sårbare mennesker, som barn og flyktinger, forbedret. Norge er nest største giver til OCHAs nødhjelpsfond som i særlig grad støtter humanitær innsats i såkalte glemte kriser, f.eks den demokratiske republikken Kongo. Norges Røde Kors og den Internasjonale Røde Kors alliansen (ICRC) er en viktig partner for Norge i alt humanitært arbeid, også når det gjelder forebyggingsaspektet. Sammen med Norsk Folkehjelp er ICRC ledende i det internasjonale sivile samfunn i arbeidet mot bruk av landminer og klasebomber. Dette arbeidet har bidratt sterkt til at konvensjonen mot bruk av klasevåpen skal undertegnes i Oslo i desember 2008. Redd Barna, Kirkens Nødhjelp og Leger uten grenser er, sammen med disse, de viktigste kanalene for norsk humanitær, og innehar samlet betydelig spesialkompetanse og operasjonell kapasitet på ulike felt innenfor humanitær bistand.

Flere globale fond og ordninger for bl.a. helseformål er blitt etablert i løpet av de seneste år. Disse partnerskapene representerer et særegent

samarbeid mellom internasjonale, statlige og private aktører, herunder FN-systemet og Verdensbanken. De mobiliserer tilleggsressurser og kanaliserer disse til viktige oppgaver som ikke mottar tilstrekkelige finansielle ressurser på annen måte. GAVI er i dag ledende blant de nye globale helseinitiativene når det gjelder å arbeide godt integrert i forhold til annen bistand.

Verdensbanken og de andre utviklingsbankene er bredt representert og er som FN-systemet sentrale aktører på landnivå. Norge gir kjernebidrag til Verdensbankens IDA som er den største og viktigste finansieringskilde for utviklingslandene og som bygger opp under mottakerlandenes innsats for å nå FNs tusenårsmål. Den norske samfinansieringen med Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene brukes strategisk for å påvirke og utvikle bankens politikk og operasjoner i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer. Vi bruker et aktivt styrearbeid til å fremme den norske utviklingspolitiske agendaen.

Regjeringen kanaliserer også bistand gjennom frivillige organisasjoner. Det sivile samfunn i utviklingsland har en viktig funksjon gjennom å komme med tydelige politiske budskap og holde egne myndigheter ansvarlige for oppfølging av vedtatt politikk. Norske og internasjonale frivillige organisasjoner kan bidra gjennom å bygge nettverk mellom viktige aktører i nord og sør, samarbeide med lokale partnere innenfor det sivile samfunn og bidra til kapasitetsutvikling hos søsterorganisasjoner på områder som for eksempel miljø, menneskerettigheter, mediafrihet og antikorrupsjon.

De frivillige organisasjonene er viktige utviklingsaktører og spiller en særlig rolle ved at de kan være innovative og fleksible i krevende situasjoner. Organisasjonene kan for eksempel nå ut med helse- og utdanningstjenester til områder der verken staten, bilaterale eller multilaterale klarer å jobbe, blant annet i krigssoner, og å drive humanitær bistand etter menneske- eller naturskapt katastrofer i gitte situasjoner.

8.4 Regjeringens geografiske satsingsområder

Regjeringen finner at den tidligere kategoriseringen av en mindre gruppe land som samarbeidsland ikke lenger er hensiktsmessig. Dette fordi den bare omfattet et begrenset antall land og kun berørte noen av de målsetningene Norge har for samarbeidet med land. Regjeringen vil i tråd med Stortingets ønske om en helhetlig fremstilling av norsk utviklings samarbeid redegjøre for målsetningen for det norske bilaterale samarbeidet med enkelt-

land. Nærmere drøfting av dette spørsmålet vil bli gjort i den kommende stortingsmeldingen om utviklingspolitikk.

Norsk bistand gis til en rekke land. Regjeringens innsats i kampen mot fattigdom gjøres på en rekke områder, for eksempel støtte til sektorprogrammer som helse og utdanning forvaltet av en norsk ambassade, som øremerkede landbidrag til programmer i regi av Verdensbankens eller FN-organisasjoner, bidrag til fredsprosesser eller styrking av det sivile samfunn. Hvordan Norge bidrar til fattigdomsreduksjon, omfanget av samarbeidet, hvilke kanaler som brukes og hvilke budsjettposter som belastes vil avhengig av karakteren på samarbeidet.

Norge har et *langsiktig og omfattende samarbeid* med en rekke land der samarbeidet er knyttet til landenes fattigdomsstrategi. Noen av disse er *relativt stabile stater* som Tanzania, Mosambik, Zambia og Nicaragua hovedtyngden av samarbeidet finansieres over programkategori 03.10 Bilateral

bistand. I andre av landene, som Afghanistan, Sudan, Nepal og Det palestinske området, forutsetter fattigdomsreduksjon at en stor del av samarbeidet rettes inn mot stabilisering og forsoning fordi landene er preget av *sårbarhet eller konflikt*. Samarbeidet i disse landene krever en annen politisk bevissthet og engasjement. Bistanden til disse landene finansieres både over programkategori 03.10 Bilateral bistand og 03.20 Globale ordninger, i første rekke kapittel 162 Overgangsassistans, kapittel 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter og/eller kapittel 164 Fred, forsoning og demokrati.

I alle disse landene har Norge et bredt engasjement, høyt bistandsvolum og omfattende lokal tilstedeværelse. For seks av landene, se tabell 8.1, har Norge gitt flerårige bevilgningstilsagn til motakerlandenes myndigheter for å bidra til økt forutsigbarhet og stabilitet i samarbeidet. Tilsagnene er gitt med forbehold om Stortingets godkjenning og omfatter tildelinger fra en eller flere budsjettposter.

Tabell 8.1 Flerårige tilsagn om norsk støtte gitt med forbehold om Stortingets godkjenning. (tall i mill. kroner)

Flerårige tilsagn	2009	2010	2011	2012	Tilsagn gitt
Palestinske område	760	760			Giverkonferanse Paris desember 2007 for 2008-2010
Afghanistan	750	750	750	750	Giverkonferanse Paris juni 2008 for 2008-2012
Sudan	605	605	605		Sudan Consortium Oslo mai 2008 for 2008-2011
Tanzania	400	400	400		Intensjonsavtale (MoU) for 2007-2011 ¹
Mosambik	330				Intensjonsavtale (MoU) for 2006-2009 ¹
Malawi	200	200	200	200	Intensjonsavtale (MoU) for 2008-2012 ¹

¹ Omfatter kun midler fra programkategori 03:10 Bilateral bistand

I land som Filippinene, Sri Lanka, Øst-Timor, Haiti, Colombia, Libanon og på Balkan er målsetningen for samarbeidet *knyttet til freds- og forsoningsprosesser, inkl. støtte til gjenoppbygging*. Størrelsen på støtten varierer, og dette er krevende politiske engasjementer hvor det er nødvendig å arbeide langsiktig. Felles for innsatsen er at den er forbundet med grunnleggende politisk risiko. Norge er i noen tilfeller tilrettelegger alene for fredsprosesser mellom parter, men i de fleste tilfeller støtter Norge opp under det arbeidet FN eller andre organisasjoner gjør for å fremme fred og forsoning. Midlene kommer primært fra kapittel 164 Fred, forsoning og demokrati

I en lang rekke land er samarbeidet av mer *tematisk eller strategisk* karakter, for eksempel er den bilaterale satsingen for å bekjempe barne- og mørdredeligheten avgrenset til Nigeria, India,

Tanzania og Pakistan. Den bilaterale skogsatsingen vil omfatte samarbeid i Brasil, Kongo-bassenget, Papua Ny Guinea, Indonesia og Tanzania. Videre har Olje for utvikling-programmet samarbeid med bl.a. Angola, Mosambik, Ghana, Madagaskar og Afghanistan. Samarbeidet finansieres her både over programkategori 03.10 Bilateral bistand, kapittel 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering eller kapittel 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.

Næringslivssamarbeid og faglig samarbeid finner sted i en rekke land bl.a. Kina, India, Angola, og Vietnam.

Den *humanitære innsatsen* konsentreres om land og områder der det er store udekkede humanitære behov, der Norge har spesielle forutsetninger for å bidra eller der tiltakene støtter opp under freds- og forsoningsprosesser. Den humanitære

bistandens størrelse til regioner og land avhenger av skiftende humanitære behov. I land med vedvarende kriser kan nivået på den humanitære bistanden opprettholdes over noe tid. Prioriterte grupper er barn, minoriteter og urfolk. Kvinners deltakelse og beskyttelse av kvinner er også prioritert. Dette omfatter land som Somalia, Burma, Demokratiske Republikken Kongo, Colombia, Nord-Korea og Irak. Dette finansieres over kapittel 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

Det vil i 2009 være om lag 40 land som mottar penger fra bevilgninger som styres og fordeles til enkeltland av departementet. Avhengig av antallet og omfanget av de humanitære krisene kan antallet mottakerland bli noen høyere. De største mottakerne av norsk bistand vil i 2009 være Afghanistan, Det palestinske området, Sudan, Tanzania og Mosambik. I noen land som mottar langsiktig bistand, bl.a. Sudan, Afghanistan, Det palestinske området, Burundi, Liberia, Øst-Timor og Nepal, har FN politisk representasjon og/eller godkjent fredsbevarende operasjoner. Landene er i en kritisk utviklingsfase, der all bistand må sees i sammenheng med den politiske utviklingen. Dette krever ekstra oppmerksomhet i styringen og forvaltningen av bistanden.

Regjeringen vil fortsette sitt fokus på sårbare stater. Den humanitære bistanden og overgangs-bistanden bidrar i større grad enn den langsiktige

støtten til å gjøre Norge til en betydelig giver til enkeltland.

8.5 Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2007

Resultater på nasjonalt nivå i landene som mottar støtte fra Norge kan vanskelig tilskrives spesifikke tiltak som støttes fra Norge eller andre givere alene. Det er felles innsats, fra utviklingslandene selv og fra bilaterale og multilaterale givere, som gir resultater. Vurderinger av om norsk utviklingssamarbeid bidrar effektivt til fattigdomsbekjempelse må derfor gjøres på grunnlag av gjennomgang og evalueringer knyttet til enkeltland, organisasjoner og sektorer. Vurderingene må i stor grad fokusere på samarbeidslandenes politikk og i hvilken grad politikken er gjennomført. Departementet har utarbeidet en årsrapport for 2007 over norsk bilateralt utviklingssamarbeid. Norad vil utarbeide en resultatrapport som særlig ser på bruken av ulike kanaler i norsk bistand.

ODA-godkjent bistand i 2007

I 2007 ble det utbetalt 21,8 mrd. kroner i offisiell bistand, en økning på 2,9 mrd. kroner (15 pst.) fra 2006. Forbruket i 2007 tilsvarte 0,95 pst. av BNI. Til sammenlikning utgjorde den ODA-godkjente bistanden 0,89 pst. av BNI i 2006.

Tabell 8.2 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype, 2004–2007 (tall i mill. kroner)

	2004		2005		2006		2007	
Multilateral ¹ bistand	4 463	30,1 %	5 157	28,7 %	5 283	27,9 %	4 968	22,7 %
Multi-bilateral ² bistand	2 629	17,7 %	4 053	22,6 %	4 127	21,8 %	5 436	24,9 %
Bilateral bistand	6 932	46,8 %	7 850	43,7 %	8 487	44,8 %	10 338	47,3 %
Administrasjon	7 93	5,4 %	885	4,9 %	1 053	5,6 %	1 098	5,0 %
Total	14 817	100 %	17 946	100 %	18 950	100 %	21 840	100,0 %

¹ Multilateral bistand er betegnelse på kjernestøtte til ODA-godkjente multilaterale organisasjoner som ikke er øremerket. Denne støtten fordeles ikke på geografi, sektor eller tema.

² Multi-bilateral bistand er bistand gjennom multilaterale organisasjoner som er øremerket til land, sektor eller tema. I henhold til OECDs definisjon regnes dette som bilateral bistand.

Tabellen viser fordelingen mellom multilateral og bilateral bistand de fire siste årene. Gjennomgående har litt mer eller litt mindre enn halvparten av det totale bistandsbudsjettet blitt kanalisert gjennom multilaterale kanaler (multilateral og multi-bilateral bilateral bistand) i perioden. Andelen multilateral bistand har ligget på opp mot 30 pst. med en synkende tendens, og går markert ned i 2007. Tallene fra 2007 og de foregående år er imidlertid ikke direkte sammenlignbare av to grunner:

1. Støtten til noen globale fond og initiativer som før 2007 ble klassifisert som multilateral bistand ble i 2007 klassifisert som multi-bilateral bistand for å få bedre samsvar med OECD/DACs regelverk.
2. Det ble i 2007 fortatt store utbetalinger fra Norfund, basert på midler som var betalt inn i tidligere år.

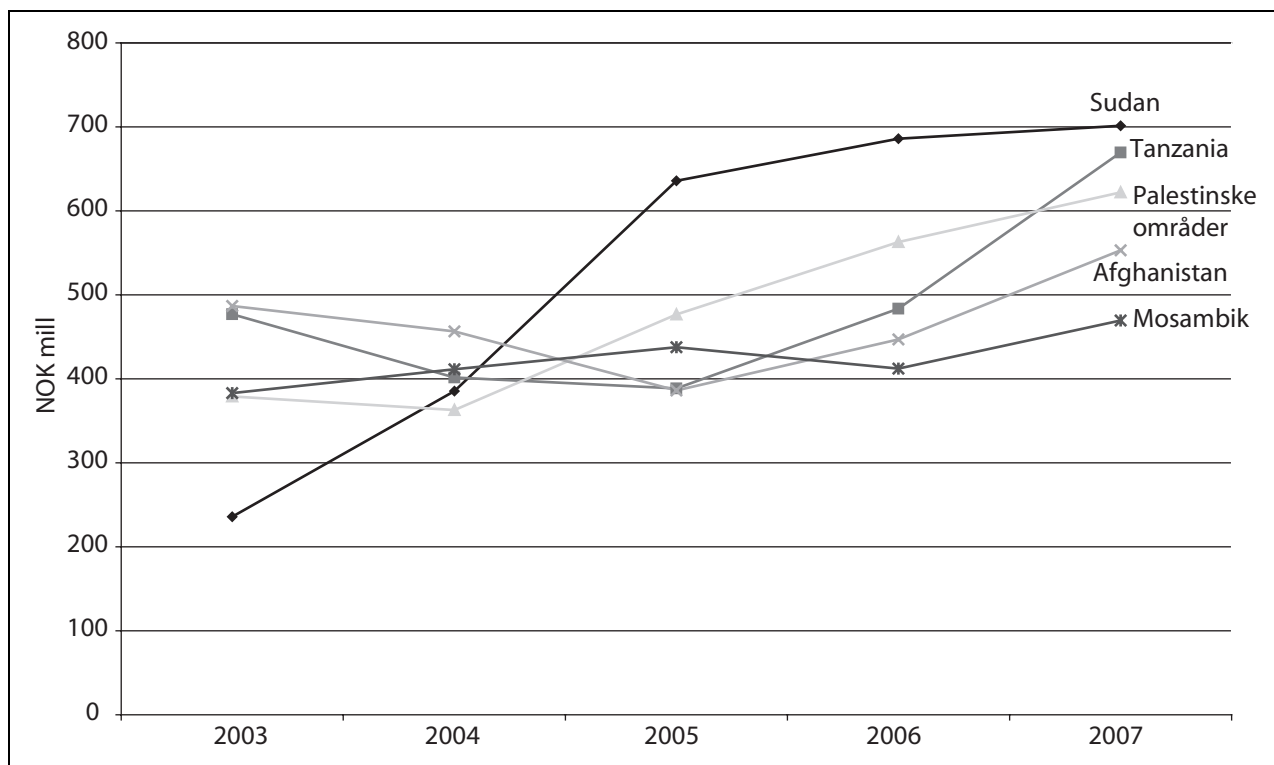
Bilateral bistand fordelt på regioner, land og organisasjoner

Tabell 8.3 Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2004–2007 (tall i mill. kroner)

	2004		2005		2006		2007	
Afrika	4 227	44,2 %	4607	38,7 %	4 983	39,5 %	5 350	33,9 %
Asia og Oceania	1 872	19,6 %	3251	27,3 %	2 211	17,5 %	3 094	19,6 %
Europa	863	9,0 %	818	6,9 %	804	6,4 %	668	4,2 %
Midtøsten	639	6,7 %	749	6,3 %	952	7,5 %	913	5,8 %
Latin-Amerika	610	6,4 %	581	4,9 %	606	4,8 %	1 430	9,1 %
Globalt uspesifisert	1 351	14,1 %	1910	16,0 %	3 072	24,3 %	4 321	27,4 %
Totalt	9 562		11 917		12 629		15 775	

Tabellen viser at den største andelen har gått og fortsatt går til Afrika. Den største økningen har imidlertid gått til globale tiltak, som har blitt mer enn tredoblet i kroneverdi i perioden 2004-2007. Dette omfatter i stor grad programmer som har aktiviteter i flere verdensdeler, og store deler av disse midlene går til lavinntektsland i Afrika. Andelen som går til Asia har ligget relativt stabilt med

unntak for 2005 hvor det var ekstraordinære utbetalinger til Asia etter tsunamien og jordskjelvet i Pakistan. Andelen til Latin-Amerika sank i perioden 2004 til 2006, men ble neste fordoblet i 2007. Denne kraftige økningen skyldes primært store utbetalinger fra Norfund og SN-Power til Peru og Chile.

Figur 8.1 De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand 2003 – 2007. For en bredere oversikt over fordelingen av støtten til de 25 største mottakerlandene i 2007, se Vedlegg 2

Norge ga i 2007 bistand til totalt 108 land. Imidlertid så var for mange land støtten svært begrenset og består av et mindre beløp gjennom norske frivillige organisasjoner eller ettergivelse av lån fra

utenlandsske studenter i Norge. Det var 27 land som fikk over 100 mill. kroner i støtte.

Blant de største mottagerne av norsk bistand får de fleste støtte over mange forskjellige budsjett-

poster og støtte til forskjellige formål og gjennom forskjellige kanaler, jf. vedleggene 3-6.

3 av de 4 største mottagerne (Sudan, Det palestinske området og Afghanistan) er land/områder som er i eller på vei ut av konflikt, og de mottar betydelig støtte over de globale bevilgningene for overgangsbistand og humanitær bistand, men også over regionbevilgningene.

Blant de 10 største mottakerne er det fem land som Norge over lang tid har hatt et langsiktig utviklingssamarbeid med; Tanzania, Mosambik, Uganda, Malawi og Zambia. Disse mottar primært støtte fra regionbevilgningen og noe fra andre globale poster som bevilgningen for frivillige organisasjoner.

Norge er en av mange givere og i de fleste land er Norge en liten giver. Imidlertid så er Norge stor i Eritrea (4. størst), Liberia (8. størst), Somalia (3. størst), Sudan (5. størst) og Angola (5. størst). Disse landene er alle konfliktland eller land som arbeider seg ut av konflikt og Norges relative størrelse i disse landene er et resultat av den sterke satsingen på humanitær bistand og fokuseringen på svake stater. I de største langsiktige samarbeidslandene i Afrika er imidlertid også Norge blant de ti største givene: Malawi (6. størst), Mosambik (8. størst), Tanzania (9. størst) og Zambia (8. størst)

Tabell 8.4 Samlet bilateral bistand fordelt per kanal, 2004–2007 (tall i mill. kroner)

Kanal	2004		2005		2006		2007	
Stat-til-stat	3 106	32,5 %	3 295	27,7 %	3 617	28,7 %	4 002	25,4 %
Multi-bilateral bistand	2 629	27,5 %	4 053	34,0 %	4 127	32,7 %	5 436	34,5 %
Norsk frivillige organisasjon	2 380	24,9 %	2 864	24,1 %	2 967	23,5 %	3 100	19,7 %
Regional, lokal eller internasjonal frivillig organisasjon	600	6,3 %	708	6,0 %	792	6,3 %	1 191	7,6 %
Næringsliv	536	5,6 %	645	5,4 %	670	5,3 %	1 615	10,2 %
Nordisk forskningsinstitusjon, konsulenter	310	3,3 %	338	2,8 %	441	3,5 %	431	2,7 %
Totalt	9 562	100,0 %	11 904	100,0 %	12 614	100,0 %	15 775	100,0 %

Vi ser av fordelingen at vel 27 pst. av den totale bilaterale bistanden går gjennom frivillige organisasjoner, mens den viktigste kanalen for norsk bilateral bistand er FN og/eller Verdensbanken som mottar 35 pst. Om lag 25 pst. går gjennom myndighetene i samarbeidslandene. Over tid ser man at andelen gjennom myndigheter har sunket kraftig, fra 33,6 pst. i 2004 til 25,3 pst. i 2007. Andelen av

den bilaterale bistanden som er blitt kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner har økt fra 27,5 pst. i 2004 til 34,5 pst. i 2007. Grunnet de store utbetalingene på Norfund ser en også at utbetalingene til næringslivet øker kraftig fra 2006 til 2007 og kommer opp i 101 pst. Denne andelen vil nok synke da utbetalingene fra Norfund i 2008 ikke vil være på samme nivå som i 2007.

Tabell 8.5 Multilaterale organisasjoner: De fem største mottakerne av norsk bistand (tall i mill. kroner)

	2004	2005	2006	2007
UNDP	1 106	1 350	1 293	1 731
Verdensbanken ¹	1 067	1 523	1 526	1 624
UNICEF ²	890	1 328	1 152	1 135
Globale fond ³	505	721	970	866
UNOCHA	87	187	307	545

¹ Inkluderer støtte til IBRD, IDA og IFC, men fratrukket gjeldslette og støtte kanalisert til Fast Track initiativet (utdanning) og det globale fondet for aids, tuberkulose og malaria (GFATM)

² Fratrukket støtte kanalisert til Vaksinealliansen (GAVI)

³ Inkluderer GFATM, GAVI og Fast Track initiativet (utdanning)

Tabellen viser at det har vært en økning i støtten til de to største multilaterale mottagerne (FNs utviklingsfond, UNDP og Verdensbanken) i perioden 2004–2007. Støtten gjennom de multilaterale organisasjonene gis på to måter, som kjernestøtte til organisasjonenes programmer vedtatt av styret (generelle tilskudd) eller som øremerket støtte til konkrete programmer og prosjekter (multi-bilateral bistand). Det er særlig den øremerkede støtten, dvs multi-bilateral bistand, som har økt de siste årene.

I perioden 2004–2007 har den største økningen vært i støtten til UNOCHA og i støtten til globale fond, spesielt på helseområdet. De største mottakerne blant de globale fondene i 2007 er GAVI med 470 mill. kroner, GFATM med 301 mill. kroner og Fast Track med 36,5 mill. kroner. Støtten fra de globale fondene blir kanalisert gjennom eksisterende multilaterale organisasjoner som Verdensbanken, UNICEF og WHO, men forvaltes av egne styrer i fondene.

Tabell 8.6 Norsk frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2004–2007. Se også vedlegg 4 (tall i mill. kroner)

	2004	2005	2006	2007
Flyktninghjelpen	300	344	434	488
Kirkens Nødhjelp	342	392	478	433
Norsk Folkehjelp	311	357	419	403
Røde Kors	353	447	417	386
Redd Barna	162	187	167	182
Bistandsnemda	139	145	141	140

Tabellen viser at i 2007 så vel som i 2006 mottok 4 norske frivillige organisasjoner hver rundt 400 millioner kroner. Disse fire organisasjonene mottok 55 pst. av den totale støtten gjennom norske frivillige organisasjoner og økte i perioden 2004–2007, mens det var stagnasjon fra 2006 til 2007. Støtten gjennom Redd Barna og paraplyorganisasjonen Bistandsnemda har imidlertid vært relativt stabil de siste årene. En svært stor andel av midlene til de fire største organisasjonene kom fra de globale postene for humanitær bistand, for Flyktninghjelpen og Røde Kors kom henholdsvis 88 pst. og 86 pst. fra de humanitære postene og bevilgningen for overgangsbistand. For Redd Barna og for Bistandsnemda kom derimot henholdsvis 56 pst. og 100 pst. fra bevilgningen for sivil samfunn. Det vises til vedlegg 4 for en mer detaljert oversikt.

Tverrgående hensyn og målgrupper

Støtten til tiltak som har flyktninger som målgruppe, utgjorde i 2007 ca 1,5 mrd. kroner, dvs. 9,3 pst. av total bilateral bistand. Støtten til urfolk utgjorde i 2007, 497 mill. kroner, dvs. 3,2 pst. av total bilateral bistand. Støtten til barn utgjorde i 2007 rett under 2,1 mrd. kroner, dvs. 13,3 pst. av total bilateral bistand. Støtten til funksjonshemmede utgjorde i 2007, 279 mill. kroner, dvs. 1,8 pst. av total bilateral bistand.

Regjeringens hovedsatsingsområder

Vel 2 mrd. kroner av økningen av bistandsrammen i 2007, sammen med omprioriteringer fra andre formål, ble gitt til regjeringens fem områder:

- Fredsbygging, menneskerettighetene og humanitær innsats.
- Godt styresett og institusjonsbygging, inkludert kamp mot korrupsjon.
- Kvinner og likestilling.
- Miljø og bærekraftig utvikling.
- Olje og energi.

Områdene følger opp regjeringsplattformen fra Soria Moria. De er ikke knyttet til bestemte budsjettposter eller kanaler. Et siktemål med profilen har nettopp vært å bidra til større sammenheng mellom utenrikspolitikk og utviklingspolitikk, mellom bilateral og multilateral bistand, og mellom den langsiktige bistanden og vår humanitære innsats. I budsjettsammenheng er områdene gjensidig utelukkende. Områdene er imidlertid ikke entydig definert i bistandsstatistikken, hvor OECDs kodeverk benyttes.

Fredsbygging, menneskerettighetene og humanitær innsats

Siden regjeringen tiltrådte, har Norge bidratt med til sammen 850 mill. kroner til FN's nødhjelpsfond.

I tillegg til at Norge har vært en aktiv bidragsyter i fredsprosesser bl.a. i Midtøsten, Sri Lanka, Filippinene og Nepal, har styrking av FNs fredsbyggende rolle blitt vektlagt bl.a. gjennom støtte til opprettelsen av en enhet for støtte til fredsmegling (Mediation Support Unit) og innsats i FNs nye fredsbyggingskommisjon. Norge har vært en sterk pådriver for å bidra til at den samlede internasjonale innsatsen på dette feltet ivaretar kvinners og menns, barn og eldres interesser på en likeverdig måte. Norsk innsats var avgjørende for at et stort antall stater og ikke-statlige organisasjoner ble enige om en sterk konvensjon mot bruk av klaseammunisjon i 2008.

Mer enn på noe annet felt er det innenfor dette hovedsatsingsområdet stor risiko for at vi ikke når de målene vi setter oss. I denne perioden har norsk innsats bidratt til en positiv politisk utvikling i Nepal og Burundi, mens det har vært tilbakefall i fredsprosessene i Sri Lanka og mellom Israel og palestinerne. Vi har økt den sivile bistanden til Afghanistan fra 415 mill. kroner i 2006 til 750 mill. kroner i 2008, samtidig som sikkerhetssituasjonen i landet har gått fra vondt til verre. Menneskerettsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam, er viktige arenaer for dialog med disse landene, selv om det ikke alltid er lett å måle resultatene av arbeidet. I de landene hvor mennesker drives på flukt som følge av konflikter eller naturkatastrofer, er Norges humanitære bidrag med på å gi livsnødvendig hjelp og beskyttelse til et stort antall mennesker i nød.

Godt styresett

Godt styresett er et felt hvor resultatene først vil vise seg over tid. Forbedringer blir varige om de blir godt forankret. Det skal norsk bistand bidra til. Reforhandlingen av gruvekontrakter i Zambia er ett av de områdene hvor norsk innsats for godt styresett har satt spor. Med juridisk hjelp fra Norge har den zambiske regjeringen maktet å reforhandle kontrakter som i utgangspunktet representerte betydelig skattefrihet for de private bedriftene som driver kobbergruvene og tilsvarende tap for staten. Norge har også bidratt til at Malawi har fått en grunnlov som fastlegger grunnleggende rettigheter. I Nicaragua er statsadvokatkontoret blitt rustet opp med norsk bistand for bedre å kunne etterforske korrupsjon og norsk bistand har også bidratt til at det offentlige innkjøpssystemet i landet nå er blitt mer åpent og mindre utsatt for korrupsjon.

Kvinner og likestilling

Siden regjeringen tiltrådte er bevilgningene til tiltak øremerket kvinner og likestilling økt med 900

mill. kroner – en tredobling. Den samlede bilaterale støtten til tiltak som har kvinner og likestilling som hovedmål eller delmål, har steget både beløpsmessig og som andel av total bilateral bistand, og utgjorde i 2007 om lag 4,3 mrd. kroner (28 pst), mot 2,4 mrd. kroner (20 pst.) i 2006.

Øremerking av midler til målrettede tiltak over strategisk viktige budsjettposter har bidratt til økt oppmerksomhet, styrking av etablerte og inngåelse av nye partnerskap for likestilling på landnivå, regionalt og internasjonal/multilateralt. De viktigste resultatene av satsingen på kvinner og likestilling som et hovedspor i budsjettet kan kort oppsummeres i tre punkter:

- Oppfølging av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, jf. særlig kapitel/post 163/71 og 164/70
- Kraftig opptrapping av norsk støtte til FNs kvinnefond UNIFEM, jf. kapitel/post 170/70
- Opprettelse av en særskilt kvinne- og likestillingsbevilgning, jf. kapitel/post 168/70

Den samlede bilaterale støtten til tiltak som har kvinner og likestilling som hovedmål eller delmål, har steget de siste årene både beløpsmessig og som andel av total bilateral bistand, og utgjorde i 2007 om lag 4,3 mrd. kroner (27,5 pst), mot 2,7 mrd. kroner (21,4 pst.) i 2006. Av disse utgjorde støtten til tiltak med kvinner og likestilling som hovedmål i 2007 om lag 1,4 mrd. kroner (8,9 pst.).

For mer utførlig omtale henvises til Del III kapittel 11 Likestilling og til omtalen av de enkelte budsjettpostene.

Miljø og bærekraftig utvikling

Siden handlingsplanen for miljørettet utviklingssamarbeid ble lagt fram i juni 2006, har den samlede bistanden til miljørettet utviklingssamarbeid økt med til sammen 1,2 mrd. kroner. I tillegg til dette kommer bevilgningen til regjeringens klima- og skogsatsing for 2009 som foreslås til 1,5 mrd. kroner. Med dette er Norge godt på vei til å bli ledende innenfor miljø og klima i utviklingssamarbeidet og pådriver i innsatsen for å redde naturverdier av global betydning for fremtiden.

I 2007 utgjorde den samlede støtten til miljørettet utviklingssamarbeid vel 2 mrd. kroner. Flere bilaterale miljøprogrammer ble startet opp blant annet i Zambia, Tanzania og Uganda. Bærekraftig skogforvaltning ble vektlagt i samarbeidet med Indonesia. Norge bidro til redusert sårbarhet, vern av biologisk mangfold og bærekraftig naturressursforvaltning blant annet gjennom støtte til UNDPs miljø- og tørrlandsprogrammer, frølagret på Svalbard og IUCNs mangroveinitiativ i de tsuna-

mirammede landene. Norge bidro til å bedre tilgangen på rent vann og sanitære forhold for de fattigste gjennom blant annet UNICEF og Verdensbanken. Gjennom støtte til Den global miljøfasiliteten (GEF) og fondene under klimakonvensjonen, bidro Norge til gjennomføringen av blant annet tiltak for å styrke matsikkerhet, sikre tilgang til rent vann, kriseforebyggende tiltak og tilpasning til klimaendringer i de fattigste landene. For å styrke miljøbevegelsen i samarbeidsland ble et strategisk partnerskap med norske frivillige organisasjoner startet opp. For mer utfyllende informasjon vises til vedlegg 4.

Ren energi

I april 2007 lanserte regjeringen initiativet Ren energi for utvikling, som har som hovedmål å bidra til å øke tilgangen til ren energi i utviklingsland. Innenfor det regionale samarbeidet har Norge bl.a. bidratt til opplæring og kapasitetsbygging knyttet til krafthandel innenfor Nilen-samarbeidet, i SADC og i Sør-Asia (Nepal, India og Bhutan). Norge har også påtatt seg rollen som koordinator for donorene på energiområdet innenfor SADC.

Bilateralt har det vært økt innsats på samarbeidet med kapasitetsbygging i svake offentlige organer i bl.a. Mosambik, Uganda, Sør-Afrika, Nepal, Bhutan og Øst-Timor. I bl.a. Nepal og Øst-Timor

har det vært særlig vekt på miljø, sikkerhet og bærekraftig utbygging av vannkraft. I det bilaterale samarbeidet har det også vært lagt vekt på hvordan bistandssamarbeidet kan brukes til å tilrettelegge for kommersielle investorer, f.eks. gjennom finansiering av forstudier o.l. I flere av samarbeidslandene deltar vi i finansieringen av utbygging av energi for de fattige på landsbygda med sol og mikrovannkraft, som f.eks. Nepals program for landsbygdelektrifisering.

Norfund har fortsatt sine investeringer i vannkraft gjennom SN Power Invest, som har økt sine investeringer i bl.a. Peru, Chile, Filippinene og India. Dette har vist at det er mulig å gjøre investeringer på et kommersielt grunnlag. Norfund har videre besluttet å gå inn i utbyggingen av Bugoye kraftverket i Uganda sammen med Trønder Energi. Som en del av operasjonaliseringen av Ren energi initiativet er samarbeidet og dialogen med norske kraftselskaper og investorer som er interessert i å engasjere seg i utviklingsland styrket.

Arbeidet med ren energi og klimatiltak er intensivert gjennom blant annet støtte til partnerskapet for fornybar energi og energieffektivitet (REEEP), UNDPs miljø- og energifond og Verdensbankens klima- og ren energiinitiativ. Videre er det etablert dialog med norske frivillige organisasjoner slik at de trekkes inn i ren energi satsingen.

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
100	Utenriksdepartementet	1 571 093	1 540 111	1 608 287	4,4
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	10 674	17 522	25 035	42,9
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	4 731	9 232	8 248	-10,7
Sum kategori 02.00		1 586 498	1 566 865	1 641 570	4,8

Utgiftene under programkategori 02.00 foreslås økt totalt med 4,8 pst.

Mål

- Effektiv ivaretagelse av norske interesser i det internasjonale samfunn gjennom bilaterale forbindelser med andre stater og medlemskap i multilaterale organisasjoner.
- Hensiktsmessig organisering av virksomheten i de faglige og administrative enheter.
- Effektiv bistand til norske borgere og norsk næringsliv i deres kontakt med og forhold til utenlandske myndigheter, institusjoner og personer.
- Videreutvikling av den etablerte krisehåndteringsorganisasjonen med sikte på å kunne møte utfordringene knyttet til å bistå norske borgere som blir rammet av krisesituasjoner i utlandet.
- Hensiktsmessig ivaretagelse av utenriktjenestens oppgaver på utlendingsfeltet.
- God rekruttering, personalforvaltning og kompetanseutvikling i utenriktjenesten for å tiltrekke seg og beholde godt kvalifisert arbeidskraft, og sikre en målrettet og kostnadseffektiv utnyttelse av tjenestens samlede ressurser.
- Utvikle teknologi for informasjons- og dokumentbehandling tilpasset en global utenriktjeneste.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementet er ansvarlig for den samlede utenrikspolitikk og utviklingspolitikk hjemme og ute, etatsstyringen overfor Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD) samt en rekke forvaltningsoppgaver og ulike støttefunksjoner for hele utenriktjenesten.

Utenriktjenesten må til enhver tid være seg bevisst hvilke oppgaver den skal påta seg for å ivareta Norges interesser i utlandet på en best mulig måte. Omstilling er nødvendig for å sikre at ressursene både politisk og geografisk settes inn der vi har de viktigste oppgavene. Departementet vurderer løpende Norges representasjon og former for nærvær i de forskjellige land for å oppnå en effektiv ressursutnyttelse. Målet er et uteapparat som er satt opp for å håndtere dagens utfordringer samtidig som viktige målsettinger for regjeringen ivaretas. Videreutviklingen av utenriktjenesten som en åpen, dynamisk og fremtidsrettet kunnskapsorganisasjon fortsetter. En reorganisering av departementet ble gjennomført i 2006. Den nye organisasjonen avspeiler Regjeringens politiske satsningsområder, samtidig som utenriktjenestens regulære forvaltningsoppgaver ivaretas. Endringene har bidratt til større fleksibilitet i organisasjonen og større vekt på strategisk ledelse. Departementet vurderer tiltak for å bedre utnyttelsen av ressursene i uteapparatet. Aktuelle tiltak er større bruk nye arbeidsformer, forenkling av rapporteringsrutiner og rasjonalisering av administrative oppgaver. I de siste par årene har også departe-

mentet prioritert arbeidet med å gjøre utenriktjenestens virksomhet mer åpen, tilgjengelig og publikumsvennlig. Denne åpenhetslinjen er konkretisert på mange måter og nivåer, ikke minst ved opprettelsen av en egen kommunikasjonsenhet og økt vektlegging av informasjons- og kommunikasjonsarbeid generelt.

Norske utenriksstasjoner og representanter for norske myndigheter er blitt et mulig mål for personer og grupperinger som ønsker å skade norske interesser. Dette har gjort at departementets sikkerhetsarbeid, herunder arbeidet med sikkerhet på delegasjonsreiser og styrking av den generelle sikringen av norske utenriksstasjoner og tjenesteboliger, gis meget høy prioritet.

Utenriktjenesten utgjør en betydelig gren av utlendingsforvaltningen, og utenriksstasjonene er en viktig del av førstelinjetjenesten for utlendinger som ønsker å besøke eller flytte til Norge. Utenriksstasjonene fatter førsteinstansvedtak i visumsaker og er saksforberedende instans for alle utlendingssaker fremmet utenfor Norge. Stasjonene forbereder slike saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet og i politiet ved å innhente og verifisere opplysninger, og å intervju søkere. Stasjonene bistår også i arbeidet med retur av personer uten lovlig opphold. Det er i denne forbindelse opprettet ytterligere 4 nye spesialutsendinger med bakgrunn fra politiet og Utlendingsdirektoratet som skal arbeide med returtiltak.

Økt migrasjon er et av de tydeligste utslagene av en globalisert verden, hvilket gir en naturlig vekst i saksinngangen på utlendingsfeltet. Håndteringen av volumveksten skaper krevende utfordringer for en tverrdepartemental forvaltning. På denne bakgrunn er det igangsatt et samarbeid mellom Utenriksdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Justisdepartementet med underliggende etater for å foreta en bred gjennomgang av saksflyten på området (SVAR-prosjektet). Arbeidet med prosjektet har synliggjort den betydelige innsatsen på feltet som utføres av ansatte ved utenriksstasjonene. Prosjektets analyser viser behovet for et tettere samarbeid og mer hensiktsmessig arbeidsdeling innen forvaltningen, og man er nå inne i en fase der konkrete tiltak vil foreslås. En sentral brikke for utenriktjenesten i dette arbeidet er en konkret gjennomgang av hvordan førstelinjeansvaret i utlendingssaksbehandlingen skal organiseres.

På etatsnivå arbeides det med å fornye utlendingsforvaltningen gjennom et omfattende program for elektronisk saksbehandling (EFFEKT). Programmet er organisert fra Utlendingsdirektoratet, og består av en rekke delprosjekter som har til hensikt å fremme effektivitet og øke brukerservice

i forvaltningen. Arbeidet har således stor relevans for SVAR-prosjektet. Utenriksdepartementet deltar i mange av prosjektprogrammets fora. Et av de viktigste delprosjektene er utviklingen av en løsning for å søke om visum på internett; en ordning som på sikt kan få positiv betydning for utenriksstasjonenes arbeidsbyrde og servicenivået for visumsøkere. Et annet viktig delprosjekt er tilknytningen av nytt utstyr for opptak av biometriske data ved utenriksstasjonene til en felles Schengen-database for visumsøknader.

Utenriksdepartementet er ansvarlig for håndtering av nødssituasjoner i utlandet og har utviklet en krisehåndteringsorganisasjon som ved behov har vist seg å fungere godt. Et stadig økende antall norske borgere som reiser til eller er bosatt hele eller deler av året i utlandet, sterke bånd mellom norske borgere og andre land, kombinert med terrorfare og hyppige naturkatastrofer i mange deler av verden, stiller stadig større krav til norske myndigheters evne til både vanlig konsulær bistand og krisehåndtering. Dette arbeidet har fortsatt høy prioritet.

Utenriksdepartementet arbeider aktivt for å rekruttere flere medarbeidere fra etniske minoritetsgrupper, herunder nordmenn med innvanderbakgrunn. Det legges også vekt på å rekruttere kvinnelige ledere både i departementet og ved utenriksstasjonene, og å tilstrebe en likelig kjønnsfordeling på alle nivåer.

Nye teknologiske løsninger på flere områder stiller andre krav til medarbeidere, og vil bidra til effektivisering av utenriktjenesten over tid. Utenriktjenesten vil også i 2009 ha fokus på HMS-arbeidet. Oppfølgingen av arbeidsmiljøkartleggingene de seneste år vil ha høy prioritet.

Rapport 2007

Etter innføringen i 2006/2007 av ny organisasjonsstruktur i departementet som reflekterer regjeringens politiske prioriteringer og bidrar til en mer effektiv utnyttelse av de samlede ressurser, ble fokus flyttet til utenriksstasjonene. Det ble i den forbindelse foretatt en bred gjennomgang av uteapparatet med henblikk på en mer effektiv ressursutnyttelse, bedre oppgavefordeling mellom ute- og hjemmeapparat og en tettere integrering av departementet og utenriksstasjonene. Iverksatte tiltak i uteapparatet i siste periode omfatter opprettelse av generalkonsulat i Guangzhou, Kina og i Alicante, Spania. Norges representasjoner i Bogota, Colombia og Beirut, Libanon er oppgradert til fullverdige selvstendig ambassader, mens ambassadekontoret i Prishtina, Kosovo er oppgradert til sideakkreditert ambassade. Generalkonsulatene i Minneapolis

lis og Edinburgh er omdannet til honorære stasjoner, samtidig som et antall årsverk fra enkelte store fagstasjoner er inndratt og omdisponert til andre stasjoner.

Arbeidet med å sikre en effektiv håndtering av kriser i utlandet ble videreført i 2007, blant annet gjennom fokus på opplæring og øvelser og videreutvikling av departementets elektroniske krisehåndteringssystem.

Satsingsområder 2009

Videreutvikling av utenriktjenesten

Videreutviklingen av utenriktjenesten til en åpen, dynamisk og fremtidsrettet kunnskapsorganisasjon som skal løse regjeringens utenrikspolitiske oppdrag og utøve en profesjonell forvaltning, fortsetter. Målet er også i 2009 å gjennomføre nødvendige omprioriteringer både hjemme og ute og slik sette inn ressursene der det er størst behov for dem for å møte nye utfordringer som utenriktjenesten står overfor.

Arbeidet med styrket bruk av alternative arbeidsformer med vekt på prosjektorganisering, bruk av midlertidige og permanente tverrfaglige arbeidsgrupper og team, samt løpende samhandling mellom ute- og hjemmeapparatet har fortsatt prioritert.

Departementet vil fortsatt legge stor vekt på videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute, og det arbeides systematisk med å sikre likestilling i ledende posisjoner.

Styrking av utlendingsfeltet

Søknadsvolumet som håndteres av utenriksstasjonene er i sterk vekst, og stiller krav til en profesjonell håndtering og koordinert samhandling med den øvrige utlendingsforvaltningen. Utenriksdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Justisdepartementet har *helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning* som felles mål. Dette skal legge til rette for bedre samordning av styring og resultatoppfølging. Utenriksdepartementet vil i lys av dette legge stor vekt på

generell styrking av utlendingsfeltet, herunder å styrke bemanningen ved utenriksstasjonene, samt å heve kompetansen på feltet.

Det nordiske samarbeidet om representasjonsavtaler, der de nordiske land gjensidig representerer hverandre i utvalgte land for å skape en bedre brukerservice, mer effektiv saksbehandling og mer profesjonelle fagmiljøer, videreføres.

Behovet for styrking av fagfeltet må sees i sammenheng med den omfattende satsningen på elektronisk saksbehandling i utlendingsforvaltningen. En svært viktig del av dette er arbeidet med innføring av biometriske data i pass og visum, herunder utplassering av utstyr for innsamling av biometriske data på utenriksstasjonene. Utstyret er i ferd med å bli utplassert og vil gradvis bli tatt i bruk, slik at Norge vil være i stand til å oppfylle sine internasjonale forpliktelser som følger av Schengen-samarbeidet.

Arbeidet med sikkerhet, krisehåndtering og beredskap

For å være best mulig forberedt på ulike typer kriser som kan oppstå legger Utenriksdepartementet stor vekt på å videreutvikle den etablerte krisehåndteringsorganisasjonen. Det vil særlig bli lagt vekt på det forebyggende sikkerhetsarbeidet, samt arbeid med forberedelser for kriser hvor også ansatte i utenriktjenesten og deltagere i delegasjoner kan bli rammet, bla. ved videreutvikling av instruksverket for sikkerhetsarbeidet og opplæring, samt øvelser i departementet og ved utenriksstasjonene.

Bruk av IKT i utenriktjenesten

Departementet skal ta i bruk ny løsning og infrastruktur for gradert kommunikasjon mellom departementet og utenriksstasjonene. IP-telefoni innføres på eksisterende datanett mellom departementet og utenriksstasjonene, for en bedre og mer kostnadseffektiv utnyttelse av investeringene i det globale datanettet. Innføring av biometriske data i pass og visum medfører utfordringer innen IKT-feltet.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	1 500 837	1 486 311	1 554 487
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	12 262	4 790	4 790
45	Større utstørsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	17 723	16 000	16 000
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	42	800	800
71	Diverse tilskudd	33 905	31 713	31 713
72	Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	54	137	137
89	Agio/disagio	6 222		
90	Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	48	360	360
	Sum kap. 100	1 571 093	1 540 111	1 608 287

Post 01 Driftsutgifter

Det vises til omtale i innledningen under programkategoriomtalen. Posten dekker driftsutgifter for departementet og utenriksstasjonene, herunder lønn, IKT, vakthold og sikring, leie, flytteutgifter, inventar, innkjøp/drift/vedlikehold av stasjonenes bilpark, utstyr og mindre vedlikehold knyttet til kontorer og boliger, samt drift av de honorære stasjonene. Størstedelen av utgiftene under posten er bundet opp i lønnsutgifter og leieutgifter ved utenriksstasjonene.

Videre dekker posten utgifter under Særavtale i utenriksstasjonen. Avtalen omfatter de økonomiske betingelser som det utsendte personalet ved utenriksstasjonene har i tillegg til regulativlønnen. De forskjellige ytelsene i avtalen er fastlagt i forhandlinger mellom Utenriksdepartementet og de lokale arbeidstakerorganisasjonene. Ytelsene er ment å kompensere for merutgifter som følger av tjenestegjøring i utlandet.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 1 554,487 mill. kroner.

Den foreslåtte økningen har sammenheng med endringer som følge av lønnsoppgjøret og pris/kursjusteringer, samt en økt satsing på utlendingsforvaltning ved utenriksstasjonene bl.a. som følge av forventede økte inntekter under kap. 3100. Dette har sammenheng med volumøkning innen-

for utlendingsfeltet med derav følgende økte gebyrinntekter.

Under henvisning til omtalen under kap. 3100 Utenriksstasjonene, post 02 Gebyrer utlendingsfeltet og post 05 Refusjon spesialutsendinger mv., foreslås merinntektsfullmakt under kapitlet til dekning av volumøkning av gebyrpliktige handlinger innenfor utlendingsfeltet og utgifter for andre institusjoners andel av utgiftene ved utenriksstasjon.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningsforslaget omfatter midler til utredning, opplæring og kompetansebygging, diverse EØS- og internasjonale tiltak m.v.

Det foreslås avsatt midler til ordinære skjøtselarbeider på grensen mot Sverige og Finland samt til en grenseoppgang av riksgrensen med Russland. I henhold til konvensjonen mellom Norge og Russland av 14. mai 1826 vedrørende fastleggelsen av grensen mellom Norge og Russland og deklarasjon om periodisk oppgang av grensene mellom Norge og Russland av 1. juni 1847, skal riksgrensen mellom Norge og Russland oppgås hvert 25. år. Den siste helhetlige grenserevisjonen fant sted i 1947, og forberedelsene til en ny grenseoppgang er igangsatt.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 4,79 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større utstyrsanskaffelser og vedlikeholdsarbeider i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 16 mill. kroner.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Posten dekker erstatning av skadeverk som måtte påføres utenlandske representasjoner i Norge, i henhold til de forpliktelser Norge har ifølge Wienkonvensjonene om diplomatisk og konsulært samkvem.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 800 000 kroner.

Post 71 Diverse tilskudd

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
71.10	Opplysningsarbeid for fred	2 454	2 454	2 454
71.15	Nordisk samarbeid	120	120	120
71.20	Informasjon m.v. – europeisk samarbeid	4 910	5 287	5 287
71.25	Fremme av transatlantisk samarbeid	475	475	475
71.30	Tilskudd til nedrustningsformål	340	340	340
71.35	Utenrikspolitisk forskning og utvikling (FoU)	4 700	4 700	4 700
71.40	Tilskudd til europapolitisk dialog	450	450	450
71.50	NORSAR	14 370	10 300	10 300
71.55	Norsk senter for menneskerettigheter	6 087	6 087	6 087
71.60	Sosial dialog i Sentral-Europa		1 000	1 000
71.65	Informasjon og debatt om globalisering		500	500
	Sum post 71	33 905	31 713	31 713

I tillegg er det satt av 1 mill. kroner under kap. 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid.

Opplysningsarbeid for fred

Tilskuddet går til frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers prosjekter for å fremme forståelse i Norge for betydningen av fred i samsvar med FNs målsettinger. Regjeringen er opptatt av de frivillige organisasjonenes deltakelse og involvering i departementets arbeid og deres kompetanse og sentrale plass når det gjelder å spre informasjon. Derfor må Norges innsats for å bidra til fred og forsoning ses i sammenheng med viktigheten av frivillige organisasjoner og andre som arbeider med nedrustning, fredsbygging, konflikthåndtering m.v.

Det foreslås avsatt 2,454 mill. kroner til formålet i 2009.

Nordisk samarbeid

Det foreslås avsatt 120 000 kroner til formålet i 2009.

Informasjon om europeisk samarbeid.

Tilskuddet går til frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers informasjonsvirksomhet overfor norske målgrupper om europeisk samarbeid. Målet med tilskuddsordningen er å stimulere til debatt i Norge om sentrale europapolitiske spørsmål, samt oppmuntre ikke-offentlige aktører til nettverksbygging i Europa. Ved tildelingen vektlegges en rimelig fordeling mellom ulike interessegrupper og en bred geografisk spredning.

Regjeringen ønsker en aktiv og bred debatt om Europa. En viktig forutsetning for en slik debatt er

å styrke norske organisasjoner og aktører som bidrar til dette. Denne tilskuddsordningen bidrar til å styrke de mange frivillige organisasjoner som arbeider med europapolitiske spørsmål, og den bidrar til et stort mangfold i europadebatten i Norge. I 2008 er det gitt tilskudd til 76 prosjekter i regi av til sammen 31 ulike organisasjoner/aktører.

Det foreslås avsatt 5,287 mill. kroner til formålet i 2009.

Fremme av transatlantisk samarbeid

Posten dekker tilskudd til arbeid for opprettholdelse og styrking av forbindelsene mellom USA og Norge, og foreslås øremerket Nordmannsforbundet i 2009.

Det foreslås avsatt 475 000 kroner til formålet i 2009.

Tilskudd til nedrustningsformål

De sikkerhetspolitiske utfordringer er i dag meget komplekse og er særlig knyttet til spredning av masseødeleggelsesvåpen, internasjonale terrorisme, stater i oppløsning og organisert kriminalitet. Frivillige organisasjoner og andre nettverk spiller en viktig rolle på områdene nedrustning, konfliktløsning og annet fredsarbeid.

Det foreslås avsatt 340 000 kroner til formålet i 2009.

Utenrikspolitisk forskning og utvikling

Midlene benyttes til forskning, utvikling og formidling av forskningsbasert kunnskap knyttet til utenrikspolitiske og utenriksøkonomiske spørsmål. Midlene skal bidra til kunnskapsutvikling som grunnlag for samfunnsdebatt og utforming av utenrikspolitikken og utenriksøkonomien. Bevilgningen i 2008 har i hovedsak gått til europaforskning, herunder til fullføringen av strategisk instituttprogram 2006-2008 i regi av Norges Forskningsråd, og som grunnbevilgninger til forskningsprogrammet ARENA ved Universitetet i Oslo samt Avdeling for russlandstudier ved NUPI.

Det vil også i 2009 bli lagt opp til å prioritere forskning om europeiske samarbeidsspørsmål. Dette er i tråd med målsettingene i St. meld. nr. 23 (2005-2006) Om gjennomføring av europapolitikken, som slår fast at regjeringen vil bidra til å sikre et godt europaforskningsmiljø i Norge.

Det foreslås avsatt 4,7 mill. kroner til formålet i 2009.

Tilskudd til europapolitisk dialog

Regjeringen legger vekt på at arbeidslivets organisasjoner skal delta i den europapolitiske dialog og bidra til å bygge den sosiale dialog i hele EØS. Det ble i 2006 opprettet en tilskuddsordning som bidrar til å dekke reiseutgifter i forbindelse med dette. Reisetilskuddet går til de norske organisasjonene som er medlem av EFTAs konsultative komité. Medlemmene er nå Landsorganisasjonen i Norge (LO), Yrkesorganisasjonenes sentralforbund (YS), Unio, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon (HSH) og Kommunenes sentralforbund (KS). I 2007 gikk tilskuddet til deltakelse i møter i EFTAs Konsultative Komité og EØS-Konsultative komité samt møter under EUs sosiale dialog.

Det foreslås avsatt 450 000 kroner til formålet i 2009.

NORSAR

Situasjonsbeskrivelse

NORSAR på Kjeller har ansvaret for driften av de seks norske stasjonene som under Den kjernefysiske prøvestansavtalen (CTBT) utgjør deler av det internasjonale overvåkingssystemet (International Monitoring System – IMS). NORSARs aktivitet knyttet til norsk gjennomføring av Prøvestansavtalen er et viktig bidrag for å hindre ytterligere spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Mål

NORSAR skal gjennomføre Norges verifikasjonsoppgaver i tilknytning til Prøvestansavtalen i samsvar med internasjonale forpliktelser og de pålegg som ble gitt av Stortinget i forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 41 (1998-1999) «Om ratifikasjon av traktat om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (CTBT).

Rapport 2007

Sekundærstasjonen i Longyearbyen (AS 72) ble sertifisert i april 2007. Byggingen av infralydstasjonen (IS 73) i Karasjok er blitt forsinket fordi det er reist lokale innsigelser mot alle foreslåtte stedsvalg.

Under iverksettelseskonferansen for Prøvestansavtalen (Artikkel XIV-konferansen) i september 2007 ble betydningen av ferdigstilling og drift av det internasjonale overvåkingssystemet og en snarlig ikrafttreden av Prøvestansavtalen understreket fra norsk side. Dette vil være viktige bidrag til opprettholdelse av fred og sikkerhet.

Budsjett 2009

Det foreslås et årlig tilskudd på 10,3 mill. kroner til NORSAR til verifikasjonsoppgaver under Prøvestansavtalen. Det forutsettes videreføring av refusjonsordningen fra 2001, som innebærer at Det tekniske sekretariatet i den forberedende kommisjon for prøvestansavtalens organisasjon (PTS) tilbakebetaler deler av utgiftene til drift av målestasjoner i Norge.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR)

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er et tverrfaglig nasjonalt senter for menneskerettigheter. Senterets virksomhet omfatter tematiske og landspesifikke programmer, blant annet om menneskerettigheter i Kina, Indonesia, Vietnam og Sør-Afrika. Disse internasjonale programmene finansieres hovedsaklig gjennom støtte fra Utenriksdepartementet og Norad. Utenriksdepartementets støtte gis over kap. 163, post 71.

Senteret ble i 2001 gitt status som Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. Som nasjonal institusjon arbeider SMR gjennom forskning, overvåkning, rådgiving, utdanning og informasjon for å fremme gjennomføring av menneskerettighetene i Norge. De krav som stilles til nasjonale institusjoner knyttet til bl.a. uavhengighet, er fastsatt av FN. For å understreke den uavhengige stilling SMR i egenskap av nasjonal institusjon har i forhold til Staten, ble det i 2006 besluttet at bevilgningen til denne delen av SMRs virksomhet med virkning fra 2007 skulle tas ut av den bevilgning SMR tidligere har mottatt gjennom Universitetet og overføres til Utenriksdepartementet.

Det foreslås bevilget 6,087 mill. kroner til formålet i 2009.

Tilskudd til styrking av sosial dialog i sentral-europeiske land

Regjeringen legger vekt på utvikling og styrking av sosial dialog i EUs nye medlemsland. Sosial dialog kan bidra positivt i utviklingen av samfunnet, arbeidsmarkedet og faglige rettigheter i de nye medlemslandene som fremdeles er i omstilling. Arbeidslivets parter i Norge kan spille en positiv rolle i fremme av sosial dialog i land i Sentral-Europa.

Det ble opprettet en ny tilskuddsordning for 2008 på 1 mill. kroner for å fremme samarbeid og utvikling av prosjekter mellom arbeidslivets parter

og partnere i de nye EU-landene i tilknytning til EØS-finansieringsordningene.

Det foreslås avsatt 1 mill. kroner til formålet i 2009.

Informasjon og debatt om globalisering

Departementet har igangsatt et prosjekt med fokus på norske interesser i en globalisert verden. Prosjektet skal søke å kartlegge hva globalisering og endrede internasjonale rammevilkår innebærer for utviklingen av norske interesser og norsk utenrikspolitikk, og foreslå prioriteringer og satsinger.

Det foreslås avsatt 1,5 mill. kroner til formålet i 2009, hvorav 500 000 kroner under denne posten. 1 mill. kroner av bevilgningen skal kunne rapporteres som offisiell utviklingshjelp (ODA), og foreslås bevilget under kap. 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid.

Post 72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker bl.a. dekning av uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 137 000 kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 Utenriksdepartementet, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidenshetslån er til stede.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 360 000 kroner.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Gebyrer	56 399	58 992	14 465
02	Gebyrer – utlendingssaker	13 406	14 300	63 900
04	Leieinntekter	2 765	1 947	
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	20 354	3 072	6 605
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	18		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	5 660		
17	Refusjon lærlinger	27		
18	Refusjon av sykepenger	5 133		
89	Agio/disagio	2 745		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	19	318	318
	Sum kap. 3100	106 524	78 629	85 288

Post 01 Gebyrer

Inntektsforslaget omfatter i hovedsak gebyrer for konsulære tjenester og bistand til enkeltpersoner ved utenriksstasjonene. Nedgangen i inntektsanslaget skyldes at gebyrer for visum foreslås ført under post 02 Gebyrer – utlendingssaker fra 2009.

Post 02 Gebyrer – utlendingssaker

Inntektsforslaget omfatter visumgebyrer og behandlingsgebyrer på søknader om statsborgerskap, oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelser, samt fornyelse av slike tillatelser.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter med tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 04 Leieinntekter

Posten foreslås fra 2009 overført til post 05 Refusjoner spesialutsendinger mv.

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Utenriksdepartementet mottar refusjon fra institusjoner til dekning av enkelte utgifter ved utenriksstasjonene der rammeoverføring av forskjellige grunner ikke er aktuelt. Posten benyttes videre til oppgjør fra Statsbygg til dekning av utenriksstasjonens utlegg for huseiers regning, avregning av utgifter med Innovasjon Norge for de steder Innovasjon Norge er samlokalisert med utenriksstasjonene og leieinntekter fra andre statlige institusjoner.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter mot tilsvarende merinntekt under post 05 Refusjon spesialutsendinger, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	10 674	17 522	25 035
	Sum kap. 103	10 674	17 522	25 035

Utenriksdepartementet har ansvaret for budsjett og retningslinjer for Regjeringens fellesrepresentasjon. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Regjeringens representasjonsutvalg.

Utenriksdepartementet har en viktig rolle i planleggingen og gjennomføringen av besøk til Norge og har budsjettansvar for utgifter som ikke faller på Slottet ved statsbesøk, samt for besøk på stats- og regjeringssjefsnivå. Utgifter i forbindelse med besøk av fagministre dekkes som regel av det enkelte departement.

Bevilgningen skal også dekke driften av Regjeringens representasjonsanlegg i Parkveien 45 og Riddervoldsgate 2. Eiendommene er inkludert i husleieordningen for statlige bygg.

Rapport 2007

I 2007 ble det gjennomført statsbesøk til Norge fra Østerrike og Brasil. I tillegg ble det avviklet en rekke offisielle besøk og internasjonale konferanser i Norge. DDMM Kongen og Dronningens 70-årsdager ble markert ved omfattende arrangementer i henholdsvis Oslo og Stavanger.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås det bevilget 25,035 mill. kroner. Økningen har sammenheng med utvidelsen av representasjonsanlegget til også å omfatte Riddervoldsgate 2.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	4 731	9 232	8 248
	Sum kap. 104	4 731	9 232	8 248

Kapitlet dekker utgifter for DDMM Kongen og Dronningens statsbesøk og offisielle reiser til utlandet, samt Kronprinsparets og Prinsesse Märtha Louises offisielle reiser til utlandet.

For 2009 er det planlagt flere statsbesøk og offisielle besøk til utlandet for Kongeparet. I tillegg vil Kronprinsparet foreta offisielle besøk til utlandet samt at de hver for seg vil gjennomføre flere offisielle utreiser

Rapport 2007

I 2007 gjennomførte DDMM Kongen og Dronningen statsbesøk til Finland og Tyskland. HM Dron-

ningen avla også besøk til Sveits og Shetland, samt til Kenya i forbindelse med TV-aksjonen.

DDKKHH Kronprinsparet gjennomførte offisielt besøk til Sør-Korea. HKH Kronprinsen besøkte også New York og Burundi i forbindelse med sitt UNDP-engasjement. HKH Kronprinsessen deltok på «V Congreso Centroamericano de ITS/VIH/SIDA» i Managua, Nicaragua.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås det bevilget 8,248 mill. kroner.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	70 098	82 328	95 567	16,1
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 486 900	2 648 281	3 018 533	14,0
118	Nordområdetiltak mv.	256 154	300 318	310 618	3,4
	Sum kategori 02.10	1 813 153	3 030 927	3 424 718	13,0

Denne programkategorien omfatter tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål,

samt pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av.

Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål

					(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	
01	Driftsutgifter	24 321	27 122	27 932	
70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres</i>	45 777	55 206	67 635	
	Sum kap. 115	70 098	82 328	95 567	

Situasjonsbeskrivelse

Kultur-, norgesfremme- og informasjonsarbeidet er en integrert del av utenrikspolitikken og bygger opp under Norges politiske, økonomiske og kulturelle interesser. Norges omdømme i utlandet skal styrkes ved å vise at norske aktører tilbyr ressurser, engasjement og pålitelighet i sine internasjonale partnerskap.

Kulturutveksling og andre former for internasjonalt kultursamarbeid er med på å skape gjensidig innsikt og respekt på tvers av geografiske skillelinjer. Dette er viktig som grunnlag for alt internasjonalt samarbeid og for å fremme forståelse og tillit i det internasjonale samfunn. Regjeringens kulturløft følges opp internasjonalt, og det arbeides for å styrke bildet av Norge som en interessant

samarbeidspartner og en moderne kultur- og kunnskapsnasjon. Dette gir positiv effekt for norske kultur- og næringsinteresser i utlandet. Tiltak knyttet til Nordområdene, samarbeidspartnerne i Europa, Nord-Amerika, Japan og utvalgte land i Sør prioriteres.

Folk-til-folk- og kulturdimensjonene i Nordområdestrategien har ledet til økt samarbeid i første rekke i Barentsregionen, og en rekke tiltak har ført til nærmere kontakt og utveksling mellom miljøer i Nord-Norge og Nordvest-Russland, Det stimuleres særskilt til tettere samarbeid mellom urfolksorganisasjonene i regionen.

Utenriksdepartementet samarbeider nært med kulturlivets egne organisasjoner for å utvikle langsiktige forbindelser med de kunstfaglige miljøene i utlandet. Norske kunstnere gis mulighet til å delta på

de internasjonale arenaer, bygge nettverk og utveksle impulser og erfaringer. Norske kunstnere er gjennom sin internasjonale virksomhet et viktig ledd i arbeidet med å synliggjøre Norge som en interessant internasjonal aktør. I dette arbeidet legges det vekt på å understreke mangfoldet innen musikk, film, litteratur og scenekunst som norske festivaler og andre store kulturmønstringer kan vise.

Vår dialog med ulike deler av verden preges i dag av grunnleggende verdispørsmål knyttet til FN's menneskerettigheter, kampen for likestilling og ytringsfrihet. Presentasjonen av norsk kultur og norske kunstners internasjonale virksomhet har økende betydning i dette arbeidet. Tiltak i forlengelsen av Ibsen-året som Noras Søstre og internasjonale markeringer knyttet til Wergeland i 2008 må sees i en slik sammenheng.

Det utenrikskulturelle arbeidet er tuftet på nær dialog med kulturlivets egne organisasjoner som forvalter Utenriksdepartementets reisestøtteordninger.

Utenriktjenestens informasjonsoppgaver overfor sentrale målgrupper og media i utlandet står sentralt. Kontakten med internasjonale medier vektlegges og følges opp blant annet gjennom styrking av utenriktjenestens kompetanse på presse og kommunikasjon, egne besøksprogram samt driften av Norges Internasjonale Pressesenter (NIPS). Dette stimulerer til interesse rundt sentrale tema av politisk, økonomisk og kulturell betydning for Norge. Driften av Norges Internasjonale Pressesenter (NIPS) er et servicetilbud til utenlandske journalister stasjonert i Norge eller på kortere besøk.

Mål

Målsettingen med det utenrikskulturelle arbeid er å skape arenaer og møteplasser som tilrettelegger for dialog, utveksling og samarbeid med andre land. Arbeidet skal ha en verdi for norsk kulturliv ved at det mottar internasjonale impulser, og for norsk utenrikspolitikk ved at det støtter opp under definerte, norske interesser. Dette innebærer at det utenrikskulturelle arbeid skal:

- Støtte opp under de bilaterale forbindelsene med viktige samarbeidsland.
- Bidra til økt kunnskap om Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon.
- Bidra til økt internasjonalisering av norsk kunst og kultur gjennom målrettet og langsiktig støtte til prosjekter i utlandet, besøksutveksling og nettverksbygging.
- Bidra til åpenhet, engasjement og debatt om utenrikspolitiske spørsmål, herunder sentrale spørsmål innen miljø, klima og energi.

Rapport 2007

Regnskapstall for 2007 viste et forbruk på om lag 70,1 mill. kroner.

Internasjonalt kultursamarbeid

Det nære samarbeid med de kunstfaglige organisasjonene ble videreført. Utenriksstasjonenes nettverk til internasjonalt kulturliv ble styrket under Ibsen-året i 2006. Dette ledet til at virksomheten i 2007 skjedde gjennom et bredere kontaktnett med bredere gjennomslag, som for eksempel arrangementene knyttet til 100-års markering for Edvard Griegs død.

Gjennom reisestøtteordningene, som forvaltes av de kunstfaglige organisasjoner, fikk norske kunstnere anledning til å delta i og gjennomføre kulturprosjekter i utlandet.

I 2007 ble også utenlandske representanter fra media og andre ressurspersoner knyttet til sentrale internasjonale kulturinstitusjoner invitert til Norge i forbindelse med festivaler og andre mønstringer. Dette ledet til nye engasjementer for norske kunstnere i utlandet og økt internasjonal kontaktflate for norske kulturmiljøer generelt.

Arbeidet med å styrke bildet av Norge som en moderne kunnskaps- og kulturnasjon overfor sentrale målgrupper i Europa og for styrke nordnorsk kulturlivs internasjonale nettverk i lys av nordområdesatsningen ble i 2007 i stigende grad en integrert del av den samlede virksomheten.

Nasjonalt omdømmearbeid

Utenriksministerens nasjonale omdømmeforum ble etablert våren 2007 som ledd i arbeidet med å styrke Norges omdømme i utlandet. Omdømmeforumet har bidratt til økt debatt og dialog mellom myndigheter, næringsliv, academia og andre samsfunnsaktører om hvordan og på hvilke områder strategier for å styrke Norges omdømme kan samordnes og fokuseres.

En omdømmeplan for utenriktjenesten ble ferdigstilt. Gjennom utenriksstasjonenes landstrategier for omdømmearbeidet er det lagt vekt på lokal forankring i norgesprofileringen. Konkrete profileringsverktøy ble videreutviklet som en del av departementets arbeid med å dyktiggjøre utestasjonene i deres omdømmearbeid.

Arbeidet med å skape positiv oppmerksomhet om Norge i utenlandsk presse ble tillagt stor vekt, både gjennom Norges internasjonale pressesenter (NIPS) og gjennom besøksprogrammer for journalister og beslutningstakere på studiereiser til Nor-

ge. Temaer tilknyttet nordområdene sto sentralt for besøkene.

Profileringstiltak for å styrke kunnskapen om Norge og norsk utenrikspolitikk

Departementet videreførte satsningen på internett med informasjon om norsk utenrikspolitikk og samfunnsliv rettet både mot norske og utenlandske målgrupper. Ved inngangen til 2008 hadde trafikken på Norgesportalen (ambassadens hjemmesider) økt til om lag 460 000 unike brukere pr måned fordelt på om lag 100 nettsteder med 19 ulike språk.

Utenriksstasjonene utarbeidet landstrategier for å fokusere det utadrettede arbeidet og oppnå best mulig gjennomslag i omdømmearbeidet.

Det nye elektroniske rapporteringsverktøyet for presse-, kultur- og informasjonstiltak ved utestasjonene bidro til å synliggjøre profileringsarbeidet. Det webbaserte evalueringsverktøyet har gjort kompetanseoverføring mer effektivt ved å dokumentere og gjøre tilgjengelig erfaringer fra de mange profileringstiltakene i utlandet.

Om lag 300 utenlandske journalister fra rundt 30 land besøkte Norge som følge av direkte kontakt med ambassadene eller etter spesiell invitasjon fra Utenriksdepartementet. Interessen for energi, klima og miljø og nordområdene er særlig stor. Disse besøkene resulterte i en lang rekke større media oppslag, TV- og radioprogrammer. Driften av Norges internasjonale pressesenter (NIPS) ble opprettholdt. Om lag 15 utenlandske korrespondenter har sin faste base der, i tillegg til at NIPS fungerte som servicesenter for tilreisende journalister.

Norskundervisningen i utlandet ble støttet gjennom tilskuddsordninger som forvaltes av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU). Rundt 140 høyere læresteder i Asia, Europa, Latin-Amerika og Nord-Amerika tilbyr undervisning i norsk språk og norske emner. Det ble også gitt støtte til norske forfattere og forskere for å forelese ved akademiske læresteder i utlandet med norskundervisning. Denne tilskuddsordningen forvaltes fra 1. januar 2007 av NORLA, Norsk senter for skjønn- og faglitteratur i utlandet.

Departementets vandretstillinger om ulike sider av norsk kultur- og samfunnsliv ble aktivt brukt i arbeidet overfor utvalgte målgrupper, bl.a. innenfor næringsliv, kultur og politikk – sammen med seminarer og lignende om relevante politiske, næringsmessige og/eller kulturelle tema.

Profileringstiltak med utgangspunkt i nordområdene

Regjeringens nordområdestrategi ble fulgt opp overfor norske og utenlandske målgrupper. Samarbeidet med enkelte kommuner i nord, fylkeskommunene i Nordland, Troms og Finnmark er styrket. Det samme gjelder samarbeidet med Barentssekretariatet i Kirkenes, så vel som myndigheter, organisasjoner og næringsliv i Nord-Norge og på Svalbard. Det ble gjennomført en rekke informasjons- og studiereiser i regionen for internasjonale media og eksperter, nordnorske kulturfestivaler mottok støtte til økt internasjonalt engasjement. Samarbeidet med norske samiske organisasjoner for å fremme kontakten mellom urfolksgrupper i regionen ble videreført.

Bodø kommune stod sammen med Høgskolen i Bodø for arrangementet av Barentsdagene i 2007. Arrangementene hadde særlig fokus på ungdom og urfolksspørsmål. En bred folkelig tilnærning ga stor deltakelse, som denne gang også omfattet en betydelig del russiske inviterte og tilreisende deltagere.

Satsingsområder 2009

Nasjonalt omdømmearbeid og norgesprofilering i utlandet

Utenriksministerens nasjonale omdømmeforum har identifisert nye samordningsgrep og bidratt i defineringen av geografisk fokus i det videre arbeidet. I 2009 vil nye grep og tiltak prøves ut i to pilotland. Hensikten med pilotarbeidet er å få en realistisk og systematisk gjennomgang av begrensninger og muligheter mht samordningsgrep, budskap og målgrupper i to prioriterte land. Arbeidet i pilotlandene vil bl.a. innebære økt vekt på samordning av strategiutvikling og tiltak mellom utenriksstasjonene og Innovasjon Norges utekontorer.

Departementet vil videreføre arbeidet med å dyktiggjøre utestasjonene i deres omdømmearbeid, med spesiell vekt på å øke kompetansen knyttet til presse- og kommunikasjonsarbeidet overfor utenlandsk presse.

Pressearbeidet knyttet til Norges internasjonale pressesenter og ambassadenes programmer for journalistbesøk og beslutningstakere på studiereiser til Norge vil fortsatt prioriteres. Temaer tilknyttet nordområdene vil stå sentralt for besøkene også i 2009.

Internasjonalt kultursamarbeid

Norges internasjonale kultursamarbeid skal bygge opp under norske politiske prioriteringer og interesser og skape arenaer som tilrettelegger for dia-

log, utveksling og samarbeid med andre land. Kulturløftets internasjonale dimensjon er fundert på et godt og bredt samarbeid med de kunstfaglige organisasjoner. Dette samarbeidet vil bli styrket. Feltene arkitektur og design som uttrykk for kulturell utforming og innovasjon, med positive aspekter også for næringsliv og reiseliv, vil bli viet økt oppmerksomhet. Utenriksstasjonens arbeid med å styrke det lokale og relevante nettverk skal stimuleres og utvikles. Arbeidet skal sikre norsk kulturliv en bred internasjonal kontakflate og styrke bildet av Norge som en moderne kunnskaps- og kulturturnasjon.

Kultursamarbeidet skal fortsatt ha en sentral plass i omdømmearbeidet. Folk-til-folk- og kulturdimensjonene i Nordområdestrategien skal bidra til å styrke samarbeidsnettverket i Barentsregionen. En økning i de øremerkede midlene til nordområdetiltak vil blant annet medføre økt støtte til Barentskult, styrket satsing på folk-til-folksamarbeidet, med fokus på det norsk russiske samarbeid samt økt fokus på fremme av dialogen mellom stor-samfunn og urfolk. Som et ledd i å styrke den nordiske dialogen innen denne rammen vil Utenriksdepartementet i samarbeid med Kultur- og Kirkedepartementet styrke den svensk-norske dialogen gjennom samarbeid bl.a. omkring virksomheten ved Voksenåsen konferansesenter.

Profileringstiltak med utgangspunkt i nordområdene

Kultursatsing er en viktig del av nord-områdepolitikken. Regjeringen foreslår derfor å øremerke 5 mill. kroner av kultursatsingen til nordområdeformål. Regjeringens nordområdestrategi vil i 2009 bli fulgt opp på mange områder. Internasjonale medias og sentrale beslutningstakers interesse for miljø og ressurs- og klimaspørsmål skal stimuleres. Nye informasjonskanaler vil i stigende grad bli benyttet. I nær kontakt med lokale myndigheter og organisasjoner vil nettverket i regionen bli styrket. Barentsdagene vil tilstrebe en sterkere norsk-russisk profil og vil i 2009 bli arrangert i samarbeid med Sør-Varanger kommune.

Webbasert informasjon og kommunikasjon

Departementet vil fortsette å utvikle moderne webbløsninger som gir gevinster i informasjon- og

profileringsarbeidet på tvers av geografiske og organisatoriske grenser.

Norgesportalen (ambassadenes hjemmesider) videreutvikles både teknisk og innholdsmessig for å stadig kunne være et moderne verktøy i informasjonsarbeidet. Departementet tar sikte på å utvikle digitale samarbeidsplattformer for prosjekter med deltakere både innenfor og utenfor departementet.

Post 01 Driftsutgifter

Budsjett 2009

Posten dekker utgifter til departementets egen virksomhet i inn- og utland innen feltene utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon. Posten dekker engasjement i departementets regi innen nordområdesatsingen, utenriksstasjonens egne tiltak ute for å styrke den internasjonale dimensjonen ved regjeringens kulturløft og bildet av Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon, presse- og besøksprogrammene, samt drift og videreutvikling av webbasert informasjon og kommunikasjon, inkludert Norgesportalen.

For 2009 foreslås det bevilget 27,932 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, kan overføres

Budsjett 2009

Posten dekker tilskudd til utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon, herunder reisestøtteordningene som forvaltes av kulturlivets egne organisasjoner. Videre dekker posten støtte til undervisning i norske emner ved utenlandske universiteter og høyskoler.

For 2009 foreslås det bevilget 67,635 mill. kroner.

Forsikring av norske kunstutstillinger i utlandet

Det foreslås fullmakt fra Stortinget om at Kongen i 2009 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger med visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme på inntil 2 800 mill kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.

Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	919 236	1 063 281	1 063 533
71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen, <i>kan overføres</i>	75 846	125 000	50 000
72	EØS-finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	240 817	750 000	900 000
73	Den norske finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	245 041	650 000	885 000
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, <i>kan overføres</i>	5 960	60 000	120 000
	Sum kap. 116	1 486 900	2 648 281	3 018 533

Kapitlet omfatter pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner hvor Norge er medlem, samt finansieringsordningene.

Post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Underpost	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70.10	De forente nasjoner	356 529	393 000	384 402
70.15	FNs særorganisasjoner	24 535	27 339	26 726
70.20	Atlantehavspaktens organisasjon (NATO)	15 104	23 710	25 260
70.25	Internasjonale nedrustningsforhandlinger	8 762	11 325	10 930
70.30	Europarådet	30 227	35 700	38 039
70.35	Internasjonale råvareavtaler	172	187	163
70.40	Ymse organisasjoner	27 473	28 957	25 387
70.50	Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	26 041	38 575	35 000
70.55	Tilskudd til EFTA og EFTA-organer	171 139	200 000	206 000
70.60	Tilskudd til Nordisk ministerråds virksomhet	225 434	248 400	256 700
70.70	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	21 827	25 231	21 823
70.75	Verdens handelsorganisasjon (WTO)	7 534	8 051	8 472
70.80	Internasjonalt energisamarbeid	3 163	21 494	23 335
70.85	Multilaterale eksportkontrollfora	91	100	120
70.90	Marine ressurser	1 203	1 212	1 176
	Sum post 70	919 236	1 063 281	1 063 533

De forente nasjoner (FN)

Situasjonsbeskrivelse

De forente nasjoner (FN) er en hjørnestein i norsk utenrikspolitikk og Norge har deltatt som medlem av verdensorganisasjonen siden opprettelsen i 1945. Fra denne underposten bevilges det fastsatte bidraget til FNs regulære budsjett og de fredsbevarende styrker.

Mål

Målet er en sterk og handlekraftig organisasjon som hovedgrunnlag for en internasjonal rettsorden og et verdensomspennende sikkerhetssystem. Regjeringen går inn for å styrke organisasjonens rolle når det gjelder fred og sikkerhet, internasjonal krisehåndtering, videreutvikling av internasjonale normer og standarder, arbeid for demokrati, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Oppfølging av Tusenårserklæringen er viktig, og Regjeringen vil aktivt støtte opp under den videre reformprosessen i FN for å gjøre organisasjonen best mulig i stand til å oppfylle organisasjonens målsettinger med særlig vekt på Tusenårserklæringen og erklæringen fra oppfølgingstoppmøtet i 2005.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 384,402 mill. kroner, fordelt med 87,402 mill. kroner til FNs regulære budsjett og 297 mill. kroner til FNs fredsbevarende operasjoner.

1 FNs regulære budsjett

Situasjonsbeskrivelse

FNs regulære budsjett for perioden 2008-2009 er fastsatt til om lag USD 4,2 mrd. Det regulære budsjett omfatter bl.a. arbeidet med politiske spørsmål, internasjonal lov og rett, menneskerettigheter og humanitære saker. FNs 61. generalforsamling vedtok å renovere bygningsmassen i FN-hovedkvarteret i New York, med planlagt ferdigstilling i 2014. Finansieringen av prosjektet (Capital Master Plan) skjer med utliknede bidrag fra medlemslandene over en femårsperiode. Utregningen er basert på bidragsskalaen for FNs regulære budsjett.

Rapport 2007

Generalforsamlingen 2007 var preget av at man er tilbake til mer normale tilstander i FN, etter en til tider dramatisk reformprosess som aksentuerte konfliktlinjene i organisasjonen, etterfulgt av en

periode med reformtrettighet. Ban Ki-moon har i sin første generalforsamling som generalsekretær forsøkt å profilere seg på saker som klimaendring og Darfur, men arbeidet med å finne en bred og identifiserbar dagsorden er fortsatt under utvikling. Selv om de underliggende konfliktene mellom nord/sør, Sikkerhetsrådet/Generalforsamlingen utvilsomt har spilt seg ut også under høstens sesjon, har det samtidig vært tendenser til en viss oppmykning av de tradisjonelle skillelinjene og nye allianser på tvers av regionene har oppstått. Dette kombinert med et noe mykere og mer konsensus-søkende USA har ført til et mer dempet konfliktnivå sammenlignet med tidligere sesjoner.

I generalforsamlingen har behandlingen av reformprosessen og oppfølgingen av reformpanelets (Stoltenberg-panelets) anbefalinger gått langsommere enn man kunne ønske seg. En rekke sentrale utviklingsland har uttrykt skepsis mot reformer i FNs utviklingssamarbeid, særlig i forhold til menneskerettigheter, men også for miljøaktiviteter og humanitære intervensjoner. Det er også knyttet skepsis til forslagene til et samordnet, enhetlig og sterkt FN på landnivå. Det er likevel viktig å merke seg at FN-systemet har fanget opp de deler av reformpanelets forslag som ikke krever mellom-statlige beslutninger og disse forslagene blir nå gjennomført. FNs organisasjoner jobber tett sammen for å harmonisere og forenkle sine administrative rutiner og prosedyrer på utviklingsområdet.

Budsjett 2009

I henhold til den nye bidragsskalaen som ble vedtatt av FNs 61. generalforsamling er Norges andel av FNs regulære budsjett fastsatt til 0,782 pst. Hovedkriteriet for fastsettelse av andelene er medlemslandenes BNI. Av det regulære budsjettet beregnes 12 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres på kap. 170, post 78 under programområde 03. Norges andel av Capital Master Plan for 2009 anslås til 13,7 mill. kroner.

For 2009 foreslås avsatt 87,402 mill. kroner under programområde 02.

2 FNs fredsoperasjoner

Situasjonsbeskrivelse

FNs fredsoperative innsats er en bærebjelke i FNs rolle som den globale organisasjonen for fred og sikkerhet. Ved utgangen av 2007 deltok rundt 110 000 personell i til sammen 17 FN-ledede fredsoperasjoner. FN er klart størst blant de ulike multilaterale organisasjonene som leder fredsoperasjoner. Afrika er det tyngste innsatsområdet, både i form av antall operasjoner og personell.

Antall personell er det høyeste i organisasjonens historie, samtidig som mandatene er mer komplekse enn tidligere. Dette representerer en betydelig utfordring både i forhold til kapasiteten ved FN-hovedkvarteret i New York, og i forhold til tilgang på personell og utstyr fra FNs medlemsland. Tilgang på militære nøkkelpasiteter fra vestlige land er en særlig utfordring, da disse landene i stor grad prioriterer bidrag til NATO, EU og/eller koalisjonsoperasjoner.

Styrket norsk deltakelse i og støtte til FNs fredsoperasjoner, med særlig vekt på Afrika, er et sentralt element i regjeringens FN-satsing. Motstand fra Sudans president forhindret utplassering av en lenge planlagt, norsk-svensk ingeniøravdeling til den felles FN/AU-styrken i Darfur-provinsen i Sudan. Arbeid pågår med sikte på å legge til rette for et nytt nordisk militært bidrag til en FN-ledet operasjon i Afrika.

Mål

FNs fredsoperasjoner har som hovedmålsetting å bistå land i konflikt med å tilrettelegge for bærekraftig fred gjennom en multidimensjonal, integrert tilnærming som kombinerer militær-, politisk og justissektorinnsats med humanitær og utviklingsrettet innsats.

Rapport 2007

Forberedelsene til overtakelse av Den afrikanske Unions (AU) operasjon i Darfur 1. januar 2008 representerte den største utfordringen for FN i 2007. Fullt oppsatt vil operasjonen bli den største i FNs historie, med rundt 30 000 personell. Full operativ kapasitet vil ventelig først bli etablert i 2009. Norge har bidratt også bilateralt til å støtte opp om etableringen av operasjonen gjennom opplæring av afrikansk politipersonell.

Forberedelsene til FNs operasjon i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk (MINURCAT) var også krevende, bl.a. grunnet motstand fra Tsjads president mot at FN skulle lede den militære komponenten. Løsningen ble at EU påtok seg denne oppgaven for ett år. Norge har støttet MINURCAT også bilateralt gjennom bidrag til opplæring av tsjadisk politi. Parallelt med utfordringene i felt gjennomførte FN en omfattende omorganisering av arbeidet med fredsoperasjoner i New York, med utskillelse av ansvaret for feltstøtte i en egen avdeling.

Norge bidro til å utvikle den multidimensjonale, integrerte tilnærmingen til FNs fredsopera-

sjoner gjennom bl.a. en konferanserekke for å støtte opp under den interne FN-reformprosessen.

Totalbudsjettet for FNs fredsoperasjoner utgjorde omlag 6 mrd. USD i 2007.

Norges bidrag til FNs fredsoperasjoner utgjorde ved utgangen av 2007 et personell på 79 (48 militære og 31 sivilt politi), med hovedtyngden i Sudan, der FN har to operasjoner, én i sør og én sammen med AU i Darfur.

Budsjett 2009

Norges andel forventes å være ca 0,782 pst. av totalbudsjettet. Det vil tilsvare 297 mill. kroner for år 2009.

FNs særorganisasjoner

1 Verdens helseorganisasjon (WHO)

Situasjonsbeskrivelse

Margaret Chan tiltrådte 1. januar 2007 som ny generaldirektør. Frivillige bidrag utgjør langt den største andelen av WHO's budsjett, noe som medfører en usikker og uforutsigbar finansieringsbase for WHO. Vedtatt totale budsjett for programperioden 2008-2009 er på 4 mrd. dollar og innebærer en økning på vel 15 pst. fra forrige periode. Forventede frivillige bidrag utgjør 78 pst. av totalbudsjettet, en større andel enn noen gang. Norge og andre likesinnede land arbeider for å effektivisere den frivillige finansieringen av WHO ved å harmonisere bidragene og arbeide for at de ikke øremerkes givernes egne nasjonale prioriteringer, men i økt grad brukes til å finansiere prioriteringene som er gjort av WHO's styrende organer. Det forhandles nå om en ny toårig programavtale mellom Norge og WHO.

WHO har påtatt seg lederroller i FN-reform-sammenheng. Gjennom deltakelse i komiteen for ledelse arbeider WHO for harmonisering av praksis i FN-systemet herunder felles regnskapsstandarder, sikkerhetssystemer, felles metoder for innsamling av data om kjønnsdimensjonen og forbedring av innkjøpsrutinene.

Mål

WHO har som mandat å bidra til bedre helse for alle. I likhet med de øvrige særorganisasjoner har WHO et globalt mandat knyttet til utvikling av standarder, retningslinjer og normer på helseområdet. Hoveddelen av WHO's totale ressurser er rettet mot utviklingslandenes behov.

Rapport 2007

WHO har spilt en ledende rolle i det globale arbeidet med å få på plass systemer for kontroll og forebygging av fugle- og humaninfluensa. Mange medlemsland har fått faglig bistand fra WHO, og WHO etablerte i 2006 et globalt lager av 3 mill. behandlingsdoser antivirale legemidler. WHO har laget en global handlingsplan for å øke tilbud om vaksiner. Planen legger vekt på økt sesongvaksinering, økt produksjonskapasitet og mer forskning. I tillegg til den etiske dimensjonen ved prioriteringer som må håndteres av landene selv, arbeider WHO for at det på oppfølgingssiden legges mer vekt på å utvikle systemer for raskere utveksling mellom laboratoriene av virus samt øke den alminnelige tilgangen til vaksiner i et globalt perspektiv. Arbeidet ble i 2007 vanskeliggjort ved at Indonesia ikke delte virus for vaksineproduksjon med andre land. Virusdelingsforhandlinger ble ført i en mellomstatlig arbeidsgruppe med det formål å få Indonesia til å gjenoppta virusdelingen. Det ble forhandlet om mekanismene for virusdeling og om tilgang til vaksiner.

Et annet område som i økende grad får fokus er ikke-smittsomme kroniske sykdommer.

Det er gjort betydelige fremskritt i forhold til tuberkulosekontroll, men det gjenstår likevel store utfordringer. Den ekstreme situasjonen i Afrika er først og fremst hiv-relatert, og tuberkulose er erklært som regional krise.

I erkjennelsen av at det står dårlig til med helseinformasjonssystemer mange steder, særlig blant lavinntektslandene, ble det i 2005 lansert et system for å styrke helsestatistikk og informasjonssystemer på landnivå. Arbeidet har så langt fokusert på utvikling av rammeverk og verktøy for analyse og måling av helsesystemprestasjon og kapasitetsutvikling. Totalt 65 land har mottatt pengestøtte for å gjennomføre gjennomganger og utvikle handlingsplaner.

WHO har videre fokusert på behovet for internasjonal enighet om ordninger som sikrer utviklingslandene tilgang til livreddende medisiner av god kvalitet og til priser de kan betale. I 2007 pågikk det forhandlinger i en mellomstatlig arbeidsgruppe som er nedsatt for å utarbeide en global strategi og handlingsplan som skal danne rammeverk for å øke forskning og utvikling av og tilgang på legemidler mot sykdommer som uforholdsmessig rammer fattige land.

Budsjett 2009

Norges pliktige bidrag til WHO's programbudsjett for 2008-2009 er fastsatt til 0,782 pst av det regulære budsjettet. Av denne andelen forutsettes 70 pst.

beregnet som offisiell utviklingshjelp som budsjetteres over kap.170, post 78 under programområde 03.

For 2009 foreslås avsatt 5,775 mill. kroner under programområde 02. Det fremlegges i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WHO, jf. forslag til romertallsvedtak.

2 Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) ble etablert i 1919. ILO ble innlemmet i FN-systemet da dette ble dannet i 1945, som FNs særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål. ILOs mandat er å arbeide for sosial rettferdighet gjennom full sysselsetting der hensyn tas til arbeidstakernes rettigheter, sosial dialog mellom partene i arbeidslivet og sosial beskyttelse gjennom trygder etc. ILO skiller seg ut fra øvrige FN-organisasjoner ved at ikke bare statene, men også arbeidstakerne og arbeidsgiverne er fullverdige medlemmer med beslutningsmyndighet. ILO arbeider for å spille en mer sentral og relevant rolle i den globaliserte økonomien, både som folkerettslig instrument, som politisk arena, som aktør på landnivå og overfor andre internasjonale organisasjoner. Globaliseringens gjensidige avhengighet, der ett lands arbeidsmarkedspolitik har direkte innvirkning på andre lands politikk, har gitt ILO større synlighet og relevans de senere årene, noe organisasjonen bl.a. følger opp gjennom sitt arbeid for anstendig arbeid.

Mål

ILOs overordnede målsetning er å fremme sosial rettferdighet gjennom sysselsetting og anstendige arbeidsforhold verden over. Dette følges opp gjennom fire strategiske målsetninger:

- Fremme og iverksette internasjonale arbeidsstandarder og grunnleggende arbeidstakerrettigheter.
- Øke muligheten for kvinner og menn til å få anstendig arbeid.
- Utvide adgangen til og effekten av sosial beskyttelse.
- Styrke trepartssamarbeidet og den sosiale dialogen.

Rapport 2007

ILOs styre har vedtatt at likestilling og kvinners rettigheter i arbeidslivet blir et hovedtema på Den internasjonale arbeidskonferansen i 2009. Norge har vært en politisk pådriver for dette, og midlene til forberedelse og gjennomføring av denne saken

kommer fra Norge. Videre har ILO innledet tettere samarbeid med Verdens handelsorganisasjon, Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet. Blant annet har WTOs generaldirektør Pascal Lamy og Verdensbankens president Robert Zoellick deltatt på ILOs styremøter og der drøftet sine respektive organisasjoners politikk direkte med partene i arbeidslivet, med avtale om videre oppfølging. Norge har vært en pådriver for dette arbeidet, både politisk og finansielt. ILOs kontor i Beijing har også inngått en omfattende avtale med Kinas myndigheter om samarbeid for gjennomføring av ILO-konvensjon 111 om bekjempelse av diskriminering på kinesiske arbeidsplasser. Samarbeidet har en sterk menneskerettsdimensjon. Norge er viktigste eksterne støttespiller, både gjennom finansielle bidrag og deltakelse i styringsgruppen av prosjektet.

ILOs medlemmer vedtok sommeren 2008 en ny politisk erklæring – «ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalisation», etter flere års forhandlinger. Erklæringen innebærer en formalisering av ILOs såkalte «Decent Work Agenda» og derigjennom en styrking av ILOs rolle i den globaliserte økonomien. Norge var en aktiv pådriver for et ambisiøst resultat og Oslo-konferansen om «Decent Work» i september i år var et viktig ledd i vårt arbeid for å sikre konret oppfølging av den nye ILO-erklæringen.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 10,949 mill. kroner. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i ILO, jf. forslag til romertallsvedtak.

Av det regulære bidraget klassifiseres 15 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA), som budsjette-res under kap. 170, post 78 på programområde 03.

3 FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)

Situasjonsbeskrivelse

De forente nasjoners organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) har som sitt primære mandat å oppnå matsikkerhet for alle. FAO arbeider for å bedre ernæring, og for å bidra til bedre levekår for folk på landsbygda og ved kysten. FAO er en av de største særorganisasjonene i FN-systemet, og er den viktigste organisasjonen for utarbeidelse av internasjonale retningslinjer for primærnæringene. FAO har 190 medlemsland. FAO har programmer i nærmere hundre av de fattigste medlemslandene, og bidrar med informasjon, kapasitetsbyg-

ging og faglig veiledning til landbruksdepartementer og andre sentrale institusjoner.

Mål

- Arbeide for å oppnå matsikkerhet, herunder bedret ernæring for alle.
- Arbeide for mer effektiv jordbruksproduksjon, bærekraftig fiskeri og skogdrift.
- Gjennom økt produktivitet i primærnæringene, bidra til næringsutvikling og vekst i verdensøkonomien.

Rapport 2007

FAO satte i 2007 fokus på koblingen mellom matsikkerhet, klimaendring og bioenergi, noe som har fått økt aktualitet i lys av den globale matkrisen.

Handel med landbruksvarer over landegrensener utgjør en økt trussel for bl.a. miljø og helse. FAO, i samarbeid med partnere, arbeider for å bedre mattrygghet og motvirke miljøødeleggelse gjennom internasjonale ordninger som har sitt sekretariat i FAO. Dette gjelder bl.a. retningslinjer for matvarestandarder (Codex Alimentarius) og systemer for å forebygge spredning av sykdommer og skadedyr som rammer avlinger og husdyr på tvers av nasjonale grenser. FAO har videre en sentral rolle i arbeidet mot fugleinfluenza, noe som har bidratt til at antall utbrudd har latt seg kontrollere.

I 2007 vedtok Fiskerikomiteen under FAO å avholde konsultasjoner for å få på plass en bindende havnestatskontrollavtale. Avtalen vil være et viktig skritt på veien i bekjempelse av ulovlig, urapportert og uregulert fiske. Det var også enighet om å avholde konsultasjoner i 2008 for å utarbeide globale retningslinjer for dyphavsfiske på det åpne hav innen utløpet av 2008. Norge har vært en pådriver i begge disse prosessene.

FAO la videre fram rapporten «State of the Worlds Forest 2007» under møte i Skogkomiteen våren 2007. Rapporten er en av de viktigste publikasjonene fra FAO om utviklingen av verdens skogtilstand og utviklingen på viktige skogpolitiske områder.

Under den Internasjonale traktaten for plante-genetiske ressurser for mat og landbruk ble det globale systemet for utvekslingen av frø og annet plantemateriale fra de viktigste landbruksvekstene fullt operativt i 2007. Dette bidrar ikke minst til å lette arbeidet med å ta vare på og fremskaffe såmateriale som er viktig for matforsyningen i utviklingsland. Videre ble det i 2007 vedtatt en flerårig plan for å utvide FAOs arbeid med genetiske ressurser til skog og fisk, og det ble fremforhandlet en

egen global handlingsplan for å sikre husdyrgenetske ressurser.

Den eksterne, uavhengige evalueringen av FAO ble gjennomført i 2007. Evalueringen, som ble lagt frem på Generalkonferansen i november, viste en organisasjon i dyp krise. Samtidig slo den fast at deler av FAO holder høy kvalitet og gjør godt arbeid. Evalueringen understreket FAOs viktige plass i den internasjonale arkitekturen og anbefalte et omfattende sett med konkrete reformer som må gjennomføres de kommende år for at FAO på en tilfredsstillende måte kan leve opp til sitt viktige mandat. Mandatets betydning er ytterligere forsterket av den globale utviklingen knyttet til matvarepriser, klimaendring og bioenergi. Det arbeides med en midlertidig handlingsplan som skal legges frem for en ekstraordinær Generalkonferanse i slutten av 2008.

Budsjett 2009

Norges faste andel av FAOs regulære budsjett er fastsatt til 0,786 pst. i 2008 og 2009. Av det regulære bidraget forutsettes 51 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03. For 2009 foreslår bevilget 10,002 mill. kroner under programområde 02 for dekning av pliktige bidrag. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i FAO, jf. forslag til romertallsvedtak.

NATO

Situasjonsbeskrivelse

Toppmøtet i Bucuresti i april 2008 viste enighet blant de allierte om NATOs nøkkelrolle for transatlantisk sikkerhet. Alliansen har siden den kalde krigens avslutning vært i kontinuerlig omforming for å tilpasse seg stadig nye oppgaver. For Norge er det viktig at omformingen videreføres siden den sikrer NATOs relevans og troverdighet som forsvarsallianse og sikkerhetspolitisk instrument. Omformingen er likeledes viktig for å bevare NATO som det sentrale forum for transatlantisk dialog, solidaritet og samhold, og sikre at Alliansen aktivt bidrar til å møte nye sikkerhetsutfordringer og trygge internasjonal stabilitet og sikkerhet. Et viktig element i NATOs omforming er å finne en god balanse mellom engasjementet i freds- og stabiliseringsoperasjoner som i Afghanistan, og oppmerksomhet om utfordringene i Alliansens nær-områder. Georgia-krisen har aksentuert dette. Regjeringen vil arbeide aktivt for å sette problemstillingen høyt på NATOs dagsorden fram mot toppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009.

NATOs utvidelse videreføres. På grunnlag av beslutningene på Bucuresti-møtet har både Albania og Kroatia innledet medlemskapsforhandlinger. De to land vil tiltre Alliansen innen neste års toppmøte. Makedonia vil starte en slik prosess så snart uenigheten med Hellas om navnespørsmålet er løst. Bucuresti-møtet gjorde det også klart at både Ukraina og Georgia vil bli medlemmer av NATO. Første steg på veien vil gå gjennom NATOs medlemskapsprogram (MAP). NATOs utenriksministere vil drøfte dette spørsmålet på sitt møte i Brussel i desember 2008.

NATO er i dag involvert i oppdrag på Balkan, i Middelhavet og Irak. Alliansen gir også støtte til Den afrikanske unions arbeid for fred og sikkerhet i Afrika. ISAF-operasjonen i Afghanistan forblir imidlertid NATOs høyest prioriterte operasjon. I tillegg til de pågående stabiliseringsoperasjonen vil det i tiden framover bli lagt økende vekt på trening og opplæring av afghanske sikkerhetsstyrker. Alliansen legger stor vekt på styrket samarbeid og koordinering med andre aktører, inkludert den afghanske regjering, FN og EU, med utgangspunkt i de prioriteringer som ble fastlagt på Paris-konferansen i juni 2008. Regjeringen vil arbeide for at NATO opprettholder tett kontakt med FNs generalsekretærs spesialutsending Kai Eide.

NATO har et eget samarbeid med Russland og Ukraina. Konflikten i Sør-Ossetia har også ført til at NATO etablerte et tilsvarende samarbeid med Georgia. Samtidig er samarbeidet med Russland satt betydelig tilbake. Regjeringen vil legge vekt på at den nye NATO-Georgia kommisjonen benyttes aktivt til å støtte Georgia i landets politiske, økonomiske og militære reformprosess. I lys av den spente situasjonen mellom NATO og Russland vil Regjeringen også legge stor vekt på at NATO-Russlandsamarbeidet videreføres og at NATO-Russlandsdrådet (NRC) benyttes som en konsultasjonskanal mellom NATO og Russland. Alliansen og Russland har en felles interesse i å videreføre praktisk samarbeid og løpende politisk kontakt.

NATO samarbeider i tillegg nært med et trettittalls andre land i Europa, Asia, Midtøsten og Afrika om fremme av sikkerhet, stabilitet og sivil kontroll over de militære styrker. Partnernasjonene gir viktige bidrag til NATOs operasjoner. Regjeringen vil legge vekt på å videreutvikle dette samarbeidet.

Forholdet til Russland og videre integrasjon av Georgia og Ukraina vil være blant hovedsakene frem mot toppmøtet i Strasbourg/Kehl i 2009. I tillegg vil NATOs operasjoner, samarbeidet med EU og andre internasjonale aktører, politisk og militær reform, samt nedrustning og ikkespredning være viktige spørsmål for Alliansen.

Mål

- Videreføre NATO-medlemskapet som bærebjelke i Norges internasjonale engasjement.
- Trygge medlemslandenes frihet og sikkerhet med utgangspunkt i Atlanterhavspakten, FN-pakten og på grunnlag av felles verdier som demokrati, menneskerettigheter og rettssikkerhet.
- Ivareta norsk sikkerhet og bidra til alliert solidaritet og internasjonal fred og stabilitet gjennom deltakelse i Alliansens operasjoner. Operasjonen i Afghanistan er en hovedprioritet.
- Sikre NATOs evne til å gjennomføre fredsoperasjoner på anmodning fra og til støtte for FN.
- Videreføre den politiske og militære omforming med sikte på å bevare NATOs relevans og rolle som det viktigste transatlantiske forum for sikkerhetsspørsmål.
- Styrke den politiske dialogen om felles sikkerhetspolitiske utfordringer så vel innad i Alliansen som med Russland og andre partnerland, med FN, EU, OSSE og AU.

Rapport 2007

Arbeidet i 2007 var i stor grad preget av oppfølgingen av toppmøtet i Riga i november 2006 samt forberedelser til toppmøtet i Bucuresti i april 2008. En viktig milepæl i denne prosessen var NATOs utenriksministermøte i Oslo i april 2007. Det var første gang Norge var vertskap for et slikt møte siden 1992. NATOs operasjoner i Afghanistan og på Balkan stod øverst på dagsordenen for møtene i Oslo. Situasjonen i Kosovo, forholdet til Russland, CFE-regimet og hvordan Alliansen skulle forholde seg til de amerikanske planene om et mulig missilforsvar i Europa var andre sentrale tema.

Alliansen videreførte i 2007 stabiliseringsoperasjonen i Afghanistan (ISAF), fredsoperasjonen i Kosovo (KFOR), treningsmisjonen i Irak (NTM-I), samt den maritime overvåkningsoperasjonen i Middelhavet (OAE). NATOs støtte med transport og trening til AUs fredsbevarende styrker i Darfur ble avsluttet ved slutten av året. Samtidig ble det innledet et samarbeid om støtte til AUs operasjon i Somalia (AMISOM). Disse ulike operasjonene illustrerer klart NATOs brede ansvarsområde.

Samarbeidet mellom NATO og EU forble begrenset også i 2007. Man maktet ikke å utvikle det strategiske partnerskap mellom de to organisasjonene, som Norge og et flertall andre allierte mener er viktig. For å søke å komme noe videre i prosessen, tok Norge i samarbeid med Sverige og Finland et initiativ til å styrke deltakerordningene for tredjeland som bidrar til NATOs og EUs opera-

sjoner. Debatten på toppmøtet i Bucuresti bekreftet at forholdet mellom NATO og EU vil få økt viktighet fram mot toppmøtet i 2009, ikke minst på bakgrunn av Frankrikes mål om full reintegrering i Alliansen.

Samarbeidet med Russland ble i 2007 dominert av en rekke spørsmål der det var politisk uenighet. På møtet i NATO-Russlandsrådet (NRC) i Oslo ble spørsmålet som de amerikanske planene om rakettforsvar i Europa og president Putins uttalelser om et moratorium i forhold til Russlands etterlevelse av den tilpassede avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen) hovedsakene. Disse motsetningene preget den løpende politiske dialog gjennom året.

Paradoksalt nok ble NRC revitalisert som konsultasjonsforum, men uten at felles vedtak og initiativ er realisert. Jubileumsmarkeringene av NRC-samarbeidet i Russland i juni 2007 ble en positiv markering av samarbeidet som er utviklet siden 2002, men Georgia-krisen i august 2008 har medført en betydelig forverring i samarbeidsklimaet. Regjeringen vil like vel legge stor vekt på at samarbeidet i NRC videreføres.

Samarbeidet mellom NATO og partnerlandene var et viktig tema fram mot toppmøtet i Bucuresti i 2008. Det gjaldt særlig forholdet til landene på Vest-Balkan samt til Ukraina og Georgia. I tillegg ble kontakten med land i Sentral-Asia, Kaukasus, Middelhavs-regionen, Midtøsten og med de såkalte kontaktlandene videreført. Bucuresti-møtet munnet ut i enighet om å invitere Albania og Kroatia til medlemskapsforhandlinger med NATO, mens Makedonia vil starte sine forberedelser så snart forholdet til Hellas om navnespørsmålet er avklart. Også Ukraina og Georgia fikk tilsagn om framtidig medlemskap. Når det gjelder forholdet til Bosnia-Hercegovina, Montenegro og Serbia fikk Norge gjennomslag for sitt arbeide for å knytte landene tettere inn mot NATO. En slik progresjon var viktig for å redusere skillelinjene på Balkan. For Norge var det også viktig å bidra til at Serbia ikke isoleres. På norsk side ble det lagt stor vekt på at dørene holdes åpne for Serbia og at det er serbiske myndigheter som må avgjøre tempo og omfang av denne prosessen. Løsning av krigsforbryterspørsmålet er her et viktig element.

Arbeidet med å styrke NATOs militære evne til å kunne møte nye sikkerhetsutfordringer ble videreført. Utvikling av nye militære kapasiteter er en viktig del av dette arbeidet. Det siste initiativ omfatter et prosjekt for anskaffelse av en felles transportfly (C-17). Når det gjelder NATOs hurtigreaksjonsstyrke (NRF) ble det i Bucuresti besluttet å midlertidig redusere styrkeoppsettet til 9000 personell. I tillegg ble det enighet om å utarbeide en

Erklæring om Alliansens Sikkerhet (DAS) for å klargjøre behovet for et nytt strategisk konsept for NATO.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 21,5 mill. kroner til NATOs sivile budsjett og NATOs parlamentarikerforsamling og 3,76 mill. kroner til bygging av det nye hovedkvarteret.

Internasjonale nedrustningsforhandlinger

Situasjonsbeskrivelse

Norge spiller en lederrolle internasjonalt i arbeidet for kjernefysisk nedrustning og for å styrke det internasjonale samarbeidet for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen. Som leder av det såkalte 7-landsinitiativet har vi etablert et internasjonalt samarbeid på tvers av politiske og geografiske grupperinger. Arbeidet for å forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og for å oppnå ytterligere kutt i de kjernefysiske arsenaler står overfor betydelige utfordringer. Norge stod som vertskap for en internasjonal konferanse om kjernefysisk nedrustning 26.-27. februar. Konferansen identifiserte konkrete tiltak for å skape ny giv i det langsiktige arbeidet for å avskaffe kjernevåpen. Regjeringen la frem en Stortingsmelding om nedrustning og ikke-spredning 26.mai. Det er fortsatt stor usikkerhet forbundet med Irans og Nord-Koreas kjernefysiske programmer. Samtidig er det en utbredt frykt for at flere land på sikt vil ønske å skaffe seg kjernevåpen eller andre typer masseødeleggelsesvåpen. Det er også fare for at terroristorganisasjoner er ute etter å skaffe seg tilgang til masseødeleggelsesvåpen. For å møte disse utfordringene kreves effektive internasjonale instrumenter. Blant de viktigste er Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), Avtalen om forbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (CTBT), Kjemivåpenkonvensjonen og Biologivåpenkonvensjonen. Spredningen av håndvåpen representerer betydelige humanitære utfordringer og utgjør en trussel mot sikkerhet og utvikling, særlig i utviklingsland og i post-konfliktsituasjoner. I tråd med Soria Moria-erklæringen deltar Norge aktivt i samarbeidet med en rekke land og internasjonale organisasjoner for å begrense handelen og utbredelsen av håndvåpen.

Med unntak av Kjemivåpenkonvensjonen er det betydelige utfordringer forbundet med å styrke disse avtalene. Det samme gjelder Konvensjonen om inhumane våpen (CCW), hvor det har vist seg vanskelig å få i gang forhandlinger om et forbud eller regulering av bruk av klaseammunisjon med

uakseptable humanitære konsekvenser. Norge har derfor tatt initiativ til den såkalte Oslo-prosessen, der det ble fremforhandlet en klasevåpenkonvensjon i Dublin i slutten av mai. Norge står overfor en særlig utfordring i forbindelse med Russlands erklæring om å suspendere sine egne forpliktelser iht. Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE). Det pågår konsultasjoner med Moskva for å få Russland til å gjenoppta sine forpliktelser, men det er meget usikkert om dette vil lykkes. Samarbeid og verifikasjon etter Avtalen om åpne luftrom (Open Skies) og Wien-dokumentet 1999 fortsetter rutinemessig. FNs handlingsprogram fra 2001 for forebygging, bekjempelse og utrydding av ulovlig handel med håndvåpen er det viktigste globale instrumentet for samarbeid på området og også den viktigste rammen for Norges innsats i felt. Norge støtter også aktivt arbeidet for en konvensjon om regulering av den internasjonale handelen med konvensjonelle våpen.

Mål

- Arbeide aktivt for sikkerhet på lavest mulig rustningsnivå gjennom folkerettslige bindende avtaler.
- Fortsette arbeidet for å oppnå en verden fri for masseødeleggelsesvåpen basert på forpliktende og verifiserbare avtaler som omfatter alle land.
- Arbeide aktivt for å motvirke et nytt kjernefysisk våpenkappløp og opprettholde visjonen om en kjernevåpenfri verden.
- Videreføre arbeidet for avskaffelse av våpen som forårsaker uakseptable humanitære lidelser, særlig klaseammunisjon med uakseptable humanitære konsekvenser.
- Videreføre den lederrolle Norge har internasjonalt for å oppnå enighet om et styrket ikke-spredningsregime samtidig som det gjennomføres nye kutt i de kjernefysiske arsenaler.
- Videreføre arbeidet i den såkalte 7-landskretsen der hovedsiktemålet er å bidra til dialog mellom stater med og uten kjernevåpen, herunder hvordan kjernefysisk ikke-spredning, nedrustning og fredlig bruk støtter opp om hverandre.
- Fortsette å bygge ut nettverket med norske og internasjonale fagmiljøer i arbeidet med å identifisere nye og realistiske nedrustningsforslag.
- Arbeide for at så mange land som mulig slutter seg til klasevåpenkonvensjonen som ble fremforhandlet i Dublin i 2008.
- Arbeide for internasjonale avtaler som begrenser våpen med uakseptable humanitære konsekvenser.

Rapport 2007

Norge videreførte i 2007 arbeidet for å få til mer omfattende forpliktelser i forhold til begrensninger på bruk av klaseammunisjon, men tilsynskonferansen kom bare til enighet om et diskusjonsmandat. Dette var bakgrunnen for at Norge tok initiativ til et møte i Oslo i 2007, med sikte å komme fram til et forbud mot klaseammunisjon med uakseptable humanitære konsekvenser. Etter at Russland truet med å suspendere sine forpliktelser under Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE), ble det i 2007 holdt en ekstraordinær konferanse om CFE. Dette førte imidlertid ikke til at man kom noe nærmere ratifikasjon av den tilpassede avtalen som ble vedtatt i 1999. Landene i NATO mener at Russland først må fullt ut oppfylle de forpliktelsene man ble enige om da den tilpassede avtalen ble vedtatt (Istanbul-forpliktelsene). Dette innebærer primært at alt russisk militært materiell må trekkes ut av Georgia og Moldova. Russland har på sin side flere ankepunkter til CFE-regimet, bl.a. at avtalen ikke lenger reflekterer dagens sikkerhetspolitiske virkelighet. Dette var blant hovedgrunnene til at Russland i desember 2007 suspenderte sin forpliktelser under CFE-avtalen.

Det var stor usikkerhet knyttet til Irans og Nord-Koreas kjernefysiske aktiviteter. Samtidig har et voksende antall land etterlyst en sterkere fremdrift på nedrustningsområdet. For Norge har det vært en overordnet målsetning å fremme en bred internasjonal enighet som bidrar til kjernefysisk nedrustning, samtidig som arbeidet for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen styrkes. Arbeidet innenfor det såkalte 7-landsinitiativet under norsk ledelse ble konsolidert. I tillegg har Norge innenfor denne kretsen gjennomført ulike tiltak for å fremme økt oppslutning om og iverksettelsen av nødvendige ikke-spredningstiltak i utviklingsland. Innenfor Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen (OPCW) arbeidet vi primært for nasjonal gjennomføring av destruksjonsforpliktelsene under kjemivåpenkonvensjonen, ytterligere styrking av verifikasjonsregimet og nasjonal gjennomføring av Kjemivåpenkonvensjonens ikke-spredningsforpliktelser.

Norge videreførte sin økonomiske støtte til bygging av et destruksjonsanlegg i Russland. Videre har Norge støttet tiltak i OPCW-regi for universalisering og oppfølging og gjennomføring av avtaleverket i Afrika. Innenfor Biologivåpenkonvensjonen fortsatte Norge samarbeidet med like-sinnede land for å styrke konvensjonen. Norge har bidratt aktivt i gjennomføring av Konvensjonens arbeidsprogram fram til 2011, med spesielt vekt på universalisering og styrking av innsatsen på biolo-

gisk trygghet og -sikkerhet. Innenfor Konvensjonen om inhumane våpen (CCW) trådte Protokoll V om krigens eksplosive etterlatenskaper i kraft 12. november 2006. Til tross for at det var høyt prioritert i 2007 lyktes man ikke under den tredje tilsynskonferansen i november å vedta noen ny protokoll om anti-kjøretøyminer.

Budsjett 2009

Underposten dekker pliktige bidrag til møter og forhandlinger om global og regional nedrustning og rustningskontroll, herunder møter innenfor Avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT), Kjemivåpenkonvensjonen (CWC), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC), Prøvestansavtalen (CTBT), Konvensjonen om inhumane våpen (CCW), Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE), Avtalen om åpne luftrom (Open Skies) og forhandlinger om sikkerhets- og tillitskappende tiltak. For 2009 foreslås avsatt 10,93 mill. kroner.

Europarådet

Situasjonsbeskrivelse

Europarådet har en sentral rolle i arbeidet for å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i vår del av verden og er det fremste forumet for regelverks- og standardutvikling på disse områdene i Europa. Europarådet er en viktig institusjon for å skape stabilitet, motvirke konflikter og bygge demokratiet i de 47 europeiske land organisasjonen omfatter. Europarådet står også sentralt i arbeidet for å bidra til større forståelse og kontakt mellom kulturer, og har lagt særlig vekt på utdanning og ungdom i dette arbeidet. Det omfatter bl.a. utenrikspolitiske spørsmål, menneskerettigheter og rettslige spørsmål, likestilling, utdanning, kultursamarbeid, mediespørsmål, sosiale spørsmål, helsevern, miljø- og landskapsvern, barne- og ungdomsspørsmål, idrett og samarbeid mellom kommuner og regioner. En rekke av fagdepartementene deltar i og er berørt av Europarådets aktiviteter.

Europarådet forvalter over 200 konvensjoner og utfører et viktig arbeid for å fremme medlemslandenes etterlevelse av inngåtte forpliktelser. Det er opprettet en rekke overvåkningsmekanismer hvorav den viktigste er Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Domstolen er inne i en dyptgående krise pga. en drastisk økning i antall klagesaker de senere årene. Norge og enkelte andre land har på denne bakgrunn tatt til orde for en moderat økning i Europarådets budsjett med særlig vekt på Domstolen, men de fleste

medlemsland går inn for 0 pst. realvekst i Europarådets budsjett.

Mål

Målsettingene i den politiske erklæringen og handlingsplanen fra Europarådets tredje toppmøte i Warszawa i 2005 er retningsgivende for samarbeidet i Europarådet. Regjeringen legger stor vekt på at Handlingsplanen gjennomføres og prioriterer følgende hovedområder for arbeidet i Europarådet:

- Sikre det europeiske menneskerettighetssystemet og styrke Den europeiske menneskerettighetsdomstolen.
- Støtte til demokratiarbeidet i de nye medlemslandene i Europarådet.
- Styrke arbeidet med interreligiøs og interkulturell dialog, godt styresett på lokalplan og tiltak for sårbare grupper.
- Bedre koordinering og samarbeid mellom Europarådet og EU og mellom Europarådet og OSSE.
- Arbeide for å få en kostnadseffektiv og åpen organisasjon.

Rapport 2007

Arbeidet med å følge opp Handlingsplanen fra Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005 var et hovedansvarlig også i 2007.

Regjeringen la særlig vekt på arbeidet med å bedre den vanskelige situasjonen for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. Ved utgangen av 2007 hadde Domstolens restanse økt til over 100.000 innkomne klager. På initiativ fra Norge ble det i 2007 besluttet å opprette et Menneskerettighetsfond, forvaltet av Europarådets Utviklingsbank. Siktemålet med fondet er å forbedre den nasjonale gjennomføring av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og bidra til redusere antall klager til Domstolen. En avtale om opprettelse av Fondet ble forhandlet i 2007 og undertegnet i mars 2008.

Norge har videre støttet arbeidet for reform av menneskerettighetssystemet og bidratt til at Domstolen har fått økte ressurser. Det har vært viktig å påvirke Russland til å ratifisere protokoll 14 til Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Denne avtalen vil forbedre Domstolens kapasitet, og Russland er eneste medlemsland som ikke har ratifisert avtalen. Norge bidro videre til at det i 2007 ble opprettet en offentlig tilgjengelig database med informasjon om medlemslandenes etterlevelse av dom-

mer fra Den europeiske menneskerettsdomstol. Norge hadde i 2007 ledelsen i Europarådets arbeid for menneskerettsforsvarere. Menneskerettskommisæren avla besøk i Norge i 2007.

Europarådet utførte også i 2007 et omfattende arbeid for å påse at medlemslandene følger opp sine inngåtte forpliktelser, og behandlet en rekke aktuelle politiske spørsmål for å fremme samarbeid og forebygge konflikter i Europa. Med sikte på å bidra til styrket innsats i de nye medlemsland har Norge bl.a. bidratt gjennom det norske fondet for Vest-Balkan og gjennom støtte til handlingsplanene for enkelte land.

En viktig satsning i 2007 har vært utarbeidelse av en hvitbok om Europarådets bidrag til interkulturell og interreligiøs dialog. Hvitboken, som ble vedtatt på Utenriksministermøtet våren 2008, ventes å bli et verdifullt oversikts- og referansedokument for tiltak i Europa. Inkludering og mangfold i utdanningssektoren har vært særlig fokusert. Her har Norge ytt et særlig bidrag gjennom forslaget om et europeisk ressurscenter for opplæring i demokrati, menneskerettigheter og interkulturell dialog. Senteret ble godkjent av Europarådet i desember 2007 og planlegges åpnet i Oslo i slutten av 2008. Et samarbeid mellom Den europeiske kommisjon for demokrati gjennom lovgivning (Venezia-kommisjonen) og Unionen av arabiske høyesteretts- og forfatningsdomstoler startet opp i 2007 som følge av norsk støtte. Norge spilte en sentral rolle i utformingen av Europarådets ungdomskampanje 2006-2007 om toleranse og interkulturell forståelse.

En ny samarbeidsavtale mellom Europarådet og EU ble inngått i mai 2007. Siktemålet er å styrke den politiske dialogen mellom de to institusjonene og sikre at det ikke utvikles ulike menneskerettighetsstandarder i Europa. Samarbeidet med OSSE på de fire identifiserte områdene toleranse og ikke-diskriminering, menneskehandel, nasjonale minoriteter og kamp mot terrorisme, bedømmes som i god framgang.

Reformarbeidet i organisasjonen fortsatte, med sikte på større effektivitet og åpenhet i Europarådet.

Budsjett 2009

Underposten dekker Norges pliktige bidrag til Europarådets ordinære budsjett, pensjonsbudsjett og ekstraordinære budsjett, samt budsjett for delavtalene om Europarådets utviklingsbank, Venezia-kommisjonen og Nord/Sør-senteret.

For 2009 foreslås avsatt 38,039 mill. kroner.

Internasjonale råvareorganisasjoner

Mål

Bevilgningen dekker Norges forpliktelser til Den internasjonale kaffeorganisasjonen. Midlene skal sette organisasjonen i stand til å bidra med statistikk- og informasjonsarbeid samt noe faglig bistand. Kaffe er en viktig eksportvare for mange utviklingsland, og er den nest største omsatte råvare i verdi etter olje. Samarbeidet innen kaffeorganisasjonen er viktig for å fremme bedre forhold innenfor denne sektoren når det gjelder informasjonsutveksling, samarbeidsprosjekter rettet mot kompetansebygging for å forbedre produksjonsforhold, arbeidsforhold, samt leveranser og kvalitet. Norge er en av verdens største konsumenter av kaffe og har således interesse av godt samarbeid og gode produksjonsforhold samt sikre leveranser av kaffe av god kvalitet.

Budsjett for 2009

For 2009 foreslås avsatt 163 000 kroner.

Ymse organisasjoner

1 Østersjørådet

Mål

Norge har vært medlem av Østersjørådet siden det ble etablert i 1992. Norsk deltakelse i Rådet utgjør en del av Norges nærområdepolitikk. Medlemskapet i organisasjonen gir mulighet for å bidra til en styrking av europeisk sikkerhet og politisk stabilitet i østersjøregionen, blant annet gjennom sosial og økonomisk utvikling. Rådet er et samarbeidsforum der Russland er medlem og utgjør således en møteplass både for konkret samarbeid og politisk dialog med Russland. EU-kommisjonen er også medlem, og EU-deltakelsen gir muligheter for dialog også med EU om utvikling og samarbeid i østersjøregionen med særlig vekt på Nordvest-Russlands sørlige del.

Det ble i 2007 igangsatt en reformgjennomgang av Østersjørådets struktur og funksjon med sikte på å tilpasse Rådet bedre til dagens endrede situasjon i østersjøregionen og gjøre det mer effektivt. Blant annet innebærer utvidelsen av EU, med Polen og de baltiske land som nye medlemmer, nye forutsetninger.

Rapport 2007

Østersjørådet er det sentrale koordinerende organ for det brede samarbeidet i østersjøregionen. Mid-

lene til posten ble benyttet til å dekke Norges pliktige bidrag til driften av rådets sekretariat i Stockholm. En del av bevilgningen er øremerket sekretariatets arbeid med miljøsaker i østersjøregionen, «Baltic 21». Under svensk og latvisk formannskap har Østersjørådet i 2007 fortsatt sitt arbeid med å legge forholdene til rette for samarbeid i østersjøregionen på en rekke områder og spilt sin rolle som aktivt dialogforum for de 11 medlemslandene og EU-kommisjonen. Norske hovedprioriteringer har vært bekjempelse av organisert kriminalitet med særlig vekt på handel med mennesker herunder barn, økonomisk og sosial utvikling, utdanning, atomsikkerhetstiltak og energispørsmål samt regionalt og lokalt samarbeid. Under det latviske formannskapet, etter oppdrag fra Østersjørådets utenriksministermøte i Malmø i juni 2007, ble det i september 2007 igangsatt en reformprosess med sikte på å revitalisere organisasjonen. Reform av organisasjonen og dets sekretariat skal bygge på enighet om hvilke prioriterte områder organisasjonen skal arbeide med i årene fremover.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 1,254 mill. kroner. Beløpet vil i likhet med tidligere år i sin helhet gå til drift av Østersjørådets sekretariat i Stockholm, inklusive sekretariatets arbeid med miljøsaker, og utgjør Norges andel på 12 pst.

2 Det europeiske institutt

Situasjonsbeskrivelse

Gjennom samarbeidet med amerikanske myndigheter, Kongressen, Europakommisjonen, EUs medlemsland og andre europeiske land gjør Det europeiske institutt en betydelig innsats for fremme av transatlantisk dialog i Washington. Instituttets mål er å spre informasjon om betydningen av transatlantisk samarbeid. Det har vist stor evne til å kunne treffe et bredt publikum med høyt profilerte innledere og dagsaktuelle tema. Også representanter fra norske myndigheter har gjennom instituttets arrangementer mulighet til å presentere norske synspunkter på ulike spørsmål. Samarbeidet med instituttet er også verdifullt sett fra et norsk synspunkt, fordi det gir inntak i europeiske prosesser og europeiske samtalepartnere.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 1 mill. kroner.

3 Den internasjonale havrettsdomstol

Mål

Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg ble opprettet gjennom FNs havrettskonvensjon av 1982, som Norge ratifiserte 24. juni 1996. Konvensjonspartene kan ved skriftlig erklæring akseptere denne domstolen og/eller en eller flere av de andre tvisteløsningsorganene som er listet opp for å løse tvister på en bindende måte. Havrettsdomstolen har en sentral rettskapende funksjon innen deler av den moderne havrett. En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge. Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer internasjonal stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen.

Rapport 2007

Havrettsdomstolen avholdt to sesjoner i 2007. Den avsa to dommer som begge gjaldt frigivelse av tilbakeholdte skip. Domstolen har for øyeblikket kun en sak til behandling. Dette er den såkalte «Sverdfisk-saken» mellom Chile og EU, som gjelder spørsmål om bevaring og bærekraftig utnyttelse av sverdfiskbestanden i det sørøstlige Stillehavet.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 660 000 kroner til dekning av Norges pliktige bidrag. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak for Den internasjonale havrettsdomstol, jf. forslag til romertallsvedtak.

4 FNs internasjonale straffedomstoler

Jugoslaviadomstolen

Mål

Jugoslaviadomstolen (ICTY) ble etablert av Sikkerhetsrådet i 1993 (resolusjon nr. 827). Domstolens mandat er å straffeforfølge personer som er ansvarlige for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i det tidligere Jugoslavia etter 1. januar 1991. Domstolen har sete i Haag, Nederland.

Rapport

ICTY opererer nå med full kapasitet. Domstolen estimerer at alle rettssakene vil være behandlet i løpet av 2009, med unntak av to tiltalte som nylig ble overlevert domstolen. Disse to vil være behandlet tidlig i 2010. Dette medfører at domstolen er forsinket i forhold til tidligere estimert slutt-dato. Det tas sikte på at alle klageomgangene er ferdige i 2011. Pr. desember 2007 var det 11 tiltalte igjen fordelt på syv saker. Fire arrestordrer er utestående. Eventuelle arrestasjoner og overlevering av disse vil føre til ytterligere forsinkelser.

Det forutsettes at tiltalte personer blir pågrepet og overlevert til domstolen, men domstolen opplever fremdeles samarbeidsproblemer med stater i det tidligere Jugoslavia. Domstolen arbeider med å overføre saker, som involverer mellomledere og tjenestemenn på lavere nivå til nasjonale domstoler. En forutsetning for overføring er oppbygging av nasjonale rettsystemer basert på demokratiske prinsipper. Domstolen har iverksatt interne effektivitetstiltak for å implementere avviklingsstrategien. Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTY, som spiller en viktig rolle for det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i det tidligere Jugoslavia. Norge har inngått soningsavtale med domstolen. Norge har også inngått avtale med domstolen om gjenbosetting av vitner. Norge har støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppgjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle. Fra norsk side vil man fortsatt arbeide aktivt for at domstolen sikres tilstrekkelige ressurser og gode arbeidsforhold slik at den kan få fullført sitt mandat.

Rwandadomstolen

Mål

Den internasjonale straffedomstol for Rwanda (ICTR) ble etablert av FNs Sikkerhetsråd i 1994 (resolusjon nr. 955). Domstolens mandat er å straffeforfølge alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett i Rwanda, samt rwandiske borgere ansvarlige for slike brudd i nabolandene, i perioden mellom 1. januar og 31. desember 1994. Domstolen har sitt sete i Arusha, Tanzania.

Rapport 2007

Domstolen estimerer at alle rettssaker i første instans vil være gjennomført i løpet av 2008, med unntak av Kamera-saken som vil være fullført i

2009. All resterende aktivitet vil være avsluttet i 2010. Domstolen er således i rute i forhold til slutføringsstrategien. Det kan imidlertid være faktorer utenfor domstolens kontroll som kan føre til forsinkelser. Slike faktorer kan være arrest og overlevering av tiltalte på et sent stadium. I tillegg kan nasjonale domstoler i enkelte tilfeller ikke ha mulighet til å få en sak overført til seg. Domstolen har på nåværende tidspunkt har 14 utestående arrestordrer.

Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTR, som spiller en viktig rolle for det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i regionen. Overføring av saker det er tatt ut til tale i, forutsetter utbedringer i det rwandiske retts-systemet. Domstolen og det internasjonale samfunnet arbeider for å oppnå disse. Det følger av avviklingsstrategien at noen av sakene skal overføres til straffeforfølgning i samarbeidende tredjesta-ter. Norge har også støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppgjøret nærme-re folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle.

Budsjett 2009

Det foreslås avsatt 7,114 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Jugoslaviadomstolen og 5,062 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Rwandadomstolen.

5 Havbunnsmyndigheten

Mål

Den internasjonale havbunnsmyndigheten er en av institusjonene etablert under FN's havrettskonvensjon av 1982 som Norge ratifiserte i 1996. Havbunnsmyndigheten skal forvalte mineralressursene på havbunnen på de store havdyp utenfor nasjonal jurisdiksjon til gagn for hele menneskeheten. Den kan tildele rettigheter til å søke etter og utnytte forekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og kan selv delta i slik virksomhet gjennom et særskilt foretak. Havbunnsmyndigheten vedtar regler, forskrifter og prosedyrer for undersøkelse og utnyttelse av mineralforekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og fører tilsyn med at regelverket overholdes. En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge fordi Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer fred og stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av

verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen.

Rapport 2007

Havbunnsmyndigheten vedtok i 2000 den såkalte «Mining Code», med regler for utvinning av mangannoduler. Dette åpnet for muligheten for lete- og utvinningstillatelser for 15 år. Myndigheten har inngått avtaler med flere såkalte pionerinvestorer hvor det innvilges letetillatelser for 15 år. Selskapene avgir årsrapporter til Havbunnsmyndigheten. Forberedelsene til kommersiell mineralutvinning fortsetter. I 2007 fortsatte drøftelsene om regler om undersøkelse og utvinning av flermetalliske sulfider. Forhandlinger om regulering knyttet til koboltrike skorper vil bli det bli forhandlet videre om når sulfid-reguleringene er på plass.

Budsjett 2009

Havbunnsmyndighetens budsjett vedtas for toårs perioder og er basert på et nullvekstprinsipp. Budsjettet for 2009/10 anslås til ca USD 13 mill. For 2009 foreslås avsatt 327 000 kroner til dekning av Norges andel. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak for Havbunnsmyndigheten, jf. forslag til romertallsvedtak.

6 Den internasjonale straffedomstol

Mål

Den internasjonale straffedomstol (ICC) er en fast, internasjonal domstol med myndighet til å straffe-forfølge og dømme enkeltindivider for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Domstolen er opprettet gjennom en traktat (Roma-vedtektene) av 17. juli 1998. Norge ratifiserte traktaten 16. februar 2000. Roma-vedtektene trådte i kraft den 1. juli 2002. Domstolen har jurisdiksjon dersom forbrytelsen har funnet sted på territoriet til en statspart eller dersom forbryteren er borger av en statspart. Videre vil både enkeltstater og Sikkerhetsrådet kunne bringe situasjoner inn for domstolen, og hovedanklageren kan på gitte vilkår iverksette etterforskning på eget initiativ. Domstolen bidrar til økt beskyttelse for grunnleggende verdier forankret i folkeretten. Det er i tråd med regjeringens mål i Soria Moria-erklæringen å videreutvikle folkeretten som forpliktende avtaleverk for alle nasjoner. Domstolens sete ligger i Haag, Nederland.

Rapport 2007

Domstolen er nå fullt operativ. Den har hittil fått henvist tre situasjoner fra statsparter: situasjonen vedrørende The Lord's Resistance Army i Uganda, situasjonen i Ituri i DR Kongo og situasjon i Den sentralafrikanske republikk i tiden etter landets ratifikasjon av Roma-vedtektene i 2002. I tillegg har FNs sikkerhetsråd har referert situasjonen i Darfur til domstolen (resolusjon 1593). Hovedanklageren har åpnet etterforskning i alle fire situasjonene. Det er utstedt arrestordre mot to personer for forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser i Darfur, fem personer (hvorav en senere er bekreftet død) for forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i Uganda, 4 personer i Kongo og en person i Den sentralafrikanske republikk.

Domstolen disponerer midlertidige lokaler frem til 2012. Det ble vedtatt på domstolens sjette statspartsmøte, som ble avholdt i New York i desember 2007, at Domstolen skal bygge et permanent lokale på Alexanderkaserne i Haag. Det er utlyst en arkitektkonkurranse og det forventes at denne byggingen vil føre til en økning av domstolens budsjett.

Budsjett 2009

Den internasjonale straffedomstols budsjett for 2009 fastsettes først i november 2008. Norges prosentvise andel for 2009 er heller ikke klar, som følge av at nye statsparter er kommet til. Et anslag viser at Norges andel for 2009 vil være ca 10 mill. kroner.

7 Urfolksdeltakelse Arktisk råd, Barentsrådet m.v.

Situasjonsbeskrivelse

Samarbeidet i Arktisk råd omfatter alle de åtte arktiske statene: Canada, Danmark (Grønland og Færøylene), Finland, Island, Norge, Sverige, Russland og USA. Formålet er å utvikle miljøsam arbeid og fremme bærekraftig utvikling i de arktiske områdene. Samarbeidet innen Arktisk råd er nå i betydelig vekst. Det legges fra norsk side stor vekt på betydningen av de arktiske urfolkernes aktive deltakelse i rådet der seks urfолksorganisasjoner, deriblant Samerådet, har status som faste deltakere.

Barentsrådet omfatter Norge, Sverige, Finland, Russland, Island, Danmark og EU-kommisjonen. Formålet er, gjennom samarbeid over grensene, å bedre økonomi, levekår og samarbeidsforhold i Barentsregionen. Det eksisterer innenfor Barents-samarbeidet en arbeidsgruppe for de tre urfolkene

samer, nenetsere og vepsere, samt et eget urfolkskontor, i tillegg til at urfolkernes representanter alltid inviteres til Barentsrådets møter.

Mål

Formålet med bevilgningen er å gi tilskudd til urfolksrepresentanters deltakelse i internasjonalt samarbeid i nordområdene på områder der deres interesse er særlig berørt, samt å styrke deres forutsetninger for å delta i denne type samarbeid. Bevilgningen vil i første rekke nyttes til tilskudd til samer og russiske urfolk.

Rapport 2007

Midlene gikk i 2007 i all hovedsak til dekning av Samerådets og russiske urfolksrepresentanters deltakelse på Arktisk råds møter.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 600 000 kroner.

8 Sekretariatet for Antarktistraktatsamarbeidet

Situasjonsbeskrivelse

Ved avslutningen av annen verdenskrig hevdet sju land suverenitetskrav i Antarktis (Storbritannia, Australia, Frankrike, New Zealand, Norge, Chile og Argentina). Storbritannias, Chiles og Argentinas kravområder dekker delvis hverandre. I tillegg hevdet USA og Sovjetunionen at de, uten å anerkjenne kravene og uten selv å fremme krav, hadde grunnlag for krav i Antarktis. Det vellykkede internasjonale forskningssamarbeidet som ble gjennomført i Antarktis under det internasjonale geofysiske år i 1957-58 førte til at Antarktistraktaten ble opprettet i 1959. Traktaten sikrer Antarktis som et demilitarisert område. Det er fri inspeksjonsrett og fri tilgang for forskning. Striden om suverenitets-spørsmålene er lagt til side ved at partene er enige om at verken traktaten selv eller tiltak truffet i dens levetid skal foregripe (prejudisere) partenes syn på suverenitets-spørsmålet. Alle traktatparter med særlig interesse og forskningsinnsats møtes til et årlig møte (Antarctic Treaty Consultative Meeting, ATCM) for å drøfte spørsmål av felles interesse og treffe beslutninger om forvaltningen av Antarktis. Traktatsamarbeidet har holdt en hel verdensdel utenfor skiftende konjukturer i verdenspolitikken og har åpnet for et enestående internasjonalt vitenskapelig samarbeid og lagt grunnlaget for internasjonalt samarbeid om bevaring av det sårbare og enestående naturmiljøet.

Mål

Et sekretariat for samarbeidet under Antarktistraktaten ble opprettet i 2004 i Buenos Aires. Sekretariatet skal bidra til en styrking og effektivisering av samarbeidet mellom partene til Antarktistraktaten. Viktigste oppgave er å betjene det årlige konsultative møte under Antarktistraktaten (Antarctic Treaty Consultative Meeting ATCM) i nært samarbeid med vertslandet. En annen viktig oppgave er informasjonsspredning om Antarktistraktat-systemet og aktiviteter i Antarktis.

Rapport 2007

Sekretariatet har fungert etter hensikten, og har for tiden ni ansatte, hvorav seks i full stilling og tre på deltid. Sentrale oppgaver i 2007 var forberedelse og gjennomføring av det 30. konsultative møte under Antarktistraktaten (ATCM XXX) i New Delhi, India, og forberedelse av ATCM 31 i Kiev, Ukraina. Man har også jobbet med utvikling av hjemmesiden og et elektronisk informasjonsutvekslingssystem.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 270 000 kroner.

Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

Situasjonsbeskrivelse

Med sin brede tilnærming og deltakerkrets er OSSE et viktig redskap for politisk dialog og samarbeid for å forebygge og håndtere konflikter i hele OSSE-området. Regjeringen er derfor opptatt av at OSSEs arbeid for sikkerhet og stabilitet videreføres. OSSE bør fortsatt rette oppmerksomheten mot de utfordringer etniske og regionale konflikter, organisert kriminalitet, handel med mennesker, våpen og narkotika og internasjonal terrorisme utgjør. Regjeringen ser OSSEs brede feltnærver som organisasjonens fremste styrke. OSSE har 19 feltoperasjoner eller såkalte sendelag i 18 av OSSEs 56 deltakerland. Sendelagene arbeider på Vest-Balkan, Sør-Kaukasus, Sentral-Asia og i Ukraina, Hviterusland og Moldova.

Varig sikkerhet og stabilitet er etter regjeringens syn uløselig knyttet til respekt for grunnleggende menneskerettigheter, demokratisk styresett og rettsstatens prinsipper, samt økonomisk og sosial utvikling. Regjeringen ser positivt på de drøftinger man har i OSSE når det gjelder miljø, klimaendringer og sikkerhet, samtidig som den vil gå inn for at OSSE konsentrerer arbeidet om organi-

sasjonens kjerneoppgaver. Dette gjelder særlig OSSEs rolle som forum for dialog og samarbeid om sikkerhetspolitiske spørsmål i bred forstand.

Mål

- OSSE skal være en alleuropeisk sikkerhetsorganisasjon som gjennom politisk samarbeid skal forebygge konflikter og håndtere nye trusler mot europeisk sikkerhet så som organisert kriminalitet, menneskehandel og terrorisme.
- OSSE skal være pådriver for militær nedrustning og tillitsskapende tiltak mellom landene i regionen.
- OSSE skal bidra til utviklingen av stabile demokratier med respekt for menneskerettighetene og en bærekraftig økonomisk utvikling som et ledd i arbeidet for et fredelig og enhetlig Europa.
- OSSE skal bistå deltakerlandene i å bygge demokratiske institusjoner, gjennomføre demokratiske valg, beskytte menneskerettighetene og styrke rettsstaten, og således bistå deltakerlandene i å oppfylle sine OSSE-forpliktelser.
- OSSE, som en regional samarbeidsorganisasjon under FN, skal bistå deltakerlandene i å gjennomføre forpliktelser landene har påtatt seg i FN og andre internasjonale organisasjoner når disse forpliktelsene faller inn under OSSEs brede sikkerhetsbegrep.

Rapport 2007

OSSEs Kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter, ODIHR, utfører et viktig arbeid for å opprettholde høye standarder i OSSE-landene når det gjelder demokrati og gjennomføring av frie og rettferdige valg. 2007 ble imidlertid et vanskelig år for ODIHR da de ikke så seg i stand til å observere det russiske Duma-valget i desember 2007 eller presidentvalget i mars 2008. Dette fordi det fra russisk side ble lagt for mange begrensninger på valgobservasjonen. I tillegg har Russland sammen med enkelte SUS-land fremmet et forslag som innebærer en begrensning av ODIHRs selvstendige rolle innen valgobservasjon. Russland forsøkte også å begrense frivillige organisasjoners adgang til OSSE-møter i 2007. Begge disse forslagene er blitt sterkt imøtegått av de øvrige deltakerlandene. ODIHR observerte totalt 11 valg i OSSE-området i 2007.

Gjennom sendelagene gjorde OSSE også i 2007 en viktig innsats for demokratisering og institusjonsbygging. OSSEs største sendelag befinner seg fremdeles på Balkan og OSSE bidrar der til at landene oppfyller de standarder som kreves for at

de kan komme videre i sin prosess mot tettere euroatlantisk integrasjon. Utviklingen i Kosovo og OSSEs fremtidige rolle har stått sentralt. Det er uklart hvor lenge OSSE-sendelaget vil kunne opprettholde sitt nåværende mandat i Kosovo da dette krever enighet blant deltakerlandene.

OSSE har fortsatt arbeidet med å finne fredelige løsninger på de interne regionale konfliktene i Sør-Kaukasus og Moldova. Det har ikke vært noen fremgang å spore i dette arbeidet i 2007. Det finske formannskapet legger imidlertid stor vekt på dette arbeidet, og vil gjennom besøk til alle konfliktområder og dialog med partene forsøke å skape bevegelse.

Beskyttelse av menneskerettigheter og minoritetenes rettigheter er en viktig del av OSSEs arbeid. OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM), Knut Vollebæk, spiller en viktig rolle i dette arbeidet. Høykommissæren har som oppgave å varsle om og eventuelt bidra til å forebygge destabiliserende etniske konflikter i OSSE-området.

Landene i Sentralasia har fått økt oppmerksomhet i OSSE de senere årene, og Kasakhstan ble under ministermøtet i Madrid i 2007 tildelt formannskapet for organisasjonen i 2010. Vedtaket må ses i lys av ønsket om å knytte Kasakhstan og de øvrige sentralasiatiske landene nærmere Europa.

OSSE bidrar til politi- og justissektorreform i flere land. Det ble under ministermøtet i Madrid fattet en beslutning om å bedre grensekontrollen mellom de sentralasiatiske landene og partnerlandet Afghanistan. Dette vil gjelde opplæring av afghanske grensevakter og tolltjenestemenn med henblikk på bekjempelse av narkotikahandel, menneskehandel og illegal transport av våpen, samt styrking av grensekontrollen i Tadsjikistan.

Det viktigste spørsmålet innenfor det politisk-militære området har i 2007 vært den tilpassede avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen). Situasjonen er vanskelig og uavklart etter at Russland i desember 2007 «suspenderte» sin oppfølging av avtaleverket. Dette har ført til fornyet fokus på behovet for dialog om konvensjonell nedrustning og øvrige tillitskapende tiltak mellom stater.

Norge har også i 2007 engasjert seg for kampen mot menneskehandel, likestilling og gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, politi- og sikkerhetssektorreform, destruksjon av overskuddsammunisjon og -småvåpen, samt menneskerettighetsforsvarernes stilling. Norge har også arbeidet for at OSSE skal konsentrere seg om områder der organisasjonen har komparative fortrinn og bli bedre til å samarbeide med andre internasjonale organisasjoner.

Budsjett 2009

Norges andel av OSSEs regulære budsjett er 2,05 pst., mens andelen av den såkalte Wien-skalaen for støtte til sendelag er 2,07 pst.

For 2009 foreslås avsatt totalt 35 mill. kroner.

Tilskudd til EFTA og EFTA-organer

Situasjonsbeskrivelse

EFTA ble opprettet i 1960 for å bygge ned handelshindringene medlemslandene imellom. De nåværende medlemsland er Norge, Island, Liechtenstein og Sveits. EFTAs virksomhet er delt mellom EØS, der Norge, Island og Liechtenstein er medlemmer, og utviklingen av frihandelsavtaler med tredjeland hvor også Sveits deltar. EFTA-konvensjonen ble revidert i 2001.

EFTA-familien består av tre separate organisasjoner: Det europeiske frihandelsforbund (EFTA), EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og EFTA-domstolen. Målet er at alle på hver sin måte skal bidra til en riktig og effektiv gjennomføring av EØS-avtalen. EFTA skal også fremme det økonomiske samarbeidet mellom medlemslandene, Island, Liechtenstein, Norge og Sveits, på grunnlag av EFTA-konvensjonen, samt ivareta EFTA-landenes behov for frihandelsavtaler med land utenom EU og EFTA.

1 EFTA-sekretariatet

Mål

Sekretariatets hovedoppgave er å fremme EFTAs samlede interesser så vel i en EØS-sammenheng som overfor tredjeland, herunder å sikre en effektiv beslutningsprosess og en parallell regelutvikling i EU og EØS. Sekretariatet har et viktig koordineringsansvar for gjennomføringen av EØS-avtalen i forhold til EU, i første rekke Kommisjonen. EFTA-sekretariatet betjener komitéstrukturen i EØS og i EFTA-sidens arbeid med utvikling av nytt EØS-regelverk. I EFTAs arbeid i forhold til tredjeland skal sekretariatet bistå medlemslandene med den nødvendige ekspertise i forhandlinger og gjennomføring av frihandelsavtaler med land utenfor EU.

Rapport 2007

Arbeidet var konsentrert om den løpende oppdatering av EØS-avtalen, samt drøftelser med Kommisjonen om utestående saker. EØS-utvidelsen med Bulgaria og Romania ble sluttført. Det ble innlemmet 416 rettsakter i EØS-avtalen. Viktige rettsakter som ble innlemmet var blant annet forordningen om deltakelse i Den europeiske myndighet for

næringsmiddeltrygghet (EFSA), rettsaker om næringsmiddelhygiene og kontroll av næringsmidler, flere viktige EU-programmer (blant annet sjuende rammeprogram for forskning, teknologisk utvikling og demonstrasjon), EUs kvotedirektiv og viktige direktiver om gjensidig godkjenning av yrkeskvalifikasjoner og fri bevegelse for personer. Frihandelsavtalen med Egypt ble undertegnet 27. januar 2007 i forbindelse med økonomitoppmøtet i Davos. Forhandlingene med Canada, GCC (Gulf Cooperation Council: Saudi Arabia, Kuwait, Emiratene, Qatar, Bahrain og Oman) og Thailand ble videreført og det ble startet forhandlinger med Algerie, Peru og Colombia. Det ble arbeidet videre med å utvide kretsen av frihandelspartnere.

2 Overvåkingsorganet (ESA)

Mål

Overvåkingsorganets hovedoppgave er å føre tilsyn med at EFTA/EØS-landene gjennomfører og anvender reglene i EØS-avtalen i samsvar med avtalens forpliktelser. En viktig oppgave for overvåkingsorganet er å håndheve regelverket innenfor områdene offentlig innkjøp, statsstøtte og konkurranse.

Rapport 2007

Hovedoppgaven i 2007 var knyttet til en omfattende generell overvåking av landenes gjennomføring i nasjonal rett av de rettsakter som inngår i EØS-avtalen. Ved utgangen av 2007 var antall bindende EØS-rettsakter ca. 5860. Norge hadde pr. desember 2007 gjennomført 98,7 pst. av direktivene for det indre marked, ifølge ESAs halvårlige resultattavle.

3 EFTA-domstolen

Mål

Domstolens hovedoppgave er å avgi rådgivende uttalelser om fortolkning av EØS-avtalen på anmodning fra nasjonale domstoler og å dømme i de saker som Overvåkingsorganet reiser mot et EFTA/EØS-land, eventuelt av et annet EFTA/EØS-land. Domstolen behandler også anker mot avgjørelser tatt av Overvåkingsorganet i konkurransesaker, herunder statsstøtte.

Rapport 2007

Domstolen ferdigbehandlet elleve saker i 2007, hvorav åtte dommer og en beslutning om å avslutte saken etter at den ble trukket.

Budsjett 2009 for EFTA og EFTA-organer

Bevilgningen dekker de norske bidrag til EFTAs organer: EFTA-sekretariatet, Overvåkingsorganet (ESA) og EFTA-domstolen. EFTA-organenes budsjett går i hovedsak til personell og drift. I tillegg finansieres tilskudd til faglig bistand og andre støtteprosjekter overfor tredjeland over EFTA-sekretariatets budsjett. Bevilgningsforslaget for 2009 tar hensyn til forventet lønns- og prisstigning. I 2008 er Norges budsjettandel for EFTA-sekretariatet 54,06 pst. For EØS-organene ESA og Domstolen, der Sveits ikke er bidragsyter, er budsjettandelen 89,0 pst.

For 2009 foreslås avsatt totalt 206 mill. kroner til EFTA og EFTA-organer.

Tilskudd til Nordisk Ministerråds virksomhet

Situasjonsbeskrivelse

Det formelle nordiske regjeringssamarbeidet blir forvaltet av Nordisk Ministerråd. Statsministrene har det overordnede ansvar for samarbeidet, og samarbeidsministrene har det løpende koordineringsansvar. Samarbeidet tar utgangspunkt i områder der de nordiske land har felles interesser og der de gjennom samarbeid kan skape nordisk nytte og bidra til bedre resultater på nasjonalt nivå. For Norge er særlig samarbeidet innenfor utdanning og forskning, klima og miljø, Nordvest-Russland, Arktis og samarbeidet med EU viktig.

Norden som region, med sitt kultur- og språkfelleskap, har særlig gode forutsetninger for å forene krefter i møte med fremtidens utfordringer. Det nordiske samarbeidet er gjenstand for en ny dynamikk med stor bredde og nye initiativ. Med den nordiske velferdsmodellene er de nordiske land godt rustet til å møte globaliserings utfordringer og muligheter.

Mål

Norge legger stor vekt på dialog med de nordiske landene på all områder innenfor Nordisk Ministerråd og arbeider for å utvikle potensialet i samarbeidet både gjennom det nordiske globaliseringsinitiativet og sett i forhold til europeiske samarbeidsspørsmål. En viktig målsetting er å bidra til fornying og effektivisering av det nordiske samarbeidet.

Rapport 2007

Statsministtermøtet i juni 2007 ga retning til et fordypet samarbeid om utfordringer landene står overfor i en globalisert verden. Prioriteringene i

globaliseringsinitiativet er klima, miljø, energi, forskning og innovasjon og avvikling av grensehindre. Det er igangsatt forberedelser til 14 tiltak innenfor disse områdene. Helse og velferd fases inn etter hvert. Nedbygging av grensehindre mellom de nordiske landene er et viktig satsningsområde, og statsministrene vedtok å rydde unna hindringer som innbyggerne møter når de beveger seg mellom de nordiske land, på grunn av arbeid, flytting, studier eller annet. Samarbeidsministrene etablerte i oktober 2007 et nordisk Grensehinderforum som skal identifisere og prioritere grensehindre og påskynde forslag til løsninger. Forumet arbeider selvstendig, uavhengig og direkte mot nasjonal forvaltning og det politiske systemet.

Nordplus rammeprogram 2008-11, som sikrer større mobilitet innen utdanningsområdet, er igangsatt. Felles nordiske masterprogrammer, med delfinansiering fra Nordisk Ministerråd til utviklingsarbeidet, ble utlyst i 2007. Det skal medvirke til at nordiske høyere utdanningsinstitusjoner står bedre rustet i konkurransen om de gode studentene i og utenfor Norden. Det er utarbeidet nytt rammeprogram for jord- og skogbruksamarbeidet for perioden 2009-2013. Nordisk Genressurssenter er etablert som erstatning for tidligere tre nordiske genbanker for planter, husdyr og skogbruk. Ny Nordisk Mat som gir muligheter for utvikling av lokal og regional mat og matkultur er igangsatt og bidrar til vellykket profilering. Det er utarbeidet utkast til et nytt regionalpolitisk samarbeidsprogram for perioden 2009-2012. I løpet av 2007 ble det vedtatt nye vedtekter for Nordisk barne- og ungdomskomiteé.

Arbeidet med oppdaterte retningslinjer for samarbeidet med Nordvest-Russland for 2009-2013 og retningslinjer for samarbeidet med de baltiske land 2009-13 ble igangsatt. Det ble tatt initiativ for opprettelse av et eget Trust Fund for European Humanities University med det siktemål å muliggjøre en mer langsiktig finansiering og deltakelse fra en bredere giverkrets.

Budsjett 2009

Budsjettet for 2009 videreføres på samme nivå som i 2007. Norges andel av budsjettet i 2008 var 26,6 pst og blir 27,4 pst i 2009. Andelen er en BNI-basert nordisk fordelingsnøkkel. Det foreslås avsatt 256,7 mill. kroner.

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)

Situasjonsbeskrivelse

OECD består av 30 medlemsland og er et forum hvor Norge møter de største aktørene i verdensøkonomien inklusive alle G-7 landene. OECD har unike forutsetninger for å håndtere felles problemstillinger innenfor økonomi, miljø, handel, utvikling, utdanning, sosiale spørsmål og en rekke andre områder. OECDs analyser er viktige innspill til den nasjonale politikktutforming og de fleste norske departementer er involvert i arbeidet. Organisasjonen har de senere år styrket sitt arbeid med en bred gruppe ikke-medlemsland.

Mål

Norge arbeider for at OECD skal befeste sin posisjon som et sentralt samarbeidsforum i møtet med globaliseringens utfordringer i det 21. århundre. Regjeringen legger vekt på at OECDs ekspertise på miljøområdet skal kunne gi viktige bidrag til den globale klimadebatten og forhandlingene om et fremtidig klimaregime.

Rapport 2007

På ministerrådsmøtet i mai 2007 ble det besluttet å invitere Chile, Estland, Israel, Russland og Slovenia til å innlede forhandlinger om medlemskap. En rekke kriterier må oppfylles før de kan tiltre og tidsperspektivet for medlemskap kan variere. På bakgrunn av økning i antall medlemsland besluttet ministerrådet å revidere grunnlaget for finansiering av organisasjonen. Det ble vektlagt at ordningen skal være bærekraftig over tid. Arbeidet skal sluttføres før ministerrådsmøtet i juni 2008. Det må forventes en økning i de årlige bidragene fra norsk side i tiårsperioden frem til 2018.

På ministerrådsmøtet i 2007 ble det dessuten besluttet å styrke samarbeidet bl.a. med Brasil, India, Indonesia, Kina og Sør-Afrika med sikte på mulig fremtidig medlemskap. Hele organisasjonen, inkludert fagkomiteene, er trukket inn i arbeidet både med utvidelse og styrket samarbeid.

Norge bidro i 2007 til at klima er kommet høyt på OECDs dagsorden.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås det avsatt 21,823 mill. kroner som også omfatter byggeprosjektet Site project. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i OECD, jf. forslag til romertallsvedtak.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

Situasjonsbeskrivelse

WTO har nå 153 medlemmer, hvorav hovedparten er utviklingsland. Organisasjonen har som hovedmålsetting å videreutvikle et regelbasert og åpent multilateralt handelssystem for å skape bedre forutsetninger for økonomisk vekst og velferd, ikke minst i utviklingslandene.

WTOs regelverk er omfattende, og gir medlemmene tilgang til en juridisk bindende tvisteløsningsmekanisme. I likhet med Norge understreker de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden, men det er usikkert om det vil være mulig å nå frem til en avtale med det første.

Mål

Norge har sterk interesse av å delta i et bredt og forpliktende multilateralt handelssystem som bidrar til å gi norsk næringsliv stabile og forutsigbare rammevilkår. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til å videreutvikle WTOs regelverk samt sikre implementeringen av denne til et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. Regjeringen vil derfor videreføre Norges aktive deltakelse i WTO, og vil søke å bidra konstruktivt til å føre Doha-runden frem til et tilfredsstillende sluttresultat. Regjeringen vil i den forbindelse legge stor vekt på at utviklingslandenes, og spesielt de minst utviklede landenes, interesser ivaretas i forhandlingene.

Rapport 2007

Norge videreførte sin aktive deltakelse i den pågående forhandlingsrunden i 2007. Utover dette ble det regulære arbeidet i WTOs mange ulike organer ivaretatt. Særlig vekt er blitt lagt på å følge arbeidet i WTOs tvisteløsningssystem, der Norge i 2006 for første gang reiste en sak alene («laksesaken» mot EU). Videre har Norge videreført sin aktive deltakelse i forhandlinger om WTO-medlemskap for en rekke land som hittil ikke har vært medlemmer, med særlig vekt på Russland og Ukraina.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 8,472 mill. kroner. Det fremmes forslag om at Stortinget som i foregående år samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WTO, jf. forslag til romertallsvedtak.

Internasjonalt energisamarbeid

1 OECDs atomenergibyrå (NEA)

Situasjonsbeskrivelse

NEAs oppgaver er å fremme bruk av atomenergi for fredelige formål. Norge deltar i NEAs arbeid. NEA er sekretariat for komiteen som ivaretar MNEPR-avtalen (multilateral juridisk rammeavtale for bistand til Russland på atomsikkerhetsområdet).

Mål

Blant målene er forskning, informasjonsutveksling og faglig bistand om driftssikkerhet og atomavfallsbehandling/-lagring ved atominstallasjoner i Sentral- og Øst-Europa.

Rapport 2007

Utvikling av god sikkerhetskultur står sentralt i NEAs bistand til land i Sentral- og Øst-Europa. De viktigste virkemidlene er samarbeidsprogrammer, utveksling av informasjon, seminarer og opphold for eksperter ved anlegg i NEAs medlemsland, inkludert ved Institutt for energiteknikk på Kjeller og i Halden.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 1,259 mill. kroner til OECDs atomenergibyrå (NEA).

2 Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA)

Situasjonsbeskrivelse

IAEA spiller en sentral rolle i arbeidet for å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Samtidig legger organisasjonen til rette for fredelig utnyttelse av kjernekraft basert på strenge kontrollordninger. IAEA har utviklet en rekke instrumenter for å hindre at kjernefysisk materiale kommer på avveie eller rammer miljøet. Organisasjonen har også et viktig ansvar for å påse at ikke-spredningsforpliktelsene i Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) overholdes. Videre arbeider IAEA aktivt for å avdekke ulovlige nettverk for spredning av kjernefysisk teknologi og materiale. IAEA bistår også utviklingsland med å nyttiggjøre seg kjernefysisk teknologi innen helse, landbruk, vannforsyning og miljøovervåking. IAEA forventer at bruken av kjernekraft vil øke i årene som kommer. Dette vil stille nye krav til trygghetstiltak for driften av kjernekraftanlegg og håndtering av avfall.

Mål

- Arbeide for bred internasjonal politisk støtte til IAEAs oppgaver og sikre de finansielle rammer for gjennomføringen av organisasjonens mandat.
- Styrke IAEAs ikke-spredningsarbeid og kontrolloppgaver i blant annet Iran og Nord-Korea.
- Styrke IAEAs muligheter til å utføre sikkerhetskontroll og verifikasjon av sivile kjernefysiske aktiviteter, begrensnings i bruken av høyanriket uran i sivil sektor, og for å få plass internasjonale mekanismer for kjernefysisk brenselproduksjon.
- Styrke IAEAs innsats for kjernefysisk trygghet og når det gjelder bistand til utviklingsland for bruk av kjernefysisk teknologi.

Rapport 2007

Norge var medlem av IAEAs styre i perioden september 2005 – september 2007. Det var i hele styreperioden stor oppmerksomhet om Irans kjernefysiske program. IAEA har i rapporter til FNs Sikkerhetsråd slått fast at Iran fortsatt ikke har utvist det samarbeid og den åpenhet som er nødvendig for å gjenopprette sin internasjonale troverdighet. Sikkerhetsrådet vedtok i mars 2007 den andre resolusjonen på tre måneder og utvidet sanksjonene overfor Iran. Norge har i IAEAs styre arbeidet for å få Iran til å etterkomme de internasjonale påleggene, og samtidig understreket nødvendigheten av å nå frem til en politisk forhandlingsløsning.

Norge gikk i styret inn for en styrking av IAEAs politiske og økonomiske evne til å gjennomføre sitt inspeksjons- og bistandsregime for å sikre at kjernefysisk aktivitet og anlegg opererer i tråd med inngåtte sikkerhetsavtaler. Fra norsk side støttet man også forsterket innsats fra IAEA i arbeidet for å sikre at statspartene til ikke-spredningsavtalen (NPT) etterlever sine folkerettslige forpliktelser gjennom de forsterkede verifikasjonsmekanismerne (tilleggsprotokollen). Norge har støttet opp om arbeidet for å utvikle multilaterale mekanismer for produksjon av kjernefysisk brensel og håndtering av dets avfall. Dette er viktig for å hindre at nye land utvikler slik produksjonskapasitet som kan representere både en spredningsrisiko og en miljørisiko. Videre har man fortsatt arbeidet med å begrense bruken av høyanriket uran i sivil sektor. Norge har også arbeidet for at IAEA skal få økt utviklingspolitisk uttelling for sin omfattende faglige bistand innen helse, matproduksjon, kartlegging av rent drikkevann og miljøovervåking. I lys av den forventede økningen i bruken av kjernekraft tok Norge i 2006 et initiativ for å sikre IAEA

en tilstrekkelig og forutsigbar finansiering av trygghetsarbeidet. Dette ble fulgt opp i 2007.

Budsjett 2009

Selv om Norge ikke lenger er i IAEAs styre vil man fortsatt søke å spille en aktiv rolle for å oppnå de målsettinger som er beskrevet over.

For 2009 foreslås avsatt 19,7 mill. kroner.

3 Det internasjonale energibyrå (IEA)

Situasjonsbeskrivelse

Energimarkedene er svært stramme og energipriene svært høye. Videre står energisektoren for større utslipp av klimagasser enn noen annen sektor. Dette gjør at energi- og klimarelaterte problemstillinger står høyt på den internasjonale dagsordenen. I denne situasjonen er IEA, OECD-landenes samarbeidsorganisasjon innenfor energiområdet, sine bidrag til forsyningssikkerhet, analyse av globale energi- og klimaspørsmål og dialog mellom konsumenter og produsenter av stor betydning.

Mål

IEAs målsetting er å bidra til forsyningssikkerhet for deltagerlandene og fremme av en mer bærekraftig energibruk. Gjennom analyser og rapporter er IEA en viktig premissleverandør til diskusjonene om globale energi- og klimautfordringer. Datainnsamling, analyse og utarbeidelse av energistatistikk utgjør en sentral del av IEAs arbeid. Energisektorens rolle for klimapolitikken blir et stadig mer dominerende tema for organisasjonen. Den har etablert strukturerte dialoger med ikke-medlemsland, der Russland, Kina og India er prioritert. IEA er en sentral organisasjon i internasjonal energi- og klimapolitikk og et viktig organ for å gjøre norske energipolitiske syn og interesser gjeldende.

Rapport 2007

Hovedinnsatsområdene i 2007 har vært forsyningssikkerhet og energipolitikk som sikrer nasjonal og internasjonal økonomisk og sosial utvikling, samt globale klima- og miljøhensyn. Analyse av energisektorens betydning for klimautviklingen har stått sentralt, ikke minst gjennom publikasjonen World Energy Outlook, som skisserer forskjellige energi- og utviklingsscenarier. World Energy Outlook for 2007 fokuserte særskilt på klimaeffekten av veksten i Kina og India, og har blitt et viktig referanseverk i klimadebatten. World Energy Outlook 2008 vil ytterligere utdype klimaanalysene og fokusere

på mulige løsninger. Et sentralt tema vil være energifattigdom. Norge har bidratt til finansiering av 2007-utgaven og bidrar aktivt i forarbeidene til og finansiering av 2008-publikasjonen.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 1,858 mill. kroner. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i IEA, jf. forslag til romertallsvedtak.

4 Det europeiske energicharter (ECT)

Situasjonsbeskrivelse

ECT var et initiativ fra Nederlands statsminister på EUs toppmøte i 1990 for å legge forholdene til rette for utenlandske investeringer innenfor energisektoren i det tidligere Sovjetunionen og Øst-Europa, samt integrere landenes energisektorer med Europa og verdensmarkedet. Norge undertegnet ECT i 1994, men har ikke ratifisert med begrunnelse i at traktatens tvisteløsningsmekanisme (internasjonal voldgift) er i strid med Grunnloven. Norge har imidlertid implementert charteret i praksis. ECT trådte i kraft i 1998 og i dag har alle 53 signatarstater ratifisert med unntak av Russland, Norge, Island, Hviterussland og Australia.

Mål

ECTs målsetting er å bidra til større sikkerhet i energileveranser, økt effektivitet i bruk av energi, reduksjon av miljøproblemer knyttet til energiaktiviteter og økte investeringer i slike aktiviteter i området som dekkes av chartersamarbeidet. Med charteret er det også avgitt en politisk erklæring som bl.a. henviser til statenes suverene rettigheter over energikildene basert på ikke-diskriminerende og markedsorientert prisdannelse. Det er senere inngått en juridisk bindende chartertraktat for langsiktig samarbeid, et liberalisert energimarked og beskyttelse av investeringer.

Rapport 2007

ECT har avholdt 10 møter/konferanser i 2007 for medlemslandene, bilaterale møter med medlemslandene, samt 3 temabaserte konferanser. Norge skal lede en ad hoc strategigruppe som skal se på hvorvidt endrede rammebetingelser siden ECTs opprettelse bør legge grunnlag for endringer i traktaten. Gruppen skal også foreta en gjennomgang av charterprosessen. Første møte om dette ble avholdt i juni 2008.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 518 000 kroner.

Multilaterale eksportkontrollfora

Situasjonsbeskrivelse

Aktiviteten i de multilaterale eksportkontrollregimene har økt betydelig siden 2001. Det er vedtatt en rekke nye forpliktelser når det gjelder nasjonale tiltak for å hindre spredning av våpen, militært materiell og flerbruksvarer for masseødeleggelsesvåpen, bl.a. til ikke-statlige aktører. I tillegg arbeides det med å styrke eksportkontrollen for å hindre spredning av kjernefysiske våpen og leverings-systemer for masseødeleggelsesvåpen. Fra norsk side arbeides det aktivt innenfor regimene for å sikre at retningslinjer og varelister er relevante i forhold til dagens spredningstrussel og den teknologiske utviklingen. Den såkalte Australia-gruppen arbeider mot spredning av kjemiske og biologiske våpen og Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen mot kjernefysiske våpen. Regimet mot spredning av missilteknologi (MTCR) søker å hindre spredning av missiler for levering av slike våpen. Wassenaar-samarbeidet har som mål å samordne eksportkontrolltiltak for konvensjonelle våpen og høyteknologiske flerbruksvarer. Eksportkontroll basert på regimenets retningslinjer og varelister gjennomføres i nasjonale regelverk.

Mål

Målsettingen for arbeidet i de multilaterale eksportkontroll- og ikkespredningsregimene er å hindre spredning av varer, materialer, substanser og teknologi som kan bidra til utvikling og produksjon av masseødeleggelsesvåpen, samt levering av slike våpen. Gjennom det multilaterale arbeidet søkes det å bygge høye internasjonale eksportkontrollstandarder. Norge vil fortsette å bidra aktivt i dette arbeidet.

Rapport 2007

Etter terroranslagene i USA i september 2001 har de multilaterale eksportkontrollregimene intensivert sine aktiviteter bl.a. når det gjelder utveksling av relevant informasjon samt styrking av retningslinjer og varelister. Norge deltok aktivt i dette arbeidet også i 2007. Med sikte på å hindre spredning av sensitive varer og teknologi til terrorister og ikke-statlige aktører har Norge gjennomført en rekke lov- og forskriftsendringer for å styrke gjennomføringen av den strategiske eksportkontrollen

de siste årene. I 2007 ble bl.a. kontrollen styrket når det gjelder formidling av både våpen, militært materiell og flerbruksvarer hvor det er en risiko for bruk i utvikling av masseødeleggelsesvåpen.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 120 000 kroner til Wasse-naar-samarbeidet, som er eneste eksportkontroll-regime med pliktig bidrag.

Marine ressurser

1 Den internasjonale hvalfangstkommisjon (IWC)

Situasjonsbeskrivelse

IWC har i flere år vært preget av sterk og tildels lammende polarisering mellom tilhengere og motstandere av fangst, og den fungerer derfor ikke i samsvar med sitt folkerettslige grunnlag, nedfelt i den internasjonale konvensjonen for regulering av hvalfangst.

Mål

Norges målsetning er å få kommisjonen til å utføre sine forvaltningsoppgaver i samsvar med konvensjonen, hvilket bl.a. innebærer å fastsette kvoter for kommersiell fangst der dette kan skje innen bærekraftige grenser.

Rapport 2007

Årsmøtet brakte ingen fremgang i arbeidet med sentrale instrumenter som Den reviderte forvaltningsordning (RMS) og bekreftet den fastlåste situasjonen. Den amerikanske formannen satte derfor igang en egen prosess for å få kommisjonen ut av denne fastlåste situasjonen, og det har siden vært holdt to ekstraordinære møter om saken i tillegg til at en stor del av dagsorden under årsmøtet 2008 var viet dette temaet.

Budsjett 2009

Norge prøver å bidra konstruktivt til denne prosessen og vil fortsette sine anstrengelser for å få kommisjonen til å fungere som det forvaltningsorgan den er ment å være. Medlemslandenes bidrag kalkuleres, i likhet med tidligere år, på grunnlag av bl.a. BNI og hva slags fangst landet driver, og Norges bidrag for 2009 utgjør 548 000 kroner.

2 Kommisjonen for bevaring av levende ressurser i Antarktis (CCAMLR)

Situasjonsbeskrivelse

Kommisjonen for bevaring av levende ressurser i Antarktis (CCAMLR) ligger langt fremme i bekjempelsen av urapportert, uregulert og ulovlig fiske (IUU-fiske) gjennom blant annet svartelisting av IUU-fiskefartøyer, sentralisert satellittovervåkning og et internasjonalt system for fangstdokumentasjon. Fangstoppgever og -overslag tyder på at dette arbeidet nå begynner å bære frukter. CCAMLR er blant de fiskeriorganisasjoner som er kommet lengst i anvendelse av en økosystembasert tilnærming i ressursforvaltningen. Organisasjonen er en integrert del av det internasjonale samarbeidet om Antarktis-spørsmål.

Mål

CCAMLR har som formål å forvalte levende marine ressurser i området rundt Antarktis.

Rapport 2007

Norske fartøyer deltar i fisket etter både tannfisk og krill, og interessen for denne virksomheten er stigende. I 2007-08 ble det gjennomført et norsk forskningstokt i Sørishavet ledet av Havforskningsinstituttet i Bergen.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås avsatt 628 000 kroner.

Post 71 Finansieringsordningen under EØS-avtalen, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det ble i 2000 opprettet en ordning for økonomiske overføringer rettet mot sosial og økonomisk utjevning i EU for perioden 1999-2003 (jf. Innst. S. nr. 19, 2000-2001). Ordningen avløste den tidligere finansieringsordningen (låne- og tilskuddsordningen) for perioden 1994-1998. Fristen for å gi tilsagn om støtte under ordningen løp ut 31. desember 2003, men utbetalingene fortsetter utover denne dato.

Rammen for finansieringsordningen var på totalt 119 mill. euro. Den norske andelen ble beregnet til om lag 113,5 mill. euro, dvs. ca. 918 mill. kroner.

Mål

Finansieringsordningen ble opprettet for å bidra til reduksjon av de økonomiske og sosiale forskjellene mellom regionene i EØS-området. Mottakerland var Portugal, Spania, Hellas og Irland. Målsettingen var at minst 2/3 av tilskuddene skulle gå til miljøprosjekter, herunder byfornyelse, tiltak mot forurensning i byområder og bevaring av europeisk kulturarv. Videre kunne prosjekter innen transport, herunder infrastruktur, og utdanning og opplæring, herunder akademisk forskning, motta støtte under ordningen.

Rapport 2007

Innen utløpet av fristen 31. desember 2003 var det gitt tilsagn for totalt 113,6 mill. euro hvor Norge svarer for 95 pst. (107,9 mill. euro eller 872,6 mill. kroner). Over 90 pst. av midlene går til miljøtiltak og resten til de øvrige prioriterte formål.

Det ble utbetalt 75,8 mill. kroner over denne posten i 2007.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås det bevilget 50 mill. kroner.

Post 72 EØS-finansieringsordningen, kan overføres

Post 73 Den norske finansieringsordningen, kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene under post 72 og post 73 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

Situasjonsbeskrivelse

EØS-finansieringsordningen

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 er EØS/EFTA-landene (Island, Liechtenstein og Norge) forpliktet til å stille til rådighet totalt 600 mill. euro for perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009 gjennom EØS-finansieringsordningen. I forbindelse med Bulgarias og Romanias inntreden i EØS-avtalen ble den eksisterende EØS-finansieringsordningen utvidet til også å omfatte Bulgaria og Romania fra og med 1. januar 2007. Dette medfører at EØS/ EFTA-landene stiller til rådighet ytterligere 72 mill. euro i perioden 1. januar 2007- 30. april 2009. Totalt bidrag under EØS-finansieringsordningen blir etter dette 672 mill. euro, eller om

lag 5,43 mrd. kroner. Norges andel av beløpet utgjør ca. 94,6 pst. Mottakerland under EØS-finansieringsordningen etter utvidelsen i 2007 er Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekkia og Ungarn.

Den norske finansieringsordningen

I forbindelse med EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 ble det i tillegg inngått en særskilt avtale mellom Norge og Det europeiske fellesskap om å opprette en norsk finansieringsordning. Gjennom denne ordningen stiller Norge til rådighet 567 mill. euro, eller om lag 4,59 mrd. kroner i perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009. Mottakerlandene under den norske finansieringsordningen er de ti landene som ble medlemmer av EU i 2004, dvs. Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn. Bulgaria og Romania inngår ikke i den norske finansieringsordningen, men er underlagt egne bilaterale samarbeidsprogram, se post 74.

For begge ordningene må prosjektforslag vedtas av giverlandene innen 30. april 2009, mens prosjektkostnader for vedtatte prosjekter kan påløpe frem til og med 30. april 2011. Hovedansvar for gjennomføring av prosjekter er lagt til mottakerlandene. Utenriksdepartementet har forvaltningsansvar for ordningene på norsk side, mens et eget sekretariat, Financial Mechanism Office (FMO), står for den daglige forvaltningen. Det er etablert en egen styringskomité for EØS-finansieringsordningen, Financial Mechanism Committee (FMC), bestående av de tre giverlandene. Administrative utgifter knyttet til forvaltningen av ordningene dekkes over postene. I alle landene som omfattes av ordningene er det risiko forbundet med å gi finansiell støtte. Det er derfor lagt stor vekt på kontroll og revisjon i regelverket som er etablert. Videre vil man ha økt fokus på mål- og resultatoppnåelse både på prosjektnivå og i forhold til ordningene som helhet.

Mål

Formålet med ordningene er å bidra til å redusere økonomiske og sosiale forskjeller i EØS gjennom å finansiere gode prosjekter/fond i mottakerlandene innenfor områdene:

- Miljøvern og fremme av bærekraftig utvikling.
- Bevaring av europeisk kulturarv.
- Utvikling av menneskelige ressurser.
- Helse og barn.
- Akademisk forskning innen de nevnte områdene.

For å bidra til å styrke de nye medlemslandenes evne til fullt ut å delta i det indre marked i EØS er det under den norske ordningen i tillegg mulighet for å støtte:

- Schengen-tilpasning og styrking av rettsvesenet.
- Regionalpolitikk.
- Grenseoverskridende samarbeid.
- Gjennomføring av EU-regelverket.

Det er i norsk interesse å bidra til å redusere de økonomiske og sosiale forskjellene i Europa. I tillegg er det et politisk mål å styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene gjennom ordningene.

Rammeavtaler med de enkelte mottakerlandene fastlegger nærmere mål og prioriteringer for hvert av landene. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett er tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som støttes.

Likestilling er ikke et eget målområde definert i rammeavtalene med mottakerlandene, men likestillingsprosjekter kan støttes som en del av andre målområder. I tillegg vil det gjennom fondene for frivillige organisasjoner i noen land bli rettet spesiell oppmerksomhet rundt likestilling.

Rapport 2007

Ved utgangen av 2007 var rundt 73 pst. av midlene gjort tilgjengelig i mottakerlandene enten ved utlysninger av prosjektmidler eller ved opprettelse av fond. I 2007 ble 303 prosjektsøknader innvilget, på totalt 365 mill. euro, eller omtrent 2,92 mrd. kroner. 44 av disse gjelder fond; stipendfond, forskningsfond, fond for frivillige organisasjoner, såkornfond, samt fond for teknisk bistand til gjennomføring av finansieringsordningene, for til sammen rundt 749 mill. kroner. 22 søknader ble avslått av giverne. Det ble i 2007 utbetalt 240,8 mill. kroner over post 72, og 245 mill. kroner over post 73.

De fleste mottakerland er godt i gang med gjennomføringen av ordningene, og utlysning av midler er gjennomført i alle land unntatt Bulgaria, Romania og Hellas. Det har vært stor interesse for ordningene i mottakerlandene, der man i de åpne utlysningene i gjennomsnitt har fått inn søknader for 10 ganger tilgjengelig beløp. Malta, Polen, Slovenia og Tsjekkia er kommet lengst i gjennomføringen av prosjekter og fond. Det er gjennomført årlige møter med mottakerlandene, hvor fokus har vært på fremdrift, åpenhet i forvaltningen, resultatstyring og gode kontrollrutiner. Det er videreutviklet rutiner og prosedyrer som skal sikre en effektiv forvaltning og prosjekter av høy kvalitet. Samar-

beidet mellom giverland og mottakerland fungerer bra, og den løpende dialogen med FMO er god.

Figuren viser fordeling av midler på målområder av godkjente prosjekter og fond i 2007. Omtrent 40 pst. av midlene til godkjente prosjekter i 2007 var støtte til miljø og bærekraftig utvikling. Det er forventet at dette blir det største prioriteringsområdet for ordningene totalt sett. Av støtte til miljø og bærekraftig utvikling, er det flest prosjekter innenfor energieffektivisering og fornybar energi, og en del til prosjekter innenfor biologisk mangfold og tiltak mot forurensning. Et annet område som det gis betydelig støtte til er kulturarv, der bevaring av historiske og religiøse bygninger og utvikling av museumsbygg er dominerende, samt digitalisering av historiske skrifter. Målområdet Schengentilpasning/justissamarbeid er også et stort felt som inkluderer oppgradering og anskaffelse av Schengenrelevant infrastruktur og utstyr og fengsel- og kriminalomsorg og opplæringstiltak. Helse og barn dekker opprustning av sykehus og institusjoner, folkehelseiltak, integreringstiltak og oppgradering av rekreasjonsområder for barn. Under målområdet forskning er det flest prosjekter innen miljø- og helsesektoren. Det er her mange samarbeidsprosjekter med norske partnere. Under utvikling av menneskelige ressurser finner man fond for utdanning av studenter og lærere, samt prosjekter for kompetanseheving, bl.a. i offentlig sektor.

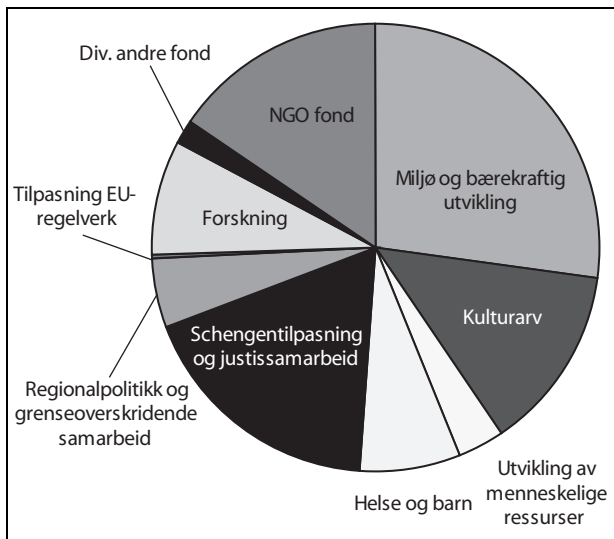
Det skal opprettes fond for frivillige organisasjoner i nesten alle mottakerland. I 2007 ble det opprettet NGO fond i Estland, Latvia, Litauen, Polen, Portugal, Slovakia og Slovenia. Disse kommer i tillegg til fondene som ble opprettet i Tsjekkia i 2006. Norge er en av de største bidragsyterne til å styrke det sivile samfunn i de baltiske og sentraleuropeiske landene. Den norske Helsingforskomité har bistått i arbeidet med å formidle kontakt mellom norske frivillige organisasjoner og organisasjoner i mottakerlandene.

I løpet av 2007 ble det opprettet stipendfond i Portugal og Slovenia. Disse kommer i tillegg til fondene som ble opprettet i Tsjekkia og Ungarn i 2006. Flere stipendfond vil bli etablert i 2008. Disse fondene vil bidra med finansiell støtte til student- og forskerutveksling og samarbeidsprosjekter mellom utdanningsinstitusjoner i mottakerlandene og de tre giverlandene. Senter for Internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) er koordinator på norsk side.

Gjennom kontakt og informasjonsutveksling med fagdepartementer, institusjoner, frivillige organisasjoner, arbeidslivets parter og norsk næringsliv, har Utenriksdepartementet lagt til rette for at norske aktører skal kunne nyttiggjøre seg

muligheter under ordningene der det er naturlig. Ved utgangen av 2007 hadde ca. 20 pst. av de vedtatte prosjektene norsk samarbeidspartner. Det er flest partnerskapsprosjekter innenfor målområdene akademisk forskning, regional utvikling, Schengen-tilpasning/justissamarbeid og bevaring av europeisk kulturarv. Det er størst andel av partnerskapsprosjekter i Estland, Latvia, Polen og Portugal. En rekke av de fond som er opprettet vil også legge til rette for styrket bilateralt samarbeid.

Norske ambassader i mottakerlandene er aktive i arbeidet for å tilrettelegge for økt bilateralt samarbeid, og flere seminarer og informasjonsmøter er blitt avholdt i Norge og i mottakerlandene. Det er lagt ned mye arbeid med å gjøre informasjon tilgjengelig i Norge og i mottakerlandene, og egne nettsider oppdateres jevnlig med informasjon om status for ordningene og vedtatte for ordningene i alle mottakerland.

Figur 9.1 Fordeling av midler til vedtatte prosjekt og fond i 2007 fordelt på målområder.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 900 mill. kroner under kap. 116, post 72 EØS-finansieringsordningen og 885 mill. kroner under kap. 116, post 73 Den norske finansieringsordningen. Det foreslås videre at Utenriksdepartementet gis tilsagnsfullmakt på 3400 mill. kroner under kap. 116, post 72 EØS-finansieringsordningen og 2700 mill. kroner under kap. 116, post 73 Den norske finansieringsordningen, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, kan overføres

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen som trådte i kraft 1. august 2007 har Norge etablert to bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania. Forslag til bevilgning for 2009 knyttet til samarbeidsprogrammene følger under denne posten. Norge støtter i tillegg landene gjennom EØS-finansieringsordningen, se post 72.

Situasjonsbeskrivelse

I følge nevnte avtale skal Norge stille til rådighet totalt 68 mill. euro, omlag 550 mill. kroner, i perioden 1. jan. 2007- 30. april 2009 til etablering av bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania på hhv. 20 mill. euro og 48 mill. euro.

Innretningen og organiseringen av de bilaterale samarbeidsprogrammene for Bulgaria og Romania skiller seg fra den norske finansieringsordningen som ble etablert for de ti nye medlemslandene under utvidelsen i 2004 ved at norske myndigheter står for mottak og oppfølging av aktuelle prosjekter. Utvalgelse av prosjekter skal drøftes i en samarbeidskomité med mottakerlandenes myndigheter. Det overordnede ansvaret for gjennomføring av samarbeidsprogrammene ligger i Utenriksdepartementet, men Innovasjon Norge står for den daglige forvaltningen. Samarbeidsprogrammene bygger på partnerskap mellom aktører fra Norge og de respektive mottakerland. Aktører fra Romania, Bulgaria og Norge kan søke om direkte støtte fra programmene. I tillegg til private og offentlige aktører åpnes det for deltakelse både fra frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter. I de bilaterale samarbeidsprogrammene er norske aktører søknadsberettiget.

Mål

Formålet er å fremme sosial og økonomisk utvikling i Bulgaria og Romania gjennom bilaterale samarbeidsprosjekter mellom partnere fra de respektive land. Dette skjer gjennom å identifisere og finansiere gode prosjekter, programmer og fond i mottakerlandene innenfor områdene:

- Effektiv energibruk og fornybar energi.
- Reduksjon av utslipp av drivhusgasser, inkludert prosjekter med felles gjennomføring i henhold til Kyoto-protokollen, og andre utslipp til vann og luft.
- Fremme av bærekraftig produksjon, inkludert sertifisering og verifisering.

- Gjennomføring av Schengen-rettsakter, støtte til nasjonale Schengen-planer samt styrking av rettsvesenet i Bulgaria.
- Helsesektoren i Romania.

Kompetanse- og kapasitetsbygging, innovasjon, forskning og utvikling, teknologioverføring, utveksling av eksperter og nettverksbygging vil være relevante aktiviteter innenfor ovennevnte prioriterte områder. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett er tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som støttes.

Rapport 2007

Rammeavtaler med de to landene ble undertegnet og iverksatt høsten 2007. I henhold til avtalene vil søknader kunne behandles og tilsagn bli gitt fram til 30. april 2009. I Innovasjon Norge er det etablert en programorganisasjon med formål å administrere programmene. I tillegg er det etablert programkontorer i Bucuresti og Sofia. Det er utarbeidet detaljerte regler, rutiner og veiledninger for utarbeidelse og mottak av søknader, beslutningstaking samt aktiviteter for kommunikasjon, informasjon og profilering for å sikre god gjennomføring

og administrasjon av programmet. De administrative utgifter knyttet til forvaltningen av programmene dekkes innenfor den totale rammen til programmene. Interessen for samarbeidsprogrammene har vist seg stor både fra søkere i mottakerlandene og fra Norge.

I avtalene om opprettelse av samarbeidsprogrammene er det inntatt særskilte bestemmelser om oppfølging og kontroll. I tillegg er det utarbeidet særlige standardvilkår for prosjektvirksomheten. Det legges spesiell vekt på oppfølging og rapportering fra prosjektene for å redusere risikoen for uregelmessigheter av teknisk og økonomisk karakter i gjennomføringsfasen. Det arbeides i nært samarbeid med mottakerlandenes finansdepartement ved vurdering og tildeling av midler for å sikre at den finansielle støtten går til prosjekter som er prioritert av landenes myndigheter.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 120 mill. kroner. Det foreslås at Utenriksdepartementet gis tilsagnsfullmakt innenfor en totalramme på 350 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 118 Nordområdetiltak mv.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres</i>	230 132	270 927	280 127
71	Fred- og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	4 393	3 793	3 793
76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	21 629	25 598	26 698
	Sum kap. 118	256 154	300 318	310 618

Boks 9.1 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskaps- og kompetansebygging, aktivitet og tilstedeværelse.

Regjeringen holder stø kurs i arbeidet med gjennomføringen av nordområdestrategien. Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med en felles avrapportering om status over departementenes samlede innsats. Regjeringen foreslår for 2009 å øke bevilgningene til nordområdetiltak med 514,4 mill. kroner, hvor 15 mil. kroner er over UD sitt budsjett. Satsingen var i 2008 på 196,1 mill. kroner og i 2007 på 273,5 mill. kroner.

Sammenlagt blir dette en økt satsing på nordområdene på til sammen 984 mill. kroner siden nordområdestrategien ble lagt frem 1. desember 2006. Regjeringens forslag for 2009 innebærer en betydelig styrking på mange områder, ikke minst på oljevernberedskap, MAREANO-prosjektet og slepebåtberedskapen. Videre foreslås det betydelig satsing på områder som miljø, reiseliv, kultur og kunnskapsinfrastruktur.

Tabell 9.1 Nordområdesatsingen – økning – i 2009¹

		Tall i 1000 kr
Dep.	Tiltak	Forslag
UD	Nordområdetiltak (Arktis, Barents 2020, Russland)	15 000
OED	Seismikk Nordland VII, Troms II	60 000
MD	MAREANO	6 300
	Styrket miljøovervåkning på Svalbard	3 000
	Kompetansesenter for is og klima	22 000
FKD	MAREANO	6 300
	Tiltak for ulovlig, uregulert og urapportert fiske	10 000
	Prosjektering av nytt, isgående forskningsfartøy	3 000
	Marin bioprospektering	10 000
	Slepebåtberedskap	74 000
	Samfunnet Jan Mayen (nytt aggregat)	5 000
	Styrking av oljevernberedskap	88 000
KD	Rekrutteringsstillinger og koordinering av forskning på Svalbard	3 500
	EnergyCampus Nord i Hammerfest	5 000
	Husleiekompensasjon til Samisk høgskole	11 700
NHD	MAREANO	6 300
	Nytt kraftverk i Ny-Ålesund	25 000
	Marin bioprospektering	5 000
	Profilering av Nord-Norge som reiselivsmål	10 000
	Skipsovervåkning (AIS)	7 500
	MAROFF – Krevende maritime operasjoner i nordområdene	5 000
SD	Planmidler til vegløsninger i Kirkenes	5 000
KRD	Nordområdesatsing – landbasert verdiskaping	100 000
KKD	Nordområdetiltak inklusive samiske tiltak	25 000
JD	Storskog og utvidet åpningstid i samarbeid med Russland	2 000
	Sum	514 400

¹ Enkelte satsinger har relevans også utover nordområdene i streng geografisk forstand. Se omtale i teksten.

Boks 9.1 (forts.)

Oppfølging av nordområdestrategien

Nedenfor følger en samlet gjennomgang av status i gjennomføringen av de 22 tiltakspunktene i nordområdestrategien.

Videreutvikle den aktive dialogen med naboer, partnere og allierte om nordområdespørsmål

- Regjeringen har ført en aktiv nordområdedialog med en rekke land, organisasjoner og institusjoner. Nordområdediplomatiet har hatt som formål å øke bevisstheten om nordområdenes betydning innen en rekke områder som klimaendringer, energispørsmål, fiskeriforvaltning, skipsfart og annen næringsvirksomhet og å etablere samarbeid med andre for å møte utfordringene på disse områdene. Dialogene omfatter i første rekke Tyskland, Sverige, Finland, Russland, Frankrike, USA, Canada og EU.
- Utenriksdepartementet har prioritert egne presse- og besøksprogram til nordområdene for internasjonale media, herunder presseturer fra Europa, Japan og Nord-Amerika, til sammen et 20-talls pressereiser i 2008. Utenriksdepartementet har i 2008 for tredje år på rad arrangert en studietur rundt Svalbard for sentrale kontakter i våre partnerland.
- Ny-Ålesund-symposiet har blitt en verdifull internasjonal arena for høynivådrøftinger om miljø, klima og bærekraftig utvikling i nordområdene. Forskningsministere fra Tyskland og India deltok under symposiet i 2008, hvor statsråd Tora Aasland var vert.

Styrke markering og koordinering av norsk nordområdepolitikk i internasjonale og regionale samarbeidsfora

- Det norske formannskapet i Arktisk råd prioriterer helhetlig ressursforvaltning, klimaendring og effektivisering av samarbeidet i rådet. Formannskapet avsluttes våren 2009, men prioriteringene vil bli videreført av de påfølgende danske og svenske formannskapene. Bevilgningene har blitt vesentlig styrket i den norske formannskapsperioden, og blir foreslått videreført med 20 mill. kroner i 2009.

- Sommeren 2007 ble det etablert et internasjonalt sekretariat for Arktisk råd i Tromsø.
- Norge er sammen med Russland, EU og Island fullt medlem i Den nordlige dimensjon. Norge støtter arbeidet for et mer omfattende europeisk samarbeid med Russland i nord. I perioden 2008-2009 har Norge formannskapet i Partnerskapet for helse og livskvalitet under Den nordlige dimensjon, med Russland som nestleder. Norge støtter forslaget om opprettelsen av et nytt partnerskap for transport og logistikk og satsing på energieffektivisering som ny del av Partnerskapet for miljø (NDEP).
- Barentssamarbeidet er sentralt i norsk nordområdepolitikk og omfatter et bredt spekter av konkrete samarbeidsprosjekter. Særlig verdifull er folk-til-folk-dimensjonen. I januar 2008 ble det åpnet et internasjonalt barentssekretariat i Kirkenes.
- Regjeringen har presentert nordområdene både i det nordiske samarbeidet, NATO og EU og vil legge vekt på å videreføre dialogen i tiden framover.

Videreutvikling av petroleumsvirksomheten i Barentshavet gjennom en aktiv tildelingspolitikk for å følge opp leteresultater og behovet for ytterligere letearealer. Regjeringen vil også legge til rette for økt geologisk kartlegging i nordområdene

- I 2007 ble det boret fire letebrønner i Barentshavet. Det er planlagt boring av ytterligere ti brønner i området i perioden 2008-2009. I 2008 er det boret fire brønner, hvorav to har gitt funn.
- TFO-området (tildeling i forhåndsdefinerte områder) i Barentshavet ble utvidet i 2007 med tildeling av sju nye utvinningstillatelser i Barentshavet. Det legges opp til at TFO-området i Barentshavet vil bli ytterligere utvidet med fire nye blokker i 2008.
- I juni 2008 ble 20. konsesjonsrunde utflyt med blant annet 28 nye blokker i umodne områder i Barentshavet sør. Regjeringen tar sikte på tildeling av nye utvinningstillatelser våren 2009, samtidig med behandling av forvaltningsplanen for Norskehavet.

Boks 9.1 (forts.)

- I statsbudsjettet for 2009 foreslår Regjeringen å øke bevilgningen med 200 mill. kroner til fortsettelse av seismiske undersøkelser i Nordland VII og Troms II som tilsvarer en økning på 60 mill. kroner.

Utarbeide et forslag om etablering av en økonomisk og industriell samarbeidssone som omfatter både norsk og russisk territorium i grenseområdene i nord

- Forslag om rammer for felles utvikling av samarbeidssonen ble overlevert Russland i april 2007. Russland har gitt en prinsipielt positiv tilbakemelding. Det pågår drøftinger om etablering av et tvillingby-samarbeid mellom Nikel og Kirkenes som et første steg. Russisk side har også varslet at man arbeider for å få grensenære byer som Nikel og Zapoljarny ut av den såkalte sikkerhetssonen langs grensen. Det norsk-russiske arbeidet med såkalte grenseboerbevis vil også være med å fylle visjonen om en sone med innhold.

Søke ytterligere tiltak for å lette grensepasseringen mellom Norge og Russland

- I Stortingsmelding nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring la regjeringen frem en rekke konkrete forslag om tiltak for lettelse i grensepassering og arbeidsmobilitet over den norsk-russiske grensen. Det arbeides med nye retningslinjer for raskere og smidigere behandling av visumsøknader for personer bosatt i Murmansk og Arkhangelsk. Retningslinjene er i tråd med Schengen-regelverket.
- I juni 2007 ble bilaterale norsk-russiske avtaler om enklere visumbehandling og tilbaketalelse signert. Avtalene vil tre i kraft når de interne nasjonale prosedyrer også på russisk side er fullført.
- Behandlingstiden for visumsaker ved det norske generalkonsulat i Murmansk er redusert og servicen ved den norske grensestasjonen er utbedret blant annet gjennom ombyggingsarbeider. Russiske myndigheter åpnet sommeren 2008 hovedveien

mellom Storskog og Murmansk for alminnelig ferdsel alle dager i uken.

- Storskog grensestasjon er Schengens yttergrense. De tiltak som nå forberedes på Storskog grensepasseringssted tar utgangspunkt i forhold som er påpekt gjennom Schengenevalueringen av Norge og vår visjon om at grensen mellom Norge og Russland skal være en bro og ikke et stengsel. Det planlegges bl. a. ombygging av politiets kontrollbygning/kontroll-luker, tak over kontrollsonene og økt åpningstid. Kostnadene er anslått til 5 mill. kroner utover det som allerede er iverksatt og finansiert. Det foreslås en økning over Justisdepartementets budsjett på 2 mill. kroner for oppfølging av schengenevalueringen av Norge på Storskog og utvidet åpningstid i samarbeid med Russland.

Utrede behovet for nye isgående forskningsfartøy for å øke den helårige norske tilstedeværelsen i nordlige farvann

- En arbeidsgruppe har utredet det faglige behovet for isgående forskningsfartøy-kapasitet og ulike alternativer. Arbeidsgruppens rapport ble overlevert i juni 2007.
- Det ble bevilget 5 mill. kroner til prosjektering av isgående forskningsfartøy i budsjettet for 2008. Siden dette prosjektet forventes å overstige 500 mill. kroner, kreves ekstern kvalitetssikring som antas å kunne ferdigstilles i løpet av høsten 2008. Det foreslås en bevilgning på 3 mill. kroner i budsjettet for 2009 for å dekke de resterende kostnadene til prosjektering.

Styrke både kunnskapsoppbyggingen i nordområdene og den nordområde relevante forskningen gjennom Forskningsrådet

- I oppfølgingen av Norges forskningsråds forskningsstrategi for nordområdene ble det i 2007 bevilget 616 mill. kroner til nordområderelatert forskning gjennom forskningsrådet.

Boks 9.1 (forts.)

- Regjeringen foreslår å opprette fond for regional forskning og utvikling med en kapital på 6 mrd. kroner fra januar 2009. Dette er forventet å gi en avkastning på om lag 290 mill. kroner i 2010. Formålet med de regionale forskningsfondene er å medvirke til økt kvalitet og å styrke forskning for regional innovasjon. Fondene skal bidra til langsiktig, grunnleggende kompetansebygging i relevante forskningsmiljø. Regjeringen legger opp til at om lag 80 pst. av samlet avkastning blir fordelt etter faste kriterium (blant annet folketall). Om lag 15 pst. av midlene skal fordeles til de fondene som har best kvalitet på FoU-prosjektene, og til samarbeidsprosjekter mellom flere fond. Nordområdene er blant de viktigste satsingsområdene for regjeringen. Som en del av nordområdesatsingen skal om lag fem pst. av avkastningen fra fondene settes av til de tre nordligste fylkene.
  - I forbindelse med Det internasjonale polaråret (mars 2007 til mars 2009) bevilget Regjeringen 320 mill. kroner over 4 år. I denne perioden gjennomføres forsknings- og kartleggingsprosjekter som krever internasjonalt samarbeid. Så lagt har dette gitt et løft også for det internasjonale forskningssamarbeidet på Svalbard.
  - Det ble i 2008 bevilget 3 mill. kroner til styrking av forskningssamarbeidet mellom Russland og Norge på Svalbard. Dette foreslås styrket ytterligere med 2 mill. kroner. Midlene skal blant annet gå til stipend for utjevning av merkostnader ved forskning på Svalbard. Regjeringen foreslår videre å bevilge midler til fem rekrutteringsstillinger gjennom Norges forskningsråd knyttet til nordområdesatsingen.
  - Prosjektet Svalbard som forskningsplattform for klimaobservasjon (SIAEOS) er ett av to prosjekter som vurderes for opptak i EUs veikart for forskningsinfrastruktur (ESFRI). Regjeringen foreslår for 2009 en betydelig bevilgning til forskningsinfrastruktur. Midlene skal blant annet gå til å dekke utgifter til forprosjekter til de to ESFRI-prosjektene.
  - Flere universiteter og høyskoler har sammen opprettet Energy Campus Nord i Hammerfest. I 2008 ble det bevilget et tilskudd på 3 mill. kroner. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 5 mill. kroner som engangsbevilgning i 2009 til utstyr og infrastruktur i oppbyggingen av Energy Campus Nord.
  - Det foreslås å styrke Kunnskapsdepartementet sitt budsjett med 11,7 mill. kroner til Samisk høyskole slik at den får full kompensasjon for økte husleieutgifter ved innflytting i Samisk vitenskapsbygg i 2009.
  - Arktisk universitet er et nettverk av høyere læresteder rundt Nordpolen. I 2008 ble Arktisk universitet tildelt 800 000 kroner for styrking av de akademiske forbindelsene mellom urfolkforskere i Arktis.
- Styrke sjøsikkerheten i farvannene rundt Svalbard blant annet ved å gjøre havne- og farvannsloven gjeldende og innføre en pliktig kjentmannstjeneste*
- 1. mai 2008 ble havne- og farvannsloven gjort gjeldende på Svalbard. Kystverket vil foreta en gjennomgang av både fyr- og merketjenesten på øygruppen, og også cruisetraffikken med henblikk på iverksettelse av ytterligere tiltak for å styrke sjøsikkerheten. Kystverket vil også utrede muligheten for å opprette en formalisert kjentmannstjeneste med hjemmel i losloven.
- Styrke samarbeidet med russiske og andre lands myndigheter i kampen mot det ulovlige, uregulerte og uregistrerte fisket med særlig relevans for Barentshavet*
- Samarbeid med Russland har redusert overfisket av torsk fra 101 000 tonn i 2005 til 40 000 tonn i 2007, noe som tilsvarer en førstehandsverdi på 1,2 mrd. kroner. I statsbudsjettet for 2009 foreslår regjeringen ytterligere å styrke arbeidet mot det ulovlige, uregulerte og uregistrerte fisket (UUU-fiske) med 10 mill. kroner og vil ha særlig relevans for Barentshavet.

Boks 9.1 (forts.)

- Den nordøstatlantiske fiskerikommissjons havnestatsregime, samt nasjonale lovendringer for skjerpet kontroll med landinger av all frossen fisk er innført og følges opp med konkrete kontrolltiltak. Det er inngått avtaler om kontroll av fiskeressursene bilateralt med EU-kommisjonen og med 15 stater. Bruken av elektroniske virkemidler i ressurskontrollen skal styrkes.

Styrket innsats for å følge opp helhetlig forvaltningsplan gjennom kartlegging og overvåking av havmiljøet og forskning på økosystemene og hvordan de påvirkes av menneskelig virksomhet

- St.meld. nr. 8 (2005-2006) Helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten følges kontinuerlig opp av en styringsgruppe. I 2008 ble det lagt fram flere statusrapporter. Disse omfatter rapporter om utviklingen av skipstrafikk, petroleumsvirksomhet og fiskeri, en foreløpig analyse av måloppnåelsen på miljø for havområdet, om utvikling av kunnskapsbasis og prioritering av kunnskapsbehov for oppdateringen av forvaltningsplanen og en kort beskrivelse av noen relevante internasjonale prosesser.
- Regjeringen foreslår en styrking på 22 mill. kroner for oppbygging av et kompetansesenter for is og klima med utgangspunkt i Norsk Polarinstittutt samt 3 mill. kroner til styrket miljøovervåking på Svalbard.
- MAREANO-prosjektet (systematisk kartlegging av havbunnen i nordområdene) ble påbegynt i 2005 og vil kunne ferdigstilles i 2010. For 2009 foreslås det en styrking på 18,9 mill. kroner likt fordelt mellom FKD, MD og NHD.
- NHDs tilskudd til Norges forskningsråds Maroff-program (innovasjonsområdet krevende miljøvennlige maritime operasjoner) ble økt med 10 mill. kroner i 2008. Av dette ble 5 mill. kroner øremerket innsats i nordområdene. Det foreslås en styrking av denne satsingen på minst 5 mill. kroner i 2009.
- Parallelt med oppfølgingen av Helhetlig forvaltningsplan, er det også tatt initiativ overfor Russland om et styrket havmiljøsamarbeid i hele Barentshavet. Russisk side vurderer å bruke den norske forvaltningsplanen som

modell for et tilsvarende konsept for russisk del av Barentshavet.

- I 2009 foreslås bevilgningen til slepebåtberedskapen i Nord-Norge styrket med 74 mill. kroner over Fiskeri- og kystdepartementet sitt budsjett. Slepefartøyet skal gå inn i den statlige slepebåtberedskapen i Nord-Norge. Dette innebærer at Kystvakten faser ut ett av sine fartøy i 2009, som kan frigjøres til andre oppgaver innen Forsvarets ansvarsområde. Denne satsingen står sentralt i oljevernberedskapen og særlig i forhold til en betydelig økning i tankskipstrafikken til og fra Nordvest-Russland.

Styrke kartlegging, overvåking og forskning på klimaendringer og miljøgifter i nordområdene

- Som et ledd i oppfølgingen av helhetlig forvaltningsplan er overvåkingen av miljøgifter blitt utvidet og samordnet.
- Forskning og overvåking i nordområdene er tema i St.meld. nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk og St.meld. nr. 14 (2006-2007) Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid.
- Et prosjekt for vegetasjonsovervåking på Svalbard er under utvikling. Videre er det bevilget midler til et prosjekt for sanering av PCB-holdig avfall knyttet til de russiske bosettinger på Svalbard. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Trust Artikugol. Begge prosjekter videreføres i 2009. Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES) har fått økte bevilgninger for overvåking av fremmedstoffer i fisk fra de nordlige havområdene og fra oppdrettsnæringen.

Videreføre engasjementet for atomsikkerhet og beredskap i nordområdene

- Betydelig russisk egeninnsats og et omfattende engasjement fra Norges og andre vestlige lands side gjør at viktige oppgaver vil være løst i løpet av de nærmeste årene. Atomhandlingsplanen ble revidert i 2008. Revisjonen legger særlig vekt på innsatsen i Andrejevbukta som viktig de kommende årene. Regjeringen viderefører innsatsen i 2009 med 95 mill. kroner.

Boks 9.1 (forts.)

Utvikle miljøteknologi for og i nordområdene gjennom styrket FoU-innsats

- Under forskningsprogrammet Petromaks og demonstrasjonsprogrammet Demo 2000 finnes prosjekter som fremmer økonomisk, sikker og miljøvennlig leting, utbygging og produksjon av olje og gass i nordområdene. Petromaks favner også forskning på transport av olje og gass fra felt til etablert infrastruktur og også forskning for økt geologisk forståelse av leteområder i nord. Demo 2000 har demonstrasjonsprosjekter knyttet til håndtering av oljesøl i is, måling av istykkelse samt oppsamling av borekaks. Et prosjekt for å gjøre miljørelaterte data om Barentshavet lettere tilgjengelig støttes også.

Sette i gang flere kunnskaps- og utviklingsprosjekter under Barents 2020

- Utenriksdepartementet har stilt til utsikt inn til 18 millioner kroner til et norsk-russisk samarbeidsprosjekt for utforming av enhetlige standarder for helse, miljø og sikkerhet i Barentshavet og 11 mill. kroner er utbetalt. Prosjektet ledes av Det Norske Veritas (DNV) og vil involvere aktører innen skipsfart og petroleumsvirksomhet både på norsk og russisk side. Målet er å bidra til et HMS-nivå som minst er på linje med det som gjelder for Nordsjøen, og som i tillegg tar høyde for de krevende forholdene i nord. Prosjektet har en totalramme på 27 mill. kroner og løper fra september 2007 til juni 2009.
- I nordområdestrategien varslet Regjeringen at den vil arbeide for et helhetlig sivilt overvåknings- og varslingsystem for de nordlige havområder. Et utredningsarbeid har vist at Norge har utviklet mange delsystemer innen overvåking av blant annet skipsfart, fiskeflåte, havmiljø og meteorologi. Det mangler imidlertid en overordnet koordinering. Etablering av et slikt system vil være viktig i en nasjonal sammenheng og vil samtidig ha en utenrikspolitisk dimensjon. Både EU og flere enkeltland arbeider med lignende systemer. Tilgjengelig kvalitetssikret informasjon vil kunne ha betydning for eksempel i regule-

ring av sjøtransporten, i fiskeriforhandlinger og i energi, miljø- og klimapolitikken. SINTEF er i gang med et forprosjekt som vil være klart ved årsskiftet 2008/ 2009. Dette forprosjektet vil utgjøre grunnlaget for en beslutning om et hovedprosjekt.

- Over Barents 2020 finansierer Utenriksdepartementet et strategisk forskningsprogram kalt «Geopolitikk i nordområdene, norske interesser». Forskningsprogrammet administreres av Norges forskningsråd og har fokus på utenriks- og sikkerhetspolitiske problemstillinger i nordområdene. Sommeren 2008 inngikk Norges forskningsråd en kontrakt med Institutt for forsvarsstudier som etter utlysning vant konkurransen om å lede dette femårige programmet i samarbeid med Fridtjof Nansens Institutt og universitetene i Oslo og Tromsø. Programmet har en total ramme på 26 mill. kroner.
- Utenriksdepartementet vil vurdere å støtte oppstart av en forskerskole kombinert med en internasjonalt ambulerende chair-ordning ved Universitetet i Tromsø innen jordobservasjon og fjernmåling fra satellitt, med anvendelse innenfor klima/miljø, forurensning, petroleumsvirksomhet og overvåking av store hav- og landområder. En eventuell støtte i oppstartfasen over Barents 2020 forutsetter at aktuelle næringslivsaktører også trekkes med.
- Regjeringens ekspertutvalg for nordområdene har med midler fra Barents 2020 utarbeidet en rapport om kartlegging av kompetansebehov og kommersialiseringsmuligheter innen marin bioprospektering, som ble overlevert til Regjeringen i juni 2008. Nærings- og handelsdepartementet leder arbeidet med vurdering av de anbefalinger som ligger i rapporten, i samarbeid med Fiskeri- og kystdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Utenriksdepartementet.
- Svalbard Integrated Arctic Observing System fikk 2 mill. kroner i 2008 til støtte i forprosjektet. Det vil bli vurdert støtte i 2009 over Barents 2020 til flere av de kunnskapsprosjektene som blant annet omtales i Ekspertutvalgets sluttrapport.

Boks 9.1 (forts.)

Etablere et Nordområdestipendprogram finansiert av Barents 2020-midler

- Programmet ble etablert og administreres av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning med virkning fra høstsemesteret 2007. Det er avsatt 3,25 mill. kroner årlig. Programmet omfatter vel 50 stipender til studenter fra Russland, USA og Canada. Dette er studenter på bachelor-, master- og PhD-nivå som får anledning til å tilbringe et semester ved Universitetet i Tromsø, Universitetssenteret på Svalbard eller nordnorske høyskoler. Programmet skal evalueres etter tre år.

Øke satsingen på kultursamarbeid i nordområdene, særlig med Russland

- Kultursamarbeidet har utviklet seg positivt de siste 15 årene og en rekke ulike samarbeidsprosjekter er gjennomført og planlagt. Også innen Den nordlige dimensjon blir det diskutert å gjøre kultursamarbeid til et nytt samarbeidsområde.
- Over Utenriksdepartementets budsjett er det avsatt midler for stimulering av kultursamarbeid- og utveksling mellom kunstmiljøene i Nord-Norge og Nordvest-Russland. Dette har styrket de etablerte festivaler i nord. Festivalen Riddu Riddu har fått knutepunktstatus for musikk fra 2009. Tiltakene har også bidratt til nye kulturprosjekter mellom urfolkene i regionen og skapt nye møteplasser for aktører i Barentsregionen.
- Som ledd i fordelingen av Kulturløftet foreslås det over KKDs budsjett en styrking på 25,8 millioner kroner fordelt på norsk-russisk kulturstrategi, samiske kulturformål, Arctic Orcestra, monument over trolldomsdømte, SKINN og nordnorsk kultursenter. I tillegg som del av Kulturløftet foreslås en styrking over Utenriksdepartementets budsjett på 5 millioner kroner som vil medføre økt støtte til Barentskult, styrket satsing på folk-til-folk-samarbeid, med fokus på det norsk-russiske samarbeidet samt fremme av dialogen mellom storsamfunn og urfolk.

Vurdere tiltak for å øke rekrutteringen av kompetent og relevant arbeidskraft fra utlandet til nordområdene

- Regjeringen vil legge til rette for god mobilitet av arbeidskraft i nordområdene. Større mulighet for personbevegelser over grensen mellom Russland og Norge er en forutsetning for dette. Arbeidet for å gi russiske arbeidstakere midlertidig arbeidstillatelse i flere næringer og grensependlere tillatelse til deltidsarbeid, er igangsatt med sikte på snarlig iverksetting innenfor gjeldende regelverk. Disse lettelsene vil også komme befolkningen i Nord-Norge, og særlig nordnorske arbeidsgivere, til gode, jf. St. meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring.

Stimulere til økt innsats innen bioprospektering og utvikling av nye produkter basert på marine organismer

- Det er i 2008 gitt tilskudd på 6,5 mill. kroner til kartlegging og utvikling av nye produkter basert på marine organismer gjennom MABIT-programmet og Marbank. I 2008 ble satsingen på marin bioprospektering ytterligere styrket med 12 mill. kroner over FKDs og NHDs budsjett. For 2009 er det foreslått en styrking på 10 mill. kroner til dette formålet under Fiskeri- og kystdepartementet. På NHDs budsjett er det for 2009 foreslått ytterligere 5 mill. kroner til styrking av næringslivskomponenten og kommersialiseringen innen satsingen på marin bioprospektering.
- Stortinget vedtok 28. april 2008 en ny havressurslov som også omfatter regelverk knyttet til marin bioprospektering.
- Regjeringens ekspertutvalg overleverte 9. juni 2008 en rapport om kartlegging av kompetansebehov og kommersialiseringsmuligheter innen marin bioprospektering, og en internasjonal konferanse planlegges i Tromsø 24. og 25. februar 2009.

Boks 9.1 (forts.)

- Som en del av det norsk-svenske næringsrettede samarbeidet i nord, og som en oppfølging av næringslivsdelegasjonen ledet av utenriksminister Carl Bildt til Nord-Norge i juni i 2007, er det opprettet et samarbeid mellom Universitetet i Tromsø og Umeå Universitet om marin bioprospektering. Det tas sikte på et bredt samarbeid som forutsettes å løpe over flere år. Foreløpig norsk kostnadsramme er om lag 35 mill. kroner. Til dette samarbeidet er det i 2008 avsatt 7 mill. kroner. Innsatsen foreslås videreført i 2009.

Legge til rette for økt forskning på oppdrett av torsk og andre marine arter

- Torsk i oppdrett er et prioritert område i marint verdiskapningsprogram. Innsatsen ble styrket i 2008 og denne prioriteringen opprettholdes i 2009.
- For å stimulere til økt oppdrettsvirksomhet i Finnmark ble det i 2006 tildelt 10 akvakultur-tillatelse for laks og ørret i fylket. I forbindelse med den planlagte tildelingsrunden for akvakultur-tillatelse i 2009, tas det sikte på å videreføre denne satsingen ved å tildele tillatelse også i våre nordligste fylker. I regi av torskenettverket er det satt i gang et eget prosjekt for å se på mulige tiltak for å bekjempe sykdom. Fiskeri- og kystdepartementet bevilget i 2008 0,5 mill. kroner i tilskudd til prosjektet.

Vurdere å støtte oppstart av godstrafikk i transportkorridoren fra Sentral-Asia til Nord-Amerika over Narvik havn

- Regjeringen forutsetter at private aktører, dersom de ser det formålstjenlig, investerer i prosjektet og videreutvikler konseptet med tanke på lønnsom drift. Regjeringen har fremmet ideen om en slik transportkorridor overfor transittlandene for å avklare deres holdning. Den har også vært fremmet i relevante fora med sikte på mulig støtte eller investeringer fra internasjonale organisasjoner og finansinstitusjoner.

Vurdere om det er grunnlag for å utrede nye transportløsninger som jernbane fra Nikel til Kirkenes og om det er markedsmessig grunnlag for nye flyruter på Nordkalotten

- En eventuell utbygging av jernbanen fra Nikel til Kirkenes vil være avhengig av et næringsmessig grunnlag for drift. Det er ikke kommet noen signaler fra russisk side som tyder på interesse for bygging av jernbane fra Nikel til Kirkenes. Derimot er man fra russisk side interessert i å utvikle en samlet plan for utbygging av veinettet i grenseområdet.
- Samferdselsdepartementet tildelte i begynnelsen av 2007 konsesjoner til drift av tre flyruter mellom Norge og Nordvest-Russland. Det har vært en merkbar interesse fra flyselskapene om å få konsesjon på disse flyrutene.
- Widerøe startet 21. august 2007 flygninger mellom Kirkenes og Murmansk.

Gjennomføre en bredere analyse av eksisterende transportinfrastruktur og utviklingsbehov i nord i tilknytning til arbeidet med Nasjonal transportplan 2010-2019

- Transportetatene og Avinor AS leverte sitt planforslag til Nasjonal transportplan 2010-2019 i januar 2008. I planforslaget er blant annet etatenes og Avinors forslag til oppfølging av nordområdestrategien presentert. Forslaget har vært på en bred høring, som ble avsluttet i april 2008. Stortingsmeldingen om Nasjonal transportplan 2010-2019 legges fram i januar 2009. Regjeringen vil legge fram sitt forslag til oppfølging av nordområdestrategien i meldingen.
- Fiskeri- og kystdepartementet har bedt Kystverket tilrettelegge for et samarbeid mellom havnene i nord om felles utfordringer og mulige løsninger i transportsektoren, særlig når det gjelder transport av olje og gass.

Boks 9.1 (forts.)

- Samferdselsministeren og viseguvernøren i Murmansk besluttet høsten 2007 å sette ned en arbeidsgruppe med deltakelse fra regionale myndigheter og vegmyndigheter på norsk og russisk side. Dette norsk-russiske samarbeidet har hatt som mål å få til et bedre samferdselstilbud i grenseområdene. Arbeidsgruppen leverte en rapport med sine anbefalinger i juni 2008. Rapporten er en del av oppfølgingen av nordområdestrategien for transportsektoren, og vil bli trukket inn i arbeidet med stortingsmeldingen om Nasjonal transportplan 2010-2019. Det er i forbindelse med det norsk-russiske samarbeidet om transportinfrastruktur i grenseområdene foreslått en styrking på 5 mill. kroner til opprusting av E105 og veiløsninger i Kirkenes.
- Regjeringen foreslår bevilgninger til flere investeringer og tiltak i transportinfrastrukturen i nord i 2009. Det vises til nærmere omtale i Samferdselsdepartementets budsjettproposisjon.
- Stortinget sluttet seg i juni 2008 til ny langtidsproposisjon for Forsvaret for perioden 2009 til 2012. Det er lagt til grunn at forsvarsrammen i løpet av langtidsperioden skal økes til et årlig budsjettnivå som er 800 millioner kroner høyere enn 2008-budsjettnivået. Gjennomføring av langtidsplanen i samsvar med dens prioriteringer og innretning vil være et vesentlig bidrag til Regjeringens nordområdesatsning.
- Innenfor forsvarssektorens samlede ressursramme vil man i 2009 starte implementeringen av den nye langtidsplanen, og aktivitet i nordområdene vil bli prioritert.
- Det vil i perioden bli etablert et nytt operativt hovedkvarter på Reitan ved Bodø samtidig som nåværende Fellesoperativt hovedkvarter i Stavanger legges ned. Etableringen av ett operativt hovedkvarter gir færre koordineringsnivåer mellom den strategiske ledelsen og de taktiske avdelingene, og vil således forenkle kommandolinjene. Dette vil også lette samarbeidet med sivile aktører og andre partnere i forbindelse med krisehåndtering. Ved å legge det nye operative hovedkvarteret til Bodø markerer regjeringen nordområdenes politiske betydning samtidig som det bidrar til militær tilstedeværelse i nord.

Regjeringens nordområdearbeid på andre områder

Forsvarets aktivitet og tilstedeværelse

- Forsvaret skal fortsatt ha som en av sine hovedoppgaver å håndtere suverenitet og sikre stabilitet i våre nærområder, med særlig vekt på havområdene i nord. Forsvarets tilstedeværelse skal holdes på et høyt nivå i Nord-Norge, og Forsvarets bidrag til beredskap mot miljøkriser og Kystvaktens evne til ressurskontroll og beredskap videreføres på et høyt nivå. Det satses på alliert øvelses- og treningsvirksomhet i nord der øvelse Cold Response utgjør hovedøvelsen for nasjonale og inviterte utenlandske avdelinger i 2009.
- Både i 2006 og 2007 fikk deler av Forsvaret tilført økte midler til overvåkning av havområdene og gjennomføring av kontroll med fiskeriene. Dette gjaldt i første rekke maritime patruljefly og Kystvakten. I 2007 ble det i tillegg gitt ekstra midler til økt operativ aktivitet for alle forsvarsgrenene, noe som også kom nordområdene til gode. Disse midlene ble videreført i 2008.
- Det er også besluttet at nye missiltorpedobåter av Skjold-klassen skal innføres i strukturen. Det legges til grunn at dette, sammen med innfasingen av de nye fregattene, vil innebære hyppigere patruljering og tilstedeværelse av Marinens fartøyer i kyst- og havområdene i nord. Nye og mer moderne fartøyer som kan overvåke større havområder vil styrke Kystvaktens evne til å løse sine oppgaver.
- Som et ledd i oppfølgingen av intensjonene i Soria Moria-erklæringen og nordområdestrategien, har deler av Forsvaret fått tilført økte midler både i 2006 og 2007. Forsvaret tilføres økte midler på 620 mill. kroner i 2009, og en stor del av disse vil bli brukt i nord.

Boks 9.1 (forts.)

Urfolksspørsmål

- Samisk vitenskapsbygg i Kautokeino fikk startbevilgning i 2006. Bygget er under oppføring og er ventet ferdigstilt våren 2009. Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kultur- og kirkedepartementet samarbeider om oppfølgingen av vitenskapsbygget (se omtale under tiltakspunktet om styrking av kunnskapsoppbyggingen foran).
- Finland, Sverige og Norge er enige om å videreføre arbeidet med en nordisk samekonvensjon. Det tas sikte på at landene i løpet av høsten 2008 har avklart et eventuelt forhandlingsopplegg for en konvensjon.
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet har bevilget 800 000 kroner til Samerådet til ulike arrangementer under den 19. Samekonferansen, som vil holdes i Rovaniemi i Finland høsten 2008. Samekonferansen er samlet hvert fjerde år med delegater fra samiske hovedorganisasjoner i de nordiske land og Russland.
- Regjeringen har i 2008 styrket urfolkforskning i nordområdene ved å øke tildelingen til Norges forskningsråds samiske program II med 0,5 mill. kroner.
- Bygget til Østsamisk museum i Neiden er under oppføring skal etter planen være ferdig høsten 2008. Regjeringen har i 2008 satt av 0,5 mill. kroner til blant annet grenseoverskridende samarbeid med sikte på å styrke østsamisk/skoltesamisk språk og kultur.
- Regjeringen viderefører ordningen med tilskudd til Rettshjelpskontoret Indre Finnmark for å ivareta den samisktalende befolkningens særskilte behov.
- Finnmarkskommisjonens medlemmer ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 14. mars 2008. Det tas sikte på at kommisjonen skal være operativ fra høsten 2008. Kommisjonen har fem medlemmer, og sekretariatet er lagt til Tana. Kommisjonen skal kartlegge eksisterende rettigheter i de områdene Finnmarkseiendommen overtok fra Statskog SF. Det skal også etableres en utmarksdomstol som skal behandle eventuelle tvister som kan oppstå i den forbindelse. Oppnevningen av Utmarksdomstolen bør utstå noe siden det ikke vil være anledning til å bringe saker inn for domstolen før kommisjonen har avsluttet

kartleggingen av eksisterende rettigheter i det første utredningsfeltet.

- Ny reindrifftslov trådte i kraft 1. juli 2007. Oppfølgingen er i gang, bl.a. har det vært holdt omfattende informasjonsarbeid og forberedelse til næringens arbeid med å utarbeide bruksregler.
- Det pågår forhandlinger mellom Norge og Sverige om en ny reinbeitekonvensjon. Forhandlingene har vært tidkrevende, men kan forventes slutført høsten 2008. En ny konvensjon vil likevel tidligst kunne tre i kraft høsten 2009.
- I forbindelse med Stortingets behandling av Reindrifftsavtalen 2008-2009 ga Stortinget sin tilslutning til avtalepartenes forslag om at Den fjerde Verdenskongressen for reindriftsfolk finansieres med 2 mill. kroner over Landbruks- og matdepartementets budsjett i 2008. Den fjerde Verdenskongressen er planlagt avholdt i Kautokeino i 2009. Den er en viktig begivenhet for den sirkumpolare reindriften og for de over 20 forskjellige nordlige urfolk som er tilknyttet reindriften. Verdenskongressen vil være en unik mulighet for at reindrifftsfolk kan samordne sine interesser og formidle disse utad på en hensiktsmessig måte.
- Regjeringen oppnevnte 30. juni 2006 et utvalg som fikk i oppdrag å utrede samers og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark («Kystfiskeutvalget for Finnmark»). Kystfiskeutvalget leverte sin innstilling 18. februar 2008 (NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark) og denne er nå på høring med frist 1. desember 2008.
- Utenriksdepartementet og Barentssekretariatet har gitt tilskudd til videreføring av en radiokanal for den samiske minoriteten på Kola og til et prosjektsamarbeid med Russland om kompetanseoppbygging og reetablering av familiebasert reindrift på Kola.

Regional- og distriktpolitikk i nord

- Kommunal- og regionaldepartementets innsats skal særlig knyttes til fysisk infrastruktur, kompetansebygging, næringsutvikling og øst-vest-samarbeid.

Boks 9.1 (forts.)

- Kommunal- og regionaldepartementet foreslår for budsjettåret 2009 en satsing på nordområdetiltak på 100 mill. kroner. Innsatsen skal følge opp målene om økt landbasert verdiskaping i nordområdene, med to fylkesovergripende satsingsområder. Det ene er oppstart av en satsing i regi av Norges forskningsråd som er rettet mot en strategisk styrking og videre oppbygging av den nordnorske kompetanseinfrastrukturen innen temaene reiseliv og arktisk teknologi. Det andre er forsterket innsats innen fylkesovergripende reiselivssatsinger i Nord-Norge. Det er også høyst aktuelt å fortsette samarbeidet mellom Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA som starter høsten 2008 innenfor bl.a. Arena-programmet, VRI-programmet og Inkubator-programmet. Fordelingen mellom de ovennevnte satsingene vil bli avklart etter nærmere dialog med de berørte aktørene.
- Hoveddelen av virkemidlene som brukes i Nord-Norge er desentralisert til fylkeskommunene. I tillegg kommer flere tiltak under nasjonale programmer og satsinger. Eksempler på dette er etablering av Norwegian Centres of Expertise (NCE) innen havbruk i Nordland og oppstart av industri-inkubatorer i Hammerfest og Harstad. Inkubatorene skal blant annet styrke den industrien i nord som er rettet inn mot leveranser til olje- og gassvirksomheten.
- Kommunal- og regionaldepartementet fulgte opp «Innovasjonsløft Nord» fra 2006 ved å foreta en bred gjennomgang av innsatsen for å fremme innovasjon i Nord-Norge. I tillegg til midler til fylker og kommuner og virkemiddelaktørene nasjonalt og regionalt, satte Kommunal- og regionaldepartementet i 2008 av ytterligere 10 mill. kroner i ekstraordinære midler til innsats i Nord-Norge, der formålet med midlene er å stimulere til felles fylkesovergripende satsinger i landsdelen innen energi, olje, gass og reiseliv.
- Kommunal- og regionaldepartementet har gjennomført en kartlegging av ringvirkningene som følger av større etableringer. Olje- og energidepartementet har i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet gjennomgått veilederen til plan for utbygging og drift av en petroleumsforekomst (PUD) og plan for anlegg og drift av innretninger for

transport og for utnyttelse av petroleum (PAD) i 2008. Den reviderte veilederen vil ha et større fokus på samfunnsøkonomiske og miljømessige konsekvenser.

- Kommunal- og regionaldepartementet har siden 2006 støttet arbeidet med Den nordlige maritime korridor (NMK) og vil fortsette å støtte prosjektet i 2009.
- Ordningen med leveringsplikt for torsketrålfartøy er innskjerpet, blant annet ved å innføre en bearbeidingsplikt for tilgodesette bedrifter på 70 pst. av torskeråstoff som kjøpes gjennom ordningen. Det ble i 2006 og 2007 gjennomført en prøveordning med distriktskvoter i Nordland, Troms og Finnmark. For 2008 ble det lagt opp til en bifangstordning for kystflåten til erstatning for distriktskvoteordningen. Marint verdiskapingsprogram ble i 2007 utvidet for å styrke arbeidet i fiskeriavhengige omstillingsområder, og er således et viktig bidrag til næringsutviklingen i nord.

Folk-til-folk samarbeidet i nord

- Barentssekretariatet i Kirkenes spiller en viktig rolle som et kompetansesenter for nordnorske aktører som ønsker å utvikle et samarbeid med Nordvest-Russland, og sekretariatet forvalter også statlige midler for finansiering av prosjekter i russisk del av Barentsregionen. Utenriksdepartementets tilskudd til Barentssekretariatet beløp seg til 33 mill. kroner i 2008 og foreslås videreført i 2009 på omtrent samme nivå.
- Barne- og likestillingsdepartementet vil også i 2009 videreføre tilskuddsordningen som Barentssekretariatet forvalter for multilaterale tiltak og prosjekter på barne- og ungdomsområdet.
- Regjeringen gir støtte til utvekslingsprosjekter for elever og lærere mellom Nordvest-Russland og Troms og Finnmark fylker.
- Det er inngått avtale mellom de relevante departementene i Russland, Finland, Sverige og Norge om driften av veilednings- og informasjonskontoret for ungdom (BYCO) i Murmansk. Norge bidro i 2008 med støtte til flere barne- og ungdomsvernprosjekter i Barentsregionen. Gjennom disse prosjektene styrkes norsk-russiske faglige nettverk både i offentlig sektor og i frivillige organisasjoner.

Boks 9.1 (forts.)

- Helsesamarbeidet med Russland og innsatsen for å styrke folkehelsen i nordområdene videreutvikles. Om lag 40 norsk-russiske kunnskapsbaserte helseprosjekter gjennomføres med tilskudd fra Utenriksdepartementets budsjett til prosjektsamarbeid med Russland, hvor Helse- og omsorgsdepartementet disponerer 17,5 mill. kroner. Innsatsen videreføres i 2009.
- Støtten til mastergradstudiet i folkehelseutdanning, som er etablert i Arkhangelsk, under ledelse av Universitetet i Tromsø og med støtte fra andre nordiske institusjoner, videreføres. Søkningen til studiet har vært god, og det holder et høyt faglig nivå.
- Utenriksdepartementet har i sin støtte til kultur- og folk-til-folk tiltak lagt særlig vekt på utvikling av norsk-russiske kontakter innen idrett, folkemusikk, kunsthåndverk og ungdomsorganisasjoner.
- Ovennevnte tiltak finansieres i stor grad under Utenriksdepartementets bevilgning til prosjektsamarbeid med Russland, som i 2008 beløp seg til 123,3 mill. kroner (se egen omtale). For 2009 foreslås bevilget 130,3 mill. kroner.
- En ny redningsavtale mellom Norge, Russland, Sverige og Finland er ferdigforhandlet, men ennå ikke undertegnet. Norge skal delta i øvelsen Barents Rescue 09, som skal avholdes i Russland.
- To tverrdepartementale arbeidsgrupper utreder fremtidig aktivitet på henholdsvis Jan Mayen og Bjørnøya/Hopen. Gruppene avleverte samordnede rapporter 1. oktober 2007.
- Styrking av kunnskap om oljevernberedskap i arktiske strøk vektlegges. Fiskeri- og kystdepartementet har satt i gang et arbeid med å lage en oversikt over pågående og planlagte prosjekter og annet arbeid knyttet til oljevernberedskap under forhold med is, mørke og høye bølger.
- Fiskeri- og kystdepartementet arbeider med å sette i gang et forprosjekt knyttet til teknologiutvikling av lenser for bruk under vanskelige værforhold.
- For å følge opp Kystverkets anbefalte utviklingsplan for oljevernmateriell foreslås det en økning over Fiskeri- og Kystdepartementets budsjett med 88 mill. kroner til oljevernberedskap. Oljevernberedskapen er av stor betydning for sikkerhet og beredskap langs kysten og dermed også sentral i Regjeringens nordområdesatsing.

Sjøtransport – sikkerhet og beredskap

- Etablering av seilingsleder utenfor territorialfarvannet på strekningen Vardø – Røst ble godkjent av IMO i desember 2006. Forskrift om trafikkseparasjonssystem i norsk økonomisk sone på strekningen mellom Vardø og Røst trådte i kraft 1. juli 2007.
- I 2009 foreslås øremerket 12,5 mill. kroner fra bevilgningen til Norsk Romsenters nasjonale følgemidler til forsering av arbeidet med å utvikle en AIS-satellitt. Satsingen utgjør en viktig del av det helhetlige overvåkings- og varslingssystemet for de nordlige havområder og Regjeringens nordområdesatsing. AIS-systemet gjør det mulig å holde løpende oversikt over skip i norsk farvann som er utstyrt med AIS-sender. Utviklingen av kritisk teknologi for satellitten startet i 2008.
- Ny trafikksentral i Vardø er i drift fra 1. januar 2007, med et utvidet samarbeid mellom norske og russiske myndigheter. Dette inkluderer utveksling av trafikkdata.
- Døgnkontinuerlig tilstedevakt ved redningshelikopterbasen i Bodø ble innført 1. oktober 2007.

Næringsutvikling

- Regjeringen satser på reiseliv i nord, og det ble i 2008 over Nærings- og handelsdepartementets budsjett bevilget 5 mill. kroner til oppfølging av reiselivssatsingen i nordområdestrategien, og 2 mill. kroner til Svalbard Reiseliv. Det foreslås øremerket 15 mill. kroner til markedsføring av Nord-Norge som reise-mål gjennom Innovasjon Norge i 2009, noe som innebærer en styrking for 2009 på 10 mill. kroner.
- Regjeringen tar sikte på å fremme forslag til ny minerallov for Stortinget. Mineralloven skal bidra til utvikling av distriktenes egne ressurser og til lokal verdiskaping.
- SIVA er aktiv i nordområdene og arbeider med å etablere en større industripark i Murmansk. Nærings- og handelsdepartementet arbeider med oppfølging av de politisk ledede svenske og finske næringslivsbesøkene til Nord-Norge i juni i 2007 og i april 2008.

Boks 9.1 (forts.)

- Staten har gått inn med lånekapital til to distriktsrettede såkornfond med hovedkontor i henholdsvis Tromsø og Bodø. Såkornfondene har en samlet ramme på 527 mill. kroner. Av dette er 350 mill. kroner statlig ansvarlig lånekapital, og det resterende er privat aksjekapital. Fondene har gjennomført flere investeringer. Tilgangen på prosjekter har vært god. Såkornfondene sikrer at små og mellomstore bedrifter i landsdelen i tidlig fase får tilgang på risikovillig egenkapital.
- Nordområdene er svært viktig for romfartsindustrien. Norge har en ideell geografisk plassering for utforskning av atmosfæren og det nære verdensrom. Plasseringen er utnyttet til å oppnå internasjonale investeringer til infrastruktur som rakettskytefeltene på Andøya og Svalbard, radaranlegget EISCAT, laseranlegget ALOMAR på Andøya og Nordlysstasjonen i Longyearbyen.
- Innovasjon Norge har styrket sin tilstedeværelse i Kirkenes og Murmansk og har intensivert samarbeidet med INTSOK, SIVA og Barentssekretariatet om Russland som marked.
- Norsk næringsforening er etablert i Murmansk på initiativ av Innovasjon Norge og Utenriksdepartementet.
- SIVA-senteret i Murmansk, Polarstjerna Innovasjonssenter, er ombygget og har fått plass til nye kontorer og til en ny inkubator.
- Forskningsrådets VRI-program (Virkemidler for regional FoU og innovasjon) har startet opp og de første midler er bevilget. VRI er et av Nærings- og handelsdepartementets viktigste tiltak for forskningsbasert næringsutvikling i nordområdene. Finnmark er et av fylkene som har fått tilsagn om midler.
- Den sterke prioriteringen av Nord-Norge er videreført i jordbruksoppgjøret 2008.
- Regjeringen vektlegger prosessene når det gjelder Sametingets innflytelse på utformingen av jordbrukspolitikken.

Svalbard

- Regjeringen er i gang med utarbeiding av en ny stortingsmelding om Svalbard som skal legges frem for Stortinget våren 2009.

Meldingen vil inneholde en helhetlig gjennomgang og vurdering av norsk svalbardpolitikk. Det er flere grunner til at Regjeringen nå ønsker å legge frem en ny stortingsmelding om Svalbard. For det første har det skjedd en betydelig utvikling på mange viktige områder på Svalbard, spesielt i Longyearbyen, siden forrige melding ble fremlagt. Dette gjelder blant annet etablering av lokaldemokrati, økt forskningsaktivitet, økt turisme og utviklingen for Store Norske Spitsbergen Kulkompani 2A/S. Mange av spørsmålene som har blitt reist både omkring disse, og andre forhold, er av overordnet karakter og bør derfor drøftes i en melding. Riksrevisjonen har også gjennom sin forvaltningsrevisjon av Svalbard, Dokument nr. 3:8 (2006-2007) Utdfordringer knyttet til forvaltningen av Svalbard, støttet planene om utarbeidelse av en ny stortingsmelding om Svalbard.

- Svalbard Globale Frøhvelv åpnet i februar 2008. Ansvar for den daglige driften er lagt til Nordisk genressurssenter, Nordgen. Frøhvelvet er bygget som en fjellhall inne i permafrosten nær Longyearbyen for lagring av frø fra hele verden. Dette er et viktig tiltak i arbeidet for sikring av biodiversitet, som får økt betydning i lys av klimaendringene.
- Regjeringen foreslår å bevilge 25 mill. kroner til et nytt kraftverk i Ny-Ålesund i 2009. En stabil og best mulig rensed energiproduksjon er et viktig for Ny-Ålesund som base for internasjonal klimaforskning.
- Det skal igangsettes ny flyfotografering av Svalbard som grunnlag for produksjon av svært nøyaktige og oppdaterte kart og terrengmodeller for øygruppen. Digitale kart og geografiske informasjonssystemer benyttes i stadig større grad i forvaltningen, næringslivet og til privat turbruk. Nye digitale kart vil også være en betydelig bedring av sikkerheten i forbindelse med redningsoppdrag, samt til å overvåke effekter av klimautviklingen. Planleggingen av flyfotograferingen er gjennomført, og avtale om oppdrag er inngått. Hoveddelen av selve flyfotograferingen vil bli gjennomført i 2009.

Post 70 Nordområdetiltak og prosjekt-samarbeid med Russland, kan overføres

Prosjektsamarbeidet med Russland

Mål

- Styrke samarbeidet i de grensenære områdene særlig med henblikk på utvikling av ny industri og infrastruktur. Samarbeidet mellom lokale myndigheter, institusjoner og foretak innenfor Barentsregionen – folk-til-folk samarbeidet gis fortsatt høy prioritet.
- Videreføre samarbeidet med Russland om utvikling av fornybare og ikke fornybare ressurser i nordområdene, samtidig som sameksistens mellom tradisjonelle og nye næringer sikres og det tas hensyn til områdets rene og unike miljø.
- Videreutvikle det brede samarbeidet i nord innen utdanning og forskning, utvikling av det sivile samfunn, enøk og fornybare energikilder, ressursforvaltning og kultur-samarbeid. Innsatsen mot spredning av smittsomme sykdommer og livsstilrelaterte sykdommer videreføres.
- Videreføre miljøvern-samarbeidet med Russland med vekt på økosystembasert forvaltning av Barentshavet, miljøovervåking i grenseområdene, klima og miljøgifter.

Norske interesser legges til grunn for prioriteringen av prosjektmidlene. I økt grad skal prosjektene bidra til gjensidig kunnskapsoverføring, og russisk medfinansiering vektlegges. På enkelte områder vil det bli vist fleksibilitet når det gjelder kravet om gjensidighet og russisk medfinansiering. Dette vil bl.a. omfatte demokratiprojekter, miljøtiltak samt prosjekter på områder med begrenset mulighet for russisk medfinansiering.

Rapport 2007

I 2007 ble det i alt utbetalt 113,8 mill. kroner til samarbeidsprosjekter med Russland. Av bevilgningen disponerte Barentssekretariatet 32,0 mill. kroner, Helse- og omsorgsdepartementet 17,5 mill. kroner, Miljøverndepartementet 16,8 mill. kroner og Norges forskningsråd/SIU 11,0 mill. kroner. De øvrige midler ble fordelt direkte fra Utenriksdepartementet.

Kultur/velferd mottok den største delen av Barentssekretariatets prosjektmidler (8,6 mill. kroner), og kulturprogrammet BarentsKult er blitt igangsatt. For å bidra til styrking av det sivile samfunn, gis støtte bl.a. til tiltak for russiske journalister og til MR-prosjekter. På urfolks-området er det fokusert på tiltak for de russiske samene på Kola-halvøya, bl.a. med tilskudd til et pilotprosjekt for å gjenetablere familiebasert reindrift. På utdannings-

siden er det gitt prioritet til samarbeid mellom norske og russiske skoler, samt til større utvekslings-tiltak. Støtten til multilaterale ungdomsprosjekter gjennom et eget ungdomsprogram for Barentsregionen ble videreført. På miljøområdet ble tiltak for energiøkonomisering og støtte til utvikling av fornybare energikilder gitt prioritet. I nærings-samarbeidet over grensen i nord, har Barentssekretariatet prioritert nettverksbygging mellom aktører i norsk og russisk petroleums- og leverandørindustri.

En evaluering av Barentssekretariatets prosjektvirksomhet i 2002-2006 er blitt gjennomført av forskningsinstituttet NIBR. Evalueringen viser at resultatene gjennomgående er positive, både hva gjelder enkeltprosjekter så vel som sekretariatets forvaltning av midlene til regionalt prosjektsamarbeid. NIBRs anbefalinger til endringer på enkelte områder vil bli fulgt opp i tiden framover.

Miljøverndepartementet tildelte 16,8 mill. kroner til prosjekter som bidrar til beskyttelse av nordlige havområder, grensenært miljøvern-samarbeid, reduksjon av forurensning og til programmet for renere industriproduksjon. I samarbeid mellom den norsk-russiske miljøvern-kommisjon og den norsk-russiske fiskerikommisjon er det utviklet et program for felles miljøkartlegging av hele Barentshavet. Det er videre utvekslet informasjon om norsk og russisk miljøregulering og kontroll av petroleumsvirksomhet offshore. I det grensenære samarbeidet har oppfølgingen av den felles norsk-russisk-finske miljøstatus-rapporten for Pasvikområdet hatt hovedprioritet. I 2007 gjennomførte Fridtjof Nansens Institutt en evaluering av miljøvern-samarbeidet med Russland i perioden 1995-2006. Evalueringen understreket betydningen av økt satsing på havmiljø-samarbeid og grensenært samarbeid. På områder som kulturminnevern, grensenært samarbeid og enøk er det oppnådd positive resultater. Programmet for renere produksjon har gitt gode resultater i de enkelte bedriftene, men har ikke blitt økonomisk selvgående. FNIs anbefalinger følges opp i det løpende arbeidet framover.

Til helse- og sosialprosjekter i Nordvest-Russland ble det i 2007 utbetalt 17,5 mill. kroner. Hovedprioritet var forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer, livsstilsrelaterte problemer og fremme av sunn livsstil samt utvikling og integrasjon av primærhelsetjeneste og sosiale tjenester. En evaluering av prosjektvirksomheten i perioden 2002-2006 er blitt gjennomført av NIBR. I følge evalueringen er det etablert en bred kontaktflate mellom norske og russiske fagmiljøer, nye behandlingsmetoder er blitt innført som følge av samarbeidet, nye utdanningstilbud er etablert og

det er oppnådd effekter på helsestatus i Russland. Evalueringens anbefalinger følges opp i tiden framover.

Avsluttende tiltak innenfor rammeavtalen om samarbeid med Russland i høyere utdanning og forskning (2002-2006) ble gjennomført i 2007. Det ble inngått en ny rammeavtale (2007-2010) med SIU og Norges forskningsråd om støtte til samarbeid med Russland innen høyere utdanning og forskning, med en årlig økonomisk ramme på 12 mill. kroner.

Under rammen for demokratifremmende tiltak ga Utenriksdepartementet prioritet til prosjekter som støtter uavhengige russiske media og som bidrar til å styrke respekten for menneskerettighetene. Større prosjekter på disse områdene ledes av Norsk Journalistlag og Den norske Helsingforskomité. Programmet for utveksling av unge ledere i offentlig forvaltning og næringsliv (Presidentprogrammet), ledet av KS og NHO på norsk side, videreføres til og med 2009. Programmet har en høy andel kvinnelige deltakere.

Fengselssamarbeidet med Russland, med særlig vekt på Murmanskregionen, omfattet støtte til utdanningstilbud for innsatte, utvikling av tilbud til innsatte som skal løslates, samt kunnskapsoverføring til ansatte i russisk fengselsadministrasjon. Samarbeidet mellom sysselsettingsmyndighetene i Norge og Murmansk er blitt utvidet ved opprettelsen av et kompetansesenter i Murmansk for arbeidssøkende til offshorerelatert virksomhet. Det er også utviklet et eget tilbud for funksjonshemmede arbeidssøkere.

Som oppfølging av det flerårige enøkprosjekt i Nordvest-Russland, hvor det ble opprettet seks regionale enøksentra i russisk del av Barentsregionen, er det innledet et samarbeid med Arkhangelsk om styrking av enøkarbeidet i kommunal sektor. Samarbeidet om forvaltning av petroleumsressurser og oljevern i nordområdene er blitt videreført. I fiskerisektoren er samarbeidet innen havforskning, fiskeriforvaltning og -kontroll samt mellom organisasjoner for fiskere og fiskerinæring i Norge og Murmanskregionen blitt videreført og styrket i 2007.

Satsingsområder 2009

Prosjektsamarbeidet med Russland foreslås styrket med 7 mill. kroner i 2009. Dette vil muliggjøre økt norsk bidrag til Den Nordlige Dimensjons ikke-nukleare miljøvindu, samordnet av EBRD, for fremme av miljøinvesteringer i Nordvest-Russland.

Regjeringen ønsker å videreføre sin støtte til utviklingen av et åpent og demokratisk samfunn i Russland. Støtten vil hovedsakelig ha form av sam-

arbeidsprosjekter mellom norske og russiske aktører innenfor media og det sivile samfunn.

Regjeringen ønsker å stimulere til grenseoverskridende næringsutvikling på land. Det vil i denne sammenheng være viktig å bidra til utvikling av både petroleumsrelatert industri og annen type næringsvirksomhet, herunder samarbeid mellom leverandør- og servicebedrifter på norsk og russisk side.

Barentssekretariatet vil fortsatt vektlegge folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen, med særlig fokus på tiltak for ungdom. Prioritet vil bli gitt til kultursamarbeid og urfolks-samarbeid. Kulturprogrammet BarentsKult vil bli videreført i 2009. Støtte til nærings-samarbeid over grensen og nettverksbygging mellom norsk petroleumsvirksomhet og russisk oljeindustri vil ha prioritet. Barentssekretariatet vil fortsette å støtte samarbeidet mellom frivillige miljøorganisasjoner på tvers av landegrensene. Støtten til samarbeid mellom norske og russiske utdanningsinstitusjoner vil bli videreført.

Miljøvernssamarbeidet skal bidra til å framskaffe et omforent vitenskapelig grunnlag for samarbeid om økosystembasert forvaltning av Barentshavet gjennom bestandskartlegginger, sårbarhetsanalyser, forskernettverk og miljødatasamarbeid. Det tas sikte på å ferdigstille en norsk-russisk miljøstatusrapport for hele Barentshavet. Det arbeides for å etablere klima-ændring som et satsingsområde innen det bilaterale miljøvernssamarbeidet med Russland. En vil styrke myndighetssamarbeidet innen forurensningskontroll og avfallshåndtering på sentralt og regionalt nivå.

Innen høyere utdanning og forskning arbeides det for å styrke norsk-russisk kunnskaps-samarbeid av relevans for nordområdene innen petroleum og energi, bærekraftig ressursutnyttelse, næringsutvikling samt humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag.

Norges samarbeid med Russland på helse- og sosialfeltet vil fortsatt være knyttet til Barents helse- og sosialprogram og Partnerskapet for helse og livskvalitet under Den nordlige dimensjon, hvor Norge har formannskapet 2007-2009. Det bilaterale prosjektsamarbeidet skal videreutvikles i tråd med anbefalingene fra fjorårets evaluering, blant annet med enda sterkere vekt på partnerskapsaspektet i samarbeidet.

Atomsikkerhet

Mål

Konsentrasjonen av atominstallasjoner og kjernefysisk materiale i Nordvest-Russland representerer fremdeles en potensiell fare for radioaktiv foru-

rensning også i Norge. Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland skal bidra til å redusere risikoen for ulykker og forurensning fra disse installasjonene og hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveier. Samarbeidet skal også bidra til å styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter, og våre kontakter med disse.

Rapport 2007

Det ble i 2007 utbetalt 93,2 mill. kroner over Handlingsplanen for atomsaker. De norske hovedsatsingsområdene i 2007 har vært etablering av prosjektet for opphugging av en utrangert ikke-strategisk atomubåt i samarbeid med Storbritannia og fjerning av ytterligere 30 høyradioaktive strontiumbatterier fra fyrlykter langs den russiske kysten i Nordvest-Russland. Arbeidet med å utbedre fysisk sikring og infrastruktur ved Nordflåtens lageranlegg i Andrejevbukta ble videreført. Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder har blitt videreført i et noe redusert omfang.

Satsingsområder 2009

Et stort antall reaktorkjerner etter avsluttede ubåt-opphugginger ligger lagret i sjøen i Saidabukta på Kolahalvøya. Disse skal flyttes opp på land og plasseres i det tysk-finansierte lageranlegget samme sted. Norge vil i 2009 finansiere flytting av tre seksjoner som skriver seg fra norsk-finansierte ubåt-opphuggingsprosjekter. En viktig del av arbeidet består i fjerning av ballastskott på hver side av selve reaktoren og innkapsling av denne. Norge anser dette arbeidet som en viktig avslutning av tidligere prosjekter. Vi vil oppfordre andre land som har finansiert opphuggingsprosjekter til å gjennomføre tilsvarende prosjekter for å redusere risikoen for radioaktiv forurensning av det marine miljø i Barentshavet.

Arbeidet med å fjerne strontiumbatterier i fyrlykter i russisk del av Barentsregionen fortsetter i raskt tempo. Målet er at alle russiske fyrlykter i våre nærområder får erstattet sine radioaktive strontiumbatterier med miljøvennlig teknologi i løpet av 2009. Da vil slike kilder i 180 fyrlykter være fjernet.

Russland har henvendt seg til Norge vedrørende fjerning av strontiumbatterier i fyrlykter også i russisk del av Østersjøen. Norge har i samarbeid med Finland respondert positivt på henvendelsen. Et kartleggingsarbeid ble gjennomført i 2008. Prosjektet vil kunne starte i 2009.

Prosjektet for fysisk sikring og rehabilitering av lageranlegget for brukt kjernebrensel og radio-

aktivt avfall i Andrejevbukta vil bli videreført. Her er de tekniske utfordringene store og tidsperspektivet strekker seg mot 2030. Norge deltar i den internasjonale koordineringsgruppen som bistår russiske myndigheter i å utvikle planer for arbeidet og koordinerer gjennomføringen av praktiske tiltak. I 2009 vil arbeidet med å etablere vann, avløp, strømforsyning og veinett i den forurensede delen av Andrejevbukta være en viktig oppgave. I tillegg vil det bli vurdert å bidra til bygging av ytterligere fasiliteter for de som skal arbeide ved anlegget.

Russiske myndigheter antar at arbeidet med å hugge opp de gjenværende utrangerte atomubåtene vil være fullført innen 2010. Det tas derfor sikte på at norsk bistand til opphuggingen blir avsluttet i løpet av 2009, når pågående prosjekter er fullført. Norge vil da ha ytt finansiering til fem ubåt-opphugginger siden 2003, og dermed vært blant de større bidragsytere på dette området.

Samarbeidet fram mot 2012

Det globale partnerskapet mot spredning av massedeleggelsesvåpen og materiale som G8-landene opprettet i 2002, er i virksomhet til 2012. Norge har sammen med en rekke andre land sluttet seg til dette. Samlet har alle partnerskapslandene lovet USD 20 mrd. til arbeidet med atomsikkerhet i Russland samt assistanse til Russlands gjennomføring av landets forpliktelser under Kjemivåpenkonvensjonen, hvor store lagre av kjemiske våpen skal destrueres. En rekke land har gjennomført, gjennomfører eller planlegger nå store prosjekter innen atomsikkerhet i Nordvest-Russland med sikte på en avslutning rundt 2012.

Partnerskapet har bidratt til strukturert samarbeid med Russland og donorlandene imellom. Norge samarbeider nært med Storbritannia, spesielt innen atomubåt-opphugging og oppryddingen i Andrejevbukta, hvor Storbritannia er ledende donorland.

Donorlandene befinner seg på ulike stadier i gjennomføringen av prosjekter innenfor den økonomiske bidragsrammen de enkelte land har lagt til grunn. Norge stilte i utsikt 100 mill. euro over 10 år da vi sluttet oss til partnerskapet i 2003. Med en videreføring av dagens bevilgningsnivå til utløpet av 2012 vil Norge ha gjennomført prosjekter som fyller denne rammen.

I lys av at mye av den internasjonale bistanden ventes å avta rundt 2012, er det viktig å bidra til at flest mulig land får gjennomført planlagte og nødvendige tiltak. Norge kan her spille en viktig motivasjons- og pådriverrolle, i tillegg til å være en forutsigbar bidragsyter.

G8-partnerskapet strekker seg over 10-årsperioden 2002-2012 og de fleste land legger dermed til grunn at engasjementet vil bli avsluttet i tråd med dette. Det gjelder i utgangspunktet også for Norge. Gjennom arbeidet med å revidere Regjeringens atomhandlingsplan i 2007/8 er det innenfor denne tidshorisonten identifisert to viktige oppgaver. Disse er i første rekke en intensivering av innsatsen for å rydde opp i Andrejevbukta. Her yter Norge viktige bidrag til å få på plass nødvendig infrastruktur forut for fjerningen av de store mengdene brukt kjernebrensel.

Dernest er det vårt arbeid med å fjerne strålefarlige kilder fra fyrlykter i de russiske delene av Østersjøen, i samarbeid med Finland, Frankrike og Russland. Dette vil være en videreføring av den omfattende innsatsen Norge har ytt langs den russiske Barentshavkysten. Fjerning av slike kilder får økende internasjonal oppmerksomhet og har en viktig ikkespredningsdimensjon.

Et norsk engasjement bør i tillegg ha et langsiktig perspektiv, så lenge det eksisterer atomsikkerhetsutfordringer i våre nærområder. Det er imidlertid naturlig å se for seg en reduksjon av innsatsen etter hvert som viktige oppgaver finner sin løsning.

På lengre sikt vil arbeidet i Andrejevbukta komme over i en fase hvor fjerningen av det brukte kjernebrenselet skal gjennomføres. Dette arbeidet vil antakelig strekke seg mot 2030, og er den mest risikofylte fasen. Det vil være viktig for Norge å ivareta et engasjement i dette arbeidet for å sikre oppfølging. Regjeringen gjennomfører i 2008/09 et arbeid som skal gi nærmere grunnlag for langsiktig samarbeid med Russland og andre donorland i Andrejevbukta.

I tillegg vil en rekke prosjekter i regi av Den nordlige dimensjons fond (NDEP) ha en lengre tidshorisont. Dette gjelder i første rekke prosjekter i Andrejevbukta og arbeidet med sikring og opphugging av lagerskipet Lepse. Norge har stilt i utsikt et samlet bidrag på 10 mill. euro til fondet, som forvaltes av Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling (EBRD). Norge deltar i fondets besluttede organer.

Utenriksdepartementet utarbeidet i 2008 en delstrategi under Regjeringens atomhandlingsplan som konkluderer med at det fortsatt er viktig å opprettholde samarbeidet med Kola og Leningrad kjernekraftverk for å kunne yte bidrag til sikkerhetskulturen ved verkene. Dette er samtidig viktig for beredskapsarbeidet på norsk side. Delstrategien framhever et styrket samarbeid rettet mot dekommisjonering av gamle reaktorer. Regjeringen vil derfor intensivere dialogen med russiske myndigheter om dekommisjonering av de

eldste reaktorene og planene for bygging av nye reaktorer ved Kola og Leningrad kjernekraftverk.

Arktisk samarbeid

Mål

Den overordnede målsetningen for det arktiske samarbeidet er å sikre en bærekraftig utvikling i nord og å ivareta områdets store miljøverdier. Bevilgningen skal bidra til en styrket profilering av Norge som polarnasjon og fremme av norske prioriteringer i det arktiske samarbeidet. Hovedtyngden av samarbeidet foregår innen Arktisk råd. Arktisk råd er det viktigste multilaterale samarbeidsforum i nord og det eneste regionale samarbeidsorgan som omfatter alle de åtte arktiske land – Danmark (Grønland, Færøyene), Finland, Island, Norge, Sverige, Canada, Russland og USA. Norge har hatt formannskapet i Arktisk råd fra høsten 2006, og avslutter sitt formannskap våren 2009. Målet for det norske formannskapet har vært å styrke det arktiske samarbeidet om helhetlig ressursforvaltning og klimaendringer, samt å bidra til en effektivisering av rådets arbeid. Det har også vært en ambisjon å øke den politiske oppmerksomheten om organisasjonen. Det er etablert en lengre planleggingshorisont ved et samarbeid med Danmark og Sverige som har ansvar for de to neste formannsperiodene etter Norge. I samarbeid med Danmark og Sverige er det opprettet et sekretariat for Arktisk råd i Tromsø. Sekretariatet har tre stillinger og vil som et minimum være i drift fram til 2013. Det er underlagt det til enhver tid sittende formannskap. Det er et mål at sekretariatet blir permanent ved at alle medlemsland i Arktisk råd ser seg tjent med fast sekretariat framfor at alle sekretariatsoppgaver følger det til enhver tid sittende formannskapsland.

Rapport 2007

Bevilgningen for 2007 ble i hovedsak brukt til prosjekter og drift av det norske formannskapet i Arktisk råd. Driften av formannskapet medførte utgifter på ca. 4 mill. kroner, hvorav ca. 3 mill. kroner til sekretariatet for Arktisk råd i Tromsø som ble fullt bemannet fra sensommeren 2007, og ny hjemmeside for Arktisk råd. I tråd med formannskapsprioriteringene ble det utbetalt ca. 3 mill. kroner til prosjekter om arktisk klimaendring og ca. 1,5 mill. kroner til forurensingsrelaterte prosjekter.

Satsingsområder 2009

Regjeringen vil foreslå at bevilgningen til arktisk samarbeid økes fra 15 til 20 mill. kroner for 2009.

Det er nødvendig med en fortsatt styrking av det norske bidraget til samarbeidet gjennom Arktisk råd. Det norske formannskapet i Arktisk råd avsluttes med ministermøte i Norge i april 2009. Mens enkelte av samarbeidsprosjektene fullføres til ministermøtet, vil flere tunge prosjekter og initiativer videreføres inn i Danmarks og senere Sveriges formannskapsperioder i tråd med det norsk-dansk-svenske formannskapssamarbeidet. Dette gjelder særlig den felles arktiske kunnskapsinnhenting om status, konsekvenser og tiltak rundt arktisk klimaendring, helhetlig ressursforvaltning, miljøovervåking og tiltak for å styrke levekårene for arktiske urfolk m.m. Det er også nødvendig med aktiv innsats for å sikre en god oppfølging av det omfattende forskningssamarbeidet under Det internasjonale polaråret 2007-2008.

Basert på helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, er det igangsatt en bred studie av arktisk havmiljøforvaltning med sikte på å utnytte landenes beste erfaringer.

Klimastudien *Arctic Climate Impact Assessment* følges opp med en omfattende studie av status og virkninger av havisens tilbaketreking, smeltingen av Grønlandsisen og redusert permafrost/snødekke. Dette er sentrale utviklingsstrekk i nord med store regionale og globale konsekvenser. Prosjektet er en hovedsatsing under det skandinaviske formannskapssamarbeidet og vil gi nyttig innspill til klimakonvensjonens partsmøte i København i desember 2009. Videre er det igangsatt et samarbeid om tilpasning til klimaendring i Arktis med innledende kunnskapsstudie og ekspertkonferanse samt spesialstudier på arktisk økonomi og reindrift.

Det tas sikte på å fortsette arbeidet med å dokumentere og redusere alvorlig miljøforurensning i Arktis, følge opp resultater og erfaringer fra forskningssamarbeidet under Det internasjonale polaråret 2007-2008, profilere norsk polarforskning, støtte utvalgte samarbeidsprosjekter for bærekraftig utvikling, samt bidra til kapasitetsbygging hos urfolk i nord.

Regjeringen vil også satse på utvalgte prosjekter i Antarktis for å støtte opp under norske interesser som en bipolar nasjon.

Barents 2020

Mål

Barents 2020 ble etablert høsten 2005. Dette er en tilskuddsordning som gjør det mulig å bidra med støtte til prosjekter som bygger kompetanse og produserer kunnskap i, om og for nordområdene. Barents 2020 er et supplement til den omfattende forsknings- og utredningsvirksomheten som hvert

år kommer nordområdene til gode. Formålet er å skape arenaer for samarbeid med norske og utenlandske kompetansemiljøer, samt å etablere prosjekter som over tid øker våre kunnskaper om nordområdene.

Rapport 2007

I 2007 ble det budsjettert med 20 mill. kroner til Barents 2020. I alt ble det brukt 13,2 mill. kroner. Samtidig ble det igangsatt forberedelse av en rekke prosjekter med oppstart og utbetaling i 2008, herunder et helhetlig overvåkings- og varslingssystem for havområdene i nord og arbeid med et forprosjekt for oppbygging og utvikling av forskningsinfrastruktur for klimaobservasjon i sirkumpolare områder med Svalbard som base (SIA-EOS).

I 2007 gikk 9,9 mill. kroner til det norsk-russiske samarbeidsprosjektet «Harmonisering av standarder for helse, miljø og sikkerhet i Barentshavet». Prosjektet fokuserer på petroleumsvirksomhet og skipstrafikk i arktiske farvann og hvilke HMS-standarder som i den forbindelse bør etableres. Prosjektet ledes av Det norske Veritas (DNV) og vil involvere private og offentlige aktører innen offshorevirksomhet og skipsfart både på norsk og russisk side. Prosjektet løper fra september 2007 til juni 2009 og har en totalramme på 27 mill. kroner, hvorav tilskuddet fra Utenriksdepartementet totalt vil utgjøre om lag 20 mill. kroner.

I 2007 ble ordningen med nordområdestipendier igangsatt. Fra høstsemesteret 2007 kunne 50 studenter på bachelor-, master- og PhD-nivå fra Russland, USA og Canada tilbringe ett semester ved Universitetet i Tromsø, høgskoler i Nord-Norge eller Universitetssenteret på Svalbard. Stipendordningen administreres av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning og vil bli evaluert etter tre år. Årlig ramme er på 3,25 mill. kroner.

I 2007 ble Forskningsrådet gitt i oppdrag å administrere et femårig strategisk forskningsprogram for nordområdene kalt «Geopolitikk i nordområdene, norske interesser». Programmet har en årlig ramme på 5 mill. kroner. I programmets styringsgruppe sitter internasjonal faglig ekspertise og representanter fra Utenriksdepartementet, Olje- og energidepartementet og Forsvarsdepartementet. Programmet er innrettet mot kartlegging og analyse av utenrikspolitiske aktører og interesser i nordområdene, og skiller seg fra forskningsprogrammer med snevrere faglig fokus. En målsetting er å bidra til nasjonal kompetanseheving gjennom en kombinasjon av sterkere konkurranse mellom og konsolidering av norske forskningsmiljøer på nordområdene.

Satsingsområder 2009

Regjeringen vil i 2009 videreføre en rekke prosjekter påbegynt i 2008. «Harmonisering av standarder for helse, miljø og sikkerhet i Barentshavet» vil bli videreført med et tilsvarende støttebeløp som i 2008. Det samme gjelder ordningen med nordområdestipender. Det strategiske forskningsprogrammet «Geopolitikk i nordområdene, norske interesser» vil bli støttet med mulig oppjustering av det årlige beløpet.

«Helhetlig overvåknings- og varslingsystem for havområdene i nord» vil være et viktig satsingsområde i 2009. Svalbard Integrated Arctic Observing System» (SIAEOS) ligger langt framme i konkurransen om å bli del av European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI), og det vil dermed ha mulighet til å få støtte fra EU. Det vil bli vurdert ytterligere støtte over Barents 2020 i et forprosjektstadium, mens hoveddelen vil måtte bli del av en større nasjonal satsing. Regjeringens ekspertutvalg for nordområdene og andre berørte utvalg og grupper har lagt fram anbefalinger om større satsingsprosjekter som vil bli vurdert støttet også med bidrag over Barents 2020.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget kr 280,172 mill. kroner over kap. 118, post 70, som tentativt fordeles på de fire innsatsområdene som følger:

- prosjektsamarbeidet med Russland 130,0 mill. kroner.
- atomsikkerhetssamarbeidet med Russland 95,0 mill. kroner.
- arktisk samarbeid 20,0 mill. kroner.
- Barents 2020 35,172 mill. kroner.

Det foreslås videre at Utenriksdepartementet gis tilsagnsfullmakt på 188,0 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 71 Fred- og demokratiltak, kan overføres

Mål

Midlene vil bli benyttet til drift av Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros samt dets freds- og forsoningsprosjekter. Prosjektene har som mål å utvikle kontakt og forståelse mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkningen på Kypros, gjennom forsknings-, dialog- og informasjonsprosjekter om konflikten. Midlene vil videre også bli benyttet til medfinansiering på de prosjektene hvor PRIO mottar støtte fra EU.

PRIO mottar forskningsmidler fra EUs 6. og 7. rammeprogram, og har i tillegg søkt om støtte til forsoningsprosjekter gjennom EUs økonomiske støttepakke til det tyrkiskkypriotiske samfunnet.

Rapport 2007

PRIOs engasjement på Kypros startet i 1997, og ble utvidet med etableringen av PRIO Cyprus Centre i 2005. PRIOs aktiviteter omfatter informasjon, dokumentasjon, kapasitetsbygging, dialog og forskning. PRIO er den eneste organisasjon av sitt slag på Kypros, med kompetanse som er etterspurt av mange, også av partene på øya. PRIOs arbeid ses på med stor velvilje i det internasjonale miljøet.

PRIO-aktivitetene er et bidrag til å videreføre dialogen mellom greskkyprioter og tyrkiskkyprioter om spørsmål som vil måtte avklares uansett hvilken forhandlingsløsning en måtte komme fram til. Deltakelsen av tyrkiskkyprioter i prosjektene bidrar til å motvirke følelsen av isolasjon. PRIO har en viktig tilretteleggende rolle som diskusjonsforum i form av konferanser og seminarer om sentrale tema i tilknytning til prosjektene.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 3,793 mill. kroner til dette formålet i 2009.

Post 76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Forhandlingene om en ny omfattende global klimavtale går i 2009 inn i en avgjørende fase. Målet er at en ny avtale skal ferdigstilles på klimakonferansen i København i desember 2009. Det er planlagt en rekke forhandlingsmøter fram mot København. Avholdelse av disse er avhengig av frivillige bidrag, i praksis fra industrilandene. I tillegg er FNs klimasekretariat av partene pålagt å utarbeide betydelig tilleggsdokumentasjon, beregninger av ulike slag, m.v. I alt går ekstrabehovene opp til om lag USD 25 mill., hvorav kun en mindre del (deltakelse fra utviklingsland) vil kunne dekkes med bistandsmidler. Bidrag over denne posten må derfor sees i sammenheng med innsatsen på klima i utviklingssamarbeidet. I tillegg er det behov for å bidra til forsknings- og utredningsarbeid av relevans for klimaforhandlingene, for eksempel gjennom OECD, IEA o.a. Gjennom Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) vil Norge fortsette å gi betydelige bidrag til prosjekter innenfor blant annet biologisk mangfold og klima. Utvikling av det globale karbonmarkedet er hovedmålet bak

Norges bidrag til Verdensbankens karbonfond. Fondet vil også levere utslippskvoter til Norge.

Mål

- Oppfølging av Regjeringens internasjonale klimastrategi, herunder støtte opp om FNs klimasekretariat.
- Støtte til forskning og utredninger på miljø- og klimaområdet.
- Støtte til Den globale miljøfasiliteten (GEF).
- Støtte miljøtiltak gjennom bidrag til Det nordiske miljøfinansieringsselskapet NEFCO.

Rapport 2007

I 2007 ble det utbetalt 21,63 mill. kroner til internasjonale klima- og miljøtiltak. Norges bidrag til Den

globale miljøfasiliteten (GEF) utgjorde 57 mill. kroner. Av dette ble 13,1 mill. kroner (23 pst.) dekket over kap. 118, post 76. Den resterende del av dette bidraget (77 pst.) ble dekket over kap. 170, post 78. Det norske bidraget videreføres på samme nivå til og med 2009. Det ble utbetalt 3,2 mill. kroner i norsk bidrag til det nordiske miljøfinansieringsselskapet NEFCO. Det ble ikke, som forutsatt, innkalt nye bidrag til Verdensbankens karbonfond. Posten ble derfor konsekvensjustert ned med 4,2 mill. kroner.

Øvrige bidrag ble målrettet mot bl.a. framtidig internasjonalt klimaregime og opsjoner for kinesisk klimapolitikk.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 26,698 mill. kroner.

Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen

Utgifter under programkategori 03.00 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	832 584	881 434	962 518	9,2
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	170 576	166 920	185 836	11,3
144	Fredskorpset			45 000	
	Sum kategori 03.00	1 003 160	1 048 354	1 193 354	13,8

Utgiftene under programkategori 03.00 foreslås økt med totalt 13,8 pst.

Denne programkategorien omfatter bevilgninger til administrasjon av offisiell utviklingsbistand (ODA) i utenriktjenesten, Norad og Fredskorpset.

Mål

- Sikre at bistandsforvaltningen til enhver tid har kompetent personale og andre ressurser for en resultatorientert og effektiv drift av utenriktjenestens, Norads og Fredskorpsets virksomhet.
- Sikre at tilskuddsmidlene forvaltes innenfor rammene av de til enhver tid gjeldende retningslinjer, og at bistandsinnsatsen er i tråd med politiske prioriteringer og føringer.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementets administrative ansvar og oppgaver er nærmere omtalt under programkategori 02.00.

Fredskorpset fullfinansieres over statsbudsjettet og behovet for unntak fra prinsippet om bruttobudsjettering er ikke til stede. Fra og med 2009 foreslås bruttobudsjettering med bevilgning på en driftspost og en tilskuddspost, hhv kapittel 144

Fredskorpset post 01 Drift og kapittel 160 Sivilt Samfunn og demokratiutvikling post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

Utenriksdepartementets anti-korrupsjonsprosjekt er slutført. Det er etablert en sentral kontrollenhet i departementet, og retningslinjer for håndtering av mistanke om økonomiske misligheter er utarbeidet. Det er også etablert et eksternt varselingsystem. En rekke kompetansehevede tiltak er iverksatt.

Rapport 2007

Det vises til omtale under programkategori 02.00.

Satsingsområder 2009

Departementet og Norad vil innføre harmoniserte forvaltningsrutiner for tilskuddsmidler i hele utenriktjenesten. Samtidig vil forvaltningsverktøyet PTA, som er utenriktjenestens system for planlegging og oppfølging av tilskudd, bli tatt i bruk for alle departementets tilskuddsordninger, også for tilskudd under 02-området.

Det vises for øvrig til satsingsområder omtalt under programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten.

Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	823 598	867 677	948 761
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	8 986	13 757	13 757
	Sum kap. 140	832 584	881 434	962 518

Kapitlet dekker bistandsadministrasjonen i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene, jf. omtale under kap. 100 Utenriksdepartementet.

Post 01 Driftsutgifter

Post 01 dekker 03-områdets andel av driftskostnader for departementet og utenriksstasjonene.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 948,761 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større anskaffelser og ombygginger i departementet og ved utenriksstasjoner i utviklingsland.

For 2009 foreslås bevilget 13,757 mill. kroner.

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	170 576	166 920	185 836
	Sum kap. 141	170 576	166 920	185 836

Post 01 Driftsutgifter

Kapitlet dekker administrasjonen av fagetaten Norad.

Norads hovedoppgaver er å bidra til å styrke den faglige og forvaltningsmessige kvaliteten av alle deler av norsk bistand, foreta uavhengige evalueringer, informere om bistand og dens resultater samt å forvalte om lag 10 pst. av samlet norsk bistand. Norad bidrar med bistandsfaglig rådgivning til hele Utenriktjenesten innenfor samtlige av regjeringens utviklingspolitiske satsingsområder. Samtidig bidrar Norad til å sikre at tverrgående hensyn til bl.a. miljø og klima, likestilling og kor-

rupsjonsbekjempelse integreres i bistandsvirksomheten.

Med utgangspunkt i Norads strategi mot 2010 fra 2006 foretok virksomheten første halvår 2008 en midtveisgjennomgang av strategien og organisasjonen. Norad konkluderte med at med mindre justeringer er dagens organisering godt tilpasset oppgavene og strategien vel egnet som et effektivt virkemiddel i utviklingspolitikken.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 185,836 mill. kroner.

Kap. 144 Fredskorpset

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter			45 000
	Sum kap. 144			45 000

Post 01 Driftsutgifter

Fredskorpset skal bidra til at det skapes kontakt og samarbeid mellom enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner i Norge og i utviklingsland. Fredskorpsets kjernevirksomhet er å legge til rette for og gi tilskudd til utveksling av personell, jf. kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

Med utgangspunkt i statens veileder for bruk av styrer i staten og en konkret vurdering fra Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) av bruk av styre i Fredskorpset vurderes om ordningen med et styre for Fredskorpset skal utfases ved utløp av inneværende styreperiode. DIFIs rapport bekrefter flere av de utfordringer som statens vei-

leder peker på ved bruk av styrer i statlige forvaltningsorganer. Videre er det nylig foretatt en evaluering av Fredskorpsets nettverkskonsept i Norge «Der mennesker Møtes» hvor bedre koordinering med Norad er en av anbefalingene. Det er nå satt i gang et arbeid for å se på hvordan Fredskorpset bør etatsstyres for å være et mest mulig effektivt virkemiddel i utviklingspolitikken.

Post 01 dekker Fredskorpsets administrasjon av utvekslingsprogrammene og utgifter til programrelaterte aktiviteter.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 45 mill. kroner.

Programkategori 03.10 Bilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
150	Bistand til Afrika	2 659 966	2 743 500	2 843 500	3,6
151	Bistand til Asia	794 029	808 600	1 038 600	28,4
152	Bistand til Midtøsten	173 430	245 000	500 000	104,1
153	Bistand til Latin-Amerika	225 601	261 500	246 500	-5,7
	Sum kategori 03.10	3 853 025	4 058 600	4 628 600	14,0

For en samlet oversikt over norsk bilateral bistand i 2007 fordelt på land budsjettpost vises til vedlegg 3.

Norge gir langsiktig bilateral bistand til land i Afrika, Asia, Midtøsten og Latin-Amerika. De mest sentrale landene for samarbeid finansiert over denne programkategorien er Angola, Burundi, Etiopia, Kenya, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Sør Afrika, Sudan, Tanzania, Uganda og Zambia i Afrika, Afghanistan, Bangladesh, Kina, Indonesia, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam og Øst-Timor i Asia, Nicaragua i Latin-Amerika, og Det palestinske området. Andre land kan også motta begrenset støtte over denne programkategorien. Samarbeidet med Nigeria og India er i vesentlig grad en del av innsatsen for de helserelevante tusenårsmålene, som i årets budsjett er flyttet til kap.post 169.70. Bistand til Eritrea finansieres som overgangsbistand, jf. kap. post 162.70. Samarbeidet med Guatemala er nå av begrenset karakter. Liberia mottok tidligere humanitær støtte og overgangsbistand, mens samarbeidets omfang og karakter nå tilsier støtte fra kategori 03.10 Bilateral bistand. Samarbeidet kan deles i følgende tre bolker:

- Samarbeid som er basert på de nasjonale utviklingsstrategiene, og som skal bidra til å bygge nasjonale institusjoner. Nivået på og innretningen av bistanden vil være slik at Norge blir en sentral utviklingspartner.
- Begrenset strategisk, tematisk samarbeid.
- Faglig samarbeid, med vekt på områder hvor Norge har særlig kompetanse.

Landenes egne strategier for fattigdomsreduksjon legger rammene for det langsiktige utviklingssamarbeidet. Samarbeidet baserer seg på en bred utviklingspolitisk dialog, der landenes ansvar for egen utvikling, betydningen av godt styresett og behovet for mer effektiv bistand er viktige elementer. I landene hvor Norge inngår bilateralt bistandssamarbeid, tas det sikte på å være en viktig, langsiktig partner med et relativt bredt engasjement. Norge vil være en aktiv partner i arbeidet med å effektivisere utviklingssamarbeidet med det enkelte land. Både samarbeid med myndighetene, frivillige organisasjoner, næringsliv og multilaterale organisasjoner på landnivå inngår i dette brede partnerskapet. Samarbeidet skal også bidra til å etablere relasjoner som peker ut over tradisjonell bistand. Derfor er engasjement fra norske frivillige organisasjoner, næringsliv, offentlige institusjoner, kommuner og kulturinstitusjoner viktige deler av partnerskapet. Det langsiktige perspektivet på samarbeidet innebærer at det også vil kunne forekomme perioder med tilbakeslag på viktige områder. I slike perioder vil innretningen av samarbeidet måtte tilpasses og nivået reduseres, men uten at samarbeidet avbrytes.

Det legges opp til en fortsatt konsentrasjon av den bilaterale langsiktige støtten til regjeringens fem satsingsområder. Støtten til oppfølging av innsatsen for regjeringens satsing på tusenårsmål 4 og 5 om redusert barnedødelighet og forbedret helse til gravide og fødende kvinner vil bli finansiert over kap.post 169.70 Globale helseinitiativ. Den ekstraordinære støtten til land som har kommet ut av konflikt vil fortsette. Regjeringen vil fortsatt legge

vekt på arbeid for miljø og kvinner og likestilling, både som tverrgående tema og som områder der Norge tilbyr støtte til spesifikke tiltak. I diskusjonene om arbeidsdeling vil Norge i større grad tilby samarbeid på områder der vi har spisskompetanse.

I tråd med Regjeringens klimasatsing legges det opp til å fortsette innsatsen i Afrika med fokus på tilpasningstiltak og ren energi. I Asia legges det vekt på å fortsette klimasamarbeidet med de store utslippslandene som Kina, India og Indonesia. Det legges også opp til å fortsette samarbeidet med land i Latin-Amerika på dette området.

Mange problemer – som forvaltning av felles naturressurser, energiutvikling, klimatilpasning, handel, hiv og aids og regionale konflikter – krever løsninger som går ut over det enkelte land. Støtte til regionalt samarbeid, gjennom regionale organisasjoner og gjennom samarbeid mellom to eller flere land, utgjør derfor en viktig del av den bilaterale bistanden i alle de fire regionene.

Norge er en aktiv pådriver for en mer effektiv bistand og i arbeidet med å redusere forvaltningskostnadene ved å motta bistand, bl.a. gjennom samordning på giversiden. Arbeidet for å få til en klarere rolle- og arbeidsdeling mellom givere vil bli videreført. I flere land har myndighetene nå en sentral rolle i koordineringen av giverne, bl.a. gjen-

nom felles giverstrategier. Dette stiller store krav til giverne m.h.t. fleksibilitet og forutsigbarhet. Som et ledd i oppfølgingen av FN-reformpanelet, kan det bli aktuelt å endre formen for samarbeidet med FN på landnivå.

Etter hvert som landene får på plass bedre systemer for budsjettering og finansforvaltning, tas det sikte på at en økende del av stat-til-stat samarbeidet skal gis som generell budsjettstøtte eller som programstøtte til prioriterte sektorer. Slik støtte vil normalt bli gitt i nært samarbeid med andre givere.

Gjennom tusenårsmålene og landenes fattigdomsstrategier er det etablert et grunnlag for en sterkere resultatorientering i utviklingssamarbeidet. I dialogen med landene og i oppfølgingen av det konkrete samarbeidet, vil det fortsatt bli lagt stor vekt på å dokumentere resultatene av samarbeidet. Norge vil bidra til å styrke landenes kapasitet til å planlegge for og til å måle resultater.

Ved omfattende og akutte krisesituasjoner vil det kunne være aktuelt å benytte budsjettmidler over denne programkategorien til humanitære formål.

Andelen av den totale bistanden som går over denne programkategorien, vil være på 17,2 pst. av bistandsbudsjettet i 2009 (18,6 pst. i 2008).

Kap. 150 Bistand til Afrika

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Bistand til hovedsamarbeidsland i Afrika, <i>kan overføres</i>	1 281 025		
78	Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	1 378 940	2 743 500	2 843 500
	Sum kap. 150	2 659 966	2 743 500	2 843 500

Utviklingen i Afrika har flere positive trekk, til tross for at kontinentet fortsatt er preget av fattigdom og store utfordringer. Antall voldelige konflikter har gått ned og flere land har opplevd økonomisk vekst. Afrika sør for Sahara har samlet sett de senere årene hatt en økning i BNP på over 5 pst. Veksten i BNP per innbygger er nå kommet opp på gjennomsnittet for andre utviklingsland.

Samtidig er veksten og fremgangen svært ulikt fordelt. 41 pst. av befolkningen i regionen lever i ekstrem fattigdom og fortsatt er flere land rammet

av konflikter. Økningen i levealder har stagnert i flere land, blant annet på grunn av sykdommer som malaria og hiv og aids. Med dagens utvikling vil Afrika ikke nå målet om å halvere fattigdommen innen 2015. Det er landene i Afrika sør for Sahara som har de største utfordringene med fattigdomsreduksjon og å skape utvikling. Ytterligere vekst og jevnere fordeling på varig basis er nødvendig dersom den positive utviklingen skal komme flere til gode.

Tabell 9.2 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika.

	BNI per innbygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Velferdsindeksen (HDI-indeksen) ³	Barne-dødelighet (pr. 1000 fødte) ⁴	Kvinner estimerte pst.andel av lønn ift. Menn ⁵	Pst.andel barn innskrevet på skole ⁶	Pst.andel av befolkningen med tilgang til forbedret/trygt drikkevann	Korrupsjonsindeks ⁷
	2006	2006	2005	2006	2005	2006	2006	2007
Angola	1970	42	44,6	260	62	Tall ikke tilgjengelig	51	2,2
Eritrea	190	57	48,3	74	45	48	60	2,8
Etiopia	170	52		123	60	66	42	2,4
Kenya	580	53	40,6	121	83	76	57	2,1
Madagaskar	280	59	53,3	115	70	96	47	3,2
Malawi	230	48	43,7	120	73	92	76	2,7
Mali	460	54	38,0	217	68	61	60	2,7
Mosambik	310	42	38,4	138	81	76	42	2,8
Nigeria	620	47	47,0	191	41	65	47	2,2
Sør Afrika	5390	51	67,4	69	45	93	93	5,1
Sudan	800	58	52,6	89	25	Tall ikke tilgjengelig	70	1,8
Tanzania	350	52	46,7	118	73	98	55	3,2
Uganda	300	51	50,5	134	70		64	2,8
Zambia	630	42	43,4	182	55	94	58	2,6

¹ BNI/innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Development Indicators

² Kilde: World Development Indicators

³ Velferdsindeksen (HDI indeksen) viser maksimum 100 og minimum 0. Indeks under 50 regnes som lav velferd. Kilde: Human Development Report (UNDP)

⁴ Dødelighet per 1000 barn under 5 år. Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

⁵ Kilde: Human Development Report (UNDP)

⁶ Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁷ Kilde: Transparency International. Corruption Perceptions Index. Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon

Som det fremgår av tabellen, er BNI pr. innbygger i de land som Norge samarbeider mest med lav, med unntak av Angola og Sør-Afrika. I tråd med dette fortsetter Norge arbeidet med å legge om samarbeidet med Angola og Sør-Afrika, mens fattigdomsreduksjon står sentralt i samarbeidet med de øvrige landene. I Sudan, som har en noe høyere BNI pr. innbygger, er hovedfokus for den norske bistanden å støtte opp om fredsavtalen og bidra til videre stabilisering i regionen. Bistand pr. innbygger varierer mellom landene, men ligger generelt relativt høyt, noe som understreker behovet for å harmonisere og effektivisere bistanden. BARNEDØDELIGHETEN, dvs. dødeligheten pr. tusen

fødte under 5 år, er fremdeles høy men har sunket noe. I enkelte land arbeides det med norsk støtte til vaksinekampanjer og andre tiltak spesielt rettet mot barne- og mødredødelighet. Tabellen viser at alle landene bortsett fra Sør-Afrika scorer lavt på korrupsjonsindeksen. Innsats på dette området står også sentralt i det norske utviklingssamarbeidet, men her er det store utfordringer.

Verdenssamfunnet har fortsatt Afrikas utfordringer høyt på agendaen, blant annet i G8-møter og i EU-sammenheng. Africa Partnership Forum (APF) er en viktig arena for dialog mellom afrikanske land og det internasjonale samfunnet om prioriterte oppgaver og oppfølging av de forpliktelsene

som begge parter har tatt på seg i forhold til å øke innsatsen for økonomisk utvikling, fattigdomsbekjempelse, demokrati og menneskerettigheter. Samtidig opplever flere afrikanske land en stor pågang fra private og statlige investorer som ønsker tilgang til kontinentets naturressurser. Investeringer og lån øker og fører til økt økonomisk samkvem og politisk involvering med nye partnere. Kina og India har nå sine egne møter med land i Afrika hvor økt samarbeid står i fokus. De høye råvareprisene styrker Afrikas forhandlingsposisjon i verdenssamfunnet.

De afrikanske landene legger stor vekt på nødvendigheten av å samarbeide regionalt og styrking av regionale og subregionale institusjoner dersom de skal kunne møte kontinentets utfordringer. Den afrikanske union (AU) har blitt en mer sentral arena for de afrikanske landenes arbeid med å utvikle et verdifelleskap og å samarbeide om å løse politiske og økonomiske utfordringer på kontinentet. Unionens utviklingsinitiativ, New Partnership for Africa's Development (NEPAD), har hatt stor betydning for at Afrika i dag i større grad enn tidligere er med på å sette dagsorden for dialogen med det internasjonale samfunnet om utviklings- og sikkerhetsspørsmål. Konfliktløsning og fredsbygging sammen med handel, landbruk, matvaresikkerhet og investeringer i grunnleggende infrastruktur er blant de spørsmål som har kommet høyere på agendaen.

Flere afrikanske land tar nå tak i utfordringer i tilknytning til styresett og korrupsjon. Korrupsjonsmistanker mot innflytelsesrike personer følger i flere tilfeller opp med etterforskning. Dette kan nå også omfatte folk i ledende politiske stillinger, mens korrupsjonsanklager tidligere stort sett ble rettet mot politiske motstandere som ikke lenger satt med makten. Dette er positive signaler, men fortsatt er korrupsjonen et stort hinder for fremgang og fattigdomsbekjempelse. Ordningen med nasjonale gjennomganger av styresett, den såkalte «African Peer Review Mechanism (APRM)», er også et svar på denne utfordringen hvor Afrika selv styrer og gjennomfører prosessen. 28 land har hittil sluttet seg til ordningen.

I Afrika spiller bistand en større rolle i finansiering av utvikling enn i øvrige kontinenter som mottar bistand. Det er nedlagt betydelig arbeid i å effektivisere bistanden til de afrikanske landene, blant annet gjennom oppfølging av Paris-erklæringen for giverharmonisering. Landenes nasjonale fattigdomsstrategier eller utviklingsplaner er fortsatt det sentrale utgangspunktet for en samlet giverinnsats. I flere land har arbeidet med felles strategier for samarbeidet mellom mottaker og givere kommet langt, men dette er en krevende

prosess. Giverlandene forplikter seg nå i større grad enn tidligere til å underlegge seg en arbeidsdeling i de enkelte land. Trenden går i retning av å benytte budsjettstøtte og sektorstøtte som samarbeidsform, selv om prosjektstøtte fortsatt er den dominerende samarbeidsformen samlet sett. Forutsigbarhet i overføringer og støtte gjennom landets egne budsjettssystemer vektlegges i økt grad, men byr på dilemmaer i land der demokratiutvikling og menneskerettigheter har en negativ utvikling, og der offentlige finansforvaltningssystemer er svake. Dialogen mellom budsjettstøttegiverne og landets myndigheter er en viktig arena for å følge opp denne utfordringen.

I utviklingssamarbeidet med land i Afrika vil regjeringens satsingsområder følges opp gjennom både tematisk innsats og som tverrgående temaer integrert i andre programmer. Gitt landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere for å imøtekomme ulike behov. Særlig fokus vies til kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har spisskompetanse. Norge vil også fortsatt bidra til å styrke landenes evne til å levere velferdstjenester innen helse og utdanning. Denne støtten vil primært gå gjennom budsjettstøtte og i noen grad enkeltprosjekter.

Krig og konflikt er den største trusselen mot vekst og fattigdomsbekjempelse i Afrika; støtten til konflikthåndtering og fredsbygging har derfor høy prioritet. Norge har i denne sammenheng et aktivt engasjement på Afrikas Horn (Eritrea, Etiopia og Somalia), i Burundi, Nord-Uganda og Sudan. Den afrikanske union (AU) har et klart mandat innen området fred og sikkerhet. Dette gjelder både konfliktløsning, fredsbevaring og gjenoppbygging. Fredstyrker har i senere år bl.a. vært utplassert i Darfur-provinsen i Sudan og i Somalia. Organisasjonen har imidlertid ikke tilstrekkelig kapasitet og ressurser i forhold til de oppgaver den står overfor. Dette gjelder også for de sub-regionale organisasjonene som Economic Community for West Africa (ECOWAS) i Vest-Afrika, Intergovernmental Authority on Development (IGAD) i Øst-Afrika og Southern African Development Community (SADC) i det sørlige Afrika. Norge bidrar gjennom programmet Training for Peace til trening av sivil personell til fredsoperasjoner i Afrika.

Mangel på tilstrekkelig og stabil energitilførsel er et hinder for vekst, investeringer og utvikling på det afrikanske kontinentet. Samtidig er mange av landene rike på petroleumsressurser og vannkraft, og har et uutnyttet potensial når det gjelder fornybar energi. Norge har kompetanse på disse områdene og er en etterspurt partner. Innsatsen innen energisektoren er derfor trappet opp gjennom to

initiativ, Olje for utvikling og Ren energi for utvikling. På petroleumssiden vil den norske støtten fortsatt prioritere forsvarlig forvaltning av ressurser hvor godt styresett, anti-korrupsjon og miljø står sentralt. På kraftsiden vil det foruten støtte til nasjonale tiltak gis prioritet til regionale satsinger. Dette er også et bidrag til å bedre rammebetingelsene for privat sektor. I det sørlige Afrika koordinerer Norge givernes samarbeid med SADC på el-sektoren og støtter SADC på kraftsektoren, og innenfor Nilensamarbeidet har Norge en lederrolle i å fremme regional krafthandel. Det tas videre sikte på å bistå samarbeidsland med utvikling av fornybar energi som vind, bio- og solenergi. Innsatsen innen fornybar energi er også en del av klimasatsingen. Det tas sikte på å bistå samarbeidsland i å utvikle prosjekter som kan godkjennes under Kyotoprotokollens regelverk for oppnåelse av klimakvoter. Ambassadene har blitt faglig styrket for å møte denne utfordringen.

Miljøforringelse og fattigdom må sees i sammenheng. Afrika har store miljøutfordringer, og klimaendringene vil utgjøre en av de største utviklingsutfordringene for Afrika i de neste tiår. Støtten til tiltak som bidrar til klimatilpasning og forebygging av miljøforringelse trappes opp. Bærekraftig forvaltning av naturressurser vil stå sentralt i dette, både når det gjelder energi, vannressurser, marine ressurser og landbruk. Dette må ses i sammenheng med matvarekrisen og utfordringer knyttet til økningene i matvareprisene. Norge vil støtte Afrikas innsats for å møte denne utfordringen gjennom tiltak på landnivå og regionalt.

Kvinneres stilling er svak i de fleste afrikanske land, og støtten til å styrke denne og fremme likestilling vil fortsatt ha høy prioritet. Dette vil sikres både gjennom ivaretagelse av kjønnsperspektivet i samarbeidet generelt og ved støtte til særskilte tiltak. Hiv og aids epidemien er fortsatt en stor utfordring for Afrikas utvikling. Støtten til hiv og aidsarbeidet videreføres, både gjennom støtte til nasjonale program og gjennom regional satsing. Den regionale støtten går gjennom et norsk-svensk team med særskilt kompetanse på hiv og aids.

Kampen mot korrupsjon vil fortsatt stå sentralt i det norske samarbeidet med afrikanske land, både i dialogen med myndigheter og gjennom støtte til særskilte tiltak på myndighetssiden og gjennom det sivile samfunnet. Norge vil bl.a. støtte enkelte afrikanske land i deres gjennomføring av Extractive Industries Transparency Initiative som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien til myndighetene. Norge vil støtte demokratiske institusjoner og systemer, herunder uavhengige medier,

som kan fremme en effektiv stat og spesielle tiltak for å bekjempe korrupsjon.

Tanzania og Mosambik er definert som pilotland for ett FN på landnivå som del av FN-reform og vil motta ekstra støtte i denne forbindelse. Malawi har startet prosessen fram mot ett FN på egen hånd og vil også vurderes for støtte i denne sammenheng.

Post 78 Regionbevilgning for Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Burundi

Burundi har hatt en demokratisk valgt regjering siden august 2005. En av de største utfordringene for fred i landet er gjennomføring av våpenhvileavtalen fra september 2006 med den siste væpnede gruppen Palipehutu-FNL. Sør-Afrika, Tanzania og Uganda, med Sør-Afrika som mekler, har vært sentrale aktører i fredsprosessen i Burundi. FNs sikkerhetsråd forlenget mandatet til FNs operasjon i Burundi i desember 2007. Den sørafrikanske meklere etablerte i desember 2007 et politisk direktorat som i tillegg til meklere også består av blant annet FN og AU. Norges engasjement i Burundi har økt som følge av et ønske om å sikre fred, stabilitet og utvikling både i Burundi og i hele regionen. I desember 2007 ble det oppnevnt en spesialrepresentant for Burundi med et felles mandat fra Norge og Nederland som skal følge opp giverkonferansen fra mai 2007. Norge leder arbeidet knyttet til Burundi i FNs Fredsbyggingskommisjon. Norge spiller en viktig rolle og det er knyttet store forventninger til en aktiv rolle i Burundi fremover.

Norsk støtte til Burundi kanaliseres i hovedsak som budsjetstøtte gjennom Verdensbanken. I tillegg støtter Norge tiltak rettet mot varige løsninger for tidligere flyktninger og internt fordrevne gjennom frivillige organisasjoner.

Etiopia

Etiopia er inne i sin sterkeste økonomiske vekstperiode med en årlig vekstrate på over 10 pst. Økte internasjonale mat- og energipriser, sterk inflasjon samt tørke har imidlertid den siste tiden ført til forverring av levekårene for mange. Korrupsjon er et problem, og det er positivt at flere alvorlige saker er avslørt med påfølgende straffeforfølgelse og dom. Løslatelsene av fremtredende opposisjonelle i juli 2007 var positivt, men vilkårene for opposisjonen er fortsatt vanskelige, særlig på landsbygda. Opposisjonen er sterkt splittet og var ikke i stand

til å mobilisere støtte ved lokal- og suppleringsvalgene i april 2008. Det arbeides med å styrke rettsvesenet, men arbeidet for å bedre menneskerettighetene møter motstand i et historisk sett autoritært samfunn. I enkelte regioner er vilkårlig fengsling av personer mistenkt for tilknytning til opprørsbevegelser et betydelig problem. Sikkerhetssituasjonen i landet er i hovedsak god, men konflikten med opprørene i Ogaden i Somaliaregionen gjør dette området utrygt. Likeledes gir den uavklarte konflikten med Eritrea grunn til bekymring.

Samarbeidet skal styrke styresett, demokrati og menneskerettigheter, regional integrasjon og stabilitet samt bidra til bedre naturressursforvaltning og økt matvaresikkerhet. Kvinners rettigheter og kamp mot kjønnslemlestelse står sentralt i programmet. Hovedtyngden av bistanden har gått gjennom FN-systemet og frivillige organisasjoner. Det arbeides med å knytte norsk bistand tettere til myndighetenes fattigdomsbekjempelse.

Liberia

Etter 14 års borgerkrig med en etterfølgende overgangsregjering ble Ellen Johnson Sirleaf i 2005 valgt til president i Liberia. Det meste av infrastrukturen i landet er ødelagt. Landet står overfor store utfordringer når det gjelder gjenoppbygging. Flyktninger og tidligere soldater skal reintegreres samtidig som statsapparatet bygges opp. Tilstedeværelse av FNs fredsbevarende styrker har bidratt til å stabilisere situasjonen. Også norsk politi har deltatt. Flere givere støtter gjenoppbyggingen. BNP har de siste årene vokst med mellom 5 pst. og 7 pst. Landet har fått innvilget omfattende gjeldslette.

Det har vært gitt norsk humanitær- og overgangsbistand til Liberia de senere årene. Det arbeides med å ferdigstille en strategisk plan for et mer langsiktig samarbeid. Dette skal bygge på landets fattigdomsstrategi og det tas blant annet sikte på støtte til gjenoppbygging av infrastruktur med særlig fokus på energi og støtte til sikkerhetssektoren, med vekt på kvinner og barn.

Madagaskar

Marc Ravalomanana ble innsatt som president for en ny femårsperiode i januar 2007. Parlamentsvalg ble gjennomført i september samme år. Valget resulterte i en ytterligere styrking av presidentens parti som erobret 80 pst. av setene. Opposisjonen må sies å være fragmentert til tross for at en opposisjonspolitiker vant den viktige ordførerstillingen i Antananarivo under lokalvalgene i desember. Den

politiske stabiliteten gir regjeringen handlingsrom til å fokusere på utvikling og fattigdomsbekjempelse.

Norsk støtte til Madagaskar bygger på landets egen fattigdomsstrategi. Landet kan vise til en positiv utvikling innenfor flere av målområdene. Andel av befolkningen som lever under fattigdomsgrensen er redusert fra 80,7 pst. i 2002 til 67,5 pst. i 2006. Styresett og korrupsjonsbekjempelse står høyt på den politiske agenda.

Malawi

Malawi har de siste årene hatt en stabil makroøkonomisk situasjon. Dette tilskrives i første rekke gode værforhold, et rimelig vellykket program for landbrukssubsidier og god overordnet økonomisk politikk. BNP-veksten var i 2007 på 7,4 pst., sammenlignet med 7,9 pst. året før. Andelen av befolkningen under fattigdomsgrensen ble anslått til 50 pst. i 2005 og 45 pst. i 2006. Det er tegn som tyder på ytterligere fattigdomsreduksjon i 2007. Langvarig strid mellom regjeringspartiet og de to største opposisjonspartiene lammer Parlamentets beslutningsdyktighet. Perioden frem mot parlaments- og presidentvalget i 2009 forventes å være preget av betydelige politiske spenninger. Basert på tidligere års erfaringer antas det at sivile og politiske rettigheter vil kunne bli ytterligere innskjerpet i tiden frem mot valgene i 2009. De største utfordringene når det gjelder menneskerettighetssituasjonen er knyttet til rettsikkerhets- og fengselsforhold og ulike typer overgrep rettet mot kvinner og barn. Presidenten har erklært nulltoleranse for korrupsjon, men internasjonale korrupsjonsindikatorer tyder på begrenset fremdrift.

Norsk støtte til Malawi bygger på landets nasjonale vekst- og utviklingsstrategi. Støtten konsentreres om styresett inkludert budsjettstøtte, helse, hiv og aids, miljø- og naturressursforvaltning inkludert klimatilpasning gjennom bærekraftig landbruk. Særlige tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og menneskehandel inngår i samarbeidet.

Mosambik

Realveksten i økonomien har i gjennomsnitt vært på 7 pst. de siste fem årene, men veksten er ujevnt fordelt. Den stabile politiske situasjonen, den positive økonomiske utviklingen og den regionale integrasjonen har ført til økt interesse fra utenlandske investorer. Til tross for en stabil økonomisk vekst er Mosambik fortsatt langt nede på FNs indeks for menneskelig utvikling, og er et av verdens aller fattigste land. Det er store inntekts- og velferdsforskjeller. Den tidligere frigjøringsbevegelsen FRE-

LIMO har siden 1975 vært det statsbærende partiet. Den største utfordringen for videre demokratisering i Mosambik er å få en mer aktiv opposisjon og større grad av politisk pluralisme. Grunnleggende menneskerettigheter er nedfelt i grunnloven, men fattigdom, maktovergrep og korrupsjon hindrer at disse innfris. Det er i praksis store utfordringer for realiseringen av selv de mest grunnleggende rettigheter for kvinner. Norsk støtte til Mosambik bygger på landets fattigdomsstrategi, og skal konsentreres om energi, fiskeri og budsjettstøtte. I tillegg blir det gitt støtte til næringsutvikling og styrking av sivil samfunn. Helsestøtten vil ikke videreføres som sektorstøtte i 2009, men være en del av støtten til offentlige velferdsordninger gjennom budsjettstøtten. Fremming av menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter og rammebetingelser for økonomisk vekst i privat sektor, vektlegges. Norge støtter også arbeid for å belyse mulige konflikter mellom oljeutvinning, fiskeri og miljøhensyn.

Sudan

Gjennomføringen av fredsavtalen (Comprehensive Peace Agreement/CPA) mellom nord og sør fra 2005 har gått sakte, men etter at Sudanese People's Liberation Movement (SPLM) høsten 2007 midlertidig frøs sin deltakelse i regjeringen har avtalegjennomføringen vist noe framgang. Kritiske punkter gjenstår allikevel, blant annet forhold som gjelder landrettigheter og oljeinntekter knyttet til grenseområdet Abyei. Heller ikke etableringen av de felles militære enhetene SPLA-SAF er fullstendig gjennomført. I tillegg fortsetter krigen i Darfur, der den humanitære situasjonen er meget kritisk og mange sivile lider. Oppfyllelse av alle deler av fredsavtalen mellom Nord-Sudan og Sør-Sudan er nødvendig for å oppnå varig fred i hele landet. Videre er det behov for en politisk avtale for Darfur.

Den økonomiske veksten i Sudan fortsetter, med gode muligheter for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Den raske veksten innebærer imidlertid stor fare for mangel på åpenhet og mulighet for korrupsjon, og en god utnyttelse og forvaltning av oljeinntektene er avgjørende for utvikling og fattigdomsbekjempelse i alle deler av landet. Regjeringen i Sør-Sudan (GOSS) har store utfordringer med etablering av en offentlig forvaltning som kan yte nødvendige tjenester. For eksempel ligger skoledeltakelsen i og rundt Khartoum på rundt 90 pst., mens den i Sør-Sudan er på 10 pst. Bare 1 pst. av jentene fullfører grunnskolen i Sør-Sudan, ifølge UNICEF.

Norsk bistand utgjorde i 2007 omtrent 700 mill. kroner hvorav omtrent en tredjedel var humanitær

bistand. Mye av den humanitære bistanden gikk til Darfur. I tillegg ble omtrent en tredjedel kanalisert gjennom flergiverfondene, et for Sør-Sudan og et nasjonalt fond, til utvikling og gjenoppbygging. Fondene er administrert av Verdensbanken. Etableringsfasen var utfordrende og tidkrevende, og det har tatt lang tid før lokalbefolkningen har dratt nytte av positive resultater. Det er et pågående arbeid for å forbedre arbeidsmåtene i fondene, og en gjennomgang i 2007 danner grunnlag for ytterligere videreutvikling. Øvrig norsk bistand er kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner, FN-organisasjoner og relevante institusjoner. Programmer og prosjekter har bidratt til fred og utvikling i områder av landet hvor freden er spesielt skjør, hovedsakelig i Sør-Sudan og andre krigsrammede områder. De frivillige organisasjonene bidrar med en vesentlig del av den sosiale tjenesteytingen. Videre har norsk bistand bidratt til styrking av demokratiske institusjoner og offentlig forvaltning, utdanning, kvinners rettigheter og likestilling. Koordineringen av norsk bistand i Sør-Sudan skjer gjennom et felles giverkontor bestående av Norge, Sverige, Danmark, Nederland, Storbritannia og Canada. Det er planlagt en midtveisevaluering av Joint Donor Office (JDO) i 2008 ettersom dette er en pilot i giverkoordinering.

Tanzania

Tanzanias demokrati har modnet over det siste året. En friere presse, en mer vokal og kompetent politisk opposisjon og et mer aktivt sivil samfunn har bidratt til en regjering som stilles mer til ansvar overfor sine velgere. En uavhengig revisjon av en konto i sentralbanken avslørte grovt økonomisk underslag og førte til at sentralbanksjefen måtte gå av. Statsministeren gikk av etter korrupsjonsanklager, og ytterligere en minister gikk av i april. En offentlig politisk dialog mellom regjeringspartiet CCM og opposisjonspartiet CUF ble igangsatt i januar 2007 for å finne en varig løsning på Zanzibar-konflikten, men forhandlingene brøt sammen i april 2008.

Tanzania hadde i 2007 en stabil økonomi med god økonomisk vekst (7,3 pst.). Veksten drives av gruvesektoren, infrastrukturutbygging, handel og kommunikasjonssektoren. Landbrukssektoren er imidlertid stadig den største og bidrar med mer enn 40 pst. av BNP og sysselsetter 80 pst. av befolkningen.

Respekten for generelle menneskerettigheter øker langsomt i Tanzania, men er fortsatt utilfredsstillende. Kvinner er diskriminert i lovgivingen, underrepresentert i politikken og vold mot kvinner er og utenfor hjemmet er fortsatt utbredt. Mennes-

kerettighetssituasjonen på Zanzibar er verre enn på fastlandet.

Hovedmålet for Norges innsats er å bidra til Tanzanias økonomiske vekst og fattigdomsreduksjon. Støtten gis som budsjettstøtte, program og prosjektstøtte, og fokuserer på godt styresett og antikorrupsjon, miljø/naturressursforvaltning, energi og helse, dvs. bekjempelse av barne- og mødredødelighet i samsvar med regjeringens satsing på tusenårsmålene 4 og 5, jf. kap. post 169.70.

Uganda

Ugandiske myndigheter la i 2007 fram en rapport om måloppnåelse av landets fattigdomsplan som konkluderer med at andelen absolutt fattige har gått ned de siste årene. Det er både positive og negative trekk ved den politiske situasjonen i Uganda. Flerpartisystemet var gjeninnført foran valget i 2006. Forsøk på politiske innstramminger har blitt møtt av sterke motkrefter fra flere hold. Selv om regimet har flere negative utviklingstrekk, er det fortsatt rom for opposisjon og motstand. Uganda har frie medier og opposisjonen har erobret mange viktige politiske poster i 2006. Utfordringen er å oppnå tilstrekkelig politisk rom for å sikre en positiv utvikling av de demokratiske institusjonene. Menneskerettighetssituasjonen er fortsatt bekymringsfull. En av de største utfordringene ligger i å oppnå klar respekt for maktfordelingsprinsippet. Rettsvesenet evner ofte å motstå politisk press, men kan ennå ikke sies å fungere tilfredsstillende. Regjeringen og presidenten har opptrådt konstruktivt i fredsforhandlingene med opprørsbevegelsen LRA (Lord Resistance Army). LRAs leder har så langt ikke villet undertegne den endelige fredsavtalen, men situasjonen for befolkningen i Nord-Uganda har bedret seg markant i løpet av de siste to årene, selv om situasjonen fortsatt er ustabil. Både givne og myndighetene vil fortsette arbeidet med å bedre levevilkårene i nord. Situasjonen i Karamoja er ikke vesentlig bedret det siste året, og både myndigheter og givere (inkludert Norge) vil fokusere mer på dette området.

Hovedinnsatsområdene for norsk bistand er styresett og budsjettstøtte, energi og naturressursforvaltning samt fred, forsoning og gjenoppbygging.

Zambia

Zambia hadde en økonomisk vekst i 2007 på 5,7 pst. Landet har hatt årlig vekst siden 2001, med en gjennomsnittlig realvekst på 4-5 pst. i BNP. Veksten de siste årene skyldes først og fremst økt produk-

sjon av kobber og høye kobberpriser, økt eksport av landbruksprodukter og turisme. Imidlertid har veksten i landet bare i begrenset grad ført til fattigdomsreduksjon, selv om den har snudd en negativ trend med økt fattigdom. Politisk eierskap til utviklingsprosessene er svak, og den offentlige sektoren er ineffektiv og mangler kapasitet. Reformen er innført og antikorrupsjonsarbeidet fortsetter, men resultatene er foreløpig begrensede. Zambia vil derfor mest sannsynlig ikke oppnå de fleste tusenårsmålene innen 2015. Klimaendringer utgjør en stor utfordring for landbruksproduksjonen og matvaresikkerheten. Norsk støtte til Zambia bygger på prioriteringer i landets nasjonale utviklingsplan og konsentreres om styresett inkludert budsjettstøtte, samt klima/miljø og naturressursforvaltning. Norge gir også omfattende faglig bistand og politisk støtte til Zambias reforhandling av internasjonale gruveavtaler for å sikre at landet får større inntekter fra gruveindustrien. Foreløpig resultat i 2007 var et utkast til nytt skatteregime og et anslag på merinntekter i 2008 på over 2,2 mrd. kroner. Norge gir også faglig bistand til antikorrupsjonsarbeidet i landet.

Andre land

Samarbeidet med *Angola* konsentreres rundt energi med fokus på petroleum, hvor opplæring og lokalt innhold, samt petroleumsvirksomhetens innvirkning på miljø- og fiskeri, står sentralt. Innsatsen vil i hovedsak konsentreres om faglig bistand gjennom norske ressursmiljøer innenfor områder hvor Norge har spesiell kompetanse og hvor Angola har behov. I tillegg skal det fokuseres på godt styresett, demokrati og menneskerettigheter, med særlig vekt på kvinner.

Støtten til *Mali* er konsentrert om styresett og menneskerettigheter, utdanning og bærekraftig forvaltning av naturressurser. Forvaltningen av samarbeidet er delegert til Sverige. En strategi for samarbeidet med Mali er under utarbeidelse og innretningen av bistanden vil vurderes på bakgrunn av norske og maliske prioriteringer.

Samarbeidet med *Nigeria* konsentreres rundt petroleumsforsvaltning med økt fokus på miljøforvaltning og styresett, herunder demokrati og menneskerettigheter med særskilt vekt på kvinners rettigheter. I tillegg blir Nigeria ett av fem utvalgte land innenfor Norges bilaterale tusenårsmål 4 og 5-satsing. Norge skal arbeide for bedre barne- og mødrehelse i fire delstater i Nigeria, gjennom delegert samarbeid med Det britiske utviklingsministeriet DFID.

Samarbeidet med *Sør-Afrika* konsentreres om miljø- og naturressursforvaltning, forskning og

høyere utdanning, styresett og menneskerettigheter og energi. Fram mot 2010 arbeides det med å fase ut tradisjonelt, bilateralt bistandssamarbeid og å dreie innsatsen mot faglig samarbeid og regionale utfordringer.

Bistanden til *Kenya* fordeles med omlag halvparten til myndighetene og resten via FN og det sivile samfunn, og fokuserer på nøkkelområder innenfor godt styresett som i stor grad faller sammen med hovedutfordringene etter den politiske krisen våren 2008. Det vil imidlertid være behov for å revurdere bistanden til myndighetsprogrammene, sammen med andre givere, i lys av urolighetene etter presidentvalget i desember 2007. En betingelse for videre samarbeid med myndighetene vil være regjeringens reformvilje innen styresettområdet og oppfølgingen av meklingsprosessen ledet av FNs tidligere generalsekretær Kofi Annan. Sammensetningen av støtten til sivilt samfunn i *Kenya* vil også bli justert med utgangspunkt i en nylig gjennomført studie, med sikte på en mer strategisk innretning av denne støtten.

Støtten til *Eritrea* kanaliseres til de mest sårbare og utsatte gruppene av befolkningen, med fokus på matvaresikkerhet, naturressursforvaltning, samt kvinner og likestilling.

Mål

Målet for regionbevilgning for Afrika er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett i de land Norge samarbeider med. Basert på situasjonen i det enkelte land og landenes egne fattigdomsstrategier skal bevilgningen for 2009 brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett.
- Miljørettede tiltak og klimatilpasning.
- Likestilling samt kvinner og barns rettigheter.
- Økonomisk utvikling med vekt på energi.
- Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte.

Det vil også bli gitt støtte til regionale tiltak.

Rapport 2007

En omlegging av postinndelingen for programkategori 03.10 ble påbegynt i budsjettet for 2007 og videreført i budsjettet for 2008. Rapporteringen for 2007 følger postinndelingen for 2007-budsjettet. Tabell over helhetlig norsk bilateral bistand til de utviklingsland som Norge samarbeider mest med fremgår av vedlegg 3. Årsrapport for bilateral bistand gir ytterligere landvis informasjon.

Rapport 2007, Post 70 Bistand til hovedsamarbeidsland i Afrika

Malawi

Styresett

Det skulle ha vært gjennomført lokalvalg i Malawi i 2005. På bakgrunn av at disse ved begynnelsen av 2007 fremdeles ikke var avholdt, besluttet Norge å avvikle den direkte støtten til desentraliseringsprosessen. Støtten til det nasjonale anti-korrupsjonsbyrået ga ikke de forventede resultater da Parlamentet først mot slutten av 2007 godkjente forslag til ny direktør for byrået. Dette påvirket i stor grad byråets virksomhet for hele 2007, særlig med hensyn til etterforskning og rettsforfølgelse. Støtten til Riksrevisjonen var et viktig bidrag i arbeidet med bekjempelse av korrupsjon, og korrupsjon er også et sentralt tema i budsjettstøttedialogen. Støtten til Menneskerettighetskommissjonen og ombudsmannskontoret har vært på et lavt nivå blant annet på grunn av kapasitetsproblemer og svak økonomistyring. Samarbeidet vil bli gjennomgått. Med støtte blant annet fra Norge er forslag til endringer av grunnloven utarbeidet. Det er startet opp et omfattende program for å støtte arbeidet med likestilling og bekjempe vold mot kvinner. Likestilling har i økende grad blitt et tema i budsjettstøttedialogen. Økningen i andelen kvinner i offentlige lederstillinger har vist en positiv fremgang.

Helse, hiv og aids

Den norske støtten har bidratt til gjennomføringen av Malawis helsesektorprogram. Fra norsk side ble mødrehelse gitt særlig prioritert også i 2007, og Norge har vært pådriver for raskere gjennomføring på dette området. Andelen fødsler som skjer i helseinstitusjoner økte fra 40 pst. i 2005/06 til 54 pst. i desember 2007. Kapasiteten ved helseutdanningsinstitusjonene er økt betydelig, både for leger og sykepleiere. Sykepleiere som andel av befolkningen har økt og er nå 1 pr. 3 304, noe bedre enn målsettingen om 1 pr. 3 500. Norge har bidratt til myndighetenes arbeid i kampen mot hiv og aids, og særlig arbeidet for å forhindre overføring av hiv-smitte fra mor til barn. Andelen av helseinstitusjoner som kan tilby forebyggende tjenester for å hindre at hiv smitter fra mor til barn er økt fra 22 pst. i juni 2006 til 55 pst. i desember 2007. Støtten til frivillige organisasjoners arbeid ble videreført og fokuserer på helse, hiv og aids, inkludert utdanning av helsepersonell. Det ble i løpet av 2007 inngått en avtale med de tre universitetssykehusene Ullevål, Haukeland og Tromsø, om støtte til et institusjonssamarbeidsprosjekt med sentralsykehuset i Lilongwe for å bedre fødselstilbudet.

Landbruk

Norge har som leder av givergruppen for landbruk aktivt støttet myndighetene i deres arbeid med å utvikle en nasjonal sektorplan for matsikkerhet og landbruksutvikling. Norge var en betydelig bidragsyter til det nasjonale såfrø- og kunstgjødselprogrammet, som i 2007 bidro til rekordstore avlinger. Det nasjonale landbruksfaglige forsknings- og utdanningsmiljøet har gradvis blitt styrket, med økt fokus på miljø og klimaendringer. Det ble etablert et klimafokusert samarbeid mellom landbruksuniversitet i Malawi og Universitetet for miljø og biovitenskap i Norge. Støtten til den nasjonale organisasjonen for småbrukere (NASFAM) har medført at småbrukere har fått betydelig økt innflytelse i forhandlinger om pris på landbruksprodukter og bedre rammevilkår for mer markedsorientert produksjon. I partnerskap med lokale aktører ble det gitt norsk støtte til et pilotprosjekt som dekker 10 000 hushold i et viktig nedbørfelt langs Malawisjøen. Dette har bidratt til at området synes å være i ferd med å snu en langvarig negativ trend og fremstår som mer robust og bedre i stand til å takle miljøendringer. Det er fra norsk side arbeidet aktivt med å øke fokus på kvinners rettigheter og likestilling innen landbrukssektorsamarbeidet. Kvinner og menn er nå likt representert i hovedstyret i NASFAM.

Budsjettstøtte/Økonomiske reformer

Etter en felles årlig gjennomgang av samlet budsjettstøtte til Malawi er vurderingen at resultatene er noe lavere enn forventet. Budsjettandelen til helse, utdanning og styresettinstitusjoner økte imidlertid i forhold til året før. Med unntak av revisjonsområdet har det vært en positiv utvikling på økonomistyringsområdet. Etterslep i avlevering av revidert statsregnskap til Parlamentet fortsatte å være et problem i 2007. Den norske støtten til Riksrevisjonen har bidratt til å heve kvaliteten og omfanget av revisjonsarbeidet. Institusjonssamarbeidet mellom Statistisk sentralbyrå og malawiske institusjoner har bidratt til bedre kvalitet på og tilgang til årlig statistikk for helse, utdanning, likestilling og fattigdom. Institusjonssamarbeidet mellom Norges Bank og Malawis sentralbank har hevet sentralbankens kapasitet.

Mosambik

Energi

Støtten til den nasjonale energisektoren gikk til utbygging av linjenettet, kapasitetsbygging i energidepartementet og støtte til utvikling av oljesekto-

ren. Landsbyelektrifiseringsprogrammet i Zambia-provinsen ble fullført, mens prosjektene i andre provinser fortsatte i samfinansiering med Sverige. To nye landsbyelektrifiseringsprosjekt ble igangsatt. Økte kostnader grunnet høy etterspørsel og økte materialkostnader, har gjort flere av prosjektene betydelig dyrere enn opprinnelig estimert. I landet som helhet førte 95 000 nye tilknytninger til at 10 pst. av befolkningen hadde tilgang til strøm ved utgangen av 2007, mot 8,5 pst. året før. Det nasjonale målet om å nå 10 pst. i 2009 ble dermed nådd i 2007.

Under samarbeidet med det nasjonale petroleumsinstituttet (INP) så man særlig fremgang på utarbeidelsen av miljøreguleringer for petroleumssektoren, forberedelsen av Mosambiks krav i tilknytning til kontinentalsokkelen og arbeidet i tilknytning til Extractive Industries Transparency Initiative. Mens kapasiteten ved INP er styrket er den fortsatt ganske svak i energidepartementet.

Fiskeri

Gjennom støtte til sektorprogrammet bidro Norge til å øke kompetansen i landets fiskeriforvaltning. Fiskerisektoren ble rammet av den høye oljeprisen og konkurranse fra Asia, noe som medførte at 20 pst. av den industrielle flåten ikke var i drift i 2007. Totalt fanget kvantum for dette fisket ble 74 pst. av planlagt fangst. En strategisk plan for utvikling av småskalafisket ble godkjent i 2007. Den norske støtten til bedret ressursforvaltning har bidratt til at Mosambik har kunnet ta i arrest 4 fiskefartøyer som har drevet ulovlig fiske. Samarbeidet mellom mosambikiske fiskerimyndigheter og Havforskningsinstituttet i Bergen ga positive resultater for forskningsbasert forvaltning av landets maritime ressurser. Et integrert landsbygdutviklingsprogram rettet inn mot småskalafiskere viste i 2007 god fremgang. Fremgangen innen akvakultur har ikke vært tilfredsstillende, og støtten til å bedre rammebetingelsene for investering i sektoren videreføres.

Helse

Gjennom støtten til helsesektoren bidro Norge til gjennomføringen av myndighetenes årlige plan. Hovedinntrykket er at det går fremover, om enn sakte. Til sammen 8 nye helsesentre ble ferdigstilt og antall helseklinikker som har spesielle rådgivningsklinikker for ungdom, økte fra 149 til 250. Det er fremdeles store geografiske forskjeller i tilgangen til helsetjenester. Tilgangen på tjenester innen behandling av hiv og aids økte. 91 nye behandlingssteder ble etablert, og rundt 44 000 flere per-

soner mottok ARV-behandling enn i 2006. 62 pst. av de som mottar behandling er kvinner. Behandlingstilbudet for gravide kvinner er også utvidet og målet om at over halvparten av fødslene skal skje på institusjon ble nådd. UNFPAs program for reproduktiv helse for ungdommer som støttes av Norge bidro til at over 1,3 millioner ungdommer mottok informasjon om reproduktiv helse og hiv og aids. Målet om at 65 pst. av alle barn under et år skal bli fullt vaksinert ble nådd.

Budsjettstøtte og styresett

Budsjettstøtten bidro til at over 61 pst. av myndighetenes totale budsjettmidler ble brukt på utgiftsområdene som er prioritert i den nasjonale fattigdomsstrategien. Den felles årlige gjennomgangen av budsjettstøtten viste gode resultater innen makroøkonomisk styring og styrking av landets finansforvaltning samt bedring over mange år i leveransen av sosiale tjenester, men langt større variasjoner innen styresett, infrastruktur og økonomisk utvikling. Skatte- og avgiftsandelen av BNP var i 2007 16,4 pst., og oversteg målsettingen på 14,9 pst. Det var få konkrete resultater å vise til i kampen mot korrupsjon. Myndighetenes arbeid med anti-korrupsjonsstrategien ble fulgt nøye. Norges viktigste bidrag til dette er gjennom støtten til finansforvaltningsreformen. Denne støtten har medført økt transparens og bedre kontrollmekanismer for bruk av offentlige midler. Gjennom norsk støtte til statistikk instituttet ble forutsetningene for måling av fattigdomsutviklingen styrket.

Tanzania

Styresett

Desentraliseringsreformen i Tanzania har bidratt til styrking av kompetansen til kommunale myndigheter og bedring av deres organisatoriske evne og rolle som leder for lokal utvikling. Tanzanias riksrevisjons rapporter fra kommunene i 2007 viser at det har vært en bedring i økonomistyringen. Det er imidlertid fortsatt betydelige mangler. Norge støttet også det nasjonale reformprogrammet for finansforvaltning. Det ble i 2007 observert en bedring i kvaliteten på offentlige innkjøp og på revisjonen av offentlig sektor. Norge har vært pådriver for å rette fokus på styresett og antikorrupsjonsarbeid i dialogen mellom giverne og tanzanianske myndigheter, og har vært leder for givergruppen på styresett.

Infrastruktur

Støtten har i hovedsak blitt gitt til det tanzanianske kommunaldepartementet, og har vært konsentrert om bygdeveier. Samarbeidet har omfattet vedlikehold, institusjonssamarbeid mellom veimyndighetene og Statens Vegvesen, et sektorprogram for bygdeveier, arbeidsintensiv teknologi og fremming av kvinnelige entreprenører. Norge har inngått en avtale med myndighetene på Zanzibar om støtte til rehabilitering av bygdeveier på Pemba. Norge har videre et pågående engasjement innen elektrifisering på Zanzibar, og i 2007 ble flere landsbyer knyttet til strømmettet, og oppgraderinger av linjer og transformatorer ble foretatt.

Miljø

Det er rettet stor oppmerksomhet mot inntekter fra naturressursene, fordelingen av disse og problemer med korrupsjon og styresett, bl.a. som følge av en studie om skogsektoren som Norge støttet.

Norsk innsats konsentreres først og fremst omkring utvikling av forvaltningssystemer for bærekraftig naturressursforvaltning. Ferdigstillingen av et nytt miljøprogram ble imidlertid sterkt forsinket som følge av at revisjonsrapporter påviste misbruk av midler under det tidligere miljøprogrammet. Profilen på det nye programmet vil bli sterkt påvirket av funnene.

Budsjettstøtte

Tanzanias oppfyllelse av de vesentligste indikatorene for å gi budsjettstøtte var moderat tilfredsstillende fra 2006 til 2007.

Tanzanias statsbudsjett var i tråd med den nasjonale fattigdomsstrategien som prioriterer infrastruktur og sosiale tjenester til befolkningen.

I budsjettstøttesammenheng har Norge lagt vekt på behovet for bedret finansforvaltning, spesielt i naturressurssektoren. Norge har også prioritert tiltak mot korrupsjon, blant annet ved å etterspørre Tanzania som medlem av Extractive Industries Transparency Initiative (EITI). Det er benyttet 230 mill. kroner til budsjettstøtte i 2007.

Tusenårs mål 4 og 5

Norge og Tanzania inngikk i februar 2007 en 5-årsavtale for å redusere mødre- og barnedødeligheten i Tanzania. Målsetningen er å bidra med en fleksibel finansiering for å øke mødre- og barnehelsen i landet. Metoden er foreslått å inneholde resultatbasert finansiering av mor- og barn-tjenester fra dis-

triktsnivå og helt ut til laveste helse-enhetsnivå, med hovedvekt på insentiver som kan få flere kvinner til å føde på klinikk/sykehus.

Uganda

Budsjettstøtte

Målet for den norske budsjettstøtten er å bidra til økonomisk og sosial utvikling gjennom økonomisk støtte til ugandiske myndigheter i gjennomføringen av den nasjonale fattigdomsstrategien, samt å bidra til forbedret finansforvaltning og styresett. For Ugandas budsjettår 2006/07 (juli-juli) reduserte Norge den planlagte budsjettstøtten fra 75 mill. kroner til 65 mill. kroner. Reduksjonen skyldtes bl.a. Ugandas håndtering av overgangen til flerpartisystem, en ikke tilfredsstillende korrupsjonsbekjempelse og tvil om fattigdomsorienteringen i statsbudsjettet. For Ugandas budsjettår 2007/08 er det utbetalt 65 mill. kroner.

Norsk budsjettstøtte følges løpende gjennom dialog med myndighetene, etablerte oppfølgingsmekanismer og reformprogrammet for offentlig finansforvaltning. Norge har også deltatt i den årlige gjennomgangen til Verdensbanken. Givernes og Verdensbankens budsjettstøttegjennomganger konkluderer med at det fortsatt er store mangler knyttet til utviklingen av demokratiet og rettstaten, men at Uganda ut fra sin historiske kontekst er på rett vei. Betingelsene knyttet til fattigdomsorientering i budsjettet synes nå å være oppfylt. De to gjennomgangene konkluderer begge med at det er framdrift knyttet til offentlig finansforvaltning og anti-korrupsjonsarbeidet. Innenfor anti-korrupsjonsarbeidet er det institusjonelle rammeverket stort sett på plass.

Styresett

Som leder av en giverlandsgruppe for fremme av demokrati og godt styresett fra august 2007 til mars 2008 brukte ambassaden mye tid på dialog med de andre 17 medlemmene av gruppen og ugandiske myndigheter over hele spekteret av politiske og styresettrelaterte saker. Ledervervet var en klar profilering av Norge. Håndtering av det internasjonale samfunns støtte til fredsprosessen og samordning av humanitær og langsiktig innsats i Nord-Uganda var sentrale oppgaver.

Norge hadde også ledervervet i givergruppen for offentlig finansforvaltning frem til sommeren 2007.

Målet for innsatsen rettet mot kvinner og likestilling er å gi kvinner mer politisk, legalt og økonomisk spillerom. Dette samsvarer med målformuleringer i landets plan for fattigdomsreduksjon.

Konkrete tiltak via FN og lokale kvinneorganisasjoner for å bringe kvinner mer inn i fredsprosessen var med på å løfte kvinneaspektet inn i fredsforhandlingene vedrørende Nord-Uganda. Norge støttet også et 3-årig program for å oppfordre til kvinnelig entreprenørskap.

Økonomisk vekst og næringsutvikling.

Målet om pålitelig elektrisitetsforsyning i Uganda er fortsatt ikke nådd. Byggingen av et vannkraftverk på 250 MW i Bujagali med støtte fra bl.a. Verdensbanken er imidlertid endelig igangsatt. Flere termiske kraftverk er under konstruksjon. Det vil likevel fortsatt være strømmangel inntil flere av de store vannkraftprosjektene er klare. Samarbeidet mellom det ugandiske nettselskapet UETCL og Statnett har styrket UETCLs evne til å operere under vanskelige forhold. Arbeidet med å bygge et norskstøttet varmekraftverk som delvis vil dekke gapet i strømproduksjonen ble påbegynt i 2007.

Norges støtte til petroleumssektoren gjennom Olje for utviklingprogrammet, har muliggjort utformingen av Ugandas nasjonale olje- og gasstrategi. Programmet omfatter bl.a. utformingen av petroleumpolitikken, lovgivning og kapasitetsbygging i den ugandiske petroleums-administrasjonen. Avtalen ble utvidet i 2007 med spesielt fokus på inntektsstyring, dataforvaltning, miljøvern/beredskap og feltutvikling.

Norges brede samarbeid med Uganda på skogsektoren siden 1960-tallet utgjør fundamentet for samarbeidet innenfor miljø, naturressurser og klima. National Forestry Authority (NFA), som Norge har støttet over lang tid, fungerer rimelig godt. Målet for støtten er å bistå Uganda med å utvikle en bærekraftig bruk av skogressursene.

Zambia

Utdanning

Den norske støtten bidro til en omfattende rekruttering av lærere, og det totale antallet barn i skolen økte med 6 pst. fra 2006 til 2007. En plan for å få til en kraftig økning i skolebyggingen ble utviklet. Gjennom et pilotprosjekt med tradisjonelle ledere ble det påbegynt rehabiliterings- og bygingsarbeid på skolebygg og lærerboliger. Kvaliteten i skolen er imidlertid fortsatt en stor utfordring. Strategisk partnerskap med frivillige organisasjoner bidro til forbedret utdanningstilbud for sårbare grupper. Norge finansierte sammen med EU en gjennomgang av den offentlige finansflyten innenfor utdanning. Myndighetene tar nå fatt i problemene innfor dette området.

Naturressursforvaltning og matvaresikkerhet

Kvaliteten på forvaltning av nasjonalparkene er forbedret. Støtten til South Luangwa har bidratt til at dette er den eneste nasjonalparken i Zambia som er økonomisk bærekraftig. Befolkningen i området rundt har høyere levestandard enn befolkningen rundt andre nasjonalparker, blant annet pga inntekter knyttet til bærekraftig turisme. Norge har støttet et program for å fremme klimatilpasset landbruk for å redusere bøndernes sårbarhet overfor tørke og flom. Studier viste at bønder som benyttet seg av denne landbruksformen var mindre utsatt for avlingssvikt under den seneste flommen som rammet deler av Zambia. Videre har Norge bidratt til å styrke den nasjonale analysekapasiteten for genmodifiserte organismer gjennom etablering av et eget nasjonalt laboratorium.

Styresett

Norge har støttet reform av offentlig finansforvaltning. Reformprogrammet har bl.a. resultert i at et elektronisk system for utbetaling av midler fra offentlige institusjoner innføres fra 2008. Det har også resultert i viktige lovutkast, infrastruktur, utstyr, opplæring samt offentliggjøring av finansielle rapporter. Norge har støttet restrukturering og kapasitetsbygging av Zambias riksrevisjons innsats mot korrupsjon faglig og finansielt. Blant annet har den tidligere presidenten blitt dømt for korrupsjon i en britisk domstol. Innenfor området kvinner og likestilling har Norge økt støtten til kvinneverdede organisasjoner. Støtten har ført til økt inntektsskaping for kvinner på lokalnivå, bevisstgjøring om kjønnsroller både blant kvinner og menn, og økt bevissthet om rettigheter blant annet hos tradisjonelle ledere. Gjennom en rettshjelpsklinikk for kvinner ble over 1300 nye saker ført for retten.

Budsjettstøtte

Den norske støtten har bidratt til gjennomføringen av den nasjonale fattigdomsstrategien, blant annet ved å vektlegge arbeidet for økt finansiering til sosiale sektorer og sentrale styresettinstitusjoner som basis for en mer effektiv utvikling i landet.

Rapport 2007, Post 78 Regionbevilgning for Afrika

For helhetlig oversikt på tvers av budsjettstrukturen over innsats til de land i Afrika som Norge samarbeider mest med, henvises til vedlegg 3, samt til årsrapport for bilateral bistand.

Angola

Energi med vekt på petroleum

Undertegning av institusjonsavtalen mellom Det angolanske petroleumsdepartementet og Oljedi- rektoratet var planlagt til sent 2007, men ble utsatt til 2008. Etter en anmodning fra det angolanske energidepartementet ble det lagt til rette for et samarbeid med SIDA om støtte til reformenheten i departementet. Norge har bidratt til et samarbeid på miljøområdet mellom petroleums-, fiskeri- og miljødepartementet om etablering av en overvåkingsplan for marine ressurser i området hvor det utvinnes olje. Det ble innledet dialog om støtte til yrkesrettet utdanning for å imøtekomme petroleumsindustriens behov for kvalifisert arbeidskraft.

Styresett og menneskerettigheter

Norge har bidratt til økt generell kunnskap om borgerrettigheter, om rettigheter til landsbykvinner og økt kapasitet i kvinneorganisasjoner, samt til å informere om FNs resolusjon 1325. Norge har bidratt til at kvinneorganisasjonen i UNITA har forhandlet fram 30 pst. kvinnerepresentasjon i alle valgte partiorgan, og har gjennom støtte til observasjon av velgerregistreringsprosessen fokusert på å bidra til høy valgdeltakelse av kvinner i forestående parlamentsvalg. Norge har bidratt til økt kunnskap om rettigheter og plikter i forbindelse med jordspørsmål og identitetskort til 41 340 gjenbosatte (tidligere internt fordrevne). Norge har også bidratt til økt kunnskap om menneskerettigheter blant ansatte i rettsvesenet og politi.

Utdanning

Norge bidro til å styrke kapasiteten i utdanningsdepartementet når det gjelder sektorplanlegging og styring, samt til å øke kvaliteten på undervisningen i grunnskolen. Det norske bidraget ble bl.a. brukt til å utarbeide en egen handlingsplan for lærerutdanningen i Angola, kursing av 20 000 lærere i grunnskolen i utdanningsreformen og ferdigstillelse av studie på kjønnsforskjeller i skolen.

Norge støttet oppbyggingen av en internat-skole for lærerutdanning. De norske midlene bidro til å øke kvaliteten på lærere og undervisning, samt til å legge til rette for økt deltakelse av kvinner og jenter både som lærere og elever. For videreutdanning for lærere som allerede er i jobb, er kvinneandelen 48 pst.

I tillegg har Norge bidratt til utarbeidelse av Angolas første kommunikasjonsstrategi for hiv og aids forebygging. Den norske støtten bidro bl.a. til etablering av 45 testsentre samt til kursing av 500

helsearbeidere, i tillegg til informasjon gjennom bl.a. regelmessige radioprogrammer på flere kanaler og informasjonshefter.

Eritrea

Demokrati, menneskerettigheter og godt styresett

En spent innenriks- og utenrikspolitisk situasjon la også i 2007 sterke begrensninger på bistandssamarbeidet med Eritrea. Svak institusjonell kapasitet førte til ytterligere forsinkelse av fremdriften i planene for statistikkutvikling og lærerutdanning. Rommet for demokratiutvikling gjennom støtte til det sivile samfunn ble ytterligere begrenset i 2007. Kun seks internasjonale frivillige organisasjoner er igjen i landet, mens lokale frivillige organisasjoner er underlagt myndighetenes strenge kontroll og må sies å være ute av stand til å spille en vesentlig rolle. Hiv og aids-programmet støttet gjennom UNICEF og UNFPA oppnådde gode resultater. Innsatsen mot kjønnslemlestelse, som Norge støtter gjennom UNFPA, har myndighetenes fulle støtte.

Fred, forsoning og stabilitet

Av internt fordrevne ble 20 800 (i overkant av 5000 husholdninger) personer gjenbosatt ved hjelp av UNDP i 2007. Norge var også i 2007 største bidragsyter til dette arbeidet, som også inkluderer videre støtte til og oppfølging av de som ble gjenbosatt i 2006. Internasjonale frivillige organisasjoners planlagte medvirkning i programmet, herunder Kirkens Nødhjelp, var av liten betydning grunnet svak koordinering og delvis manglende godkjenning av organisasjonenes planer og programmer fra myndighetenes side. Planlagt støtte til rehabilitering av mineofre ble ytterligere forsinket grunnet manglende planleggings- og gjennomføringskapasitet i UNDP og ansvarlig linjedepartement.

Etiopia

Etiopiske myndigheter påla Norge å redusere bemanningen fra 9 til 3 diplomater fra 15. september. Den reduserte kapasiteten nødvendiggjorde omfattende forvaltningsmessig restrukturering. Tiltakene som ble berørt, vil naturlig nok ha betydelig lavere måloppnåelse enn planlagt. En rekke tiltak oppnådde likevel tilfredsstillende resultater i løpet av året.

Regional integrasjon og stabilitet

Betydelig diplomatisk innsats ble nedlagt første halvår for å reetablere politisk dialog om grense-

konflikten med Eritrea og i forhold til andre regionale sikkerhetsspørsmål. Mineprogrammet i regi av Norsk Folkehjelp ble utvidet til å omfatte Somali-regionen i tillegg til Tigray. Betydelige områder, herunder omlag 300 mål jordbruksland, er ryddet, og et nytt treningssenter for minehunder i Addis Abeba ferdigstilles våren 2008. Forstudiene av vannkraftpotensialet i Karadobi (2005 og 2006) har lagt grunnlaget for en løpende dialog med etiopiske myndigheter om et strategisk viktig innsatsområde.

Menneskerettigheter, demokrati og godt styresett

Innsatsen for å styrke domstolene ble videreført. Nærmere 1100 dommere, statsadvokater og andre medarbeidere har fullført opplæringsprogrammet i menneskerettigheter. Det er dokumentert en forbedring i behandling av mistenkte i varetekt. Etiopia er pilotland for bekjempelse av kjønnslemlestelse. I flere regioner rapporteres det om nedgang i antall jenter som omskjæres. Norge har støttet opp om demokratiseringsprosesser gjennom et bredt sett av virkemidler. Norge har bl.a. støttet et konsortium av frivillige etiopiske organisasjoner som i 2007 har drevet velgeropplæring for lokalvalgene i 2008. Sivile samfunnsorganisasjoner har fortsatt sitt bevisstgjørings- og påvirkningsarbeid på sentrale menneskerettslige områder. Hele 18013 personer fikk fri rettshjelp.

Naturressursforvaltning og matvaresikkerhet

Omlegging av jordsbrukssektoren utgjør en sentral del av myndighetenes program for bekjempelse av fattigdom. Jordbruks- og naturressursforvaltningssektoren oppnådde forbedret jordbruksproduksjon både i forhold til kvalitet og produktivitet. Norge har bidratt til økt forsknings- og undervisningskompetanse og kapasitet innen naturressursforvaltning og matvaresikkerhet gjennom universitetssamarbeid. I felt har Norge arbeidet gjennom FN og frivillige organisasjoner med fokus på forbedret husdyrhold, jordbruksproduksjon og skogforvaltning i sårbare og tørre områder. Norge bistod også Etiopia i gjennomføringen av nasjonale forpliktelser i forhold til forørkningskonvensjonen.

Kenya

Justissektoren og menneskerettigheter

Norge har i samarbeid med andre givere støttet et omfattende rettsreformprogram. Blant oppnådde resultater i 2007 er igangsettelse av et nasjonalt rettshjelpprogram, treningsprogram innen det kenyanske politi, og en nasjonal antikorrupsjons-

plan. Juridiske tjenester er søkt desentralisert. Den nasjonale menneskerettskommisjonen har arbeidet med å øke folks kjennskap til menneskerettigheter og har i stigende grad arbeidet for å dokumentere og offentliggjøre episoder som menneskerettighetskommisjonen har ansett som menneskerettighetsovergrep.

Støtten til aktører i det sivile samfunn ble videreført for å styrke styresett, demokrati, menneskerettigheter, likestilling og kamp mot omskjæring av kvinner. Den norske støtten har bl.a. bidratt til økt velgerregistrering i forkant av valget i desember 2007, styrking av det nasjonale mediarådets uavhengige rolle, oppbygging av distriktvise fredskomiteer i Kenya i forkant av valget, fremme av kvinners deltagelse i valget og til oppretting av voldssenter for kvinnelige politiske kandidater. Organisasjonen «Maasai Education Discovery» har gjennom informasjonskampanjer bidratt til holdningsendringer mot kjønnslemlestelse.

Offentlig finansforvaltning

Program for styrking av offentlig finansforvaltning ble startet med finansiering fra Verdensbanken i 2006. Planlagt avtaleinngåelse om norsk støtte ble først utsatt pga. ufullstendige og dårlig presenterte arbeidsplaner. Den politiske krisen i etterkant av valget gjorde at avtalen ble utsatt på nytt.

Madagaskar

Styresett

Norsk bistand i kampen mot korrupsjon bidro til å synliggjøre denne gjennom en økning i antall saker anti-korrupsjonsbyrået fikk etterforsket. Norske midler bidro også til etablering av tre regionale domstoler for korrupsjonssaker og økonomisk kriminalitet. Norge bisto i tillegg myndighetene i etablering av en anti-hvitvaskingsenhet.

Utvikling av tilstrekkelig etterforskningskapasitet er fortsatt en utfordring, og ineffektivitet i justissektoren bremser antikorrupsjonsarbeidet. Men i forhold til landets målsetning om større åpenhet, effektivitet og desentralisering av offentlig sektor, ser man en gradvis positiv utvikling. En rekke tiltak er gjennomført for å bedre offentlig finansforvaltning. Dette har i følge Verdensbanken ført til mer effektiv håndtering av offentlige utgifter samt at innkjøpsprosedyrene har blitt mindre sårbare for misbruk.

En avtale om samarbeid innen petroleumsforvaltning ble signert i mai 2007. Samarbeidet synes å gå fremover som forventet med et særlig fokus på politikktutvikling og lovgivning.

Utdanning

Norge har vært en sentral støttespiller for myndighetene i gjennomføringen av en utdanningsreform med innføring av 7 års grunnskole og gassisk som undervisningsspråk. Andelen barn som begynner på skolen har økt fra 79 pst. i 2005 til 85 pst. i 2007. Samtidig har rekruttering av lærere økt med 20 pst. Store utfordringer er fortsatt knyttet til andelen barn som fullfører grunnskolen. 50 av 111 skoledistrikter har en fullføringsandel på under 45 pst.

Norge har bidratt til miljøundervisning gjennom et «grønt» skoleprosjekt som hadde oppstart i 2007. Norsk støtte har også bidratt til bygging av 206 klasserom og 7 pedagogiske sentre.

Landbruk

Gjennom en 5 års avtale om utfasing av støtten til landbrukssektoren, som ble inngått i 2007, har Norge støttet anvendt forskning og veiledning innen jordbruk og husdyrhold for å sikre bedre avlinger og jordbruksteknikker. Støtten bidro til omstrukturering av et nasjonalt forsknings- og utviklingssenter innen jordbruk og husdyrhold (Fifamanor) med henblikk på styrket kapasitet og bedre finansiell bærekraft.

Mali

Utdanning

Den norske støtten gikk til det nasjonale utdanningsprogrammet og bidro til at andelen barn innskrevet i skolen økte fra 60 pst. i 2001 til 72 pst. i 2005. Men selv om andelen har økt, er det en utfordring at kun 41,6 pst. av elevene fullfører grunnskolen. Forskjellen i andel jenter og gutter i grunnskolen har gått noe ned siden programmet startet i 2001. Antallet utdannede lærere har blitt tredoblet siden 2002, men fortsatt gjenstår mange utfordringer, bl.a. når det gjelder lærebøker, lærerutdanning og antall klasserom.

Styresett og menneskerettigheter

Rettighetsperspektivet står sentralt i det svensk-norske fellesprogrammet. Støtten til demokratistyrking gjennom et samarbeid mellom fire frivillige organisasjoner, blant dem Kirkens Nødhjelp, har gitt positive resultater innen naturressursforvaltning, inkludert desentralisering, og i reduksjon av konflikter relatert til ressursknapphet. Andel kvinnekampanjer i lokale strukturer har økt. Kjønnslemlestelse av kvinner er redusert noe (92 pst. i 2001 til 85 pst. i 2006) og støtten til UNICEFs program for beskyttelse av barn og fremme av

menneskerettigheter har bidratt til økt fødselsregistrering.

Bærekraftig forvaltning av naturressurser

Innsatsen har vært konsentrert om vann og skog. Støtten til lokal og bærekraftig forvaltning av naturressurser i det sårbare indre Niger-deltaet har blitt vurdert som et effektivt instrument for å bedre lokalsamfunnets produktivitet og familiers velferd. Lokale institusjoner er styrket og har fått kapasitet til å forvalte skog og biologisk mangfold på en mer bærekraftig måte.

Nigeria

Petroleumsforvaltning

Nigerias petroleumsadministrasjon har gjennom store deler av 2007 vært inne i en større reformprosess. Dette har ført til klarheter når det gjelder ansvarsforhold og dermed til forsinkelser i gjennomføring av enkelte samarbeidsprosjekter. Med det norske oljedirektoratets hjelp har Nigerias petroleumsdirektorat bygget opp et nasjonalt datasenter og et system for lagring av geologiske og geofysiske data. Som et resultat av det institusjonelle samarbeidet, er det etablert en ny strategi for HMS-tiltak og kontroll. Workshop om avvikling av gassbrenning og utvikling av en gasstrategi for effektiv utnyttelse av produsert gass, ble avholdt i Lagos. Prosjektet for etablering og drift av et opplæringscenter for arbeidere i oljeindustrien og sertifisering av nigerianske leverandørbedrifter, er videreutviklet. Det nigerianske miljødepartementet har i 2007 fått bistand i forbindelse med høringen av et regelverk om konsekvensanalyser ved igangsettelse av prosjekter, inkludert olje- og gassprosjekter.

Styresett

Den norske støtten har bidratt til utarbeidelse av et styringsverktøy for nasjonal konfliktløsning, og til forberedelse av en nasjonal fredspolitik. Innenfor arbeidet med økt transparens er det gjennomført treningsprogram og produsert og distribuert en manual for embetsverket rettet inn mot anbud, kontraktsregler og anti-korrupsjon. Det er med norsk støtte gjennomført opplæring av politi i menneskerettighets- og kvinne/familierelaterte spørsmål, og etablert menneskerettighetskontorer for å gi kvinner adgang til rettshjelp. Støtte fra Norge har også bidratt til den første årlige rapporten om menneskerettighetssituasjonen i Nigeria i regi av Menneskerettighetskommisjonen.

Norge støttet i 2007 et returprosjekt drevet av IOM. Støtten skulle bidra til å legge til rette for frivillig retur av nigerianske prostituerte i Norge. Så langt er ingen repatriert fra Norge under programmet, men IOM har brukt støtten til utdanning og informasjonsarbeid for å forberede retur.

Sudan

Sudan var i 2007 blant de landene som mottok mest norsk bistand. Siden fredsavtalen Comprehensive Peace Agreement (CPA) ble undertegnet i 2005 har Norge bidratt aktivt på flere områder, både politisk og økonomisk til gjennomføring av avtalen og konsolidering av freden. Norge hadde bl.a. ledervervet i overvåkingskommisjonen Assessment and Evaluation Commission (AEC) ut 2007.

Over regionbevilgningen har Norge bidratt til institusjons- og kapasitetsutvikling for å fremme demokratisk styresett i Sør-Sudan, blant annet til presidentkontoret og til oppbygging av et eget statistikkbyrå. Samarbeidet mellom Statistisk Sentralbyrå (SSB) i Norge og Southern Sudan Commission for Census, Statistic and Evaluation (SSCCSE) var viktig som forberedelse til folketellingen i Sør-Sudan. Den norske bistanden har blitt kanalisert gjennom FN-organisasjoner, offentlige institusjoner og frivillige organisasjoner. Innføring av ny felles valuta ble også støttet i samarbeid med det internasjonale giversamfunnet, og den er nå i bruk over hele landet.

Videre har Norge bidratt til økt bærekraft i landbruket og til produksjon av mat i Sør-Sudan samt bekjemping av guineaorm, gjennom samarbeid med frivillige organisasjoner. I tillegg ble det lagt til rette for langsiktig videreføring av støtte gjennom norske frivillige organisasjoner til utdanning og utvikling i Sør-Kordofan.

Sør-Afrika

Styresett og menneskerettigheter

Norsk støtte har bidratt til større gjennomslag for rett til bolig og bedre sanitære forhold. Behandlingen i domstoler av saker knyttet til seksuelt misbruk av barn er bedret og lov mot seksualforbrytelser er trådt i kraft. Videre har støtten bidratt til opplæring av personell som er i kontakt med voldsutsatte kvinner og styrking av rådgivningssentre for aidssykes pasientrettigheter.

Miljø- og naturressursforvaltning

Norsk støtte til opplæring i bruk av miljøanalyser og arbeid med lovgivning innen luftforurensing er videreført. Kapasitetsbygging i sør-afrikansk miljø-

forvaltning er styrket og nye verktøy for å overvåke truede arter er utviklet. Arbeidet med planting av 300 000 trær i Soweto fram mot fotball-VM i 2010 er videreført. Fiskeri- og kystdirektoratet har med norsk støtte fått økt kompetanse om oppdrett, utforming av politikk og lovverk og testing av arter med kommersielt potensial.

Forskning og høyere utdanning

27 nye samarbeidsprosjekt mellom norske og sør-afrikanske forskningsinstitusjoner ble igangsatt, herunder mange med fokus på miljø. Norsk støtte har bidratt til at rekrutteringen til sør-afrikanske universiteter økte fra 2005 til 2007 og at flere kvinner tar høyere utdanning. Flere fullførte studiene i 2007 enn i 2001. Norsk støtte har videre bidratt til at tiltak for bedre læringsmiljø og oppgradering av administrative systemer ved ni universiteter er gjennomført.

Energi

Begrenset kapasitet i det sør-afrikanske energidepartementet har ført til svakere framdrift enn forventet i samarbeidet, som derfor har fått et nytt fokus med vekt på fornybar energi og klima. Norsk støtte har bidratt til at Handlingsplan for fornybar energi er utarbeidet og studier vedrørende alternative energikilder er utført. Sør-afrikansk strategi for bruk av den grønne utviklingsmekanismen er utarbeidet. Utarbeiding av en nasjonal integrert energiplan er påbegynt med norsk støtte.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 2 843,5 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordelingen av bevilgningen: Tanzania 512 mill. kroner, Mosambik 418 mill. kroner, Zambia 340 mill. kroner, Malawi 280 mill. kroner, Uganda 223 mill. kroner, Etiopia 110 mill. kroner, Sudan 100 mill. kroner, Madagaskar 80 mill. kroner, Burundi 75 mill. kroner og Liberia 75 mill. kroner. Til andre land og til regionale tiltak foreslås avsatt 630,5 mill. kroner.

Kap. 151 Bistand til Asia

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Bistand til hovedsamarbidsland i Asia, <i>kan overføres</i>	120 000		
72	Bistand til Afghanistan, <i>kan overføres</i>		250 000	500 000
78	Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	674 029	558 600	538 600
	Sum kap. 151	794 029	808 600	1 038 600

Asia består av land med høy økonomisk, industriell og urban vekst og høy befolkningstetthet. Regionen har noen av verdens ledende økonomier, så vel som noen av verdens fattigste land. De økonomiske forskjeller innen hvert enkelt land er store. Totalt lever over 600 millioner mennesker i regionen under fattigdomsgrensen. Flere land sliter med svakt styresett, mangelfull demokratisk utvikling og systematiske brudd på menneskerettighetene. Enkelte land er også preget av sterke

interne politiske, etniske og til dels sekteriske spenninger preget av høyt voldsnivå og borgerkrigsliknende tilstander. Likevel er den økonomiske utviklingen positiv, og flere av landene ser ut til å kunne nå tusenårsålet om en halvering av fattigdommen. Økte olje- og matvarepriser kan endre dette bildet. Pakistan og Vietnam er definert som pilotland for gjennomføringen av ett FN på landnivå, et grunnleggende element i oppfølgingen av Stoltenberg-panelets rapport om FN-reform.

Tabell 9.3 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Asia

	BNI per innbygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Velferds- indeksen (HDI-indek- sen) ³	Barne- dødelighet (pr. 1000 fødte) ⁴	Kvinner estimerte pst.andel av lønn ift. Menn ⁵	Pst.andel barn innskrevet på skole ⁶	Pst.andel av befolk- ningen med tilgang til forbedret/ trygt drikkevan ⁶	Korrup- sjons- indeks ⁷
	2006	2006	2005	2006	2005	2006	2006	2007
Afghanis- tan	Tall ikke til- gjengelig	Tall ikke til- gjengelig	Tall ikke til- gjengelig	Tall ikke til- gjengelig	Tall ikke til- gjengelig	Tall ikke til- gjengelig	22	1,8
Bangla- desh	450	64	54,7	69	46	92,1 ⁸	80	2,0
India	820	64	61,9	76	31	94,2	89	3,5
Indonesia	1420	68	69,7	34	46	98,4	80	2,3
Kina	2000	72	77,7	24	64	Tall ikke til- gjengelig	88	3,5
Nepal	320	63	53,4	59	50	80,1 ⁸	89	2,5
Pakistan	800	65	55,1	97	29	65,6	90	2,4
Sri Lanka	1310	75	74,3	13	41	96,7 ⁸	82	3,2
Vietnam	840	71	73,3	55	70	94,7 ⁹	62	2,6
Øst-Timor	700	57	51,4	17	Tall ikke til- gjengelig	68,1 ¹⁰	92	2,6

¹ BNI/innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Development Indicators

² Kilde: World Development Indicators

³ Velferdsindeksen (HDI indeksen) viser maksimum 100 og minimum 0. Indeks under 50 regnes som lav velferd.

Kilde: Human Development Report (UNDP)

⁴ Dødelighet per 1000 barn under 5 år. Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

⁵ Kilde: Human Development Report (UNDP)

⁶ Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁷ Transparency International. Corruption Perceptions Index. Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon

⁸ Tall fra 2004

⁹ Tall fra 2000

¹⁰ Tall fra 2005

Demokratiske institusjoner, ikke minst uavhengige medier, står fortsatt svakt i flere land i regionen. Politisk uro, styresettproblemer og manglende respekt for menneskerettigheter er et utbredt problem, spesielt i Burma og Nord-Korea. Flere land sliter med en mangelfull utviklet justis-sektor, korrupsjon, narkotikatraffikk, mangelfull overholdelse av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner og –forpliktelser, og overholdelse av generell lov og orden. På den positive siden er det gjennomført flere demokratiske valg i flere land i regionen, og menneskerettighetssituasjonen har forbedret seg betydelig i land som for eksempel Indonesia.

Mange land har meget lavt velferdsnivå ifølge UNDPs Human Development Index. Bistand pr. innbygger varierer betydelig. Barnedødeligheten pr. tusen fødte barn er på vei ned for alle land, men er fortsatt meget høy i Norges samarbeidsland. Forholdstallet for jenter og gutter under utdanning, tyder på at arbeidet for økt likestilling gir resultater. Korrupsjonsnivået er betydelig i flere land i Asia, jf. tabell 9.3, med variende grad av politisk vilje og evne til å bekjempe korrupsjon i enkelte land.

Den økonomiske veksten i Øst-Asia har vært på over 10 pst. de siste par årene, men er noe lavere i 2008 (om lag 8,5 pst). Veksten i Sør-Asia

har ligget på rundt 8 pst. de siste årene. I Øst-Asia har andelen mennesker som lever av mindre enn 1 USD pr. dag gått ned fra 30 pst. i 1990 til om lag 10 pst. i 2006, hvilket betyr at tusenårs målet om en halvering av fattigdommen innen 2015 allerede er oppnådd. I Sør-Asia har andelen fattige gått ned fra 40 pst. i 1990 til om lag 30 pst. i 2006. Dersom trenden fortsetter vil Sør-Asia nå tusenårs målet om halvering av fattigdom innen 2015. Det vil imidlertid fortsatt være store forskjeller mellom landene og betydelige inntektsforskjeller internt i mange land både i Sør- og Øst-Asia.

Anslagsvis 70 – 80 pst. av verdens naturkatastrofer finner sted i Asia, og disse representerer en vedvarende kilde til usikkerhet. Katastrofene er ofte voldsomme og langvarige, og gjenoppbyggingen tar som regel lang tid.

Utviklingssamarbeidet i Asia vil i 2009 være fokusert på regjeringens prioriterte områder både gjennom tematisk innsats og som tverrgående temaer integrert i andre programmer. Gitt de berørte landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere for å imøtekomme ulike behov. For å nå de overordnede målsettingene om fattigdomsbekjempelse og demokratisk utvikling, vil også innsatsen med hensyn til menneskerettigheter, utdanning, helse og landsbygduvikling videreføres. I tråd med regjeringens føringer vil kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har spisskompetanse bli gitt prioritet.

Det er viktig å sikre stabile rammebetingelser for videre utvikling. Den norske utviklingsinnsatsen vil i tråd med regjeringens prioriteringer i særlig grad videreføre støtten til fredsbygging, menneskerettigheter og godt styresett. Land som er eller har vært rammet av voldelige konflikter er spesielt viktige i denne sammenhengen. I konfliktområder vil støtten ha en særlig konfliktsensitiv innretning, med tanke på hvordan den kan bidra til konfliktforebygging og – demping og fredsbygging.

Kvinner og likestilling er høyt prioritert innen regjeringens utviklingssamarbeid i Asia, og det er allerede betydelig innsats på dette området, både i form av spesifikke kvinnerettede tiltak og tiltak mot menneskehandel samt integrert i øvrig utviklingssamarbeid.

Asia står overfor store nasjonale og regionale miljøutfordringer med globale konsekvenser. Den sterke økonomiske veksten og urbaniseringen fører til stadig mer forurensning og bidrar til en forverring av klimaproblemene. Det høye produksjonsnivået og befolkningsveksten i Asia fører også til overbeskatning av naturressurser og et meget intenst jordbruk, hvilket igjen setter livsgrunnlaget

til de fattige og et bærekraftig miljø i fare. Som ledd i regjeringens klimasatsning har arbeidet med å etablere klimasamarbeid med flere asiatiske land hatt høy prioritet i 2008, og samarbeidet ventes å komme over i en mer operativ fase i 2009.

Den internasjonale matvarekrisen, med kraftige prisøkninger på basismatvarer, utgjør en alvorlig trussel mot den økonomiske veksten i Asia, og kan i verste fall reversere mye av den fattigdomsreduksjon som har funnet sted de senere år.

Miljø- og naturressursforvaltningen er generelt svakt utbygd i regionen, med mangelfull oppfølging av internasjonale miljøkonvensjoner. Fra norsk side vil man videreføre arbeidet som ble startet i 2006, med ytterligere å øke innsatsen innen miljøsektoren. Styrking av nasjonal forvaltningskapasitet og regionalt samarbeid tilknyttet gjennomføring av internasjonale miljøkonvensjoner vil bli fulgt opp. Norge har videre betydelig kompetanse innen miljøteknologi, og det legges opp til en videreutvikling av samarbeidet på dette feltet med flere land i Asia. Norge vil også bistå enkelte ressursrike land i Asia med å gjennomføre kriteriene i Extractive Industries Transparency Initiative som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien til myndighetene. Det er et viktig ledd i vår støtte til korrupsjonsbekjempelse.

Flere av landene i regionen, spesielt de med sterk økonomisk vekst, står overfor store utfordringer med hensyn til å kunne dekke et stadig økende energibehov. Fra norsk side vil innsatsen på energiområdet i Asia videreføres og gradvis økes. Norsk kompetanse på energisektoren, spesielt innen petroleumsforvaltning, er etterspurt, og regjeringen vil videreføre satsningen på dette området.

Regjeringen vil også i noen land videreføre satsningen på utdanning som et viktig element i fattigdomsbekjempelsen, arbeid for likestilling og indirekte i innsatsen for fred.

Post 72 Bistand til Afghanistan, kan overføres Situasjonsbeskrivelse

Innsats for sikkerhet, stabilitet og vekst i Afghanistan er en langsiktig oppgave. Landet står fortsatt overfor store utfordringer i forhold til å skape stabilitet, forbedre styresett, menneskerettigheter og fremme sosial og økonomisk utvikling. De humanitære utfordringene er store og sikkerhetstruslene er økende. Statsinstitusjonene er svake. Korrupsjon er utbredt. Landet er verdens største produsent av opium.

Det ble i 2004 og 2005 avholdt demokratiske valg på president, nasjonalforsamling og provins-

forsamlinger. En fjerdedel av nasjonalforsamlingens medlemmer er kvinner. Den afghanske statsmakten er på papiret sentralisert med sin forankring i et presidentstyre, men i praksis fragmentert. Maktkampen forsterkes av uavklarte ansvarsforhold mellom parlamentet, regjeringen og domstolene. Parlamentet mangler erfaring med lovbehandling og politikktutforming og derfor også en forståelse av sin rolle. Det faktum at konstitusjonen er vag på en rekke området åpner opp for ytterligere politisering.

Lovverket basert på den nye grunnloven er under utvikling og statsinstitusjonene bygges opp. Reformen av offentlig administrasjon og sikkerhetssektor går sakte fremover. Det er mangel på felles visjoner og strategier og på et pålitelig byråkrati. Utnevning til høytstående stillinger i statsadministrasjonen baseres fortsatt i større grad på personlige forbindelser enn på faglige kvalifikasjoner. Opprettelsen av direktoratet for lokalt styresett (IDLG) er et positivt tiltak for å reformere offentlig sektor på lokalt plan. Direktoratet støttes av Norge.

Den ustabile politiske situasjonen svekker en ansvarliggjøring av afghanske myndigheter på en rekke områder. Ikke minst gjelder dette innenfor rettssikkerhet og menneskerettigheter. Justisministeriet er nå i gang med å opprette en egen menneskerettighetsenhet som skal overvåke og koordinere menneskerettighetssituasjonen i landet.

Korrupsjonen er økende og antikorrupsjonsarbeidet er fragmentert, med manglende oppfølging av afghanske myndigheter. Økonomien domineres fortsatt av narkotika, og produksjonen økte igjen i 2007. Myndighetene har besluttet å gjennomføre president- og provinsrådsvalg høsten 2009 og parlaments- og distriktsrådsvalg sommeren 2010. Det er imidlertid knyttet stor usikkerhet – spesielt grunnet den forverrede sikkerhetssituasjonen i landet – til gjennomføringen av valgene. Det er forventet at valgkampen vil forsterke de politiske spenningene i landet.

Til tross for store utfordringer er det betydelige fremskritt på flere områder. Makroøkonomisk fortsetter trenden med stabilitet og lav inflasjon. BNP per innbygger har økt med 70 pst. siden 2002, men den kraftige veksten i BNP de første årene siden 2002 har det ikke vært mulig å opprettholde. Det har likevel vært store økninger år for år i statlig inntjening og investeringer. Veksten har vært særlig sterk i byggebransjen med vekt på infrastruktur og boligbygging. Afghanistan har betydelige reserver med olje og gass, samt mineraler, som kan få økt betydning for den formelle økonomien fremover. En ny oljelov ble godkjent i det afg-

hanske parlamentet i juni. Norges petroleumssamarbeid med Afghanistan er etablert på de to pillarene kompetansebygging og spesialrådgiving i forbindelse med den første anbudsrunder for gassutvinning.

Mer enn 6 millioner barn har fått skolegang, og det er en bevisst satsing på å legge til rette for at flere jenter tar utdanning. Antallet lærere har økt kraftig. Ti universiteter er etablert rundt om i landet, mens knapt ett fungerte under talibanregimet. Husholdundersøkelser tyder på at dødeligheten for barn under 5 år er redusert med en fjerdedel, og det anslås at 80 000 færre barn dør hvert år i dag enn under Taliban. 85 pst. av den afghanske befolkningen bor i dag i områder med et helsetilbud mot 9 pst. i 2004, og tilbudet på helsetjenester er de siste årene blitt tredoblet. Mer enn 4 000 klinikker og helsestasjoner er åpnet de siste fire årene.

Mer enn 13 000 kilometer av veinettet er enten utbedret eller bygd. Om lag 8 millioner udetonerte eksplosiver er blitt uskadeliggjort. Når det gjelder tilgang på kommunikasjonstjenester er det i dag om lag 4,5 millioner mobilabonnter i Afghanistan. Fem millioner flyktninger er vendt tilbake. Demobilisering og reintegrering av 63 000 tidligere milittsoldater er gjennomført.

Situasjonen preges likevel av at et sterkt, men fragmentert internasjonalt samfunn møter et svakt og fragmentert Afghanistan. Dette byr på store utfordringer for utviklingssamarbeidet. Effektiv arbeidsdeling og koordinering av internasjonal innsats er avgjørende for å lykkes.

Den afghanske utviklingsplanen Afghanistan National Development Strategy (ANDS) ble godkjent av presidenten den 21. april 2008 og fikk bred internasjonal støtte på Afghanistan-konferansen i Paris 12. juni i år. Planen vil danne grunnlaget for det videre arbeidet for statsbygging og utvikling i landet. Norge lovet på konferansen minst 750 mill. pr år til Afghanistan i femårsperioden 2008 – 2012. Innretningen av den norske støtten - som skissert i utenriksministerens redegjørelse for Stortinget 5. februar 2008 - ligger fast og godt innenfor rammene av den afghanske utviklingsplanen. I kommende periode skal dette videreføres i tillegg til at det skal satses ytterligere på reform av styresett herunder kampen mot korrupsjon, jordbruk, energi og inntektsskapende arbeid gjennom bedre rammebetingelser for privat næringsliv. Norge vil støtte UNAMA og FN-systemet i å ta en større rolle i utviklingssamarbeidet, med økt tilstedeværelse nasjonalt og lokalt i landet. Det opprettholdes fleksibilitet i budsjettene for å bidra til dette.

Mål

Norges engasjement i Afghanistan skal bidra til å fremme varig og stabil fred gjennom

- Økt sikkerhet
- Godt styresett/respekt for menneskerettighetene
- Økonomisk og sosial utvikling med vekt på utdanning og landsbygdutvikling
- Kvinners deltakelse i politiske og økonomiske prosesser

Rapport 2007

(Posten ble opprettet i 2008. Resultatrapport for 2007 er knyttet til bevilgningen på kap.post 151.78 Regionbevilgning for Asia).

Norges profil i 2007 var kapasitetsbygging av sentral forvaltning, lokalt styresett og antikorrupsjon, utdanning og landsbygdutvikling. Olje-for-Utvikling-samarbeid kom i gang etter anmodning fra Gruvedepartementet. Det har i første rekke vært arbeidet med en plan for å bygge opp kapasiteten i ministeriet.

Styresett

Offentlig forvaltning har lav kapasitet både på sentralt og lokalt plan. Flergiverfondet Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF) er en viktig kanal for norske støtte, både til å dekke driftskostnader i nasjonalbudsjettet og til utviklingsprogrammer. Myndighetene har i økende grad blitt involvert i fondet. Afghansk finansforvaltning har blitt styrket på flere områder. Norge har bidratt til kapasitetsbygging gjennom Civil Service Leadership Development samt gjennom støtten til Civil Service Institute. Myndighetene tar fremdeles ikke reelt ansvar for korrupsjonsbekjempelse, og Verdensbanken har til nå avslått norske ønsker om en antikorrupsjonsparagraf i ARTF. Det internasjonale samfunnet fremmet et veikart for korrupsjonsbekjempelse i februar 2007 som ble akseptert av afghanske myndigheter på Afghanistan Development Forum april samme år. Dette har foreløpig ikke blitt fulgt opp på afghansk side, men de fornyet sine forpliktelser på giverkonferansen i Paris i juni 2008. 90 mill. kroner gikk gjennom ARTF til ikke-øremerket støtte til myndighetenes driftsbudsjett.

Norge har bidratt til bekjempelse av narkotika bl. a. gjennom Norges bidrag til personell til narkotikadomstolen gjennom Styrkebrønnen. Den nasjonale handlingsplanen for kvinner ble ferdigstilt i 2007, men er ikke lansert for sommeren 2008. Noe arbeid er gjennomført i prosessen med utarbeidelse av den afghanske utviklingsplanen.

Utdanning

Det er nå nasjonalt 6 millioner barn som nå går på skolen (fra under 1 million i 2001), hvorav over en tredjedel jenter. Utdanningsdepartementet har i samarbeid med International Institute for Educational Planning (IIEP) og med norsk støtte utarbeidet og lagt frem en fem-årig strategi for utviklingen av utdanningssektoren. Videre samarbeid med IIEP innen kapasitetsbygging pågår. Norge har gjennom støtte på 60 mill. kroner til det nasjonale utdanningsprogrammet bl a bidratt til at det ble bygget 3704. Det ble øremerket 30 mill. kroner til Faryab provinsen for mobilisering, opprettelse av skolekomiteer og bygging av 82 skoler. Det jobbes mot full skoledekning i Faryab provinsen. Norge har støttet alfabetisering for kvinner og jenters utdanning gjennom UNICEF. I tillegg til innsats gjennom myndighetene og FN har også frivillige organisasjoner fått norsk støtte til et bredt engasjement innen utdanning. Flyktningshjelpen, Afghanistankomiteen, Kirkens Nødhjelp og Aga Khan Foundation har bygd skoler og bidratt til bred innsats for voksenopplæring og opplæring av lærere.

Landsbygdutvikling

NSP anses som et av de mest vellykkede nasjonale programmer der målet er å stimulere befolkningen til å ta del i egen utvikling gjennom samarbeid og felles innsats, noe som har fremmet forsoningsprosessen og virket konfliktforebyggende. Programmet har drevet kapasitetsbygging av 21.600 lokalsamfunnsråd, der kvinner og menn – i hovedsak analfabeter – har lært om gjenoppbygging, prioritering og gjennomføring av prosjekter til felles beste. Hittil er 31.449 slike prosjekter finansiert og gjennomført. Norge støttet programmet med 30 mill. kroner i 2007. National Area Based Development Program (NABDP) bygger på samme modell som NSP, men på distriktsnivå. En treårig avtale for Faryab provinsen (2006-08) er gjennomført og det er etablert distriktsråd i alle distrikter. Nasjonalt er det opprettet 276 distriktsråd (75 pst. dekning), derav 41 med både kvinner og menn. Også på landsbygdutvikling har de tre norske frivillige organisasjonene Flyktningshjelpen, Kirkens Nødhjelp og Afghanistankomiteen et omfattende engasjement med norsk støtte. En utfordring ligger i forholdet mellom de ulike lokale råd som opprettes i regi av ovennevnte initiativ, samt initiativ som Independent Directorate for Local Governance (IDLG) og andre norskstøttede tiltak som demobilisering av militser.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 500 mill. kroner.

Post 78 Regionbevilgning for Asia, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse****Nepal**

2007 ble nok et dramatisk år i Nepal, og særlig uro og generalstreik i lavlandet Terai skapte problemer selv om situasjonen i resten av landet ble forbedret. Etter å ha vært utsatt to ganger ble valg til grunnlovgivende forsamling holdt i april 2008. Den tidligere opprørsbevegelsen Nepals Kommunistparti (Maoistene) fikk ca. 30 pst. av stemmene og om lag 40 pst. av plassene. Forsamlingen ble langt mer representativ enn noen tidligere forsamling i Nepal, blant annet med en kvinneandel på over 30 pst. og med mange grupper som tidligere ikke har vært representert. Den grunnlovgivende forsamlingen trådte første gang sammen 28. mai 2008, og erklærte på dette møtet landet som republikk. Maoistleder Pushpa Kamal Dahal (tidligere kalt Prachanda) ble 18. august tatt i ed som statsminister i den føderale, demokratiske republikken Nepal.

Urolighetene i lavlandet førte til lavere produksjon innen industri og landbruk, og den økonomiske veksten var på kun 2,5 pst. i perioden juni 2006 til juli 2007.

Norsk støtte til Nepal bygger på landets fattigdomsstrategi. Formålet er å bidra til en fredelig og demokratisk utvikling i Nepal gjennom hovedinnsatsområdene godt styresett/menneskerettigheter, utdanning og næringsutvikling/energi. Kvinners deltakelse i politiske og økonomiske prosesser tillegges betydelig vekt.

Pakistan

Det politiske bildet i Pakistan har i 2007 vært kripepreget, primært på grunn av konstitusjonelle spørsmål knyttet til presidentvalget. Situasjonen ble ytterligere forverret etter at det ble innførte unntakstilstand 3. november og Høyesterett ble avsatt. Begrunnelsen for de ekstrakonstitusjonelle tiltakene var den forverrede sikkerhetssituasjonen og det som ble oppfattet som Høyesteretts utidige innblanding i den utøvende makts politiske ansvarsområde. President Musharraf holdt imidlertid sitt løfte om å fratse stillingen som hærsjef, og i slutten av november avla han ed som sivil president. I løpet av høsten returnerte de to sentrale opposisjonspolitikere Nawaz Sharif og Benazir

Bhutto fra eksil for å lede valgkampen til partiene sine. Samtidig med den politiske uroen fant det sted en rekke omfattende terrorhandlinger fra militante grupper rettet mot politi, det militære og politiske frontfigurer. Benazir Bhutto ble drept i et attentat i forbindelse med et valgmøte i slutten av desember.

Valget på nasjonal- og provinsforsamlingene som fant sted i februar 2008 ble gjennomført på en tilfredsstillende måte, og resultatet ble akseptert av både regjeringskoalisjonen og opposisjonspartiene. De religiøse partiene fikk en meget begrenset oppslutning. Menneskerettighetssituasjonen preges fortsatt av systematisk og alvorlige brudd. Svak rettsikkerhet, vilkårlig maktutøvelse, korrupsjon og vold, diskriminering og utbredt fattigdom preger landet. Makroøkonomisk har landet inntil nylig hatt en positiv utvikling til tross for at betalingsbalansen er forverret og inflasjonspresset er rekordhøyt. Den negative trenden er bekymringsfull og kan true bærekraften i økonomien. Energi- og matvarekrisen er spesielt kommet i fokus. Myndighetene har annonsert rasjonering fram til 2011.

Norsk støtte til Pakistan fokuserer på godt styresett, herunder demokratisk utvikling, styrking av menneskerettighetene og likestilling, samt grunnutdanning. Pakistan er også definert som et pilot land i regjeringens bilaterale satsing på tusenårsmaal 4 og 5 for å redusere barne- og mødredødelighet, jf. kap.post 169.70. Kultursamarbeidet med Pakistan står også sentralt, jf. kap.post 160.73. Den ustabile politiske situasjon, med negativ utvikling med hensyn til sikkerhet vil utgjøre en betydelig risiko for forsinket gjennomføring av prosjekter. Det nære samarbeidet med andre givere og FN-systemet gjør norskstøttede prosjekter mindre sårbare i så måte.

Sri Lanka

2007 var preget av omfattende krigshandlinger i nord og øst, men også væpnede aksjoner i andre deler av landet. Flere tusen mennesker ble drept. Regjeringsstyrkene fikk militær kontroll over det østlige Sri Lanka i 2007 og har i 2008 rykket dypt inn i området tamiltigrene kontrollerte i nord. Regjeringen sa opp våpenhvileavtalen med Tamiltigrene i januar 2008. Det har ikke vært fredsforhandlinger mellom partene siden 2006. Antall bortføringer og forsvinninger var høyt i 2007 og i første halvdel av 2008, herunder journalister og hjelpearbeidere. Få slike saker blir etterforsket eller oppklart, og straffefrihet er en hovedutfordring på menneskerettighetsområdet. Regjeringen motsette seg bestrebelsene til FNs Høykommissær for

menneskerettigheter på å utvide nærværet i landet. Det har også vært store utfordringer på det humanitære området som følge av konflikten de siste to årene, ikke minst et vesentlig antall nye internflyktninger, selv om mange senere har kunnet reise tilbake.

Sri Lankas vekst i BNP ble redusert fra 7,2 pst. i 2006 til 6,7 pst. i 2007. Befolkningen sliter med høye levekostnader, eskalerende inflasjon (26 pst.) og utbredt korrupsjon. Omkring 23 pst. av befolkningen lever under fattigdomsgrensen. Fattigdommen er de siste årene knapt redusert på landsbasis, og i flere provinser har fattigdommen økt.

Norges hovedmål på Sri Lanka er å bidra til en politisk løsning på konflikten og til en varig og stabil fred. Utviklingssamarbeidet skal støtte opp under dette målet, og hovedinnsatsområdene er fredsbygging og økonomisk utvikling, inkludert energi. Kvinners rolle i politiske og økonomiske prosesser tillegges betydelig vekt.

Øst-Timor

Øst-Timor har store olje- og gassforekomster on- og offshore. Øst-Timor er imidlertid fortsatt Asias fattigste nasjon, og har den høyeste fødselsrate i verden.

Valget og innsettelse av ny president og regjering i 2007 gikk rettmessig for seg. Ny politisk uro oppstod da president Ramos-Horta og statsminister Gusmao ble utsatt for attentatforsøk i februar 2008, og en to måneders unntakstilstand ble innført. De statlige organer og institusjoner fungerte i overensstemmelse med konstitusjonen etter attentatene og situasjonen har nå roet seg. Sikkerhetssituasjonen er imidlertid skjør og flere titalls tusen internt fordrevne lever fortsatt i flyktningleirer.

Øst-Timor har begrenset kapasitet innen styresett og administrasjon. Fortsatt faglig bistand i årene fremover er derfor nødvendig for å videreutvikle et godt styresett og en velfungerende administrasjon. Norsk støtte til Øst-Timor er bidrag til myndighetenes arbeid for godt styresett, fattigdomsbekjempelse og økonomisk vekst. En ny 5-årig intensjonsavtale innen utviklingssamarbeidet er undertegnet i 2008. Den norske innsatsen fokuserer på godt styresett, herunder støtte til kvinner, barn og unges rettigheter, parlamentet og justis-sektoren, samt naturressursforvaltning (olje og energi). Miljøhensyn inngår som en sentral komponent i olje og energiinnsatsen.

Andre land

Samarbeidet med India skjer innenfor rammen av en handlingsplan som vektlegger faglig samarbeid

innen en rekke områder: politisk dialog, næringsliv, miljø- og klimaspørsmål, kultur, forskning og utdanning. I tillegg er India valgt som samarbeidspartner i regjeringens bilaterale bidrag for å redusere barne- og mødredødeligheten (tusenårs mål 4 og 5), jf. kap.post 169.70. Regjeringen vil utarbeide ny India-strategi i 2009.

Samarbeidet med Bangladesh vil i løpet av 2009 bli videreutviklet til et mer strategisk innrettet samarbeid innenfor spesielt utvalgte sektorer, særlig knyttet til godt styresett, blant annet korrupsjonsbekjempelse, klima, miljø, ren energi, næringslivssamarbeid og kultursamarbeid. Landprogrammet vil bli utfaset.

Samarbeidet med Vietnam støtter opp om landets arbeid for fattigdomsbekjempelse og reformarbeid, og konsentreres om støtte til godt styresett, miljø/klima, kvinner og likestilling, olje/energi og fiskeri. Det gis også støtte til næringsutvikling og utdanning. Vietnam er et pilotland for «ett FN», FN-reformen som Norge støtter.

Den norske støtten til Indonesia tar sikte på å støtte opp under bedre miljø og naturressursforvaltning, samt den pågående demokratiseringsprosessen. Dette gjøres gjennom støtte til tiltak innen klima, energi og skog, samt godt styresett, kvinner og likestilling.

Norge har et målrettet miljøsamarbeid med Kina, med fokus på kapasitetsbygging innen miljø og klima. Det støttes også faglig samarbeid om godt styresett med fokus på fordelingspolitikk, hvis mål er å bidra til en mer rettferdig fordeling av velferdsgoder og ressurser.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Asia gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land Norge samarbeider med skal bevilgningen brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte.
- Miljø- og klimatiltak.
- Likestilling samt kvinner og barns rettigheter.
- Utdanning og helse.
- Olje for utvikling, andre energitiltak.
- Økonomisk utvikling.

Det vil også bli gitt støtte til regionale tiltak.

Rapport 2007

En omlegging av postinndelingen for programkategori 03.10 ble påbegynt i budsjettet for 2007 og

videreført i budsjettet for 2008. Rapporteringen for 2007 gjenspeiler postinndelingen for 2007-budsjettet. For helhetlig framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen vises til vedlegg 3, samt til departementets årsrapport om norsk bilateral bistand.

Rapport 2007, Post 70 Bistand til hovedsamarbeidsland i Asia

Bangladesh

Utdanning

Norge er en av ti givere til sektorprogrammet for grunnutdanning som omfatter 16 millioner elever. Andelen barn som begynner på skolen har økt til ca. 87 pst., hvorav antall jenter nå er noe større enn gutter. Noen barn faller utenfor det offentlige skolesystemet og Norge støtter derfor også frivillige organisasjoner som tilbyr grunnskole til 235 000 fattige barn. Det legges spesielt vekt på funksjonshemmede, etniske minoriteter og arbeidende barn, og over 60 pst. av elevene er jenter.

Styresett og menneskerettigheter

Norge støttet et nyopprettet fond for styresett og menneskerettigheter som omfatter 123 frivillige organisasjoner. Videre har Norge støttet prosjekter for tillitsskaping i konfliktområder og kampen mot menneskehandel. Et viktig prosjekt som Norge har støttet gikk ut på å bistå myndighetene i opprettelsen av et manntallsregister før parlamentsvalget i slutten av 2008. Støtten til Transparency International Bangladesh ble videreført i 2007, og deres undersøkelser og avsløringer av korrupsjon har fått bred medieomtale.

Næringsutvikling og energi

Norge videreførte i 2007 støtten til et kreditt- og rådgivningsprosjekt for lokale småentreprenører i det nordvestlige Bangladesh, som til nå har skapt 13 000 nye arbeidsplasser hvorav 4000 for kvinner. For å styrke myndighetenes kompetanse til å regulere utnyttelsen av landets naturgassressurser støtter Norge Asiabankens «Gas Transmission Development Project», spesielt institusjonsbygging av «Hydrocarbon Unit (HCU)» i Energidepartementet. Støtten til små og mellomstore bedrifter og organisasjoner innen privat sektor fortsatte gjennom et flegiverprogram ledet av International Finance Corporation (IFC).

Kvinner og likestilling

Støtten til flere prosjekter rettet inn mot kvinner og likestilling er blitt videreført, i første rekke gjennom støtte til lokale kvinneorganisasjoner. Gjennom støtte til fri rettshjelpsprosjekter ble omlag 9000 rettstvister løst, dels gjennom det formelle rettssystemet, dels ved mekling. Kvinneorganisasjonene spiller en viktig rolle i den nasjonale debatten om kvinner og likestilling, ikke minst i kampen mot de fundamentalistiske kreftene i landet.

Nepal

Styresett og menneskerettigheter:

Norge har støttet et program for desentralisert styresett som har dekket 562 000 husholdninger. Det har ført til økt kunnskapsnivå, selvillit og samfunnsengasjement, særlig blant kvinner i lavkaster og urfolk, og etablering av over 21 000 smågrupper i 880 landsbyer. Gjennom støtte til et nasjonalt eid fredsfond har Norge blant annet gitt støtte til leirene for internflyktninger og til gjennomføring av valg til grunnlovgivende forsamling. Norge har også bidratt til at FN-operasjonen har blitt mer effektive og til økt deltakelse i politiske prosesser. Det norskstøttede forskningsfondet for sosialt ekskluderte har fått et bedre nasjonalt eierskap og sin første offentlige støtte fra Nepal.

Utdanning

Gjennom programmet «Utdanning for alle» har Norge bidratt til forbedret utdanning. Norge har ledet givergruppen for utdanningssektoren, og fått økt fokus på konfliktens påvirkning i lavlandet Terai. Programmet har klart å operere til tross for fraværet av lokale myndigheter. Sektoren blir i dag trukket frem som en modell for andre statlige satsningsområder. Norge har finansiert følgeforskning som har bidratt med informasjon til planlegging og gjennomføring, og til 15 distriktshandlingsplaner med fokus på jenter og marginaliserte barns skoledeltakelse. Gjennom Verdens matvarefond har «mat for utdanning» nådd ut til 300 000 barn og over 60 000 mødre har fått matolje.

Energi

Gjennom elektrifiseringsprogrammer har omkring 17 000 husholdninger fått tilgang til elektrisk strøm, hovedsakelig gjennom solenergi og vannkraft. Norge har støttet 8 utredningsstudier for småkraftverk, og 3 av disse ble ferdigstilt. Det har også lyktes å få økt fokus på mulighetene innenfor regional krafthandel – og norsk kompetanse på området.

Miljø og klima

Gjennom norsk støtte til landbruksdepartementet har bønder lært om plantebehandling og riktig bruk av plantegifter. Produksjonen av landbruksprodukter har gått opp samtidig som bruken av kjemikalier har gått ned. Norge har også støttet et fiskeprosjekt i regi av NTNU som har bidratt til mer fokus på miljøhensyn i forbindelse med vannkraftutbygging og –drift. I nye prosjekter om landsbygdelektrifisering er det innarbeidet forebyggende miljøtiltak.

Det regionale kunnskapssenteret International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD) har ved norsk støtte bidratt med informasjon og kunnskap om bærekraftig bruk av naturressurser og tilpasning til klima- og miljøendringer i Himalaya. ICIMOD har også inngått et samarbeid med CICERO og GRID-Arendal om et forskningsprosjekt om klimaendring og dens innvirkning på snøsmelting og vannressurssene i Himalayaregionen.

Kvinner og likestilling

Gjennom støtte til FNs barnefond (UNICEF) har 13 000 kvinner fått opplæring i planlegging og organisasjonsarbeid i 290 landsbyer. Norge videreførte også støtten til et nasjonalt kvinnettverk av 10 organisasjoner som jobber for kvinners rettigheter og deltakelse i det politiske og sivile samfunn.

Norsk støtte har bidratt til at fattige kvinner har fått økt innsikt på en rekke områder, blant annet om kvinner og barns rettigheter. «Utdanning for alle» programmet har bedret utdanningssituasjonen for jenter, og det er nå omtrent like mange jenter som begynner på skolen som gutter.

Korrupsjonsbekjempelse

Gjennom støtten til UNDPs desentraliseringsprogram støttes kompetansebygging innen regnskapsføring på distriktsnivå. Mekanismer for å involvere lokalbefolkningen i planlegging, bruk og kontroll av lokale ressurser, har gitt større åpenhet og mindre korrupsjon lokalt. Korrupsjonsbekjempelse har stått sentralt i norsk støtte til «Utdanning for alle».

Rapport 2007, Post 78, Regionbevilgning for Asia

Indonesia

Styresett

Norge støttet flere programmer innen godt styresett med særskilt fokus på styrking av det sivile

samfunn, korrupsjonsbekjempelse, økt demokratisk deltakelse og åpenhet, kvinner og underprivilegertes rettigheter. Støtten har vært gitt til nasjonale organisasjoner, indonesiske og norske forskningsinstitusjoner og UNDP, og har resultert i en rekke seminarer, publisert materiale, omfattende data, politisk analyse og forskning.

Miljø- og naturressursforvaltning

Miljøsamarbeidet med Indonesia ble styrket i 2007. Flere nye tre-årige samarbeidsprosjekter ble igangsatt. Et samarbeid med Partnership for Governance Reform ble startet for å styrke forvaltning og styresett innen skogssektoren. Det ble også inngått samarbeid med CIFOR og ELSDA instituttet med særlig fokus på de finansielle strukturene som gjør ulovlig hogst mulig.

Kvinner og likestilling

Det ble inngått to nye samarbeid i 2007, ett for å fremme kvinners rettigheter i lokal lovgivning, og ett for å fremme kvinners politiske deltakelse. Norge bidro også til arrangering og finansiering av konferansen «Kvinner for fred».

Kina

Godt styresett

Norge støttet flere styresetttiltak, blant annet med den kinesiske tankesmien China Institute for Reform and Development og Chinese Academy of Social Sciences.

Miljø- og naturressursforvaltning

Det ble igangsatt flere bilaterale miljø- og klimaprosjekter i 2007, samt at ny fase for arbeidet i China Council ble igangsatt med særskilt fokus på klima. De bilaterale prosjektene omhandler bl.a. håndtering av miljøgifter, samt gjennomføring av nasjonal miljøpolitikk for vannforvaltning.

Et norskstøttet UNDP-prosjekt har som mål å styrke klimaarbeidet i Kina gjennom å bidra til gjennomføring av det nasjonale klimaprogrammet/klimahandlingsplanen på provinsnivå.

Pakistan

Utdanning

Det flerårige arbeidet med utvikling av sektorplan for utdanning i Nordvestprovinsen (NWFP) er blitt betydelig forsinket. Det har dermed ennå ikke blitt mulig å vurdere grunnlaget for å legge om den norske støtten fra prosjekt- til programstøtte som

forutsatt. Forsinkelser i det norskstøttede prosjektet for forbedring av grunnutdanning («Basic Education Improvement Project» – BEIP) har gjort det nødvendig å forlenge avtaleperioden med ett år. Det er gjennomført kurs i pedagogikk for 22 000 lærere, og 8000 kvinnelige skoleledere har gjennomgått en trefaset kursrekke for ledere. På barnetrinnet stilles det nå for første gang krav om at både leder og sekretær ved jenteskoler skal være kvinner. Under BEIP er det nå ferdigstilt 140 ressursentre og 111 er under bygging av et mål på i alt 300 sentre. Ett av tiltakene inkluderer støtte til utvikling av grunnskoleundervisning ved enkelte såkalte koranskoler. 118 slike skoler har tilfredstilt de spesielle kriteriene for støtte. En ekstern gjennomgang av dette tiltaket understreket verdien og behovet for slik støtte. Det norskstøttede grunnskoleprosjektet i stammeområdene mot grensen til Afghanistan ble avsluttet ved utgangen av 2007. Rapporten fra gjennomgangen viser at det er 32 700 elever i områder som ellers ikke hadde skoletilbud, mot målet på 21 000. 38 pst. av elevene var jenter. Prosjektet videreføres nå med midler fra pakistanske myndigheter.

Styresett og menneskerettigheter

Norge støtter myndighetenes desentraliseringsreform gjennom flegiverfond administrert av UNDP. Det er etablert om lag 42 000 lokale organisasjoner, Citizens Community Boards (CCB), hvorav 5 600 ble etablert i 2007. 12 500 personer fikk opplæring og 3 100 nye prosjekter ble fremsendt for godkjenning av relevante lokale myndigheter. Det er etablert avtaleforpliktende allianser mellom CCB-systemet og lokale presseklubber og advokatforeninger som ledd i å styrke lokalt sivil samfunn. Dette har bidratt til at forvaltningen på lokalt nivå har blitt styrket. Norge støttet forberedelsene til nasjonal- og provinsforsamlingene gjennom to giverfond i regi av UNDP og The Asia Foundation. Dette har gitt positive erfaringer, og det anses som viktig å fortsette den koordinerte innsatsen for støtte til den demokratiske prosessen. Gjennom partnerorganisasjoner i det sivile samfunn støttes en rekke tiltak for å styrke menneskerettighetene. En slik strategisk viktig partner er den frittstående Menneskerettighetskommisjonen. Den årlige statusrapport «State of Human Rights in Pakistan» fokuserte i 2007 på det store antall forsvinninger som har funnet sted i landet. Dette resulterte i store oppslag i media og omfattende politisk debatt, der hard kritikk ble rettet mot myndighetene for unnfallenhet overfor utfordringene.

Sri Lanka

Eskalering i konflikten, menneskerettighetssituasjonen og redusert mottakerkapasitet har ført til utfordringer for resultatoppnåelsen i flere prosjekter i Sri Lanka i 2007.

Fredsarbeidet

I 2007 ble det gitt støtte til en rekke lokale organisasjoner som arbeider for fred og forsoning gjennom støtte til bevisstgjøring og mobilisering av folkegrupper. I samarbeid med Sverige støtter Norge journalistutdanning via Sri Lankas presseinstitutt som dekker et stort antall journalister og bidrar til å heve kvaliteten på srilankisk media. I tilknytning til prosjektet er det også etablert et organ tilsvarende Pressens Faglige Utvalg som i 2007 behandlet 125 klagesaker. Norge har også støttet andre menneskerettighetsprogram.

Økonomisk utvikling

Norge bidro til Sri Lankas nasjonale mål for økonomisk utvikling blant annet gjennom støtte til utbygging av infrastruktur. I øst ble det bygget en veistrekning for 150 000 beboere og kultivering av 60 000 mål dyrkbart landbruksareal. I nord førte støtten til økt tilgang til drikkevann for 450 000 innbyggere i Jaffna, rehabilitering av irrigasjonssystemer og 10 500 nye elektrisitetstilknytninger. Rehabilitering av transmisjonslinjen som skal sikre strømtilførselen ble imidlertid utsatt inntil videre p.g.a. sikkerhetssituasjonen.

Norge støttet også datainnsamlingen nødvendig for å utarbeide Sri Lankas søknad til UNCLOS for å sikre utvidede rettigheter til havområdene. Norge støttet næringsutvikling i fattige regioner gjennom styrking av bankvesenet og bedret kredittilgang for små og mellomstore bedrifter. Distriktshandelskamerene i sør bidro til økt sysselsetting og inntjening gjennom styrking av 250 små og mellomstore bedrifter. Et samarbeid innen fiskerisektoren resulterte i utvikling av flere kommersielle produkter fra fiskeavfall. Næringslivssamarbeidet mellom Norge og Sri Lanka er tilrettelagt gjennom *Match Making Programmet*, som i 2007 bidro til 21 nye avtaler, sysselsetting og økt srilankisk eksport til Norge.

Tsunamibevilgningen

Arbeidsforholdene for organisasjonene som gjennomførte tiltakene finansiert av den norske tsunamibevilgningen var til dels meget vanskelige i 2007, direkte eller indirekte på grunn av konflikten og restriksjoner på grunn av denne. Gjennom bevilg-

ningen klarte likevel FORUT å bygge 264 hus og hjelpe 2 200 familier til å gjenopprette sitt livsgrunnlag. Norsk Folkehjelp startet bygging av 435 hus for tsunamirammede i Ampara distriktet. I tillegg ble 35 ulike religiøse forsamlingssteder i østlige Sri Lanka ferdigstilt (hinduistiske og buddhistiske templer, moskeer og kirker). Prosjektet førte til bedre samhandling mellom de religiøse gruppene.

Kvinner og likestilling

Norge har gjennom et kvinnenettverk med over 6 000 singalesiske, tamilske og muslimske medlemmer gitt små lån til 700 kvinner for å starte eget inntektsgivende arbeid med en tilbakebetaling på 95 pst.

Miljø

Mer enn 500 bedrifter fikk opplæring i miljøvennlig produksjon, og omfattende revisjon av produksjonsmetoder ble gjennomført i 50 av disse. Gjennom en massiv informasjonskampanje rettet mot myndigheter, studenter, banksektoren og bedrifter har en rekke bedrifter lagt om sin produksjon, og 7 av Sri Lankas universitet har inkludert miljøvennlige produksjonsteknikker i sine undervisningsplaner. Senteret har også vært instrumentell i utformingen av Sri Lankas nye retningslinjer for miljøvennlig produksjon.

Korrupsjonsbekjempelse

Transparency International har i samarbeid med Utdanningsdepartementet, med norsk og svensk støtte, blant annet holdt opplæring i korrupsjonsbekjempelse i fem distrikter. Organisasjonen har utstrakt dialog og opplæringsvirksomhet for ledere og ansatte i statlige institusjoner.

Vietnam

Styreset og menneskerettigheter

Norge videreførte støtten til forvaltningsreform og rettsreformprogrammer innen rammen av Ett-FN plan. Det ble også gitt støtte til et prosjekt på provinsnivå for reformer innen offentlig administrasjon og finansforvaltning. Bilaterale menneskerettighetsprosjekter ble rettet mot institusjonssamarbeid og nærmere tilknyttet den norsk-vietnamesiske menneskerettighetsdialogen.

Grunnutdanning

Norge støttet et nasjonalt utdanningsprogram og Verdensbankens grunnutdanningsprogram som

blant annet omfatter grunnutdanning, læreropplæring, yrkesopplæring og utdanning for etniske minoriteter. 1026 klasserom og 335 lærerrom stod ferdig i 2007, mens 1156 nye lærerassistenter ble rekruttert og 1106 nye lærerassistenter fikk opplæring. Støtten til utdanning vil fases ut i takt med avslutning av løpende avtaler.

Ressursforvaltning: olje- og gass, vannkraft og fiske

En avtale ble signert med statsoljeselskapet Petrovietnam om samarbeid om helse, miljø og sikkerhet i oljesektoren. Videre har det blitt opprettet en database over Vietnams oljeressurser samt gjennomført opplæring i bruk av databasen. En vannkraftstudie ble avsluttet og et nytt vannkraftslisensieringsprosjekt startet opp. Det ble også inngått avtale med norske selskaper om en opplæringspakke innen skipsbygging. Støtten til å modernisere fiskerilovgivningen ble videreført og flere forskrifter og retningslinjer har blitt utarbeidet og en rekke piloter er igangsatt i ulike provinser.

Kvinner og likestilling

Norge inngikk en treårig avtale med Kirkens Nødhjelp i Vietnam om støtte til bekjempelse av vold i hjemmet samt menneskehandel. Det er blitt etablert forsonings- og samtalegrupper, opprettet krise/beskyttelsessentre samt arrangert bevisstgjøringsseminar i forhold til likestillingsspørsmål for både kvinner og menn. Det ble også innledet et faglig samarbeid mellom norske og vietnamesiske institusjoner innen opplæringen av kvinnelige ledere.

Øst-Timor

Styreset

Gjennom FN støttet Norge oppbygging av justis-sektoren, styrking av parlamentet og et nasjonalt program for å fremme barn og unges rettigheter. Norge gav også støtte til et desentraliseringsprogram gjennom UNDP i samarbeid med Ministeriet for statlig administrasjon.

Budsjettstøtte

Gjennom Verdensbanken ga Norge budsjettstøtte, samt penger til å styrke finansforvaltningen. Budsjettstøtten har vært viktig for gjennomføringen av landets nasjonale utviklingsstrategi, men blir ikke videreført i 2008 grunnet lav forbrukskapasitet fra myndighetenes side. Gjennomføring av finansforvaltningsprogrammet er forsinket delvis grunnet lav implementeringsevne i Verdensbanken og svak mottakerkapasitet.

Bærekraftig naturressursforvaltning (olje og energi)

Øst-Timor er den største mottakeren av støtte innen Norges «Olje for utvikling» innsats. Norge finansierte i 2007 en rekke rådgivere relatert til oljesektoren, bl.a. innen oljebeskatning, investering, kapitalforvaltning, geologi og forhandlingsrett. Norge bidro også aktivt inn i arbeidsgruppen for *Extractive Industries Transparency Initiative*.

Byggingen av demninger og generatorhus til Øst-Timors første vannkraftverk i Gariuai ble påbegynt og i stor grad ferdigstilt i 2007. Byggingen av det norsk finansierte vannkraftverket gav arbeid til over 1200 timoresere. 820 gatelys ble satt opp i hovedstaden Dili og den resterende reparasjonen av ødelagte forhåndsbetalingsmålere ble ferdigstilt.

Kvinner og likestilling

Norge støttet UNIFEM i deres program rettet mot styrking av kvinners politiske deltakelse. Programmet bidro til at flere kvinner deltok i valgkampen og stilte som kandidater.

Regionalt samarbeid

Norge støtter South Asia Free Media Association (SAFMA) som årlig utgir «South Asian Journal».

Publikasjonen adresserer en lang rekke sentrale politiske tema i regionen. I 2007 var hovedtemaet religiøse minoriteter. «South Asia Media Monitor» utkommer også årlig og kaster et kritisk blikk på status for pressefrihet. I 2007 ble det spesielt fokusert på medias kår i Pakistan og Nepal. Med norsk støtte etablerte SAFMA en underavdeling i Afghanistan som nå har over 600 medlemmer. Organisasjonen har også lagt til rette for møter mellom journalister og parlamentarikere fra land i regionen, og har stått sentralt i arbeidet med å etablere bedre forståelse mellom landene på subkontinentet.

Norge har videre støttet et regionalt program i regi av FAO for redusert bruk av plantevernmidler i grønnsaksproduksjon. Det ble videre gitt støtte til et regionalt prosjekt i regi av ILO rettet mot tvangsarbeid og menneskehandel.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 538,6 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordeling av bevilgningen: Nepal 155 mill. kroner, Pakistan 60 mill. kroner, Sri Lanka 50 mill. kroner og Øst-Timor 47 mill. kroner. Til andre land og til regionale tiltak foreslås avsatt 221,6 mill. kroner for 2009.

Kap. 152 Bistand til Midtøsten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
78	Regionbevilgning for Midtøsten, <i>kan overføres</i>	173 430	245 000	500 000
	Sum kap. 152	173 430	245 000	500 000

Den historiske og politiske bakgrunnen for bistanden til Midtøsten er ønsket om å bidra til en palestinsk statsdannelse som ledd i en tostatsløsning mellom Israel og palestinerne. Til tross for tilbakeslag i fredsprosessen består dette målet. Regionen står overfor store utfordringer når det gjelder fred og forsoning, fattigdom, demokratisk og økonomisk utvikling.

Regionbevilgningen foreslås i hovedsak benyttet for utviklingsfremmende tiltak i Det palestinske

området. Konfliktnivået skaper særlige utfordringer for giversamarbeidet, og krever vilje til fleksibilitet. Bevilgningen vil i tillegg kunne benyttes til regionale tiltak for å styrke fredsbestrebelsene, samt demokratifremmende tiltak i enkeltland. Det er samordning mellom støtte til langsiktige utviklingstiltak over Regionbevilgningen og støtte til humanitære prosjekter i Midtøsten over kap. 163 Humanitær bistand og menneskerettigheter, og kap. 164 Fred, forsoning og demokrati.

Post 78 Regionbevilgning for Midtøsten, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det palestinske området

Annapolis-konferansen i november 2007 samlet bred internasjonal støtte til gjenopptakelsen av politiske forhandlinger mellom partene med mål om å komme frem til en Rammearvtale for sluttstatus innen utløpet av Bush-administrasjonens periode (januar 2009). Det vil være viktig å legge til rette for fortsatte forhandlinger dersom Annapolis-prosessen ikke skaper resultater.

Norge har i egenskap av leder for giverlandsgruppen AHLC et særlig ansvar for å bidra til å samordne den internasjonale bistanden med den politiske prosessen. AHLC møter ble holdt på utenriksministernivå i London i mai og i New York i september 2008. Det er internasjonal enighet om at humanitær innsats til den palestinske befolkningen må fortsette. Samtidig er det viktig å opprettholde den langsiktige statsbyggingsagendaen som mål for norsk og internasjonal bistand til Det palestinske området.

Libanon

Norge og andre giverland gikk sammen om å møte Libanons gjenreisningsbehov etter krigen med Israel sommeren 2006. Forutsetningen for Norges bidrag var at den skulle ha en nasjonsbyggende og stabiliserende dimensjon, og at den skulle være en tidsbegrenset innsats på områder hvor Norge har særlig kompetanse. Etter en lang periode med politisk paralysing og tilløp til borgerkrigsliknende tilstander i 2007 oppnådde man enighet om landets viktigste politiske spørsmål i Doha i mai 2008. Doha-avtalen har hatt en positiv effekt på landets politiske liv, men sikkerhetssituasjonen forblir spent.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Midtøsten gjennom Regionbevilgningen er å bidra til statsbygging og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i regionen skal bevilgningen for 2009 brukes til å støtte opp om

- Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte.
- Miljørettede tiltak og klimatilpasning.
- Likestilling samt kvinner og barns rettigheter.
- Utdanning.
- Økonomisk utvikling.

Rapport 2007, Post 78 Regionbevilgning for Midtøsten

Det palestinske området

Styresett

En målsetning for norsk innsats i Det palestinske området er å bygge opp bærekraftige palestinske offentlige institusjoner og støtte sivile organisasjoner med overvåkingsfunksjoner (korrupsjonsbekjempelse, menneskerettighetsarbeid med mer). Norges og andre giverlands støtte til Ombudsmannskontoret har bl.a. resultert i en årlig rapport om menneskerettighetssituasjonen i Det palestinske området. Totalt norsk støtte til styresettområdet var 19,9 mill. kroner over denne posten.

Budsjettstøtte

Formålet med støtten har vært å opprettholde viktige offentlige tjenester som helse og utdanning og hindre økonomisk sammenbrudd for selvstyremyndighetene. Lønnsutbetalinger til offentlig ansatte har vært et viktig bidrag til dette i en situasjon preget av sterkt redusert økonomisk aktivitet, særlig i Gaza. Total norsk budsjettstøtte var 228 mill. kroner.

Korrupsjonsbekjempelse

Norge har gjennom budsjettstøtteutbetalinger bidratt til å ansvarliggjøre palestinske myndigheter for egne inntekter og utgifter. Norge støttet anti-korrupsjonsalliansen «AMAN» (bestående av 6 palestinske frivillige organisasjoner).

Energi

Arbeidet med å knytte det palestinske energinettet opp mot det regionale arabiske nettet i Jordan ble ferdigstilt i slutten av 2007. Prosjektet er finansiert av Norge og er en del av selvstyremyndighetenes planer for å sikre strømforsyningen fram til 2020. Norge var ledende giver på sektoren strømdistribusjon. Et vellykket norskfinansiert pilotprosjekt for forhåndsbetalte strømmålere ble gjennomført i 2007. Total norsk støtte til energisektoren var på 20,5 mill. kroner.

Utdanning

Norsk støtte har resultert i utarbeidelse av en Nasjonal Strategi for Lærerutdanning for både grunntdanning og videreutdanning/ spesialisering i 2007. Operasjonalisering av strategien vil bli en viktig komponent i selvstyremyndighetens nye

5-årsplan på utdanningsområdet. Norsk støtte har i tillegg finansiert omfattende bygging og rehabilitering av skolebygninger i 2007. Total norsk støtte til utdanningssektoren var på 11,3 mill. kroner.

Libanon

Miljø

Norsk støtte til Libanon over Regionbevilgningen i 2007 var i sin helhet konsentrert om opprydding av forurensede kyststrekninger (oljesøl) som ble

forårsaket av krigen sommeren 2006. Norsk innsats foregikk i nært samarbeid med og ble i stor grad kanalisert gjennom libanesiske myndigheter, og har bidratt til kompetansebygging på dette området på libanesisk side.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 500 mill. kroner. Det legges opp til å bruke bevilgningen til Det palestinske området.

Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
78	Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	225 601	261 500	246 500
	Sum kap. 153	225 601	261 500	246 500

Latin-Amerika har opplevd fire år med økonomisk vekst (gjennomsnitt i 2007 var 5,6 pst.). Arbeidsledighet og fattigdom er redusert. Oppfyllelse av FNs tusenårsmål om halvering av ekstrem fattigdom i forhold til 1990-nivå, er innen rekkevidde for de fleste land. Gapet mellom fattig og rik er imidlertid økende. Inflasjonen er på vei oppover, drevet av kraftige økninger i internasjonale matvare- og energipriser, og gjeldssituasjonen for mange land er forverret.

I nesten alle land gjennomføres i dag demokratiske valg, men de demokratiske institusjonene er jevnt over svake. Svakt fungerende rettsystemer truer i enkelte land rettssikkerheten. Korrupsjon og hvitvasking av penger er svært utbredt. Flere land i regionen fortsetter å ha høyt konfliktpotensial. Vold relatert til narkotikatrafikken, bevæpnede grupper og ungdomsgjenger er et vedvarende problem. Urfolk fortsetter å ha vanskelige kår i mange land. Selv om kvinners situasjon har bedret seg de siste årene, er det langt frem til kvinnene er likestilt mennene hva angår inntekter, kontroll over ressurser og politisk deltakelse.

Regionen har et usedvanlig rikt biologisk mangfold, men store områder ødelegges av uforvarlig skogbruk, landbruk og kvegdrift. I klimasammenheng er spesielt avskoging og erosjon alvorlige problemer. Flere av landene i Latin-Amerika er rike på naturressurser, bla olje og gass, som ved miljømessig og sosialt bærekraftig forvaltning kan gi grunnlag for langsiktig utvikling.

Post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nicaragua

Nicaragua er Latin-Amerikas nest fattigste land. BNI per innbygger lå i 2005 på 910 USD. Selv om flere økonomiske indikatorer har beveget seg i positiv retning, var den økonomiske veksten i 2007 lav i forhold til andre Latinamerikanske land. President Daniel Ortega har som målsetting å redusere fattigdommen ved å føre en ansvarlig økonomisk og investeringsvennlig politikk. Bistandsavhengigheten er stor. Korrupsjon og hvitvasking av penger utgjør fortsatt et stort samfunnsproblem. Hva gjelder menneskerettighetene, er utfordringene i Nicaragua først og fremst relatert til fattigdommen, dvs. de sosiale og økonomiske rettighetene, herunder kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter. Støtten til Nicaragua, herunder budsjettstøtte, skal bidra til godt styresett, fremme av menneskerettigheter og til bærekraftig bruk av naturressurser innenfor rammen av den nasjonale utviklingsplanen. Anti-korrupsjonsarbeidet står sentralt innenfor alle områder der Norge yter støtte.

Andre land

I Guatemala forblir urfolksrettigheter et sentralt element i den bilaterale dialogen og et begrenset engasjement i forhold til urfolksrettigheter er under utvikling.

Landene i Andes-regionen står overfor en rekke utfordringer som utspiller seg på det politiske, så vel som på det sosiale og økonomiske området. Sentralt står utfordringene i forhold til å etablere mer representative og inkluderende strukturer som igjen legger grunn for å skape demokratier som er i stand til å bekjempe fattigdom og sosiale ulikheter. Norsk støtte til Andes-regionen går blant annet til et program for å fremme dialog mellom politiske partier, representanter for sivilt samfunn og myndighetene om temaer relatert til ressursutnyttelse (olje for utvikling), fattigdomsbekjempelse og sosial utjevning. Det arbeides med utformingen av et eget Andes-program innenfor rammen av UNDP som retter seg inn mot de samme problemstillingene.

Som økosystem går Amazonas utover beskyttede områder og landegrenser. I løpet av de siste årene er det oppnådd økt enighet mellom sentrale myndighetsaktører i regionen om at Amazonas må forvaltes helhetlig. Forvaltning av sammenhengende områder dannet av tilstøtende urfolksterritorier og beskyttede områder åpner for helt nye muligheter til å bringe arbeid for urfolks rettigheter og miljø i Amazonas. Norsk støtte gjennom *Regnskogsfondet* brukes til et program for regional forvaltning av korridorer av beskyttede områder innen enkelte land og på tvers av landegrensene. Det gis også støtte til implementeringen av brasilianske miljøvernmyndigheters plan for en bærekraftig forvaltning av ressursene i Amazonas via UNDP.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Latin-Amerika gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett, sosial og økonomisk inkludering og bevaring av miljø/bærekraftig bruk av naturressurser. Bevilgningen for 2009 skal i hovedsak brukes til å støtte opp om

- Godt styresett, herunder menneskerettigheter.
- Miljørettede tiltak, klimatilpasning og bærekraftig forvaltning av naturressurser.
- Likestilling, og sosial og økonomisk inkludering (urfolk, afrolatinere, kvinner).

Rapport 2007, Regionbevilgning for Latin-Amerika

Nicaragua

Styresett og menneskerettigheter

Gjennom et anti-korrupsjonsfond sammen med åtte andre givere har Norge siden 2002 støttet myndighetenes innsats for å bekjempe korrupsjon.

Fondet har bidratt til at et sivilt anklagekontor ble opprettet, samt styrket Regjeringsadvokatens etterforsknings-kapasitet. Ny toårig avtale for utdanning av journalister som har korrupsjonsspørsmål som arbeidsfelt er inngått. En evaluering av støtten til etablering av offentlige innkjøpsordninger viste meget positive resultater. Arbeidet mot kjønnsbasert vold fortsetter. Norge har også bidratt til blant annet å fremme samarbeid mellom lokale myndigheter og organisasjoner om temaer som vold i familier, hiv og aids. Norge støtter frivillige organisasjoners arbeid for oppbygging av godt styresett og demokrati.

Naturressursforvaltning

Norge har sammen med Sveits, Finland og Sverige en treårig avtale (2007-2009) om støtte til rehabiliteringstiltak på Atlanterhavskysten etter orkanen Felix, hvilket bl.a. bidro til økt matvaresikkerhet og inntektsskaping for den rammede befolkningen. Norge videreførte også støtten til faglig samarbeid om overvåkning og regulering av naturressurser innenfor fiskeridministrasjon og oljeutvinning. Ny regjering i 2007 og utskifting av personell førte til forsinkelser i gjennomføringen av de planlagte aktivitetene. I løpet av året fikk imidlertid begge prosjektene tilført høyt kvalifisert personell, hvorav de fleste er kvinner som har gjennomgått opplæring i Norge. I samarbeid med Norges Geotekniske Institutt (NGI) har Norge støttet det nasjonale systemet for katastrofeberedskap.

Budsjettstøtte

En flergivergjennomgang av budsjettstøtten viste at Nicaragua har et solid økonomisk program som danner grunnlaget for økonomisk vekst. Økningen i andelen av støtten som går til fattigdomsreduksjon har økt, delvis som et resultat av dialogen med giverne.

Guatemala

Styresett

Norge støttet et program for institusjonalisering av politiske partier og tverrpolitisk samarbeid som antas å ha bidratt konstruktivt til at flere partier presenterte politiske program og regjeringsplattformer i valgkampen og til at flere partier har etablert lokale organisasjoner. Norsk støtte via regionale organisasjoner bidro til flere registrerte velgere fra tradisjonelt underrepresenterte grupper og til at det ble en rask formidling av valgresultatet.

Menneskerettigheter

Gjennom støtten til utdanning via UNICEF bidro Norge til en bedre kvalitet på tospråklig og kulturtilpasset undervisningen i 635 skoler. Støtten til regulering av kommunal jord skapte ny rettspraksis i anerkjennelsen av urfolks historiske rettigheter til jord og tilbakeføring av jordområder fra den guatemalanske staten.

Regionalt

Naturressursforvaltning

I Mellom-Amerika støttes tiltak innen bærekraftig bruk og forvaltning av naturressurser og biodiversitet gjennom organisasjoner med regionalt mandat. Gjennom stipender til studenter fra økonomisk vanskeligstilte familier til jordbruksuniversitetet EARTH, har Norge bidratt til regional kapasitets- og kunnskapsutvikling innen bærekraftig bruk av naturressurser. Videre har Norge bidratt til samme formål gjennom støtte til forsknings- og utdanningsinstitusjonen CATIE. Det er også gitt støtte til Verdens naturvernunion (IUCN). Samarbeidet med Costa Ricas biodiversitetsinstitutt (INBio) har bidratt til en styrking av nøkkelinstitusjoner i Mel-

lom-Amerika i klassifisering og vern av biodiversiteten. Norsk støtte har også bidratt til forebygging av jordskred og jordskjelv i regionen.

Styresett og menneskerettigheter

Norsk støtte til den interamerikanske menneskerettighetsdomstolens arbeid har bidratt til raskere rettergang, opprettelse av et simultanoversettelses-system og bedre oppfølgingsrutiner. Støtten til Senter for lov og internasjonale rettigheter (CEJIL) er strategisk viktig fordi det ikke finnes andre institusjoner som har juridisk forsvar og etterforskning i menneskerettighetssaker som mandat. Norge styrket sin sentrale, langvarige støtte til det Interamerikanske menneskerettighetsinstituttet (IIDH) gjennom å bidra til opplæring i menneskerettigheter for barn.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 246,5 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordeling av bevilgningen: Nicaragua 65 mill. kroner. Til andre land og regionale tiltak foreslås avsatt 181,5 mill. kroner.

Programkategori 03.20 Globale ordninger

Utgifter under programkategori 03.20 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 646 392	1 717 000	1 729 000	0,7
161	Næringsutvikling	686 226	794 000	894 000	12,6
162	Overgangsbistand (gap)	869 200	724 000	724 000	0,0
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	2 459 964	2 588 434	2 445 000	-5,5
164	Fred, forsoning og demokrati	1 705 050	1 830 250	1 783 725	-2,5
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	620 412	667 000	712 000	6,7
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	193 302	289 116	1 796 795	521,5
167	Flyktningiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	456 520	408 276	1 992 556	388,0
168	Kvinner og likestilling	195 599	235 000	300 000	27,7
169	Globale helse- og vaksineinitiativ		1 560 041	1 560 000	0,0
Sum kategori 03.20		8 832 666	10 813 117	13 937 076	28,9

Programkategorien omfatter satsingsområder som har en sentral plass innenfor Norges internasjonale engasjement. Bevilgningene kan anvendes i alle ODA-godkjente land, med ev. forbehold omtalt under de ulike bevilgninger. I samarbeidet med mottakerne av bevilgninger under denne programkategorien legges det vekt på å gå støtte til tiltak innefor Regjeringens fem satsingsområder og arbeidet med de helserelevante tusenårsmålene.

Et viktig prinsipp for norsk utviklingssamarbeid er støtte i samsvar med utviklingslandenes fattigdomsstrategier og andre nasjonale plandoku-

menter. Dette prinsippet gjøres vanligvis ikke gjeldende for aktiviteter knyttet til menneskerettigheter, fred og forsoning eller den humanitære innsatsen, som baseres på de internasjonale humanitære prinsippene. Regjeringen legger imidlertid til grunn at øvrige retningslinjer og vektlegging innenfor utviklingspolitikken, som eierskap, koordinering, bidrag til statsbygging og institusjonsutvikling i samarbeidslandene, integrering av likestillings- og miljøhensyn samt forvaltingsmessige krav, i størst mulig grad skal følges også for denne type tiltak.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	33 426	33 500	33 500
50	Fredskorpset	165 000	170 000	
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 096 461	1 158 000	1 193 000
71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	80 441	81 000	81 000
72	Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	7 826	7 000	7 000
73	Kultur, <i>kan overføres</i>	107 914	107 000	107 000
75	Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>	155 325	160 500	172 500
77	Utvexlingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>			135 000
	Sum kap. 160	1 646 392	1 717 000	1 729 000

Bevilgningene skal styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å skape mer åpne og demokratiske samfunn og for å bidra til å nå nasjonale og internasjonale utviklingsmål. Det er videre et overordnet mål å bidra til å fremme gjensidig forståelse og samarbeid mellom aktører i sivilt samfunn i Norge og i utviklingsland.

Statlig lederskap trenger demokratisk forankring og korrektiv. Et aktivt sivilt samfunn er den beste garanti for å skape åpne og demokratiske samfunn og for at utviklingslandene fører en politikk hvor reduksjon av fattigdommen står i høysetet. Det spiller normalt også en viktig rolle i å fremme næringslivets samfunnsansvar. Sivilt samfunn omfatter nettverk og organisasjoner som er virksomme i spennet mellom stat og familie, herunder frivillige organisasjoner, fagforeninger, uavhengige media, politiske partier, kirkesamfunn, idretts-, kunst- og kulturmiljøer.

Post 01 Driftsutgifter**Situasjonsbeskrivelse**

Norsk utviklingssamarbeid har bred støtte i det norske folk. Kunnskapen om utviklingspolitiske spørsmål og resultatene av innsatsen er imidlertid relativt lav.

Regjeringen søker gjennom etablerte og nye informasjonskanaler å styrke dialogen omkring utviklingspolitiske spørsmål. Det nye informasjonssenteret på Vestbanen vil få en sentral rolle i dette arbeidet. Arbeidet med å styrke nettbasert informasjon fortsetter.

Mål

Bevilgningen skal bidra til å stimulere interessen for utviklingspolitiske spørsmål og økt forståelse for Norges rolle i det internasjonale arbeid, bl.a. gjennom

- Kunnskapsformidling om utviklingspolitiske spørsmål.
- Tilrettelegging av og deltakelse i bistandsdebatt i relevante kanaler og fora.
- Spredning av informasjon om resultatene av bistand.
- Etablere og drifte et Informasjonssenter for utviklingssamarbeid på Vestbanen.

Rapport 2007

Et av de viktigste informasjonstiltak i 2007 var utgivelsen av resultatrapporten «Bistanden virker – men ikke godt nok». Lanseringen av rapporten ble gjennomført med et informasjonsopplegg som bidro til en vellykket presentasjon med politisk og faglig debatt og god oppmerksomhet, med 35 små og store oppslag om rapporten i ulike etermedier, på internett og i aviser. Rapporten ble også hyppig referert til i Stortingets budsjettdebatt. En kunnskapskonkurranse på nett om resultater førte til nærmere 7000 riktige svar og økt trafikk på Norads internettsider. En årlig fattigdomskonferanse hadde i 2007 klima og miljø som tema. En rekke bidrag til kronikker og debattinnlegg om utvikling og bistand, dens utfordringer og resultater, har trolig bidratt til den generelt økende interesse i Norge for utviklingspolitiske spørsmål.

Internasjonale uker ble i 2007 arrangert i Sogndal og Trondheim. Det var god pressedekning av de 30 små og store arrangementene i Sogndal. Arrangementet i Trondheim omfattet om lag 100 ulike arrangementer. Statsråd Solheim lanserte policydokumentet «Byer – håp og utfordringer» under ett av arrangementene hvor direktøren for FN Habitat også deltok. Arrangementene fikk god lokal og noe nasjonal pressedekning.

Avisen Bistandsaktuel ble videreutviklet i 2007 med sterkere fokus på debatt og en egen *klimautgave* i tilknytning til fattigdomskonferansen. Arbeidet med å etablere et informasjonssenter på Vestbanen, som særlig vil rettes mot barn og ungdom, er videreført. Fremdriften er noe forsinket, og senteret planlegges åpnet i midten av 2009.

Det ble skapt betydelig oppmerksomhet rundt fremleggelse av evalueringsrapporter som igjen førte til debatt og dialog med fagmiljøer både om evalueringene som sådan og de funn som ble presentert.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 33,5 mill. kroner.

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen er den viktigste finansieringskilden for norske frivillige organisasjoners langsiktige utviklingsarbeid.

Et aktivt sivilt samfunn har en viktig påvirkningsrolle og kontrollfunksjon overfor myndighetene, bl.a. for å fremme godt styresett, demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene. Arbeid for å mobilisere og styrke det sivile samfunnets kompetanse og kapasitet til å spille en aktiv rolle i denne sammenheng gis høy prioritet. I utviklingsland er det viktig å støtte det sivile samfunn som pådriver for at nasjonale planer for økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon følges opp. Samtidig vektlegges frivillige aktørers eget arbeid for å bidra til fattigdomsbekjempelse og bærekraftig utvikling.

En forutsetning for tildelinger til norske frivillige aktører er at organisasjonene kan tilføre en merverdi i samarbeidet med partnere i utviklingsland. Virksomheten må tilpasses de politiske og samfunnsmessige forholdene i det enkelte land, og skal så langt som mulig innrettes etter lokale partnere og partnerlands egen innsats og planer for fattigdomsbekjempelse og utvikling. Det arbeides for at norske organisasjoner som har medlemsbase med opprinnelse fra utviklingsland i større grad deltar i utviklingssamarbeidet. Tiltak innen Regje-

ringens satsingsområder, jf pkt 8.2 s. 33, prioriteres.

Fokus på mer effektiv bistand, resultater og korrupsjonsbekjempelse understrekes i dialogen med organisasjonene og vektlegges i forbindelse med revisjon av retningslinjene for tilskudd til sivilt samfunn.

Mål

Bevilgningen skal gjøre det mulig for organisasjoner og sivile samfunnsaktører å bidra aktivt inn mot sentrale mål for norsk utviklingspolitikk, herunder:

- Styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å nå nasjonale og internasjonale utviklingsmål.
- Menneskerettigheter.
- Klima, miljø og naturressursforvaltning.
- Likestilling, økt deltakelse av kvinner i beslutningsprosesser og bedring av kvinners livssituasjon, herunder adgang til lov og rett og tiltak mot menneskehandel.

Bevilgningen kan også brukes til samarbeidstiltak mellom frivillige organisasjoner og næringslivet.

Rapport 2007

27 organisasjoner med langsiktige samarbeidsavtaler mottok tildelinger. De største bevilgningene gikk til Kirkens Nødhjelp, Bistandsnemnda (for misjonsorganisasjoner), Norsk Folkehjelp, Redd Barna og Atlas-alliansen (for funksjonshemmede organisasjoner). Den største økningen gikk til WWF Norge. Frivillige organisasjoner mottar også støtte over andre bevilgninger, jf. vedlegg 4.

Om lag 106 mill. kroner ble bevilget til bistandstiltak til vel 80 mindre norske organisasjoner. Blant disse er det stor spredning både geografisk og tematisk, men for mange av tiltakene er solidaritet mellom befolkningen i Norge og i utviklingsland et sentralt element.

I arbeidet med å fremme fattiges grunnleggende rettigheter og friheter har organisasjoner som Redd Barna og Plan Norge spilt en sentral rolle i arbeid rettet mot barn. Care Norge, FOKUS og Kirkens Nødhjelp har tilsvarende markert seg i arbeidet med kvinners rettigheter, menneskehandel og i kampen mot kjønnslemlestelse. Blant viktige resultater som er oppnådd er vedtaket av en lokal lov utarbeidet i Afar-regionen i Etiopia av lokale og religiøse ledere som forbyr kjønnslemlestelse. Loven er et resultat av arbeidet til APDA (Afar Pastoral Development Associations), som får støtte av FOKUS og Utviklingsfondet. PLAN

Norge har i samarbeid med PLAN Vietnam vært med på sikre at også barns meninger ble hørt i utarbeidelsen av myndighetenes femårige utviklingsplan. Drøyt 1000 barn fra 9 distrikter deltok inn i konsultasjonen og deres innspill ble tatt med inn i provins- og distriktsplanene.

Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp og Norges Røde Kors var hovedmottakere av støtte til programmer for å fremme godt styresett. Via Norsk Folkehjelp og LO har slike tiltak i De Palestinske områder bidratt til at 160 kvinner i Gaza og på Vestbredden har engasjert seg politisk. Flere av deltakerne har senere stilt til valg til lederstillinger i lokale politiske partier. Et annet program – rettet mot palestinsk ungdom, viser økt deltakelse og innflytelse i offentlig liv bl.a. ved opprettelsen av ungdomsparlament i Nablus og Bethlehem. En evaluering fra Guatemala initiert i 2007 konkluderer med at norske organisasjoner som Norsk Folkehjelp, LO, Kirkens Nødhjelp, De norske Pinsemenigheters Ytremisjon, FOKUS og Redd Barna har gitt et viktig bidrag til et mer rettferdig og demokratisk Guatemala. Overfor sine partnere har organisasjonene bidratt til bedre kunnskap om rettigheter, bedre betingelser for deltakelse og styrking av det sivile samfunns demokratiseringspotensial.

I Nepal har norsk innsats via blant andre Kirkens Nødhjelp og samarbeidspartneren LWF (Lutheran World Federation) vært med på å gjøre sårbare grupper som dalittene klar over at de har rett til å delta inn i den offentlige debatt. Dette har medvirket til at mange frivillige organisasjoner har en høy andel av sårbare grupper i sine styrever. For eksempel er det i lokale grasrotorganisasjoner rundt 70 pst. kvinnelige styremedlemmer. Rundt 77 pst. av organisasjonene har styremedlemmer som er dalitter.

Arbeidet med å fremme bærekraftig forvaltning og bevaring av miljø- og naturressurser, som også omfatter arbeid for urfolks rettigheter, ble utført av bl.a. Regnskogfondet, Utviklingsfondet og WWF-Norge. Disse tre organisasjonene gikk sammen om tiltaket EMiS (Environmental Movements in the South) som skal fremme oppbyggingen av miljøbevegelser i utviklingsland.

Blant eksempler på resultater som er oppnådd på miljøområdet er Regnskogfondet og AIDSESPs (The National Association of Amazon Indians in Peru) kampanje for å avsløre utstrakt hvitvasking av ulovlig hugget mahogni i Peru. Dette er i strid med den internasjonale konvensjonen CITES (Konvensjonen om internasjonal handel med truede arter) om handel med truede arter, som Peru er bundet til. Organisasjonenes innsats bidro til at CITES under sitt partsmøte i 2007 reduserte Perus

lovlige eksportkvote for mahogni til kun en tredel av den opprinnelige.

Norsk Folkehjelps lokale partner i Bolivia drev viktig påvirkningsarbeid når en ny jordlov, som forbedrer forholdene for bønder og urbefolkningen i høylandet, ble utformet. Dette gjaldt særlig tilgang til land og anerkjennelse av urbefolkningens områder øst i landet. Lokal partner har også vært viktig i utformingen av den første loven i regionen som anerkjenner urbefolkningens systemer for tilgang til vann og vannfordeling, samt forhindrer privatisering av vannressurser.

Utviklingsfondet har gjennom flere års arbeid i Mellom-Amerika støttet et regionalt nettverk av bønder, forskere og frivillige organisasjoner som arbeider for å ivareta biodiversitet og samtidig sikre matsikkerhet og økonomiske muligheter. Dette arbeidet har bl.a. medført at det ble vedtatt en ny lov i Nicaragua i 2007 som skal sikre småbønders rettigheter til eierskap og mulighet til å drive kommersiell salg av frø. Dette har tidligere kun vært forbeholdt nasjonale frøinstitusjoner og større kommersielle selskaper. WWF-Norges samarbeid med lokale partnere har vært med på å sikre at inngangspenger fra den ugandiske nasjonalparken Rwenzori Mountains National Park, fra og med 2007, deles mellom de tilknyttede lokalsamfunn og ikke kun går til myndighetene.

Betydelig støtte har vært gitt til tiltak for å bekjempe hiv og aids, med særlig vekt på Afrika sør for Sahara. Bistandsnemnda, Kirkens Nødhjelp og Redd Barna var hovedaktører i dette arbeidet. Redd Barna kan vise til at de globalt har bidratt til at rundt 200 000 barn har tilegnet seg kunnskap om hvordan de skal beskytte seg mot hiv og aids. Det informeres bl.a. via interaktive skolebaserte radioprogrammer. I Etiopia og Guatemala har man opprettet en egen lokal hiv/aids telefon, og i Nepal har Redd Barna sammen med sin lokale partner gjennomført påvirkningskampanjer innen hiv og aids-feltet som har ført til at myndighetene trappet opp og styrket helsetilbudet for hiv-positive i to distrikter som er særlig hardt rammet av hiv og aids. Kirkens Nødhjelps arbeid med hiv og aids i det sørlige Afrika skjer hovedsakelig gjennom kirkelige organisasjoner og for å øke lokale kirkers engasjement i arbeidet mot hiv og aids. Arbeidet har bidratt til at flere kirker har egne program for hiv og aids, og synes å ha ført til mer åpenhet og til vilje til å yte hjelp og støtte til hiv-positive og aids-syke.

I tråd med fokuset på dokumentasjon av resultater ble det gjennomført en utstrakt dialog om resultatrapportering med organisasjonene. Det er rettet spesiell oppmerksomhet mot hvordan effek-

ten på målgruppene kan måles og rapporteres. Systematisk bruk av gjennomganger og evalueringer, samt synliggjøring av resultater og anbefalinger fra disse, ble vektlagt og vektlegges ytterligere i årene framover. Alle organisasjoner er pålagt å publisere sine eksternt utførte evalueringer av tiltak finansiert over bevilgningen.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 1 193 mill. kroner.

Post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen brukes til å støtte de frivillige organisasjoners opplysningsarbeid om nord/sør spørsmål og utviklingssamarbeid. Det gis også støtte til enkelttiltak i regi av norske miljøer som arbeider innen prioriterte fagområder for norsk bistand, herunder informasjonstiltak. Bevilgningen gjør det mulig for de FN-tilknyttede organisasjonene, de store bistands- og nødhjelpsorganisasjonene og opplysningsorganisasjonene og andre å drive et bredt og langsiktig informasjonsarbeid i Norge. Rammeavtaleorganisasjonene (RORGene) er viktige aktører når det gjelder å skape engasjement og debatt om utviklingsspørsmål.

Mål

Med vekt på regjeringens satsingsområder skal bevilgningen benyttes til tiltak for å

- Spre informasjon og kunnskap om utviklingssamarbeid og nord/sør spørsmål.
- Fremme debatt om utviklingspolitiske tema.

Rapport 2007

Rammeavtaleorganisasjonene (RORG) og opplysningsarbeidet i «Femmergruppen» (Redd Barna, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Norges Røde Kors og Flyktninghjelpen) ble støttet over denne posten. Deres arbeid bidro til å fremme og påvirke debatt om viktige temaer som FNs Tusenårsmål, miljø og klima, rettfærdig handel og menneskerettigheter. Blant annet bidro Foreningen for Internasjonale Vannstudier (FIVAS) sin rapport «Studie om norsk bistand til PPIAF» til at Norge stoppet sin støtte til Verdensbankfondet «Public-Private Infrastructure Advisory Facility» (PPIAF) ettersom bankens praksis med å fremme vannprivatisering ikke støttes av norske utviklingspolitiske prioriteringer.

Nord/Sør støtteordningen spiller en viktig rolle for å støtte oppunder store og små aktørers engasjement og påvirkningsarbeid mot global skjevfordeling, samt stimulere til bred debatt om ulike Nord-Sør spørsmål i lokalsamfunn rundt om i Norge. Blant annet har menneskerettighets- og matsikkerhetsorganisasjonen FIAN med sin underskriftskampanje vært med på å bidra til at Guarani- og Tupinikimindianerne vant frem ovenfor brasilianske myndigheter med kravet om å få tilbake jorden de mener de har rett til.

FN-organisasjonene (FN-sambandet, UNICEF og ILO) fikk støtte over denne posten. Disse bidro i første rekke til å spre informasjon om FN og FNs arbeid til ulike grupper i Norge med spesielt fokus på FNs Tusenårsmål.

I tillegg ble det gitt støtte til Tusenårsmålkampanjen. Sentralt i dette arbeidet var å øke kjennskapen til målene ved å engasjere familier til handling via aktiviteten «Verdens Lotteri». Kampanjens undersøkelse viste at folks kjennskap til målene har økt fra 3,8 pst. i 2004 til 9,5 pst. i 2007.

Gjennom skoleutvekslingsprogrammet gjennomførte 28 videregående skoler utveksling til i alt 9 land i Sør. Denne utvekslingen bidrar til at elever og lærer i vennskapsskolene får muligheten til å lære av hverandre og fremme gjensidig kulturell forståelse.

Norge spiller en aktiv rolle i det europeiske nettverket *Global Education Network Europe* (GENE) som særlig legger vekt på å fremme informasjon og holdningsskapende arbeid om nord/sør spørsmål og globale utfordringer i skoleverket og voksenopplæringen i Europa. Med aktiv deltakelse fra GENE ble det under Europeiske utviklingsdager i Lisboa i 2007 lansert et omfattende strategisk rammeverk for opplysningsarbeid knyttet til Europa-konsensusen om utvikling: *The European Consensus on Development: the contribution of Development Education & Awareness Raising*.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 81 mill. kroner.

Post 72 Demokratistøtte/partier, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen gjelder støtte til Norsk Senter for Demokratistøtte (NDS) som ble etablert for å utnytte kompetansen norske partiorganisasjoner har. Støtten skal først og fremst legge til rette for samarbeid om langsiktig, demokratisk organisasjonsbygging og kunnskapsoverføring mellom politiske partier, i Norge og utviklingsland. NDS

skal særlig stimulere til fellesprosjekter av tverrpolitisk karakter. Det er ønskelig at tiltakene styrker kvinners deltakelse og har et særlig fokus på ungdom, samt partiorganisasjonens forankring i lokalbefolkningen og kontakten med det sivile samfunn for øvrig. Et styre, bestående av partienes egne representanter, er bemyndiget søknadsbehandlingen og tildelingen av prosjektmidler. Styret støttes av et lite sekretariat.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte de politiske partiene som er representert på Stortinget, samt deres partinære organisasjoner, i deres bidrag til demokratibyggning i Norges samarbeidsland. Samarbeidspartnerne i sør skal utgjøre politiske partier eller tilknyttede organisasjoner som arbeider for demokratisk styre og like muligheter for kvinner og menn, respekt for menneskerettigheter, toleranser overfor minoriteter og som søker å overbygge religiøse og etniske motsetninger.

Norske politiske partier innehar en kompetanse det er nyttig å ha med seg i norsk utviklings-samarbeid på dette feltet. Bevilgningen gir ikke støtte til norske partiers regulære virksomhet, men til demokratiutvikling i Norges samarbeidsland.

Rapport 2007

Etter en erfaringsoppsummering i 2006 ble 2007 NDS' første år som egen juridisk enhet og fullt uavhengig organisasjon. I 2007 har således Utenriksdepartementet ikke lenger truffet den endelige avgjørelsen om støtte til enkelttiltak. Fra dette år har NDS bestått av et råd, som det høyeste organet, et styre og et sekretariat. Ordningen er forutsatt å bli evaluert innen en treårsperiode.

Demokratiutvikling er langsiktig og man kan vanskelig vise til konkrete resultater fra år til år, utover det antall land og prosjekter som er støttet. I 2007 hadde NDS prosjekter av varierende størrelse både i Afrika, Asia og Latin-Amerika.

I Afrika har AUF samarbeidet med Ungdemokratene i Uganda i mange år, der målsetningen har vært å styrke organisasjonens evne som grasrotaktivister. I 2007 ble det gjennomført kurs i alle Ugandas regioner. Kristelig Folkeparti har siden 2004 samarbeidet med Ford Kenya, der man i 2007 arbeidet for å utvikle en plan bl.a. for valg og koalisjonsarbeid. Senterpartiet samarbeidet med CCM, CHADEMA og CUF i Tanzania, der målgruppen var grasrotledere i partiorganisasjonene, samt ung-

doms- og kvinneorganisasjonene i Magu-distriktet. I 2007 ble det gjennomført to workshops og startet opp et stort antall studiesirkler. Også Venstre tok initiativ til et forprosjekt i Tanzania. Det har også vært aktivitet i Midtøsten og Asia for øvrig. I palestinsk område har DNAs kvinneorganisasjon arbeidet med utviklingen av Fathas kvinnenettverk. Flere titalls seminarer ble gjennomført i 2007. I Kazakhstan var Fremskrittpartiet i 2007 i gang med et forprosjekt, mens SV videreutviklet samarbeidet med kommunistpartiet i Nepal, der fokus var flerpartidemokrati og valg både på sentralt og lokalt plan. I Latin-Amerika var Høyre aktive både i Nicaragua, Guatemala og Bolivia.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 7 mill. kroner.

Post 73 Kultur, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Kultursamarbeidet med utviklingsland er basert på at de kulturelle rettigheter er en del av de universelle menneskerettighetene. Kultur er en utfordrende kraft i alle samfunn, og støtte til kultur gjennom utviklingssamarbeidet skal fremme menneskerettighetene generelt og ytringsfrihet spesielt, gjennom utvekslingstiltak og oppbygging av institusjoner av betydning for et fritt og variert kulturliv. Det prioriteres å styrke kulturell infrastruktur, dvs. rammebetingelsene for kulturell deltakelse, produksjon, konsum og bevaring i våre samarbeidsland.

En egen strategi for Norges kultursamarbeid med utviklingsland for perioden 2006-2015 trådte i kraft i 2006. I oppfølgingen legges det opp til økt satsing. Strategien reflekterer nyere internasjonal tenkning, bl.a. innenfor FN-systemet, som fremhever kulturfeltets avgjørende betydning for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Det legges opp til en styrking av Norges kultursamarbeid med utviklingsland og en delvis omlegging til nye samarbeidsformer på kulturfeltet i årene som kommer.

Mål

Bevilgningen skal brukes til:

- Kulturutveksling mellom Norge og land i sør.
- Etablering/styrking av kulturell infrastruktur i sør.
- Vern og fremme av kulturarven, hovedsakelig gjennom UNESCO.

Rapport 2007

Støtte til utvekslingstiltak utgjorde 34,6 mill. kroner. Flere sentrale, norske kulturinstitusjoner retter nå arbeidet sitt inn mot ikke-vestlige land. Med Norges faglige orfatterforening ble det inngått avtale om å bygge opp tilsvarende institusjon i Sør-Afrika. NORCODEs prosjekter på rettighetsfeltet i afrikanske land ble gitt støtte. Seminarserien Noras søstre, som med utgangspunkt i Ibsens diktning tar opp lokale likestillingsspørsmål, ble arrangert i Malawi, Kina og India. Norsk danse- og teatersentrum videreutvikler samarbeidet med ARTenCiel på teaterfeltet i Burkina Faso. Norsk Filminstitutt mottok fortsatt støtte til prosjektet Move my image, hvor barn og unge i Norge og Sør-Afrika lærer å uttrykke seg via film. Samarbeidet med internasjonale festivaler med deltakelse av artister fra sør, og/eller fokus på aktuelle problemstillinger i sine programmer, ble videreutviklet.

Vennskapssamarbeid på kulturområdet med deltakelse av lokalsamfunn i Norge og ulike samarbeidsland ble støttet gjennom Vennskap Nord/Sør. Samarbeidsavtalene med hhv. Kunsthøgskolen i Oslo (KhiO) om kunstutdanning i sør og Rikskon-

sertene om musikk-samarbeid ble fulgt opp, og møter med de respektive fagmiljøer på landsbasis ble avholdt for gjensidig informasjons- og erfaringsutveksling. Det langsiktige musikk-samarbeidet med hhv India og Sør-Afrika ble gjennomgått av frittstående konsulenter, og nye samarbeidskontrakter med Rikskonsertene utarbeides.

Støtte til etablering/styrking av kulturell infrastruktur i sør utgjorde 58,9 mill. kroner.

I mange land er de rike kulturminnene som ligger under vann truet av tyveri og illegal handel. På Sri Lanka er det påbegynt et arbeid for å sikre og ivareta disse historiske skattene. I 2007 ble det også i igangsatt et prosjekt, der flere sentralasiatiske land er involvert, som skal bidra til bevaring av Silkeveien og helleristninger på denne ruten.

Støtte til kulturminnevern utgjorde 14,4 mill. kroner.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås det bevilget 107 mill. kroner.

Boks 9.2 Toleranse og medmenneskelighet

I 2008 er det 200 år siden Henrik Wergeland ble født. I den anledning har Utenriksdepartementet tatt initiativ til et sammensatt kulturprosjekt inspirert av dikteren med det glødende sosiale og politiske engasjementet. «Toleranse og medfølelse»-prosjektet tar utgangspunkt i de humanistiske verdier Henrik Wergeland forfektet gjennom sin diktning og i sitt liv og virke for øvrig, og retter geografisk fokus mot Midtøsten. Prosjektet består av fem delprosjekter som gjennomføres i samarbeid med ulike aktører i norsk kultur- og samfunnsliv, og fokuserer på Midtøsten.

Den første delen fokuserer på barn. Skoleklasser i Kristiansand samarbeider med skoler i De palestinske områdene, Israel og Libanon. Kontakten er bilateral, og barna (11-12 åringer) kommuniserer via internett. De lærer hverandre å kjenne gjennom «dikt og bilder». Forfattere og fotografer er knyttet til prosjektet. Kunstner- og lærerutveksling inngår også som del av samarbeidet.

Del to har fokus på ungdom. I samarbeid med Landsrådet for Norges barne- og ung-

domsorganisasjoner (LNU) arrangeres en serie seminarer og paneldebatter om «kunstens rolle som brobygger» på Eidsvoll, 3.-4. juni 2008. Deltakerne kommer fra Norge, Midtøsten og Europa. Utenriksministeren vil åpne ungdomskonferansen.

Den tredje delen er en tverrfaglig internasjonal konferanse på Litteraturhuset i Oslo, «Poet og aktivist». En rekke internasjonalt kjente forfattere, samfunnsforskere, journalister og religiøse ledere samles der til debatt 5.-6. juni 2008.

Et internasjonalt poesitreff i Oslo er et møte mellom norske lyrikere og deres kolleger fra 11 forskjellige land som sammen vil arbeide med og oversette utvalgte dikt av Wergeland. Resultatene vil bli fremført på Litteraturhuset.

Som underlag for de øvrige prosjektene har Utenriksdepartementet i samarbeid med Gyldendal forlag utarbeidet en engelskspråklig publikasjon om Henrik Wergeland. Gjennom fire artikler belyses poeten, humanisten, den politiske aktivisten – og forbildet – Wergeland.

Boks 9.3 PUSH – grenseløst samarbeid mellom palestinere, israelere og jordanere

PUSH (Promoting dialogue and cultural Understanding of our Shared Heritage) er et trilateralt prosjekt som søker å fremme dialog og kulturell forståelse om den felles kulturarven til palestinere, jordanere og israelere.

Ved å fremme gjensidig respekt og å øke bevisstheten rundt deres felles kultur- og naturarv på en praktisk måte, ønsker prosjektet å medvirke til at folkegruppene aksepterer «de andres» legitimitet, og at dette igjen kan være et bidrag til konfliktløsning i området.

PUSH-prosjektets partnere er akademikere fra Bezalel Academy of Art and Design – Jerusalem, Al Quds, det arabiske universitetet i Jerusalem og den Jordanske forening for bærekraftig utvikling. Disse institusjonene søker å fremme en modell for å dele deres felles kulturarv gjennom å samordne kultur- og naturminnester i regionen. Hovedaktivitetene inkluderer forslag til minnester med delt kulturarv, en oversikt over felles kulturminnester, samt en rekke workshops for å fremme akademisk og profesjonell nettverksbygging innenfor forskning, planlegging, administrasjon og økoturisme.

Målgruppen for PUSH er de tre befolkningsgruppene og lokale myndigheter, men prosjektet vil også involvere akademikere, studenter og sentrale myndigheter, samt frivillige organisasjoner med fokus på kultur- og naturminner. PUSH er nå i ferd med å fullføre utviklingsfasen av prosjektet for å kartlegge delte kultur- og naturminner.

Post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Støtte over denne posten gis til globalt og regionalt arbeid i regi av internasjonale frivillige organisasjoner og nettverk som ikke er FN-organer. Det legges vekt på å identifisere internasjonale organisasjoner med bred fagkompetanse innenfor prioriterte områder for norsk utviklingspolitikk, der få andre alternativer finnes. Mange av organisasjonene som støttes utfyller bistandsforvaltningens og andre aktørers kompetanse og er viktige dialogpartnere. En rekke av organisasjonene og nettverkene har en sentral pådriverrolle overfor statlige

myndigheter til å etterleve internasjonale konvensjoner og tusenårsmålene. Innenfor områder knyttet til reproduktiv helse og retten til trygg abort driver internasjonale frivillige organisasjoner et viktig arbeid. Den internasjonale føderasjon for familieplanlegging (IPPF) er sentral i dette arbeidet og det legges opp til å øke Norges bidrag til organisasjonen.

Enkelte av de internasjonale organisasjonene som støttes har utviklet seg til å bli mer sentrale for bistandsaktører i nord enn for befolkning og institusjoner i sør. Det arbeides derfor med å dreie en større andel av bevilgningen mot aktører i utviklingsland. Gjennomganger og evalueringer legges til grunn for vurdering av langsiktig samarbeid.

Mål

Bevilgningen skal benyttes til å støtte internasjonale organisasjoner, partnerskap, stiftelser og nettverk som driver utviklingsrettet virksomhet innenfor regjeringens satsingsområder, primært innenfor følgende tema:

- Miljø, naturressursforvaltning, vannressursforvaltning og klimaspørsmål.
- Helse med hovedvekt på reproduktiv helse og hiv/aids.
- Likestilling, økt deltakelse av kvinner i beslutningsprosesser og bedring av kvinners livssituasjon.
- Godt styresett og demokratisk utvikling, herunder å styrke uavhengige mediers rolle i kampen mot fattigdom.
- Menneskerettigheter.

Rapport 2007

Det ble lagt økt vekt på miljø og å støtte organisasjoner som bidrar til å oppfylle Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Det ble inngått samarbeid med fire nye organisasjoner innenfor dette området. Den øvrige støtten har særlig gått til helse med vekt på reproduktiv helse, utdanning, styresett og demokrati og menneskerettigheter. I alt 34 organisasjoner mottok støtte.

Innenfor området miljø og biologisk mangfold mottok Den internasjonale naturvernunion (IUCN) betydelig støtte, blant annet til «Mangrover for fremtiden». Programmet bidrar til bærekraftig gjenoppbygging av tsunamirammede kystområder i Asia, og har også klare aspekter av tilpasning til klimaendringer. Det er dessuten gitt støtte til organisasjoner som arbeider med vannressursforvaltning og vann/sanitær.

International Work Groups for Indigenous Affairs (IWGIA) fikk støtte til sitt arbeid for

urfolksrettigheter. IWGIAs langvarige pådriverarbeid i internasjonale og regionale prosesser var medvirkende til at *FN-erklæringen om urfolksrettigheter* ble vedtatt i FNs generalforsamling i september 2007.

Kvinnerettede tiltak ble støttet gjennom flere organisasjoner. Tiltak for å fremme kvinners og jenters utdanning ble støttet gjennom Forum for African Women Educationalist (FAWE). FAWE bidro i 2007 til at over 6000 lærerstudenter i Afrika fikk opplæring i kjønns sensitiv pedagogikk, og til at denne modellen ble integrert i fire lands nasjonale utdanningsplaner og – strategier. Mikrofinansnettverket Womens' World Banking (WWB) fikk støtte til arbeid med mikrofinans for fattige kvinner. I en kåring av verdens 50 beste mikrofinansinstitusjoner foretatt av magasinet Forbes i desember 2007, er fem av de ti øverste på listen medlemmer av WWB.

Det ble i 2007 inngått en ny treårig avtale med verdens største frivillige organisasjon innen området seksuelle og reproduktive rettigheter, IPPF. En evaluering av organisasjonen i 2006 viste at den når de fattigste med relevante tjenester av høy kvalitet.

I 2007 ble det også inngått ny avtale med Den internasjonale hiv og aids-alliansen, som i 2006 nådde 45 millioner mennesker på grasrota i sør med informasjon om hiv-spredning og ga 224 000 personer medisinsk behandling.

Tiltak innen godt styresett, herunder korrupsjonsbekjempelse, media og demokratiutvikling ble støttet, blant annet gjennom Transparency International. Transparency International fortsatte sitt høyt profilerte anti-korrupsjonsarbeid i 2007 gjennom påvirkningsarbeid og forskning, noe som har bidratt til at anti-korrupsjon fortsatt er høyt på den globale dagsordenen. Dette ble bekreftet gjennom G8-møtets deklarasjon i 2008 der betydningen av kampen mot korrupsjon ble skissert og reflekterte Transparency Internationals holdning.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 172,5 mill. kroner.

Post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Fredskorpset skal bidra til at det skapes kontakt og samarbeid mellom enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner i Norge og utviklingslandene, bygget på solidaritet, likeverd og gjensidighet. Fredskorpsets kjernevirksomhet er å legge til rette for dette gjennom utveksling av personell. Det inngås partnerskapsavtaler mellom frivillige organisasjo-

ner, kommuner, skoler, universiteter og private virksomheter i Norge og i sør. Hovedprogrammet er rettet inn mot deltakere i aldersgruppen 22-35 år, og omfatter utveksling nord til sør (fra Norge til utviklingsland), sør til nord (fra utviklingsland til Norge) og sør/sør (mellom utviklingsland). Et eget ungdomsprogram er rettet inn mot ungdom mellom 18 og 25 år som får kunnskap og erfaring gjennom uteopphold av minst tre måneders varighet.

Den globale helsepersonellkrisen er ansett å være et hinder for å nå tusenårsmålene. Det blir i løpet av 2008 etablert en egen utvekslingsordning for helsepersonell i regi av Fredskorpset. Ordningen vil inngå i et internasjonalt nettverk av utvekslingsordninger for helsepersonell (ESTHER) initiert av Frankrike.

Mål

Fredskorpset skal

- Tilrettelegge for samarbeid mellom organisasjoner, institusjoner og bedrifter i Norge og i utviklingsland gjennom utvekslingsordninger, herunder for helsepersonell.
- Sikre at minst halvparten av midlene går til tiltak som inkluderer gruppen av de minst utviklede land.

Rapport 2007

Rapporten for 2007 gjelder bevilgningen på kap/post 160.50 som ikke videreføres.

Gjennom 135 partnerskap fikk 472 partnere i nord og sør mulighet for utveksling av personell, med i alt 581 Fredskorpsdeltakere. Fredskorpset la i 2007 vekt på oppfølging av evalueringen fra 2006, med vekt på forberedelse og etterarbeid. En kartlegging av etterarbeid i nord-sør-programmet som ble gjennomført i 2007 viser at bevisstheten rundt betydningen av etterarbeidet, med tilbakeføring av erfaringer fra uteopphold fortsatt er mangelfull hos en del partnere.

Som en konkret oppfølging av evalueringen i 2006 ble seniorprogrammet innlemmet i nord-sør-programmet. Absolutte aldersgrenser for programmene ble samtidig opphevet.

I tråd med Fredskorpsets strategisk utviklingsplan for 2007 – 2009 ble nye samarbeidsavtaler primært (81 pst.) inngått innenfor regjeringens prioriterte områder. Videre gikk andelen FK-partnere i land hvor Norge har et langsiktig utviklingssamarbeid med opp fra 75 pst. i 2006 til 89 pst. i 2007.

Det er en overvekt av kvinner blant norske FK-deltakere, særlig i Ung-programmet. Fra sør har det imidlertid vært overvekt av mannlige delta-

kere. I 2007 deltok likevel 161 kvinner fra sør i et utvekslingsprogram.

Målsettingen om at minst 50 pst. tilskudd skulle gå til prosjekter i MUL-land ble oppfylt i 2007. Hele 79 pst. av tilskuddene til utveksling gikk til prosjekter i MUL-land.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 135 mill. kroner. Det vises for øvrig til ny kap/post 144.01 Fredskorpsets drift.

Kap. 161 Næringsutvikling

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	93 080	309 000	309 000
72	Finansieringsordning for utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	49 517		
73	Institusjonsutvikling i utviklingsland, <i>kan overføres</i>	58 629		
75	NORFUND – tapsavsetning	143 750	143 750	143 750
95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	341 250	341 250	441 250
	Sum kap. 161	686 226	794 000	894 000

Støtteordningene under dette kapitlet tar i første rekke sikte på å styrke næringsutvikling og handel som sentrale drivkrefter for økonomisk utvikling. Kapitlet omfatter ulike støttetiltak og ordninger som skal bidra til å styrke institusjonell og fysisk infrastruktur, utvikle kompetanse i utviklingslandene og stimulere til etableringer og investeringer i utviklingsland. Slik støtte er viktig for å kunne bidra til utvikling av bedre rammebetingelser på det næringsøkonomiske området. Kapitlet omfatter også støtte til investeringer i regi av Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund).

Virkemidlene under kapitlet kan anvendes i utviklingsland med bruttonasjonalinntekt per innbygger på opptil USD 6465, som tilsvarer Verdensbankens grense for å yte lån på spesielt gunstige vilkår, herunder ODA-godkjente land på Vest-Balkan. Det vil bli arbeidet spesielt med støtte til de minst utviklede land (MUL), norske samarbeidsland for langsiktig bistand, og med å stimulere næringsutvikling og handel i Afrika sør for Sahara.

I samsvar med vedtak i OECDs utviklingskomité er postene under dette kapitlet avbundet fra og med 1. januar 2002. I tillegg kommer tre konsulentfond i henholdsvis Det Internasjonale Finansieringsinstitutt (IFC), Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) og Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB). Disse fondene er fremdeles delvis

bundet til kjøp av norske tjenester, men denne begrensningen er nå under utfasing.

Næringsutvikling er nødvendig for at de fattigste landene skal oppnå varig økonomisk vekst og komme ut av klientrollen. Utvikling av et lokalt næringsliv og styrket produksjonskapasitet er også avgjørende for at det skal bli noe av regjeringens målsetning om at utviklingslandene skal delta mer aktivt i verdenshandelen. Innsatsen for næringsutvikling i sør henger således nøye sammen med handlingsplanen for handelsrettet bistand, som ble lansert i 2007.

Formålet med arbeidet med næringsutvikling i sør er fattigdomsbekjempelse og det å skape arbeidsplasser og varig økonomisk vekst i utviklingsland, ikke næringsfremme. I denne sammenheng representerer imidlertid norsk næringsliv en ressurskilde som må utnyttes. En viktig oppgave vil således være å aktivisere næringslivet slik at det blir en medspiller og å fremme norske investeringer i fattige land.

En annen grunn til å trekke med seg norske bedrifter vil være at regjeringen vil kunne stille klare krav til de bedriftene som engasjerer seg. Det er en forutsetning at de norske bedriftene deler visjonen om å medvirke til å bekjempe fattigdom og bærekraftig utvikling i utviklingslandene og at de lever opp til regjeringens forventninger når det gjelder samfunnsansvar.

Post 70 Næringsutvikling, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

Regjeringens ønske om at norsk næringsliv skal bidra med kompetanse og kapital til næringsutvikling i sør blir imøtekommet ved at man vil konsentrere innsatsen om å legge til rette for investeringer innenfor visse sektorer som olje, gass, det maritime området og ren energi. Strategiske partnerskap (public private partnership PPP) med enkeltbedrifter, som viser villighet til å investere i fattige land, gis også prioritet. Støtteordninger for institusjonelt samarbeid videreføres, men knyttes i større grad opp mot norske bistandspolitiske og tematiske satsningsområder. Det opprettholdes et tilbud til mindre bedrifter som ønsker å prøve seg i disse markedene. Det er i denne forbindelse igangsatt et arbeid for å forenkle de bedriftsrettede søknadsordninger.

Etableringen i februar 2007 av en førstelinjetjeneste for informasjon, rådgivning og veiledning til bedrifter om Norges virkemidler for næringsutvikling (Veiledningskontoret for næringsutvikling i sør) er et viktig tiltak for å effektivisere og forbedre arbeidet med å trekke næringslivet inn i dette arbeidet. Det er også igangsatt arbeid for å bedre koordineringen av virkemiddelapparatet og tydeliggjøre rollefordelingen mellom de ulike aktørene, for dette formål er et eget NIS-nettverk opprettet. Et nytt forum, ledet av miljø- og utviklingsministeren med representanter fra næringslivet og virkemiddelapparatet for å drøfte utfordringer, satsningsområder og virkemidler i dette arbeidet, er også opprettet.

Ordnningen med blandede kreditter er en blanding av gavefinansiering og kommersiell kreditt til å finansiere varer og tjenester til prosjekter. Den har vært tung å administrere etter at den ble avbundet i 2002, og oppfyller ikke lenger kravene til effektiv bistand. Ordnningen vil derfor bli avviklet fra 31.12.2008, men inngåtte forpliktelser vil bli oppfylt.

Det ligger også mange nye muligheter for et samarbeid mellom myndighetene og næringslivet i den storstilte klima- og skogsatsingen, som vil kreve nye allianser og virkemidler. Det er behov for teknologioverføring, teknologiutvikling og investeringer både når det gjelder utslippsreduksjon og tilpasning i fattige land. I denne forbindelse har 40 mill. kroner av postens bevilgning vært ørmerket klimarelaterte tiltak, som kompetansebygging og forberedelse av tiltak under den grønne utviklingsmekanismen (CDM).

Ett av de strategiske satsningsområdene innenfor næringsutvikling er mikrofinans. Et norsk mikrofinansinitiativ (NMI) ble formelt lansert i

juni 2008, som et samarbeid mellom myndighetene, investorer og frivillige organisasjoner. NMI skal kombinere erfaring innen mikrofinans og internasjonalt utviklingssamarbeid med finansiell erfaring og kapital. Statens bidrag til NMI dekkes hovedsakelig gjennom kapitaloverføringen til Norfund. Norads bidrag til dette initiativet til faglig bistand dekkes også over dette kapittelet. Målgruppen for initiativet er mikrofinansinstitusjoner som yter finansielle tjenester til fattige mennesker, særlig kvinner i lavinntektsland.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å finansiere:

- Tiltak for å øke utviklingslands handelskompetanse og eksport, herunder utvikling av næringsvirksomhet, opplæring og kompetanseoverføring, studier og informasjonstiltak.
- Utbetalinger til inngåtte forpliktelser knyttet til ubundne blandede kreditter og bidrag til konsulentfond.
- Institusjonsutvikling i utviklingsland.
- Prosjekter forbundet med strategisk partnerskap med norsk næringsliv.
- Støtte til tiltak for å fremme næringslivets samfunnsansvar i utviklingsland.
- Tiltak for å øke kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet.

Rapport 2007

Posten omfatter i hovedsak tilskudd basert på søknader fra bedrifter, samt handelstiltak. Det var i 2007 stor etterspørsel fra norske bedrifter etter midler til forstudier og opplæringsstøtte.

Gjennom en samarbeidsavtale med NHOs sekretariat for næringsutvikling i sør har en etablert institusjonssamarbeid med 7 søsterorganisasjoner i sør: i Nigeria, Angola, Uganda, Kina, Vietnam og Indonesia, samt arbeid med etablering av partnerskapsprosjekter mellom ugandiske og norske bedrifter. I tillegg ble et samarbeid med en næringsorganisasjon i Brasil forberedt. Formålet er å styrke de ulike arbeidsgiverorganisasjonene som næringsorganisasjoner og å bedre service og tjenesteleveranser til medlemmer. Opplæring i helse, miljø og sikkerhet og yrkesopplæring var i 2007 en viktig del av institusjonsbyggingen.

Høsten 2007 ble kontoret til den indonesiske arbeidsgiverforeningen APINDO gjenåpnet etter omfattende norsk støtte til gjenoppbygging av kontoret etter tsunamikatastrofen.

Et eksempel på strategisk partnerskap med næringslivet er det som i 2006 ble inngått med Yara International ASA, tanzanianske myndigheter og

institusjoner, internasjonale frivillige organisasjoner og lokal privat sektor. Målsetningen var å bidra til å styrke verdikjeden i det tanzanianske landbruket, som et bidrag til økt matvaresikkerhet. Erfaringene fra denne tilnærmingen til innsats har vist seg positive og både de offentlige og private partene ønsker å videreføre samarbeidet. Et liknende samarbeid er igangsatt i Malawi. Et annet eksempel på partnerskap er den oppfølging som planlegges av forstudien om «Utvikling av kjøttrelatert eksport fra Uganda» for omfattende støtte til en offentlig-privat samarbeidsmodell med sikte på å utvikle institusjonell og fysisk infrastruktur for kjøttproduksjon og eksport.

I 2007 ble det utarbeidet en handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid. Den legger et godt grunnlag for innretningen av framtidig bistand på handelssiden. Det ble inngått avtaler med nye samarbeidsorganisasjoner som World Customs Organisation (WCO) om gjennomføring og oppfølging av diagnosestudier innen tolladministrasjon i utviklingsland. Tolldirektoratet ble benyttet som faglig ekspertise i programmet. International Federation of Agriculture Movements (IFOAM) og Norge samarbeider om harmonisering av økologiske standarder med spesiell referanse til utviklingsland. Det ble også inngått en avtale med International Trade Center (ITC) om utvikling av nasjonale eksportstrategier.

Under rammeavtalen med UNIDO ble det avtalt videreføring av støtten til oppbygging av nødvendig handelsinfrastruktur i Bangladesh, Bhutan, Maldivene og Nepal. Avtalen på 18 mill. kroner er over 3 år.

Det ble i 2006 inngått en femårig avtale med Handels- og servicenæringens hovedsammenslutning HSH, som har til formål å bidra til økt import fra utviklingsland. For å styrke kommersiell kompetanse har HSH igangsatt modulbasert opplæringsprogram for produsenter i Vietnam og Indonesia. Det er lansert kolleksjon av møbler og interiørartikler fra Vietnam under merkenavnet «Formission» og etablert et eksporthus for å sikre den kompetansen som blir overført til vietnamesiske produsenter. Aktivitetene under avtalen har gitt resultater i form av nye kontrakter mellom norske importører og eksportører.

Post 72 Finansieringsordning for utviklingstiltak

Posten omfattet i hovedsak finansiering under den ubundne blandete kredittordningen. Det er pt. for tidlig å si noe om resultatene av prosjektene som ble finansiert under denne ordningen.

De fleste og største tiltakene som ble støttet var knyttet til vann- og avløpsrensing i Vietnam. I tillegg er tiltak i Kina, Ghana, Indonesia, Laos, Nigeria og Tanzania støttet. Det ble gjennomført forundersøkelser for 6 nye prosjekter.

Post 73 Institusjonsutvikling i utviklingsland

Denne posten var en viktig kilde for finansiering av tiltak som gjelder oppbygging av institusjonelle rammebetingelser for næringsvirksomhet og handel. Det har vært en fortsatt økning i aktiviteten på dette området med etterspørsel om samarbeid innen ulike områder. Norges faglige rådgivning innen næringsutvikling, som også omfatter landbruk, fiske og handelsfremmende tiltak, har vært rettet mot etablering av produksjonstiltak, oppbygging av institusjonelle rammebetingelser for næringsliv og handel, samt stimulering av eksport fra de landene vi samarbeider med. Forbruket i 2007 var på 58,7 mill. kroner mot 33,6 mill. kroner i 2006.

Større prosjekter som fikk støtte i 2007 var: Faglig samarbeidsprogram innen oljesektoren i Irak, utarbeidelse av en plan for flomkontroll i utsatte områder i Filippinene, introduksjon av moderne oppdrettsteknologi og oppgradering av vitenskapelig utstyr for kartlegging av fiskebestanden i Thailand, og opplæringsprogram for skipsverftsansatte i Vietnam. En første prøvedrift med oppdrett av cobia har gitt godt resultat. En ekstern vurdering bekrefter at ressurskartleggingsprosjektet er relevant for behovene i Thailands fiskeriforvaltning og at det er et godt samarbeid mellom Fiskeridepartementet i Thailand og det norske Havforskningsinstituttet.

Norge har, gjennom bruk av denne ordningen, bidratt til å styrke fiskeriforvaltningen også i Angola. Et element i dette samarbeidet er et pilotprosjekt knyttet til olje-fisk-miljø-problemstillinger. Fiskerisamarbeidet mellom Angola og Norge har bl.a. bidratt til at det er etablert et samarbeid mellom petroleum- og fiskerimyndighetene i Angola.

I 2007 har det vært lagt vekt på programmer for etablering og vekst av små og mellomstore bedrifter (SMB) ved bedret adgang til finansiering og bedriftsrådgiving. Særlig fokus har vært på kvinnelige entreprenører. Fra norsk side har man deltatt aktivt i utarbeidelse av beste praksis for reformer av rammebetingelser for SMBer, fungerende arbeidsmarkeder og etablering av arbeidsplasser.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 309 mill. kroner. Det foreslås at Utenriksdepartementet gis tilsagnsfullmakt innenfor en totalramme på 550 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Garantiordningen for tap som skyldes kvalitetsmangler og for sen levering foreslås fastsatt til 50 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 75 Norfund – tapsavsetting

Norfund har en akkumulert tapsavsetning på over 1 milliard kroner. Tapsavsetningen kan kun anvendes til dekning av tap som ikke kan dekkes av andre fondsavsetninger utenom grunnfondskapitalen. Tapsavsetningen har vært begrunnet med at fondets geografiske innretning innebærer høy risiko. I en situasjon hvor fondet leverer gode økonomiske resultater selv i de mer risikofylte investeringsområdene anses det ikke nødvendig å øke tapsavsetningen ytterligere. Dette endrer ikke styringsinstruksens pålegg om at Norfund selv må gjøre en tapsavsetning på minst 25 pst. av den tilførte grunnfondskapitalen.

Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland

Målene for Norfund ble endret i statsbudsjettet for 2008 ved at kravet om at minst 1/3 av investeringene skulle være i minst utviklede land (MUL) ble erstattet av en målsetting som både ivaretar en prioritering av investeringer i MUL og et ønske om å prioritere områder hvor Norge har spesiell kompetanse og interesse, spesielt innen ren energi. Norfund har vedtatt en ny strategi som legger opp til å styrke selskapets evne til å gjøre lønnsomme investeringer i fattige land med særlig fokus på de fattigste, minst utviklede landene og på utvalgte geografiske områder.

Det foreslås en større kapitalpåfylling til fondet enn for de foregående år. Økningen vil bli brukt til investeringer innen ren energi. Det arbeides med å styrke det offentlig-private samarbeidet om ren energi-investeringer i Afrika og MUL. Det har vist seg vanskelig å få fullfinansiert slike prosjekt. Norfund bør derfor med disse tilleggsmidlene kunne vise ekstra fleksibilitet i forhold til krav om avkastning ved slike investeringer. SN Power, som Norfund eier sammen med Statkraft, har hovedtyngden av sine investeringer i land som har en BNI per innbygger som er innenfor den øvre grensen som er satt for bruk av bevilgningene på kap. 161 Næringsutvikling. SN Power har imidlertid også investeringer i noen utviklingsland som nå har pas-

sert denne grensen, som Chile. Det er likevel ønskelig at Norfund beholder en eierandel i SN Power og bruke denne til fordel for et samarbeid om en særskilt satsing på utvikling av ren energi i Afrika.

Norfund skal investere i lønnsomme bedrifter og balansere hensynet til lønnsomhet mot utviklingsmål og miljømessige og sosiale hensyn. Norfund trenger derfor målesystemer som gjør både dem selv og Utenriksdepartementet som eier i stand til å vurdere investeringene langs en rekke utviklingsrettede dimensjoner. Følgende aspekter skal vurderes og følges opp i alle investeringer: arbeidsplasser, skatteinntekter til vertslandet, utvikling av markedet, anti-korrupsjon og virksomhetsstyring, opplæring og teknologioverføring, effekt for kvinner samt sosiale, etiske og miljømessige standarder.

Mål

Bevilgningen har som mål å sette Norfund i stand til å fremme utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland ved finansiering av:

- Direkte investeringer og deltakelse i lokale investeringsfond.
- En særskilt satsing på fornybar energi, blant annet i samarbeid med norske kraftselskaper.
- Støtte mikrofinansinitiativ, blant annet i samarbeid med norske private investorer.
- Forvaltningen av porteføljen av utestående lån under Norads tidligere låneordning.

Norfund skal arbeide særskilt med å styrke selskapets evne til å investere i de fattigste, minst utviklede landene (MUL) og i Afrika sør for Sahara.

Rapport 2007

Samlede overføringer til Norfund i 2007 var 485 mill. kroner, hvorav 341,25 mill. kroner over post 95 Grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland, og 143,75 mill. kroner over post 75 Tapsavsetting. I tillegg disponerte Norfund 8 mill. kroner over kap. 161 post 70 Nærings- og handels tiltak til faglig bistand innenfor sitt virksomhetsområde.

Pr. 31.12.07 hadde Norfund avtalefestet 3,7 mrd. kroner i investeringer i bedrifter og investeringsfond. Av dette var 16 pst. av investeringene i land som er definert som de minst utviklede landene (MUL). Norfund møtte således heller ikke for 2007 målsetningen om å ha minst 1/3 av sine samlede investeringer i MUL.

Norfund hadde i 2007 en avkastning (IRR) på sine investerte midler på 17 pst. målt i investeringsvaluta. Over den siste femårsperioden har Norfund hatt en avkastning på 11 pst. Den gode avkastningen betyr at Norfund har bidratt til mange lønnsomme, verdiskapende virksomheter som har skapt varige arbeidsplasser i utviklingsland.

Norfund investerte i 2007 om lag 1,2 mrd. kroner i fornybar energi, 215 mill. kroner i fondsvirksomhet og 48 mill. kroner i direkte investeringer. To investeringer er avviklet.

Ved utgangen av 2007 var det om lag 64 000 arbeidsplasser i virksomheter som Norfund har direkteinvesteringer i. I bedriftene i de lokale og regionale fondene som Norfund har investert i, er det i alt cirka 84 000 ansatte. I tillegg skapes det

positive ringvirkninger og ytterligere arbeidsplasser ved at underleverandører og andre næringer nyter godt av økte investeringer i området. Norfunds engasjement i SN Power bidrar til å gi mer enn 6 mill. mennesker tilgang til strøm. SN Powers investeringer er per i dag beregnet å gi en CO₂-reduksjon på ca to mill. tonn i året, tilsvarende om lag 4 pst. av Norges utslipp.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 585 mill. kroner, fordelt mellom en bevilgning på 143,75 mill. kroner under post 75 Tapsavsetning og en bevilgning på 441,25 mill. kroner under post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland.

Kap. 162 Overgangsbistand (gap)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	869 200	724 000	724 000
	Sum kap. 162	869 200	724 000	724 000

Overgangsbistanden er beregnet på overgangssituasjoner mellom humanitær bistand og mer langsiktige utviklingssamarbeid. Den er et virkemiddel for fleksibel støtte til arbeid med fredsbygging, utvikling og statsbygging i sårbare stater og konfliktberørte land. Bevilgningen kan også brukes i land som har vært rammet av omfattende og alvorlige naturkatastrofer.

Det tar lang tid for et land å komme seg etter en voldelig konflikt. Overgangsbistand skal spille en konstruktiv rolle i en begrenset periode. Om støtten til et land skal videreføres over andre budsjettposter eller avsluttes, avklares i hvert enkelt tilfelle.

Overgangsbistand benyttes også til å støtte tiltak som bidrar til god giverpraksis, økt samordning og harmonisering mellom FN og de internasjonale finansinstitusjonene.

Tildelinger samordnes med støtten som gis over kapittel 163 post 70 Naturkatastrofer og post 71 Humanitær bistand og menneskerettigheter, kapittel 164 post 70 Fred, forsoning og demokrati-tiltak og programkategori 03.10 Bilateral bistand.

Post 70 Overgangsbistand (gap), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Naturkatastrofer, voldelige konflikter eller svakt styresett bidrar til en rekke staters sårbare situasjon. Bevilgningen skal bidra til å styrke stater til bedre å kunne håndtere disse situasjonene gjennom fleksibel støtte til utvikling og fredsbygging.

I Afrika spiller regionale og subregionale organisasjoner, men også enkeltland, en stadig sterkere rolle i arbeidet for fredsbygging og gjenreising etter konflikt. Afrikansk Union (AU) har satt i gang en prosess for å utvikle en felles forståelse for hvilken rolle afrikanske land bør spille i gjenoppbyggingen av land som har vært rammet av konflikt. Det er derfor i økende grad aktuelt å søke samarbeid med afrikanske partnere.

I land med svak myndighetsstruktur er multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken viktige kanaler for overgangsbistanden. Der hvor det er mange givere vil felles finansieringsmekanismer som flegiverfond, og koordinering av bistanden være viktig. Norske frivillige organisasjoner som kan bidra med særskilt kunnskap, kompetanse eller nettverk spiller også en sentral rolle i overgangsbistanden. Det gis normalt ikke støtte til

organisasjoner uten allerede etablert kontaktnett i det aktuelle området.

I områder preget av langvarig krig er det kvinner som svært ofte holder viktige samfunnsfunksjoner oppe. Derfor er regjeringen opptatt av å styrke kvinners posisjon og deltakelse i gjenoppbygging for å bidra til varig fred og utvikling. Likeledes vektlegges barn i konfliktområder som en særlig utsatt og marginalisert gruppe. I henhold til FN er mer enn halvparten av de omlag 100 mill. barna som ikke går på skolen, barn som er rammet av krig og ulike typer konflikt, hvorav flertallet er jenter.

I enkelte områder har utviklingssamarbeidet de senere årene fått stadig vanskeligere rammebetingelser noe som gjør forutsigbarhet og mulighet for langsiktig planlegging vanskelig. Som følge av dette og for å få mer fleksibilitet i bistandssamarbeidet, kan det bli aktuelt å legge hele eller deler av bistandssamarbeidet med enkeltland inn under overgangsbistandsbevilgningen. Dette er allerede gjort med land som Eritrea og Zimbabwe.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å:

- Støtte utvikling, stats- og fredsbygging i utvalgte sårbare stater som søker å arbeide seg ut av voldelige konflikter, reformere dårlig styresett eller har vært utsatt for omfattende naturkatastrofer.
- Støtte tiltak for å styrke det internasjonale samfunns kapasitet til å bidra i land i overgangssituasjoner.
- Finansierte hurtig innsats, fortrinnsvis i den første tiden etter en fredsslutning.
- Bevilgningen kan også benyttes til ulike møter, konferanser, seminarer, dialogtiltak, delegasjonsbesøk m.m. i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Rapport 2007

Totalt gikk 55 pst. av midlene til Afrika, mens 29 pst. gikk til Asia og 12 pst. til Midtøsten, jf. vedlegg 2. Om lag 50 pst. av midlene ble kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner, mens 27 pst. ble tildelt norske frivillige organisasjoner, jf. vedlegg 4.

Støtte til Verdensbankens arbeid med postkonflikt og fond for konfliktrammede land bidro både til økt samarbeid med FN-organisasjonene og til økt kapasitet og kompetanse i banken.

Internasjonal innsats i postkonfliktsituasjoner omfatter en lang rekke aktører på landnivå. For å skape en institusjonell overbygning og motvirke en fragmentert og lite robust innsats, ble det innenfor

FN opprettet en fredsbyggingskommisjon og et fredsbyggingsfond. Fredsbyggingsfondet skal gjøre FN bedre i stand til å bistå raskt til gjenoppbygging og stabilisering når konflikter avsluttes og så raskt som mulig kommer i gang med fredsbyggende tiltak. Norge ga en omfattende støtte til etableringen med i 2006, men det var ikke behov for påfylling av fondet i 2007.

Afrika

279 mill. kroner av overgangsbistanden gikk til Sudan, hvorav 225 mill. kroner ble gitt via to flergiverfond. Kanalisering av midler gjennom flergiverfondene utvikler samtidig mekanismer for å bidra til infrastruktur og til å styrke grunnleggende offentlige funksjoner innen helse og utdanning. Fondene, ett nasjonalt og ett for sør, administreres av Verdensbanken. Kapasitet i offentlig forvaltning er økt gjennom støtte til et program administrert av Unicef. Flyktninger og internt fordrevne innebærer fremdeles utfordringer for Sudan, og Norge videreførte støtte til retur og reintegrasjon. Gjennom norske frivillige organisasjoner har Norge bidratt til utbedring av sosiale tjenester med vekt på utdanning. Det er utstrakt giversamarbeid i Sudan, og et felles giverkontor i Juba håndterer bl.a seks deltakerlands oppfølging av støtten gjennom flergiverfondet i Sør-Sudan.

Norge har trappet opp engasjementet i Burundi for å bidra til å sikre fredsprosessen i landet. I tillegg til budsjettstøtte til myndighetene, via Verdensbanken, har støtte til Burundi vært kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner. Hensynet til kvinner og likestilling har vært vektlagt spesielt, og Norge støtter arbeid knyttet kvinners rettigheter gjennom blant annet CARE internasjonal og Kirkens Nødhjelp. Norge ga også betydelig støtte til Flyktningshjelpens arbeid både med tilbakevendte og internt fordrevne flyktninger, og til flyktninger fra Burundi i Tanzania.

I Great Lakes-regionen anslås det at mer enn fire millioner mennesker har mistet livet som direkte eller indirekte følge av de ulike væpnede konfliktene. Norge ga 12 mill. kroner til Verdensbankens regionale program for demobilisering og reintegrering (MDRP) som dekker ni land i Great Lakes regionen. Norge har vært aktiv medlem av vennegruppen for Great Lakes konferansen siden 2004, og støttet i 2007 etableringen av Great Lakes konferansens sekretariat i Bujumbura.

I Liberia ble det gitt overgangsmidler til restrukturering og opplæring av liberiansk politi, til demobilisering og reintegrering av tidligere soldater, til utdanningstiltak og strømforsyning i Monrovia.

I løpet av 2007 har støtte til Somalia i sterkere grad vært fokusert på styresett og kapasitetsbygging i sentral og lokal administrasjon. Det er blant annet blitt utviklet et strategisk partnerskap med UNDP innenfor området styresett og sikkerhet. Gjennom norske frivillige organisasjoner ble det gitt støtte til blant annet utdanning og vannforsyning i Somaliland.

I Uganda ble myndighetenes treårige plan for fred, gjenoppbygging og utvikling av Nord-Uganda (PRDP) lansert i oktober 2007. I overgangsfasen har det vært fokusert på Karamoja i nordøst. Støtte omfatter et prosjekt gjennom Redd Barna med fokus på utdanning og bedre levekår og et program i regi av FAO med vekt på inntekstgenererende jordbruksproduksjon.

I DR Kongo ble støtte gitt gjennom norske frivillige organisasjoner til arbeid for voldsofre og rehabilitering og demobilisering av barnesoldater. I Elfenbenskysten har fredsprosessen, valget, et FN-prosjekt for kvinner i fred og forsoningsprosesser og tiltak for internt fordrevne blitt støttet. I Sierra Leone ble det gitt støtte til boliger for funksjonshemmede rammet av krigshandlinger.

Asia

Norge har forsterket sitt engasjement for økt sikkerhet og bedring av den politiske, sosiale og økonomiske utviklingen i Afghanistan. Støtten til afghanske myndigheters evne til å levere offentlige tjenester, herunder også sikkerhet og justis er høyt prioritert og bidro til å bedre folks levekår. Støtten ble fordelt til nasjonale afghanske programmer gjennom Verdensbanken og FN samt til frivillige organisasjoner som har virksomhet i et begrenset antall provinser. Faryab provinsen, der Norge leder et av ISAFs stabiliseringslag (PRT), mottok en større andel av midlene. Satsing på utdanningssektoren ble videreført med nye skolebygg og utdanning av lærere i flere provinser. Et mangfold av tiltak innen landsbygduitvikling ble igangsatt for å bedre innbyggernes levevilkår, blant annet for å bidra til å skape alternativer til narkotikaproduksjon. Blant de viktigste tiltakene Norge støttet var prosjekter for å øke kvaliteten på jordbruksprodukter, mikro-finans tilbud, bedring av vann og sanitsforhold, elektrisitet til landsbygder og yrkesopplæring, alle tiltak særlig rettet mot kvinner.

I 2007 støttet Norge kvinners tilgang til og politiske deltakelse i fredsprosessen, samt forberedelsene til en bred grunnlovs- og demokratiseringsprosess.

Overgangsbistand gikk til å støtte freds- og demokratiseringsprosessen i Nepal. Det norske bidraget ble blant annet kanalisert gjennom Nepals

fredsfond, for å styrke prosessen rundt den grunnlovs-givende forsamling, arbeidet mot diskriminering og valgforberedelse. Det sto sentralt å bidra til at marginaliserte etniske og sosiale grupper inkluderes bedre i freds- og demokratiseringsprosessen ved å vektlegge bred folkelig deltakelse i relevante prosesser på lokalt og sentralt nivå. Støtten til Nepal omfattet i 2007 også menneskerettighets- og utdanningstiltak

På Sri Lanka var fokus på tiltak som kan fremme og styrke fredsprosessen. Den norske støtten i forbindelse med flodbølgekatastrofen rundt det Indiske hav i desember 2004 har bidratt til en gradvis normalisering av forholdene for ofrene. Til tross for de vanskelige arbeidsforholdene, kan det vises til at det gjennom den norske Tsunami-støtten ble bygget skoler, hus, fiskebåter og utført annet gjenoppbyggingsarbeid. Flodbølgekatastrofens dimensjoner tilsier at gjenoppbyggingsarbeidet vil pågå over lang tid.

I Indonesia ble hoveddelen av tsunamimidlene kanalisert gjennom flergiverfondet for Aceh and North Sumatra (MDFANS) som administreres av Verdensbanken. Myndighetene har avgjørende innflytelse på hvilke prosjekter som finansieres gjennom fondet. Miljøkomponenten har vært helt sentral i alle prosjektene under det felles giverfondet. Erfaringene med fondet er positive. Støtte til FN-organisasjonene ISDR og Unesco for å sikre internasjonal koordinering av innsatsen på dette området er videreført i 2006.

Regjeringen har vært opptatt av hvordan Norge og det øvrige internasjonale samfunn kan trekke lærdom av tiltak, både positive og negative, som ble iverksatt som følge av tsunamiødeleggelsene. Regjeringen har derfor brukt evalueringen etter Tsunamien som grunnlag for å forbedre arbeidet og har blant annet utarbeidet en ny St. melding om forebygging av naturkatastrofer som ble lagt fram for Stortinget i 2008.

Støtten til Øst-Timor gikk i hovedsak til videreføring av Flyktningshjelpens virksomhet på Øst-Timor og deres samarbeid med øst-timoresiske myndigheter i bygging av midlertidige boliger for internt fordrevne. Tiltak for oppfølging av ungdom for å forebygge sosial uro har videre vært viktig. I Bangladesh gikk støtte til forberedelse av valg.

Midtøsten

De vel 90 mill. kroner som gikk til Det palestinske området bidro til å opprettholde offentlige tjenester gjennom lønninger til offentlig ansatte. Formålet med støtten har vært å motvirke økonomisk sammenbrudd. Med en dramatisk skrumpende privat sektor, ikke minst i Gaza, har offentlige løn-

ninger, både direkte og indirekte bidratt til opprettelse av økonomisk liv i det palestinske området. Støtte ble også gitt til Fafos regionale forskningsprogram.

Latin-Amerika

Sikkerhetssituasjonen på Haiti ble forbedret i løpet av 2007 men er fortsatt labil, og det er stort behov for stabiliserende tiltak. Nær 10 mill. kroner ble gitt for å støtte opp om den positive, men svært skjøre, politiske prosessen landet er inne i. Midlene gikk til integrerte prosjekter for gjenoppbygging av infrastruktur, velferdstilbud og tiltak for å redusere volden i en av de fattige byde-

lene i hovedstaden. Frivillige organisasjoner og lokale institusjoner var involvert i prosjektene.

Globalt

Redd Barna-alliansens globale program «ABC redder barna» fokuserer på utdanning for marginaliserte grupper barn i sårbare stater og land berørt av voldelig konflikt. I de fem landene Redd Barna Norge har en ledende rolle, nådde programmet i 2007 ut til 399 670 barn og bidro til at 120 207 jenter og gutter fikk et skoletilbud.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 724 mill. kroner.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	324 566	335 000	335 000
71	Humanitær bistand og menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	2 135 398	2 253 434	2 110 000
	Sum kap. 163	2 459 964	2 588 434	2 445 000

Humanitær bistand og arbeid for å fremme menneskerettighetene er en integrert del av Norges utenriks- og utviklingspolitikk, og ses i sammenheng med klimatilpasning, forebygging av konflikter og naturkatastrofer, fred og forsoningsinnsats, sivil-militær rolleavklaring, gjenoppbygging og langsiktig utvikling.

Samtidig har denne innsatsen et utgangspunkt og en innretning som skiller den fra øvrig utenriks- og utviklingspolitikk. Kjernen i humanitær innsats er å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød og sikre menneskelig verdighet uavhengig av rase, kjønn, religion eller politisk tilhørighet. Gjennomføring av dette humanitære imperativet er en sentral del av norsk engasjementspolitikk.

Brudd på menneskerettighetene forekommer i mange utviklingsland. I konfliktområder er grove overgrep mot sivile utbredt, blant annet i form av overgrep mot kvinner og barn. Norges arbeid for menneskerettigheter har særlig som målsetting å beskytte og styrke sårbare grupper, redusere risikoen for konflikt og bidra til en stabil samfunnsutvikling.

Samtidig er trekk ved den globale menneskerettighetssituasjonen i endring. Respekten for grunnleggende menneskerettigheter og demokra-

tiske verdier er svekket i forbindelse med kampen mot terror. Flere land med menneskerettighetsproblemer har økt sin geopolitiske innflytelse, mens ikke-statlige aktører spiller en viktigere rolle i forhold til menneskerettighetene enn tidligere.

Fra norsk side bruker vi ulike kanaler i arbeidet med å fremme menneskerettighetene. På det multilaterale plan er arbeidet gjennom FN, bl.a. ved FNs Menneskerettighetsråd, av stor betydning, men også gjennom regionale organisasjoner som Europarådet og OSSE. De pågående menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam er utviklet til verdifulle instrumenter for å fremme norske synspunkter.

Tematisk legges stor vekt på blant annet arbeidet mot dødsstraff og for ytringsfrihet og menneskerettighetsforsvarere. Norge arbeider aktivt i flere fora for en total avskaffelse av bruken av dødsstraff.

Norge skal være en god humanitær giver og vi skal styrke vår forvaltning av den humanitære bistanden. Vårt hovedfokus er å bidra til rask, fleksibel og effektiv respons gjennom egnede humanitære kanaler for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser. Det er fortsatt behov for å bedre den internasjonale

koordineringen, skjerpe responskapasitet og styrke finansieringsordningene i den humanitære bistanden.

Regjeringen vil fortsette å prioritere arbeidet for å sikre en bedre beskyttelse av mennesker på flukt. Dette henger nært sammen med arbeidet for å sikre politiske løsninger på ulike konflikter og må også ses i sammenheng med beskyttelsesdimensjonen av internasjonale fredsoperasjoner. Sektortilnærmingen («cluster approach») i FNs humanitære innsats er et konkret bidrag for å bedre den internasjonale humanitære beskyttelsen av internflyktninger, dvs. flyktninger som ikke har krysset noen landegrense.

Norge er opptatt av å integrere kjønnspektivet i all humanitær innsats og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser. Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 slår fast at kvinner skal delta på like vilkår i beslutningsprosesser knyttet til konfliktløsning, fred og sikkerhet, og at barn og kvinner skal beskyttes mot seksualisert vold. Norge vil være en internasjonal pådriver på dette området, slik at både kvinners, menns og barns behov, deltakelse og innflytelse sikres på best mulig måte. Norge krever av sine humanitære partnere at kjønnsaspektet er integrert i alle norskstøttede tiltak. Norge har vært en sentral aktør internasjonalt for beskyttelse av barns rettigheter i væpnet konflikt. Regjeringen vil fortsette arbeidet med implementeringen av Sikkerhetsrådets resolusjon 1612 om beskyttelse av barn i væpnet konflikt og rette søkelys på endrede konfliktmønstre og konsekvenser for barn og unge.

Norge er fortsatt en viktig pådriver når det gjelder humanitær nedrustning som en viktig del av humanitær handling for å forhindre de negative følgene våpenbruk har for sivilbefolkningen. Målrettet internasjonalt arbeid ledet i 1997 fram til Minekonvensjonen og i 2008 til Klaseammunisjonskonvensjonen.

Norge tok i 2006 initiativet til å starte en internasjonal prosess for et forbud mot klaseammunisjon som har uakseptable humanitære konsekvenser. Prosessen ble avsluttet med ferdigforhandlingen av en ny konvensjon i Dublin i mai 2008. Signering av konvensjonen skjer i Oslo 3. desember 2008. Konvensjonen forbyr bruk, lagring, produksjon og overførsel av klaseammunisjon. Den inneholder også bestemmelser om støtte til ofre. Konvensjonen støttes av 111 stater, FN, humanitære organisasjoner, menneskerettighetsorganisasjoner og ICRC.

De norske humanitære beredskapssystemene NOREPS, NORSTAFF og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, vil fortsatt utgjøre

en viktig del av den norske kriseberedskapen. Regjeringen legger også vekt på å sikre en helhetlig tilnærming, kombinert med en klarest mulig rollefordeling mellom humanitær og militær innsats i internasjonale operasjoner.

For å styrke forankringen av den humanitære innsatsen, vil Regjeringen videreføre arbeidet for å inkludere flere ikke-vestlige land i den internasjonale humanitære dialog, herunder bruk av beredskapsordninger med personell fra utviklingsland, samt kontinuerlig vurdere samarbeid med nasjonale aktører der dette øker effektiviteten. Norges humanitære politikk og finansielle bidrag til humanitær innsats har ambisjoner ut over det å gi livreddende nødhjelp. I tillegg til å bidra til å redde liv, lindre nød og beskytte sivile ønsker Norge å bidra til redusert risiko for nye humanitære katastrofer i sårbare land og støtte til bedre gjenoppbygging og stabilisering av levelige vilkår for mennesker rammet av en humanitær krise. Dette er et hovedinnhold i den nye strategien om norsk humanitær politikk som ble lagt fram i september 2008.

Regjeringen vil styrke arbeidet med klimatilpasning og forebygging av humanitære katastrofer, i tråd med St.meld. nr. 9 (2007-2008) om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer, som ble lagt fram i desember 2007.

Sårbare land, som har minst mulighet til å tilpasse seg klimaendringene, vil trolig bli hardest rammet i årene som kommer. Dette stiller norsk humanitær politikk og norsk utviklingspolitikk overfor nye utfordringer og avveininger. Norge har som ambisjon om å være ledende aktør på dette feltet. Vi gjør klokt i å forberede oss på at framtidens humanitære katastrofer kan komme langt hyppigere og ha et større omfang enn hittil. Forventningene om at verdenssamfunnet skal makte å håndtere dem på en bedre måte enn før, har økt kraftig. Dette gjelder ikke bare krisehåndtering, men også forebygging og gjenoppbygging.

Tiltak innenfor humanitær bistand har en grunnleggende risiko gitt at bevilgningene benyttes i land og regioner preget av kriser og konflikt. Det humanitære imperativet tilsier at Norge som giverland må være villig til å ta betydelig risiko på dette området. Samtidig må denne risikoen i størst mulig grad minimaliseres, bla. i samarbeid med utenriksstasjonene i det aktuelle området. I tillegg vurderes forvaltningsrutinene vurderes derfor løpende i samarbeid med de humanitære organisasjonene med sikte på et mest mulig robust system, som samtidig sikrer nødvendig hurtighet og fleksibilitet.

I tråd med strategi for norsk humanitær politikk som ble lagt frem i september 2008, vil departementet fortsette arbeidet med å videreutvikle forvaltningen på en rekke felt.

Tilskuddene under kapittelet er oftest engangsbidrag og gis vesentlig som støtte til konkrete programmer og prosjekter. Ved langvarige kriser kan samarbeidsavtaler konsentrert om identifiserte innsatser med lengre tidshorisont i regi av de mest sentrale aktørene, vurderes som et godt verktøy for å oppnå resultater over tid. Generelle kriterier for innsatsene er valg av gode og hensiktsmessige kanaler, koordinering, måloppnåelse, effektiv bruk av beredskapsvarer og personell og samordning av virkemidlene.

Tilskuddene kanaliseres i henhold til humanitære behov, i hovedsak gjennom FN-systemet, norske frivillige organisasjoner og Det internasjonale Røde Kors-systemet.

Norske tilskudd til FNs humanitære innsats er som hovedregel respons på humanitære appeller som koordineres av OCHA. Norge er en betydelig bidragsyter til FNs sentrale nødhjelpsfond (CERF) som fordeler tilgjengelige midler slik at også underfinansierte humanitære kriser får tilført nødvendige nødhjelpsressurser.

Valg av kanal foretas ut ifra hensiktsmessighet og hva den norske humanitære bistanden bør fokusere på i en enkelte krise og i det enkelte land. I større akutte humanitære kriser vil ofte FN og ICRC være de kanalene som har størst absorpsjonskapasitet.

Det er glidende overganger mellom bevilningene til humanitær bistand over dette kapittelet og bevilgninger over andre kapitler, jf. kap. 162 Overgangsbistand (gap) og kap. 164 Fred, forsoning og demokrati.

Rapport 2007

Norsk humanitær bistand har bidratt til å redde liv og hindre nød i en rekke humanitære kriser i 2007. Valg av land og innsatsområde er foretatt ut fra at Norge ikke bør eller kan gå inn like sterkt i alle kriser. Hovedkriterium for valg av innsatsområder var også i 2007 større akutte kriser, og områder der Norge i lengre tid har hatt et humanitært engasjement, bl.a. Sudan, Somalia, Det palestinske området, Sri Lanka, Colombia og Afghanistan.

Kvinner og barn har særlige beskyttelsesbehov i humanitære kriser. Norge var en pådriver da FNs sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Resolusjonen slår fast at kvinner skal delta på like vilkår i beslutningsprosesser knyttet til konfliktløsning, fred og sikkerhet, og at jenter og kvinner skal beskyttes mot seksualisert vold. Norge har som en del av regjeringens handlingsplan for oppfølging av resolusjonen bidratt til en håndbok for bedre kjønnstilpasset innsats, som er vedtatt av FN, Røde Kors og ikke-statlige organi-

sasjoner i samarbeidsorganet Inter-Agency Standing Committee.

Satsingen på integrering av kjønnsperspektivet i all humanitær innsats ble videreført bl.a. gjennom kravet om at alle prosjekter som støttes skal integrere kjønnsperspektivet i planlegging, gjennomføring og rapportering. Dialogen med sentrale tilskuddsmottakere og mottatte rapporter tyder på at den norske satsingen har fått betydelig gjennomslag.

Oppfølging av det norske initiativet for et internasjonalt forbud mot klasevåpen, som utgjør et betydelig humanitært problem, hadde i 2007 høy prioritet. Det internasjonale arbeidet for å drive prosessen videre samt å styrke kompetansen til sentrale aktører ble støttet. I felt ble det gitt støtte til rydding av klaseammunisjon og innsats for ofrene.

Anti-personell miner er fortsatt et betydelig humanitært problem i mange land. Innsats for å sikre kontinuerlig implementering av Minekonvensjonen ble gitt prioritet, og feiringen av 10-års jubileet skapte fornyet kunnskap og oppmerksomhet rundt saken og nødvendigheten av fortsatt rydding av landminer og assistanse til ofre i flere land. Det ble også gitt støtte til tiltak for å muliggjøre at flere land imøtekommer mineryddingsforpliktelsene under Minekonvensjonen.

I 2007 fordelte midlene seg på 48 pst. gjennom FN systemet, mens norske frivillige organisasjoner og Røde Kors-systemet mottok til sammen 40 pst. Øvrige tilskudd ble kanalisert bl.a. gjennom internasjonale organisasjoner.

Norges Røde Kors var i 2007 største mottaker blant de norske frivillige organisasjonene med 307 mill. kroner over denne bevilgningen (12,5 pst.). Dette inkluderer den omfattende støtten til det internasjonale Røde Kors-systemet, som kanaliseres gjennom Norges Røde Kors.

Den samlede bistanden til FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) beløp seg i 2007 til 332 mill. kroner og inkluderer bidrag over andre bevilgninger, herunder det generelle bidraget på 170 mill. kroner, jf. kap. 170, post 74. Dette betyr at Norge bidro til at beskyttelse av ca 18 mill. flyktninger og internt fordrevne i nesten 100 land.

Post 70 Naturkatastrofer, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I gjennomsnitt registreres det årlig om lag 700 naturkatastrofer internasjonalt. Antallet er økende og rammer stadig flere. Nær 70 pst. av de omkomne er fattige mennesker i områder med ressurser til å møte slike katastrofer.

Skillet mellom menneskeskapte og naturskapte årsaker til humanitære kriser og nød blir stadig mer utvisket. Menneskeskapte aktiviteter bidrar til å utløse eller forsterke naturgitte fenomener, med store tap av liv og omfattende materielle ødeleggelser som følge. I lys av prognoser om mer ekstremt vær som følge av klimaendringer, er det grunn til å frykte en økning i antallet naturkatastrofer i årene som kommer.

Regjeringen vektlegger at Norge skal være en forutsigbar og rask bidragsyter til internasjonal humanitær bistand etter naturkatastrofer. Samtidig skal vår innsats for forebygging av katastrofer og gjenoppbygging styrkes. Eksempelvis vil innretningen av gjenoppbyggingstiltak ofte ha direkte relevans for kvinner og menns evne til å beskytte seg mot nye katastrofer. I den svært komplekse situasjonen som preger katastrofeutsatte områder, hvor sårbarhet og akutte humanitære behov ofte forsterkes av generell fattigdom, vil det være behov for nær samordning med tiltak som finansierers over andre tilskuddsposter.

FN-organisasjoner, Røde Kors-systemet og frivillige humanitære organisasjoner er de mest benyttede kanalene for norsk naturkatastrofebistand. Fra norsk side kanaliseres betydelige beløp til ulike beredskapstiltak i utviklingsland, og beredskapskomponenter er inkludert i mange andre tiltak. Regjeringen fortsetter samarbeidet med Innovasjon Norge, norske bedrifter og frivillige organisasjoner om å videreutvikle beredskapssystemet NOREPS. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har også en viktig rolle i dette arbeidet.

Reformene av det internasjonale humanitære responsapparatet, som ledes av FNs kontor for koordinering av humanitær bistand (OCHA), og Norges særlige engasjement for å bidra til mer kjønns sensitiv innsats, er direkte relevant for denne posten. Norge støtter aktivt opp om dette arbeidet. Derfor finansieres det norske bidraget til FNs nødhjelpsfond (CERF) dels over denne posten og dels over kap. 163.71.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Oslo-retningslinjene av 1994 (revidert i 1996) gir en klar veiledning for militære aktørers assistanse og rolleavklaringen overfor sivile organisasjoner ved akutte naturkatastrofer. Norge fortsetter å samarbeide med FN og andre partnere om å styrke kjennskapen til disse retningslinjene, med

sikte på at slik innsats kan skje basert på etablerte humanitære prinsipper, hensiktsmessig arbeidsdeling og vurderinger av kostnadseffektivitet.

Norge deltar aktivt i et bredt internasjonalt forebyggende arbeid rettet mot naturkatastrofer, og fra norsk side er det lagt vekt på å se forebygging i nær sammenheng med bærekraftig forvaltning av naturressurser og utviklingsarbeid i bredere forstand. På samme måte kan godt styresett og adekvat lovverk være av betydning for hvordan lokalsamfunn makter å håndtere naturkatastrofer.

I tillegg til klimatilpasningstiltak er det viktig å bygge opp robuste regionale, nasjonale og lokale varslings- og beredskapssystemer. En del av de norske bidragene i dette arbeidet har vært øremerket innsats i land rundt Det indiske hav som i særlig grad har behov for økonomisk og faglig bistand. Parallelt med dette vil forebygging i sterkere grad bli vektlagt i vår dialog med myndighetene i land som er særlig utsatt for naturkatastrofer, bl.a. Kina, Vietnam, Bangladesh og Cuba.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å:

- Yte rask, effektiv og kvalitativt god humanitær bistand til ofre for naturkatastrofer i ulike deler av verden.
- Støtte tiltak som bidrar til å forebygge naturkatastrofer, i første rekke klimatilpasning, bedre varslingsystemer og styrket nasjonal beredskap og responskapasitet.
- Bidra til styrket beredskap for håndtering av naturkatastrofer, herunder beredskapslagre og trening av hjelpepersonell gjennom NOREPS-systemet.
- Fremme koordinering, kvalitet og effektivitet ved å velge riktig kanal for bistanden.
- Støtte relevante FN-organisasjoner for å sikre et mest mulig raskt, fleksibelt og forutsigbart system for akutt nødhjelp, herunder bidra til en mest mulig effektiv bruk av FNs nødhjelpsfond (CERF).
- Styrke samarbeidet med norske frivillige organisasjoner for å sikre et mest mulig raskt, fleksibelt og robust system for akutt nødhjelp.
- Støtte aktivt opp under utviklingen av et bedre partnerskap mellom FN, Røde Kors-systemet og frivillige organisasjoner for å sikre optimal effektivitet gjennom styrket koordinering.
- Bidra til integrering av kjønnspektivet i det internasjonale hjelpearbeidet knyttet til naturkatastrofer og innenfor etablerte beredskapsmekanismer på dette området.

Rapport 2007

- Norge bidro til å lindre nød etter uværs- og flomkatastrofene i Sør-Asia, herunder Bangladesh, Indonesia og Nepal til særlig utsatte grupper, i første rekke barn og gravide.
- Rask respons på syklonen i Bangladesh førte til at følgene for befolkningen ble mindre dramatiske enn fryktet.
- Norge bidro med finansiell støtte til det internasjonale arbeidet for å styrke bl.a. tsunamivarsling. Bedre varsling og beredskap, reddet mange liv under flommen i Bangladesh.
- Rask respons etter jordskjelvet i Peru resulterte i dekning av akutte behov for de overlevende, herunder mat, rent vann og gjenoppbyggingsstøtte.
- Tett informasjonsdeling og dialog med de norske organisasjonene i 2007 om humanitære reformspørsmål og konkrete kriser har sikret målrettet respons i krisesituasjoner, spesielt i forhold til sårbare grupper.
- Bidrag gjennom det norske beredskapssystemet for humanitære kriser (NOREPS) sikret effektiv respons ved en rekke naturkatastrofer. Gjennom NOREPS-systemet støttet Norge opp om det internasjonale beredskapssystemet med stabil tilgang på kvalifisert personell og nødhjelpsmateriell (inkl. forhåndslagring) av god kvalitet. Personellordningen NORSTAFF bidro til å styrke FNs operative kapasitet og spilte samtidig en viktig rolle for å styrke rekrutteringen av nordmenn til FN. I 2007 ble det tatt initiativ til en NOREPS-evaluering som viste at systemet i fungerer målrettet og i tråd med forutsetningene.
- Norge la også i 2007 vekt på et styrket samarbeid med relevante FN-organisasjoner for å sikre et mest mulig raskt, fleksibelt og robust system for akutt nødhjelp, herunder en mest mulig effektiv bruk av FNs nødhjelpsfond (CERF).
- For å øke oppmerksomheten om tiltak som bidrar til å forebygge naturkatastrofer som flom, tørke og jordskjelv, ble Stortingsmelding nr. 9 (2007-2008) Om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer lagt fram for Stortinget i desember 2007. Meldingen har bidratt til å styrke sammenhengene mellom humanitær bistand og langsiktig utvikling og mellom klimapolitikk og utviklingspolitikk.
- Norge har inngått et samarbeid med Kina om forebygging av humanitære kriser, og gjennomført en kinesisk-norsk konferanse om forebygging i Beijing. Siktemålet var å styrke dialogen og samarbeidet mellom norske faginstanser

- som Norges Geotekniske Institutt (NGI) og kinesiske fagmyndigheter, for felles erfaringsutveksling.
- I tillegg tok Norge initiativ til større oppmerksomhet om forebygging innenfor giverfora som Good Humanitarian Donorship (GHD).
- Med utgangspunkt i Hyogo-erklæringen fra FN-konferansen i Kobe (januar 2005) styrket Norge i 2007 det faglig og økonomisk samarbeidet med Verdensbanken, FNs klimapanel, FNs International Strategy for Disaster Reduction (ISDR), Kommisjonen for bærekraftig utvikling (CSD), Røde Kors-systemet (IFRC) og Den Oseanografiske Kommisjon (IOC) under UNESCO.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 335 mill. kroner.

Post 71 Humanitær bistand og menneskerettigheter, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Humanitære kriser forårsakes ofte av at dårlig styresett, brudd på menneskerettighetene, fattigdom, sårbarhet, konflikter og naturgitte forhold gjensidig forsterker hverandre. Humanitære kriser er i stor grad direkte eller indirekte menneskeskapt. Humanitær innsats skiller seg grunnleggende fra øvrig politisk og bistandsmessig innsats gjennom sitt sterke fokus på assistanse til og beskyttelse av enkeltmennesker i nød. Men på grunn av krisenes sammensatte årsaker er det samtidig viktig å se den humanitære innsatsen i sammenheng med den øvrige utenriks- og utviklingspolitikken. Samlet omfatter Norges humanitære engasjementspolitikk både diplomatiske virkemidler, multilateralt arbeid og finansielle bidrag gjennom ulike kanaler for å beskytte og støtte mennesker i nød.

Regjeringen har i 2008 utarbeidet en humanitær strategi, som staker ut kursen for Norges arbeid på dette området i lys av bl.a. klimautfordringene.

Arbeidet for å styrke menneskerettigheter og demokrati, herunder kvinners rettigheter og deltakelse, er integrert i denne posten, og innsatsen har nære bånd til arbeidet for fred og forsoning, jf. kap. 164, post 70.

Humanitær innsats

Den internasjonale Røde Kors-bevegelsen har stått sentralt i utformingen av grunnprinsippene for humanitær innsats, som i dag er bredt akseptert og ligger til grunn for Norges humanitære innsats.

FN har en sentral rolle i det internasjonale humanitære arbeidet, som normsetter, koordineringsorgan og gjennom de ulike FN-organisasjonenes betydelige operasjonelle innsats på det humanitære området. Sentrale FN-organisasjoner er FNs kontor for koordinering av humanitær bistand (OCHA), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FNs barnefond (UNICEF), FNs matvareprogram (WFP) og FNs høykommissær for menneskerettigheter, (OHCHR). Norske bidrag til FNs nødhjelpsfond (CERF) dekkes dels over denne posten og dels over kap. 163, post 70 Naturkatastrofer.

I tillegg til FN-organisasjonene er Norges Røde Kors, Flyktninghjelpen, Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp og Leger uten grenser de viktigste kanalene for norsk humanitær bistand. Disse organisasjonene har sammen med Redd Barna utviklet spesialkompetanse og operasjonell kapasitet på ulike felt innenfor humanitær bistand.

Den norske humanitære innsatsen konsentres om land der det er store udekkede humanitære behov, der Norge har spesielle forutsetninger for å bidra eller der tiltakene støtter opp under freds- og forsoningsprosesser. Innsatsen dekker både støtte til umiddelbar nødhjelp, beskyttelse og assistanse til flyktninger og internt fordrevne i langvarige humanitære kriser og forebyggende tiltak. Prioriterte grupper er barn, kvinner og minoriteter. Denne posten er også relevant for oppfølgingen av FNs tusenårsmål, i første rekke tusenårsmål én (fattigdomsreduksjon og matsikkerhet), to (utdanning), fire (barnedødelighet) og fem (mødredødelighet) i humanitære kriser.

Humanitære kriser rammer kvinner og menn, jenter og gutter, og eldre ulikt. Det er en viktig utfordring for det internasjonale humanitære systemet å tilpasse innsatsen til disse ulikhetene, slik at alle gruppers behov, rettigheter og deltakelse kan sikres. Med norsk støtte har FN, i samarbeid med Røde Kors og frivillige organisasjoner innenfor koordineringsorganet Inter-Agency Standing Committee (IASC), utarbeidet en håndbok for integrering av kjønnsperspektiver i humanitær innsats, som er et viktig redskap i dette arbeidet. Norge har også gått i bresjen for å opprette en stående beredskapsstyrke av eksperter på kjønnssensitiv innsats som bidrar til å styrke FN-organisasjonenes arbeid i konkrete operasjoner. Med utgangspunkt i disse virkemidlene vil regjeringen i samarbeid med våre partnere fokusere på utvikling av indikatorer for praktisk måloppnåelse på dette området.

Regjeringen legger vekt på å bidra til bedre samordning mellom humanitære og andre utenriks- og utviklingspolitiske tiltak. Dette innebærer bl.a. at humanitær innsats ses i sammenheng med

støtte til politiske prosesser for fred, forsoning og fredsbyggende tiltak, samt overgangsbistand og langsiktig utviklingsbistand. Klimatilpasning og tiltak for å forebygge og varsle naturkatastrofer vil i økende grad stå sentralt, som en oppfølging av St.meld. nr. 9 (2007-2008) Om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer.

Regjeringen er opptatt av å sikre størst mulig klarhet i forholdet mellom humanitær og militær innsats, slik at humanitære grunnprinsipper om humanitet, upartiskhet og nøytralitet ikke undergraves.

Miner, klaseammunisjon og illegal bruk og omsetning av håndvåpen utgjør et alvorlig humanitært problem i mange konflikt- og postkonfliktområder. Regjeringen har engasjert seg sterkt for et internasjonalt forbud mot klaseammunisjon på grunn av de humanitært uakseptable konsekvensene slike våpen har. Norge har stått sentralt i arbeidet med å framforhandle den nye konvensjonen om klaseammunisjon, som blir lagt frem for undertegning i Oslo 3. desember 2008. Fra norsk side vil arbeidet med å sikre bredest mulig tilslutning til konvensjonen være en prioritert oppgave, sammen med støtte til ofre for klaseammunisjon og rydding av blindgjengere i felt. Norge skal være en pådriver i det internasjonale arbeidet for å hindre nye ofre og hjelpe allerede rammede individer og samfunn.

Humanitær nedrustning vil fortsatt være et sentralt satsingsområde for regjeringen. Regjeringen vil fortsatt støtte gjennomføring av Minekonvensjonen og vil videreføre vår omfattende innsats på mineområdet. Rydding av miner og klaseammunisjon og støtte til ofre kan være avgjørende for gjenoppbygging og normalisering av livsgrunnlaget i samfunn som har vært rammet av krig og konflikt. Tiltakene omfatter støtte til ofre, rydding, forebyggende tiltak, og støtte til annet arbeid under Minekonvensjonen. Styrking av nasjonal kapasitet og kompetanse vektlegges på alle områder. Innsatsen ses i sammenheng med tiltak under kap. 164, post 72 Utvikling og nedrustning.

Menneskerettigheter

Internasjonale menneskerettighetskonvensjoner uttrykker et sett av normer som er blitt anerkjent av verdens stater. Normene fastlegger statenes ansvar for å innfri grunnleggende friheter og rettigheter overfor sine borgere. Det er et viktig humanitært anliggende å sikre at menneskerettighetene etterleves. Samtidig er arbeid for menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper et bidrag til den stabile internasjonale rettsorden Norge er avhengig av.

Norges arbeid gjennom multilaterale og regionale menneskerettighetsorganer, frivillige organisasjoner, bilaterale menneskerettighetsdialoger og annen politisk kontakt skal videreføres.

Menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam er et viktig ledd i Norges menneskerettighetsarbeid. Det vil bli økt satsing på dialogene og samarbeidsprosjekter mellom norske organisasjoner/institusjoner og organisasjoner/institusjoner i dialoglandene.

Norge arbeider aktivt mot dødsstraff i multilaterale fora og tar opp spørsmålet bilateralt med en rekke land. Vi støtter blant annet opp om en FN-prosess for et moratorium på dødsstraff. Arbeidet mot dødsstraff vil videreføres.

Barnekonvensjonen og dens prinsipper om barnets beste, ikke-diskriminering, overlevelse og utvikling samt deltakelse, vil være førende for Norges rolle som politisk aktør og bistandsaktør multilateralt og på landnivå. Det vil bli lagt særlig vekt på en helhetlig tilnærming til beskyttelse og styrking av barn mot vold, misbruk og utnyttelse i fredstid og i konflikterrelaterte situasjoner.

Utviklingssamarbeidet skal benyttes til å styrke samarbeidslandenes evne til å gjennomføre sine menneskerettighetsforpliktelser.

I Norges multilaterale innsats prioriteres støtte til FNs menneskerettighetsarbeid gjennom FNs generalforsamling, FNs menneskerettighetsråd, FNs høykommissær for menneskerettigheter og oppfølging av FNs menneskerettighetskonvensjoner. Norge kandiderer for FNs menneskerettighetsråd for perioden 2009 – 2012. Vi søker også å styrke rettighetsbaseringen i andre FN-organers arbeid. Regionalt satses det på menneskerettighetsarbeidet som gjøres i Europarådet og OSSE.

Norge skal i 2009 ha formannskapet i Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (ITF), og skal som ledd i dette bidra til ITFs arbeid. Norges vertskap for sekretariatet til Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) tilsier fortsatt norsk lederskap innenfor dette området. Initiativet tar sikte på å fremme åpenhet om inntektsstrømmene fra olje- og gruveindustriene. Støtte til EITI-sekretariatet og Verdensbankens fond for implementering prioriteres. Norge skal i 2009 også avholde Plenumsrådet i Voluntary Principles on Security and Human Rights – et frivillig initiativ der stater, utvinningsselskaper og frivillige organisasjoner arbeider for at sikkerhetsvakter respekterer menneskerettighetene. Internasjonalt arbeid vedrørende næringslivets samfunnsansvar, herunder deres ansvar for å respektere menneskerettighetene, vil bli støttet også i 2009.

Norges prioriteringer på menneskerettighetsområdet omfatter menneskerettighetsforkjempere, likestilling, diskriminering, dødsstraff og tortur, barn og unges rettigheter, ytrings- og forsamlingsfrihet, tros- og livssynsfrihet og rettighetstilnærming til mat, vann, helse og utdanning.

Situasjonen i land med store humanitære behov

Afghanistan

Konflikt, naturkatastrofer og økte matvarepriser bidrar til at de humanitære utfordringene i Afghanistan er økende. Norges humanitære bistand opprettholdes på et høyt nivå. Sikkerhetssituasjonen vanskeliggjør tilgangen for sivile organisasjoner til deler av landet. Det er en kontinuerlig utfordring å sikre en tydelig rolleavklaring mellom internasjonale militære styrker, utviklingsaktører og humanitære organisasjoners innsats. Norge vil bidra til at FN/UNAMAs koordinerende rolle på det humanitære området videreføres og styrkes. I samarbeid med øvrige nordiske land vil Norge bidra til å styrke afghanske myndigheters egen evne til å møte humanitære utfordringer. Den humanitære bistanden konsentreres om støtte til flykninger, helse, minerydding og menneskerettigheter. Kvinners rettigheter og behov vil gjennomgående bli lagt til grunn også i den humanitære innsatsen. Støtte til arbeid for å styrke nasjonale beskyttelsessystemer for barn og unge vil også bli tillagt vekt.

Den humanitære innsatsen samordnes tett med overgangsbistand og tiltak for langsiktig utvikling i Afghanistan.

Sri Lanka

Den humanitære situasjonen på Sri Lanka er forverret som følge av opptrappingen av konflikten, og stadig flere mennesker har måttet flykte fra sine hjem. Samtidig har arbeidsvilkårene for de humanitære organisasjonene blitt stadig vanskeligere. Norge vil opprettholde et høyt nivå på den humanitære bistanden til Sri Lanka, og opprettholde beredskap for ytterligere innsats avhengig av utviklingen i konflikten.

Burma

Situasjonen i Burma har lenge vært preget av å være en «stille humanitær krise». Den ble kraftig forverret etter syklonen Nargis inntraff i mai 2008. Nærmere 140 000 mennesker omkom og store jordbruksområder ble ødelagt. Samtidig bidro sykloninnsatsen til etableringen av et omfattende, internasjonalt hjelpeapparat i landet. Det vil ta lang tid å gjenopprette livsgrunnlaget i flere av de

syklonrammede områdene. Norge spiller en aktiv rolle både på det politiske plan og innen koordineringen av humanitær bistand inn i landet. Norsk støtte kanaliseres både inn i Burma og til flyktningene på grensen til Thailand. Kjerneområder for norsk bistand er helse og utdanning. Norsk støtte til FN-organisasjonene blir vektlagt, spesielt på helseområdet.

Det palestinske området

Det er få tegn til en positiv utvikling av den humanitære situasjonen i Det palestinske området. En videreføring av satsningen til dette området vil være en hovedprioritet også i 2009. Den humanitære situasjonen i Gaza er dramatisk og nødvendigvis målrettede tiltak, særlig rettet mot kvinner, samt barn og ungdom. Budsjettstøtten vurderes som et stabiliserende tiltak og må sees i lys av at over halvparten av lønnsutbetalingen til de offentlige ansatte går til Gaza, samt strøm- og vannforsyning. Den humanitære støtten vil for øvrig gå til FN og ICRC, samt til sentrale norske humanitære organisasjoner. Videreføring av palestinsk kapasitets- og institusjonsoppbygging som svar på vedvarende humanitære behov prioriteres, særlig helseinstitusjonene i Øst-Jerusalem. Det legges opp til å videreføre rammen på det norske bidraget til FN-appellen i 2009, med vekt på FNs hjelpeorganisasjon for de palestinske flyktningene (UNRWA) sine tiltak Gaza.

Irak

De humanitære behovene i Irak er store. Antallet internt fordrevne anslås til 2,5 millioner. Det er store behov for grunnleggende tjenester innen vann, sanitær og helse. Et høyt antall irakere er flyktninger i nabolandene Syria, Jordan, Egypt og Libanon. Til tross for noe bedring av den generelle sikkerhetssituasjonen, er det fremdeles vanskelig for internasjonale hjelpearbeidere å få tilgang. Støtten til irakiske flyktninger og internt fordrevne foreslås videreført. Viktige kanaler for norsk innsats vil være ICRC, FN-systemet og norske frivillige organisasjoner. Videreføring av den norske støtten til OCHAs Irak-kontor og Emergency Response Fund (ERF) vil bli vurdert. FNs konsoliderte appell (CAP), vil forhåpentligvis bidra til økt humanitær koordinering, samtidig som det vil gi FN en tydeligere humanitær profil inne i Irak. Den norske rolle som leder av en humanitær givningsgruppe i Amman ses i sammenheng med videreføring av støtten til Irak.

Sudan

Norsk humanitær støtte til Sudan bidrar hovedsakelig til å dekke humanitære behov for nødlidende i Darfur og i Sør-Sudan. Norsk støtte til Sudan kanaliseres gjennom FN-systemet, den internasjonale Røde Kors-bevegelsen og norske frivillige organisasjoner. Krigen i Darfur har rammet 4,3 millioner mennesker og drevet 2,45 millioner mennesker på flukt. Sikkerhetssituasjonen og den humanitære situasjonen har blitt forverret i løpet av 2008. Utplussingen av den fredsbevarende FN/AU-styrken går meget langsomt, og humanitære aktørers mulighet til å nå befolkningen er ytterligere begrenset. Vanskelige arbeidsforhold og voldelige angrep rettet mot humanitære hjelpearbeidere har tvunget flere organisasjoner til å begrense sine hjelpeprogrammer.

Støtte til frivillig retur og reintegrering av flyktninger og internt fordrevne er hovedfokus for norsk humanitær bistand til Sør-Sudan. Kvinner er spesielt sårbare i retursituasjonen, og Norge vil arbeide for at kvinners rettigheter og behov gis spesiell oppmerksomhet. Norge gir videre betydelig støtte til minerydding. Den væpnede konflikten i Abyei i mai 2008 illustrerer at freden fortsatt er skjør. Konflikten jaget på nytt 60 000 mennesker på flukt og skapte nye humanitære behov for fordrevne og sårbare vertssamfunn.

Somalia

Den humanitære situasjonen er prekær og har blitt forverret i løpet av 2008. Norges bistand konsentreres i all hovedsak til Sør og Sentral-Somalia. Norge vil også følge den ustabile situasjonen i Puntland og ved økt behov vurdere humanitær støtte også her. Hovedsatsingen er innen vann og sanitær, husly, matvare/matsikkerhet, helse og utdanning. Støtten kanaliseres gjennom FN, internasjonale organisasjoner og ICRC. Koordineringsvilje og tilstedeværelse i felt tillegges vekt i tildelinger. Norge vil også søke samarbeid med enkelte muslimske nødhjelpsorganisasjoner. Norge skal være en synlig og tydelig forsvarer av behovet for å sikre at humanitære organisasjoner får full tilgang i Somalia.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å:

Humanitær bistand:

- Bidra til rask, effektiv og kvalitativt god humanitær bistand og beskyttelse, til flyktninger, internt fordrevne og andre sårbare grupper som er rammet av humanitære katastrofer.
- Spre kunnskap om og bygge respekt for humanitære grunnprinsipper om humanitet, uavhengighet, upartiskhet og nøytralitet i internasjonale og nasjonale fora.
- Arbeide for bedre koordinering og klarere arbeidsdeling mellom humanitære og militære aktører i tråd med disse prinsippene, bl.a. i FN.
- Styrke innsatsen for forebygging av humanitære katastrofer ved å underbygge politiske prosesser for fred og forsoning, fremme av menneskerettigheter, herunder integrering av kjønnsperspektivet, demokratiltak, samt gjennom klimatilpasning og tiltak for økt internasjonal kriseberedskap og støtte til oppbygging av lokal krisekapasitet.
- Fortsette arbeidet for reformtiltak i det internasjonale humanitære responsapparatet, som ledes av FNs kontor for koordinering av humanitære aktiviteter (OCHA), for bl.a. å fremme tiltak for bedre koordinering, bedre integrering av kjønnsperspektivet, bedre responskapasitet og bedre finansiering, herunder forutsigbar og betydelig støtte til FNs nødhjelpsfond, CERF.
- Arbeide for å sikre at rettigheter, deltakelse og beskyttelse integreres i den humanitære bistanden, med vekt på kjønnsdimensjonen, bl.a. oppfølging av Regjeringens handlingsplan om oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet og andre sentrale referansedokumenter.
- Styrke arbeidet for å hindre vold mot kvinner og barn, herunder tiltak for å øke kvinners og barns deltakelse og innflytelse over egen livssituasjon i humanitære kriser og for å forhindre menneskehandel i krisesituasjoner.
- Arbeide for styrket internasjonal politikk og humanitær respons for barn rammet av væpnet konflikt og humanitære kriser, inklusive reintegrering av barn som har vært assosiert med væpnede grupper og styrker i samsvar med de SR res 1612.
- Videreføre arbeidet for internasjonal oppfølging og statspartenes implementering av Minekonvensjonen og støtte til humanitære minetiltak.
- Arbeide for bredest mulig tilslutning til Klaseammunisjonskonvensjonen og støtte implementeringen av konvensjonen, herunder humanitære tiltak knyttet til bruk av klaseammunisjon.
- Støtte opp om det normative og operative arbeidet til FNs høykommissær for flyktninger slik at

organisasjonen forblir en sterk aktør på det humanitære området og arbeide for at UNHCR fortsatt tar et klart ansvar for internt fordrevne personer.

Menneskerettigheter:

- Støtte arbeidet til FNs høykommissær for menneskerettigheter.
- Videreføre innsatsen for menneskerettighetsforkjempere, herunder journalister og redaktører.
- Vektlegge arbeidet for ytringsfrihet, forsamlingsfrihet, religions- og livssynsfrihet, rettsstatsprinsipper, barn og unges rettigheter, bekjempelse av dødsstraff, tortur og diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet, eller nedsatt funksjonsevne.
- Styrke uavhengige medier rettslig og faglig, bidra til mediernes mangfold og mulighet til innsyn, kontroll og etterrettelighet.
- Styrke rettighetstilnærmingen til sentrale økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.
- Styrke arbeidet for beskyttelse av menneskerettighetene i land i overgangsfaser, i forbindelse med fredsprosesser og i postkonflikt.
- Styrke arbeidet med menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam.
- Støtte tiltak som bygger opp om næringslivets samfunnsansvar og normer for bedrifter med internasjonalt engasjement, blant dem FNs Global Compact og Global Reporting Initiative (EITI), Voluntary Principles on Security and Human Rights, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper samt tiltak for oppfølging av den internasjonale konferansen om samfunnsansvar og partnerskap som ble avholdt i Oslo i mars 2007.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Rapport 2007**Humanitær bistand:**

Norge har opprettholdt et betydelig humanitært engasjement, gjennom politisk og diplomatisk innsats og betydelig finansiell støtte gjennom FN, Røde Kors-systemet og frivillige organisasjoner.

Sentrale områder for norsk humanitær innsats i 2007 var: Afghanistan, Det palestinske området,

Sudan, Den demokratiske republikken Kongo, Sri Lanka, Irak, Somalia og Nord-Uganda.

Eksempler på resultater av norsk innsats:

- Den humanitære innsatsen i Afghanistan ble økt, herunder støtte til hjemvendte flyktninger fra Pakistan og Iran gjennom Flyktningshjelpen. Norsk initiativ og finansiell støtte var også avgjørende for å styrke FNs koordinerende rolle og sivile kartleggings- og responsmekanismer ved humanitære kriser.
- I Sudan ble det gitt støtte til retur og reintegrering av flyktninger og internt fordrevne til Sør Sudan gjennom bl.a. FNs humanitære landfond, UNHCR og frivillige organisasjoner. Norsk støtte til minerydding av hovedveier og landbruksområder har også vært et viktig bidrag til retur og gjenoppbygging. Norge bidro også til opprettholdelse av nødvendige sosiale tjenester spesielt i helsesektoren. I Darfur ble det gitt livsnødvendig humanitær hjelp til 4 millioner konfliktrammede mennesker, med vekt på å gi beskyttelse, mat, husly og sosiale tjenester både til flyktninger, internt fordrevne og lokalsamfunn som er fullstendig avhengig av internasjonal hjelp. Kvinner og barn er spesielt sårbare og ivaretas spesielt bl.a. i helseprogrammer.
- Den humanitære innsatsen på Sri Lanka bidro til å forbedre livssituasjonen for befolkningen primært i de konfliktrammede i områdene i nord og øst.
- Det ble gitt omfattende støtte til flyktninger fra Irak, i naboland og til internt fordrevne. Det økte norske Irak-engasjement på det humanitære området har forbedret livssituasjonen til de hardest rammede av de irakiske flyktingene.
- I det palestinske området ga Norge livsnødvendig nødhjelp gjennom UNRWA og indirekte bidrag gjennom å styrke de palestinske helseinstitusjonene, herunder det palestinske kreftsykehuset i Øst-Jerusalem, jordmortjenester på Vestbredden og medisinsk nødhjelp til sykehus i Gaza. ICRCs viktige innsats ble også prioritert.
- Norge har gitt betydelig støtte til Den internasjonale Røde Kors-komiteen for å fremme respekten for internasjonal humanitærrett. Norge har videre vektlagt å integrere humanitære prinsipper i den politiske dialogen på landnivå, for eksempel i Afghanistan, Sudan og Somalia.
- Den humanitære bistanden til Zimbabwe har bidratt til å avhjelpe den vanskelige situasjonen for flere hundre tusen mennesker, primært i form av matvarehjelp, hovedsaklig til barn og kvinner.
- Norge arbeidet systematisk for å bedre koordineringen og sikre en klar arbeidsdeling mellom humanitære og militære aktører bl.a. i Afghanistan, i tråd med FNs sivil-militære retningslinjer. Norge støttet OCHAs kursvirksomhet og rolle som forvalter av FNs sivil-militære retningslinjer med betydelige midler og politisk støtte, herunder modernisering og publisering av de reviderte «Oslo Guidelines.»
- Norge var i 2007 pådriver i den FN-ledede humanitære reformprosessen bl.a. for å bedre partnerskap mellom FN og andre humanitære aktører, gjennom sektorkoordinering og humanitære landfond. Store humanitære landfond opprettet og fungerer etter intensjonen i DRC og Sudan. I tillegg ble giverlandskoordinering overført bl.a. OCHA styrket, basert på klare styringssignaler fra noen av FNs mest sentrale giverland.
- Norge var i 2007 tredje største giver til FNs nødhjelpsfond (CERF). Fondet fungerer etter intensjonen og er en hensiktsmessig mekanisme for rask internasjonal respons og for effektiv kanalisering av bistand, også med støtte til glemte kriser, bl.a. i demokratiske republikken Kongo.
- Norge støttet aktivt opp om det normative og operative arbeidet til FNs høykommissær for flyktninger slik at organisasjonen forblir en sterk aktør på det humanitære området. Arbeidet for at UNHCR tar et klarere ansvar for internt fordrevne personer, lyktes.
- Norge hadde varaformannsvervet i UNHCR høsten 2007. UNHCR har fulgt opp sitt sektoransvar i henhold til humanitær reform for internt fordrevne i mange konfliktrelaterte kriser og har i tillegg gitt ut en egen håndbok i beskyttelse av denne gruppen. Norge har lagt vekt på å fremme UNHCRs ansvar for internt fordrevne.
- Norge bidro til en betydelig styrking av FNs og de ikke-statlige humanitære organisasjonenes fokus på å sikre en kjønns sensitiv humanitær innsats. Bl.a. støttet vi arbeidet med en internasjonal håndbok og etablering av en internasjonal ekspertgruppe på dette området.
- I 2007 var arbeidet med Osloprosessen om et internasjonalt forbud mot klaseammunisjon svært høyt prioritert. Oslokonferansen, som markerte prosessens startpunkt, Limakonferansen, det regionale møte i Costa Rica, Beogradkonferansen for rammede land og Wien konferansen var de viktigste milepælene i prosessen.
- Norge arbeidet aktivt med å videreføre arbeidet for internasjonal oppfølging av Konvensjonen om forbud mot anti-personell miner og støtte til humanitære minetiltak og var en sterk pådriver for implementering av Minekonvensjonen bl.a. gjennom et aktivt formannskap i mineryddingskomiteen i 2007. Markeringen av 10-årsjubileet for Minekonvensjonen i Oslo høsten 2007 revi-

taliserter internasjonal oppmerksomhet rundt minearbeidet og bidro til fornyet satsning.

- Regjeringen støttet NRKs TV-aksjon og TV2s artistgalla i 2007, som fokuserte på humanitære spørsmål.
- Gjennom støtte til internasjonale forskningsprogrammer på det humanitære området bidro Norge til å øke den generelle kompetansen på det humanitære området, samt å øke kunnskapen om prosesser hvor Norge har et direkte engasjement.
- I 2007 ble innsatsen for forebygging av humanitære katastrofer styrket ved å underbygge politiske prosesser for fred og forsoning, fremme av menneskerettigheter, herunder likestilling, demokratiltak, samt gjennom tiltak for økt internasjonal kriseberedskap og støtte til oppbygging av lokal krisekapasitet, i samarbeid med FN, andre internasjonale organisasjoner, enkeltland og frivillige organisasjoner.

Menneskerettigheter:

Regjeringen støttet FNs globale menneskerettighetsarbeid gjennom deltakelse i forhandlingene om FNs Menneskerettighetsråd og gjennom bidrag til FNs Høykommissær for menneskerettigheter. Også arbeid i regionale fora som Europarådet og OSSE ble prioritert. Menneskerettighetene

ble søkt fremmet gjennom støtte til tiltak i utviklingsland, med vekt på beskyttelse av menneskerettighetsforvarere, rettsstatsprinsipper, ytringsfrihet, religions- og livssynsfrihet, barn og unges rettigheter og bekjempelse av dødsstraff, tortur og diskriminering. Arbeidet med menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam ble prioritert. Norge og Indonesia arrangerte den tredje Globale Intermediadiialogen med sikte på å øke bevisstheten om ytringsfrihet og toleranse. Ytringsfrihetsinitiativet ble lansert i april 2008 og fulgt opp gjennom året. Norsk ressursbank for demokratibygging og menneskerettigheter (NORDEM) utførte oppdrag som omfattet bl.a. valgobservasjon og teknisk valgassistanse. Det ble gitt bidrag til FNs Global Compact, Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), samt Voluntary Principles on Security and Human Rights.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 2 110 mill. kroner.

Reduksjonen i forhold til saldert budsjett 2008 har sammenheng med at midler til humanitær bistand til Afghanistan og Midtøsten i 2009 i større grad vil bli belastet kap. post 151.72 Bistand til Afghanistan og kap. post 152.78 Bistand til Midtøsten.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	761 000	820 900	770 725
71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	594 350	600 000	575 000
72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	46 224	73 000	73 000
73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	303 476	336 350	365 000
	Sum kap. 164	1 705 050	1 830 250	1 783 725

Å bidra til internasjonal fred og sikkerhet er overordnet oppgave i norsk utenrikspolitikk. Krig og væpnet konflikt preger mange stater i verden. Et sentralt element ved dagens konflikter er at de har sterke regionale trekk. På den måten kan konflikter i en stat bidra til å true eller svekke stabiliteten i en hel region. Kombinert med dette er internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og spredning av masseødeleggelsesvåpen fortsatt alvorlige globale sikkerhetstrusler. Ukontrollert spredning av håndvåpen bidrar også til å forlenge

konflikter og undergrave fredsbestrebelse. Det er derfor vesentlig å støtte tiltak som kan forebygge eller bidra til å løse konflikter samtidig som man søker å redusere globale sikkerhetstrusler. Det er også viktig å styrke demokratiske institusjoner, politiske og økonomiske reformer og respekt for menneskerettigheter.

FN er den viktigste internasjonale organisasjonen i arbeidet for å skape en fredeligere verden. Konflikters regionale trekk gjør at også andre organisasjoner, som Den Europeiske Union (EU),

Den Afrikanske Union (AU), Europarådet, Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE), samt NATO spiller en viktig rolle i fred, forsonings- og demokratarbeidet. Norge samarbeider tett med internasjonale organisasjoner for å bidra til verdenssamfunnets felles bestrebelse for å løse konfliktsituasjoner.

I en rekke konflikter er imidlertid ikke FN, andre organisasjoner eller det internasjonale samfunn for øvrig i stand til å mobilisere tilstrekkelig innsats og ressurser. Det er derfor viktig at enkeltland bidrar også i andre sammenhenger. Norge har en markant rolle i noen prosesser, mens det i andre prosesser blir gitt støtte fra Norge til andre aktørers virksomhet. Støtte til en demokratisk utvikling er et viktig bidrag til stabilitet og fredelig utvikling.

Miljøforringelse og ressursknapphet er blant faktorene som bidrar til konflikt flere steder. Det er vanskelig å isolere effekten av dette aspektet i den enkelte konflikt, men forskning tyder så langt på at det er en medvirkende årsak snarere enn en hovedårsak til konflikt. Det er behov for økt kunnskap om sammenhengene mellom miljøproblemer og konflikt, og ikke minst er det ønskelig å se på hvordan miljøutfordringer kan bidra til samarbeid.

Effekten av krig og konflikt gir seg ofte ulike utslag for menn og kvinner. Implementering av Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet skal derfor prioriteres, slik at kjønns- og likestillingsperspektivet ivaretas som et tverrgående hensyn. Bruk av midler over kap. 164 ses i nær sammenheng med bruk av midler over kap. 162 Overgangsbistand (gap) og kap. 163. post 71 Humanitær bistand og Menneskerettigheter.

Post 70 Fred, forsoning og demokratiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Freds- og forsoningstiltak igangsettes og gjennomføres i ulike sammenhenger og på ulike nivåer. Dyptgående konflikter løses ikke bare gjennom fredsprosesser hvor politiske ledere deltar, men også gjennom aktiv deltakelse fra det sivile samfunn. Det er derfor viktig å ha en bred innfallsvinkel til konflikt-håndtering, gjennom å benytte kanaler som FN, enkeltland og frivillige organisasjoner. Norge er tilrettelegger i noen prosesser, og er støttespiller for FN eller andre aktører i andre prosesser.

Konfliktene er ofte komplekse, og utfordringene når det gjelder å bidra til fred og forsoning krever ofte et langsiktig perspektiv.

Regjeringen vil arbeide videre for å styrke FNs evne til å planlegge å gjennomføre fredsoperasjoner og FNs innsats for fredsbygging. Dette innebærer både direkte støtte til FN samt til tiltak som

bygger opp under FNs arbeid, f.eks. gjennom frivillige organisasjoner.

Regjeringen ønsker videre å styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og andre som arbeider med fred og konfliktløsning. Gjennom kontakten med eksterne miljøer bygger departementet nettverk og utvikler allmenn kompetanse på freds- og forsoningsspørsmål.

Tilskuddene som gis på dette området er engangsbidrag og gis vesentlig som støtte til konkrete programmer og prosjekter. Fred- og forsoningstiltak forbindes med grunnleggende risikogitt at bevilgningene benyttes i land og regioner preget av kriser og konflikt. Forvaltningsrutinene vurderes derfor løpende med sikte på et mest mulig robust system. Behovet for langsiktighet for eksempel i forbindelse med fredsprosesser, medfører at støtten til enkelte mottakere kan videreføres. Utbetalingene kanaliseres i hovedsak gjennom FN-systemet, norske og internasjonale organisasjoner samt til internasjonale overvåkingsmekanismer.

Mål

Bevilgningen skal bidra til forebygging og/ eller løsning av lokale eller regionale konflikter ved støtte til freds- og forsoningsprosesser og fredsbyggende tiltak.

Bevilgningen skal brukes til:

- Politisk og diplomatisk engasjement, bl.a. ved tilrettelegging av dialog mellom parter, og dialogtiltak som inkluderer representanter for det sivile samfunn.
- Tiltak som støtter opp under slike freds- og forsoningsprosesser, herunder
- Støtte til mekanismer som overvåker gjennomføringen av fremforhandlede avtaler mellom partene.
- Støtte til tiltak som skaper bredere deltakelse fra ulike samfunnsgrupper i freds- og forsoningsprosesser, med særlig vekt på kvinners deltakelse og deltakelse fra organisasjoner i det sivile samfunn.
- Støtte til tiltak som styrker demokrati-, rettighets- og likestillingsperspektiver, med særlig vekt på internasjonal humanitær rett og menneskerettigheter.
- Norge skal være en pådriver internasjonalt for å styrke kvinners deltakelse og integreringen av kjønnsperspektivet i konfliktforebyggende arbeid. Norge vil også styrke barn og unges rettigheter i fredsprosesser og i fredsbyggende tiltak hvor Norge er engasjert.
- Støtte til tiltak som demonstrerer fordelene ved fred for den krigs- og konfliktrammede befolkning.

- Støtte til tiltak som skaper bedre forståelse mellom trosgrupper og dialog mellom religiøse ledere.
- Anvendt forskning og utredningsvirksomhet som er relevant for det norske engasjementet for fred og forsoning, inkludert støtte til nettverk, organisasjoner og institutter som kan bidra til å øke kompetansen på fred og forsoningsområdet.
- Bevilgningen vil også bli brukt til ulike møter, konferanser, seminarer, delegasjonsbesøk m.m. i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Rapport 2007

Regjeringen har styrket arbeidet for fred og forsoning. Det ble utbetalt 761 mill. kroner i 2007. Det vises til vedlegg 3, som viser den geografiske fordelingen av av midlene utbetalt over budsjettpost 164.70.

Som tilrettelegger i fredsprosessen mellom den filippinske regjeringen og National Democratic Front of the Philippines har Norge sondert mulighetene for at partene skal gjenoppta formelle fredsforhandlinger. En overvåkingmekanisme for avtalen mellom partene om respekt for menneskerettigheter og internasjonal rett er finansiert, og mekanismen bidrar til å spre kunnskap om menneskerettigheter og humanitær rett og til å dokumentere brudd på disse. I lys av langsiktig tenkning rundt Norges stilling på Sri Lanka har man fortsatt å støtte freds- og forsoningsfremmende tiltak, både i regi av partene og av frivillige organisasjoner. Norge har sammen med Spania og Sveits ledsaget partene i fredsprosessen mellom colombianske myndigheter og den nasjonale frigjøringshær (ELN).

Det er gitt støtte til dialogtiltak som inkluderer representanter for det sivile samfunn i mange land. På Afrikas Horn er det gitt støtte til dialogtiltak mellom grupperinger i det somaliske samfunn. Støtten til den burmesiske opposisjonen og organisasjoner som arbeider for fredelig løsning av konflikten er videreført, og støtte til dialogtiltak inne i Burma er økt. Norsk spesialutsending til Øst-Timor videreførte arbeidet med å bidra til den nasjonale forsoningsprosessen.

Norge har bidratt med midler og sekundært strategisk nøkkelpersonell til FNs fredsmisjon i Nepal, og dermed bidratt til å overvåke etterlevelsen av fredsavtalen av 2006.

Mekanismer for overvåking av fremforhandlede avtaler mellom partene har også blitt støttet. Det nordiske observatørkorpsset for våpenhvileavtalen på Sri Lanka (SLMM) er videreført. Norge har også hatt fokus på barn assosiert med væpne-

de styrker og grupper og oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjon 1612. Støtten til sekondering av norske eksperter til TIPH-styrken i Hebron, det Palestinske området ble videreført. Midler ble gitt for å støtte opp om fredsavtalen mellom den sudanske regjeringen og Sudan People's Liberation Movement (SPLM).

Det er gitt støtte til tiltak som framhever fordelene ved fred for den krigs- og konfliktrammede befolkningen flere steder, blant annet i Midtøsten, på Sri Lanka, på Filippinene og i Colombia. For å bidra til å styrke de palestinske selvstyremyndighetene ble det gitt budsjettstøtte fordelt på president Abbas, den palestinske interimregjeringen og den internasjonale finansieringsmekanismen (TIM), etablert av Europa-kommisjonen og Verdensbanken. Det ble gitt støtte til reintegrering av tilbakevendte flyktninger i Afghanistan og repatriering av flyktninger fra Øst-Kongo til Rwanda. Norge har støttet forsoningsarbeid på grasrotnivå som har ført til løsning av lokal konflikt i Mudug og Galgadud.

Regjeringen har videreført støtten til forskning, utredning og seminarvirksomhet som er relevant for Norges engasjement i fredelig konfliktløsning. Tiltak for å styrke det sivile samfunns rolle i freds- og forsoningsprosesser gjennom bygging av demokratiske institusjoner og organisasjoner og økning av det generelle kunnskapsnivået om demokrati, internasjonal humanitær rett og menneskerettigheter er støttet flere steder. I Afghanistan ble den norske politiinnsatsen og Styrkebrønnen, den nasjonale menneskerettighetskommisjonen samt avvæpnings- og demobiliseringsprosessen (DDR) støttet. I Liberia og Sierra Leone har Politidirektoratet med økonomisk støtte fra Utenriksdepartementet deltatt i omfattende opplæring av politiinstruktører.

Innsatsen for tillitsbygging og konsensusbygging mellom politiske og sivile aktører på Haiti ble videreført. Det samme ble forsoningsdialogen mellom Den dominikanske republikk og Haiti, bl.a. gjennom styrket samarbeid mellom parlamentarikere. I Colombia ble det gitt støtte til FNs høykommissær for menneskerettigheters arbeid i landet. Norge har støttet initiativ og tiltak som på ulike måter bidrar til implementeringen av FNs resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Regjeringen videreførte innsatsen for interreligiøs dialog og bidratt til konferanser og prosjekter med formål om å bygge broer mellom flere av de store verdensreligionene. Et resultat har vært bredere og tettere kontakt mellom religiøse ledere fra ulike religioner.

Regjeringen har arbeidet for å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner ved å støttet flere tiltak. Det ble gitt støtte til opprettel-

sen av FNs Mediation Support Unit (MSU) som raskt kan sette FN i stand til å sende forhandlings-eksperter til å bistå i konkrete fredsforhandlinger. Norge støttet FNs og Sør-Sudans forhandlinger mellom den ugandiske regjeringen og opprørsbevegelsen Lord's Resistance Army (LRA). Forhandlingene viste en positiv utvikling i løpet av året.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 770,725 mill. kroner.

Reduksjon i forhold til saldert budsjett 2008 har sammenheng med at midler til fred, forsoning og demokrati i Midtøsten i større grad vil bli belastet kap. post 152.78 Bistand til Midtøsten.

Post 71 ODA-godkjente land på Balkan, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Utviklingen på Vest-Balkan er motsetningsfylt. På den ene siden kan man registrere en forholdsvis sterk økonomisk vekst i hele regionen, klar fremgang både når det gjelder integrasjon i EU og NATO, samt etablering av sentrale regionale samarbeidsstrukturer som frihandelsområdet CEFTA og det regionale samarbeidsrådet RCC. Samtidig er regionen fortsatt sterkt preget av ettervirkningene av konfliktene på 90-tallet og interetniske spenninger bidrar til et vedvarende konfliktpotensial internt i mange av landene. De fleste av landene i regionen har svake statsinstitusjoner som koblet med betydelige økonomiske og sosiale utfordringer, korrupsjon og organisert kriminalitet, utgjør en potensiell trussel for europeisk sikkerhet og stabilitet.

Euroatlantisk integrasjon fremstår som den viktigste drivkraft for demokratisk og økonomisk reform i alle landene. EUs engasjement i regionen er stadig økende og alle landene har undertegnet Stabiliserings- og assosieringsavtaler (SAA) med EU. Kroatia er i medlemskapsforhandlinger og håper på medlemskap i 2010/11, mens Makedonia håper å få oppgitt tidspunkt for forhandlingsstart i løpet av høsten. Med det nye instrumentet IPA har EU koordinert all sin bistand til landenes prosess mot medlemskap i unionen. Stabilitetspakten for Sørøst-Europa ble lagt ned i 2008 og erstattet av det Regionale samarbeidsrådet (RCC). Med dette overføres eierskapet for det regionale samarbeidet innen økonomi, infrastruktur, sikkerhet og demokrati, til landene i regionen.

Kroatia og Albania fikk i april 2008 invitasjon til medlemskap i NATO, mens Montenegro og Bosnia-Hercegovina fikk oppgradert sitt forhold til alliansen til Intensivert dialog. Makedonia oppnådde

ikke å bli invitert grunnet konflikten med Hellas om landets offisielle navn, men vil bli invitert så snart dette spørsmålet er løst. Serbia deltar i Partnerskap for fred.

Kosovos selvstendighetserklæring, som Serbias sterkt motsatte seg, har skapt nye utfordringer for regionen. At landene i regionen har ulik forståelse av hvorvidt Kosovo folkerettslig er en stat kompliserer det regionale samarbeidet og kan potensielt forsterke interne spenninger i nabolandene. Bosnia-Hercegovina og Makedonia er multi-etniske stater hvis nasjonale integritet er under press. I Serbia og Montenegro finnes minoritetsområder med et visst potensial for uro.

At det internasjonale samfunn også er splittet i synet på Kosovos status skaper utfordringer i forhold til FNs, EUs og NATOs innsats i regionen. EU-misjonen EULEX skal etter planen overta FNs rolle på politi- og justisfeltet i Kosovo, og vil når den er fullt oppsatt, bli den største sivile EU-operasjonen noensinne. Med et svakt økonomisk fundament, dårlig utviklet infrastruktur og en internasjonalt omstridt status, står Kosovo overfor store utfordringer.

Bosnia-Hercegovina oppleves som et splittet samfunn der mistroen mellom folkegruppene fremdeles er sterk. Landet kan vise til liten fremgang i reformarbeidet grunnet svake fellesstatlige institusjoner og interne rivninger mellom folkegruppene og de to entitetene. Den bosnisk-kroatiske entiteten sliter med et svært tungrodd politisk og administrativt system som hemmer den økonomiske og sosiale utviklingen. Den serbiskdominerte delen, Republika Srpska, er på sin side lite opptatt av deltakelse i de fellesstatlige institusjonene. Det internasjonale samfunn spiller fremdeles en viktig rolle, blant annet ved Høyrepresentanten som har vide fullmakter til å gripe inn i bosnisk politikk.

Gjennom utleveringen av Radovan Karadzic til krigsforbryterdomstolen i Haag (ICTY) og returen av serbiske ambassadører til EU-landenes hovedsteder har den nye serbiske regjeringen klart demonstrert vilje til fortsatt europeisk integrasjon. Kosovo-spørsmålet har imidlertid bidratt til å radikalisere deler av befolkningen og de jevne resultatene ved de siste valgene vitner om et splittet samfunn. Utviklingen i Serbia har stor betydning for hele regionens stabilitet og utvikling.

I et ressursforvaltningsperspektiv er vannrelaterte prosjekt gitt høy prioritet på Vest-Balkan og har et regionalt perspektiv i forhold til forsoning gjennom samarbeid mellom forskjellige etniske grupper og land. En viktig langsiktig målsetting er å redusere potensialet for interessekonflikter som følge av økt flomrisiko og forurensing i felles elvevassdrag og planlagt vannkraftutbygging.

Engasjement av NVE med sikte på kompetanseoverføring i forhold til vannmyndigheter i de enkelte land og utvikling av samarbeidsnettverk landene imellom for utveksling av informasjon om vannføring og etablering av rutiner for flomvarsling må ses i et slikt perspektiv.

Et annet eksempel er samarbeidet med bl.a. WWF for å oppfylle kravene i EU's vannrammedirektiv og habitatdirektiv i forskjellige vassdrag i regionen som medfører samarbeid mellom myndigheter, vitenskapelige institusjoner, frivillige organisasjoner og engasjement i det offentlige rom. Innenfor rammen av Energifelleskapet for Sørøst-Europa arbeides det for å sikre at prosjekt for vannkraftutbygging forberedes og gjennomføres i full åpenhet i henhold til europeiske standarder, herunder krav til miljømessige konsekvensutredninger.

Mål

Det overordnede målet med bistanden er å bidra til fred, forsoning, rettstats- og demokratiutvikling i regionen. Hovedinnretningen på den norske prosjektbistanden til landene på Vest-Balkan er å videreføre støtten til prosesser knyttet til regional stabilisering og euroatlantisk integrasjon. Den styrkede institusjonelle tilknytningen til EU og de derav betydelig økte overføringene fra EU til land i regionen, vil også ha betydning for innretningen av den norske bistanden. Det vil derfor være naturlig å fortsette en sterkere geografisk og tematisk konsentrasjonen av bistanden i regionen, samtidig som man søker å bidra til styrket samordning av internasjonal bistand, bl.a. i form av nærmere samarbeid med EU og de nordiske landene.

I 2009 vektlegges støtte til

- Økonomiske, politiske og sosiale reformprosesser.
- Forsvar-, sikkerhets- og justisreformer.
- Utvikling av utdanningssektoren, særlig i Kosovo.
- Forsoningsprosesser og interetnisk dialog, inklusiv oppfølging av FNs Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.
- Fremme av internasjonale menneskerettighetsstandarder, inklusive kvinners rettigheter til politisk og økonomisk deltakelse, samt muligheter for inntektsbringende arbeid.
- Næringsutvikling, med fokus på å bidra til økt sysselsetning særlig for ungdom, kvinner og grupper som er særlig utsatte for menneskehandel.
- Utvikling av miljørelaterte energiprojekter, herunder støtte til energisparingsprogram,

utvikling av ren energi og klimarelaterte prosjekter.

Miljø- og likestillingsmessige hensyn skal, så langt mulig, vektlegges i alle prosjekter. Etniske minoriteter, barn, ungdom og kvinner er særlig viktige målgrupper i prosjektsamarbeidet. Et stipendprogram for studenter søkes etablert.

Gitt Kosovos potensielle betydning for regional stabilitet og særegne utfordringer knyttet til etableringen av en levedyktig stat, bør dette landet vies særlig oppmerksomhet. Norge vil koordinere sin innsats tett med andre givere, særlig de nordiske land og EU, og vil ha et særlig fokus på utdanning, sysselsetning og tiltak for minoriteter.

Politisk stabilitet og sosial ro i Serbia er nøkkelen til stabilitet og utvikling på Vest-Balkan. Støtte til reformorienterte krefter og fortsatt bygging av stabile demokratiske institusjoner i Serbia vil fortsatt være av stor viktighet. Bl.a. vil støtten til sikkerhetssektorreform videreføres. Norge vil videreføre innsatsen i minoritetsområder.

Norge vil fortsatt bidra til tiltak for fred og forsoning og utvikling av demokratisk reform og økonomisk utvikling i Bosnia-Hercegovina og Makedonia, to land som fremdeles sliter med interetniske spenninger. Det vil fortsatt bli gitt bistand til minerydding i Bosnia-Hercegovina, selv om 10-årsfristen for minekonvensjonen er gått ut.

Innsatsen i de nye NATO-landene Kroatia og Albania vil gradvis trappes ned i takt med oppnåelsen av euroatlantiske standarder og økt bistand fra EU, bl.a. i form av IPA-midler. Den unge staten Montenegro har fortsatt utfordringer når det gjelder å bygge nye statsinstitusjoner, men opplever en positiv utvikling og vil gradvis få et redusert bistandsbehov.

Det bilaterale prosjektsamarbeidet med flere av landene i regionen er et viktig redskap for økt lokalt eierskap til norsk bistand og vil bli videreført i den grad landene har institusjonell kapasitet til å følge det opp. Ved utvelgelse av satsningsområder vil det bli tatt hensyn til prioriteringer som foretas i internasjonale samarbeidsorganisasjoner og fora (herunder EU og FN), samt av de enkelte mottakerlandene.

Rapport 2007

Norsk innsats inngår som en del av et bredt internasjonalt engasjement for å støtte de brede reformprosessene i regionen. Dette gjør det vanskelig å trekke konklusjoner om effekten av norsk bistand på makronivå, men norsk bistand vært et bidrag til

Boks 9.4 Menneskehandel

Menneskehandel er et stort og voksende menneskerettighetsproblem og samtidig den nest største inntektskilde til organisert kriminalitet i verden. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel «Stopp menneskehandelen» (2006 – 2009) inneholder en rekke internasjonale tiltak som Utenriksdepartementet har ansvar for. Det er satt av 90 mill. kroner til formålet over departementets budsjett. Utenriksdepartementets årsrapport om innsatsen i 2007 viser at til sammen om lag 59 mill. kroner gikk til prosjekter i en rekke land i Afrika, Asia og på Balkan. Den geografiske profilen på prosjektbistanden viste en markant endring fra fokus på Vest-Balkan til en bredere satsing hovedsakelig i Asia og Afrika. Norge støtter organisasjoner som deriver forebyggende informasjonskampanjer og etablering av sikre bosteder for ofre. Norge støtter også i 2008 slike tiltak og vurderer i tillegg å øke innsatsen mot handel med mennesker til tvangsarbeid. Norge fortsetter det direkte myndighetssamarbeidet i kampen mot menneskehandel på politisk nivå, i menneskerettighetsdialoger og i samarbeid mellom fagmyndigheter. Utenriksdepartementet igangsatt et arbeid for å lage en gjennomgang og analyse av menneskehandelporteføljen medvekt på resultatoppnåelse, læring og overføringsverdi. Gjennomgangen /evalueringen vil bestå av tre deler: Kartlegging av internasjonale trender, dokumentvurderinger/deskstudie av utvalgte prosjekter og eksterne evalueringer av utvalgte prosjekter og/eller partnere. Rapporten vil foreligge høsten 2008.

den fremgang som alle landene i regionen har opplevd i forhold til å oppfylle EU/NATOs krav.

En viktig del av dette har vært arbeidet med institusjonsbygging. Dette har fordret et nært partnerskap med mottakerlandenes myndigheter og stat-til-stat samarbeidet med hhv. Serbia, Makedonia, Montenegro og Kroatia har vært et viktig redskap i å identifisere prosjekter som er sentrale i disse landenes reformprosess. Også i land uten en slik samarbeidsmekanisme har godt styresett vært en viktig komponent i den norske bistanden. I mange av prosjektene er det blitt bygget samarbeidsrelasjoner mellom norske og nasjonale institusjoner. For eksempel har Norge gjennom Statens kartverk bidratt til oppbygging av et nasjonalt eiendomsregister i Serbia, et viktig steg for oppfylle

EUs krav til et transparent landregister og for å tiltrekke seg utenlandske investorer. Norges vassdrags- og energidirektorat har bistått Serbia og Montenegro i oppbyggingen av moderne og effektive hydrometeorologiske institutter, som vil gjøre dem bedre i stand til å varsle og forebygge flomkatastrofer og utvikle vannkraftsektoren. Norge har videre bistått Montenegro slik at landet skal kunne etablere solide forvaltningsregimer for evt. fremtidige olje- og gassinntekter. Norges har gitt betydelig støtte til Kosovos eiendomsbyrå som har en viktig rolle i å legge til rette for retur av internt fordrevne samt i utviklingen av et fungerende eiendomsmarked i Kosovo.

Institusjonsbyggingen har også funnet sted på kommunenivå, bla. gjennom Kommunenes Sentralforbunds innsats i Serbia, Bosnia-Hercegovina og i multietniske kommuner i Kosovo. Stortinget videreførte sitt engasjement for parlamentarisk samarbeid med Bosnia-Hercegovina, Kroatia, Montenegro og Serbia.

Norge har hatt et særlig fokus på forsvars-, sikkerhets- og justissektorreform, et viktig krav i forhold til medlemskap i både NATO og EU. Norge har bidratt til betydelige reformer i det serbiske militæret, bla. i form av økt transparens og demokratisk kontroll. De norskstøttete prosjektene for personellomstilling i forsvaret i Serbia og Makedonia har skutt fart og bidratt til nedbemanning. Norge har også bidratt til styrking av det sivile samfunns forsknings- og utdanningskapasitet på det forsvarspolitiske området. Et pilotprosjekt for oppbygging av et montenegrinsk forsvarsdepartement er i gang.

Nær en fjerdedel av støtten til Bosnia-Hercegovina ble i 2007 brukt til tiltak innen rettsvesenet, hvor man har sett en klar fremgang. Erfaringer fra Bosnia-Hercegovina har derfor blitt brukt som utgangspunkt for reformtiltak i justissektoren i andre land i regionen.

Selv om det regionale samarbeidet stadig blir bedre, er man kommet svært kort i forsoningen mellom folkegruppene. Forsoning er en kompleks prosess og resultater av bistanden er vanskelig å måle. I Bosnia-Hercegovina er 15 mill. kroner brukt på konkrete forsoningstiltak, bla. på å dokumentere krigsforbrytelsene og støtte til gjennomføringen av straffeprosessene knyttet til disse. I Kosovo har mye av norsk bistand vært fokusert på å gjøre det mulig for den serbiske minoriteten å bli boende i Kosovo.

Mye av norsk bistand til forsoning har gått gjennom Nansen Dialognettverket (NDN) som siden 1995 har arbeidet med å forbedre dialogen i etnisk delte. Christian Michelsens Institutt gjennomførte i årsskiftet 2007/2008 en evaluering av

NDN etter oppdrag fra UD. Evalueringen konkluderer med at NDN har bidratt til å endre holdninger hos sentrale aktører og skapt økt rom for interetnisk dialog i lokale institusjoner. Det har imidlertid vist seg vanskelig å påvise resultater på et mer overordnet nivå i forhold til forsoning mellom de aktuelle etniske gruppene.

I 2007 gikk nærmere 17 mill. kroner til tiltak direkte rettet mot menneskehandel. Flere rapporter viser at det nå registreres færre ofre for menneskehandel fra Vest-Balkan, både regionalt og i Vest-Europa. Dette indikerer at det sterke fokuset på og innsatsen mot menneskehandel det siste tiåret har gitt resultater. Enkelte undersøkelser har vært kritiske til effektiviteten av mange bistandsprosjekter på feltet, noe som ikke er overraskende i forhold til det forholdsvis brede spekter av tiltak som ble iverksatt for å møte dette svært komplekse fenomenet. Norge støttet utarbeidelsen av to rapporter i 2007 fra Fafo om årsaker til at ofre ikke ønsker assistanse og fra Redd Barna om utsatte barns forståelse av sin situasjon mht menneskehandel. Begge rapportene ble gjenstand for internasjonal oppmerksomhet.

Innsats for å bedre kvinners situasjon og likestilling ble videreført i 2007 med 19,4 mill. kroner. Støtten gikk bl.a. til et program i Makedonia, Serbia og Kosovo som har etablert likestillingskomiteer og likestillings- og menneskerettighetskontorer på kommunenivå. Flere prosjekter var rettet mot sysselsetningstiltak for romkvinner.

Norske næringsutviklingsprosjekter har i økende grad gitt resultater i form av sysselsetting, eksport og etablering/videreutvikling av små og mellomstore bedrifter. Bl.a. har flere års innsats på landbrukssektoren i Bosnia, Kroatia og Serbia bidratt til utvikling av over 30 bærekraftige, moderne kooperativer med rundt 10 000 gårder. I et sysselsettingsprogram for ungdom i Kosovo var 80 pst. fremdeles i arbeid etter at lønns subsidieringen opphørte.

I Tuzla, Bosnia-Hercegovina og i Skopje, Makedonia har næringslivsinkubatorer bidratt til utvikling av 23 bedrifter med over 90 ansatte. I Niš i Serbia er det etablert et senter for å utdanne sveisere for bl.a. å fylle det store behovet for sveisere i norsk industri. Flere av næringsutviklingsprosjektene er kombinert med mikrokreditter/såkorfond bl.a. gjennom Norfund. Et fond i Makedonia har bidratt til å utvikle over 900 arbeidsplasser, hvorav over 50 pst. for kvinner. Et tilsvarende fond er blitt etablert i Kosovo i juni 2008. I 2007 startet planlegging av innovasjonssentra med inkubatorer i Banja Luka (Bosnia-Hercegovina) og Šibenik (Kroatia), sistnevnte med fokus på maritim sektor.

Norge har via Norges Forskningsråd og Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) støttet høyere utdanning og forskning mellom norske og vestbalkanske institusjoner med 15 mill. kroner som en del av et fireårig program på til sammen 60 mill. kroner. Norge videreførte den omfattende støtten til mineryddingstiltak i Kroatia og Bosnia-Hercegovina med 38 mill. kroner.

Det har vært viktig for Norge å holde tett dialog med EU og andre givere og tilpasse norske prioriteringer til EUs strategi overfor regionen. Stabilitetspakten for Sørøst-Europa var også i 2007 en viktig kanal for norsk bistand til det regionale samarbeidet. FNs engasjement i regionen er synkende og Norge disponerte ca. 28,5 mill. kroner via FN. Andre internasjonale aktører som bl.a. Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), Kontoret til Høyrepresentanten i Bosnia-Hercegovina (OHR), Verdensbanken, Den europeiske utviklingsbanken (EBRD), Europarådets utviklingsbank (CEB), Det internasjonale pengefondet (IMF), Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) fikk allokert ca. 22,5 mill. kroner i 2007. Støtten gjennom de største norske frivillige organisasjonene var på ca. 106 mill. kroner, mens statlige/halvstatlige norske aktører fikk allokert 68,6 mill. kroner. Myndighetsorganer og frivillige organisasjoner i mottakerland har vært andre viktige mottakere av norsk bistand i 2007.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 575 mill. kroner.

Post 72 Utvikling og nedrustning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og spredning av både masseødeleggelsesvåpen og konvensjonelle våpen fremstår fortsatt som alvorlige globale sikkerhetsutfordringer. Gjennomføring og håndheving av nødvendige ikke-spredningstiltak slik som eksportkontroll blir av utviklingsland ofte oppfattet som å innskrenke deres mulighet til å kunne motta teknologi, varer og tjenester. Dette vil igjen kunne svekke oppslutning om styrking av det internasjonale ikke-spredningsregimet. Tilsvarende effekt gjør seg gjeldende når det råder en utbredt oppfatning over manglende fremdrift på kjernefysisk nedrustning. Manglende økonomiske ressurser til FN og andre relevante institusjoner kan svekke den internasjonale innsatsen mot spredning av MØV. IAEA spiller en sentral rolle for å skape trygghet og sikkerhet knyttet til kjernefysisk aktivitet i utviklingsland både når det

gjelder forsvarlig drift av kjernekraftverk og fredelig bruk av kjerneteknologi innenfor blant annet landbruk, vannforsyning og helse. Frivillige organisasjoner og forskningsnettverk over hele verden har en viktig funksjon i å skape oppmerksomhet, engasjement og kunnskap om nedrustning og ikke-spredning.

Ukontrollert spredning av håndvåpen forlenger konflikter og undergraver fredsbestrebelse og bærekraftig utvikling. FNs handlingsprogram mot ulovlig handel med håndvåpen (PoA) er et sentralt virkemiddel i kampen mot ulovlig omsetning av håndvåpen. Det har likevel vist seg vanskelig å få til enighet om ytterligere styrking av dette handlingsprogrammet og da ikke minst innenfor ulovlig mekling. Mindre enn 40 land rapporterte i 2007 om nasjonal iverksettelse av programmet, og dette tallet er for lavt. Støtte gis også til regionale organisasjoners innsats for styrket kontroll med håndvåpen, først og fremst i Afrika og innenfor OSSE-området.

Reform av sikkerhetssektoren i bred forstand er viktig for effektivt å forebygge konflikter og legge til rette for bærekraftig fred. Sikkerhetssektoren omfatter forsvar, politi, retts- og fengselsvesen. Mange utviklingsland har store utfordringer på disse feltene. Norge har ressursbaser med personell fra politiet, den juridiske styrkebrønnen som dekker hele rettskjedene, samt personell med kompetanse innen sivil beredskap og mer generelt innen demokratibygging og menneskerettigheter. Det er nå også etablert en personellbase for forsvarssektorreform. Regjeringen vil prioritere tiltak i samarbeid med FN, regionale organisasjoner, herunder blant annet AU, og aktuelle samarbeidsland.

Mål

Bevilgningen vil bli brukt til å:

- Styrke FNs kapasitet til å fremme arbeidet for nedrustning og ikke-spredning med særlig fokus på utviklingsland.
- Arbeide for å skape internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning.
- Støtte opp om Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen og Kjemivåpenkonvensjonen.
- Øke kunnskapen og kapasiteten i utviklingsland når det gjelder ikke-spredning i samsvar med resolusjoner i FNs Sikkerhetsråd om ikke-spredning og terrorisme.
- Styrke kvinne- og kjønnsperspektivet i slik kapasitetsbygging og i samsvar med resolusjon 1325 i FNs Sikkerhetsråd støtte frivillige organisasjoners innsats overfor utviklingsland når det

gjelder nedrustning, ikke-spredning, fredelig bruk og forskning på sammenhengen mellom utvikling og sikkerhet.

- Videreføre arbeidet i syvlandskretsen for å styrke arbeidet for kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning.
- Støtte IAEAs arbeid overfor utviklingsland, herunder faglig bistand og kjernefysisk sikkerhet.
- Arbeide for å styrke FNs handlingsprogram mot ulovlig handel med håndvåpen og bistå utviklingsland i gjennomføring av dette og medvirke til at antallet land som rapporterer til FN om nasjonal iverksettelse av programmet økes.
- Støtte arbeidet og delta aktivt i de kommende forhandlingene om et globalt og juridisk bindende avtaleverk for styrket kontroll med omsetning og spredning av alle typer konvensjonelle våpen (Arms Trade Treaty).
- Videreføre arbeidet med å sette søkelys på ulovlig mekling av håndvåpen og faktorer som påvirker etterspørselen etter slike våpen.
- Bistå utviklingsland i forebygging av terrorisme, med særlig fokus på Afrika.
- Bistå med reform av sikkerhetssektoren, herunder politi- og justisreform og demokratisk kontroll med forsvarssektoren i utviklingsland der Norge har et bredere engasjement, samt støtte sikkerhetssektorreformtiltak som kan ses i sammenheng med fredsoperasjoner i FN-regi, med særlig fokus på Afrika, og bidra til at FNs og AUs agenda for sikkerhetssektorreform videreutvikles og konkretiseres.

Rapport 2007

I tråd med de mål som ble satt for 2007 om å styrke nedrustningsarbeidet i et utviklingsperspektiv er bevilgningen blant annet brukt til tilskudd til norske og internasjonale organisasjoner, inkludert FN og IAEA, som arbeider med nedrustning og ikke-spredningsspørsmål. Videre er arbeidet i syvlandsinitiativet blitt styrket og fra norsk side bidro vi med midler til analytisk arbeid innenfor kjernefysisk nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernefysisk teknologi. Det ble gitt støtte til flere arrangementer i utviklingsland for å fremme betydningen av ikke-spredning og eksportkontroll. Norge videreførte støtten til FNs institutt for nedrustningsforskning i Genève (UNIDIR). Styrking av NPT og andre globale nedrustnings- og ikke-spredningsavtaler ble viet særlig oppmerksomhet og det ble gitt støtte til en rekke frivillige organisasjoner og forskningsinstitusjoner som arbeider med rustningskontroll. Innenfor IAEA var Norge en pådriver for økt innsats overfor

utviklingsland og større trygghet knyttet til sivil bruk av kjernefysisk teknologi.

Størstedelen av midlene til håndvåpenrelaterte formål ble rettet inn mot aktiviteter i felt for å bygge kapasitet og konsensus i kampen mot ulovlig handel med håndvåpen, i første rekke ulovlig våpenmekling. Norge har vært tydelig i sin støtte for å få fremforhandlet en omfattende avtale om våpenhandel (ATT).

Bevilgningen til sikkerhetssektorreform ble bl.a. benyttet til utvikling av en verktøykasse for å fremme likestilling på dette feltet, et pilotprosjekt i FNs fredsoperasjon på Øst-Timor for å sikre folkelig og institusjonell tilslutning til reform, en analyse av det internasjonale samfunns arbeide med sikkerhetssektorreform, særlig i regi av FN, samt støtte til FNs rettsstatsindeks, slik at FN får et bedre verktøy for å avgjøre hvilke sivile innsatser det er behov for i fredsoperasjoner og gi best mulig tilpasset bistand i utviklingen av rettsstatlige prinsipper i det enkelte land.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 73 mill. kroner

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Landene i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia står overfor betydelige utfordringer med mangelfullt utviklede demokratier, etniske spenninger og fattigdoms- og miljøproblemer. Russlands intervensjon i Georgia har blitt oppfattet som et tydelig signal om russisk vilje til å gjøre sin innflytelse gjeldende også i andre SUS-land. Det er for tidlig å si hvilke følger dette vil få for landenes reformpolitikk og utenrikspolitiske orientering, men det er viktig at man fra norsk side viderefører støtten til demokratiske reformer og euroatlantisk integrasjon. Georgia har et behov for både humanitær bistand og mer langsiktig gjenoppbyggingsbistand etter konflikten om Sør-Ossetia. Bistanden til Georgia vil bli styrket med sikte på at Norge skal kunne bidra til den internasjonale innsatsen. Det er nødvendig å markere at landene i Sør-Kaukasus må ha samme muligheter til å treffe sine egne valg som andre europeiske land.

Det samme gjelder Ukraina, som i likhet med Georgia ønsker å delta i NATOs medlemskapsprogram (MAP). Det er viktig at Ukraina samarbeider nært med EU, NATO og OSSE om reformprogrammet. NATOs toppmøte i Bucuresti slo fast at Ukrainas vil bli medlem i NATO.

I Hviterussland er situasjonen fortsatt vanskelig for opposisjonen og det sivile samfunn. Den økonomiske situasjonen er forverret som følge av økte priser på russisk energi. Den politiske dialogen og det praktiske samarbeidet med Hviterussland vil imidlertid først kunne utvikles ytterligere dersom regimet imøtekommer de krav som er stilt både til ytringsfrihet og forsamlingsfrihet. EU, USA og Norge opprettholder derfor innreiseforbudet og fryser av midler for et antall myndighetspersoner.

Moldovas demokratiske og økonomiske utvikling hemmes fortsatt av konflikten i Transnistria. Frem mot parlamentsvalget i 2009 vil moldovske styresmakter trolig styrke bestrebelsene for å finne en løsning i Transnistria, noe som krever samarbeid med Russland og de facto-myndighetene i Transnistria. Samtidig ønsker Moldova å videreføre sin euroatlantiske integrasjonsprosess. Moldova er et viktig opprinnelsesland for handel med kvinner og barn for seksuell utnyttning.

Flere av landene i Sentral-Asia er rike på naturressurser, særlig energi. Landenes betydning for europeisk energisikkerhet er derfor stigende. Samtidig står de overfor betydelige utfordringer både politisk, økonomisk og sosialt. I enkelte land er det tendenser til fremvekst av islamsk fundamentalisme. Regionen er både opprinnelsessted og transittområde for smugling av narkotika, våpen og mennesker til Europa. Urolighetene i Afghanistan kan forstyrre stabiliteten i regionen. Kasakhstan er en økonomisk drivkraft, og engasjerer seg også aktivt på den internasjonale arena. OSSE-formannskapet i 2010 vil kreve at landet gjennomfører overbevisende demokratiske reformer. I Usbekistan er det ingen tegn til svekkelse av det autoritære styret. Imidlertid har man i den senere tid begynt å iverksette beskjedne reformer. Kirgistan fikk en ny grunnlov ved en folkeavstemning i 2007, men den politiske situasjonen har ikke stabilisert seg og i de sørlige delene av landet er det fortsatt en rekke flyktninger og internt fordrevne fra konflikter i nabolandene. Tadsjikistan har svært svake samfunnsstrukturer, samtidig som landet har en lang grense mot Afghanistan som kan bidra til ustabilitet. I Turkmenistan førte regimeskiftet tidlig i 2007 til at økonomiske reformer og overgang til en markedsøkonomi har fått høyere prioritet. Myndighetene ønsker å få utenlandske oljeselskaper til å investere i utbygging og produksjon offshore.

I Tsjetsjenia råder en skjør stabilitet og økonomisk fremgang. Gjenoppbyggingen er godt hjulpet av økonomisk bistand fra sentralmyndighetenes side. Situasjonen er likevel fortsatt preget av voldshendelser, fattigdom og mangel på sosial og økono-

misk sikkerhet. Flyktninger og internt fordrevne har de senere årene i økende grad vendt hjem. Reintegrering av disse er en stor utfordring.

Menneskerettighetssituasjonen i Nord-Kaukasus er fortsatt vanskelig. Mens situasjonen i Tsjetsjenia er noe forbedret, er forholdene i naborepublikkene Dagestan, Ingusjetia og Kabardino-Balkaria forverret. Overgrep og brudd på menneskerettighetene forekommer fra alle parter i konflikten, og de etterforskes og straffefølges i liten grad av føderale myndigheter. Det rapporteres om forsvinninger, vilkårlige arrestasjoner og om bruk av tortur i fengslene. Det er betydelige problemer knyttet til korrupsjon og manglende rettsvern for den enkelte. Utviklingen gir grunnlag for en gradvis overgang fra humanitær bistand til mer langsiktige reintegreringstiltak for å bedre situasjonen for flyktninger og internt fordrevne som vender tilbake.

Mål

- Støtte regionale samarbeidsbestrebelse og fremme økt deltakelse i multilateralt samarbeid bl.a. ved å bistå landene med å leve opp til forpliktelse i internasjonale konvensjoner som de er tilsluttet.
- Fremme godt styresett og økonomisk utvikling, ved å bygge kapasitet innen sikkerhetssektorreform, miljø, utdanning, kultur, statistikk og kartverk.
- Forebygge konflikter med tiltak for å redusere etniske spenninger, bl.a gjennom OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter.
- Styrke det sivile samfunn og ytringsfriheten gjennom støtte til uavhengig journalistikk og menneskerettighetsforvarere.
- Støtte tiltak for å bekjempe handel med mennesker, våpen, narkotika og kjernefysisk materiale.
- Fremme likestilling ved å styrke kvinners juridiske rettigheter, deltakelse i politikk og organisasjonsliv, bekjempe vold mot kvinner og utvikle forskning på området.
- I Nord-Kaukasus gradvis fase den humanitære bistanden til flyktninger og internt fordrevne over i mer langsiktige reintegreringstiltak.
- Støtte Europarådets Menneskerettighetsfond. Dette har som siktemål å forbedre den nasjonale gjennomføring av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og bidra til redusere antall klager til Domstolen, som får mange saker bl.a fra Nord-Kaukasus.

Rapport 2007

De prioriterte områdene i 2007 var demokrati og menneskerettigheter, justissektor, utdanning, like-

stilling, energi/miljø og økonomisk utvikling. Resultatene kan stikkordmessig (og ikke uttømmende) oppsummeres som følger:

Demokrati og menneskerettigheter

Det ble gitt støtte til utdanning av journalister og til et større antall uavhengige medier, samt etablering av uavhengige frivillige ungdomsorganisasjoner. Den norske Helsingforskomiteens aktiviteter i Sentralasia, Hviterussland og Georgia har bidratt til opplæring i demokratiske prosesser og menneskerettighetsspørsmål til sentrale målgrupper som ungdom, lærere, journalister og MR-aktivister. Helsingforskomiteen har også overvåket MR-situasjonen.

Det ble gitt bidrag til å institusjonalisere et bærekraftig lokalt selvstyre i Georgia gjennom bl.a opplæring av folkevalgte og opplæring i media/journalistikk og PR.

Etter konflikten fikk Flyktninghjelpen økte midler for å bygge og rehabilitere boliger og arbeide for integrasjon av flyktninger og internt fordrevne i Georgia. Norge bidro til omskolering og sosial tilpasning av rundt 200 militære tjenestemenn og deres familiemedlemmer i Ukraina.

Justissektoren

Styrkebrønnene i Georgia og Moldova med utplassert norsk justispersonell bistår georgiske myndigheter med reformer innenfor rettsystemet.

Utdanning og kultur

Utdanningssektoren i en rekke land er blitt styrket gjennom støtte til samarbeid mellom norske og lokale høyere utdanningsinstitusjoner i regi av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning. Dessuten er det gitt stipendier til tyve hviterussiske BA studenter som studerer ved et eksiluniversitet i Vilnius. Etableringen av et yrkesfaglig opplæringssenter i Kasakhstan for petroleumssektoren er i slutfasen (åpnes i 2008). Norge har også bidratt til kompetanseheving ved OSSE-akademiet i Bisjkek. I Tadsjikistan støtter Norge to prosjekter rettet mot å bedre opplæringen og heve kompetansen til grensestyrkene.

Likestilling

Det ble gjennomført kurs, seminarer og andre opplæringstiltak i flere regioner i Moldova og Hviterussland. I samarbeid med United Nations Population Fund (UNFPA) ble et arbeid for å redusere kjønnsbasert vold i landene i Sør-Kaukasus startet

opp i 2007. Det ble gitt støtte til UNDPs arbeid mot menneskehandel i Armenia.

Gjennom Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) i Moldova ble det iverksatt omfattende tiltak for å forebygge menneskehandel, sikre retur, rehabilitering og vitnebeskyttelse for ofre for menneskehandel, samt styrke politi- og justissektorens evne til effektivt å håndtere utfordringene knyttet til menneskehandel.

Miljøvern/vann/energiparing

Norge bidro gjennom OECD til å sikre en bedret implementering av miljøpolitikk og -lovverk i SUS-landene.

Norge har bidratt til å utvikle bærekraftig forvaltning av naturressurser (vann og skog), samt biomangfold i verneområder og nasjonalparker i Sentral-Asia og Sør-Kaukasus. Institusjonsutviklingen og samarbeidet mellom landene i Sentral-Asia og innen skog og miljøsektoren er styrket. I Ukraina har myndighetene fått bistand til å tilintetgjøre gamle lagre med det helse- og miljøfarlige rakettbrennstoffet Melange. I Hviterusland har Norge, som et ledd i et multilateralt initiativ, bidratt med et feltarbeid i Kirgisistan for å kartlegge langtidsvirkninger av radioaktiv forurensning forbundet med urangruvedrift i Sentral-Asia, og resultatene vil bli rapportert til nasjonale myndigheter og publisert internasjonalt. I Georgia har flere av de støttede tiltakene bidratt til utvikling av vannkraftsektoren i landet, mellom annet ved å utvikle planer for bærekraftig utnyttning av vannressursene og for hvordan sektoren skal tiltrekke seg private investeringer. Erfaringer fra et norskstøttet UNDP-prosjekt for utarbeidelse av en nasjonal vannplan har blitt innarbeidet i en ny vannlovgivning i Kasakhstan.

Protokollen om vann og helse under WHO og UNECE trådte i kraft i august 2005. I januar 2007 ga partslandene sin tilslutning til et norsk forslag

om å etablere en prosjektfinansieringsmekanisme knyttet til Protokollen for å samordne partslandenes plikter til å bistå ressursvake land i Øst-Europa, Sentral-Asia og Kaukasus. På denne måte kan partsland samordne prosjektinnsats i utvalgte land og områder. Mottakerlandene på sin side blir satt i stand til å overholde Protokollens bestemmelser og får ikke minst tilgang på ressurser for å finansiere nødvendige reformer innenfor vann- og helsesektoren.

Økonomisk utvikling

Innsatsen mot fattigdomsbekjempelse i regionen ble trappet opp bl.a. gjennom økte bidrag til European Bank for Reconstruction and Development – EBRDs fond for de fattigste landene.

Den nasjonale statistikkomiteen i Kirgisistan fikk bistand til å bygge opp et effektivt statistikk-system. Det ble gitt undervisning i entreprenørskap og etablering av små- og mellomstore bedrifter gjennom opprettelse av sentre for opplæring og arbeidsformidling i Kasakhstan. Norge har bidratt til at det er blitt produsert fotokart over hele Moldova, og har således medvirket til landets reformprogram gjennom utvikling og etablering av et sentralt eiendomsregister.

For å bedre situasjonen for internt fordrevne i Nord-Kaukasus ble det gitt humanitær bistand og hjelp til reintegrering i form av blant annet gjenoppbygging av hus og infrastruktur, yrkesopplæring og nettverksbygging. Det ble gitt støtte til Helsingforskomiteens prosjekter med fokus på opplæring og overvåking av menneskerettighetssituasjonen. En russisk frivillig organisasjon har fremmet saker for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen. Seks saker ble vunnet i 2007.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 365 mill. kroner.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelsen	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	153 191	139 000	139 000
70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	340 714	318 000	333 000
71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	126 507	210 000	240 000
	Sum kap. 165	620 412	667 000	712 000

Opplæring, forskning og høyere utdanning er basis for utvikling og for å nå resultater innenfor Norges tematiske satsingsområder. Hoveddelen av midlene under dette kapitlet går til kapasitets- og kompetansebygging innen høyere utdanning og forskning i utviklingsland. Det går også midler til støtte til regionale forskningsorganisasjoner. Støtten til utviklingsforskning i Norge og Norden finansieres også over dette kapitlet. Støtte til utviklingsforskning i Norge har som mål å styrke kompetansen i norske fagmiljøer og bidra til forskningsresultater som norske myndigheter og andre bistandsaktører kan ha nytte av i utformingen av norsk utviklingspolitikk og i internasjonal dialog om utviklingsspørsmål. Det er viktig å sikre at det til enhver tid er relevant kompetanse i norske forskningsmiljøer om forholdet mellom industrialiserte land og utviklingsland og om endringsprosesser i utviklingsland.

Forskningen skal støtte opp om de fem satsingsområdene i utviklingssamarbeidet. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet skal følges opp med økt innsats for å fremme kvinners deltakelse i forskningen og kunnskapsutvikling om kvinners rolle og kjønnsperspektiv på utviklingspolitiske tema.

Midlene anvendes videre til faglig styrking og kvalitetssikring av utviklingssamarbeidet. Kvalitetssikringen omfatter både løpende faglig rådgivning basert på kjøp av konsulenttjenester og evaluering av utviklingssamarbeidet.

Kapitlet omfatter også posten faglig samarbeid som benyttes til å stille etterspurt norsk fagkompetanse fra relevante fagmiljøer tilgjengelig for utviklingsland på en effektiv måte.

Post 01 Driftsutgifter**Situasjonsbeskrivelse**

Sikring av kvalitet og effektivitet i utviklingssamarbeidet krever bruk av faglige rådgivningstjenester som til dels hentes fra miljøer utenfor egen bistandsforvaltning. Tjenestene gjelder evaluering, studier, utredninger og program- og prosjekt-

vurderinger. I tillegg til rammeavtaler med offentlige virksomheter om faglige tjenester er det inngått flerårige avtaler med flere konsulentgrupper som dekker aktuelle tema innen utviklingssamarbeidet.

Evaluering skal bidra til mer resultatorientert bistandsforvaltning. I evalueringsarbeidet legges det vekt på kontrollsystemer og læring. Det legges økende vekt på å få fram resultatet av utviklingssamarbeidet og formidling av evalueringsfunn. Evalueringene tar utgangspunkt i kriterier som vesentlighet, risiko og egenart. Norge deltar i et evalueringsnettverk innenfor OECD/DAC, og nordiske og likesinnede land samarbeider også om evaluering. Evalueringssamarbeidet med Verdensbanken og UNDP vil bli ført videre.

Mål

Bevilgningen skal bidra til

- Faglige tjenester til vurderinger, studier, utredninger mv.
- Arbeid i regi av OECDs utviklingskomité, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere innenfor områder av felles interesse.
- Evaluering av utviklingstiltak, inkludert samarbeid med mottakere og andre givere.

Bevilgningen kan også brukes til opplæring og forberedelser for junioreksperter for FN-organisasjoner og Bretton Wood-institusjoner og til sekonderinger til organisasjoner og institusjoner dersom sekonderingen ikke kan dekkes ved økonomisk tilskudd til organisasjonen.

Rapport 2007**Faglige tjenester**

Posten ble benyttet til kjøp av faglige tjenester i forbindelse med kvalitetssikring av norskstøttede tiltak gjennom program- og prosjektutredninger, studier og gjennomganger, i hovedsak gjennom rammeavtaler med norske institusjoner. I tillegg ble det kjøpt faglige tjenester fra andre institusjoner og

private firmaer i Norge og internasjonalt, også i utviklingsland. Gjennomgangene ble samlet og gjort tilgjengelig på Norads hjemmesider www.norad.no/resultater.

I 2007 ble bl.a. CARE Norge og Regnskogfondet gjennomgått for å vurdere organisasjonenes faglige og forvaltningsmessige kvalitet og kapasitet til å produsere avtalte resultater. Gjennomgangene er viktige analyser for arbeidet med å sikre gode resultater i bistand gjennom frivillige organisasjoner, og vil danne grunnlaget for videre dialog og samarbeid med organisasjonene.

Gjennom finansielle bidrag til OECDs utviklingskomite, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere inngår Norge i løpende samarbeid på områder av felles interesse, herunder anti-korrupsjonsarbeid og giverharmonisering.

Opplæring og forberedelser for juniorekspertene til FN-organisasjoner og Bretton Wood-institusjoner finansieres også over posten.

Evaluering

Evaluering av norsk petroleumsbasert bistand viser til gode resultater i de nye petroleumslandene ved etablering av grunnleggende rammeverk og petroteknisk opplæring. Evalueringen viser til at støtten har vært mindre vellykket mht institusjonell kapasitet, særlig innen ledelse og administrativ kompetanse. Evalueringen har vært et nyttig innspill i utviklingen av Olje for utvikling-programmet. Evaluering av norsk bistand på kraftsektoren viser til vesentlige resultater både i Mosambik og Nepal. Evalueringen vil være et bidrag til utviklingen av handlingsplan for Ren energi. Evalueringen av bruken av tidligere militære kjøretøy i humanitær innsats er til dels kritisk og trekker frem nyttig lærdom. Teamet konkluderer likevel med at bruken av lastebilene har berget liv som ikke kunne reddes på annen måte. Det er gjennomført en nyttig evaluering av utviklingssamarbeid gjennom norske frivillige organisasjoner i Guatemala, som tilrå å opprettholde støtte ved systematisk bruk av kjernestøtte og økt oppmerksomhet omkring urfolks rettigheter.

En evaluering av bistandssamarbeidet med Zambia for perioden 1991-2005 ble publisert i to deler: Tre studier av norskfinansierte tiltak innen henholdsvis landbruk, viltforvaltning og støtte til Zambias riksrevisjon og finansforvaltning. Funnene fra disse studiene inngår i Norads resultatrapport for 2007. Hovedstudien analyser maktstrukturen i landet og bistandens plass, og drøfter resultater av norsk utviklingssamarbeid og Norge som bistandsgiver.

En studie av oppfølgingen av handlingsplan mot kvinnelig kjønnslemlestelse fra 2003 som vil være et bidrag til policyutforming på området ble gjennomført i 2007. Bedre kunnskap om kulturelle forhold og dialog, samt kunnskapsdeling, er blant studiens anbefalinger.

Årsrapport 2007 for Evaluering av norsk utviklingssamarbeid er tilgjengelig fra Norads hjemmesider på www.norad.no/evaluering.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 139 mill. kroner.

Post 70 Forskning og høyere utdanning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Investering i høyere utdanning, forskning og teknologisk utvikling er nødvendig for å skape økonomisk, bærekraftig og samfunnsmessig utvikling. Et sentralt virkemiddel fra norsk side har i en årrekke vært det brede samarbeidet mellom institusjoner i utviklingsland og i Norge. Det er etablert langsiktige forskningsprogrammer om fattigdomsbekjempelse, om konflikt, fred og utvikling og om global helse og vaksinasjonsforskning i utviklingsland. Regjeringen viderefører sin satsing på høyere utdanning og forskning i utviklingsland for å bidra til økonomisk utvikling og fattigdomsbekjempelse på de fattige landenes egne premisser. Det skal være et tydelig fokus på kvinners rettigheter og likestilling fordi det anses som en forutsetning for fattigdomsbekjempelse og bærekraftig økonomisk vekst.

Mål

Målet for støtten er å bidra til å:

- Styrke kapasiteten innen høyere utdanning i utviklingsland ved å bidra til at studentene gjennomfører Norads program for Masterstudier (NOMA) på normert tid.
- Styrke forskning i utviklingsland, i første rekke innen Regjeringens satsingsområder ved å øke fokuset på formidling av forskningsresultatene.
- Sikre at forsknings- og institusjonssamarbeid nord-sør baseres på likeverd og partnerskap.
- Styrke forskningskompetanse om utviklings spørsmål i Norge – og formidlingen av disse – med spesiell vekt på koblingen miljø, klima og utvikling, men også innen andre av regjeringens prioriterte områder.
- Styrke kvinner fra sørs deltakelse i forskning og kunnskapsutvikling.
- Styrke forskningen om kvinners rolle vedrørende fattigdomsreduksjon og økonomisk vekst.

Rapport 2007

Hoveddelen av midlene forvaltes av Norad og administreres av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Norges Forskningsråd (NFR).

Støtte til Sør-Nord universitetssamarbeid

De største programmene er NUFU (Nasjonalt program for utviklingsrelatert forskning og utdanning) og NOMA (Norads Masterprogram). For NUFU-programmet gjelder avtalen for perioden 2007-2011 for i alt 52 prosjekter. Avtalen har åpnet for økonomisk bonus til institusjoner som lykkes med å få kvinneandelen på uteksaminerte doktorander opp på minst 40 pst.

NOMA-programmet er basert på et langsiktig samarbeid mellom universiteter og høyskoler i Norge og samarbeidsland om utvikling av MA-programmer som møter landenes behov for kompetanse. Slike utdanningsprogrammer skal i hovedsak foregå ved institusjoner i samarbeidsland. I 2007 bevilget NOMA støtte til 19 nye prosjekter. Totalt 36 prosjekter finansieres over avtalen. NOMA-EnPe, et delprogram innen energi og petroleum under NOMA, er under utvikling. Det planlegges en utlysning i 2008.

Kulturutdanningsprogrammet som også forvaltes av SIU, er videreført gjennom den flerårige avtalen for perioden 2006-2009. Det er bevilget støtte til 7 samarbeidende institusjoner for bachelor og masterutdanning.

Støtte til regionale organisasjoner for forskningssamarbeid

Det gis støtte til en rekke sentrale regionale forskningsorganisasjoner i både Afrika og Latin-Amerika. Flere av organisasjonene fungerer som forskningsråd der forskere fra regionen kan søke frie midler til forskningsprosjekter, eventuelt i samarbeid med forskere fra samme region.

Utdannings- og opplæringsstøtte

Det ble inngått en ny fireårig avtale med Petrad som dekker både etterutdanningskurs og faglig samarbeid i tilknytning til Olje for Utviklingsprosjektet. Lærerutdanningsprogrammet Sør-Nord – et 2-årig pilotprogram – ble avsluttet ved utgangen av 2007. En ekstern gjennomgang av programmet viste klare svakheter mht institusjonell forankring og effekt., Det er besluttet å nedsette en arbeidsgruppe bestående av norske og utenlandske (fra Sør) lærerutdanningsekspertene som skal utvikle

forslag til modeller for norsk støtte til styrkning av lærerutdanning i Sør. På bakgrunn av en gjennomgang i 2006 ble støtten til Tibetnettverkets stipend-program og forskningssamarbeid fornyet med en totalramme på 24 mill. kroner for 2007-2009.

Støtte til utviklingsforskning i Norge

Denne støtten går til temaforskningsprogrammer gjennom Norges Forskningsråd, til basisbevilgningen til Chr. Michelsens Institutt (CMI) og til andre aktiviteter knyttet opp til utviklingsforskning. Den store satsingen innen utviklingsforskning de siste 10 årene, forskningsprogrammet «Utviklingsveier i Sør», ble avsluttet og markert med en formidlingskonferanse i mars 2008. Støtte til programmene for global helse og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) er videreført. Også til programmet «Fattigdom og fred» videreføres støtten.

En uavhengig evaluering av norsk utviklingsforskning ble gjennomført i 2007. Evalueringen viste blant annet at forskningen er relevant for brukerne. Det fremgår også at det er en utfordring i forhold til å kombinere kvalitet og relevans, samt at det er behov for å styrke langsiktigheten i finansieringen. En prosess for oppfølging av rapporten er startet.

Rapporten «Mot en mer kunnskapsfokuset utviklingspolitikk. Plattform for bilateral bistand til høyere utdanning og forskning i utviklingslandene» ble også utarbeidet i 2007. Rapportens anbefalinger danner blant annet grunnlag for en mer strategisk innretning på støtten til høyere utdanning og forskning, særlig innen regjeringens satsingsområder.

PRIO utarbeidet i 2007 med støtte fra Utenriksdepartementet en forskningsrapport om pengeoverføringer fra Norge til utviklingsland.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 333 mill. kroner.

Post 71 Faglig samarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

På en rekke områder har Norge kompetanse og erfaring som er etterspurt og kan bidra til statsbygging, kapasitetsutvikling og økte inntekter i utviklingsland. Slik kompetanse finnes i relevante norske fagmiljø både innen offentlig og privat sektor. Bevilgningen skal gjøre denne type kompetanse tilgjengelig for utviklingsland Norge samarbeider med.

Olje for utvikling er en interdepartemental satsning for å gjøre norsk kompetanse mer tilgjengelig for utviklingsland som har olje- og gassressurser.

Innholdet i samarbeidet varierer etter behov i det enkelte land. Det legges stor vekt på en tett kopling mellom petroleumsutvinning, godt styresett og finansforvaltning, samt bærekraftig miljø. Norad har en sekretariatsfunksjon for programmet og koordinerer den norske faglige støtten på landnivå.

Faglig samarbeid er også sentralt i forhold til regjeringens øvrige satsingsområder.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å videreføre og legge til rette for faglig samarbeid med norske fagmiljøer etterspurt av utviklingsland primært innenfor områdene ressursforvaltning, energi, styresett, miljø/klima og likestilling.

Rapport 2007

Støtte til planlegging, oppbygging og videreføring av oljesamarbeid ble utført i Bolivia, Madagaskar, Mauretania, Pakistan, Sao Tome, Sudan og Zambia. Noe av midlene ble også brukt til å komplementere pågående samarbeid i Mosambik, Øst-Timor og Vietnam. East African Petroleum konferansen ble også støttet over denne posten. For Madagaskar har arbeidet resultert i avtale om prosjekter innen ressursforvaltning, finans og miljø for tidsrommet 2007–2011. Her har miljømodulen en stor plass og vil omfatte både konsekvensutredninger før aktiviteter settes i gang og i løpet av produksjonsfasen. Statens forurensningstilsyn er norsk avtalepartner og Direktoratet for naturforvaltning deltar. Petrad har i økende grad blitt brukt til opplæring, kurs og kompetansebygging i flere land, herunder aktivitetene som ble igangsatt i Libanon. Det er inngått samarbeidsavtaler med «Publish What You Pay» og «Revenue Watch Institute» som et bidrag til å øke åpenheten rundt bruken av petroleumsinntekter.

Norge inngikk også et samarbeid med Verdensbanken innenfor Olje for Utvikling, kalt Petroleum Governance Initiative. Samarbeidet legger

vekt på ressurs- og inntektsforvaltning i utvalgte land med olje- og gassforekomster, miljøspørsmål knyttet til utvinningen og utvikling av lokalsamfunn i nærheten av utvinningssteder. Det er imidlertid tid for tidlig å si noe om effekten av dette samarbeidet. Årsrapport for 2007-2008 for Olje for Utvikling finnes på www.norad.no/ofd

Brorparten av midlene som brukes på Olje for Utvikling forvaltes via ambassadene og finansieres over regionbevilgningen. Olje for utvikling disponerte om lag 35 mill. kroner til faglig samarbeid fra denne posten. Deler av midlene ble brukt på landprosjekter som er forvaltet fra OfU-sekretariatet, slik som samarbeidet med Bolivia og Afghanistan. I tillegg ble det brukt midler på studier gjort av konsulentkonsortiene Norad har rammeavtaler med, blant annet i forbindelse med ny prosjektsøknad fra Øst-Timor, vurdering av petroleumssektoren i Palestina og en studie av utvinningsindustrien i Afrika. Norad har også en treårig avtale med den frivillige organisasjonen *Revenue Watch Institute* på en million USD i året som finansieres via denne kapitelposten.

Det ble gitt støtte til faglig samarbeid i India og Kina innen miljøområdet, bl.a. innen policyutvikling, miljøgifter og klima. Sentrale norske fagmiljøer som SINTEF, ECON og NIVA har deltatt.

2007 var det første året i det nye Nansen-programmet, som gjennom FAO støtter utvikling av økosystembasert fiskeriforvaltning i Afrika. Til tross for forsinkelser i personell-rekruttering til programmer er det gjennomført viktige faglige aktiviteter i form av økosystem-tokt og tematiske workshops med samarbeidslandene og regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner. Bruk av fiskeriforskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» er fremdeles sentralt i dette arbeidet. Samtidig er opplæring og rådgivning til tokt med nasjonale fartøyer intensivert, og informasjonssystem tilrettelagt for bruk av samarbeidslandene.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 240 mill. kroner.

Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter			25 000
70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>		2 116	9 795
71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	193 302	39 000	39 000
72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>		248 000	248 000
73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>			1 475 000
	Sum kap. 166	193 302	289 116	1 796 795

Miljø, klima og bærekraftig utvikling er et av satsingsområdene for regjeringens utviklingspolitikk. I tråd med dette ble det lansert en handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid i 2006. Handlingsplanen identifiserer fire tematiske innsatsområder: bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser, forvaltning av vannressurser, vann og sanitær, klimaendringer og tilgang til ren energi og miljøgifter. Handlingsplanen og regjeringens internasjonale klimastrategi ble fulgt opp med en bredt anlagt tiltakspakke på 400 mill. kroner i 2008 til å redusere skadelige utslipp, og for å lette de fattige landenes tilpassing til klimaendringene.

Klimasatsingen foreslås videreført på samme nivå i 2009, samtidig som regjeringens klima- og skogprosjekt trappes kraftig opp. Klima- og skogsatsingen som ble lansert på klimakonferansen på Bali desember 2007, skal bidra til raske, kostnads-effektive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, med sikte på å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i en ny internasjonal klimaavtale. Det er opprettet en ny post (166.73) for bevilgningen til regjeringens klima- og skogprosjekt der alle tiltak som inngår i satsingen så vel bilaterale som multilaterale tiltak, forskning og utvikling, støtte til frivillige organisasjoner og næringsliv er samlet under ett.

Øvrige bevilgninger til klima og miljø er som tidligere år fordelt på ulike kapitler og poster på programkategoriene 03.10, 03.20 og 03.30. Bevilgningen på kapittel 166.72 er sentral i gjennomføringen av klimasatsingen og i oppfølgingen av handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Navnet på kapittel 166 som nå er «Miljø og bærekraftig utvikling mv. er endret fra tidligere år «Tilskudd til ymse tiltak». Dette for å synliggjøre

bedre tiltak som støttes på miljø, klima, skog og bærekraftig utvikling under denne bevilgningen.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter driftsmidlene knyttet til Regjeringens klima- og skogprosjekt underlagt Miljøverndepartementet. Posten dekker alle driftskostnader knyttet til prosjektet herunder lønn, administrasjon, reiseutgifter etc. I tillegg vil posten dekke behov for spesielle driftsutgifter slik som utredninger, arrangering av seminar, internasjonale møter m.v.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 25 mill. kroner.

Post 70 Ymse tilskudd, kan overføres

Utenriksdepartementet foreslår at fullmakten Utenriksdepartementet har for å gi tilskudd til enkelttiltak på inntil 2 mill. kroner videreføres, og at bruk av midler utover dette beløp og inntil 6 mill. kroner, kan besluttes ved Kgl. res. Bruk av midler til enkelttiltak utover 6 mill. kroner legges frem for Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak. Fullmakten forutsettes bare brukt når det er ønskelig å bevilge midler raskt til nye tiltak hvor gitte rammer er for små. Fullmakten forutsettes også brukt til å dekke merutgifter som følge av valutasingninger. Øvrige bevilgninger omdisponeres til aktuell post under bistandsbudsjettet.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 9,795 mill. kroner.

Post 71 Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det er av stor betydning for utviklingssamarbeidet å bidra til oppfølging og videreutvikling av utviklingsrelaterte internasjonale konferanser og prosesser, utformingen av internasjonale regelverk og retningslinjer, samt følge opp internasjonale toppmøter og konvensjoner.

Oppfølging av prosessen for Utdanning for alle, som er fokusert på gjennomføring av tusenårsmaal nr. 2 innen 2015, har høy prioritet. Arbeidet i 2009 vil bl.a. følge opp høynivåmøtet om utdanning for alle som blir arrangert i Oslo i desember 2008.

Oppfølgingen av internasjonale prosesser innenfor de helserelevante utviklingsmålene vil stå sentralt, det samme vil internasjonale prosesser tilknyttet oppfølging av Paris-erklæringen om bistandseffektivitet.

FNs høynivådialog om migrasjon og utvikling i 2006 for å styrke sammenhengen mellom migrasjon og utvikling ble innledningen på en viktig internasjonal prosess som Norge har gitt høy prioritet. Høynivådialogen ble fulgt opp med opprettelsen av Globalt forum for migrasjon og utvikling i 2007. Norge ga støtte til utviklingslands deltakelse på det første møtet i Det globale forumet som fant sted i Brussel i 2007 og har gitt bidrag også til det neste som finner sted i Manila i 2008. Norge har uttalt støtte til forslaget om at det opprettes et mindre sekretariat for å følge opp Globalt forum, og dette vil kunne finne sted i løpet av 2009.

Et viktig globalt tema er de milliarder av mennesker i verden som er ekskludert fra trygge rettslige rammer og sikkerhet for hus, hjem og arbeid. I Kommisjonen for fattiges adgang til lov og rett, der Norge har vært bidragsyter, har regjeringen lagt særlig vekt på kvinners adgang til eiendomsrett, urfolks rettigheter og kollektive og bruksrettigheter som verktøy for at fattige skal få adgang til lov og rett. Det er viktig at grasrota og lokale organisasjoner deltar i det videre arbeidet for å konkretisere tiltak. En søker gjennom denne posten også å stimulere og bidra til utviklingslandenes deltakelse i arbeidet med kontinentalsokkelavgrensning og videre utvikling av havretten.

Mål

Bevilgningen skal brukes til:

- Oppfølging av internasjonale toppmøter, konferanser og prosesser og gjennomføring av konvensjoner og avtaler, samt støtte til utvi-

klingslandenes deltakelse ifm dette (herunder faglig bistand og reisestøtte).

- Støtte til konferanser, seminarer og initiativ m.v. om spørsmål av spesiell interesse for utviklingsland, herunder migrasjon og utvikling samt oppfølging av de helserelevante tusenårsmålene.
- Støtte kvinners deltakelse i internasjonale prosesser og konferanser.
- Oppfølging av det internasjonale arbeidet for å fremme bistandseffektivitet og utviklingslands deltakelse i dette.
- Internasjonale prosesser for å oppnå samstemt tilnærming til sårbare stater.
- Juridisk bistand til utviklingsland bl.a. i forbindelse med tvisteløsningssaker i WTO, gjennom støtte til Det rådgivende senter for WTOs regelverk, samt støtte til annen relevant kapasitetsbygging innen bl.a. handel og miljø.
- Oppfølging av arbeidet i formaliseringsagendaaen og anbefalingene til Kommisjonen for fattiges bruks- og eiendomsrettigheter herunder faglig bistand og konferansestøtte til grasrotsbevegelser og eksperter fra utviklingsland.

Bevilgningen kan også benyttes til:

- Handelsrelatert faglig bistand i forbindelse med forhandlinger om og iverksettelse av nye avtaler i WTO, samt frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og aktuelle utviklingsland.
- En mindre andel av posten kan gå til støtte til ikke-statlige nettverk og organisasjoner.

Rapport 2007

Det ble bl.a. gitt støtte til kvinnerepresentanter fra utviklingsland i anledning tiårsmarkeringen av Beijing-konferansen om likestilling i FN. Norge støttet også høringen med internasjonale miljø- og kvinnenettverk som ble arrangert for Høynivåpanelet for FN-reform, samt UNIFEM for et samarbeidsprosjekt for palestinske og israelske kvinner. FN-studien om vold mot barn ble også støttet over denne posten.

I forbindelse med lanseringen av Den globale kampanjen for de helserelevante tusenårsmålene i september 2007, ble også Statsministerens Global Leaders Network etablert. Formålet med nettverket er å sikre politisk oppmerksomhet og å mobilisere stats- og regjeringssjefer i arbeidet for mødre- og barnehelse.

Arbeidet for å spre kunnskap om Tusenårsmaal 4 og 5 foregår i tillegg på en rekke ulike arenaer, ikke minst i forhold til samarbeidspartnere på landnivå. Partnership for Maternal, Newborn and Child Health (PMNCH) spiller her en viktig rolle.

Globalt forum har allerede gitt resultater både på nasjonalt nivå i mange land og internasjonalt i form av større fokus på sammenhengen mellom migrasjon og utvikling samt bedre koherens mellom migrasjonspolitik og utviklingspolitikk. Globalt forum er nyttig også for utveksling av synspunkter og erfaringer mellom migranternes avsenderland og mottagerland.

Bevilgningen ble videre brukt for å støtte arbeidet til Kommisjonen for fattiges bruks- og eiendomsrettigheter. Støtte ble hovedsakelig gitt for å bidra til deltakelse fra sivilt samfunn i Sør på nasjonale- og regionale prosesser i Afrika, Latin-Amerika og Asia. Det ble også gitt støtte til en faglig samling i Norge der eksperter møtte sivilt samfunn og representanter fra grasrota for å gi innspill til arbeidet til Kommisjonen for fattiges adgang til lov og rett.

Det ble gitt støtte til deltakelse fra utviklingsland i en internasjonal arbeidsgruppe Norge leder innenfor illegal kapitalflyt. Arbeidsgruppen avholdt det første av tre møter i Oslo i 2007, og vil fremme sine anbefalinger i løpet av 2008.

Støtten til Det rådgivende senter for WTOs regelverk (ACWL) ble videreført. Norge inngikk for første gang en avtale om bidrag til Standards and Trade Development Facility (STDF) som er et utrednings- og policyorgan med fokus på sanitære og plantesanitære krav til produkter som skal eksporteres fra utviklingsland til industri-land. Videre ble WTOs årlige Public Forum i Geneve, som er en møteplass og et debattforum for organisasjoner, institusjoner og næringsliv, støttet. Det ble inngått en to-årig avtale om bidrag til Trade Facilitation Trust Fund som støtter utviklingslands evaluering av deres muligheter til å gjennomføre fremtidige forpliktelser med hensyn til forenkling av handelsprosedyrer. Det ble også gitt reisestøtte til representanter fra minst utviklede land (MUL) til å delta på forhandlingsmøter om handelsforenkling.

De faglige bistandsprosjektene til Tunisia og Egypt i tilknytning til EFTAs frihandelsavtaler ble videreført i 2007. Det tas sikte på å avslutte hoveddelen av dette samarbeidet i løpet av 2008.

Bevilgningen ble også benyttet til å bistå utviklingslandene i deres arbeid med å fremme krav under FNs Havrettskonvensjon om utvidelse av kontinentalsokkelen utover 200 nautiske mil. Dette programmet bidrar til en bevisstgjøring slik at utviklingslandene gjøres oppmerksom på muligheten til å fremme et kontinentalsokkelkrav, samt bistår med informasjon i den innledende fasen av prosessen med å fremme slike krav.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 39 mill. kroner.

Post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det er de fattigste landene, de som bidrar minst til global oppvarming, som blir hardest rammet av klimaendringene. I følge FNs utviklingsprogramms årlige rapport (UNDPs Human Development Report) rammet 98 pst. av klimakatastrofene fattige i u-land i perioden 2000 – 2004. Hvert år fikk 260 millioner mennesker føle konsekvensene av klimarelaterte katastrofer. I OECD-land ble 1 pr. 1500 innbygger rammet av klimarelaterte katastrofer. I u-land var det 1 pr. 19 innbygger. Støtte til tiltak som reduserer klimagassutslipp og tiltak som letter de fattiges tilpasning til klimaendringene står derfor sentralt i utviklings-samarbeidet. Det er videre av stor betydning for utviklingssamarbeidet at utviklingslandene kan delta i utformingen av internasjonale regelverk og retningslinjer på miljø- og klimaområdet, samt følge opp internasjonale toppmøter og konvensjoner.

Mål

Bevilgningen skal brukes til:

- Oppfølging av Regjeringens internasjonale klimastrategi.
- Oppfølging av internasjonale toppmøter og gjennomføring av konvensjoner og avtaler, herunder støtte til utviklingslandenes deltakelse i internasjonale konferanser og prosesser.
- Følge opp Handlingsplanen for miljørettet utviklingssamarbeid gjennom støtte til tiltak og initiativ, samt konferanser og seminarer innen bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser, forvaltning av vannressurser, vann og sanitær, klimaendringer og tilgang til ren energi, samt miljøgifter.
- Kompetansebygging om handelsregelverk og klimatiltak.

Rapport 2007

Det ble bidratt finansielt til utviklingslandenes (inkludert frivillige organisasjoner i utviklingsland) deltakelse i internasjonale prosesser og konvensjoner på miljøområdet, bl.a. konvensjonene for Klima, Forørkning og Biologisk mangfold, FNs kommisjon for bærekraftig utvikling,

FNs skogforum og den internasjonale foreningen for konsekvensanalyser (IAIA). Med norsk støtte til FNs miljøprogram ble det holdt seks regionale forberedende møter i Afrika, Asia, Latin-Amerika og de små utviklingsøystatene hvor 140 land deltok.

Denne forberedelsesprosessen bidro til å sette landene bedre i stand til å formulere og raffinere sine nasjonale og regional posisjoner i klimaforhandlingene. Støtten fra Norge gjorde det mulig for FNs miljøprogram, FNs utviklingsprogram og Klimasekretariatet og igangsette et samarbeid om kapasitetsbygging for klimaforhandlere i utviklingsland. Gjennom reisestøtten har vi bidradd til at flere representanter fra utviklingsland har kunnet delta på partsmøter og andre møter på miljøområdet, for eksempel til deltakelse på den femte Trondheimskonferansen om biologisk mangfold med tema biologisk mangfold og utvikling og til aktiviteter under Biomangfoldskonvensjonen der vi økte støtten betydelig.

Gjennom det internasjonale partnerskapet for fornybar energi og energieffektivitet (Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership (REEEP)) finansierte Norge sammen med Storbritannia til sammen 21 prosjekter i Kina, India, Brasil og i de sørlige Afrika. Det ble også gitt støtte til Det internasjonale energibyråets (IEA) arbeid med energi og bærekraftig utvikling. Støtten til prosjektet «Mange sterke stemmer» bidro til utveksling av erfaringer med klimatilpasninger i små utviklingsøystater og i Arktis. Et forskerseminar i Berlize samlet forskere og beslutningstakere fra 16 ulike regioner og land med sårbare kystsamfunn. Videre støtte av prosjektet vurderes for å rede grunnen for helhetlige konsekvensvurderinger av klimaendringer i sårbare regioner.

Norge har tatt initiativ til å bidra til sikringen av verdens plantegenetiske arv ved å etablere et globalt frølager på Svalbard. Hvelvet ble åpnet i februar 2008 med stor internasjonal deltakelse. Fra norsk side vil det også gis videre støtte til ulike internasjonale prosesser for å ta vare på genetiske ressurser i aktiv bruk og sikre tilgjengelighet til, samt rettferdig fordeling av fordelene ved bruk, av slike ressurser.

Det ble gitt støtte til Det globale biodiversitet programmet under FNs utviklingsprogram (UNDP). Programmet har som målsetting å hjelpe land å utvikle egen kapasitet til å forvalte biologisk mangfold for å sikre økosystemtjenester som er nødvendige for utvikling, både gjennom integrering av hensyn til biologisk mangfold i styresett, sektorer og organisasjoner, og

gjennom bruk av markedsmekanismer for bevaring av biologisk mangfold.

Det ble gitt støtte til to tiltak for forvaltning av naturarvområder, som oppfølging av World Heritage Convention.

Norge fortsatte drøftingene med EU-kommisjonen og andre givere om bidrag til et nytt fond for fremme av fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland (GEEREF). Modalitetene for fondet er nå nærmere avklart, blant annet norsk deltakelse i fondets styringsstruktur.

Det ble gitt støtte til utredning av miljøvarer med eksportinteresser for utviklingsland.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 248 mill. kroner.

Post 73 Klima- og skogsatsingen, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Statsministeren lanserte under klimapartsmøtet på Bali i desember 2007 et initiativ for tiltak mot klimagassutslipp fra avskoging og skogforringelse i all tropisk skog i utviklingsland. Innsatsen skal trappes opp mot om lag tre milliarder kroner årlig. Regjeringens klima- og skogprosjekt ble etablert i Miljøverndepartementet våren 2008, og har fått ansvaret for å drive initiativet i nært samarbeid med andre berørte departementer. Begrunnelsen for initiativet er at innsatsen vil gi raske og kostnadseffektive reduksjoner i klimagassutslipp. Omkring 20 pst. av globale utslipp av klimagasser kommer nå fra avskoging og skogforringelse.

Å bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping er et overordnet mål for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Dette er derfor et naturlig overordnet mål for innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland. Innsatsen skal bygge opp under og støtte arbeidet for å få på plass et globalt, forpliktende og langsiktig post-2012-regime om reduksjoner av klimagassutslipp som bidrar til at den globale oppvarmingen begrenses til 2°C i forhold til førindustrielt nivå.

De positive konsekvensene av arbeidet mot avskogning og skogforringelse er betydelige: i tillegg til betydningen for det globale klimaet er det mulig å oppnå betydelige positive effekter innen biodiversitet – regnskogene er blant klodens største skattkammer hva arts mangfold angår – og bærekraftig utvikling inkludert fattigdomsbekjempelse og respekt for urfolks rettigheter.

En vellykket innsats mot avskoging og skogforringelse kan dermed gi en «trippel gevinst» – for klima, biodiversitet og bærekraftig utvikling. Innsatsen vil dermed bidra til å gi generell utviklingseffekt og til iverksettingen av Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklings-samarbeid.

Over UDs budsjett ble det samlet bevilget 400 mill. kroner til klima- og skogrelatert tiltak i 2008. Av dette ble 225 mill. kroner gitt som tilleggsbevilgning i forbindelse med revidert nasjonal budsjett. Det er inngått en intensjonsavtale med Brasil med sikte på en støtte på inntil 1 mrd. kroner over en 5-6-årsperiode. Det er inngått en avtale med UNDP, UNEP og FAO om støtte på USD 35 mill. til FNs fond for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse (UN-REDD). Det er inngått en intensjonsavtale om støtte til tiltak i Kongobassenget med 500 mill. kroner over en treårsperiode, gjennom Den afrikanske utviklingsbanken og i samarbeid med Storbritannia. Det er også inngått en intensjonsavtale med Tanzania med sikte på en støtte på inntil 500 mill. kroner over en femårsperiode. Det arbeides for å utvide denne porteføljen.

Bredt internasjonalt samarbeid er viktig for å lykkes i dette arbeidet, og klima- og skogprosjektet vil i hovedsak søke å gjennomføre sine tiltak i samarbeid med andre land og organisasjoner, og søke å virke som en katalysator for at andre land og aktører øker sin støtte. Norge var sammen med blant annet Australia blant de første landene til å annonsere et substansielt initiativ, men også land som Storbritannia og Tyskland satser nå tungt på dette området.

Innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland innebærer betydelig risiko. De gjenværende store skogområdene befinner seg i noen av verdens mest utilgjengelige områder – herunder Amazonas, Kongo-bassenget og øygruppene i Sørøst-Asia. Styresettutfordringene er mange, landene har ofte begrenset styringsmessig kapasitet, faren for korrupsjon er stor, sterke internasjonale krefter er aktivt involvert i avskogning og mange av de relevante landene er eller har vært i konflikt. Inntektene fra avskogning kan til dels være betydelige, og økende i en tid med stadig høyere råvarepriser, mens alternativ bruk av skogen gir begrensede økonomiske muligheter. Alt dette gjør kampen mot avskogning krevende. Tålmodighet, langsiktighet og vilje til prøving og feiling er viktige elementer.

Det er en forutsetning for den norske opptrappingen at det blir etablert tilfredsstillende mekanismer, for eksempel via FN eller Verdensbanken,

som kan håndtere store overføringer til skogtiltak på en betryggende måte.

Se tekstboks for utførlig beskrivelse av Regjeringens klima- og skogprosjekt.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte tiltak i tråd med målsettingene for satsingen:

- Bidra til at utslipp fra skog omfattes av en ny internasjonal klimaavtale.
- Bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser.
- Bidra til å opprettholde biologisk mangfold.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 1 475 mill. kroner. Indikativt foreslås bevilgningen fordelt på følgende tiltak og kanaler:

1. Støtte via multilaterale kanaler legges samlet på omkring 600 mill. kroner.
2. Støtte til klima- og skogtiltak i Tanzania igangsettes med 100 mill. kroner med mulighet for kanalisering av deler av støtten gjennom multilaterale kanaler.
3. Støtten til Brasil legges på omkring 600 mill. kroner.
4. Støtten til norske og internasjonale frivillige organisasjoner, forskning og utvikling, samt støtte til overvåking, analyse, rapportering og verifikasjon av skog og karboninnhold i skog legges på omkring 175 mill. kroner.

Det foreslås videre at det gis tilsagnsfullmakt på 1 500 mill. kroner under kap. 166, post 73 Klima- og skogsatsingen, kan overføres, jf. forslag til romertallsvedtak.

Boks 9.5 Regjeringens klima- og skogprosjekt

1.0 Regjeringens klima- og skogprosjekt

Dersom det ikke lykkes å begrense den globale oppvarmingen til maksimalt 2°C, vil konsekvensene både for det globale miljøet og bærekraftig utvikling vil, være svært alvorlige og ramme de fattigste hardest. Det vises også til kapittel områdeomtalen, kap/post 166.72 og miljøomtalen.

Situasjonen er alvorlig, og alle tilgjengelige og hensiktsmessige virkemidler må benyttes. Klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland utgjør omkring 20 pst. av de årlige totale utslipp. Disse utslippene er ikke omfattet av Kyoto-protokollen. I henhold til de mest autoritative studiene på området – rapportene fra FNs klimapanel – er reduksjon av utslipp fra avskogning og skogforringelse et hensiktsmessig virkemiddel i innsatsen mot global oppvarming, fordi det er relativt sett kostnadseffektivt og kan gi store og relativt raske utslippsreduksjoner. Rapporten Sir Isaac Stern utarbeidet for den britiske regjeringen, argumenterer for det samme synet.

På denne bakgrunn kunngjorde statsminister Jens Stoltenberg under klimaforhandlingene på Bali i desember 2007 at Norge vil bevilge opp til 3 mrd. kroner årlig til arbeid mot klimagassutslipp fra avskogning i utviklingsland. Initiativet retter seg mot all tropisk skog. For å operasjonalisere denne politikken ble det nedsatt en prosjektgruppe i Miljøverndepartementet, som trekker på ressurser fra mange deler av statsforvaltningen, samt på kompetansen på klima- og skogområdet i frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer, både i inn- og utland. Over Utenriksdepartementets budsjett ble det samlet bevilget 400 mill. kroner til klima- og skogrelatert tiltak i 2008. I revidert nasjonalbudsjett for 2008 ble det bevilget 225 mill. kroner til dette arbeidet, som første trinn i Regjeringens opptrapping mot en innsats på om lag tre milliarder kroner årlig.

Bredt internasjonalt samarbeid er viktig for å lykkes i dette arbeidet, og klima- og skogprosjektet vil i hovedsak søke å gjennomføre sine tiltak i samarbeid med andre land og organisasjoner, og søke å virke som en katalysator for at andre land og aktører øker sin støtte. Norge var sammen med blant andre Australia blant de første landene til å annonsere et substansielt initiativ, men også land som Storbritannia og Tyskland satser nå tungt på dette området.

De positive konsekvensene av arbeidet mot avskogning og skogforringelse er betydelige: i

tillegg til betydningen for det globale klimaet, er det mulig å oppnå betydelige positive effekter innen biodiversitet – regnskogene er blant klodens største skattkammer hva arts mangfold angår – og bærekraftig utvikling inkludert fattigdomsbekjempelse og respekt for urfolks rettigheter. Tiltak mot avskogning og skogforringelse kan m.a.o. gi en «trippel gevinst» – for klima, biodiversitet og bærekraftig utvikling.

Fattige kvinner i utviklingsland rammes særlig hardt av klimaendringer. I Afrika står kvinner for 70-80 pst. av matproduksjonen med vekt på subsistensjordbruk. Kvinner og jenter har ansvar for å hente vann og ved til husholdet. De mangler i stor grad tilgang på kapital, gjødsel og kvalitetssåker som kan bidra til å få opp produktiviteten. Disse kvinnene er ikke blant dem som tjener på avskogning. Tvert om vil de rammes hardt av de negative konsekvensene i form av svekket tilgang på brensel, forringelse av jordkvaliteten og økt risiko for tørke. Kvinner har flere steder gått i spissen for aksjoner for bevaring eller nyplantning av skogen. De mest kjente kampanjene er Chipko-bevegelsen i India der kvinner mobiliserte som levende skjold for trærne mot nedhugging, og Green Belt-bevegelsen i Kenya under ledelse av fredsprisvinner Wanghari Mathai. Agenda 21 fra Rio-konferansen om bærekraftig miljø og utvikling i 1992 samt handlingsplanen fra FNs 4. kvinnekongress i Beijing i 1995 forplikter Norge og partnerlandene til å anerkjenne og styrke kvinners medvirkning til forvaltning av miljøet.

Innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland innebærer betydelig risiko. De gjenværende store skogområdene befinner seg i noen av verdens mest utilgjengelige områder – herunder Amazonas, Kongo-bassenget og øygruppene i sør-øst-Asia. Styresettutfordringene er mange, landene har ofte begrenset styringsmessig kapasitet, faren for korrupsjon er stor, sterke internasjonale krefter er aktivt involvert i avskogning og mange av de relevante landene er eller har vært i konflikt. Inntektene fra avskogning kan til dels være betydelige, og økende i en tid med stadig høyere råvarepriser, mens alternativ bruk av skogen gir begrensede økonomiske muligheter. Alt dette gjør kampen mot avskogning krevende. Tålmodighet, langsiktighet og vilje til prøving og feiling er viktige elementer.

Boks 9.5 (forts.)

Norges innsats på dette området er basert på at det å redusere utslipp fra avskogning og skogforringelse er relativt kostnadseffektivt, og at resultater kan oppnås relativt raskt. Dette må forstås i et sammenlignende perspektiv. Arbeidet vil ikke være enkelt, billig, eller fort gjort. Men det er blant de bedre muligheter som finnes for å oppnå raske og kostnadseffektive resultater i kampen mot global oppvarming, og kan som sådan ikke stå uprøvd.

Fordi klima- og skogprosjektet er et nybrottsarbeid, er omtalen av prosjektets mål, de risiki og utfordringer det står overfor, utførlig beskrevet i denne proposisjonen. Det samme gjelder strategiene som legges til grunn i gjennomføringen. Både risikobildet og strategiene vil være dynamiske, og Stortinget vil bli oppdatert jevnlig om utviklingen av Miljøverndepartementet og Utenriksdepartementet, inkludert rapportering i de årlige budsjettproposisjonene fra og med St.prp. nr. 1 (2009-2010).

2.0 Målsettinger

Å bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping er et overordnet mål for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. I tillegg til de klimamessige målene er dette derfor et naturlig overordnet mål for innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland, og det vil systematisk bli arbeidet for at mest mulig effektive virkemidler for bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjempelse skal inngå som sentrale virkemidler. I mange tilfelle vil utviklingsrettet innsats være en helt sentral forutsetning for å redusere utslipp av klimagasser fra avskogning og skogforringelse. Det er vanskelig å tenke seg at de som bor i og ved skogen på sikt vil la være å kutte den ned med mindre alternative leveveier – inkludert alternativ bruk av skogen – er mer attraktive. *Vice versa* vil det være vanskelig å oppnå langsiktig utvikling uten at klimautfordringen håndteres. Dette er i tråd med Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid.

Den mest sentrale målsetting for regjeringens klimapolitikk er å bidra til å få på plass et globalt, forpliktende og langsiktig post-2012-regime om reduksjoner av klimagassutslipp

som bidrar til at den globale oppvarmingen begrenses til 2°C i forhold til førindustrielt nivå. Dette vil være et viktig bidrag til bærekraftig utvikling, og også klima- og skogprosjektet skal i størst mulig grad bygge opp under og støtte arbeidet for å nå denne målsettingen. Satsingen skal innrettes slik at den gir incentiver til utviklingsland for å slutte seg til et globalt klimaregime etter 2012. Det er viktig å understreke at arbeidet for å redusere utslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland, kommer i tillegg til, og ikke til erstatning for, innsatsen for å redusere utslipp i de utviklede deler av verden.

Rasjonalet bak innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland er å bidra substansielt til kampen mot global oppvarming. De klimamessige målene – som skisseres under punkt 2.1 og 2.2 nedenfor – vil derfor være avgjørende for beslutninger om igangsetting, videreføring, terminering eller endring av støtte.

2.1 Å bidra til at utslipp fra skog omfattes av en ny internasjonal klimaavtale

En helt sentral forutsetning for å gi varige og signifikante reduksjoner i klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse, er å sørge for at begrensninger på utslipp fra disse kildene inngår i en ny global klimaavtale. Å bidra til dette er derfor prosjektets fremste og viktigste mål, hvilket kan oppnås gjennom:

- Å gi utviklingsland tillit til at dersom de godtar at utslipp fra avskogning og skogforringelse blir del av et nytt globalt klimaregime, så vil de ikke bli sittende med regningen for dette alene. Bred, systematisk og langsiktig støtte til deres arbeid blir dermed av grunnleggende betydning.
- Å vise at det er realistisk å få på plass programmer som reduserer utslipp fra avskogning og skogforringelse, til en akseptabel kostnad. Dette både for å skape tillit i skoglandene til at innsats mot avskogning og skogforringelse er regningssvarende og hensiktsmessig, og for å skape tillit, blant partene som forhandler om et nytt globalt klimaregime, til at reduksjoner i utslipp fra avskogning og skogforringelse er realistisk.

Boks 9.5 (forts.)

- Å få på plass en overvåknings-, analyse- og verifiseringskapasitet som vil gjøre et slikt regime globalt troverdig. Skal arbeidet mot utslipp fra avskogning og skogforringelse kunne oppnå bred internasjonal tillit, er evne til overvåkning og analyse av skog av avgjørende betydning, både for å kunne gjennomføre en aktiv skogpolitikk og for å kunne verdisetten (endringer i) skogen på en hensiktsmessig måte. Innen det femtende partsmøtet i klimakonvensjonen i København i desember 2009 er det viktig at eksempler på et internasjonalt troverdig system for måling av klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse er etablert.

Miljøverndepartementet og Utenriksdepartementet arbeider aktivt på alle disse områdene. Det vil være viktig å kunne bidra med innspill til forhandlingene som klart bringer disse fremover. Dette både hva angår de tekniske spørsmål knyttet til overvåkning, analyse og verifisering, og de politiske forhold knyttet til tillit hva angår byrdefordeling og troverdighet.

2.2 Å bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser

Å bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser, er et sentralt mål. Det er imidlertid – som følge av utfordringer knyttet til at reduserte utslipp ett sted lett kan gi økte utslipp et annet sted (såkalt «lekkasje») – ikke enkelt å måle disse reduksjonene. Før skog blir del av et fremtidig klimaregime, er det ikke mulig å håndtere lekkasje-problematikken fullt ut.

For å minimalisere lekkasjeproblemet, der det på kort sikt er praktisk mulig, vil det som hovedregel bli gitt støtte på landnivå og fastsatt støtte som en funksjon av utslippsreduksjoner relativt til et på forhånd fastlagt referansenivå. Selv med en slik tilnærming vil det – grunnet metodiske utfordringer – måtte benyttes anslag, hvilket igjen vil innebære en viss risiko. For å redusere denne risikoen vil det systematisk bli arbeidet for å forbedre metodikk og rammeverk på området.

I mange av de relevante landene er det svært begrenset kapasitet til å sette i gang arbeidet mot avskogning. Dette gjelder både med hensyn til nasjonal planlegging, kapasitet til overvåking og analyse av skogområder, lovverk, evne til håndhevelse med mer. I de innledende faser, som vil måtte strekke seg over noe tid, vil det derfor ofte måtte fokuseres på kapasitetsbygging, og først etter en periode vil resultater i form av utslippsreduksjoner kunne forventes. I den innledende perioden vil fremdrift måtte måles opp mot milepæler for selve kapasitetsbyggingen.

2.3 Å bidra til å ivareta naturskog for å sikre dens evne til å binde karbon

Naturskog og det biologiske mangfoldet disse representerer, er viktig både i forhold til evnen til å binde karbon og når det gjelder mangfoldet av arter og genressurser. I Kongo-bassenget finnes for eksempel over 10 000 plantearter, over 1 000 fuglearter og over 400 pattedyrarter. På enkelte tropiske øysamfunn – som for eksempel Papua Ny Guinea – er det store forekomster av arter som ikke finnes noe annet sted. Verdien av dette mangfoldet kan ikke tallfestes, og menneskeheten har bare så vidt begynt å skrape i overflaten hva angår betydningen av å opprettholde biologisk mangfold. Potensialet for eksempel hva angår medisinsk forskning er meget betydelig.

Å bevare dette mangfoldet er derfor et naturlig og viktig mål. På den ene siden vil slik bevaring følge nærmest automatisk av en mer bærekraftig forvaltning av skog. Det kan imidlertid også tenkes situasjoner der man i valget mellom to ellers like satsningsområder, lar mulighetene for bevaring og fremme av biologisk mangfold være den avgjørende faktor.

3.0 Risiko og utfordringer

Dette underkapitlet skisserer risiki og utfordringer i innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland. Neste underkapittel skisserer strategier for å håndtere dem.

Boks 9.5 (forts.)

3.1 Skogens verdi

Den grunnleggende utfordring hva angår avskogning og skogforringelse, er at det gjennomgående er mer innbringende å hogge skogen ned, enn å la den stå. I den forstand at vi nå vet at karbonutslipp burde vært meget høyt priset, kan dette ses på som en form for markeds-svikt. Skogen tillegges ikke den verdi den burde ha, gitt verdien for det globale samfunnet av den lagring av karbon som foregår der og den klimareguleringen dette gir. I denne forstand blir arbeidet med å forhindre avskogning og skogforringelse et godt eksempel på betaling eller kompensasjon for grunnleggende økosystemtjenester.

Denne utfordringen kan bare løses gjennom en internasjonal avtale med innebygde mekanismer som sørger for at skogen verdsettes i henhold til de tjenester den utfører som globalt karbonlager. I mellomtiden må interimsløsninger på plass for å gi dem som bestemmer over skogens fremtid, incentiver til å bevare den heller enn å kutte den ned. De totale kostnadene ved dette, dersom skogens alternative verdi gitt dagens rammevilkår tas med i betraktningen, er imidlertid meget betydelige.

Anslagene for hva det vil koste å prise all skog slik at det blir mer lønnsomt å beholde den enn å avskoge/skogforringe, varierer: Stern har anslått årlige beløp til 15 mrd. USD, IPCC så høyt som 114 mrd. USD. Tallene er uansett så høye at det vil være svært krevende å mobilisere tilstrekkelige ressurser kun på gavevilkår a la Regjeringens klima- og skogprosjekt, selv om fondslignende løsninger med stor sannsynlighet vil være del av også en mer langsiktig løsning. Desto viktigere er det at forhandlingene frem mot klimatoppmøtet i København lykkes med å få på plass et internasjonalt post-2012 regime som inkluderer skog, der finansieringsordninger for og dermed også prissetting av skogen inngår som integrerte premisser. Den norske støtten er først og fremst nyttig gjennom å bidra til å skape rammevilkår som gjør dette mulig.

3.2 Generelle risiki og utfordringer

De mest sentrale teknologiske og politiske risiki knyttet til arbeidet mot avskogning er som følger:

- *Måling av karbonreserver i skog og endringer i disse* er en forutsetning for et vellykket arbeid mot avskogning og skogforringelse. Dersom kapasiteten til å utføre denne oppgaven ikke er av tilstrekkelig kvalitet, eller ikke er tilstrekkelig standardisert fra land til land, vil systemet stå overfor en betydelig risiko både mht å ha oversikt over hvorvidt arbeidet mot avskogning og skogforringelse lykkes, mht kompensasjon for bevaringsarbeid, og mht å gi dette arbeidet internasjonal troverdighet. Usikkerheten er knyttet både til evnen til å måle areal som faktisk er dekket av skog, og karbontettheten i den skogen man har. Kjennskapen til ressursene som diskuteres, og endringene mht disse, er med andre ord begrenset, og må forbedres radikalt.
- *Etablering av referansenivå for fremtidige utslipp* er en nødvendighet for å kunne vurdere hvorvidt man oppnår reduksjoner eller ikke ift et på forhånd etablert fremtidsscenario. Å fastlegge hva som er et rimelig scenario er imidlertid ikke enkelt. Prinsipielt sett finnes to hovedtilnærminger: et historisk referansenivå som legger til grunn at gjennomsnittsraten for avskogning/skogforringelse fra et antall år i nærmeste fortid videreføres, og så vurderer utviklingen relativt til dette; og en tilnærming der den historiske raten – i den grad den er kjent – benyttes som utgangspunkt, men justeres for endringer i rammevilkår, f.eks økte matvarepriser, forbedret infrastruktur, endring i sosiopolitiske rammevilkår eller lignende. For landene som skal kompenseres for reduksjonene, vil det selvsagt være fordelaktig å legge referansenivået høyest mulig slik at den støtten de kan gjøre krav på blir høyest mulig for ethvert gitt reduksjonsnivå. Et tilleggsproblem på dette punkt er risikoen for skjeve incentiver – dersom historiske rater legges til grunn, ender verdenssamfunnet opp med å belønne land som har avskoget mye, mens de som har tatt bedre vare på skogen, straffes relativt sett. Dette kan føre til at avskogning intensiveres i håp om senere kompensasjon for å redusere avskogningen igjen. Betydelig innsats må derfor legges i å utforme en best mulig incentivstruktur på dette punkt.

Boks 9.5 (forts.)

- *Lekkasje – at redusert avskogning et sted fører til økt avskogning et annet sted* – vil utgjøre en betydelig risiko for muligheten til å oppnå reelle resultater. På globalt nivå lar denne problematikken seg best håndtere gjennom at avskogning og skogforringelse innlemmes i et helhetlig, globalt post-2012-klimaregime. Risikoen kan imidlertid håndteres på nasjonalt nivå gjennom å satse på nasjonale programmer, der kompensasjon gjøres avhengig av nettoresultater på landnivå. I og med at store deler av verdens gjenværende tropiske skog befinner seg i et relativt lite antall land, vil man kunne komme et godt stykke med denne tilnærmingen.
- *Varighet, dvs å sikre at resultater oppnådd ikke blir av kun midlertidig karakter*, er også en betydelig utfordring. De kreftene som har interesse av å avskoge og/eller forringe skogen, forsvinner ikke. Det vil derfor alltid være en risiko for at utslippsreduksjoner et år, vil bli oppveid av økninger det neste. Nasjonale programmer er viktige for å få bukt med også dette problemet, men full kontroll med dette oppnås neppe før økonomiske incentiver gjør det ulønnsomt å avskoge eller overbeskatte skogen. Samtidig er det viktig å se skogtiltak i sammenheng med landenes overordnede nasjonale strategier for bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjempelse.

Det er en realitet at avskogningsratene varierer i takt med eksternt gitte økonomiske rammebetingelser. Det er gode grunner til å anta at økonomisk vekst på verdensbasis, kombinert med befolkningsøkning, økt etterspørsel etter mat og derav følgende økte matvarepriser, samt etterspørselen etter arealer til produksjon av alternativ energi (bioenergi, landbasert vindkraft, solkraft m m), vil føre til at de økonomiske incentiver for å hogge skog vil øke. Dette til tross for at det er fullt mulig å dekke i hvert fall deler av behovene ved å bruke landområder som i dag ligger brakk, samt utnytte produktivt land mer effektivt. Dermed vil også utfordringene for arbeidet mot avskogning og skogforringelse øke. Dette er forhold som ligger utenfor prosjektets kontroll, og som – igjen – til syvende og sist bare kan håndteres ved å

sette en verdi på skogen som reflekterer den verdi den faktisk har for det globale klimaet. I tillegg kommer naturlige utfordringer som for eksempel skogbrann, som har et betydelig omfang og ytterligere øker usikkerheten.

3.3 Situasjonsbestemte risiki og utfordringer

I tillegg til de generelle risiki og utfordringer, vil de lokale omstendigheter i det enkelte samarbeidsland variere, og by på egne utfordringer og risiki. De fleste land som har mye tropisk skog, sliter med styringsmessige utfordringer som vil gjøre også arbeidet mot avskogning og skogforringelse vanskeligere. Betydningen og den interne vektningen av utfordringer og risiki vil variere, men de fleste av de nedenstående finnes igjen i større eller mindre grad i de fleste land det vil bli samarbeidet med, bilateralt eller gjennom multilaterale kanaler:

- *Nasjonalt eierskap* til innsatsen mot avskogning og skogforringelse, er viktig for at den skal lykkes. Kapasiteten i offentlig administrasjon i de relevante landene er av høyst varierende kvalitet. Dette går på alt fra evne til å utforme, koordinere og implementere politikken på strategisk nivå i regeringsapparatet, til å sørge for at den følges opp på lokalt nivå.
- *Motkreftene til arbeidet mot avskogning og skogforringelse er mange*. I enkelte av de relevante landene er de også mektige. Et stort antall mennesker og selskaper har betydelige økonomiske interesser knyttet til å videreføre avskogningen, og disse har også til dels betydelig politisk innflytelse. Bestikkelser av politikere i bytte mot konsepsjoner for å drive industriell hogst, er et utstrakt problem i enkelte områder.
- *Lovverk knyttet til eiendomsforhold og råderett over skogen* er i mange tropiske skogland relativt dårlig utviklet. Dette er en utfordring både med hensyn til å bekjempe ulovlig hogst, med hensyn til selvtukt på allmenn grunn – som er en vanlig årsak til skogforringelse, og med hensyn til å skape incentivstrukturer for dem som eier skogen, til å bevare den. Også håndhevelsen av lovverket er mange steder svært mangelfull, i verste fall fraværende.

Boks 9.5 (forts.)

- *Fattigdom* er relevant for avskognings- og skogforringelsesproblematikken i den forstand at de som bor i og rundt skogen, og ofte er avhengig av den for å overleve, tar de valg de må ta for å skape en best mulig hverdag for seg og sine. Så lenge det som gir størst økonomisk gevinst – eller som er nødvendig for å overleve – fører til avskogning og skogforringelse, så vil de mennesker som bor der, ta sine valg deretter. En fundamental utfordring i arbeidet for avskogning og skogforringelse er derfor å legge til rette for alternative leveveier for lokalbefolkningen, og å øke de økonomiske incentivene for å bevare skogen.
- *Korrupsjon* er roten til deler av den ulovlige avskogningen som foregår, og vil i tillegg gjøre implementering av programmene mer komplisert. Behovet for å unngå korrupsjon er et sentralt argument for å kanalisere norske midler hovedsakelig gjennom multilaterale kanaler.

Det at vi er i forkant av utviklingen på dette området, og i mange tilfeller etablerer virksomhet på tilnærmet nye områder, bidrar også til økt risiko. Våre bidrag vil imidlertid også i slike tilfelle ha en verdi gjennom å gi lærdom for oss selv og andre i det som vil måtte bli en langvarig og tålmodighetskreven oppgave. Det har stor betydning at enkeltaktører våger å lede vei, også på områder som er vanskelige og der risikiene er store.

4.0 Strategi for håndtering av risiko og maksimering av effekt

De ovenfor beskrevne risiki og utfordringer vil ikke la seg eliminere, og en viss andel mindre vellykkede aktiviteter må påregnes. Gjennom en systematisk strategisk tilnærming, kan imidlertid omfanget av dem reduseres, og korrigerende tiltak iverksettes dersom innsatsen ikke har den ønskede effekt. Hovedelementene i strategien er som følger:

- Det må etableres *en troverdig evne til overvåkning, analyse og verifisering av skog og*

karboninnholdet i skog, samt endringer i dette, og etter hvert tilhørende regelverk gjennom klimaforhandlingene. Dette for å sikre reell kontroll med utviklingen og hvilke resultater som oppnås. Denne kapasiteten må etableres både på landnivå i de landene vi velger å samarbeide med, og på internasjonalt nivå. Det enkelte skogland må etablere kapasitet og kompetanse til å overvåke sine skogers utbredelse og kvalitet, samt framskaffe god kunnskap om karbonvolumer i ulike typer skog og arealbrukskategorier. Det må etableres klare kvalitetskrav og kriterier for utformingen av overvåkingssystemer. Prinsippene fastlagt av FNs klimapanel IPCC og gjennom klimaforhandlingene under FNs klimakonvensjon UNFCCC må legges til grunn. I forkant av etableringen av et post-2012-regime som omfatter skog, bør en internasjonal koordinerings- og kvalitetssikringsfunksjon etableres, fortrinnsvis innenfor FN-systemet. Det må etableres regelverk for samt kapasitet til troverdig og uavhengig verifisering av rapporterte resultater.

- *Det må etableres en robust, effektiv og fleksibel internasjonal arkitektur* for arbeidet mot avskogning og skogforringelse, og Norge må kanalisere sin støtte gjennom denne i de land som byr på de største utfordringer. Norge har verken kapasitet eller kompetanse til å håndtere så vidt krevende og omfattende oppgaver – i det som for en stor del er land vi har liten erfaring i å samarbeide med – på egenhånd, og noe slikt ville heller ikke vært hensiktsmessig. Relevante FN-organer som miljøprogrammet (UNEP), utviklingsprogrammet (UNDP) og FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) vil måtte spille en sentral rolle her, det samme vil Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene. Disse må igjen holde tett kontakt med FNs klimasekretariat (UNFCCC). Koordinering og samarbeid mellom disse både på globalt og nasjonalt nivå vil være viktig, og er noe det vil bli lagt stor vekt på.

Boks 9.5 (forts.)

- Det må etableres en *portefølje av prosjekter, med variasjoner i vanskelighetsgrad, risiko, geografiske forhold, skogtype og samarbeidspartnere*. Felles for de land det satses på, må være en uttalt og etter hvert demonstrert politisk vilje til å arbeide systematisk mot avskogning og skogforringelse, herunder å *utvikle og følge opp nasjonale strategier*. Disse må rette seg mot de viktigste utfordringene knyttet til avskogning og skogforringelse, herunder de utfordringer og risiko som beskrives under punkt 3.2 og 3.3 ovenfor. Se også punkt 1 nedenfor om utforming av helhetlige nasjonale strategier mot avskogning og skogforringelse. Det må også etableres hensiktsmessige mekanismer for oppfølging og kvalitetssikring av resultatene i det enkelte prosjekt.
- I de landene der arbeidet er kommet lengst og troverdigheten er størst, kan innsatsen trappes relativt raskt opp. *I mer kompliserte omstendigheter legges en gradvis tilnærming til grunn*, med forutsetning om oppnådde resultater innenfor hver fase før beslutning om videreføring og eventuelt økt støtteomfang tas.
- Der kapasitet til å gjennomføre systematisk arbeid mot avskogning og skogforringelse er lav, må *kapasitetsbygging i mottakerlandet gis prioritet* i de innledende faser. Dette gjelder blant annet innenfor overvåkning, analyse og verifisering av skog og karboninnholdet i skog, innenfor policyutvikling og lovgivning, og evne til å sikre at lovverk overholdes. *Kapasitetsbygging må også gjennomføres internasjonalt*. Innsatsen mot avskogning og skogforringelse i et klimaperspektiv er et relativt nytt felt, og ressurser må tilføres egnede internasjonale institusjoner, først og fremst innenfor FN-systemet, for å sikre at de har den nødvendige kapasitet til å møte utfordringene globalt.
- *Norske og internasjonale frivillige organisasjoner har arbeidet med skogspørsmål i lang tid, og sitter på betydelig kompetanse og kapasitet på området*. Et tett samarbeid med disse vil derfor være en forutsetning for å maksimere mulighetene for å lykkes, og det

vil bli lagt stor vekt på et systematisk samarbeid med disse.

- *Støtten til arbeid mot avskogning og skogforringelse må være resultatbasert*. Dette innebærer at det raskest mulig må utvikles troverdige referansenivåer for fremtidige utslipp, og at utbetalinger skal betinges av og dimensjoneres i henhold til oppnådde reduksjoner i forhold til disse. I en innledende fase vil det i mange tilfelle være nødvendig med utstrakt kapasitetsbygging før det kan forventes reduksjoner. I denne perioden skal mottagerlandene måles på fremdrift i denne kapasitetsbyggingen, jf. også 2.2 ovenfor. For samarbeidsland som ikke leverer, bør støtten reduseres og – dersom fremdrift og politisk vilje ikke demonstreres innen rimelig tid – bortfalle fullstendig.
- *Det må arbeides for at norsk innsats blir en katalysator for bidrag fra andre land*. Utfordringene knyttet til klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse er så stor at reelle resultater bare vil nås dersom flere rike land stiller store ressurser til disposisjon. Å bidra til å fremme en slik utvikling, vil minske risikoen for at arbeidet mislykkes betydelig.
- *Det vil bli gjennomført systematisk evaluering* av alle prosjekter og programmer, både med tanke på videre støtte, og med tanke på systematisk læringsoverføring.

Som understreket i innledningen, vil det være svært krevende å lykkes med innsatsen mot avskogning og skogforringelse. Tålmodighet og langsiktighet vil derfor være viktige faktorer i arbeidet. På kort sikt vil det å redusere takten i avskogningen, og i noen tilfelle hindre at avskogningsraten øker, være en prestasjon i seg selv.

Samtidig må våre langsiktige perspektiver ikke bli en sovepute. Vi må stille krav til samarbeidsland om nasjonal innsats, og vi må måle resultater på nasjonalt nivå. Norsk innsats må prioriteres mot land der arbeidet mot avskogning og skogforringelse tas på alvor. Uten et slikt nasjonalt eierskap, vil internasjonal støtte – uavhengig av omfang – ikke ha noen mulighet for å virke etter hensikten.

Boks 9.5 (forts.)

5.0 Nasjonale strategier mot klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse

Hvordan nasjonale strategier mot avskogning og skogforringelse best kan utformes og hva de bør fokusere på, vil variere fra land til land avhengig av hva som er de største og mest sentrale driverne bak avskogningen. Forskjellene her er betydelige, og det vil derfor være viktig å unngå rigide og standardiserte løsninger. Strategiene må være genuint nasjonale, og de nasjonale myndigheter må utvikle dem og ta eierskap til dem. Det internasjonale samfunn kan bidra, men uten nasjonalt eierskap vil innsatsen ikke ha noen mulighet for å lykkes.

I de aller fleste tilfeller vil tre hovedelementer utgjøre kjernen i arkitekturen i arbeidet:

- *En koordinerende nasjonal enhet*, fortrinnsvis på regjeringsnivå, som styrer det aktuelle skoglandets arbeid, utvikler strategier, leder implementeringen og utgjør hovedgrensesnittet mot den internasjonale støtten.
- *Ett internasjonalt program per land for å støtte den nasjonale enheten*, ledet av den internasjonale organisasjon som er best egnet til dette, og som mottagerlandet foretrekker. Programmet vil utgjøre en koordinerende enhet, andre organisasjoner, land, frivillige organisasjoner og vil så bidra i henhold til sine komparative fortrinn. Poenget er å sikre en koordinert internasjonal innsats, samtidig som det trekkes på helheten av den internasjonale kompetanse og kapasitet i arbeidet. Ikke minst de frivillige organisasjonenes rolle vil stå sentralt her.
- *En internasjonal støttestruktur*, der blant annet organisasjonen som ivaretar rollen som standardsetter og kvalitetssikrer med hensyn til overvåking, rapportering og analyse inngår. Støttestrukturen vil i tillegg kunne omfatte forhold som kunnskaps-håndtering, systematisering av formidling av velutprøvd metodikk som har fungert i praksis, opplæringsfunksjoner m m.

Innenfor rammen av denne arkitekturen kan så de nasjonale strategier så utformes. For noen

land er et eller flere viktige elementer allerede på plass, for andre ingen. Strategiene og fokus for implementeringen må variere deretter. Følgende vil imidlertid måtte være dekket dersom kampen mot klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse skal lykkes.

Kapasitet for måling og overvåking av avskogning, skogforringelse og karboninnhold i skog, samt mekanismer for uavhengig verifikasjon må på plass, se også punkt 3 ovenfor. Slik kapasitet er viktig for troverdigheten i arbeidet, og må derfor utgjøre en hovedpilar i enhver nasjonal strategi.

For å sette i verk mest mulig effektive tiltak, er det viktig å ha et godt grep om drivkreftene bak avskogning og skogforringelse i det aktuelle landet. Dette varierer betydelig mellom land og verdensdeler.

Drivkreftene bak avskogning er komplekse, men kan for illustrasjonsformål deles inn i to hovedkategorier – den som gjennomføres for økonomisk vinning i industriell skala, og den som utøves av lokalbefolkning som benytter skogen for sitt daglige livsopphold. I førstnevnte kategori finnes blant annet hogst for å dekke internasjonal etterspørsel etter tømmer og jordbruksprodukter, olje eller andre mineraler. Bak slik virksomhet står ofte store tømmersekskaper og plantasjeiere som driver plukkhogst etter det mest verdifulle tømmeret, eller flatehogst for etablering av plantasjer for soya, palmeolje eller hurtigvoksende treslag. Store inntekter, vanskelig sporbare internasjonale eierstrukturer, korrupsjon på ulike forvaltningsnivåer og politisk nivå samt manglende håndheving av lovverk og konsesjonsbetingelser kompliserer bildet ytterligere. I den andre kategorien finnes blant annet småbønder eller urfolk som svir av og dyrker opp små flater for å drive rotasjonsjordbruk. Volumet for den enkelte bonde er sjelden spesielt stort, men i og med at det bor så vidt mange mennesker i og ved skogen – over 20 millioner hva angår Amazonas – blir den totale belastningen på skogen like fullt betydelig.

Boks 9.5 (forts.)

Basert på en grundig forståelse av de faktiske drivkreftene og vilje til å ta tak i de viktigste sektorene og aktørene, må så den nasjonale tiltaksporteføljen bygges opp. Arbeidet med denne og den påfølgende implementering bør fortrinnsvis ledes av en politisk tung enhet på regjeringnivå, og nasjonal strategisk og administrativ kapasitet – både på sentralt og lokalt nivå – må utvikles. Alle som kan ha innflytelse på ytterligere avskoging så vel som vern og mer forsvarlig forvaltning av resterende skog, fra tømmerselskaper og plantasjeiere, til småbønder og urfolk, må involveres.

Strategien bør bygge på og videreutvikle eksisterende lovverk for, og baseres på eksisterende internasjonale forpliktelser med hensyn til, naturvern, skogbruk, jordbruk, arealforvaltning og eiendoms- og bruksrettigheter til skog. Strategien bør referere til og være koordinert med utviklingsplaner for disse sektorene, så vel som urfolks og lokalsamfunns rettigheter og rolle i en mer forsvarlig skogforvaltning, og makroøkonomiske drivkrefter bak avskoging og skogforringelse.

Den bør identifisere de mest kostnadseffektive, og politisk, institusjonelt og sosialt akseptable tiltakene i de ulike sektorene. Videre bør den identifisere behov for reformer i lovverk og håndhevelse i forhold til ulovlig og lite bærekraftig hogst, og eiendoms- og bruksrettigheter til skog, for å sikre varige reduksjoner i utslipp. Strategien bør klargjøre institusjonelle ansvarsforhold for de ulike tiltakene, samt eierskap og fordeling av kreditter, inntekter eller fordeler fra utslippsreduksjoner.

Robuste systemer for betaling for økosystemtjenester er av stor betydning for å anerkjenne og belønne forsvarlig skogforvaltning. Dette er nøkkelen til rask endring av atferd, kompensasjon for ulemper som redusert tilgang til skog, og legitimering av skogbevaring som klimatiltak. Det å sørge for at pengestrømmene faktisk når aktørene på grasrota, er meget krevende, og pilotprosjekter må gjennomføres for å søke alternative måter å oppnå dette på.

6.0 Portefølje 2009

Strategien for arbeidet, beskrevet under punkt 4 ovenfor, følges opp gjennom porteføljen for 2008 og 2009. Overvåkning og analyse av karbonreserver i skog og endringer i disse settes i høysetet. Det prioriteres å få på plass en multilateral arkitektur for arbeidet. Multilaterale kanaler for norsk innsats er etablert og vil bli videreutviklet. Ressursinnsatsen varierer betydelig fra prosjekt til prosjekt, avhengig av hvor langt kapasitetsoppbyggingen er kommet. Der kapasitetsbygging er nødvendig, prioriteres dette arbeidet. Mekanismer for å gjøre norsk ressurstilførsel resultatbasert.

Det er regjeringens syn at alle prosjekter skissert nedenfor oppfyller de formelle kravene for utviklingshjelp (ODA-kravene), og bevilgningene til regjeringens klima- og skogprosjekt regnes dermed inn som del av Norges offisielle bistand.

Følgende kanaler/prosjekter er etablert eller vil bli etablert i løpet av 2009:

6.1 Multilaterale kanaler

De mest relevante multilaterale kanalene for innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland er FN-systemet, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene. Det er allerede etablert bidrag gjennom alle disse kanalene.

Det er Regjeringens politikk å bidra til at det internasjonale samfunns respons på sentrale globale utfordringer er så samordnet og effektiv som mulig. Det er derfor blitt lagt stor vekt på at de relevante internasjonale aktører skal arbeide mest mulig integrert, og at gode mekanismer etableres for å sikre effektivt samarbeid og reell koordinering. Skal kampen mot klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse lykkes, må flere og større aktører enn Norge på banen. Vårt beste bidrag er å bidra til en velfungerende arkitektur som gjør innsatsen effektiv, og dermed kan være en katalysator for andre land til å bidra.

Boks 9.5 (forts.)

Med dette formål har Norge blant annet sammen med de relevante FN-organisasjoner stått som vertskap for en bredt anlagt konferanse om arbeidet mot klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse, i september 2008. Seminaret hadde som formål å etablere en bred konsensus rundt hovedtrekkene i arbeidet mot klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse, med spesiell vekt på den internasjonale arkitektur – herunder overvåking og verifikasjon, på samarbeid og koordinering samt på å utnytte de enkelte aktørers komparative fortrinn best mulig. Det var et selvstendig poeng å gjøre konferansen inkluderende, med deltagelse fra relevante internasjonale organisasjoner, relevante tropiske skogland, store giverland, representanter for relevante urfolksgrupper, frivillige organisasjoner, og forskningsmiljøer.

Den norske politikken for å sikre en samlet internasjonal respons ser foreløpig ut til å bidra til at utviklingen går i riktig retning. De relevante FN-enheter – FNs miljøprogram (UNEP), FNs utviklingsprogram (UNDP) og FNs matvare- og landbruksorganisasjon (FAO) – er som direkte respons på det norske klima- og skoginitiativet blitt utpekt av FNs generalsekretær til å samordne FNs arbeid på dette området. De støttes i arbeidet av sekretariatet for klimaforhandlingene (UNFCCC).

Samtidig er FN-systemet, Verdensbanken og Den afrikanske utviklingsbanken (se nedenfor om Congo Basin Forest Fund) blitt enige om, eller er i prosess for å klargjøre mulighetene for, å åpne for felles representasjon i hverandres styrever. Det er også oppnådd en overordnet enighet om at den internasjonale støtten til enkeltland innenfor dette saksområdet skal koordineres gjennom ett enkelt landprogram, der den enkelte internasjonale aktør bidrar på de områder der den har komparative fortrinn, jf. også utformingen av støtten til det enkelte skogland beskrevet under punkt 5 ovenfor.

Mye arbeid gjenstår for å sikre en effektiv internasjonal innsats mot klimagassutslipp fra

avskogning og skogforringelse, og dette arbeidet vil bli høyt prioritert.

Arbeid gjennom FN-systemet

De ovennevnte FN-organisasjoner har som respons på det norske initiativet etablert et eget program – Collaborative UN Program on Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation (UN REDD) for å koordinere sin egen innsats. Som kanal for finansiering av denne innsatsen, har de etablert et United Nations Multi-donor Trust Fund (UN MDTF). Dette er en velprøvet mekanisme fra FNs side, og Norge har bidratt i flere slike fond tidligere. FN-organisasjonene deler Norges syn på behovet for koordinering, og har derfor invitert Verdensbanken til å sitte i styret for UN MDTF, og vil søke å koordinere sitt arbeid mot banken også på landnivå. Også andre aktører, som NGOer, representanter for urfolk og lignende vil bli aktivt involvert i arbeidet.

Første etappe for UN REDD-programmet er et «UN REDD quick-starts program», som i denne omgang sikter mot å utvikle og forankre nasjonale strategier, etablere systemer for overvåking, analyse og verifisering av skog og karboninnholdet i skog samt generell administrativ kapasitetsbygging i et antall pilot-land. Denne tilnærmingen er fullt ut i overensstemmelse med den norske skrittvis strategien, og deler også vårt fokus på å få på plass resultater – spesielt på overvåknings- og analysesiden – som kan benyttes på en positiv måte i forbindelse med klimaforhandlingene frem mot København.

Oppstartsprogrammet er kostnadsberegnet til omkring 175 mill. kroner. UN REDD-arbeidet vil utvides gradvis både i bredden (altså med flere land) og i dybden (med større og bredere anlagt aktivitet). I de senere faser vil flere givere måtte bidra. På dette punktet var imidlertid det viktigste raskt å få i gang FNs arbeid, og Norge har derfor sagt seg villig til å fullfinansiere første fase.

Boks 9.5 (forts.)

Innsats gjennom de regionale utviklingsbankene

Gjennom den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) er det etablert et fond for vern og bærekraftig forvaltning av Kongobassengets skogområder (Congo Basin Forest Fund, CBFF). Fondet vil samarbeide tett med sentralafrikanske myndigheter, internasjonale givere, frivillige organisasjoner og privat sektor, og støtte aktiviteter som kan bidra til nasjonal og lokal kapasitet og kompetanse for bærekraftig skogforvaltning. Norge har, i likhet med fondets initiativtaker Storbritannia, annonsert et bidrag på 500 mill. kroner til CBFF, hvorav 50 mill. kroner blir utbetalt i 2008, og etter planen 225 mill. kroner i 2009 og 2010. Giverne vil være representert i fondets styre.

Fondet er åpent for søknader fra både myndigheter og frivillige organisasjoner i de aktuelle landene. Kriteriene legger vekt på blant annet å sikre at fondsmidlene brukes til tiltak som vil redusere avskogingstakten, bidrar til fattigdomsreduksjon og involverer lokalbefolkningen som lever i og av skogen. Søknadens identifisering av risiko for misbruk av midler, samt plan for hvordan en vil forebygge og håndtere dette, er også et viktig kriterium.

CBFFs arbeid vil bli koordinert mot FNs og Verdensbankens innsats, og utformet i lys av de enkelte lands nasjonale strategier.

Innsats gjennom Verdensbanken

Verdensbanken har etablert en Forest Carbon Partnership Facility (FCPF), som skal gi insentiver til både å plante skog og unngå avskogning gjennom å søke å etablere forutsetningene for et fremtidig marked for salg av skogkarbonkvoter som skapes gjennom redusert avskogning/skogplantning. En sentral funksjon for FCPF har vært å identifisere tropiske skoglands behov for støtte i å forberede seg på å kunne delta i et slikt marked. Norge lovet på Bali å bidra til dette arbeidet med 5 mill. USD. Ytterligere bidrag vil kunne bli aktuelt.

Verdensbanken arbeider også med utvikling av et Forest Investment Program, som skal

gjennomføre investeringer for å støtte arbeidet med å redusere avskogning og skogfornæring. Norge følger dette arbeidet nøye, med spesiell vekt på at det koordineres systematisk opp mot annen internasjonal innsats, da spesielt FNs arbeid. Når fondets rammer er fastlagt, vil et eventuelt norsk bidrag bli vurdert. Det vil i vurderingen bli lagt stor vekt på i hvilken grad fondets arbeid kan være komplementært til FNs arbeid, slik at de to kan virke gjensidig styrkende, samt på interessen for et slikt fond blant relevante mottagerland.

International Tropical Timber Organization (ITTO)

ITTO er en sentral organisasjon for internasjonalt arbeid med skog. Avtalen ITTO bygger på kopler handel, fattigdomsbekjemping og miljø sammen på en god måte. Alle de viktige skoglandene i Latin-Amerika, Kongo-bassenget og Sør-Øst-Asia er medlem i ITTO, og organisasjonen er derfor et viktig forum for både multi- og bilateral dialog om skog.

De siste årene har ITTO, som andre internasjonale skogorganisasjoner, lagt økende vekt på koplingen mellom skog og klima. Norge har derfor tatt initiativ til å utvikle et tematisk program om REDD. Initiativet er under utvikling i samarbeid med andre land, og vil etter planen bli vedtatt på ITTOs rådsmøte i november 2008. Det tematiske programmet er tenkt å være en mekanisme for å kanalisere givermidler til REDD-aktiviteter som foreslås av produsentlandene. Fra norsk side legges det opp til at prioriteringene i programmet skal ligge tett opp til prioriteringene for Norges øvrige innsats på området, og foreløpige sonderinger tyder på at ingen har motforestillinger mot en slik profil.

Norge må bidra med startkapital for et slikt program for å følge opp initiativet, og foreløpig planlegges det for et begrenset engangsbidrag i 2009. Videre bidrag må vurderes ut fra resultatene.

Boks 9.5 (forts.)

Finansieringsmekanismen for FNs miljøkonvensjoner – GEF (Global Environment Facility)

GEF har utviklet et nytt program for bærekraftig skogforvaltning der formålet er å stimulere til økte investeringer i skogsektoren som skal gi resultater på områdene redusert klimagassutslipp, bevaring av biodiversitet og reduksjon av landforringelse. Programmet omfatter tropisk skog i 17 land. Det forventes at investeringer på 60 mill. USD gjennom dette programmet vil utløse tilleggsmidler på 100 mill. USD gjennom finansieringsmekanismen på landnivå. Det vil være aktuelt å bruke denne finansielle mekanismen også for tiltak innenfor den norske satsingen på skog og klima.

6.2 Bilaterale programmer

Norge vil kanalisere det meste av sin støtte på dette området gjennom multilaterale kanaler. Imidlertid finnes det unntak, som i hovedsak kan begrunnes i to forhold: det ene er situasjoner der det nasjonale arbeidet er kommet så langt at Norge allerede fra begynnelsen av kan gå inn med resultatbasert støtte til implementeringen av en etablert strategi; det andre er situasjoner der det er multilaterale programmer på plass, samtidig som Norge har erfaring med bistandsarbeid i landet. Brasil er et eksempel på førstnevnte, Tanzania på sistnevnte.

Brasil

Brasil er verdens største skogland, og 30 prosent av verdens gjenværende regnskog befinner seg i landet. En høy avskogingsrate har vært et stort problem i Brasil i mange år. Samtidig er Brasil et av de land som er kommet lengst i å ta problematikken på alvor. Myndighetene har etablert et omfattende nasjonalt program for å redusere avskogningen i Amazonas, som har oppnådd betydelige resultater de siste årene.

Den brasilianske strategien inkluderer systematisk overvåkning, styrket lovverk i kampen mot ulovlig hogst, forbedret håndhevelseskapasitet, opprydding i eiendomsforhold, kamp mot korrupsjon i de deler av offentlig sektor som har ansvar for skogen, samt arbeid for å etablere alternative leveveier for dem som

lever i og av skogen. Denne innsatsen har pågått siden 2004, og har gitt signifikante reduksjoner i avskogingsraten. Det siste knappe året har man imidlertid igjen sett en negativ trend. På denne bakgrunn ønsker brasilianske myndigheter ytterligere å intensivere sin innsats.

Til støtte for den intensiverte strategien ønsker de også støtte fra andre regjeringer, bedrifter og privatpersoner. For dette formål har de etablert et Amazonas-fond, som skal forvaltes av den brasilianske utviklingsbanken BNDES. Fondet skal finansiere aktiviteter som støtter opp under de brasilianske myndigheters innsats mot avskogning. Det er på brasiliansk initiativ etablert en resultatbasert tilnærming til bidrag til fondet, slik at omfanget av bidrag som søkes, er direkte relatert til reduksjoner i avskogningen relativt til et historisk referansenivå. Referansenivået revideres hvert femte år.

Norge vil gå inn med betydelig støtte til Amazonas-fondet, men vil la de årlige bidragene variere avhengig av resultatene brasilernerne oppnår.

Brasils program dekker ikke skogforringelse, og dekker heller ikke de andre store skogområdene i Brasil. Det sistnevnte problemet ønsker de å løse fra 2011, når de planlegger å utvide arbeidet mot avskogning til å dekke hele Brasil. Hva gjelder skogforringelse har Brasil og Norge – som del av et bredere klima- og skogpolitisk samarbeid – etablert et teknologisamarbeid for å vurdere hvordan skogforringelse som sådan best kan motvirkes.

Norges bidrag til Amazonas-fondet vil være del av et bredere anlagt samarbeid med Brasil innenfor klimapolitikken. Brasil er en aktør med voksende betydning i internasjonal politikk generelt og klimasaker spesielt, og dette er en viktig kanal for å formidle norske synspunkter og arbeide mot gode løsninger. Samarbeidet, som ble stadfestet av statsminister Stoltenberg og president Luis Lula da Silva under Stoltenbergs Brasil-besøk i september 2008, omfatter – i tillegg til støtten til Amazonas-fondet – en systematisk klima- og skogpolitisk dialog på administrativt og politisk nivå, samt samarbeid om de tekniske utfordringer knyttet til overvåkning, rapportering og verifisering – sistnevnte også i form av støtte til tredjeland.

Boks 9.5 (forts.)

Tanzania

Det ble våren 2008 undertegnet en intensjonsavtale mellom Tanzania og Norge om samarbeid på klima- og skogområdet. I denne sammenheng forpliktet Norge seg, gitt forutsetninger om aktiv innsats fra Tanzanias side, til å bidra med 500 mill. kroner fordelt over 5 år til Tanzanias arbeid for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse.

Dette bidraget vil delvis kunne gå gjennom multilaterale kanaler og delvis bilateralt. For å sikre reelle resultater på nasjonalt nivå, vil Tanzanias oppfølging av arbeidet mot FNs MDTF være en forutsetning for det bilaterale samarbeidet. Som beskrevet ovenfor vil arbeidet gjennom FNs MDTF fokusere på utviklingen av nasjonale strategier for arbeidet mot avskogning og skogforringelse, kapasitetsbygging samt etablering av overvåkningssystemer. Det bilaterale samarbeidet vil i større grad fokusere på enkeltprosjekter for å skape incentiver for å avstå fra avskogning og etablere alternative leveveier.

6.3 Bidrag til forskning og utvikling samt norske og internasjonale frivillige organisasjoner

Arbeidet for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse er i støpeskjeen. utfordringene er mange og risikoen betydelig. Økte kunnskaper om feltet er viktig, og det vil derfor bli støttet forsknings- og utviklingsvirksomhet innen relevante delområder. Det er videre et betydelig behov for å søke nye, innovative tilnærminger til saksfeltet. I noen grad vil prosjekter som søker slike tilnærminger ikke passe inn innenfor de multi- og bilaterale mekanismer som etableres. På denne bakgrunn vil det etableres ordninger for bevilgninger til henholdsvis forskning og utvikling og prosjekter utført av norske og internasjonale frivillige organisasjoner.

Søknadene vil bli vurdert på basis av et sett med miljø- og bistandsfaglige kriterier, der hovedvekt skal legges på prosjektenes potensielle for å utvikle nyskapende løsninger som der som de viser seg å fungere kan iverksettes i større skala. Prosjekter med betaling for øko-

systemtjenester, bærekraftig skogbruk og innovative finansieringsmekanismer er mulige eksempler. Det vil også bli gitt støtte til utviklingslands deltagelse i sentrale internasjonale prosesser, seminarer, konferanser med mer i arbeidet for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse.

Det legges opp til at ordningene vil forvaltes av Norad i tråd med retningslinjer fra Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet.

I tillegg vil det bli inngått strategiske allianser med et utvalgt antall frivillige organisasjoner og forskningsinstitusjoner/tenketanker. Målet med dette vil delvis være løsningsutvikling, men i vel så stor grad å bidra til systematisk formidling og debatt rundt behovet for et nytt klimaregime og for å inkludere skog i dette.

Troverdig evne til overvåking, analyse, rapportering og verifisering av skogdekke og karboninnhold i skogen (MRV), er som viktig for å skape tillit til arbeidet for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland (REDD). Ikke minst gjelder dette i forhold til å få utslipp fra skog inn som del av et nytt helhetlig globalt klimaregime under Købehavn-toppmøtet i 2009. Norge har allerede igangsatt flere initiativer på dette området, blant annet gjennom finansiering av en FN-ledet konferanse i Washington D.C høsten 2008. Denne satsingen bør videreføres – både gjennom arbeid med metodeutvikling og etablering av egnede internasjonale strukturer, og gjennom etablering av systemer og kapasiteter i den enkelte REDD-land. Den direkte støtten kommer i tillegg til støtte til denne virksomheten gjennom bilaterale- og multilaterale kanaler.

6.4 Ytterligere prosjektutvikling

I tillegg til den ovenfor beskrevne portefølje, vil departementet arbeide aktivt – gjennom multilaterale institusjoner og bilateralt – for å få også andre utviklingsland til å forplikte seg til nasjonale programmer mot avskogning- og skogforringelse. I den grad dette fører til finansieringsbehov for troverdige prosjekter, vil tilførsel av ytterligere prosjekter til porteføljen vurderes.

Boks 9.5 (forts.)

I utgangspunktet vil det bli søkt gode løsninger for å kanalisere midlene gjennom multilaterale kanaler, med enkelte unntak som beskrevet ovenfor. I all hovedsak vil bilaterale kanaler kun benyttes i land der det også gjennomføres multilaterale initiativer og/eller flergiversamarbeid, slik at den nødvendige kapasitet er på plass/er i ferd med å bygges opp, spesielt hva angår nødvendig politisk eierskap, utvikling av nasjonale planer samt angående overvåking-, analyse- og verifisering.

7.0 Regjeringens klima- og regnskogsprosjekt i perspektiv

Kampen mot global oppvarming er en av de mest krevende oppgavene verdenssamfunnet noensinne har stått ovenfor. I realiteten må store deler av verdensøkonomien legges om fra en høy- til en lavkarbon innretning i løpet av en meget kort periode, 30-40 år. Verdens samlede utslipp av klimagasser må reduseres med over 50 pst., samtidig som verdens befolkning antagelig vil øke med omkring 30 pst., og verdens BNP anslagsvis vil dobles. Store deler av omleggingen må skje allerede i løpet av de nærmeste årene.

Skal det finnes noen muligheter for å lykkes med denne omleggingen, må alle muligheter utnyttes. Ingen løsninger er enkle, men noen er mer overkommelige og kan gjennomføres på kortere tid enn andre. Redusert avskogning og skogforringelse i utviklingsland er et slikt virkemiddel – det dekker omkring 20 pst. av de årlige globale utslipp, samtidig som IPCC og Stern-rapporten er samstemte om at redusert avskogning og skogforringelse er et kostnadseffektivt virkemiddel som kan gjennomføres relativt raskt.

Det betyr ikke at det å redusere utslipp av klimagasser fra avskogning og skogforringelse

i utviklingsland er enkelt, eller spesielt rimelig. Som skissert ovenfor er det betydelige utfordringer knyttet til arbeidet mot avskogning og skogforringelse, og ressursbehovet er meget betydelig. Spesielt utfordrende er det norske arbeidet fordi vi ligger i forkant av utviklingen, og setter opp strukturer og kapasitet som andre som kommer etter oss vil få stor nytte av. Våre investeringer nå vil med andre ord øke kost-/nytteeffekten av andres innsats på samme område senere. Slik sett er det ikke nødvendigvis slik at vi krone for krone vil få store utslippsreduksjoner ut av innsatsen de aller første årene.

Det er imidlertid det relative potensialet over tid som er poenget. De aller fleste andre tiltak – med unntak av lønnsomme tiltak knyttet hovedsakelig til energiøkonomisering – er enda mer kompliserte, vil ta lenger tid å iverksette i stor skala, og er til dels betydelig dyrere. Det betyr ikke at ikke også andre tiltak – som innføring av alternative, rene energiformer – er viktige og nødvendige, men det understreker behovet for raskt å komme i gang med skogrelaterte tiltak.

Med sin innsats for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland går Norge foran i å arbeide for reduserte utslipp av klimagasser på et område der klodens fremtid er avhengige av at vi lykkes. På sikt kan dette arbeidet lykkes bare dersom en global avtale om reduserte utslipp av klimagasser, som dekker alle viktige sektorer og strekker seg langt frem i tid, kommer på plass. Ved å skape tillit, vise at det er mulig å troverdiggjøre reduksjoner i utslipp fra avskogning og skogforringelse, og bidra til å sette opp en internasjonal arkitektur som kan koordinere denne innsatsen på en effektiv og inkluderende måte, kan Norge bidra til at en slik avtale blir en realitet.

Kap. 167 Flyktingtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter	456 520	408 276	1 992 556
	Sum kap. 167	456 520	408 276	1 992 556

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningsforslaget utgjør utgifter som etter OECD/DACs regelverk kan rapporteres som utviklingshjelp. Etter OECD/DACs retningslinjer kan visse utgifter knyttet til opphold av flykninger i Norge og tilbakevending til sine hjemland klassifiseres som offisiell utviklingshjelp (ODA). Dette er

ordninger som administrativt ligger under Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet, men den ODA-godkjente andelen av utgiftene foreslås refundert over bistandsbudsjettet. Budsjettforslaget for 2009 er basert på følgende anslag ODA-godkjente utgifter:

Tabell 9.4 Anslag ODA-godkjente utgifter til flykningtiltak i Norge

Tiltak	Kapittel/post	Beløp (mill. kr)
<i>Kunnskapsdepartementet</i>		
Tiltak i grunnopplæring	3225/04	109,2
<i>Arbeids- og inkluderingsdepartementet</i>		
Integreringstilskudd for overføringsflykninger	3651/01	67,6
Norskopplæring i mottak	3651/02	106,2
Tilbakevending	3690/01	20,5
Reiseutgifter	3690/03	12,1
Statlige mottak	3690/04	1 381,5
Gjenbosetting av flykninger støttetiltak	3690/06	5,9
<i>Barne- og likestillingsdepartementet</i>		
Barne- og ungdomsvern	3854/04	35,6
Barnevernets omsorgssenter for enslige mindreårige personer	3856/04	254,0

Det vises forøvrig til omtale i de respektive departementers fagproposisjoner for 2009.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 1 992,556 mill. kroner.

Kap. 168 Kvinner og likestilling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	195 599	235 000	300 000
	Sum kap. 168	195 599	235 000	300 000

Kvinner og likestilling er et av satsingsområdene for regjeringens utviklingspolitikk. I tråd med dette ble det i 2007 lansert en handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken. Handlingsplanen identifiserer fire tematiske innsatsområder: Kvinners politiske rettigheter, kvinners økonomiske rettigheter, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, herunder rettigheter for seksuelle minoriteter og trygg og selvbestemt abort og vold mot kvinner, inkludert kvinnelig kjønnslemlestelse og handel med kvinner og barn for seksuell og annen utnyttelse. Kvinner og likestilling skal fremmes både gjennom spesifikke målrettede tiltak og som en integrert dimensjon i alt utviklingssamarbeidet.

Med gjenopprettelsen i 2007 av en egen kvinne- og likestillingsbevilgning ønsket Regjeringen å styrke kvinner og likestilling som en selvstendig sektor, parallelt med økt innsats for kvinner og likestilling innenfor andre sektorer og over andre bevilgninger. Blant annet er det øremerket midler over budsjettpostene for humanitær assistanse og fred og forsoning for å bidra til iverksetting av handlingsplanen for oppfølging av FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.

Regjeringen har et sterkt fokus på kvinner og likestilling innen aktuelle multilaterale prosesser som i arbeidet med FN-reform, FNs tusenårsmål og andre globale og multilaterale prosesser. Det er behov for et løft for kvinner og likestilling, herunder bekjempelse av diskriminering på grunnlag av seksuell orientering og kjønnsidentitet, i det bilaterale samarbeidet med land og regioner, og med frivillige og andre sivilt samfunns organisasjoner i partnerland, regionalt og internasjonalt. Den økte innsatsen skjer i samarbeid med et bredt spekter av aktører, og midlene kanaliseres både gjennom multilaterale og bilaterale kanaler.

Kapittel 168, post 70 skal som hovedregel brukes til å støtte målrettede tiltak for kvinner og likestilling som ikke naturlig faller inn under andre bevilgninger.

Post 70 Kvinner og likestilling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

2007-rapporten om FNs tusenårsmål viser at det er langt igjen til tusenårsmål 3 er innfridd. Flere jenter begynner på skolen, men jenter er fortsatt i flertall blant barn i skolealder som ikke går på skolen. 57 pst. av de ca 72 millioner barn som ikke går på skolen er jenter. Kjønnsforskjellene er særlig tydelige i Vest- og Sør-Asia. Kjønnsforskjellen er mer uttalte i videregående og høyere utdanning. Kvinners lønnede arbeid utenfor landbruket øker bare langsomt. Sammenlignet med tall fra 1990 er

økningen størst der kvinners arbeidsmarkedsdeltakelse i utgangspunktet var lavest, særlig sørlige og vestlige Asia, hvor andelen nå er henholdsvis 18 og 21 pst.

I Nord-Afrika er det ikke registrert endring mellom 1990 og 2005. Kvinner utgjør her 20 pst. av arbeidsstyrken. Kvinner utfører i mye større grad enn menn ulønnet arbeid, særlig innen matproduksjon og annet ulønnet arbeid for familien. Kvinner utgjør 60 pst. av alle ubetalte familiearbeidere. Kvinners politiske innflytelse er voksende, men de utgjør fortsatt en minoritet i politiske beslutningsorganer. Andelen kvinner i verdens parlamenter har økt fra 13 pst. i 1990 til 17 pst. i 2005. Det er store regionale forskjeller. I Nord-Afrika er kvinneandelen nær tredoblet siden 1990, men er likevel bare 8 pst, det samme som i Vest-Asia. I Sør-Asia og Afrika sør for Sahara har kvinneandelen i parlamentene mer enn doblet til henholdsvis 13 og 17 pst. Sørøst-Asia ligger også på 17 pst., Latin-Amerika og Karibia har økt kvinneandelen fra 12 til 20 pst., mens østlige Asia har en svak tilbakegang fra 20 til 10 pst. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er viktig for å realisere retten til utdanning, til økonomisk og politisk deltakelse.

Det utføres anslagsvis 20 millioner farlige aborter årlig. Det anslås at ca. 70 000 kvinner dør hvert år av farlige aborter og mange får alvorlige helseskader. I Latin-Amerika og Karibia utgjør abort så mye som 12 pst. av alle svangerskapsrelaterte dødsfall. Nicaragua vedtok i 2007 totalt lovforbud mot assistert abort. Samme strenge lovregulering gjelder i Chile, El Salvador og Malta. Kjønnsbasert vold er et viktig hinder for realisering av kvinners rettigheter og likestilling. Samtidig er det et uttrykk for kvinnelig underordning og manglende likestilling. FNs kvinnefond UNIFEM anslår at minst en av tre kvinner verden over utsettes for vold i form av mishandling/slag, voldtekt eller andre seksuelle overgrep/trakassering. Kjønnsbasert vold øker sjansene for hiv og aidsmitte.

Skadelige tradisjonelle praksiser som kvinnelig kjønnslemlestelse/omskjæring påfører fysiske og psykiske helseskader og dødsfall blant jenter og kvinner. WHO anslår at 100-130 millioner kvinner er berørt. Blant norske samarbeidsland er frekvensen av kjønnslemlestelse særlig høy i Somalia (97, 9 pst. i 2005), Sudan, Etiopia (74,3 pst. 2005), Eritrea og Mali. Mer enn 80 land har lovforbud mot sex mellom to mennesker av samme kjønn. I Afghanistan, Mauritania, Nigeria, Pakistan, Saudi-Arabia, Sudan, Forente Arabiske Emirater og Yemen er det dødsstraff for homoseksualitet. Diskriminering og trakassering av transkjønnede er utbredt i mange land.

Mål

Bevilgningen skal bidra til gjennomføring av Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet, og til å styrke kvinners rettigheter og muligheter til å delta aktivt og på lik linje med menn, i det politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle samfunnsliv. Bevilgningen vil også kunne anvendes til tiltak rettet mot menn og gutter, for å påvirke holdninger og handlinger og redusere barrierer mot likestilling, til å fremme kvinners fysiske og seksuelle integritet og bekjempe kjønnsbasert vold.

Bevilgningen vil også sees i sammenheng med oppfølgingen av FN-studier om vold mot barn som har klare kjønnsdimensjoner. Bevilgningen skal brukes slik at den støtter opp under aktører, mål og prosesser for kvinner og likestilling på landnivå, regionalt, internasjonalt og i det multilaterale samarbeidet. Det er et mål å øke andelen av støtten som kanaliseres til kapasitets- og kompetansebygging for kvinneorganisasjoner på landnivå og til å

styrke likestillingsdepartement og andre sentrale endringsagenter i sivil samfunn og på myndighetsnivå.

Bevilgningen kan benyttes til å støtte:

- Kunnskapsutvikling, kapasitets- og kompetansebygging på likestillingsspørsmål på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå.
- Indikator- og statistikkutvikling og annen utvikling av metoder og verktøy for mål- og resultatorientert integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utviklingssamarbeidet.
- Lokale, nasjonale, regionale og multilaterale fond, initiativer, nettverk og organisasjoner for kvinner og likestilling.
- Støtte opp under gjennomføring av nasjonale strategier og handlingsplaner for kvinner og likestilling, herunder rapportering på FNs kvinnekonvensjon.
- Kvalifisering av kvinner gjennom høyere utdanning og forskning og støtte til kvinne- og kjønnsforskning på landnivå, regionalt og internasjonalt.

Rapport 2007

Tabell 9.5 Fordelingen av kvinnebevilgningen etter tema og aktør

	Kvinnens politiske deltakelse	Kvinnens økonomiske deltakelse	Seksuell og reproduktiv helse	Vold mot kvinner	Kapasitetsbygging
Sivilt samfunns-/frivillig organisasjon	1 621 000	18 321 600	3 047 000	12 010 140	2 274 560
Internasjonal organisasjon	8 733 000	6 037 000	13 010 000	8 500 000	12 870 344
Multilateral organisasjon	13 700 000	2 400 000	21 265 000	45 000 000	12 095 000
Myndighetsaktør		4 810 456		5 350 000	178 400
Totalt NOK	24 054 000	31 569 056	37 322 000	70 860 140	27 418 304

Det er gitt til sammen 60 mill. kroner til FN-fondene for å bekjempe kjønnslemlestelse, fødselsskadeproblemet fistula, og vold mot kvinner. Sammenlagt er i overkant av 70 mill. kroner tilgodesett kampen mot vold mot kvinner og jenter. 37 mill. kroner vil bidra til arbeidet for kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter, herunder 10 millioner til Den internasjonale organisasjonen for planlagt foreldreskap (IPPF) arbeid for å fremme trygg og selvbestemt abort. 55 mill. kroner er bevilget til arbeid for å fremme kvinners politiske og økonomiske deltakelse. Det ble gjennomført tiltak i åtte land i Afrika, åtte land i Asia, to land i Latin-Amerika, samt i Midtøsten/Palestina. Hovedtyngden av den bilaterale støtten ble nyttet i Afrika.

Omtrent 108 mill. kroner ble benyttet til regionale tiltak eller internasjonale fond, flernasjonale forskning og andre flernasjonale og internasjonale tiltak for å fremme kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet. Gjennom støtte til den regionale kvinneorganisasjonen KARAMA har midlene bidratt til økt egenorganisering, bevissthet, regionalt samarbeid og erfaringsutveksling om kvinners rettigheter i Midtøsten og Nord-Afrika og til mobilisering mot kjønnsbasert vold. Blant annet har jordanske kvinneorganisasjoners erfaringer med utarbeidelse og presentasjon av skyggerapport til komiteen som håndhever FNs kvinnekonvensjon CEDAW gitt opphav tilsvarende aktiviteter i Libanon og Egypt.

Det har vært gitt støtte til opplæring av kvinnelige folkevalgte og til beskyttelse av kvinnelige valgkandidater i Kenya. Gjennom støtten til African Women's Fund bidrar Norge til å bygge og utvikle kvinnebevegelser på kontinentet, til kvinneorganisasjonenes arbeid mot hiv og aids, for unge kvinner og for kvinners økonomiske interesser og rettigheter. I samarbeid med andre givere har Norge bidratt til kunnskapsutvikling og dokumentasjon

av merverdier ved å kople kvinners rettigheter og likestilling til Pariserklæringens prinsipper om eierskap og harmonisering, og om kvinners overlevelsesstrategier i situasjoner preget av krig og konflikt.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 300 mill. kroner.

Kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>		1 370 041	1 370 000
71	Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>		190 000	190 000
	Sum kap. 169		1 560 041	1 560 000

Norge har markert seg internasjonalt i arbeidet med global helse og de tre tusenårsmålene relatert til helse. Innsatsen skjer i hovedsak gjennom norsk støtte til Verdens helseorganisasjon og flere globale fond og ordninger for helseformål etablert siden slutten av 1990-tallet. De globale fond og ordninger for helseformål ble opprettet som avgrensede satsinger i tillegg til de regulære multilaterale og bilaterale kanaler. Disse partnerskapene representerer et særegent samarbeid mellom statlige og ikke-statlige aktører der også de multilaterale organisasjonene deltar. De representerer betydelige og innovative virkemidler i arbeidet for de helserelaterte tusenårsmålene. Noen er primært fokusert på alliansebygging, andre er satsinger på produktutvikling og enkelte store satsinger er knyttet til fond som tilbyr betydelig støtte basert på søknad og dokumenterte resultater.

Den samlede norske støtte til de to store globale helsefondene (GAVI og GFATM) var 769,3 mill. kroner i 2007 over kap. 170, post 80. Støtten til de to store globale helsefondene inngår i Statsministerens kampanje for bedre barne- og mødre helse. Norsk støtte til arbeidet med tusenårsmål 4 og 5 om redusert barne- og mødredødelighet utgjorde 247 mill. kroner i 2007, fordelt på bilaterale og multilaterale innsatser.

Videre inngår det såkalte syvlandsinitiativet Global helse og utenrikspolitikk i den norske satsingen for global helse. Initiativet har som formål å bidra til at hensynet til global helse blir mer synlig i utenrikspolitisk arbeid, herunder at tilnærmingen til helse heller skal være som god økonomi enn utelukkende en utgift. Syvlandsinitiativet søker

å løfte fram hvordan landenes mulighet til å nå tusenårsmålene og sikre folkehelse ikke bare er avhengig av større investeringer, bedre teknologi og helsepolitiske reformer, men også av en politikk som prioriterer folkehelse i internasjonale forhandlinger. Et eksempel er arbeidet for samordnet internasjonal innsats mot forebygging og håndtering av pandemier som fugleinfluensa. Fra 2008 er bevilgningene til disse formålene som alle støtter opp under de helserelaterte tusenårsmålene samlet under dette kapitlet. Dette gjelder også støtte til helse og hiv og aids via andre globale initiativ (legemiddelordningen UNITAID, produktutviklingsinitiativene IAVI og IPM). I tillegg støttes helse, hiv og aids i det bilaterale samarbeidet og gjennom FN-organisasjoner og Verdensbanken, jf. programområde 03.10 Bilateral bistand og 03.30 Multilateral bistand.

Post 70 Vaksine og helse, kan overføres

Den globale kampanjen for helserelaterte tusenårsmål

Situasjonsbeskrivelse

Den globale kampanjen for FNs helserelaterte tusenårsmål ble lansert i september 2007 av Statsminister Stoltenberg. Kampanjen er en overbygging for flere ulike helseinitiativ lansert over de siste par år, herunder Statsministerens initiativ for å bedre barne- og mødre helse, tusenårsmål 4 og 5. Det norske initiativet har flere komponenter. Globalt er samarbeidet med Verdensbanken om resultatbasert finansiering og norsk støtte til Partnerskapet for

nyfødt, barne- og mødrehelse sentralt. Bilateralt er det inngått samarbeid med fire land med høy barnedødelighet og politisk lederskap og vilje til i samarbeid med internasjonale, nasjonale og lokale partnere å nå målet om å redusere barnedødeligheten med 2/3 og mødredødeligheten med 3/4 innen 2015. Det bilaterale samarbeidet omfatter i utgangspunktet Tanzania, Nigeria, India og Pakistan.

Andre elementer innenfor Den globale kampanjen er Internasjonalt helsepartnerskap – International Health Partnership – som fokuserer på å utvikle og styrke helsesystemene og samordne arbeidet i de enkelte landene innenfor én helseplan i hvert land, med Storbritannia, Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken i ledelse. Et annet viktig element i den globale kampanjen bidrar til økt kapasitet for problemløsning lokalt og mer motiverte helsearbeidere (Catalytic initiative – Canada og UNICEF).

Frankrike, Tyskland, Verdens helseorganisasjon og Verdens arbeidsorganisasjon arbeider dessuten med oppbygging av mer langsiktige ordninger for helsefinansiering tilpasset hvert lands ulike forutsetninger og politikk. Det legges særlig vekt på lokale trykdeordninger og andre mekanismer for risikodeling med beskyttelse av fattige mot katastrofale helseutgifter (Providing for Health initiativet).

De åtte dominerende helseorganisasjonene med et globalt engasjement har på eget initiativ kommet sammen og etablert en gruppe (H8) for å styrke koordineringen og samordningen av helseinnsatser seg imellom. Gruppen består av Gates Stiftelsen, Den globale vaksinealliansen, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, FNs Aidsprogram, FNs befolkningsprogram, UNICEF, Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken. Med grunnlag i hver av disse organisasjonenes aktive deltakelse i de ulike initiativene under Den globale kampanjen, vil en slik uformell samordning også kunne bidra til å forankre elementene i kampanjen. Fra norsk side vil en side utnytte potensialet denne gruppen av globale ledere har til å sette dagsorden og til å utøve samordningsfunksjoner i kraft av det mandatet hver av organisasjonene har fra sine styrende organer. Premisset er at FNs organers normative rolle må opprettholdes og styrkes. Åpenhet og innsyn vil bli vektlagt fra norsk side.

Innsatsen omfatter også norsk satsing gjennom de to store globale helsefondene (Den globale vaksinealliansen, GAVI, og Det globale fondet for aids, TB og malaria, GFATM), som sentrale virkemidler for å oppnå helsemålene.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å gjennomføre Den globale kampanjen for FNs helserelaterede tusenårs mål med særlig fokus på målene om å redusere barnedødeligheten med 2/3 og mødredødeligheten med 3/4 innen 2015 ved å:

- Mobilisere stats- og regjeringssjefer i andre land i et politisk nettverk for økt forpliktelse og klarere politisk ledelse for mødre- og barnehelseinnsatser.
- Skape bedre grunnlag for samarbeid om støtte til omforente nasjonale planer, på måter som omfatter alle aktører og reduserer transaksjonskostnader for landene selv (International Health Partnership).
- Bidra til utvikling av robuste og langsiktige nasjonale finansieringssystemer for de helserelaterede tusenårsmålene, med særlig vekt på utprøving av resultatbaserte elementer innen barne- og mødrehelse sammen med andre land og internasjonale organisasjoner.
- Samarbeide bilateralt med enkelte land som har høy barne- og mødredødelighet for å akselerere tiltak som kan gi særlig stor effekt lokalt og bidra til å etablere en erfaringsbase for denne type innsatser.
- Støtte systematisering og formidling av kunnskap om effektive bidrag til å oppnå resultater.

Rapport

Det vises til omtale under kap. 150, post 78 Regionbevilgningen for Afrika, kap. 151, post 78 Regionbevilgningen for Asia og kap. 166, post 71 Internasjonale konvensjoner og prosesser.

Den globale vaksinealliansen, GAVI

Situasjonsbeskrivelse

Den globale vaksinealliansen ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og private aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken er sentrale partnere. Alliansen arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester. Alliansen legger stor vekt på koordinering på landnivå under nasjonal ledelse og på utvikling av strategier for langsiktig, bærekraftig finansiering. Formålet er å bidra med mer midler, mer effektivt samarbeid, bredere partnerskap og raskere tilgang til nye vaksiner. Den globale vaksinealliansen er ledende blant de globale helseinitiativene når det gjelder å arbeide godt integrert i forhold til annen bistand og er også blitt en ledende arena for

samhandling mellom ulike parter om den langsiktige bærekraften i slike initiativ.

Det legges fra norsk side vekt på god koordinering og bredt samarbeid på landnivå og å sette vaksinetilbudet inn i en sammenheng med andre helsetjenester og tiltak på måter som både øker vaksinedekningen og styrker helsesystemene som helhet. I tillegg til deltakelse i styrende organer, har Norge vært særlig aktiv med å bidra faglig til alliansens arbeid med å styrke helsetjenestens kapasitet og finne løsninger som gir bedre og mer varig dekning av tjenestetilbudet. Som ledd i satsningen på globale vaksinetiltak, vil Regjeringen bruke 50 mill. kroner årlig til å styrke vaksinasjonsforskning gjennom et forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd, jf. kap. 165, post 70. Norge har også deltatt aktivt i arbeidet med å etablere GAVI som selvstendig internasjonal organisasjon, registrert som en privat stiftelse i Sveits, med et forpliktende forhold til FN som normgiver og standardsetter på feltet.

Norge deltar i Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, International Finance Facility for Immunization (IFFIm), som ble lansert i 2006 og Den innovative ordningen for innkjøp av vaksiner for utviklingsland, Advance Market Commitments (AMC) som ble lansert i 2007. Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves på vaksineområdet.

IFFIm ordningen gjør det mulig å låne penger i kapitalmarkedet gjennom å utstede obligasjoner, for å kunne oppskalere innsats for å nå helsemålene raskere enn det som ellers vil være mulig. Lånemidlene benyttes til å finansiere internasjonale vaksinetiltak godkjent av vaksinealliansens styre. Betjeningen av obligasjonsgjelden skal forutsetningsvis skje ved å bruke en del av givernes bistandsbudsjetter etter 2015, som er å betrakte som IFFIm's garantikapital. Norge har forpliktet seg til å støtte IFFIm med 27 mill. USD i perioden 2006-2010, jf. romertallsvedtak.

Arbeidet med raskere tilgang til nye vaksiner for utviklingsland er en av hovedoppgavene for vaksinealliansen. I tillegg til Hib-vaksinen som er godt etablert, fokuseres det nå på vaksiner mot rotavirus (en viktig årsak til barnediaré) og pneumokokkinfeksjon (lunge- og hjernehinnebetennelse), begge blant sykdommer som forårsaker høy barnedødelighet i utviklingsland. GAVI kan her som stor markedsaktør bidra til å kompensere for fravær av – eller svake – produsentinsentiver til å produsere vaksiner primært myntet på utviklingsland.

For pneumokokkvaksinen gjøres dette gjennom utvikling en ny finansieringsordning, med et særskilt mandat fra G8, Advance Market Commit-

ments – AMC. Canada, Italia, Norge, Storbritannia, Russland og Gates stiftelsen tok i 2007 et initiativ til en innovativ ordning for å stimulere til innkjøp av pneumokokkvaksiner for utviklingsland. Her garanteres det midler i ordningen til innkjøp basert på framforhandlet pris, før produktet er på markedet, under forutsetning av at industrien kan levere et produkt som svarer til bestemte krav. Flere bredt sammensatte ekspertgrupper har vært engasjert for å kvalitetssikre utformingen. Stortinget samtykket i revidert nasjonalbudsjett 2007 til at Norge deltok i etableringen av denne ordningen med 350 mill. kroner i perioden 2008-2017, jf. romertallsvedtak.

Mål

Strategiske mål for Den globale vaksinealliansen i perioden 2007-2010 er å:

- Bidra til å styrke helsesystemer bl.a. for å legge til rette for levering av vaksiner og andre helsetjenester.
- Øke støtten til og bruk av underutnyttede og nye vaksiner og bidra til sikker og trygg levering av vaksiner.
- Øke forutsigbarheten og bærekraftigheten for langsiktig finansiering av nasjonale immuniseringsprogrammer.
- Styrke og vurdere GAVIs bidrag som et bredt, globalt partnerskap mellom offentlig, private og frivillige partnere for bedre helse ved mer effektivt samarbeid, markedsføring og innovasjon.

I henhold til alliansens likestillingsstrategi skal den bidra til bedre koordinering av sine aktiviteter globalt og nasjonalt for å styrke likestilling, herunder utvise tydeligere lederskap for økt likestilling. Videre vil Den globale vaksinealliansen sikre at det foreligger oppdatert kunnskap om sykdomsburde knyttet til nye vaksiner under utvikling og redusere den tiden det tar for slike vaksiner introduseres i fattige land og blir allment tilgjengelige i disse landene.

Målsettingen for Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering er å mobilisere USD 4 mrd. til Den globale vaksinealliansen frem mot 2015.

Advance Market Commitment for Vaccines vil bidra til at en effektiv vaksine mot lunge- og hjernehinnebetennelse gjøres tilgjengelig for utviklingsland.

Rapport 2007

Samlet norsk bistand til Den globale vaksinealliansen i 2007 var 499,9 mill. kroner, hvorav 31,7 mill.

kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering. Norge var i 2007 den største bilaterale giver til vaksinealliansen.

Ved slutten av 2007 har alliansen godkjent støtte på til sammen USD 3,5 mrd. (tilsvarende 18 mrd. kroner) til 75 land for perioden 2000 til 2015. Ved utgangen av 2007 har alliansen til sammen utbetalt USD 862,3 mill. (tilsvarende 4,4 mrd. kroner) for finansiering av nye vaksiner, for mer generell vaksineprogramstøtte og for støtte til engangsstyr som beskytter mot smitteoverføring.

Støtte fra alliansen har resultert i at 36,8 millioner flere barn enn det som ellers ville vært dekket gjennom nasjonale program nå er vaksinert med tradisjonelle vaksiner. Dessuten er 158,6 millioner barn vaksinert med hepatitt B vaksine, 28,3 millioner barn med Hib og 26,3 millioner barn mot gul feber. Vaksinealliansen har levert mer enn 1 milliard selvdestruerende engangssprøyter. En stadig større andel av vaksinene alliansen finansieres og leveres av produsenter i mellominntektsland.

Programmet for helsesystemstyrking gjelder perioden 2006-2015 og er utvidet fra USD 500 til USD 800 mill. grunnet stor etterspørsel. Det er innvilget flerårig støtte på til sammen USD 403 mill. til 29 land ved utgangen av 2007.

Arbeidet med alliansens likestillingsstrategi ble påbegynt i 2007. Det er avdekket signifikante kjønnsforskjeller i enkelte land og regioner når det gjelder dekningsgraden av vaksiner, særlig deler av Asia og Afrika. Det vanligste er at det er færre jenter som er vaksinert enn gutter, men i noen land/regioner er det omvendt, for eksempel Nigeria. Strategien ble vedtatt av styret i 2008 og fastslår at alliansen skal bidra til tusenårsmål 3 om likestilling ved å bedre koordinere innsatsen globalt og på landnivå, bidra til økt bevissthet og ansvarliggjøring blant samarbeidslandene og for egen del utvise tydeligere lederskap.

Arbeid med utvikling av en 5 åring strategi for investeringer i nye vaksiner startet i 2007 og har ført til at GAVIs styre i 2008 skal vurdere hvorvidt GAVI skal investere i et bredere sett med vaksiner. Dette kan føre til en endring i det spesifikke fokus på barnehelse og barnevaksinasjonsprogram til en bredere folkehelseilnærming i forhold til vaksine.

Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, IFFIm, overførte USD 633,2 mill. (tilsvarende 3,2 mrd. kroner) til GAVI i 2007 for finansiering av vaksineaktiviteter og styrking av helsesystemer. Mekanismen har bidratt med over USD 1 mrd. (tilsvarende 5,4 mrd. kroner) til GAVI siden etableringen i november 2006. Omfanget og forutsigbarheten av midler fra mekanismen har ført til at GAVI kan påta seg å støtte flerårige programmer i utviklingsland. Dette styrker mottaker-

landenes planleggingsmuligheter og budsjettering i tillegg til at det gir befolkningen garanti for at immuniseringstilbudet opprettholdes. Turbulensen i det internasjonale finansmarkedet gjennom 2007 berørte i liten grad mekanismen som mottok to utmerkelse av det internasjonale kapitalmarkedet. Mekanismen vurderes som solid og attraktiv, hvilket ble bekreftet av interessen den andre runden med utstedelser av obligasjoner i det japanske finansmarkedet høsten 2007 ble møtt med. I tillegg til at beløpet som ble utstedt ble økt fra USD 150 til 222 mill., kjøpte til sammen 11 500 investorer alle obligasjonene innen fristen på seks dager.

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM)

Situasjonsbeskrivelse

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) som ble etablert i 2002 skal mobilisere tilleggsfinansiering til bekjempelse av disse tre mest ødeleggende fattigdomsrelaterte sykdommene i verden. Det globale fondet er en finansieringsmekanisme, og ikke en organisasjon som selv iverksetter tiltak. I fondets styre sitter representanter fra myndigheter i giverland og mottakerland, stiftelser, frivillige organisasjoner og næringslivet, og også nettverk av personer som lever med én eller flere av de tre sykdommene. Det er lagt vekt på bred geografisk representasjon. Fondet arbeider fortsatt ut fra prinsipper og retningslinjer som ble fastlagt ved oppstart, samtidig som en stadig videreutvikler redskapene for resultatbasert finansiering. De fleste programmer som godkjennes for finansiering kan vise til så gode resultater etter to år at de finansieres for hele femårsperioden. En ny kanal for støtte, «rolling continuation channel» ble lansert i 2007 slik at land som kan vise til bærekraftige og sterke prestasjoner kan søke om videreføring av støtte ved forenklet søknadsprosedyre. Fondet står i dag for 2/3 av internasjonal finansiering til malaria og tuberkulose og 20 pst. av internasjonal finansiering til aids.

Norge deltar i styregruppe (Point 7) sammen med Danmark, Sverige, Holland, Luxembourg og Irland. Styrevervet går på omgang med Norge som styremedlem frem til april 2009. Fra gruppens side har en særlig arbeidet for å fremme fattigdomskriterier, bedre integrering med andre tiltak på landnivå og fondets nye strategi for kjønn og likestilling. Det arbeides nå med å utvikle to strategier som skal gi spesiell oppmerksomhet til faktorer som gjør jenter, kvinner og seksuelle minoriteter sårbare, og synliggjøre utfordringer knyttet til menn, maskulinitet og makt. Det pågår også et arbeid for å forenkle fon-

dets arkitektur slik at fondets finansierings- og forretningsmodell blir bedre harmonisert med landenes behov. Man ønsker også å få til bedre harmonisering mellom fondet og de internasjonale giverne, uten dermed å miste fondets særegne profil slik som resultatbasert finansiering

Den andre påfyllingsrunden for fondet ble avsluttet i september 2007. Giverne har forpliktet seg til å bidra med USD 10 mrd. (tilsvarende om lag 50 mrd. kroner) for perioden 2008-2010. Målet er å få inn USD 15 mrd. (tilsvarende om lag 76 mrd. kroner) i perioden 2008-2010. Dersom andre land bidrar mer, vil det vurderes om også Norge bør gå for en ytterligere opptrapping i 2010.

Mål

Fondets strategi av 2007 angir at hovedmålet er å akselerere global innsats for å redde flest mulig liv frem mot 2010 og videre. Arbeidet er organisert rundt tre strategiske mål:

- Vekst for å møte etterspørsel fra land.
- Tilpasning til nasjonale forhold.
- Innovasjon for bedre resultater.

Fondet vil også mer proaktivt arbeide for at kjønnsforskjeller og likestilling tas opp i forbindelse med søknader og tildelinger.

Rapport 2007

Midlene fra Det globale fondet har blant annet bidratt til at en rekke utviklingsland har fått styrket sine lokale helsesystem og slik bidratt til å øke landenes muligheter til å forebygge og behandle hiv og aids, malaria og tuberkulose. Ved utgangen av 2007 hadde GFATM gitt støtte til 550 programmer i 136 land med til sammen USD 10,1 mrd. Norge støttet Det globale fondet med 301 mill. kroner i 2007. Etter 7 runder med finansiering har 61 pst. av fondets midler gått til bekjempelse av aids, 25 pst. til bekjempelse av malaria og 14 pst. til bekjempelse av tuberkulose. Nesten halvparten av midlene brukes til medisiner og andre forsyninger. Fondet kan vise til en rekke positive resultater som følge av programmer det har støttet. I 2007 finansierte Fondet 46 millioner myggnett, dette var en økning på 155 pst. fra 2006. Samtidig økte andel mennesker på aidsbehandling med 88 pst. og på tuberkulosebehandling med 65 pst.

Fondet har i løpet av de første 5 årene finansiert aidsbehandling til 1,4 millioner mennesker, tuberkulosebehandling til 3,3 millioner mennesker og 44 millioner er nådd med malariabehandling. 2,1 millioner foreldreløse barn har mottatt elementær støtte og omsorg.

68 pst. av landene som fikk støtte er i kategorien lavinntektsland. Geografisk fordelte tildelingene 2002-2007 seg med 57 pst. til Afrika sør for Sahara, 20 pst. til Øst og Sør Asia, 8 pst. til Latin-Amerika og Kariben, 9 pst. til Øst-Europa og Sentral-Asia og 6 pst. til Nord Afrika og Midt Østen.

Fondet har lagt grunnlag for resultatoppfølging gjennom tiltak og metodikk som nå begynner å vise nytte. Rapporten fra første temaområde for den store femårsevalueringen forelå som orientering i november 2007 og viser at fondet er kommet langt på flere måter, men at det også er grunnleggende spørsmål som må reises og tilpasninger som bør gjøres, ikke minst på grunn av raske endringer i den konteksten fondet opererer i.

Det ble i november 2007 besluttet at Fondet ikke lenger skal ha en administrativ avtale med WHO og at nye rutiner skal etableres innen desember 2008. Prosessen med å sikre overgangen til ny personalpolitikk er godt i gang.

Det arbeides også med å tydeliggjøre betydningen av samarbeid og partnerskap mellom Fondet og FNs aidsprogram, Verdens helseorganisasjon og det øvrige FN-systemet, et arbeid som Norge har ledet, samt til legemiddelinnkjøpsordningen UNITAID. Her har blant andre styregruppen Norge leder vært pådrivere og det nedfelles nå prinsipper og forpliktelser for hvordan Fondet skal forholde seg til det multilaterale systemet. Fondet er allerede aktive som deltakere i H8-gruppen (uformell gruppe med de 8 «store» innen global helse: Den globale vaksinealliansen, Verdensbanken, Verdens helseorganisasjon, UNICEF, FNs befolkningsprogram, FNs aidsprogram og Gates Stiftelsen). Avtaler for en verdi av USD 144,5 mill. (tilsvarende 733 mill. kroner) ble signert med legemiddelinnkjøpsordningen UNITAID i 2007. Disse avtalene gjaldt oppskalering av tuberkulose- og malariabehandling i land med spesielt gode resultater og anskaffelse av medisiner til søknadsrunde nr. 6 under Fondet. Et strategisk rammeverk for fremtidig samarbeid ble besluttet på det 17. styremøtet i april 2008.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 1 370 mill. kroner.

Som indikative plantall legges det opp til å støtte arbeidet med tusenårsmål 4 og 5 med 500 mill. kroner, Den globale vaksinealliansen med 500 mill. kroner og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria med 370 mill. kroner. Inkludert i indikativ bevilgning til Den globale vaksinealliansen inngår om lag 32 mill. kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immu-

nisering og om lag 35 mill. kroner til Den innovative innkjøpsordningen for pneumokokkvaksiner.

Post 71 Andre helse- og aidstiltak, kan overføres

Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI) er et partnerskap som arbeider for å utvikle en hiv-forebyggende vaksine. Utviklingen av en slik vaksine vil være det mest effektive middel i arbeidet med å kontrollere hiv-epidemien. I tillegg til forskning og utvikling, vil Aidsvaksineinitiativet etter hvert også arbeide for å sikre produksjonskapasitet, forsvarlig kvalitetskontroll og bred tilgjengelighet. Aidsvaksineinitiativet støttes økonomisk av en rekke land, næringsliv, private stiftelser og Verdensbanken. Norge har støttet ordningen siden 2001. Norge sitter ikke i styret, men har årlige møter med ledelsen.

Fra norsk side har man i dialogen vært særlig opptatt av å sikre at en vaksine blir tilgjengelig i utviklingsland. Dette er noe Aidsvaksineinitiativet også selv setter søkelyset på siden det er i utviklingsland konsekvensene av aidsepidemien er mest dramatisk. Flere kvinner enn menn smittes med hiv. Planlegging og gjennomføring av tiltak for forebygging, beskyttelse og behandling av hiv og aids må baseres på kvinners behov og muligheter.

Mål

Det internasjonale vaksineinitiativet arbeider for å utvikle og en hiv-vaksine og sikre at en fremtidig vaksine blir tilgjengelig for alle ved å:

- Mobilisere finansiell og politisk støtte til arbeidet ved publikasjoner, møter og debatter.
- Prioritere forskning og publisere resultater.
- Støtte og samarbeide med vaksineforskning i utviklingsland.
- Engasjere og ansvarliggjøre privat sektor til i større grad å prioritere forskning på og utvikling av en hiv-vaksine.

Aidsvaksineinitiativet legger vekt på at kvinner deltar i diskusjoner, forskning og utprøving av hiv-vaksinekandidater for å ivareta kvinners behov og muligheter.

Rapport 2007

Norge bidro i 2007 med 25 mill. kroner til IAVI.

2007 avslutter perioden for den strategiske planen 2005-2007. I tillegg til myndigheter og interna-

sjonale organisasjoner som UNAIDS, støtter og samarbeider IAVI også med en rekke frivillige organisasjoner, sivilt samfunn, media og virksomheter for å mobilisere støtte til utviklingen av forebyggende hiv-vaksiner. Et eget innovativt fond ble etablert i 2007. Fondet vil bidra med USD 10 mill. over perioden 2007-2009 til underfinansierte forskningsområder i arbeidet med å utvikle en aidsvaksine.

I 2007 fortsatte IAVI sitt arbeid med utprøving av forebyggende vaksiner. Forsøkene foregår i et titalls land verden over med fokus med utviklingsland. IAVI har som mål å være et komplement til hva andre gjør innen forskning omkring en aidsvaksine. For å øke tempoet og effektiviteten i vaksineforskningen legger IAVI vekt på forbedre produktutviklingsprosessen for de vaksinekandidater som er mest lovende og styrke infrastruktur for effektiv utprøving av forebyggende hiv-vaksiner i utviklingsland.

Det er viktig å forske på flere mulige vaksinetyper samtidig. IAVI står bak fem kandidater av i alt om lag 30 vaksinekandidater under utprøving verden over. Ytterligere forsøk er under utrulling. Utprøvingen av en lovende vaksinekandidat i 2007 avdekket at tilnærmingen til bekjempelsen av hiv-viruset må utvides og at en aidsvaksine bør bidra både styrking av celleimmunitet og nøytralisering av nedbrytningsprosessene aids forårsaker. Aidsvaksineinitiativet har forsterket og utvidet arbeidet med utprøving av et bredere og mer differensiert spekter av vaksinekandidater.

IAVI har i 2007 etablert seg i Sør-Afrika for å støtte fem utprøvingssentre i regionen.

I arbeidet for å sikre at en fremtidig vaksine blir tilgjengelig for alle har IAVI, på egen hånd og i samarbeid med andre, forsket på og utarbeidet prognoser for behovet. Foreløpige konklusjoner antyder at det på verdensbasis årlig vil være behov for mellom 68 og 92 millioner vaksiner. Dette er høyst usikre anslag som bl.a. vil avhenge av effektive distribusjonssystemer, ikke minst i utviklingsland. IAVI samarbeider med bl.a. myndighetene i Uganda og India for å identifisere flaskehals og utfordringer i distribusjon av vaksiner.

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider (IPM)

Situasjonsbeskrivelse

Det er nå flere kvinner enn menn som smittes med hiv. For å styrke kvinners mulighet til å beskytte seg mot hiv-smitte ble det i 2002 etablert et nytt initiativ, Det internasjonale partnerskap for mikrobisider (IPM).

IPM er en uavhengig organisasjon og skal stimulere og finansiere utvikling, produksjon og distribusjon av mikrobisider. En mikrobiside er et produkt som forhindrer overføring av hiv-viruset. Trygge og effektive mikrobisider vil gi kvinner evne til selv å redusere muligheten for å pådra seg hiv-smitte. Sammen med andre tiltak som styrker kvinners stilling og rett til å ta egne beslutninger om kropp og seksualitet, vil mikrobisider bety et langt skritt framover i kampen mot aids.

Nyere utvikling på feltet indikerer at en rimelig og brukervennlig mikrobiside kan være tilgjengelig rundt 2010. Selv et delvis effektivt produkt som når ut til et begrenset antall kvinner verden over, har potensial til å forhindre tre millioner infeksjoner i løpet av tre år.

IPM samarbeider med Det internasjonale aids-vaksineinitiativet IAVI, bl.a. i utvelgelsen av steder for klinisk uttesting. Det legges samtidig opp til å vinne erfaring med hvordan disse midlene best kan gjøres tilgjengelig, når en har kommet fram til de beste produkter å føre til markedet. IPM driver også påvirkningsarbeid overfor myndigheter og den farmasøytiske industrien.

Det er foretatt en ekstern evaluering av Partnerskapets første femårsperiode. Evalueringen peker på at Partnerskapet bør styrke fokuset sitt på to hovedområder, risikohåndtering og partnerskapsarbeid.

Mål

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider har som mål å redusere muligheten for kvinner til å pådra seg hivsmitte ved å:

- Øke finansiering og utvikling av mikrobisider globalt.
- Skape en oversikt over forskningen på feltet og koordinere innsatsen til forskjellige aktører.
- Sikre tilgjengelighet i utviklingsland av fremtidige mikrobisider.

Rapport 2007

Norge støttet Det internasjonale partnerskapet for mikrobisider med 25 mill. kroner i 2007. IPM har siden oppstarten arbeidet med bl.a. kartlegging av produkter for videre uttesting og mobilisering av finansiering for slik uttesting. Siden oppstarten i 2002 har Partnerskapet mobilisert USD 226 mill. hvorav USD 100 mill. er planlagt for ved utgangen av 2007. Globalt er det nå mellom 10-20 mikrobisidkandidater under planlegging og utprøving. Flere lovende mikrobisidkandidater har under utprøving de to siste årene vist seg å ha uventede negative konsekvenser. Partnerskapet har tatt konsekven-

sen av dette og forsterket både partnerskapsarbeidet sitt og arbeidet med å få frem trygge og effektive mikrobisidkandidater. Det legges videre stor vekt på å komme frem til tilfredsstillende distribusjon av produktene så snart disse er ferdigstilt. Å sikre allmenn, global tilgjengelighet vil være makt-påliggende for at mikrobisidene skal kunne fylle en viktig funksjon i kampen mot hiv og aids. Arbeidet i 2007 viser at IPM er en meget sentral aktør i dette arbeidet ved bl.a. å sikre seg lisenser til å distribuere mikrobisider i ressursfattige utviklingsland.

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler (UNITAID)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler – UNITAID – ble lansert i september 2006 av kjernegruppen av land som har sluttet seg til arbeidet med å utvikle solidaritetsskatt som ny finanseringsmekanisme for utviklingsformål. Frankrike, Brasil, Chile, Storbritannia og Norge sto bak lanseringen. Norge er styremedlem.

Legemiddelordningen bygger på et bredt samarbeid med offentlige og ikke-statlige aktører og baserer seg på utviklingslands behov og helsesystemer for innkjøp og distribusjon av legemidler. Den skal bidra til lavere legemiddelpriser og bedre tilgang til medisiner for de store folkesykdommene aids, tuberkulose og malaria til utviklingsland.

Formålet er å utfylle etablerte mekanismer og initiativ som støtter bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, og finansierer tiltak i regi av samarbeidspartnerne. Det vil også kunne bli aktuelt å vurdere diagnostiske hjelpemidler knyttet til effektiv behandling og støtte til forebygging av overføring av hivsmitte fra mor til barn.

Legemiddelordningen er i hovedsak basert på flerårige forpliktelser for å bidra til nødvendig forutsigbarhet og langsiktighet til å skape tilstrekkelig etterspørsel etter medisiner og legemidler i markedet, og til å bidra til reduserte priser og økt tilgang. Dette gir forhandlingsstyrke både i forhold til pris og volum, og dermed sikkerhet for tilgang til effektive medisiner til overkommelige priser for fattige land. Legemiddelordningen har dessuten som prinsipp å støtte lands anvendelse av fleksibiliteten innenfor Doha/ TRIPS-erklæringen, bidra til økt konkurranse i markedet, inkludert produksjon og bruk av kopimedisiner, og redusere flaskehalser i kvalitetskontrollapparatet.

Mål

Legemiddelordningen International Drug Purchase Facility, UNITAID, sitt mål er å øke tilbudet

av medisiner til utviklingsland for de store folkesykdommene aids, tuberkulose og malaria på en måte som er forutsigbar og langsiktig ved å bidra til lavere legemiddelpriser og bedre tilgang til medisiner. Alle utviklingsland vil kunne dra nytte av prisreduksjonene som oppnås. Minst 85 pst. av gavemidler til innkjøp av legemidler og medisiner skal gå til lavinntektsland. Lavere mellominntektsland og øvre mellominntektsland med svært stor belastning av de tre sykdommene kan motta inntil hhv. 10 og 5 pst. av midlene.

Rapport 2007

Norge støttet den internasjonale legemiddelordningen med 140 mill. kroner i 2007. Det første virkeåret var budsjettet på USD 383 mill. (tilsvarende 2 mrd. kroner). I samarbeid med Clinton-stiftelsen har legemiddelordningen i 2007 forhandlet seg frem til vesentlig reduserte priser på aidsmedisiner for barn og finansiert aidsmedisiner og -behandling, herunder testing, for mer enn 100 000 barn. Samarbeidet har også omfattet støtte til nye produsenter av aidsmedisiner for å bidra til økt konkurranse for på sikt å oppnå lavere priser. Det er inngått et samarbeid med Verdens helseorganisasjon og UNICEF for å styrke nasjonale programmer for å forebygge overføring av hivsmitte fra mor til barn. Finansiering fra legemiddelordningen sikrer i første fase medisiner og utstyr til behandling i syv utviklingsland.

Økt tilgang til malariabehandling og -medisiner er oppnådd gjennom en samarbeidsavtale med UNICEF og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria. Gjennom Det globale fondets sjette runde av tildelinger har legemiddelordningen bidratt med USD 21,5 mill. (tilsvarende

110,4 mill. kroner) til distribusjon av malariamedisin til 13 utviklingsland. Dette kommer i tillegg til USD 65,4 mill. (tilsvarende 335,7 mill. kroner) til finansiering av malariaprogrammer i åtte utviklingsland som ble innvilget støtte gjennom Det globale fondets første fem tildelingsrunder.

I samarbeid med Partnerskapet Stopp Tuberkulose er det etablert mer effektive rutiner for håndtering og påfylling av lagre for tuberkulosemedisiner. Samarbeidet har bidratt til mer kostnadseffektive leveranser og bruk av slike medisiner. Det er også oppnådd vesentlig reduserte priser på tuberkulosemedisin for barn ved finansiering av større innkjøp og dermed utvidet tilgang til slike medisiner til over 600 000 barn. Det globale fondet inngår også i et samarbeid om et program for økt tilgang til medisiner mot multiresistent tuberkulose for over 4000 pasienter i 17 utviklingsland. Reduserte priser er oppnådd ved direkte forhandlinger med leverandørene og innkjøp av større partier som distribueres bl.a. gjennom Verdens helseorganisasjon.

For å stimulere til økt konkurranse gjennom å få flere godkjente medisiner på markedet, har legemiddelordningen i 2007 støttet Verdens helseorganisasjons program for prekvalifisering av nye medisiner med USD 6 mill (tilsvarende 30,8 mill. kroner).

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 190 mill. kroner.

Som indikative plantall legges det opp til å støtte den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler med 140 mill. kroner, og å støtte forskningsaktiviteter innen hiv og aids med 50 mill. kroner.

Programområde 03.30 Multilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.30 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
170	FN-organisasjoner mv.	4 965 942	4 069 420	4 117 420	1,2
171	Multilaterale finansinstitusjoner	1 753 820	2 000 800	2 035 800	1,7
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	367 326	300 000	270 000	-10,0
	Sum kategori 03.30	7 087 088	6 370 220	6 423 220	0,8

Programkategorien omfatter multilateral støtte til det langsiktige utviklingsarbeidet til FN, og utviklingsbankene. Programkategorien dekker både generelle tilskudd og øremerkede tilleggsmidler til spesielt prioriterte temaer, samt gjeldslettetiltak.

Regjeringen vil bidra til å skape best mulig rammevilkår og normgrunnlag for nasjonal og internasjonal utvikling gjennom aktiv deltakelse i ulike internasjonale fora som FNs generalforsamling, internasjonale toppmøter og konferanser og mellomstatlige organer knyttet til FNs organisasjoner og de multilaterale finansinstitusjonene. I dette arbeidet er ambassadenes rolle stadig viktigere. Dette gjelder både i forhold til å hevde norske synspunkter overfor organisasjonene på landnivå, og i forhold til å rapportere om aktivitetene. Begge deler styrker norsk innsats i styrerommene.

FN-systemet og de multilaterale institusjonene er sentrale aktører i kampen mot fattigdom. FN er til stede i alle land, er en viktig finansieringskilde for utvikling, og bidrar med sin faglige kompetanse. FN har også en viktig oppgave med å koordinere den internasjonale innsatsen, både humanitær innsats og utviklingsinnsats, i nært samarbeid med utviklingslandenes egne myndigheter. Verdensbanken og de andre utviklingsbankene er bredt representert og er som FN-systemet viktige aktører på landnivå.

Regjeringen arbeider aktivt for å styrke det multilaterale systemets evne til et samordnet utviklings-samarbeid med de enkelte land innenfor rammene av landenes fattigdomsstrategier. Tilpasning, eller harmoniseringsbestrebelse, er også viktig i forhold til andre givere, finansinstitusjoner og internt i FN-systemet for å få til samordnet opptreden på landni-

vå. En samlet opptreden kan øke effekten av innsatsene. Norge er derfor en pådriver for at FN blir mer enhetlig på landnivå – med en ledelse, ett program og ett budsjett. Det synes å være bred enighet om behovet for «ett FN i hvert land», felles styre for FNs utviklingsvirksomhet, større innsats for likestilling og sikrere finansiering. Reformpanelets forslag vil bli fulgt opp i FNs generalforsamling innen de ulike prosesser som allerede pågår. Noen av forslagene har imidlertid blitt fulgt opp allerede. FN er i ferd med å prøve ut «Ett FN» i åtte land: Vietnam, Pakistan, Mosambik, Rwanda, Tanzania, Kapp Verde, Albania og Uruguay. Norge bidrar aktivt i denne prosessen. Myndighetene i pilotlandene har jevnt over rapportert at de er fornøyd med sterkere eierskap og et mer relevant og tydelig FN. Inntil 20 land har signalisert at de vil starte reformprosessen i eget land selv om disse ikke vil bli offisielle «pilotland». FN ønsker selv å trekke på erfaringene fra pilotlandene og gjennomføre de tiltak som har vist seg å være vellykkede i andre land, gitt at nasjonale myndigheter ønsker det. Det er fortsatt utfordringer bl.a. knyttet til samordning av administrative rutiner og regler.

Spania, Storbritannia og Norge har tatt initiativ til en sentral finansieringsmekanisme som skal gjøre det enklere å bidra til finansieringen av «Ett FN-programmene».

Norge er også opptatt av å få fortløpende forhandlinger om en ny likestillingsarkitektur og argumenterer for at dette kan tas opp som en egen sak. Det er økende støtte for dette. Av andre reformforslag er humanitære reformer i stor grad under gjennomføring, mens styrking og samling av FNs arbeid med miljø og bærekraftig utvikling går tregt.

Regjeringen er opptatt av at man fra norsk side er aktiv i forhold til de virkemidlene man har til rådighet. Det betyr aktiv innsats i styrende organer for å påvirke organisasjonens arbeidsmåte og prioriteringer særlig med henblikk for å oppnå tusenårsmålene, systematisk alliansebygging for å øke sjansen for å få gjennomslag for ideer og benytte gjennomganger og evalueringer for å vurdere effektivitet og resultater av organisasjoners innsats.

Regjeringen mener det er viktig at FN-systemet og utviklingsbankene er langsiktige og forutsigbare aktører på landnivå. Derfor vil Norge, som den sjette største bidragsyter til FNs utviklingsarbeid, gi tilsagn om flerårig støtte knyttet opp mot organisasjonenes planer. Det stilles fra norsk side krav til organisasjonene om reformvillighet, samordning, effektivitet i forhold til mandat og temaer som likestilling og menneskerettigheter.

Regjeringen innsats gis som regel gjennom generelle midler til multilaterale organisasjoner. I tillegg gis generelle tilleggsmidler til flergiverfond eller programmer som er vedtatt av organisasjonenes styrende organer. Midlene over kap. 170 og 171 øremerkes ikke på land, men går til tiltak og programmer i regi av organisasjonene som selv fordeler midlene videre til landnivå. Norskstøttede, øremerkede programmer i enkeltland som gjennomføres av multilaterale organisasjoner dekkes over poster under programkategoriene 03.10 og 03.20.

De multilaterale organisasjonene arbeider med å forbedre sin rapportering på oppnådde resultater. Norge har vært en pådriver i dette arbeidet og vil videreføre dialogen om hvordan rapporteringen kan styrkes, først og fremst gjennom arbeidet i styrende organer.

Norsk multilateral bistand er ikke bundet til kjøp av norske varer. Fra og med 2007 gjelder dette

også den norske støtten til Verdens Matvareprogram (WFP). Multilateral bistand er også i hovedsak avbundet når det gjelder kjøp av norske tjenester. Norge har arbeidet for avbinding av Verdensbankens bundne konsulentfond. Dette er nå gjennomført. Norge har arbeidet for å få til det samme i de regionale utviklingsbankene, og det er nå på vei til å bli realisert.

Regjeringen deltar aktivt i det internasjonale arbeidet med å utvikle nye og innovative finansieringsmekanismer for utviklingsformål. For å øke det samlede tilfanget av bistandsressurser er det ønskelig at flere land innfører slike finansieringsordninger. Selv om Norge har overoppfyllt internasjonale bistandsmål, er det viktig å gå foran med et godt eksempel, for å motivere andre land til også å øke bistanden.

Norge har vært en svært aktiv deltaker i ulike initiativer for såkalt innovativ finansiering – særlig gjennom støtte til UNITAID og IFFIm, som begge fokuserer på globale helseproblemer som hiv/aids, malaria, tuberkulose og utvikling av billigere vaksiner for disse og andre sykdommer som rammer verdens fattige mennesker særlig hardt. Norge fortsetter også vår ledelse av en internasjonal arbeidsgruppe som vil legge frem forslag til tiltak for å redusere illegal kapitalflyt fra utviklingsland. Dette er også en del av anti-korrupsjonsarbeidet, der Norge er aktive både i forhold til internasjonalt normativt samarbeid knyttet til FN-konvensjonen og tilbakeføring av stjålne midler til utviklingsland.

Norge leder an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldsletting, ved å være en sterk støttespiller for multilaterale gjeldssletteordninger og ved å gå i bresjen for gjeldspolitisk nytenkning, inkludert i forhold til ansvarlig långivning og illegitim gjeld.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	835 000	860 000	860 000
71	FNs befolkningsprogram (UNFPA)	332 000	332 000	332 000
72	FNs barnefond (UNICEF)	350 000	400 000	400 000
73	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	155 000	145 000	145 000
74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	170 000	240 000	240 000
75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000	150 000	150 000
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	1 531 660	1 459 200	1 507 200
77	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	160 000	160 000	160 000
78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	151 535	168 220	168 220
79	Ekspertter, juniorekspertter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	54 092	67 000	67 000
80	Bidrag til globale fond, <i>kan overføres</i>	990 970		
81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	85 686	88 000	88 000
	Sum kap. 170	4 965 942	4 069 420	4 117 420

FN er den eneste mellomstatlige organisasjon med globalt mandat og oppslutning og et bredt, flerfaglig ansvarsområde. Dette gir organisasjonen en unik posisjon som arena og kanal for behandling av viktige spørsmål. Det er tre sentrale begrunnelser for hva Norge ønsker å oppnå ved sin støtte til FN:

- Vi trenger en global organisasjon for å løse felles problemer. Stadig flere av de utfordringene vi står overfor, er av global karakter. De kan bare finne sin løsning innenfor globale rammer.
- Alle land, inkludert små land utenfor de store blokkene, har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land;
- Norges kan oppnå sterkere internasjonal innflytelse ved bruk av multilaterale fora enn kun bilaterale eller regionale. En viktig målsetting med norsk støtte er å også påvirke og utvikle FN-organisasjonenes politikk og operasjoner i samsvarende med norske utviklingspolitiske prioriteringer.

Norge er opptatt av FN-reform. Styrking av FNs evne til å levere resultater er et viktig bidrag til oppfyllelsen av tusenårsmålene og andre sentrale målsettinger i norsk utviklingspolitikk. Målet er at FN på landnivå skal «levere sammen som én», med effektiv og samordnet ledelse, planlegging, bud-

sjettdisponering og gjennomføring av aktiviteter. Til tross for klare svakheter er FNs tilstedeværelse og kapasitet også på utviklingsområdet et fundament som er en viktig plattform for andre og mer profilerte innsatser. For eksempel er de siste årenes norske satsing på helsetiltak i stor grad basert på den globale, regionale og lokale gjennomføringskapasiteten som FN, i første rekke ved WHO og UNICEF har.

Norge er blant de bidragsytere som har størst andel kjernebidrag og mykest øremerking – ofte bare tematisk basert, ikke på prosjekt- eller landnivå. Dette har skjedd ved en bevisst dreining av vår bidragspolitikk de siste årene og bidrar til å motvirke en bilateralt fundert finansiering av FNs operasjonelle virksomhet, og dermed til et mer helhetlig mer effektivt FN. Erfaringene etter omleggingen er at det styrker dialogen om sentrale policy-spørsmål, og dermed norsk innflytelse i de aktuelle organisasjonene.

Styrking av FNs likestillingsarbeid har fått høy prioritet i oppfølgingen av reformpanelets arbeid. Norge har vært ledende i arbeidet med å få fortgang i dette arbeidet, både i samtaler med FNs nye toppledelse og i drøftelse i Generalforsamlingen.

Det er i dag et gap mellom det som forventes av FN-apparatet og de ressursene som stilles til disposisjon for å nå målene. For å bidra til mer forutsigbarhet og gi FN større mulighet til langsiktig

planlegging har Regjeringen som mål å gi flerårige tilsagn til sentrale FN-organisasjoner knyttet opp til deres planperioder. I tildelingen til disse organisasjonene tydeliggjør Norge forventinger til organisasjonen på en rekke områder, blant annet FN-reform, resultatbasert styring og rettighetsbasert tilnærming.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Situasjonsbeskrivelse

UNDP er det mest sentrale av FNs fond og programmer, med et program på totalt ca USD 5,6 mrd. i 2007. UNDPs hovedoppgave er å ivareta FNs utviklingsaktiviteter i mer enn 136 land der UNDP er representert. Den overordnede målsettingen for UNDP er å styrke utviklingslandenes kapasitet til å ta ansvar for egen utvikling, og å nå tusenårsmålene. I UNDPs bistand til nasjonale myndigheter har det for perioden 2004-2007 blitt lagt vekt på fattigdomsreduksjon, demokratisk styresett, fredsbygging, energi og miljø, og hiv og aids. I forbindelse med nylig vedtatt langsiktig strategisk plan for perioden 2008-2011 legges det opp til ytterligere konsentrasjon om kjerneoppgavene gjennom fire fokusområder. Planen klargjør også UNDPs koordinerende rolle og ivaretagelse av tverrgående tema som likestilling. Et nytt element ved den strategiske planen er et resultatrammeverk som skal gjøre det lettere å måle resultatene og effekten av UNDPs innsats. Bistanden skjer i stor grad i form av kapasitetsbygging og institusjonsutvikling. Dette bidrar til å styrke landenes evne til å forankre utviklingsprosessen nasjonalt. Mottakerland har gjennomgående stor tillit til FN og UNDP som rådgiver i denne type bistandsvirksomhet.

UNDP har fått et særlig ansvar i oppfølging og overvåking av tusenårsmålene. Dette skjer gjennom å bistå de enkelte utviklingsland med rådgivning, politikktutforming og gjennomføring. UNDP har videre en sentral rolle i å fremme bedre samordning og integrering av FNs utviklingsvirksomhet. På hovedkvarternivå leder UNDP FNs utviklingsgruppe (UNDG). På landnivå ligger organisasjonens styrke i den nærmest universelle tilstedeværelse og desentraliserte struktur, samt at den innehar den stedlige koordinatorkfunksjonen for FN-systemet. UNDP leder arbeidet med utformingen av et felles rammeverk for FNs utviklingsvirksomhet (UNDAF) i de enkelte land. UNDAF-rammeverket skal støtte opp under de respektive lands nasjonale handlingsplaner for fattigdomsreduksjon (PRSP). UNDP har også, ikke minst basert på norsk støtte, utviklet spesiell kompe-

tanse på bistand i skjæringspunktet mellom sikkerhet og utvikling.

For å skille klarere mellom UNDPs rolle som koordinator på vegne av resten av FN-systemet (Resident Coordinator systemet) og UNDPs egne operasjonelle aktiviteter, har UNDP etablert egne stillinger for landdirektører for UNDP i tråd med FN-reformpanelets forslag. Norge vil arbeide for at reformprosessen i UNDP fortsetter, samt videreføre UNDPs sentrale rolle i arbeidet med reformer av FNs operasjonelle aktiviteter.

UNDP har vært blant de førende i samarbeidet med andre FN-organisasjoner og i FNs felles bestrebelser for reform, forenkling og harmonisering. Regjeringen vil videreføre den politiske og økonomiske støtten til UNDPs arbeid og legger særlig vekt på UNDPs sentrale rolle i det globale utviklingssamarbeidet, i fattigdomsbekjempelsen og i oppfølgingen av FNs tusenårs mål og som ansvarlig for FNs stedlige representasjon på landnivå. Regjeringen vil søke å bidra til UNDP kan nå målene i den strategiske planen for 2008-2011. Særlig vil en bidra til å videreutvikle organisasjonens rolle innen fattigdomsbekjempelse, godt styresett og demokratibyggning, forebygging av krise og konflikt, samt støtte land i overgangen fra nødhjelp til langsiktig utvikling. Regjeringen vil bidra til å videreutvikle UNDPs ansvar for å samordne FNs utviklingsvirksomhet på landnivå gjennom å støtte opp om UNDPs koordineringsrolle ut fra en klar arbeidsdeling mellom UNDP og det øvrige FN-systemet. Det har de siste årene vært en økning i UNDPs kjernemidler noe som styrker organisasjonens evne til effektivt å bidra til utviklingsprosessen. Av UNDPs kjerneressurser går 60 pst. til de minst utviklede landene.

Mål

UNDP skal i henhold til den strategiske planen for perioden 2008-2011 spesielt konsentrere arbeidet rundt 4 fokusområder:

- Fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene.
- Godt styresett.
- Kriseforebygging og gjenoppbygging.
- Miljø og bærekraftig utvikling.

Likestillingsperspektivet skal integreres i alle fokusområder. UNDP vil være sentral i arbeidet med reform av FNs operasjonelle aktiviteter, blant annet gjennom UNDPs koordinerende rolle. Den norske støtten er innrettet for å bidra til at UNDP skal kunne nå målene i den nye strategiske planen.

Regjeringen har i forbindelse med tildelingen over denne posten understreket at vi fra norsk side

forventer at UNDP spesielt leverer på tusenårsmålene, FN-reform, menneskerettigheter, likestilling, resultatbasert styring og rekruttering av nordmenn.

Rapport 2007

Fattigdomsreduksjon er en av UNDPs viktigste målsettinger. UNDPs rolle innen fattigdomsreduksjon har spesielt vært å bidra til utarbeidelsen av nasjonale rapporter på tusenårsmålene og utvikling av nasjonale strategier for å bekjempe fattigdom. Kapasitetsbygging og faglig bistand er de av UNDPs tjenester som er mest etterspurt (97 pst. av landkontorene arbeider med dette). Kapasitetsbyggingstiltak har ofte vært rettet mot analyse og statistisk kapasitet. UNDP arbeider også med bevisstgjøring av behovet for særlig fokus på de fattigste i nasjonale programmer. Andre programmer er rettet mot å sikre en inklusiv globalisering, styrking av privat sektor og styrking av det sivile samfunn. De årlige «Human Development Reports» har vært viktige innspill til nasjonale fattigdomsstrategier, og UNDP har bidratt til utarbeidelse av nasjonale rapporter om gjennomføring av tusenårsmålene i 107 land. En lærdom har vært at det også må lages strategier for lokale og regionale initiativ.

Demokratisk styresett var det største innsatsområdet til UNDP i 2007, og organisasjonen var en av de største aktørene når det gjaldt faglig bistand til land. Arbeidet med desentralisering, støtte til forvaltningsreformer (inkludert anti-korrupsjonsarbeid) og demokratiseringsstøtte (deriblant valg) var de mest etterspurte tjenestene. UNDP har i 2007 arbeidet med om lag 50 parlamenter og støtte til valg har blitt fokusert mer på å bygge opp institusjoner ansvarlig for valg i stedet for å bistå i gjennomføringen av valg direkte. UNDP har sett en økning i etterspørsel etter tiltak innen rettsvesenet og menneskerettigheter og har støttet opprettelse av flere nasjonale menneskerettighetskommisjoner og handlingsplaner.

Fredsbygging er en sentral del av UNDPs bredere arbeid med kriseforebygging og gjenoppbygging. UNDP har i 2007 bidratt til å integrere konfliktforebygging i utviklingsstrategier samt i gjenreisingsarbeidet, demobilisering og reintegrering, samt arbeid relatert til miner og håndvåpen. Tverrgående tema som menneskerettigheter, likestilling og fokus på ungdom har også blitt søkt integrert i strategiene. UNDP har søkt å forbedre organisasjonens innsats innen sikkerhetssektorreform, inkludert tilgang til rettslig assistanse (access to justice). I Darfur i Sudan har UNDP gitt slik assistanse til et stort antall kvinner som har blitt utsatt

for overgrep. UNDP har fått lederansvar for «tidlig gjenoppbygging» innen den såkalte klyngetilnærmingen innen koordinering av humanitær respons etter kriser. UNDP har økt fokus på forebygging av naturkatastrofer, blant annet gjennom støtte til risikovurderinger i en rekke land.

UNDPs aktiviteter på området energi og miljø har hatt fokus på koplingen mellom miljø, energi og utvikling, integrering av miljøperspektivet i nasjonale planverk for fattigdomsreduksjon, med et spesielt fokus på å bygge opp landenes kapasitet til å forvalte sine ressurser. 42 pst. av UNDPs ressursbruk innen dette fokusområdet bidro til utarbeidelse av nasjonale strategier for bærekraftig utvikling, mens like mye bidro til bevaring av biodiversitet. Øvrige tiltaksområder var arbeidet med tilgang til bærekraftig energi (20 pst.), arbeidet med forvaltning av vannressurser nasjonalt og regionalt, bærekraftig forvaltning av landressurser, og utvikling av nasjonale handlingsplaner for forebygging og reduksjon av konsekvenser ved klimændring. UNDP har i 2007 gitt bistand til 100 land med programmer for utfasing av ozon-ødeleggende stoffer.

UNDP er UNAIDS co-sponsor og har hatt en særlig rolle i å fokusere på menneskerettighets- og likestillingsdimensjonene ved hiv og aids samt implikasjonene av hiv og aids for utvikling.

UNDPs egen rapport om gjennomføring av inneværende strategiske plan for perioden 2004 – 2006 viste at måloppnåelsen var god og at UNDP hadde blitt en mer fokusert organisasjon som arbeidet bedre på tvers og bidro til kunnskapsdeling. Når det gjelder integrering av likestilling på tvers av UNDPs aktiviteter er den fortsatt ikke tilfredsstillende. UNDP har økt stab og status for sin egen likestillingsenhet og det utarbeides en egen likestillingsstrategi. Norge vil fortsette arbeidet med å følge opp UNDPs nye strategiske plan for likestilling og kvinners rettigheter.

Som leder av UNDG har UNDP sammen med øvrige FN-organisasjoner fortsatt å gjøre framskritt for å bedre samordningen mellom FNs fond og programmer på hovedkvarternivå. Dette har også styrket samordningen av FNs operasjonelle aktiviteter på landnivå, der UNDPs stedlige representanter har hatt en sentral rolle gjennom sitt arbeid som koordinator for FN-systemet på landnivå. UNDP har forvaltet sin koordinerende rolle tilfredsstillende, men det er behov for et klarere skille av de koordinerende og operasjonelle aktiviteter i tråd med FN-reformpanelets forslag.

UNDP og UNDG har også arbeidet med å få på plass avtaler som vil tillate at FN organisasjoner kan benytte egne regler og prosedyrer med midler fra flergiverfond administrert av Verdensbanken.

Norge har en handlingsplan for rekruttering av nordmenn til UNDP som innebærer at antall Nordmenn ansatt i UNDP skal økes. For 2006–2008 perioden ble målene ikke nådd, og UNDP har forpliktet seg til forsterket innsats på dette området.

HKH Kronprinsens engasjement som UNDP «goodwill» ambassadør fortsatte. HKH Kronprinsen har valgt å fokusere på tusenårsmålene, og særlig på målene som angår helse og utdanning. Det er videre en målsetting for HKH Kronprinsen å bidra til å mobilisere ungdom til støtte for tusenårsmålene. HKH Kronprinsen besøkte i 2007 UNDPs arbeid i Burundi.

Norge bidro i 2007 med 770 mill. kroner i generelle, ikke-øremerkede midler til UNDP over denne budsjettposten. Norge bidrar med i overkant av 10 pst. av UNDPs kjerneressurser og var i 2007 organisasjonens nest største giver etter Storbritannia og foran Nederland og Sverige. Samlet bidrar Norden med nesten en tredel av UNDPs budsjett. Norges totale midler til UNDP utgjorde om lag 1,7 mrd. kroner i 2007, opp fra 1,3 mrd. kroner i 2006. Dette inkluderer midler øremerket til land og fra andre bevilgninger som ofte vil variere fra år til år, samt midler kanalisert via UNDP.

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)

Situasjonsbeskrivelse

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) er et underliggende fond av UNDP og arbeider på områdene mikrofinans og lokale utviklingsprogram. Det legges særlig vekt på de fattigste gruppene i utviklingsland, spesielt i Afrika, der 70 pst. av UNCDFs virksomhet foregår. Som følge av at flere av de største giverne, inkludert Norge, har redusert sine bidrag, vedtok styret å integrere fondet finansielt i UNDP samtidig som UNCDF fortsatt skal være en selvstendig enhet.

Mål

UNCDF har som mål å utvikle pilotprosjekter innen mikrofinans og lokal kapasitetsbygging innen godt styresett for både kvinner og menn.

Rapport 2007

2007 ble det konstruktive samarbeidet mellom UNDP og UNCDF videreført og avtalen om strategisk partnerskap ble utdypet. UNCDF hadde programmer for lokal kapasitetsbygging i 39 av de 49 minst utviklede land i 2007, og i følge egne resultatvurderinger oppnådde de mer enn 80 pst. av de planlagte resultatene. Blant annet hjalp UNCDF flere land, deriblant Bangladesh, Nicaragua, og

Mosambik i utarbeidelse av nasjonale program for desentralisering og lokal utvikling. Pilotprogrammene for lokal utvikling ble senere utvidet til flere land, inkludert post-konflikt land som Liberia, DR Kongo, Nepal, Somalia og Sierra Leone. Dette er i tråd med UNDP og UNCDF vekt på støtte til lokalt styresett som en nøkkel til gjenoppbygging og som en viktig del av demokratiseringsprosesser som mange av disse landene gjennomgår. Det er stor etterspørsel etter programmer innen desentralisering og investering i lokal utvikling, inkludert faglig bistand, i alle regioner der UNDP har programmer – til sammen 19 land. UNCDF pilotprosjekter innen mikrofinans ble utvidet til flere av de minst utviklede landene i 2007 og dekket totalt 11 land alle i Afrika. Over 1,1 millioner (økning på 90 pst.) personer har fått tilgang til mikrofinansordninger gjennom 29 institusjoner støttet av UNCDF, hvorav 68 pst. er kvinner. UNCDF har bidratt til betydelige resultater på områder som mikrofinans og lokalt styresett. UNCDF totale budsjett i 2007 var på USD 28 mill., en økning på nærmere 30 pst. Norge bidro med 15 mill. kroner til UNCDF over denne budsjettposten i 2007.

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM)

Situasjonsbeskrivelse

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) er et underliggende fond av UNDP. UNIFEM gir faglig og finansiell støtte til nyskapende program som fremmer kvinners menneskerettigheter, politisk deltakelse og økonomisk sikkerhet. I den nye strategiske planen for perioden 2008 – 2011 legger UNIFEM vekt på sin rolle som pådriver og katalysator for å fremme likestilling innen FN-systemet og i forhold til mottakerland. UNIFEMs overordnede oppgave er å fremme kvinners rettigheter og deltakelse. FN's reformpanel anbefalte en styrking av FN's apparat for å fremme likestilling på hovedkvarternivå og økt innsats for kvinner rettigheter i landprogrammene. Norge støtter arbeidet med opprettelse av en felles likestillingsenhet i FN-systemet, der oppgavene UNIFEM utfører i dag, vil ha en sentral rolle. Norge ønsker en økning av ressurser til likestillingsarbeidet, økt status og samtidig en bedre samordning av innsatsen på landnivå.

UNIFEM er en viktig aktør og samarbeidspartner for Norge, som har økt i betydning med lanseringen av to nye handlingsplaner for kvinner, fred og sikkerhet (lansert 2006) og kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007-2009) og nå sist Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken. Norske bevilgninger til UNIFEM har økt i takt med øremerkingen av nye

bistandsmidler ved at kvinner og likestilling er ett av fem «hovedspor» for bistandsbudsjettet. I budsjettet for 2006 la den nye regjeringen inn en økning til UNIFEM med 2 mill. kroner til totalt 20 mill. kroner. I budsjettet for 2007 økte man til 50 mill. kroner og for 2008 er det utbetalt 75 mill. kroner i kjernestøtte. UNIFEMs samlede budsjett ble tilnærmet doblet fra 2006 (ca 370 mill. kroner) til 2007 (675 mill. kroner). Norge er med dette den største bidragsyter på kjernefinansiering. UNIFEM har vært klart underfinansiert, og en uforholdsmessig stor del av budsjettet er i form av øremerkede tilleggsmidler. Økningen i kjernebidrag bidrar til større forutsigbarhet for UNIFEMs aktivitet og er i tråd med anbefalinger fra evalueringer av organisasjonen. Norge følger nøye med på UNIFEMs evne til å levere i henhold til økende budsjett. Norge skal være en forutsigbar, men kritisk venn av UNIFEM.

38 pst. av UNIFEMs kjerneressurser går til lavinntektsland og 35 pst. går til de minst utviklede landene (2007). På landnivå er UNIFEM sentral for bistand spesielt inn mot kvinne- og likestillingsdepartement og kvinneorganisasjoner og andre likestillingsaktører i sivilt samfunn, både med økonomisk og teknisk kapasitet. UNIFEM leder likestillingsgruppen innen FNs utviklingsgruppe UNDG. 17 FN organisasjoner er medlemmer av denne gruppen som i 2006 kom med en rekke anbefalinger for å styrke likestillingsperspektivet i utarbeidelsen av programmer på landnivå. Basert på disse anbefalingene skal man også utarbeide et felles sett med indikatorer som FNs landteam kan bruke for å kunne rapportere bedre om likestillingshensyn tas med i arbeidet som gjøres på landnivå.

Mål

UNIFEMs mål er å fremme likestilling mellom kvinner og menn på alle samfunnsområder gjennom samarbeid med myndigheter og andre FN organisasjoner. UNIFEMs nye strategiske plan prioriterer tre tema:

- Styrking av kvinners økonomiske sikkerhet.
- Reduksjon av vold mot kvinner og hiv og aids.
- Bedre rettsvernet for kvinner.

Rapport 2007

UNIFEM har fokusert sine aktiviteter rundt fattigdomsreduksjon, demokratisk styresett og bekjempelse av vold mot kvinner og hiv og aids i tråd med strategien for 2004 – 2007. Rapporten om gjennomføring av strategien for 2004-2006 viste at en tredjedel av UNIFEMs totale ressurser (kjerne- og tilleggsressurser) har blitt brukt på styresettrela-

terte formål. I dette reflekteres UNIFEMs vekt på gjenoppbygging etter krise og konflikt.

For å bidra til å redusere fattigdom blant kvinner har UNIFEM bl.a. bidratt til å styrke arbeidstakerrettigheter for kvinnelige migranter i Asia og arabiske land, og kvinners rettigheter i landreformer i Sentral-Asia. UNIFEM administrerer FNs fond for bekjempelse av vold mot kvinner, og har gjennom dette støttet samarbeidspartnere på landnivå for å styrke juridiske rettigheter og beskyttelse til kvinner utsatt for vold. Innenfor hiv og aids bekjempelse har UNIFEM bl.a. bidratt til å sette fokus på linken mellom hiv og aids og vold mot kvinner. UNIFEM legger stor vekt på sikkerhet og kvinners engasjement og deltakelse i forebygging av konflikt og konfliktløsning, fredsforhandlinger og gjenoppbygningsfaser, i henhold til Sikkerhetsrådsresolusjon 1325. UNIFEMs arbeid har bidratt til å øke kvinners deltakelse i fredsprosesser, til større fokus på kjønnsperspektiv i fredsbygging og gjenoppbygging og har bidratt til økt valgdeltakelse blant kvinner, både som velgere og kandidater bl.a. i den demokratiske republikken Kongo, Kenya, Rwanda, Burundi, Sudan, Afghanistan. UNIFEM bidrar til utvikling og gjennomføring av kjønnssensitiv budsjettering i mer enn 30 land, bl.a. Kazakhstan og Marokko. For å oppnå disse resultatene, arbeider UNIFEM i nært samarbeid med andre FN-organisasjoner, kvinneorganisasjoner, nasjonale likestillingsmekanismer, kvinnenettverk i folkevalgte organer samt institusjoner som Samveldesekretariatet, Europakommisjonen og Verdensbanken.

Ferske evalueringer av UNIFEMs arbeid dokumenterer organisasjonens gode arbeid både som utøvende aktør, samarbeidspartner og tilrettelegger bl.a. i arbeidet mot feminisering av hiv og aids, likestilling og demokratisk styresett i Kenya, og kvinners lederskap i gjenoppbyggingen av Afghanistan. Evalueringene dokumenterer at UNIFEM som organisasjon er villig til å lære også av mer blandete erfaringer (som valgprogrammer i Den demokratiske republikken Kongo), og at de bruker erfaringene aktivt i utviklingen av nye strategier og tilnærminger, slik det nedfelles i UNIFEM strategiske plan 2008-2011. UNIFEMs begrensninger ligger først og fremst i manglende omfang og begrensede ressurser, som fører til at organisasjonen iblant påtar seg mer enn den klarer å levere på. I strategisk plan 2008-2011 søker de å løse dette ved å begrense innsatsområdene og gjennom strategier for å øke ressursbasen.

Norges kjernebidrag til UNIFEM i 2007 var på 50 mill. kroner. De fem største giverne til UNIFEM er i tillegg til Norge, Spania, Storbritannia, Sverige og USA. UNIFEM er fortsatt underfinansiert i forhold til oppgavene.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 860 mill. kroner. Støtten til UNDP videreføres med 770 mill. kroner. Støtten til UNCDF videreføres med 15 mill. kroner, og støtten til UNIFEM videreføres med 75 mill. kroner.

Post 71 FNs befolkningsprogram (UNFPA)

Situasjonsbeskrivelse

UNFPAs mandat er å støtte alle land i bruk av befolkningsrelaterte data for å bekjempe fattigdom, bidra til å hindre ufrivillige svangerskap, sikre trygge fødsler, hindre hiv og aids smitte blant ungdom og sikre at alle kvinner blir behandlet med verdighet og respekt.

En viktig del av fondets arbeid er å være en pådriver for å inkludere seksuell og reproduktiv helse, samt hiv og aids i nasjonale programmer, og strategier for å redusere fattigdom, og sektorprogram innen helse og sosial utvikling. UNFPA har videreført et fokus på kapasitetsbygging, og det har blitt lagt stor vekt på hiv og aids-arbeidet og spesielt på nødvendigheten av integrerte planer for forebygging av hiv og aids og reproduktiv helse gjennom opplysningsarbeid, forebyggende arbeid og fremme av bruk av kondomer. Forebyggende arbeid rettet mot ungdom er en prioritert oppgave i tillegg til arbeid for å avskaffe kvinnelig kjønnslemlestelse, vaginale fistler (Fistula) og bekjempelse av vold mot kvinner. UNFPA viderefører og konsentrerer ytterligere sine kjerneoppgaver i utkast til strategisk plan for perioden 2008 – 2011.

UNFPA har aktiviteter i 136 land og landkontorer i 112 av dem. Av kjerneressursene går 48 pst. til de minst utviklede landene og UNFPA har forpliktet seg til å øke budsjettandelen til minst utviklede land. Budsjettperioden 2006-2007 la opp til en økning på 23 pst. For kommende periode legges det opp til en økning på 4 pst. årlig med utgangspunkt i 2007 nivået. UNICEF, UNFPA og UNDP samarbeider om harmonisering av et resultatbasert budsjett- og styringsverktøy som skal være klart til bruk fra 2008.

Norge er aktiv støttespiller for UNFPA og oppfølgingen av FN-toppmøtet i 2005 der Norge sammen med UNFPA og likesinnede land klarte å legge premissene for en integrert tilnærming til seksuell og reproduktiv helse, og derigjennom oppnåelse av tusenårsmålene. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er en av de mest politiserte områdene innenfor internasjonalt samarbeid og berører politiske, religiøse og moralske spørsmål. UNFPA har lenge vært utsatt for politisk press rettet mot mandatet innen reproduktiv helse (særlig arbeid knyttet til familieplanlegging),

hovedsakelig fra USA som har holdt tilbake midler flere år på rad. Imidlertid har fondet og fondets leder høy oppslutning fra medlemslandene, inkludert en rekke arabiske land.

UNFPA vurderes å være en desentralisert og effektiv organisasjon, og har vært aktivt med i samarbeidet med andre FN-organisasjoner og i FNs felles bestrebelser for reform, forenkling og harmonisering.

Mål

FNs befolkningsfond (UNFPA) konsentrerer seg om tre hovedoppgaver:

- Utvikling av nasjonal helse- og befolkningspolitikk gjennom å legge til rette for systematisk bruk av befolkningsdata og økte investeringer.
- Bidra til universelt tilbud om reproduktiv helse, inkludert familieplanlegging og hiv og aids forebygging.
- Fremme likestilling og styrke kvinners stilling gjennom å beskytte kvinners reproduktive rettigheter og bekjempe seksualisert vold.

Rapport 2007

UNFPAs rapport om gjennomføring av strategisk plan for 2004-2006 konkluderte med at UNFPA hadde hatt god måloppnåelse, men at det var nødvendig å fokusere innsatsen ytterligere for å tydeliggjøre UNFPAs komparative fortrinn innen FN-systemet. Gjennomgangen viste videre at det var nødvendig med økt innsats for å nå delmålet om universell adgang til reproduktiv helse som del av tusenårs mål nr. 5 om å bedre mødres helse samt innen og hiv og aids forebygging.

UNFPA har bidratt på flere måter til å utvikle helsetilbud innen reproduktiv helse, gjennom påvirkning av myndigheter i utarbeidelsen av nasjonale utviklingsplaner og sektorprogrammer innen helse og sosial utvikling. Aktivt policyrettet arbeid fra UNFPA bidro til at 81 pst. av nye fattigdomsstrategier i perioden inneholdt tiltak innen reproduktiv helse. UNFPAs arbeid med planlegging og distribusjon av prevensjonsmidler har bidratt til en bærekraftig kapasitetsbygging i mange land og 66 land inkluderer dette nå i egne budsjetter. Antall land som satte av egne budsjettmidler til innkjøp av prevensjonsmidler økte også betydelig. Når det gjaldt udekkede behov for familieplanlegging var data utilstrekkelig til å vise noen globale eller regionale tendenser. UNFPA har arbeidet for et særskilt fokus på ungdom i nasjonale planer og strategier, samt drevet utstrakt påvirkningsarbeid overfor politiske og religiøse ledere, og sivilt samfunn.

UNFPA har arbeidet på flere områder med utvikling av nasjonal helse og befolkningspolitikk. Av særlige tiltak kan nevnes kapasitetsbygging og faglig støtte til innsamling og behandling av befolkningsdata inkludert folketellinger, fokus på sentrale demografiske problemstillinger som f. eks migrasjon, støtte og rådgivning til demografiske helsestudier og bevisstgjøringsarbeid om sammenhengen mellom fattigdom og befolkningsdynamikk. UNFPAs gjennomgang viste at data om befolknings sammensetning, likestilling og forebygging av hiv og aids ofte var mangelfull og videre at disse spørsmålene var for dårlig integrert i nasjonale utviklingsplaner. Gjennom UNFPAs arbeid er det stadig flere land som benytter disaggregert statistikk og som inkluderer befolkningsvariabler i sine utviklingsplaner.

UNFPAs arbeid for å fremme likestilling og styrking av kvinners stilling har særlig fokusert på bekjempelse av vold mot kvinner, bekjempelse av kjønnslemlesting, arbeid mot diskriminerende lover og generell bevisstgjøring om kvinners rettigheter med særlig fokus på seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. 84 pst. av UNFPAs landkontor arbeidet med støtte til grupper som søkte å endre diskriminerende lover og regler. UNFPA har også engasjert seg sterkt i arbeidet for bekjempelse av vold mot kvinner og samarbeider tett med UNHCR om bekjempelse av vold mot kvinner i humanitære katastrofer. UNFPA deltar i flere ulike former for «policy dialog» og samarbeider bredt på advocacy siden, men har fortsatt mangler når det gjelder systematisk og likeverdig samarbeid med frivillige organisasjoner.

UNFPA har de siste årene trappet opp innsatsen i humanitære situasjoner. Norge har blant annet støttet UNFPA i forbindelse med nødhjelsappeller etter tsunamien, jordskjelvet i Pakistan, jordskred i Latin-Amerika, i Øst-Timor og Libanon.

Norges totale bidrag til UNFPA var på 394,2 mill. kroner i 2007 hvorav uøremerket bidrag til kjernebudsjettet var på 332 mill. kroner.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 332 mill. kroner.

Post 72 FNs barnefond (UNICEF)

Situasjonsbeskrivelse

UNICEFs mandat er å fremme barns grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. FNs barnekonvensjon ligger til grunn for UNICEFs arbeid og UNICEF har et særskilt ansvar for barn i spesielt vanskelige situasjoner, inkludert barn i ekstrem fattigdom og barn i

humanitære nødssituasjoner. UNICEF støtter programtiltak i 157 land og territorier og har som målsetting at over 50 pst. av midlene skal gå til land i det sørlige Afrika samt minst utviklede land. Norge deltar i denne perioden i styret og gjennomfører sammen med ledende giverland regelmessige policy-konsultasjoner med organisasjonen.

UNICEFs virksomhet finansieres gjennom frivillige midler fra giverland og fra privat sektor, inkludert nasjonale UNICEF-komiteer. Midler fra giverland utgjør om lag to tredeler av UNICEFs samlede inntekter.

Norge ønsker å bidra til at UNICEF styrker sin globale lederrolle på barns rettigheter og har fulgt opp dette både i styremøter, i felles konsultasjoner sammen med likesinnede land, og i bilaterale samtaler på embets- og politisk nivå. Norge (Norad og Utenriksdepartementet) er sammen med en internasjonal frivillig organisasjon i perioden 2006-2008 styreleder av FN-nettverket «United Nations Girls Education Initiative (UNGEI)» hvor sekretariatet ligger i UNICEF. Formålet med nettverket er å bidra til økt bevissthet omkring viktigheten av jenters utdanning. Norge har samarbeidet med likesinnede givere om styrking av UNICEFs resultatbaserte rapportering. UNICEF vurderes å være en kunnskapsorientert, effektiv og innflytelsesrik organisasjon, som med fordel kan styrke sitt samarbeid med andre FN-organisasjoner, frivillige organisasjoner og andre utviklingsaktører. Når det gjelder vilje til FN-reform synes det å ha skjedd en endring med større vilje til koordinering og harmonisering. UNICEF benytter omlag halvparten av sine økonomiske ressurser på humanitære formål, og vil være en sentral aktør innen FNs respons på matvarekrisen. Hilde Frafjord Johnson ble i 2007 utnevnt til en av tre nestledere i UNICEF.

Mål

UNICEF vedtok i 2005, etter konsultasjoner med medlemslandene, en strategi med satsningsområder og mål for 2006-2009. UNICEF fokuserer arbeidet rundt følgende fem tematiske områder:

- Småbarns overlevelse og utvikling – bidra med kapasitet og systemer for å sikre barns rett til overlevelse, vekst og utvikling samt høyest mulig helsestandard.
- Grunnutdanning og likestilling – støtte landene til å kunne tilby gratis grunnutdanning av høy kvalitet til alle.
- Hiv og aids og barn – sette barn og ungdom i sentrum for hiv og aids agendaen og bidra til å bygge landenes kapasitet til å reversere spredningen av hiv blant barn.

- Beskyttelse av barn mot vold, utnyttning og misbruk – sette beskyttelse av barn i sentrum for landenes utviklingsplaner og gjøre støtteapparatet mer effektivt til å beskytte barn.
- Påvirkning og styrking av partnerskap for barns rettigheter – styrke det internasjonale og nasjonale partnerskap for fremme av barns rettigheter og likestilling.

Rapport 2007

UNICEF legger vekt på å relatere aktiviteter og tiltak til tusenårsmålene, spesielt gjelder dette reduksjon av barnedødelighet, utdanning og de helse-relaterte målene, samt målet om kvinners rettigheter og likestilling.

Når det gjelder småbarns overlevelse og utviklingsvilkår, arbeider UNICEF for å styrke nasjonale myndigheters arbeid rettet mot barn under tre år, særlig innen utvikling av primærhelsetjeneste, fødselsregistrering og vaksinasjon. UNICEF spiller en sentral rolle i det globale vaksinearbeidet. Dette skjer i tett samarbeid med WHO og de andre partnerne i GAVI-alliansen. Ikke minst arbeider UNICEF for å sikre vaksinasjon av barn i nød og i humanitære situasjoner, i nært samarbeid med Statsminister Stoltenbergs globale helseinitiativ. UNICEF har bidratt til at utbredelse av meslinger på verdensbasis har blitt redusert med om lag 60 pst. fra 1999 nivået, noe som har ført til at livene til anslagsvis 100 000 barn er blitt reddet.

Innsatsen for grunntidning og likestilling ble ytterligere trappet opp i 2007 og UNICEF rapporterer om stor framgang i mange land med hensyn til oppnåelse av de utdannings- og likestillingsrelaterte tusenårsmålene, særlig når det gjelder tilgang til grunnskole. Det er imidlertid fortsatt store utfordringer knyttet til å bedre skoletilbudet for barn i sårbare stater og for barn fra marginaliserte befolkningsgrupper, samt å bedre kvaliteten på utdanningstilbudet. For å bidra til å møte disse utfordringene har UNICEF igangsatt et stort program for å tilby utdanning til barn etter humanitære katastrofer.

UNICEF har innenfor UNAIDS hovedansvar for spesifikk innsats overfor barn og unge og leder i mange land tematiske givergrupper på hiv og aids.

UNICEF satset også i 2007 betydelige ressurser på innsatsen for beskyttelse av barn mot vold, utnyttning, misbruk og diskriminering. Et særlig arbeid gjøres også for å hjelpe barnarbeidere og reintegrering av barnesoldater. Som resultat av UNICEFs påvirkningsarbeid har antall land som tar opp utfordringer knyttet til barn, kvinner og

likestilling i sine fattigdomsplaner økt til 89 land i 2007, en økning på 10 pst.

UNICEF nådde også i 2007 målet om at 50 pst. av UNICEFs midler skulle gå til land i det sørlige Afrika og 66 pst. av UNICEFs ressurser ble benyttet i minst utviklede land.

Over denne posten fikk UNICEF 350 mill. kroner i 2007. Over ulike poster bidro Norge med om lag 1,1 mrd. kroner til UNICEF i 2007. Dette innebar at Norge i 2007 var nest største giver av offentlige midler til UNICEF.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 400 mill. kroner for 2009. Bevilgningsforslaget inkluderer 27,2 mill. kroner i budsjetterte inntekter fra de sivile tjenestepliktiges arbeid ført under Justis- og politidepartementets kap. 3450, jf. Innst. S. nr. 175 (1985-86).

Post 73 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verdens matvareprogram (WFP) er FNs organisasjon for matvarebistand og har tradisjonelt hatt ansvar både for kortsiktige humanitær innsats og mer langsiktig utvikling. I FN-systemet er WFP spesielt viktig som FNs primære organisasjon for logistikk, særlig med henblikk på hurtige reaksjoner på humanitære kriser. I krisesituasjoner har WFP også et spesielt ansvar for koordinering av FNs kommunikasjon og teknologi, i tillegg til mat og ernæring. Norge har vært medlem av WFPs styre siden 2005 og vil etter etablert rotasjonsordning sitte ut 2011.

Organisasjonen har egne operative strategier for kvinner og likestilling, samt for hiv og aids. WFP er en sentral aktør i det globale arbeidet med å nå tusenårsmålene, og spesielt det første som går på å halvere andelen av mennesker som sulter.

WFPs bistand utgjorde i 2007 om lag 14 mrd. kroner. Av dette utgjorde langsiktig utvikling omlag 10 pst., hvilket er i tråd med givernes ønske om at WFP skal fokusere på nødhjelp.

WFP har den største MUL-andelen i FN systemet, og 90 pst. av den multilaterale utviklingshjelpen går til de minst utviklede land.

En del av det norske bidraget til WFP ble tidligere gitt i form av matvarebidrag. Fra og med 2007 er det norske bidraget fullstendig avbundet. Studier som er gjennomført de siste årene, viser at avbundet matvarebistand er 30-50 pst. mer effektiv enn bunden matvarebistand.

Norske midler nyttes ikke til innkjøp av genmodifisert mat.

Norge er i WFPs styre opptatt av å rendyrke WFPs høye effektivitet i nødhjelpsoperasjoner. Man har lagt vekt på at matvarehjelpen skal være fleksibel og fases ut når det ikke lenger er behov for den. Norge holder en høy profil for fremme av kjønnsperspektivet i WFPs virksomhet, og er videre spesielt opptatt av beskyttelse av sivile, særlig kvinner og barn, i krigs- og nødssituasjoner.

Bidraget over denne posten går til langsiktig utvikling og overgangsbistand, mens bidragene til nødhjelp dekkes over kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

Mål

Den overordnede målsettingen for WFP er å bekjempe sult og fremme matvaresikkerhet. WFP er bevisst sin rolle i å bidra til å oppnå tusenårsmålene, og har blant annet følgende mål:

- Redde liv i akutte kriser.
- Beskytte levekår for flyktinger og andre som opplever krisesituasjoner.
- Sikre barn, mødre og utsatte grupper bedre ernæring.
- Støtte fattiges mulighet til å investere i utdanning og redusere kjønnsforskjeller når det gjelder utdanning.
- Bidra til at kvinner får kontroll over mat i distribusjon av nødhjelp og sørge for at kvinner deltar på like fot med menn i den lokale organiseringen av virksomheten.

Rapport 2007

WFP ble i 2007 stadig mer berørt av økningene i mat og drivstoffpriser, og varslet på slutten av året at det var behov for atskillig større bidrag dersom de skulle klare å innfri sitt arbeidsprogram.

I 2007 ga WFP matvarehjelp til 86,1 millioner mennesker i 80 land. Den største nødhjelpsoperasjonen er fortsatt i Sudan, der 3 millioner mennesker mottar matvarehjelp i Darfur alene. Dette er den største operasjonen i WFPs historie. I tillegg gjennomførte WFP nødhjelpsoperasjoner etter syklonen i Bangladesh, jordskjelvet i Peru, flommene i Afrika og orkanene i Latin Amerika. Gode overvåkingssystemer, forhåndslagring av matvarer nær utsatte områder og stand-by avtaler med partnere gjorde WFP i stand til å nå ut til de første rammede allerede seks timer etter katastrofen. Innen to døgn hadde WFP, sammen med sine partnere blant de frivillige organisasjonene, nådd ut til 654 000 mennesker.

Som et bidrag til å fremme utdanning for alle, fikk drøye 19 millioner skolebarn, hvorav 47 pst. jenter, matrasjoner i 2007. 52,2 pst. av de som mottok WFPs bistand i 2007 var kvinner og 53,6 millioner barn fikk hjelp under ulike WFP intervensjoner. Sikring av barn og mødres ernæring innebar videre at 2 millioner kvinner fikk ekstra ernæringsrasjoner og 98 pst. av de ammende kvinner som ble registrert mottok konsentrert kosttilskudd. 93 pst. av barna på skoler med skolematprogrammer, fullførte skoleåret.

Norge har lenge oppfordret WFP til å foreta innkjøp av matvarer lokalt i utviklingsland når mulig, for å minimere eventuelle negative effekter på lokale markeder ved innførsel av matvarer. I fjor økte andelen lokale innkjøp med 30 pst. og den totale andelen er nå på over 80 pst.

De norske midlene til WFP i 2007 over denne posten utgjorde 155 mill. kroner, øremerket utviklingsprosjekter og overgangsbistand. Det norske bidraget er helt ubundet. Det samlede norske bidrag for 2007 var 240 mill. kroner (40,2 mill. USD) fordelt over ulike poster. Dette utgjorde om lag 1,5 pst. av WFPs totale utgifter. Norge er et av de få giverland som gir kjernebidrag til WFP, noe som bidrar til forutsigbarhet og fleksibilitet. De fleste andre begrenser bidrag til landappeller og spesifikke prosjekter. Norge rangerer nå som fjortende største giver til WFP. Rangeringen reflekterer imidlertid ikke norske bidrag til FNs nødhjelps-fond, som WFP er storforbruker av.

Norsk støtte til utviklingsaktiviteter i regi av WFP ble i perioden 2007 til 2008 faset ut, med den begrunnelse at matvarehjelp er et lite egnet virkemiddel i langsiktig utvikling. Fokus er nå på overgangsbistand og nødhjelp.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 145 mill. kroner.

Post 74 FNs høykommissær for flyktinger (UNHCR)

Situasjonsbeskrivelse

UNHCRs mandat etter Flyktingkonvensjonen av 1951 er å gi beskyttelse og assistanse til personer som er forfulgt og flykter på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell samfunnsgruppe, samt å finne varige løsninger på verdens flyktingproblemer. Høykommissæren er også engasjert i innsats for internt fordrevne personer, etter pålegg fra FNs generalsekretær og Generalforsamlingen eller der det innen rammen av det nye samarbeidssystemet i FN blir vedtatt å sette inn tiltak.

Norge har tradisjonelt gitt sterk støtte til Høykommissæren og hans virksomhet. Norge er medlem av de styrende organer i UNHCR, Eksekutivkomiteen og Den faste komité. Bare en svært liten del (ca. 3 pst.) av UNHCRs midler kommer fra FNs sentrale budsjett, resten kommer i form av direkte bidrag fra givere.

I henhold til FNs nylig etablerte sektortilnærming for å sikre en mer effektiv humanitær innsats, har UNHCR en ledende rolle når det gjelder beskyttelse, husly og administrasjon av leire for både flyktninger og internt fordrevne. Andre organisasjoner får ansvar for andre deler av operasjonene. På denne måten vil man skape større forutsigbarhet og handlekraft for å gi beskyttelse til en gruppe som i stor grad har blitt overlatt til seg selv.

UNHCR har et pågående internt reformarbeid for å gjøre sine operasjoner mer kostnadseffektive og bedre tilpasset målsettingene. Dette innebærer en grundig gjennomgang av organisasjonens arbeidsmåter med tanke på å plassere flere av de ansatte nærmere de stedene man gjennomfører prosjekter.

I lys av at tallet på flyktninger og internt fordrevne er høyt, foreslår Regjeringen å fortsatt gi et betydelig bidrag til UNHCR. Det vil som tidligere bli lagt stor vekt på det spesielle mandatet UNHCR har til beskyttelse. Midler over andre budsjettposter vil også i år bli benyttet til å finansiere enkeltoperasjoner.

Mål

- UNHCR skal trygge rettighetene og velferden til flyktninger. UNHCR har som hovedmål å sikre at alle kan nyte godt av retten til å søke asyl og finne trygt tilhold i et annet land og til frivillig å kunne dra trygt hjem ved aktivt samarbeid med asylland, returland, andre FN- og internasjonale organisasjoner og det internasjonale samfunn forøvrig.
- Som FNs flyktningorganisasjon har UNHCR ansvar for å sikre ledelse og koordinering av internasjonale operasjoner for å beskytte flyktninger og å løse flyktningproblemer ved konkrete tiltak i felt i samarbeid med andre aktører.
- UNHCR har også som mål å hjelpe andre grupper. Dette inkluderer personer som har blitt statsløse, eller der det er tvist om nasjonaliteten. Reformen av internasjonalt humanitært arbeid har medført større fokus på UNHCRs rolle for å sikre beskyttelse av et stadig økende antall internt fordrevne.

Rapport 2007

Etter flere år med fallende antall flyktninger i verden, så man en økning i 2006. Dette høye tallet har holdt seg i 2007. Økningen skyldes i stor grad krisen i Irak. Sammen med et stort antall internt fordrevne i flere land, fører det til at antallet personer som trenger beskyttelse fra bl.a. UNHCR fortsetter å være høyt.

Norge har i flere år arbeidet for å få UNHCR til å styrke kjønnsperspektivene i sitt arbeid. Dette har vi blant annet gjort gjennom å sekdere en likestillingsrådgiver til organisasjonen. UNHCR publiserte nylig en håndbok for bedre beskyttelse av kvinner og jenter. Denne forventes å bli til stor praktisk nytte, ikke bare for UNHCR, men også for en rekke frivillige organisasjoner som arbeider på området.

UNHCR har, i henhold til krav fra FNs medlemsland, i stadig økende grad lagt vekt på å gjennomføre sine oppgaver i nært samarbeid med andre internasjonale og frivillige organisasjoner. Dette vil bli ytterligere styrket i de pågående reformaktivitetene. En av disse organisasjonene er den norske Flyktninghjelpen, som stadig får flere viktige oppdrag på vegne av UNHCR. Høykommissæren har nå ansvar for over 30 millioner mennesker, av disse er om lag 10 millioner flyktninger. Størsteparten av de resterende er internt fordrevne. Det er likevel et stort antall internt fordrevne som UNHCR av ulike årsaker ikke har tilgang til å hjelpe. I tillegg yter UNHCR hjelp til et stort antall flyktninger som returnerer til sine hjemland og til statsløse. Gitt de økonomiske rammer organisasjonen har, gjør den et viktig arbeid i felt og som talsperson for flyktninger og internt fordrevne, i tråd med UNHCRs mål.

De samlede norske bidragene til UNHCR beløp seg i 2007 til 332 mill. kroner. Av dette ble 170 mill. kroner bevilget over denne posten. Norge var med dette åttende største bidragsyter til UNHCR. Målt i bidrag per innbygger er Norge nummer to etter Luxemburg. De samlede norske midlene står for 4,4 pst. av bidragene til UNHCR.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 240 mill. kroner.

Post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)

Situasjonsbeskrivelse

FNs organisasjon for palestinske flyktninger, UNRWA, har som mandat å ivareta de grunnleggende behov for 4,6 millioner palestinske flyktning-

ger bosatt i Libanon, Syria, Jordan, Gaza og Vestbredden (1950: 750.000). 1,3 millioner flyktninger er bosatt i leire. Over halvparten av flyktningebefolkningen er under 25 år. Regjeringen mener at UNRWA gjennom sitt bidrag til å bedre levekårene for en stor befolkningsgruppe i regionen er med på å stabilisere situasjonen i Midtøsten. Norge er blant UNRWAs fem viktigste giverland og er medlem av UNRWAs rådgivende organ. Sommeren 2008 overtok Norge formannskapsvervet for ett år.

UNRWAs virksomhet omfatter tilbud om grunnleggende utdanning og helsetjenester for flyktningebefolkningen, i tillegg til sysselsettings tiltak, matvarehjelp og sosialhjelp til særlig utsatte grupper. UNRWAs rolle som tjenesteleverandør er helt sentral i deler av regionen hvor flyktningebefolkningen er stor, og hvor en stor andel bor i flyktningeleire.

UNRWA har store utfordringer med hensyn til å kunne fylle sitt mandat overfor en voksende befolkningsgruppe i områder som er preget av sosial uro og konflikt.

Som følge av en forverring i den politiske, økonomiske og humanitære situasjon særlig i Det palestinske området opplever UNRWA et økende press på sine tjenestetilbud. Andelen i den palestinske befolkning som har behov for direkte matvarehjelp er økende. Det israelske stengningsregimet vanskeliggjør befolkningens tilgang på utdannings- og helsetilbud, og hele befolkningsgrupper blir utestengt fra tilbud som følge av separasjonsmuren. Dette medfører økte kostnader for UNRWA som søker å opprettholde sine tjenester gjennom bl.a. opprettelse av mobile enheter. I Libanon står UNRWA overfor særlige utfordringer mht gjenoppbygging etter kamphandlingene som raserte Nahr el Bared leiren våren 2007 og drev 30.000 flyktninger på flukt.

Mål

UNRWAs hovedoppgave er å ivareta de palestinske flyktningenes grunnleggende behov. Innenfor programområdene spesifiseres følgende mål:

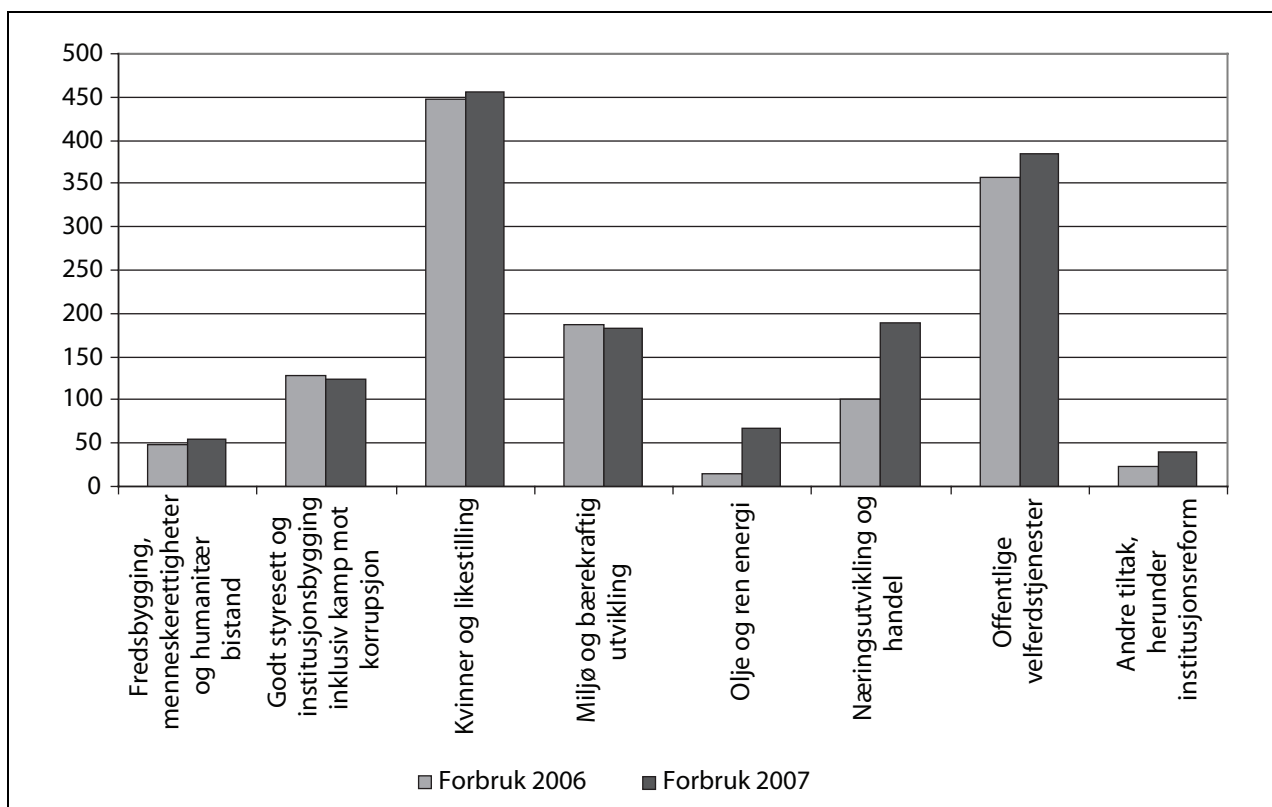
- Sikre en minimumsstandard for bolig og ernæring, med fokus på de aller fattigste.
- Tilgang til grunnskoleopplæring for alle flyktningebarn.
- Tilgang på grunnleggende helsetjenester.

Rapport 2007

UNRWA sliter med å opprettholde et kvantitativt og kvalitativt tilstrekkelig tilbud i en situasjon preget av ressursknapphet og manglende forutsigbarhet. Giverlandenes frivillige bidrag rekker ikke til å fullfinansiere UNRWAs budsjetter. UNRWA rapporterer jevnlig om fremdriften i sitt organisasjonsutviklingsprogram som ble vedtatt i 2006 og som skal bidra til større fokus på ressursbruk og resultatorientering i tjenestetilbudet. Den største enkelte utgiftspost er nå som tidligere utdanningssektoren, herunder lærerlønninger. Blant UNRWAs 32 000 lokalansatte i regionen er svært mange selv flyktninger. UNRWA tilbød 485 000 grunnskoleelever undervisning i 2007. 257 000 familier (ca. 60 pst. av den registrerte flyktningebefolkning) mottok matvarehjelp, og sysselsettingstiltak omfattet 60 000 arbeidsløse flyktninger. UNRWAs driftsbudsjett fordelte seg på utdanning, helsetjenester, sosialstøtte, mikrokreditter til små bedrifter og rehabilitering av leirene. Den humanitære situasjon for flyktningene særlig i Det palestinske området (Gaza) og Libanon forverret seg som følge av et høyt konfliktnivå i 2007. Siden 2000 har UNRWA lansert en rekke nødhjelpsappeller for å finansiere ekstraordinær innsats i form av matvaredistribusjon mv til Gaza og Vestbredden. UNRWA lanserte sin hittil største nødhjelpsappell for Det palestinske området i 2007. Ved utgangen av året var 58 pst. av appellen finansiert.

Budsjett 2009

I lys av et fortsatt sterkt press på UNRWAs tjenester foreslås Norges frivillige bidrag opprettholdt på 150 mill. kroner.

Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv. kan overføres

Figur 9.2 Forbruk fordelt på tema for 2006 og 2007 for kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv. (i mill. kroner)

Situasjonsbeskrivelse

Over denne posten ytes tilleggsmidler til FN-systemet og til enkelte andre organisasjoner som Den globale helsearbeideralliansen. Posten er et virkemiddel til å fremme oppfølging av tusenårsmålene og FNs ulike toppmøter. Regjeringen ønsker å støtte ytterligere opp under multilaterale organisasjoner på områder som er prioritert gjennom Soria Moria-erklæringen. Støtte til oppfølgingen av Høy-nivåpanelet for FN-reform («Ett FN») ligger i hovedsak under denne posten og er et særlig prioritert område samt den økte støtten til utdanning og likestilling gjennom UNICEF.

For de største av FNs fond og programmer, UNDP og UNICEF, er det behov for tilleggsmidler for å gjøre organisasjonene bedre i stand til å bidra innenfor sine kjerneoppgaver. De fleste av FNs mindre fond og programmer støttes utelukkende eller hovedsakelig over denne posten. Det gjelder for eksempel FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), FNs bosettingsprogram (UNHABITAT), UNCTAD og Det internasjonale handelscenteret (ITC).

FNs særorganisasjoner som WHO, ILO, FAO og UNESCO er avhengige av tilleggsmidler for å

støtte utviklingslandene i å oppnå tilfredsstillende standarder innenfor sine mandatområder. De pliktlige midlene er ikke store nok til å dekke bistandskomponenten på en tilstrekkelig måte. Regjeringen vil styrke FN-systemets evne til å bidra på disse områdene. De norske midlene vil i stor grad komme lavinntektslandene, inklusiv minst utviklede land, til gode.

Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand**Mål**

Midlene kan brukes til å:

- Støtte fredsbyggingstiltak og forebygging av væpnet konflikt gjennom FN-systemet blant annet ved å styrke rettsstaten.
- Støtte tiltak rettet mot integrering av menneskerettigheter, herunder kvinners, barns og arbeidstakers rettigheter nedfelt i respektive konvensjoner, i FNs aktiviteter på landnivå.
- Beskyttelse av barn, særlig mot vold, menneskehandel, utnyttelse og misbruk, gjennom UNICEF.

Rapport 2007

Det ble gitt 30 mill. kroner i støtte til UNICEFs program for beskyttelse av barn. UNICEF la i sitt arbeid vekt på å stimulere til holdningsendringer og nasjonale reformer, samt kapasitetsbygging. Organisasjonen dokumenterer ulike former for misbruk av barn og gjør en særlig innsats for å styrke nasjonale lovverk for beskyttelse av barn mot vold, seksuelt misbruk, kjøp og salg av barn, de verste former for barnearbeid og misbruk i væpnet konflikt.

Norsk støtte til tiltak for integrering av menneskerettigheter i FNs utviklingsarbeid på landnivå ble videreført i 2007 gjennom UNDP. Det ble gitt støtte til å styrke nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner, fremme en rettighetsbasert tilnærming til utvikling og arbeide for å fremme kvinners rettigheter.

Tildelingen ble også brukt til å styrke arbeidet med å forebygge konflikter gjennom UNDP i 26 land inkludert Kenya, Nepal, Sri Lanka og Sudan. I Ghana ble et nasjonalt fredsråd etablert – det første i sitt slag i Afrika. Rådet meklet i flere interne konflikter i landet. UNDP har også samarbeidet med Organisasjonen for amerikanske stater (OAS) for å bringe eksperter fra regionen sammen for å dele erfaringer med konfliktforebyggende tiltak.

Godt styresett og institusjonsbygging, herunder korrupsjonsbekjempelse

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid for:

- Styrking av forvaltningskapasitet, demokratisering, valg og justissektoren, blant annet gjennom UNDPs flergiverfond for godt styresett. Det legges vekt på målrettet arbeid for å øke kvinners deltakelse og innflytelse og integrering av kjønnsperspektivet.
- Kamp mot barnearbeid og for rettferdige forhold på arbeidsplassen, gjennom ILO.
- Styrking av utviklingslands kompetanse til å bekjempe narkotika, terrorisme, organisert kriminalitet og menneskehandel gjennom FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC).
- Styrking av nasjonal kapasitet til å bekjempe korrupsjon, hovedsakelig gjennom UNODC og UNDP.

Rapport 2007

Hoveddelen av midlene til godt styresett og institusjonsbygging ble kanalisert gjennom UNDPs tematiske flergiverfond for godt styresett (60 mill. kroner). Andre bidrag var 30 mill. kroner til arbeid

det til FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC).

UNDPs flergiverfond brukes til innovative tiltak i over 90 land, hvorav over 50 pst. av ressursene tilfalt minst utviklede land og Afrika. I 2007 sto desentralisering og lokal forvaltning samt prosjekt rettet mot utvikling av rettsstaten og menneskerettigheter sentralt. Dette indikerer at UNDP fortsatt blir oppfattet som en nøytral partner som kan arbeide på sensitive områder. Fondet har også støttet kapasitetsbygging i forhold til nasjonalfor-samlinger, valgprosesser og valgsystemer. Oslo Governance Centre, en global tenketank på styresettområdet, mottar også støtte fra dette fondet. Fondet ble evaluert i 2007 og konklusjonen var at fondet har vært innovativt slik det opprinnelig var tenkt og at flere av tiltakene har blitt utvidet til større programmer. I flere land har kapasitetsbygging i en region, blitt utvidet til å omfatte stadig flere regioner. Evalueringen viste også at en internt i UNDP må bli bedre til å lære av de erfaringer en gjør med ulike tiltak.

Norge støttet videre ILOs arbeid i kampen mot barnearbeid, arbeid for sosial dialog og treparts-samarbeid. I Norges toårige programavtale 2006 – 2007 for samarbeidet med ILO ble rammen økt med 25 pst. til 35 mill. kroner pr. år. Det ble også gitt støtte til en styrking av ILOs evne til å samarbeide aktivt med andre internasjonale organisasjoner. I tillegg til programavtalen ble det også bevilget direkte midler til ILOs aktiviteter for å fremme arbeidstakernes rettigheter i hhv. Kina, Burundi, DR Kongo, Brasil og Liberia – alle med det formål å bidra til bedre styresett og institusjonsbygging.

Det norske bidraget til FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC) gikk bl.a. til anti-korrupsjonstiltak og bekjempelse av menneskehandel. UNODC bistår utviklingsland med å styrke nasjonalt lovverk slik at de er i samsvar med internasjonale konvensjoner på området. En del av det norske bidraget gikk også til UNODCs bekjempelse av produksjon, handel og misbruk av narkotika.

Kvinner og likestilling

Mål

Bevilgningen skal brukes til å:

- Støtte UNICEFs arbeid med utdanning og likestilling.
- Støtte andre FN-organisasjoners arbeid for å fremme kvinners rettigheter og likestilling.

Rapport 2007

I alt 440 mill. kroner ble kanalisert gjennom UNICEF for å fremme grunnutdanning med spesiell

vekt på likestilling og jenters utdanning. UNICEF arbeider for å få flere barn, spesielt jenter, til å gå på skole og fullføre skolegangen og samtidig øke kvaliteten på utdanningen. Tall tyder på at antallet barn uten tilgang til grunnskole nå er nede i 72 millioner, noe som innebærer en betydelig nedgang i forhold til tidligere tall. Det er rimelig å anta at UNICEF sammen med andre givere og egeninnsats fra utviklingslandene selv har bidratt til dette. UNICEFs innsats er i stadig større grad knyttet til påvirkningsarbeid og faglig bistand til myndigheter i forhold til mottakerlandenes nasjonale utdanningsplaner og sektorprogrammer. Dette arbeidet har i 2007 blitt trappet ytterligere opp. Som følge av dette vedtar stadig flere land nasjonale utdanningsplaner med klare mål om å øke antall jenter som går på skole. UNICEF har utviklet egne modeller for god utdanningspraksis, som for eksempel «barnevennlig skole»-modellen. Modellene brukes ikke bare av UNICEF, men har frem til 2007 blitt tatt i bruk av en lang rekke utviklingsland. UNICEF sto dessuten bak kurs og utdanning av flere hundre tusen lærere. Videre bidro UNICEF til installering av vann og toaletter ved skoler for tusenvis av barn. UNICEF bidro med kampanjer for å hjelpe nær 10 millioner barn i land berørt av krig og konflikt tilbake til skole. Strategier og oppstartutstyr («skole i en boks»), foruten skolebøker og læremateriell har blitt utviklet og distribuert for land rammet av krig og konflikt. UNICEF har spilt en sentral rolle i det humanitære arbeidet med å gjenopprette undervisningstilbud i katastrofer verden over. UNICEF er forkjemper for at utdanning må til dersom myndigheter skal nå andre sentrale målsettinger som bekjempelse av hiv og aids, barnearbeid og helse mål. UNICEF opptrer i stadig større grad i partnerskap med andre organisasjoner og viser nå større vilje til reform enn tidligere. Rapporteringen for 2007 har bedret seg i forhold til tidligere år, noe Norge har vært en pådriver for.

ILOs arbeid for å styrke arbeidet for likestilling og kvinners rettigheter i arbeidslivet ble også støttet over denne posten med ca. 2 mill. kroner. For første gang ble en særskilt andel av Norges programsamarbeidsavtale med ILO øremerket likestilling. ILO har utarbeidet en egen strategi for å få kvinner aktivt med som deltakere i økonomi og næringsliv.

Miljø og bærekraftig utvikling

Mål

Bevilgningen skal i hovedsak brukes til å:

- Styrke miljøforvaltningen i fattige land gjennom rammeavtalen med UNEP.

- Bedre levekårene for fattige i storbyer og slumstrøk, gjennom FNs bosettingsprogram UN-HABITAT) og Cities Alliance.
- Støtte tiltak på klima og ren energi, vann og sanitærtiltak, samt miljøgifter bl.a. gjennom flegiverfond i UN-HABITAT og UNDP, og støtte gjennom UNICEF.
- Støtte tiltak for biologisk mangfold og tørrlandsforvaltning, bl.a. gjennom flegiverfond i UNDP, FNs konvensjon om biologisk mangfold, FNs konvensjon om bekjempelse av forurensning, og den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser.
- Fremme kvinners deltakelse i miljøforvaltningen, i behovsanalyser og gjennomføring av levekårs-, vann- og sanitærtiltak.

Rapport 2007

I 2007 ble det gitt 50 mill. kroner i tematisk støtte til UNICEFs innsats for bedret tilgang til, og bruk av, rent drikkevann og grunnleggende hygiene. UNICEF støttet tiltak for bedret drikkevann og hygiene i 96 utviklingsland, hvorav flesteparten var blant de minst utviklede landene. Tiltakene rettet seg inn mot utvikling av nasjonale planer, bedret tilgang til vann under humanitære katastrofer og tilgang til vann og hygieneundervisning på skoler. Tiltakene bidro til at millioner av mennesker fikk tilgang til rent vann og opplæring i hygiene i 2007. Tilgjengelig informasjon viser at fem av de ti mest befolkningstette landene er på vei til å oppfylle målet om grunnleggende hygienetilbud.

Det ble gitt støtte til miljø og ressursforvaltningsformål over denne posten med i alt 142 mill. kroner. De største mottakerne var UN-HABITAT med 75 mill. kroner og UNEP med 55 mill. kroner. Støtten til UNEP gis gjennom en toårig programavtale som etter 2007 skal fornyes for to nye år. Lanseringen av «Global Environmental Outlook» (GEO4) var en av de store begivenhetene for UNEP i 2007. Statusrapporten for verdens miljøtilstand er en av hovedsatsingene fra norsk side, til UNEPs normative arbeid. Norge og Tromsø var også vertskap for «Environment Day 2007» som UNEP arrangerer hvert år som ledd i sin infovirkosomhet. Fokuset denne gangen var på klima med overskriften «Melting Ice; A Hot Topic?». UNEP har i betydelig grad økt sitt klimaengasjement i 2007 og spesielt frem mot klimatoppmøte på Bali i desember. Norge bidro gjennom UNEP med midler for å styrke utviklingslandenes forhandlingskapasitet samt øke dere muligheter for deltakelse på konferansen. Det har vært god progresjon i arbeidet med bærekraftig forvaltning på kjemikalieområdet i 2007. Særlig fokus har vært gitt til kapasit-

tetsbygging og risikovurderinger i utviklingsland. Håndteringen av bly, kadmium og kvikksølv har vært prioritert. Norge støttet initiativet om karbonnøytralt FN som FNs generalsekretær lanserte sommeren 2007. FN-organisasjonene er nå i ferd med å gjennomføre tiltak i tråd med felles retningslinjer som er utarbeidet for karbonnøytralitet.

Det ble gitt 21 mill. kroner i støtte til FNs utviklingsprogram (UNDP) til et program for iverksettning av tiltak under forørkningskonvensjonen. Formålet med satsingen er å bidra til fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene i Etiopia og Uganda gjennom støtte til bærekraftig landforvaltning, iht. forørkningskonvensjonen og initiativet TerrAfrica. Aktivitetene skal bidra til å integrere nasjonale handlingsplaner for forørkningskonvensjonen i nasjonale utviklingsplaner og til å mobilisere finansiering til bærekraftig landforvaltning på lokalt nivå. Aktivitetene vil også spille en sentral rolle i å utvikle strategier for klimatilpassing i de aktuelle landene. UNDP har gjennomført en rekke tiltak innen miljø og ressursforvaltning gjennom forvaltningen av flergiverfondene for blant annet konvensjonen for biologisk mangfold og UNDPs generelle fond for energi og miljø. UNDPs har hovedsakelig arbeidet med å sikre at miljøhensyn tas inn i nasjonale utviklingsstrategier m.m., men også gjennomført tiltak på landnivå på vegne av UNEP.

FNs bosettingsprogram, UN-HABITAT og Cities Alliance, søker å oppgradere sitt arbeid med å bedre miljø- og leveforholdene for slumbeboere, særlig i Afrika sør for Sahara. I 2006 ble det inngått en toårig programavtale med UN-HABITAT. Avtalen beløp seg til 50 mill. kroner per år. Forhandlinger om ny programavtale for 2008-2010 ble innledet høsten 2007. Som et resultat av avtalen angripes fattigdommen på bred basis gjennom tiltak innen felter som vann og sanitær, finansiering av boliger og infrastruktur i slumområder, urbane landspørsmål, kjønnsdimensjonen og tiltak knyttet til ungdom og utvikling. Det legges opp til at programavtalen for kommende to års periode økes noe. Støtten til kjernebudsjettet er også økt fra 15 mill. kroner i 2006 til 25 mill. kroner i 2007. Økningen er basert på positive vurderinger av UN-HABITAT slik de framkommer i en rekke nylige evalueringer og gjennomganger foretatt av samarbeidet og virksomheten generelt. Innovative tilnærminger knyttet til folkelig deltakelse og organisering på lokalsamfunnsnivå er viktige resultater som Programmet har oppnådd vesentlige resultater både innenfor vann- og sanitærsektoren og boligbygging for fattige. På styremøtet i april foreslår Norge opprettelse av et eget «Opportunities Fund for Youth led Development» som særlig vil arbeide for å styrke sysselsetningsmulighetene for unge

jenter. Forslaget ble vedtatt. Landsrådet for norske ungdomsorganisasjoner spilte en vesentlig rolle mht. å mobilisere internasjonal støtte for forslaget. Støtten til Cities Alliance – hvor Norge i 2007 satt i styret – ble økt vesentlig i 2007 til 15 mill. kroner. Den økte støtten har sammenheng med at viktige reformer både i struktur og arbeidsområder er gjennomført. Alliansen tar sikte på å utvikle seg som en kunnskapsgenererende organisasjon som særlig vil styrke samarbeidet med det internasjonale sivilsamfunnet. Det norske samarbeidet med UN-HABITAT og Cities Alliance skjer med utgangspunkt i Utenriksdepartementets politikk dokument som ble lansert høsten 2007: «Byer – håp og utfordringer. Om byutvikling og internasjonalt samarbeid».

Olje og ren energi

Mål

Bevilgningen kan blant annet brukes til å:

- Støtte fornybar energi, blant annet gjennom UNDPs flergiverfond for energi og miljø. Det skal legges vekt på å involvere kvinner i behovsanalyser, beslutnings- og utbyggingsprosesser.

Rapport 2007

I 2007 ble det gitt 50 mill. kroner til UNDPs flergiverfond for miljø og energi. UNDP har i løpet av 2007 etablert en eget mekanisme (MDG Carbon Facility) for å øke fattige lands tilgang på karbonfinansiering (Den grønne utviklingsmekanismen). Fasiliteten stimulerer også til karbonfinansiering av prosjekter med en sterk innretning mot Tusenårsmålene. Norge støtter denne fasiliteten gjennom bidrag til flergiverfondet. Fondet støtter tiltak for å fremme fornybar energi i en rekke lavinntektsland, hovedsakelig i Afrika. Fondet har bidratt til å få økt forståelse for sammenhengen mellom energi og fattigdomsbekjempelse. UNDP har på denne måten bidratt til å få energi integrert i landenes utviklingsplaner. Mesteparten av midlene har gått til energiplanlegging og energitilførsel på landsbygda i Afrika. Fondet støttet også tiltak innen vannressursforvaltning, kapasitetsbygging på håndtering av klimaendringer og kjemikalier.

Næringsutvikling og handel, herunder landbruk

Mål

Bevilgningen skal i hovedsak benyttes til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid med å:

- Bidra til å bygge opp utviklingslands kompetanse og kapasitet til å delta i internasjonal handel og handelsforhandlinger.

- Bistå utviklingslandene i gjennomføringen av resultater fra de pågående WTO-forhandlinger.
- Bidra til økt eksport og økt verdiskapning gjennom internasjonal og regional handel.
- Støtte bærekraftig utvikling av jordbruk, fiskeriforvaltning og skogbruk, med vekt på koblingen matsikkerhet, klima og bioenergi (gjennom bl.a. FAO).
- Fremme kvinners rettigheter og deltakelse i næringsutvikling og handel, herunder landbruk.

Rapport 2007

Til handelsrelaterte tiltak gjennom WTO, UNCTAD, ITC, IF, FAO og CFC ble det utbetalt om lag 188 mill. kroner.

Støtten til WTOs fond for handelsrelatert faglig bistand (Doha Development Agenda Global Trust Fund) ble videreført i 2007. Bistandsaktivitetene følges og diskuteres av medlemslandene i WTOs komite for handel og utvikling (CTD). En lang rekke opplæringstiltak ble gjennomført i 2007, med særlig vekt på å imøtekomme behov i de minst utviklede land for å bedre forståelsen av WTOs regelverk.

Norge videreførte i 2007 støtten gjennom FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD) til faglig bistand og kompetanseoppbygging på områdene investeringer, konkurranse og handelsforhandlinger, samt ulike tiltak innenfor UNCTADs særskilte fond for de minst utviklede land. Støtte ble også gitt til UNCTADs Asycuda-program innen området handelsfasilitering/handelseffektivisering i Afrika.

Tildelingen til Det internasjonale handelssenter (ITC), som er UNCTAD og WTOs felles organisasjon for faglig bistand, ble benyttet til tiltak for å fremme sør-sør-handel med spesielt fokus på Afrika, elektronisk handel for små og mellomstore bedrifter, samt handels- og eksportrelaterte tiltak knyttet til fattigdomsstrategier. Spesielt det sistnevnte programmet har en betydelig kvinnekomponent. ITC fikk ny ledelse i 2007. En norskstøttet flergiverevaluering var retningsgivende for det videre arbeidet. Evalueringen bekreftet i hovedsak ITCs relevans og arbeid, men anbefalte samtidig mer aktivitet på landnivå.

Det ble også bevilget midler til JITAP som er ITC, UNCTAD og WTOs felles bistandsprogram for å fremme handel og WTO-relatert handelskompetanse i Afrika. Det pågikk en diskusjon om JITAPs videre fremtid.

Tildelingen ble også brukt til Det integrerte rammeverk for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede land (IF). IF er en samarbeidsme-

kanisme mellom UNCTAD, UNDP, ITC, WTO, Verdensbanken og IMF. Formålet med IF er å integrere handel i de minst utviklede landenes utviklingsplaner og fattigdomsbekjempingsstrategier, samt å samordne bistand på handelsområdet. I 2007 ble et styrket IF formelt lansert. Det styrkede IF skal tilføres økte og forutsigbare finansielle ressurser, styrkes på landnivå for å øke nasjonal kapasitet og eierskap, samt forbedre beslutnings- og forvaltningsstrukturen for å sikre en effektiv oppfølging. Norge bidro med 22 mill. kroner til IF i 2007.

Det felles fond for råvarer (CFC) fikk støtte til finansiering av tiltak for å bedre konkurranseevenen og øke bearbeidingsgraden av ulike råvarer som produseres i utviklingslandene.

Norge støttet FAOs arbeid for at landbruk, skog- og fiskeri integreres i landenes overordnede planer for utvikling og fattigdomsreduksjon, og at hensyn tas til marginaliserte og sårbare grupper. Blant tiltak rettet mot kvinner kan arbeid med land- og eiendomsrettigheter trekkes frem, ikke minst en kritisk problemstilling i områder rammet av aids. FAOs komité for skogbruk anerkjente i fjor bruksrettigheter til skog som en viktig komponent i skogforvaltning, basert bl.a. på omfattende analyse- og studiearbeid finansiert av Norge. Med norsk støtte ble det utarbeidet en regional handlingsplan for forvaltning av fiskeressurser i Victoriasjøen, som ble signert av Tanzania, Uganda og Kenya. Norske midler ble fortsatt nyttet til gjennomføring av traktaten om plante-genetiske ressurser, og i tillegg til utarbeiding av en helhetlig flerårlig plan i FAO for arbeid med biodiversitet relatert mat og landbruk. Den norske støtten er innrettet slik at den har bidratt til en mer helhetlig tilnærming til virksomheten internt i organisasjonen. Dette blir nå brukt som et eksempel på hensiktsmessige arbeidsmåter i den pågående reformprosessen i FAO.

Offentlige velferdstjenester

Mål

Bevilgningen kan brukes til å:

- Støtte multilaterale innsatser med å bygge opp helsesystemer med gode primærhelsetjenester på landnivå, bl.a. med fokus på helsepersonellkrisen og styrking av helseinformasjonssystemer.
- Støtte de helserelaterte tusenårsmålene gjennom multilaterale organisasjoner og relevante partnerskap og allianser.
- Spesifikke tiltak herunder forskning for forebygging av aids gjennom multilaterale organisasjoner og relevante partnerskap og allianser.
- Forebyggende helsearbeid og rehabilitering av funksjonshemmede.

- Bedre seksuell og reproduktiv helse med vekt på tiltak som svarer på utfordringer knyttet til kjønn, alder og tradisjoner, gjennom WHO, UNICEF, UNAIDS og UNFPA, og relevante partnerskap og allianser.
- Sikre god koordinering og implementering av «Utdanning for Alle», samt sikre god statistikk og overvåkning gjennom UNESCO.
- Støtte tiltak for utvikling av presse- og ytringsfrihet.
- Støtte internasjonale forskningsmiljø innen utviklingsforskning som berører spørsmål av stor interesse for den internasjonale utviklingspolitiske debatt.

Rapport 2007

Det særlige fokuset på barne- og mødrehelse ble videreført i 2006, først og fremst gjennom partnerskapet for mødre-, nyfødt og barnehelse som ble etablert i september 2005. UNAIDS rapporterer at den globale hiv-smitte raten har stabilisert seg i 2006 som et resultat av aktivt partnerskap. UNICEF har spilt en sentral rolle i partnerskapene, særlig i forhold til å styrke det medisinske tilbudet til mor og barn, beskytte barn som er blitt foreldreløse som et resultat av aids og gjennom å bedre tilbudet til ungdom som er utsatt for smitte. I 2007 bidro regjeringen med 30 mill. kroner til TV-innsamlingsaksjonen som under parolen «sammen for barn» ble arrangert av UNICEF komiteen i Norge i samarbeid med «Right to Play» og Norges Idrettsforbund. Støtten gikk hovedsakelig til hiv og aids forbyggende arbeid i Afrika sør for Sahara og for å bekjempe overføring av hiv og aids fra mor til barn.

Norge har spilt en sentral rolle i å få satt den globale helsepersonellkrisen på dagsorden internasjonalt og har aktivt deltatt i arbeidet i den globale helsepersonellallianse. Det ble bevilget 20 mill. kroner i 2007. Alliansens oppgave er å medvirke til at det finnes motivert og kompetent helsepersonell i tilstrekkelig antall til å løse krisen med å levere helsetjenester. Alliansen skal medvirke til universell tilgang til forebygging og behandling av de viktigste helseproblemene, og til å nå de helserelaterte tusenårsmålene. Det forventes at Alliansen vil bevirke en varig oppmerksomhet mot helsepersonellkrisen, og at dens eksistens resulterer i et målrettet arbeid som frambringer løsninger og løsningsforslag for internasjonale – globale, regionale og nasjonale – handlinger. Norge er med i styret til alliansen og nedla betydelig arbeid i å planlegge det første globale Forum for helsepersonell som fant sted i mars 2008. Forberedelsene resulterte i at både fag- og forskningsmiljøer samt

politiske ledere engasjerte seg i utformingen av det som skulle bli en global handlingsplan for å løse helsepersonellkrisen.

I 2007 gikk 215,5 mill. kroner til WHO's programbudsjett. WHO er som normativ organisasjon innen helse en viktig aktør i seg selv og en nøkkel-partner for andre organisasjoner og initiativ på helseområdet. Dette gjelder bl.a. det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) og den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler (UNITAID), som WHO gir avgjørende faglig og administrativ støtte til, jf. kap. 169. WHO og UNAIDS lanserte i 2003 en ambisiøs strategi for å behandle 3 millioner aidspasienter med medisiner innen 2005, det såkalte «3 by 5»-initiativet. Mangel på helsepersonell og svake nasjonale helsesystemer i de verst rammede landene er hovedgrunnen til at man ikke nådde målet. Dette arbeidet er intensivert med sikte på universell tilgang til aidsforebygging og aidsbehandling innen 2010, som er det nye målet fastsatt av det internasjonale samfunnet. Forebygging av hiv og aids blant sårbare og utsatte grupper er støttet gjennom UNAIDS. WHO spiller videre en sentral faglig og implementerende rolle i arbeidet med vaksinedekning som utføres innenfor rammene av GAVI-alliansen, jf. kap. 169.

WHO og UNICEF er sentrale partnere i et globalt polioutryddelsesinitiativ. Tidspunktet for sertifisert utrydding er forskjøvet fra 2005 til 2008. Antallet tilfeller av poliomyelitt (dvs. sykdom med lammelser) er redusert med 99 pst. siden etableringen av initiativet. Kampen for å utrydde polio har hatt et tilbakeslag de siste årene. Dette forklares blant annet med at mange i nordlige Nigeria boikottet vaksinene på grunn av feilaktige rykter. I India har det i tillegg vært vanskelig å oppnå vaksinedekning i poliorammede distrikter. I 2007 hadde polioutryddelsesinitiativet betydelig fremgang ved at type 1 polio ble redusert med 81 pst. i forhold til 2006.

Norge har i mange år vært den største giveren til et unikt forskningsprogram for ti neglisjerte tropiske sykdommer som rammer de fattigste menneskene. Programmet drives av WHO, UNICEF, UNDP og Verdensbanken i fellesskap. Forskningen bidrar kontinuerlig til å forbedre både medisinene, strategiene og systemene for bruk av medisinene på landnivå. Dette er fattigdomssykdommer som den farmasøytiske industrien ikke prioriterer. WHO, UNFPA, UNDP og Verdensbanken er medeiere i et forskningsprogram for reproduktiv helse som er ledende i å utvikle familieplanleggings- og prevensjonsmetoder. Norge er den største bilaterale giveren til dette forskningsprogrammet som er det viktigste globale forskningsprogrammet på

feltet. I 2007 støttet Norge også Global Forum for Health Research og en internasjonal allianse for helsepolitikkforskning, Alliance for Health Policy Research Systems.

Utdanningstiltak gjennom UNESCO ble tilgodesett med 22,5 mill. kroner for 2007.

UNESCO har ansvar for å koordinere det globale arbeidet med Utdanning for Alle (Education for All/EFA). Norge har bidratt til å styrke UNESCOs koordinerende lederskap for det globale EFA arbeidet og vært en pådriver for å skape bedre samarbeid mellom de respektive EFA involverte FN-organ på globalt nivå. Norge har påtatt seg vertskapsrollen for Utdanning for Alle Høynivåmøtet i 2008 og har med dette et mål om revitalisering av det globale EFA arbeidet og styrket innsats for MDG 2 måloppnåelse. Norge er bidragsyter til Global Monitoring Report, som er blitt et viktig instrument og som årlig analyserer den globale EFA tilstanden og peker på viktige utfordringer fremover. Norge har i 2007 fortsatt støtten til UNESCOs nordiske program med kapasitetsbygging for EFA. Programmet har gjennomgått en evaluering som peker på mange positive sider ved programmet men som også understreker de utfordringene som UNESCO står overfor med tanke på deres rolle på lokalt nivå. Norge har ledet giversamarbeidet med de nordiske land for støtte til dette programmet. Norge har også vært en sterk pådriver for at UNESCO nå er i gang med å definere sin nye rolle i lys av FN-reform. Av konkrete resultater i UNESCOs policyrelatert arbeid kan nevnes at de siste to årene har UNESCO bidratt til utvikling av utdanningssektorplaner i mange land (blant annet Ecuador, Mongolia, Nigeria, Det palestinske område og Saint Lucia.) I 25 land er utdanningsstrategier analysert og gjennomgått for å sikre inkludering av sårbare grupper barn i grunnutdanning. Nasjonal kapasitet er utviklet for alfabetisering og ikke-formell utdanning i bla. Bangladesh, Egypt, Marokko, Niger, Pakistan og Senegal. I en rekke afrikanske land er nasjonale planer for lærerutdanning utviklet og/eller implementert ved støtte fra UNESCO. CapEFA programmet, hvor Norge er største giver, og det er bl.a. gitt støtte til Niger i å utvikle en tiårs plan for utdanning med fokus på ikke-formell utdanning for voksne. Planen trådte i kraft tidlig i 2008. I Pakistan bidro UNESCO til utvikling av et nytt nasjonalt pensum for alfabetisering som trådte i kraft i 2007.

Norge gir midler over denne posten til to UNESCO-institutter på utdanningsfeltet og til UNESCOs statistikkinstitut med en samlet støtte på 23 mill. kroner i 2007.

Norge støttet International Program for the Development of Communication (IPDC) som støt-

ter tiltak for utvikling av frie medier med 2 mill. kroner. Fra norsk side blir det sterkt vektlagt behov for en videre utvikling av IPDC programmet til å styrke det normative arbeidet og en styring av aktiviteter til støtte av politikktutforming i utviklingsland.

UN Research Institute for Social Development har fått norsk støtte til 2 mill. kroner og World Institute for Development Economics Reseach har mottatt 1 mill. kroner i 2007.

Andre tiltak/formål, herunder institusjons- og systemreform

Mål

Bevilgningen skal brukes til å:

- Styrke FNs arbeid gjennom reform, effektivisering og harmonisering i regi av FN-sekretariatet, FNs utviklingsgruppe (UNDG) eller enkeltorganisasjoner.
- Styrke arbeidet med å utvikle » Ett FN » på landnivå som oppfølging av FNs høynivåpanel for FN-reform.
- Styrke landenes kapasitet til å utvikle fattigdomsstrategier som kan bidra til å nå tusenårs-målene.

Rapport 2007

Det ble utbetalt 39 mill. kroner i 2007 til andre tiltak herunder institusjons- og systemreform. Norge har vært en pådriver for å styrke FNs utviklingsgruppe (UNDG) som skal bidra til å bedre samordningen mellom FN-organisasjonenes utviklingsaktiviteter. UNDG omfatter alle utviklingsorienterte FN-organisasjoner. Verdensbanken og IMF deltar som observatører. UNDG har en sentral rolle i å være pådriver i reformer av FNs operasjonelle aktiviteter. På landnivå har UNDG spesielt arbeidet for å utvikle og forenkle rammeverkene for FNs utviklingsaktiviteter (UNDAF) – FNs arbeidsplan for virksomheten i enkeltland. Dette innebærer tiltak for å sikre bedre samsvar mellom utviklingslandenes prioriteringer, nasjonale fattigdomsstrategier (PRSP) og tusenårsmålene, samt FN-systemets deltakelse i sektorprogrammer. Videre har UNDG utviklet en rekke instrumenter og retningslinjer for å sikre bedre harmonisering mellom de enkelte FN-organisasjonene inkludert felles programvirksomhet. UNDG har vært sentral i å effektivisere FN-systemet på landnivå gjennom økt bruk av felles tjenester og det ble på bakgrunn av rapporten fra høynivåpanelet for FN-reform lansert et pilotinitiativ i åtte land for å utvikle et felles landkontor med felles ledelsen, program og budsjett for FNs virksomhet i disse landene. I enkelte av pilotlan-

dene har denne samordningen allerede gitt effektivitetsgevinster og bedre samordning mellom de enkelte FN-organisasjoner. Norge bidro med støtte til pilotlandene Albania, Vietnam, Tanzania, Vietnam og Pakistan over denne posten. I land rammet av konflikt har UNDG sammen med Verdensbanken bidratt til å etablere en felles behovsvurdering for å sikre koordineringen av internasjonal innsats i fredsbyggings- og gjenoppbyggingsaktiviteter.

Norge bidro også til å styrke koordineringen på landnivå ved å støtte etableringene av egne stillinger for landdirektører for UNDP. Dette gjorde skillet klarere mellom UNDPs rolle som koordinator på vegne av resten av FN-systemet og UNDPs egne operasjonelle aktiviteter.

Norge har videre bidratt til å overvåke fremgangen mot tusenårsmålene gjennom å støtte det arbeidet som gjøres i regi av UNDP. Dette har blant annet omfattet en kampanje for å gjøre målene kjent i alle land og for å mane til økt innsats i både industriland og utviklingsland.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 1 507,2 mill. kroner.

Post 77 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Kampen mot hiv- og aidsepidemien krever omfattende og koordinert innsats. FNs fellesprogram for hiv og aids, UNAIDS, ble etablert i 1996 for å sikre koordinering på landnivå og en integrert og helhetlig tilnærming i bekjempelsen av hiv og aids. Programmet skal sørge for globalt lederskap på feltet gjennom å følge, overvåke og evaluere epidemien og å koordinere den totale innsatsen som gjøres for å bekjempe den. Epidemiologisk informasjon er et meget viktig innsatsområde som ivaretas av UNAIDS i samarbeid med WHO. Videre skal UNAIDS motivere til deltakelse fra sivil samfunn og stimulere til partnerskap på feltet mellom ulike aktører.

For å rette søkelyset på det økende antall hiv-smittede kvinner og unge jenter, har UNAIDS et globalt initiativ for å se på sammenhengen mellom kvinner og aids. Meningen er bl.a. å få problemstillinger knyttet til kvinner øverst på den internasjonale dagsorden, og også bidra til at kvinnespesifikk medisinsk teknologi utvikles for å hindre hiv-smitte. Initiativet omfatter også innsats for å sikre at kvinner tilgang til fora og myndigheter som fatter beslutninger om hiv og aids og at det finnes nasjonalt lovverk som beskytter kvinner og sår-

bare grupper mot stigma, diskriminering og seksuell vold.

UNAIDS består av et sekretariat og ti medeierorganisasjoner med tydelig arbeidsdeling når det gjelder aidsrelaterte aktiviteter på landnivå. Sekretariatet er motor i fellesprogrammet. Sekretariatets representant på landnivå, sammen med medeierorganisasjonene, bidrar i første rekke til å støtte opp om nasjonale aidsprogrammer, og yter også tjenester i form av informasjon og rådgivning til vertslandet.

Det legges i økende grad vekt på at innsatsen kombinerer aidsspesifikke tiltak og tiltak som knytter aidsarbeidet til det generelle utviklingsarbeidet. Norge har lagt vekt på at UNAIDS må styrkes for å bli bedre i stand til å støtte nasjonale myndigheter. Forebygging av stigma og diskriminering med fokus på sårbare grupper, spesielt kvinner og jenter, vektlegges.

Mål

UNAIDS arbeider for å styrke FN-systemets og nasjonale myndigheters kapasitet til å nå målet om universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og støtte innen 2010 ved å:

- Utvikle felles politikk og programmer for bekjempelse av hiv og aids, både på globalt og nasjonalt nivå.
- Kartlegge epidemiens utvikling og drivere, spesielt i forhold til det økende antall smittede kvinner og jenter.
- Bistå til å utvikle nasjonale planer og strategier og gjennomføre hiv- og aidstiltak i tråd med prinsippene «the Three Ones», det vil si én nasjonal autoritet, én strategi og ett rammeverk for resultatrapportering.
- Identifisere tiltak for å endre strukturelle og sosio-kulturelle forhold som bidrar til feminiseringen av epidemien.
- Fremme en bred politisk og sosial mobilisering i kampen mot hiv og aids.
- Bistå og være en pådriver i mobiliseringen av ressurser.

Rapport 2007

UNAIDS mottok i budsjettperioden 2006-2007 USD 457,1 mill. i kjerne støtte fra over 30 givernasjoner og andre, hvorav USD 120,7 mill. gikk til organisasjonene som inngår i UNAIDS-samarbeidet. Norge var fortsatt den fjerde største giveren med et generelt bidrag på 160 mill. kroner. I tillegg kommer mindre prosjekttrelaterte bidrag, bl.a. støtte til faglig bistand.

UNAIDS har i 2007 arbeidet med å opprette universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og pleie for mennesker som lever med hiv og aids. Ved utgangen av 2007 anslås antall hivsmittede 33 millioner mennesker. Antall mennesker som lever med hiv har økt. Økningen skyldes flere nysmittede og færre dør pga tilgang til effektive aidsmedisiner. Afrika sør for Sahara er den regionen som er verst rammet, både i forhold til hivsmittede og dødsfall. 67 pst. av hivsmittede mennesker lever i denne regionen. På verdensbasis utgjør unge mellom 15 og 24 år 45 pst. av alle nysmittede. 62 pst. av de som lever med hivsmitte er kvinner og unge jenter. Feminisering av aidsepidemien er blant fokusområdene UNAIDS arbeider med. Selv om innsatsen for forebygging har økt, er det på dette området innsatsen må styrkes om epidemien skal bekjempes. UNAIDS viser til at 1/3 av verdens land ikke har beskyttende lovverk mot diskriminering av personer som lever med hiv. Diskrimineringen utgjør en betydelig risiko for at epidemien spres ytterligere. UNAIDS har også arbeidet med å følge opp den politiske erklæringen fra FNs spesialsesjon på hiv og aids i 2006 og 2001. Arbeidet med å oppnå universell tilgang har satt søkelys på svake helsesystemer og kritisk mangel på personell, med behov for å tenke alternative tjenestemodeller og ytterligere involvering av det sivile samfunnet. Prisen på aidsmedisin er nå vesentlig redusert men i mange utviklingsland er det fortsatt begrenset tilgang til de effektive medisinene. Det er nå et betydelig samarbeid med Den globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, samt med det amerikanske PEPFAR-programmet og med Clinton-stiftelsen som på en særlig måte har fokusert på å redusere legemiddelpriser.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 160 mill. kroner.

Post 78 Bidrag til andre FN-organisasjoner mv., kan overføres

Posten omfatter ODA-andelen av kontingenter til FN-organisasjoner og andre multilaterale organisasjoner. I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomité (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til de enkelte organisasjonenes virksomhet registreres som offentlig utviklingshjelp (ODA). For FNs regulære budsjett er ODA-andelen 12 pst., for Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) 15 pst., for FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) 100 pst., for FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 51 pst., for Verdens Helseorganisasjon (WHO) 70 pst.

Den øvrige delen av disse tilskuddene er ført opp under kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

Bevilgningen skal også dekke ODA-andelen av kontingenten til organisasjoner der bidraget forvaltes av andre departementer. Dette gjelder støtten til FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO), Den internasjonale teleunionen (ITU), Verdens postunion (UPU), Verdensorganisasjonen for åndsverkkrett (WIPO) og Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN).

Bevilgningsforslaget dekker også pliktige bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF), Montrealprotokollens Ozonfond og Den internasjonale organisasjon for tropisk tømmer (ITTO), samt frivillige bidrag til klimafondene, andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser.

Den globale miljøfasiliteten GEF

Situasjonsbeskrivelse

Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) ble opprettet for å dekke omforente tilleggskostnader ved å gjennomføre tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor seks hovedområder. Prosjekter under de to største områdene, biologisk mangfold og klima, mottar om lag en tredjedel hver av GEFs midler. UNDP, UNEP og Verdensbanken er hovedgjennomføringsorganer for GEF, men også en rekke andre institusjoner (regionale utviklingsbanker, FAO, UNIDO m.v.) kan utføre prosjektarbeid finansiert av GEF. For perioden 2006 – 2009 utgjør kapitalen i overkant av USD 3 mrd. Etterspørselen etter midler overstiger stadig tilgjengelige ressurser. Arbeidet med reform av prosjektsyklusen er stort sett ferdigstilt og har medført en radikal reduksjon av tidsbruk fra prosjektforslag til oppstart. Den fjerde store evalueringen av GEF startet høsten 2008 og skal ferdigstilles i 2009, slik at resultatene kan brukes i forhandlingene om kapitalpåfylling for perioden 2010-2013, som ble innledet i 2008. En koordinert storsatsing på bekjempelse av landforringelse i Afrika er vedtatt. Likeså skal det satses ekstra på å bistå afrikanske land med bedre utnyttelse av GEF-ressurser. GEF satser i stadig økende grad på en mer programmatisk tilnærming på tvers av flere hovedområder.

En studie i 2004 av lokale fordeler ved GEF-prosjekter fant at det generelt skortet på analyse/vurdering av sosiale aspekter og kvinner som målgruppe, med unntak for prosjekter under hovedområdene biologisk mangfold og landforringelse. Særlig prosjekter under GEFs «flaggskip», «Small Grants Programme» (SGP) er innrettet mot fat-

tige/kvinner i lokalsamfunn (75 pst. av prosjektene), mens slik innretning ikke har vært like tydelig for GEF som helhet. En evalueringsrapport for 22 landstrategier for SGP i 2007 fant at bare en av disse ikke hadde kvinner som prioritert målgruppe. Etter ovennevnte studie i 2004 har det vært en uttalt målsetting å legge større vekt på sosiale forhold, inkludert kvinner som målgruppe. Dette gjelder også de frivillige klimafondene omtalt nedenfor, men her har det ennå ikke vært gjennomført noen evalueringer.

Mål

Bevilgningen brukes til å bidra til dekning av tilleggskostnader ved å gjennomføre tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor hovedområdene:

- Biologisk mangfold.
- Klima.
- Internasjonale vannspørsmål.
- Landforringelse (forørkning og avskoging).
- Beskyttelse av ozonlaget.
- Organiske miljøgifter.

Rapport 2007

Norges bidrag til GEF var i 2007 på 57 mill. kroner, hvorav 77 pst. (43,9 mill. kroner) ble dekket over utviklingsbudsjettet og 23 pst. (13,1 mill. kroner) over kap. 118, post 76. Midlene gis som generelle bidrag til GEFs virksomhet. Den årlige «GEF Performance Report» for 2007 (utarbeidet av det uavhengige evalueringskontoret) bekreftet at en meget høy andel av prosjektene (ca. 75 pst.) anses som tilfredsstillende/vellykkete.

Etterspørselen etter GEF-midler har i flere år betydelig oversteget tilgjengelige midler. FNs høy-nivåpanel tok i 2006 til orde for en betydelig styrking av GEF, noe som blir tema i forhandlingene om kapitalpåfylling for perioden 2010 – 2013. Disse startet høsten 2008 og ventes avsluttet tidlig i 2010.

I 2006 ble et nytt system for ressursallokering med større vekt på resultatoppgjør innført, i første omgang for hovedområdene biologisk mangfold og klima. Systemet er kontroversielt; erfaringene med det skal vurderes høsten 2008 før det eventuelt innføres også for øvrige hovedområder fra 2010. Særlig mindre land har problemer med systemet. Reform av prosjektvirksomheten med sikte på strømlinjeforming og betydelig reduksjon i gjennomsnittlig tid fra prosjektsøknad innsendes og prosjektstart ble gjennomført. Arbeidet med revisjon av de ulike områdestrategier ble ferdigstilt. Arbeidet med en ny strategi for samarbeid med privat sektor ble videreført med bl.a. bevilg-

ning til et eget fond («GEF Earth Fund») med ulike plattformer for slikt samarbeid innenfor hovedområdene klima, biomangfold og internasjonale vannspørsmål.

Frivillige klimafond m.v.

Situasjonsbeskrivelse

Under Klimakonvensjonen er det opprettet to fond som administreres av GEF: MUL-fondet for klimaendringer og Spesialfondet for klimaendringer. Begge har hovedvekt på å bistå utviklingsland med tilpasning til klimaendringer. I tillegg er det opprettet et eget Tilpasningsfond under Kyotoprotokollen, der midlene i hovedsak vil komme fra en avgift på prosjekter under protokollens grønne utviklingsmekanisme (CDM – Clean Development Mechanism). Fondets styre har hatt sine første møter, men det blir neppe operativt før i 2009 eller 2010, da det bl.a. vil ta tid å omsette de inntjente klimavoter slik at midler blir tilgjengelige. Det vil kunne bli aktuelt med frivillige norske bidrag til dette.

MUL-fondet (som skal finansiere klimatiltak i de minst utviklede land) er kommet lengst i sin virksomhet. Etter å ha finansiert utarbeidelse av handlingsplaner for klimatiltak, er en i gang med gjennomføring av de høyest prioriterte av disse. Fondet fylles på i takt med økningen i prosjektaktivitetene og har foreløpig ikke mangel på kapital.

Under Spesialfondet er en også i gang med finansiering av konkrete prosjekter, i hovedsak for tilpasning. Etterspørselen etter midler overstiger klart tilgjengelige ressurser, noe som er i ferd med å bli en politisk belastning i forhold til utviklingslandene i forhandlingene om en ny, omfattende klimaavtale.

De siste vitenskapelige rapporter om klimaendringenes omfang og alvor gjør det ennå mer viktig å bistå de mest sårbare blant utviklingslandene med tilpasning. I tillegg til bidrag til klimafondene, er dette innarbeidet som en sentral del av Regjeringens handlingsplan for miljø i utviklingssamarbeidet. Det tas sikte på fortsatt betydelige norske bidrag til disse fondene i 2009.

Det foregår omfattende klimaarbeid direkte under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen, hvorav det meste må finansieres med frivillige bidrag.

Når det gjelder finansieringssituasjon ble fondene tilført hhv USD 5,5 mill. (MUL-fondet) og USD 16 mill. (SCCF) ved en bidragskonferanse i april 2008. Norge ga da ytterligere 39 mill. kroner til SCCF.

Mål*MUL-fondet:*

- Støtte klimaarbeidsprogram og konkrete tilpasningsprosjekter for de minst utviklede land.

Spesialfondet:

- Finansiering av klimaaktiviteter som er komplementære til GEFs vanlige klimaområde.

Annet:

- Støtte til andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen.

Rapport 2007

I 2007 ble det utbetalt 24 mill. kroner til MUL-fondet og 15 mill. kroner til Spesialfondet. Til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen ble det utbetalt 10 mill. kroner til klimasekretariatet under denne posten.

MUL-fondet:

Ytterligere nasjonale handlingsprogrammer for klimatilpasning ble ferdige i 2007, og de fleste slike ventet ferdigstilt i løpet av 2008. Finansiering av høyt prioriterte konkrete prosjekter er innledet – per utgangen av 2007 hadde 10 land fått godkjent sine høyest prioriterte tilpasningsprosjekter, for implementeringsstart i 2008. Fondet har t.o.m. 2007 mottatt bidrag/tilsagn på ca. USD 173 mill.

Spesialfondet:

Arbeidsprogrammet for fondets områder tilpasning og teknologioverføring er igangsatt med finansiering av de første tilpasningsprosjekter. Prosjektstrømmen under disse områdene har vært så stor at en i slutten av 2007 måtte si stopp for nye prosjekter inntil ytterligere ressurser måtte bli tilgjengelige. Retningslinjer for fondets to øvrige områder – sektorstøtte og økonomisk diversifisering ble operasjonalisert i 2007. Fondet hadde ved utgangen av 2007 mottatt bidrag/tilsagn på ca. USD 74 mill.

Ozonfondet – Montrealprotokollen**Situasjonsbeskrivelse**

Reduksjon av ozonlaget er et globalt problem. Det internasjonale samarbeidet for beskyttelse av ozonlaget startet med Wienkonvensjonen i 1985. To år seinere ble Montrealprotokollen undertegnet. For

første gang hadde en internasjonal avtale som forplikter alle deltakende land til å redusere og etter hvert stanse bruk av ozonreduserende stoffer. Utviklingslandene har 10 års utsettelse for sine utfasingsplaner i forhold til kravene for industri-land.

Montrealprotokollen er utarbeidet i regi av FNs miljøprogram, UNEP. Verdenssamfunnets oppfølging av denne avtalen har medført en rask reduksjon av utslippene, og nå er ca. 95 pst. av de ozonreduserende stoffene som er regulert under Montrealprotokollen fasert ut. Siden ozonreduserende stoffer har lang levetid i atmosfæren, kan det likevel ta tid før ozonlaget er restituert.

Ozonfondet har for perioden 2006-2008 en kapital på USD 470 mill. Forhandlinger om kapitalpåfylling for neste treårsperiode ble avsluttet i november 2008.

Mål

Bevilgningen brukes til å støtte finansiering av utviklingslandenes utfasing av ozonnedbrytende stoffer, inkludert bistand til frivillig raskere utfasing av skadelige stoffer enn det utviklingslandene har forpliktet seg til.

Rapport 2007

Bruken av Ozonfondets midler til støtte for utviklingslandenes fortsatte utfasing av bruk av ozonnedbrytende stoffer er blitt gjennomført etter forutsetningene. Det ble på partsmøtet som markerte protokollens 20-årsjubileum i 2007 fattet beslutning om en raskere utfasing av den største gjenstående gruppe ozonreduserende stoffer (HKFK) for utviklingslandene. Dette vedtaket vil påvirke behovet for finansieringen av den videre utfasingen i utviklingslandene. Videre ble det i 2007 arbeidet med forebygging av ulovlig handel med resterende ozonreduserende stoffer, demonstrasjonsprosjekter om alternativer, ytterligere forskning i destruksjonsteknologier, samt styrking av utviklingslandenes institusjonelle forhold.

Norges bidrag til Ozonfondet i 2007 var 7,6 mill. kroner.

FNs forørkningskonvensjon**Situasjonsbeskrivelse**

Konvensjonen arbeider for å bekjempe forørkning og redusere effekten av tørke i berørte land, særlig i Afrika. Bærekraftig ressursforvaltning er hovedretningen i arbeidet. Norge ratifiserte konvensjonen i 1996 og den trådte i kraft samme år. Norge har alltid vært en støttespiller for konvensjonen og

i tillegg til faste bidrag bidratt med reisestøtte til utviklingslands representanter og til finansiering av spesifikke tiltak.

Konvensjonen fikk i 2007 ny leder for sekretariatet, noe som har gitt konvensjonen et løft. Det ble også vedtatt en strategisk plan for konvensjonen som bidrar til å styrke det strategiske fokuset på arbeidet. Konvensjonen er altså inne i en positiv periode. Klimatilpassing er i økende grad et fokus for konvensjonen.

Mål

Bevilgningen brukes til fast bidrag for konvensjonen.

Rapport 2007

Det norske faste bidraget i 2007 var 376 000 kroner (belastet over kap 170, post 76).

Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO)

Situasjonsbeskrivelse

ITTO ble etablert i 1986 og arbeider for økt internasjonal handel med bærekraftig og lovlig produsert tropisk tømmer, samt bærekraftig forvaltning av tropisk tømmerproduserende skog. En ny avtale er i ferd med å tre i kraft som grunnlaget for ITTO, og Norge har ratifisert den. Med den nye avtalen får ITTO sterkere fokus på utvikling, og dessuten klarere strategisk retning.

Mål

Bevilgningen brukes til fast bidrag til ITTO.

Rapport 2007

Det norske bidraget i 2007 var 142 000 kroner. Norge har tatt initiativ til å utvikle et eget program for klima og skog i ITTO. Programmet er tenkt å bidra til å finansiere tiltak for redusert avskoging i tropisk skog. Et vedtak om dette programmet er ventet på rådsmøtet i 2008.

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser

Situasjonsbeskrivelse

Traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR) ble signert i 2004. Traktaten var et viktig skritt for å sikre bevaring av genetiske ressurser for mat og landbruk, og dannet blant annet et fundament for etableringen av Det globale frøhvelvet på Svalbard.

Norge spilte en aktiv rolle i forhandlingene og bidro med betydelige midler for å få traktaten i havn. FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) er vertskap for Traktatens sekretariat, og på denne bakgrunn ble tidligere bidrag til Traktaten belastet 170.76.

Mål

Bevilgningen skal brukes til frivillig årlig bidrag beregnet etter et gitt byrdefordelingssystem.

Rapport 2007

Det norske bidraget utgjorde i 2007 omkring 300 000 kroner.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 168,22 mill. kroner. Det legges opp til følgende indikative fordeling:

- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FN: 11,9 mill. kroner.
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til ILO: 1,9 mill. kroner.
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til UNIDO: 5,7 mill. kroner.
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FAO: 10,4 mill. kroner.
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til WHO: 13,5 mill. kroner.
- Refusjon av bistandsandeler av regulære bidrag som forvaltes av andre departementer: 6,7 mill. kroner.
- De resterende 118 mill. kroner fordeles på Refusjon av bistandsandeler av regulære bidrag som forvaltes av andre departementer, Norges pliktige bidrag til GEF, Klimafondene og andre klimaaktiviteter, Ozonfondet, Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO), og Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser.

Post 79 Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Junioreksperter er yngre fagfolk som rekrutteres og finansieres fra Norge, og som blir ansatt og forvaltet av den enkelte organisasjon. Siden Norge inngikk de første juniorekspertavtalene i 1961, er noe mer enn 500 junioreksperter stilt til disposisjon for over 20 FN-organisasjoner. Et økende antall stillinger har sine arbeidsoppgaver innenfor områdene likestilling, miljø og klima. Mange junioreksperter er blitt tilbudt stillinger for fortsatt arbeid i FN, og de er et viktig virkemiddel for

rekruttering av nordmenn til høyere stillinger i FN-systemet.

Ordningen med stipend til hospitanter i FN-organisasjoner videreføres i 2009. Erfaringene med denne ordningen er gode, og antallet søknader holder seg konstant. Flere stipendiater søker senere stillinger i FN.

Mål

Bevilgningen vil bli brukt til å:

- Bidra til å styrke utviklingsarbeidet i FN og internasjonale statlige organisasjoner som FN samarbeider med ved å stille norske fagfolk til disposisjon.
- Bidra til at nordmenn kan utgjøre en viktig rekrutteringsbase for ansettelse i internasjonale organisasjoner.
- Finansiere rekruttering av juniorekspertter.
- Finansiere sekondering av erfarne eksperter.
- Finansiere nordmenn i FNs fredskorps (United Nations Volunteers – UNV).
- Finansiere stipend til ulønnede hospitanter i FNs organisasjoner.

Rapport 2007

Norge har inngått avtale om juniorekspertprogrammet med FNs klimasekretariat, der første norske juniorekspert ansettes i løpet av året.

Juniorekspertprogrammet representerte 66 årsverk fordelt totalt på 86 personer, hvorav 67 kvinner og 19 menn, i løpet av året. Dette er en økning på over 50 pst. fra året før. Geografisk fordeling av årsverkene var 27 ved organisasjonenes hovedkontorer, 23 i Afrika, 13 i Asia og 3 i Latin-Amerika.

Sju nordmenn gjorde tjeneste i FNs fredskorps med til sammen seks årsverk. Juniorekspertene og fredskorpsdeltakerne arbeider i det alt vesentlige innenfor områder prioritert av Norge.

Det er en sterkt økende interesse for sekondering av norske eksperter til internasjonale organisasjoner. I løpet av året er seks nordmenn finansiert over posten.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 67 mill. kroner.

Post 81 Tilskudd til internasjonal landbruksutvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

De høye matvareprisene og klimaendring har bidratt til at landbruksforskning rettet mot fattig-

domsreduksjon og bedret matsikkerhet i økende grad er blitt aktualisert. Flesteparten av de fattige i utviklingsland bor på landsbygda. En bedring av deres kår vil i første omgang avhenge av landbruksutvikling og bærekraftig bruk av naturressursene. Gitt kvinners kritiske rolle i matproduksjon, er det en forutsetning for utvikling at kvinner trekkes med i og drar nytte av tiltak på alle nivåer i utviklingsprosessen. Den rådgivende gruppen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR) bidrar med sine 15 forskningssentra til å fremskaffe kunnskap for å redusere fattigdom, fremme vekst i landbruket (inkl. fisk) og beskytte miljøet. Sentrenes virksomhet omfatter alt fra forskning på produksjonsvekster, husdyr, akvakultur og utnyttelse av skogprodukter, til forskning på ressursforvaltning, klimaendring, sårbarhet, rettigheter, politikk og lokale tilpasningsformer. Norske forskere er nå styremedlemmer i seks av de 15 CGIAR sentrene. Disse sitter som styrerepresentanter i sin egen kapasitet.

Det globale fondet for frø mangfold (GCDT), ble etablert i 2004 for å bidra til å bevare plantegenetiske ressurser for fremtidige generasjoner. GCDT ble etablert på initiativ fra FNs ernærings- og landbruksorganisasjon (FAO) og CGIAR, og skal bidra til bedre lagring av frø gjennom å støtte drift av genbanker. Fondet er en uavhengig institusjon som opererer under Traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk. Fondet skal brukes til å forbedre oppbevaringen av frø i utvalgte genbanker, derunder Det globale frøhvelvet på Svalbard.

Biological Innovations for Open Society (BIOS), er et initiativ som har som formål å gjøre biologiske forskningsresultater og metoder mer tilgjengelig for allmennheten. Prosjektet er utviklet i samarbeid med et av instituttene under CGIAR. Norge støttet etableringen av BIOS, med utbetalinger i perioden 2005-2007.

Mål

Bevilgningen kan brukes til å støtte

- Internasjonal forskning innen Den rådgivende gruppen for internasjonal landbruksforskning, CGIAR, for å bidra til fattigdomsreduksjon og å redusere sult gjennom bærekraftig landbruksutvikling, og styrke kvinners innflytelse, ressurstilgang og derigjennom produktivitetspotensiale.

Bevilgningen for 2009 vil spesielt bli brukt til å støtte opp om CGIARs innsats i forhold til:

- Klimaendring og høye matvarepriser.
- Arbeidet for å sikre verdens plante- og dyregenetiske ressurser.

Rapport 2007

2007 har vært et år hvor endring har stått i fokus for CGIAR. Nye ledere har tiltrådt og det har gitt en ny mulighet for fornying og endring. Det er et klart ønske fra CGIARs medlemmer at man trenger en fornying i forhold til mandat, styresett, struktur, finansiering, samarbeid med andre aktører og relevans. CGIAR ønsker å utvikle seg i retning av et mer enhetlig system som kan raskt respondere på utfordringer slik som matvarepriser og klima samtidig som CGIARs kjerneoppgaver ivaretas (f. eks drift av genbankene).

Som et eksempel på hvordan CGIAR bidrar til fattigdomsreduksjon og bekjempelse av sult, kan det nevnes innsatsen i Afghanistan i 2007. Landbruket står for en vesentlig del av folks levebrød og 50 pst. av BNP i Afghanistan. Krig, tørke og mangel på innsatsfaktorer som f.eks. frø skaper problemer for landbruksutvikling og for å etablere reelle alternativer til opiumsdyrking. CGIARs tørrlandssenter i Syria (ICARDA) har levert 3.500 tonn tilpasset hvete frø til Afghanistan og har gitt opplæring slik at bøndene nå dyrker sitt eget frø i samarbeid med private omsetningsledd. Forbedring i forhold til kvalitet og tilgjengelighet av hvetefrø har flerdoblet bøndenes inntekt. ICARDA har også bidratt til å øke bøndenes inntekt på andre områder som for eksempel ved å spre innsatsfaktorer og opplæring i samarbeid med afghanistanske partnere i forhold til mynteproduksjon og medisinsplanter. CGIARs arbeid i Afghanistan bidrar til langsiktig utvikling og redusere bøndenes avhengighet av opiumsproduksjon som hovedinntektskilde og overlevelsesstrategi. Et annet eksempel på viktig arbeid som CGIAR er involvert i er å hindre at en alvorlig sykdom på hvete sprer seg til viktig hveteproduserende områder og dermed bidrar til ytterligere å øke de allerede høye matvareprisene. Det dreier som en type sopp (Ug99) som først ble oppdaget i Uganda i 1999 og som nå truer hveteproduksjonen i en rekke viktige land. Tusenvis av hvete sorter og stammer har blitt testet og 90 pst. av disse er mottakelig for soppsykdommen. Flere CGIAR sentre samarbeider med nasjonale forskningssystemer om å identifisere resistente hvetesorter og spre disse slik at rusten

ikke brer seg og ødelegger verdifulle hveteavlinger. Ug99 har nå spredd seg fra Uganda til Kenya, Etiopia, Yemen, Sudan, og sannsynligvis Iran. Der som CGIAR kan hindre at nye land blir angrepet av denne hvetesoppen vil man kunne bidra til å unngå fremtidige opptøyer rundt stigende matvarepriser. Et annet viktig bidrag til matvarepriskontroll er ris-sentrenes oppdagelse av et risgen som tåler at risen står under vann i lengre tid. Det er beregnet at man går glipp av risavling tilsvarende 5 mrd. kroner årlig pga oversvømmelse. Klimaendring fører til mer ustabil vær som igjen fører til mer oversvømmelse. Denne opptagelsen og spredning av rissorter som tåler å stå under vann i lengre tid øker avlingene og redusere sårbarheten i forhold til klimaendring.

Norge støttet BIOS initiativet med USD 850 000 i 2006. BIOS startet i 2006 kartleggingen av patentering av biologisk materiale, og arbeidet med en database for dette, med tanke på å synliggjøre hva som er tilgjengelig for allmennheten. Norges treårige bidrag 2005-07 hadde til hensikt å bidra til å trekke dette initiativet i gang, med forutsetning at det deretter ville bli videreført med annen finansiering. Medregnet tilskuddet for 2007, har Norge oppfylt sine forpliktelser overfor prosjektet og det foreslås derfor ikke å videreføre støtten i 2008.

Norge besluttet i 2007 å bidra med 49 mill. kroner til Det globale fondet for frø mangfold, hvorav 24,5 mill. kroner ble utbetalt i fjor over kap/post 170.76. Bidraget utløste en tilsvarende sum fra Gates Foundation som hadde satt en motytelse som krav for å bidra til fondet. Den norske bidraget til grunnkapitalen vil dermed utgjøre omlag 100 mill. kroner i 2008. Fondet har hatt en kritisk rolle når det gjelder å skape internasjonal oppmerksomhet og interesse for betydningen av frø mangfold, derunder betydningen av Det globale frøhvelvet på Svalbard. Dette ble åpnet i februar 2008 og anses som en stor suksess i forhold til internasjonalt samarbeid om å bevare biomangfoldet, som landbruksutvikling er helt avhengig av.

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 88 mill. kroner til CGIAR.

Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	728 023	810 000	810 000
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	631 313	783 300	763 300
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	394 483	407 500	462 500
	Sum kap. 171	1 753 820	2 000 800	2 035 800

Utviklingsbankene er viktige finansieringskilder og rådgivere for låntakerlandene, og sentrale aktører i utviklingsdebatten. Som de største finansieringskilder for fattige land er utviklingsbankene viktige kanaler for norsk bistand til økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon i utviklingsland. Den norske samfinansieringsstøtten til Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene brukes strategisk for å påvirke og utvikle bankenes politikk og operasjoner i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer. I vår politikk overfor bankene generelt og spesielt i forbindelse med påfyllingsforhandlingene i utviklingsfondene, har man fra norsk side vært opptatt av at bankene i større grad vektlegger fordelingspolitikk, harmonisering på landnivå, likestilling og anti-korrupsjon. Alle bankene har egne handlingsplaner for likestilling og det arbeides både analytisk og operasjonelt for å integrere likestillingsperspektivet i bankens programmer og prosjekter. Det er imidlertid behov for bedre indikatorer og verktøy for å kunne måle hva som er oppnådd på likestillingsområdet. Demokratisering og større åpenhet er områder Norge vektlegger i sitt arbeid mot bankene. Norge har blant annet vært en pådriver for å styrke afrikanske lands representasjon i Verdensbankens styre. Generelt har arbeidet med å forbedre resultatrapportering vært en sentral oppgave i alle bankene de siste årene, og Norge har bidratt med både med menneskelige og finansielle ressurser til dette arbeidet.

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene kjennetegnes ved mange organisatoriske fel-

lestrekk. Foruten å drive utlånsvirksomhet på svært gunstige markedsvilkår til mellominntektsland har de alle utviklingsfond for utlån og gavebistand til de fattigste landene. Fondene blir regelmessig påfylt etter omfattende forhandlinger om nivå, byrdefordeling og utviklingspolitiske retningslinjer for bruk av midlene. Forhandlingene er også en viktig arena for politikktutforming som legger premisser for bankenes virksomhet. Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) og Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF) gjennomførte påfyllingsforhandlinger i 2007, mens påfylling av Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF) og Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) sluttføres i 2008.

Styret er utviklingsbankenes utøvende myndighet, med ansvar for den løpende virksomhet. Norge representeres i hver bank av et valggruppekontor med utsendinger fra hovedstedene og har stemmevekt etter andel av aksjekapitalen. Dette ledes av Eksekutivdirektør som er valggruppelandenes felles styrerepresentant. Norge deler styreplass og er i valggruppe med bl.a. de andre nordiske land i alle bankene. Felles posisjoner utarbeides gjennom en løpende koordineringsprosess. Det aktive nordiske samarbeidet gir potensielt større gjennomslag og gehør for Norges synspunkter i utviklingsbankene. Norges bidrag til bankene vurderes i forhold til deres effektivitet, bidrag til giverharmonisering og oppnådde resultater.

Tabell 9.6 Fakta om utviklingsbankene

	Verdensbanken	IDB/Latin-Amerika	Afrikabanken	Asiabanken
Etablert	1944	1959	1964	1966
Hovedsete	Washington	Washington	Tunis	Manila
President	Robert B. Zoellick (USA)	Luis Moreno (Colombia)	Donald Kaberuka (Rwanda)	Haruhiko Kuroda (Japan)
Institusjoner	IBRD, IDA, IFC, MIGA, ICSID	OC, FSO, IIC, MIF	AfDB, AfDF, NTF	OCR, AsDF
Antall ansatte	Ca. 10.000	Ca. 1.900	Ca. 1.100	Ca. 2.400
Utlån 2007	USD 24, 7 mrd.	USD 9,6 mrd.	USD 4,9 mrd	USD 10,1 mrd.
Antall medlemsland	185 (IBRD)	47 (OC)- 19 ikke-regionale	77 (AfDB) -24 ikke-regionale	67 (OCR)- 18 ikke-regionale
Norsk årlig bidrag 2007	728 mill.kr (IDA)	3 mill. kr. (IIC)	443 mill. kr. (AfDF)	55 mill. kr. (AsDF)
Norsk andel, % i 2007	IBRD: 0,63 IDA: 1,48	OC 0,17 FSO 0,21	AfDB 1,16 AfDF 4,52	OCR 0,34 AsDF 1,11
Norsk samfinansiering i 2007 ¹	Ca. 340 mill.kr	Ca. 29 mill. kr.	Ca. 15 mill. kr.	Ca. 35 mill. kr.
Valggruppe	Norden, baltiske land	Norden, Spania, Frankrike, Østerrike	Norden, Sveits, India	Norden, Canada, Nederland, Irland

¹ Inkluderer kun samfinansiering over kap. 171.72 Samfinansiering med utviklingsbankene

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verdensbankgruppen består av:

- International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)
- International Development Association (IDA)
- International Finance Corporation (IFC)
- Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)

IBRD gir hovedsaklig lån til mellominntektsland, mens IDA yter gaver og rentefrie lån til fattige land. Per i dag kan 81 land låne fra IDA. 15 land kan låne både fra IDA og IBRD. IFC og MIGA fokuserer på utvikling av privat sektor.

For perioden 2006-2009 er de nordisk-baltiske landene representert i Verdensbankens styre ved en norsk eksekutivdirektør.

Det norske kjernebidrag til Verdensbanken går utelukkende til IDA som påfylles hvert tredje år og det er gjennom disse påfyllingsforhandlingene Verdensbankens politikk overfor de fattigste landene blir utformet.

Robert B. Zoellick ble 1. juli 2007 enstemmig valgt til ny president i Verdensbanken etter Paul

Wolfowitz. Zoellick har arbeidet for å styrke Bankens innsats på seks hovedområder:

1. Afrika sør for Sahara
2. Sårbare stater
3. Arbeidet i mellominntektsland
4. Arbeidet med globale fellesutfordringer som klimaspørsmål, sykdomsspredning
5. Økt innsats i arabiske land
6. Fortsatt stor satsning på kunnskap og læring

Mål

Verdensbankens mandat er fattigdomsbekjempelse gjennom å bidra til bærekraftig økonomisk vekst i utviklingsland ved å bedre investeringsklimaet og ved å bemyndige fattige mennesker.

Rapport 2007

Av Verdensbankens samlede utlån gikk 24 pst. til Afrika sør for Sahara, mens 49 pst. av bistanden fra IDA gikk til denne regionen. 24 pst. av utlånene gikk til prosjekter relatert til FNs tusenårsmål. Offentlig forvaltning og administrasjon var et av områdene som mottok størst andel av Verdensbankens samlede utlån.

I løpet av 2007 styrket Verdensbanken sitt fokus på kvinner og likestilling. Mye av dette skyldtes oppstarten av, den norske initierte handlingsplanen «Gender as Smart Economics». Handlingsplanens hovedmål er å styrke kvinners posisjoner og muligheter på arbeidsmarkedet og finansmarkedet, samt i forhold til land og eiendom. Videre er målsettingen at arbeidet med dette skal integreres i Verdensbankens ordinære operasjoner og så langt ser man tegn til at handlingsplanen genererer økt fokus på kvinne- og likestillings-spørsmål i generelle Verdensbankoperasjoner. For eksempel har handlingsplanen finansiert en studie om landregistrering (som er viktig for å formalisere kvinners rettigheter til land) i Etiopia som ga direkte input til en generell Verdensbankoperasjon. Videre har handlingsplanen generert internasjonal oppmerksomhet om kvinnespørsmål innenfor økonomisektoren gjennom fokuset den fikk på Verdensbankens vårmøte 2007 og i kommunikeet fra G8 toppmøtet samme år. Den største utfordringen ved likestillingsarbeidet i Verdensbanken er å integrere kvinne- og likestillingsspørsmål i bankens generelle arbeid.

Kampen mot korrupsjon og dårlig styresett ble kraftig trappet opp i 2007. Verdensbanken vedtok en ny styresett- og antikorrupsjonsstrategi, og vil styrke sitt samarbeid med myndigheter, sivilt samfunn, privatsektor og andre multilaterale organisasjoner i dette arbeidet.

Energitilgang, fornybar energi og klima har for alvor blitt satt på dagsorden i Verdensbanken. Et nytt, overordnet rammeverk for å øke investeringer på disse tre områdene i utviklingsland har blitt utarbeidet og fått bred støtte blant bankens medlemsland. Planen er blitt fulgt opp på implementeringssiden i 2007. Samtidig har Verdensbanken tatt initiativ til flere nye innovative klimafond, innen bl.a. kjøp og salg av karbonkvoter ved bevaring av skog, og post 2012 karbonsalg innen infrastruktur. I tillegg er det etter brede konsultasjoner med givere, utviklingsland og andre aktører etablert et rammeverk for klimafond (Climate Investment Funds) med vekt på bl.a. ren teknologi/teknologioverføring, tilpasning og fond for å investere i skogtiltak og forhindre avskoging. Mekanismene er tenkt å være så fleksible at de hvis ønskelig kan legges inn under en ny klimaavtale/ finansieringsmekanisme når disse er på plass.

Den årlige rapporten om Verdensbankens utviklingseffektivitet viser tilfredsstillende og forbedret resultater i forhold til tidligere år. Av oppnådde resultater kan nevnes et vannprosjekt i Kambojsja som har gitt 750 000 mennesker i Phnom Penh rent vann, og et grasrotinitiativ i Mali for å bekjempe fattigdom og sult som har gitt 6 000 barn

mulighet til å gå på skole i tillegg til etablering av helsesentre i 19 landsbyer.

Verdensbanken har endret sine interne prosedyrer for å kunne respondere raskere i forhold til å legge til rette for gjenoppbygging etter humanitære kriser og naturkatastrofer, og i samarbeid med FN-systemet. Norge har vært en pådriver for å få Verdensbanken og FN til å arbeide tettere sammen i slike situasjoner.

Forhandlingene om den femtende påfylling av Verdensbankens fond for de fattigste landene IDA 15 ble avsluttet i desember 2007. Etter en inflasjonjustering blir Norges bidrag til IDA på 779 mill. kroner årlig de kommende tre årene, det vil si at realnivået på det norske IDA-bidraget opprettholdes, men Norges relative andel av det totale kjernebidraget reduseres etter å ha økt ved de siste to påfyllingene. Norge understreket i forhandlingene at det er fremdrift i implementeringen av Verdensbankens kondisjonalitetspolitikk, men at det fortsatt gjenstår utfordringer. Resultatet av forhandlingene var blant annet at IDA skal ha fortsatt fokus på Afrika, innsatsen i land som kommer ut av konflikt skal økes og at samarbeidet med FN skal bedres. Det var også enighet om at fordelingen av IDAs ressurser fortsatt skal baseres på landenes reforminnsats og måloppnåelse.

Budsjett 2009

IDA 15 vil dekke perioden 2008-2010. Norge forpliktet seg til et bidrag på 2 337 mill. kroner fordelt på tre år. Anslått norsk årlig bidrag i 2009 er 810 mill. kroner.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Afrikabanken

Situasjonsbeskrivelse

Afrikabanken har som formål å bidra til økonomisk og sosial utvikling i Afrika. Afrikabanken tar mål av seg å bli Afrikas fremste utviklingsinstitusjon, og målbære Afrikas stemme i den internasjonale debatten.

President Donald Kaberuka (Rwanda), valgt i 2005, har i gangsett et større reformarbeid med desentralisering, fokus på resultater og omlegging av prosedyrer og rutiner for å oppnå mer effektiv forvaltning og bedre kvalitetssikring av prosjektene.

Afrikabanken styrker også sitt arbeid med forskning og analyse, og vil i økende grad opptre som samtalepartner og rådgiver for sine regionale medlemsland. Flere viktige, regionale initiativ innen

vann, energi og infrastruktur har sitt sekretariat i banken, og samarbeidet med AU og The New Partnership for Africa's Development (NEPAD) er tett.

Påfyllingsforhandlingene for Afrikafondet for perioden 2008-2010 (AfDF-XI), som pågikk i hele 2007, gav rammene for et nytt strategisk rammeverk. Giverne økte sitt bidrag til Afrikafondet med 43 pst. Norge ga tilsagn om 1,5 mrd. kroner over tre år. Banken vil prioritere infrastruktur, særlig innen vann, transport og energi, godt styresett, privat sektor utvikling og høyere utdanning. Afrika-fondet har også satt av et betydelige midler for å fremme regional integrasjon, og til økt satsing i sårbare stater. Likestilling, miljø og klimahensyn skal innpasses i hele virksomheten. Afrikabanken styrker dette arbeidet ved å opprette en ny enhet for likestilling, miljø og bærekraftig utvikling. Norge har bidratt til at likestilling får et økt fokus og støtter blant annet et eget program for kvinnelige entreprenører. Det er nylig utarbeidet en ny strategi for ren energi og klimatilpasning.

Mål

Afrikabanken vil:

- Bidra til inkluderende vekst og sosial utvikling i Afrika gjennom støtte til godt styresett og privat sektor utvikling infrastruktur, og høyere utdanning og yrkesopplæring.
- Styrke innsatsen i sårbare stater og arbeide for økt regional integrasjon.
- Konsolidere den institusjonelle reformen med økt delegering av myndighet til landkontorene og mer effektiv drift.

Rapport 2007

I 2007 innvilget Afrikabanken nye lån og gaver for om lag 26,5 mrd. kroner, noe som representerer 20 pst. økning fra året før. Norsk støtte til Afrikafondet i 2007 beløp seg til 443 mrd. kroner.

Bortimot tre fjerdedeler gikk til infrastrukturprosjekter innen energi, transport, vann og sanitær, samt kommunikasjon. Det var også en markant økning i utlån til privat sektor i 2007. Porteføljen ble mer enn tredoblet fra 2006.

Gjennomsnittelig BNP vekst i Afrika var på hele 5,7 pst. i 2007. Dette er videreføring av en positiv trend som har vart i flere år. Dette skyldes blant annet høye råvarepriser, omfattende gjeldsslette som Afrikabanken har bidradd til sammen med det internasjonale samfunnet, samt økt stabilitet i regionen. Afrika er likevel langt unna å oppnå tusenårs-målene, og sliter med et stort fattigdomsproblem.

I 2007 la Afrikabanken frem en resultatrapport for treårsperioden 2005-2007 som viser at rundt 10

millioner afrikanske bønder har nytt godt av Afrika-bankens programmer for bedre infrastuktur, herunder vei- og vanningsanlegg, bedre innsatsfaktorer og opplæring. Rundt 700 000 husholdninger har fått tilgang til elektrisitet og 1,6 millioner fikk bedre tilgang til vann og sanitæranlegg i den samme perioden. Afrikabanken har også bidradd til bygging og rehabilitering av en rekke skoler og helsestasjoner.

Afrikabanken støttet i 2007 tiltak for godt styresett og korrupsjonsbekjempelse i mer enn 25 medlemsland, med særlig vekt på økonomiforvaltning og revisjon. Afrikabanken samarbeider med NEPAD om African Peer Review Mechanisme (APRM). Norge har gitt direkte støtte til innovative anti-korrupsjonstiltak i en rekke land gjennom et nordisk styresettfond forvaltet av Afrikabanken.

Asiabanken

Situasjonsbeskrivelse

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) består av banken og Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF), samlet omtalt som Asiabankgruppen.

Asiabanken er inne i en moderniseringsprosess. Bankens låneinstrumenter har blitt effektivisert og utlånene har økt markant de siste årene. Bankens president, Haruhiko Kuroda, fortsatte strategiarbeidet i 2007. Den mellomlange strategien for perioden 2006-08 hadde som mål å bidra til mer fokusering av bankens operasjoner i retning av infrastruktur, miljø og regionalt samarbeid. Asiabanken må, ifølge en panelrapport, forandre seg radikalt for å tilpasse seg de enorme endringene i Asia. Rapportens anbefalinger var et viktig utgangspunkt for den nye langsiktige strategien til Asiabanken for perioden 2008-20. Strategi 2020 har som mål å fokusere bankens aktiviteter ytterligere, på inkluderende vekst, miljø og klimaspørsmål, og regionalt samarbeid.

Påfyllingsforhandlingene om Asiafondet for perioden 2009-12 (AsDF X) ble innledet i september 2007 og avsluttet i mai 2008. Forutsatt Stortingets godkjenning, vil Norges andel av påfyllingen utgjøre ca 240 mill. kroner over en fireårsperiode.

Mål

Asiabankens mål og prioriteringer er å:

- Styrke innsatsen og fattigdomsrettingen innen de tre kjerneområdene inkluderende økonomisk vekst, miljømessig bærekraftig utvikling og regional integrasjon.
- Integrere privat sektorutvikling, godt styresett og kapasitetsbygging, likestillingshensyn, kunnskapsutvikling og partnerskap i bankens virksomhet.

- Fortsette arbeidet med å modernisere personalforvaltningen og øke resultatfokuset, desentralisere ressurser og myndighet til landkontorene og være mer åpen og aktiv på landnivå.

Rapport 2007

Asiabankens analyser av situasjonen i Asia viser at gapet mellom fattige og rike er økende. I forbindelse med utarbeidelsen av den nye langtidsstrategien, har det vært en bred dialog mellom Asiabanken og medlemslandene om begrepet «inkluderende vekst». Banken slår fast at bærekraftig vekst må være basert på bred deltakelse og inkludering av sårbare grupper. Banken lanserte i 2007 en handlingsplan for å styrke likestillingsperspektivet i sine operasjoner. 31 pst. av Asiabankens prosjekter hadde integrert dette perspektivet i 2007.

Banken arbeider med å integrere klimahensyn, inkludert tilpasning, i alle sine operasjoner. Det er opprettet nye fond for ren energi og klima for å øke innsatsen på disse områdene. Norge sluttet seg til Asiabankens fond for renere energi i 2007.

Både i Mekong-regionen og i Sentral-Asia har Asiabankens innsats i regionale prosjekter i transportsektoren ført til økt samarbeid over landegrensene. Banken styrket dette arbeidet i 2007.

Fondet yter gaver og myke lån til de fattigste landene i Asia. Norge har i forhandlingene bl.a. jobbet for at fondets fattigdomsorientering styrkes og at banken bedre integrerer likestillingshensyn i sine operasjoner. Et rammeverk for resultatstyringen av Asiafondet ble utarbeidet, og dette plasserer banken i front blant de multilaterale finansinstitusjonene på dette området, men fortsatt gjenstår tiltak for å modernisere personalforvaltningen. Bankens fordelingsmekanisme ble i løpet av forhandlingene justert til å tilgodese de fattigste landene mest. Land i postkonflikt, som Afghanistan, får en separat tildeling.

Den interamerikanske utviklingsbank, IDB

Situasjonsbeskrivelse

Den inter-amerikanske utviklingsbanken er den største multilaterale långiveren i Latin-Amerika. Bankens fond for de fattigste medlemslandene (FSO), gir billige lån og gaver til Bolivia, Guyana, Haiti, Honduras og Nicaragua. Fondets kapital er imidlertid i ferd med å tømmes, fordi det ikke ble gitt noen kompensasjon for gjeldssletten innvilget i etterkant av det internasjonale gjeldssletteinitiativet, MDRI.

IDB er inne i en treårig endringsprosess som avsluttes i 2009. Omorganiseringen innebærer større vekt på resultater, økt fleksibilitet og styr-

king av banken på landnivå. Tilpasning til internasjonale prosesser og harmonisering med andre givere står også sentralt.

Det er for tiden stor etterspørsel etter bankens lån og assistanse, og bankens kapitalgrunnlag begrenser aktiviteten. Kina er i forhandlinger om medlemskap i banken.

Mål

Den inter-amerikanske utviklingsbankens overordnede mål er å bidra til bærekraftig økonomisk vekst og redusere fattigdom og sosial ulikhet i Latin-Amerika og Karibia, med fokus på 4 hovedinnsatsområder:

- Fremme konkurranseevne.
- Modernisering av staten gjennom mer åpne og effektive offentlige institusjoner.
- Investering i sosiale programmer, økonomiske aktiviteter og infrastruktur for å utvide den fattige majoritet sine muligheter.
- Regional integrasjon og samarbeid med utvikling av større fellesmarkeder.

Rapport 2007

Økonomisk veksten i regionen var i 2007 gjennomsnittlig på 5,6 pst., og over 4 pst. for fjerde år på rad. Fattigdomsraten falt til 35,1 pst., fra 36,5 pst. i 2006. Ekstrem fattigdom ble redusert fra 13,4 pst. til 12,7 pst. Tusenårs målet om å halvere ekstrem fattigdom fra 1990-nivået er innen rekkevidde for de fleste av regionens land. Ulikheten fortsetter å være en av de største utfordringene.

Regionen sliter med sin globale konkurranseevne, og det er store ulikheter mellom land. Banken samarbeider med Harvard universitetet og regionale forskningsinstitusjoner for å finne ut mer om hva som begrenser økonomisk vekst. En stor del av låneporteføljen går til tiltak for å forbedre investeringsklima, øke tilgangen for privat sektor til finansiering, styrking av institusjoner osv.

Om lag en tredjedel av utlån går til sosial sektor, og det legges vekt på innovative tiltak. En nysatsing er det såkalte «Opportunities for the Majority», der en forsøker å engasjere de fattigste i produktivt arbeid, i nært samarbeid med privat sektor. Vellykkede prosjekter vil kunne bli utvidet til stor skala.

Innenfor regional integrasjon og initiativer for økt handel er IDB spesielt aktiv som teknisk rådgiver, bl.a. i forbindelse med «Aid for Trade». Det søramerikanske frihandelsområdet MERCOSUR gjorde viktige framskritt i løpet av 2007, med teknisk og finansiell støtte fra IDB.

Gjennom samfinansiering støtter Norge sosial inkludering og utsatte grupper som urfolk og afrolatinere, likestilling, og anti-korrupsjon.

Innskudd i Nordisk utviklingsfond (NDF)

Situasjonsbeskrivelse

Etter at forhandlingene om den femte kapitalpåfylling brøt sammen i 2005, konkluderte de nordiske utviklingsministrene med at NDFs aktiviteter skulle avvikles. Det var enighet om at dette måtte skje på en ryddig og transparent måte og at NDF skulle overholde alle allerede inngåtte økonomiske og andre forpliktelser. Det ble gjennomført en ekstern studie om hvordan man på best mulig måte kunne ivareta implementeringen av pågående prosjekter og de ansattes interesser i en avviklingsperiode som ble stipulert til 3-4 år. En nordmann overtok som administrerende direktør for NDF fra og med november 2006. På bakgrunn av den ovennevnte studie ble det utarbeidet en arbeidsbeskrivelse for den nye direktøren som gikk ut på at inngåtte forpliktelser skulle gjennomføres etter samme standard som tidligere samtidig som det skulle arbeides for å identifisere hvilke konkrete tiltak som vil danne det beste grunnlag for en eventuell avvikling av NDF. I overensstemmelse med vedtektene (§10) vil styret legge frem de forslag man kommer frem til for Nordisk Ministerråd til beslutning.

Mål

NDFs overordnede mål er å fremme økonomisk og sosial utvikling i utviklingsland.

Rapport 2007

I 2007 har administrasjonen lagt stor vekt på å sikre implementeringen av NDFs gjenværende prosjektportefølje. 13 prosjekter ble avsluttet i løpet av året og 56 prosjekter er fortsatt aktive. Arbeidet med å finne praktiske løsninger i forhold til en mulig avvikling foregår parallelt med implementeringen av prosjektporteføljen.

Det ble ikke igangsatt nye prosjekter i 2007, men det ble undertegnet tre tilleggs lån til en samlet verdi av EUR 3,5 mill. Utbetalingene i 2007 var totalt EUR 76,5 mill. I 2007 innbetalte Norge 60,2 mill. kroner under tredje og fjerde kapitalpåfylling til NDF.

Utredninger om ulike alternativ for bruken av NDFs kapital og tilbakebetalingene fra låntakerlandene ble videreført i 2007. Styret har bestilt en studie som skal vurdere fordeler og ulemper ved å kanalisere tilbakebetalingene gjennom henholds-

vis Verdensbanken eller en nordisk forvaltningsmodell. Rapporten skal foreligge i juni 2008 og styret vil deretter gi sin anbefaling til Nordisk Ministerråd. Tidsrammen for en eventuell avvikling vil være avhengig av hvilken løsning Nordisk Ministerråd velger.

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) har de fattigste befolkningsgruppene på landsbygda som sin målgruppe og arbeider for øke deres inntekter og matsikkerhet. IFAD gir lån både til mellominntekts- og lavinntektsland. Rundt 40 pst. av porteføljen er i Afrika sør for Sahara.

IFAD lånefinansierer små og innovative prosjekter på konsesjonelle vilkår, ofte sammen med andre bilaterale og multilaterale givere. Meningen er å teste ut modeller som andre givere og myndigheter kan kopiere og oppskalere hvis de er vellykket.

IFAD bidrar aktivt i det internasjonale arbeidet med å finne løsninger på krisen som følge av de høye matvareprisene, med et særlig fokus på småbønder i utviklingsland.

I 2008 ble forhandlinger om den åttende påfylling i IFAD påbegynt og skal etter planen sluttføres i løpet av året.

Mål

IFAD vil bidra til at de fattige på landsbygda har kompetanse og er organisert for å få tilgang til og kunne nyttiggjøre seg:

- Naturressurser, særlig land og vann, og mer effektiv teknologi.
- Variert tilbud av finansielle tjenester og åpne og rettferdige markeder for innsatsfaktorer og jordbruksprodukter.
- Alternative inntektsmuligheter og bedriftsutvikling.
- Deltakelse i lokal og nasjonal politikkutforming.

Rapport 2007

IFAD nådde i 2007 et volum på sitt program på nesten 600 mill. USD og var aktive i 80 land. 35 nye prosjekter og programmer ble godkjent for finansiering i løpet av året.

I løpet av 2007 har IFAD arbeidet med å styrke sivilsamfunn og jordbruksorganisasjoner til å bedre å ivareta sine interesser. En rekke prosjekter har gitt bedre adgang til mikrofinans og mer lønnsom jordbruksproduksjon ved overgang til nye og

mer lønnsomme produkter. IFAD har blant annet støttet prosjekter for utvikling av små bedrifter, skogplanting, irrigasjon, fiskeriforvaltning, forvaltning og vedlikehold av lokal infrastruktur og markedsutvikling

En særlig målgruppe er kvinner og urbefolkningsgrupper. IFAD forvalter et eget fond, støttet av Norge, hvor urbefolkningsgrupper kan få finansiert prosjekter de selv har utviklet.

Når det gjelder policy utvikling har IFAD startet et arbeid med å utrede hvordan fattige småbønder må tilpasse seg klimaendringene og hvordan de kan bidra til utslippsreduksjon av klimagasser. Det arbeides også med landspørsmål sett fra de fattigstes ståsted, utvikling av bondeorganisasjoner og urbefolkningsproblemer.

På det institusjonelle plan har IFAD fortsatt sin reformprosess for å bli mer resultatorientert og bedre til å bidra med erfaringer fra prosjektnivå inn i nasjonal og internasjonal politikkutforming.

Budsjett 2009

På bakgrunn av ovenstående foreslås det for 2009 bevilget 763,3 mill. kroner, fordelt som følger;

- Det afrikanske utviklingsfond (AfDF), 500 mill. kroner.
- Det asiatiske utviklingsfond (AsDF), 60 mill. kroner.
- Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD), 70 mill. kroner.
- Nordisk utviklingsfond (NDF), 133,3 mill. kroner.

Post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I tillegg til den generelle støtten til utviklingsbankene bidrar Norge med øremerkede midler på prioriterte politikkområdet gjennom ulike fond som finansierer både utredningstiltak og innovative operasjonelle aktiviteter. Verdensbanken er blant annet den største finansieringskilden for utdanning i utviklingsland, og banken bidrar aktivt til å nå tusenårsålet om utdanning for alle, og er blitt en viktig samarbeidspartner og kanal for norsk støtte gjennom initiativet Fast Track Initiative (FTI). Verdensbanken er også en svært viktig aktør og finansieringskilde i kampen mot hiv og aids. I tillegg er Verdensbanken en viktig kanal for støtte til andre globale initiativ på bl.a. helse og handelsrettet utviklingssamarbeid.

Institusjonen har også fått en viktigere rolle innen fredsbygging de senere år. Økt fokus på politiske faktorer, institusjonsbygging og godt styre-

sett har vært viktig i bankens arbeid i land rammet av voldelig konflikt.

For å styrke bankens innsats på områder som er prioritert fra norsk side sekunderer Norge spesialister til Verdensbanken .

Mål

Bevilgningen skal brukes til å:

- Påvirke og utvikle utviklingsbankenes politikk og å styrke institusjonenes virksomhet i partnerlandene i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer.
- Styrke utviklingsbankenes arbeid med fredsbygging, menneskerettigheter, kvinner og likestilling, miljø og klima, inkl. skog, godt styresett og antikorrupsjon, og olje og energi, sistnevnte med spesiell vekt på fornybar og ren energi.
- Styrke samarbeidet på tvers mellom ulike avdelinger, utviklingsbankene seg imellom og med FN-systemet og andre institusjoner og fagmiljøer.
- Styrke Verdensbankenes arbeid med handel og næringsutvikling.
- Styrke Verdensbankens arbeid med utdanning for å nå tusenårsålene om utdanning for alle innen år 2015, med vekt på jenters utdanning på alle nivå og arbeidet i den internasjonale kampen mot hiv og aids.

Rapport 2007

Norge har arbeidet for å sette menneskerettigheter høyere opp på agendaen i Verdensbanken. Støtten til Fondet for sosial inkludering i IDB har bidratt til et større fokus på ekskluderte grupper i planlegging og gjennomføring av bankfinansierte prosjekter og programmer. Perspektivet er integrert i bankens analyse og vurderingsverktøy.

Norge har i mange år bidratt med støtte til Verdensbankens program for antikorrupsjon og godt styresett. Dette har bidratt til at disse spørsmålene nå står sentralt på Verdensbankens dagsorden. Norge har i dialog med banken videreført støtten i et overordnet tematisk fond for godt styresett og finansforvaltning som bistår partnerlandene med reform av offentlig sektor med særlig fokus på korrupsjonsbekjempelse.

Norge og de nordiske land finansierer et fond for innovative tiltak for godt styresett og anti-korrupsjon i Afrikabanken. Fondet har blant annet bidratt til å støtte det Pan-afrikanske parlamentets kontrollfunksjoner, konflikthåndtering basert på afrikanske tradisjoner og systemer gjennom afrikanske frivillige organisasjoner, oppfølging av NEPADs African Peer Review Mechanism, tiltak

mot hvitvasking i Vest-Afrika, Rwandas MR-kommisjon, flere opplærings tiltak osv. En handlingsplan for Asiabankens arbeid med styresett og anti-korrupsjon ble lansert i 2006 og Asiabankens flergiverfond innen godt styresett har bidratt til oppfølging av planen. Norge har støttet utplassering av styresettsekspert på bankens landkontorer gjennom fondet.

Etter norsk press presenterte Verdensbanken i 2006 en ny handlingsplan for likestilling som tar for seg styrking av kvinners økonomiske deltakelse og deres deltakelse i arbeidslivet. Fra norsk side har en støttet arbeidet med planen finansielt og implementeringen av handlingsplanen startet i januar 2007. Planen har en tidsramme på fire år. Flergiverfondet for likestilling i Asiabanken har vært viktig for å fremme kvinner og likestilling i bankens operasjoner, og integreringen av likestillingsperspektivet i landprogrammer og låneportefølje har økt til 31 pst. i 2007. Støtte til likestillingsarbeidet i IDB har ført til at institusjonen har fått sin første handlingsplan for likestilling. Det rapporteres om økende antall kvinner i det politiske liv i regionen og etterspørsel etter opplæring og finansiering av videreføring gjennom lokale organisasjoner. Gjennom Afrikabanken støtter Norge et prosjekt for kvinnelige småentreprenører.

Fondet for miljø og sosial utvikling (TFESSD) i Verdensbanken har bidratt til økt fokus på en helhetlig bærekraftig utviklingspolitikk både i banken og i mottakerlandene, særlig gjennom integrasjon av spørsmål knyttet til sosial utvikling og beskyttelse, fattigdomsanalyser og miljø. Fondet dekker et vidt spekter av aktiviteter fra utvikling av verktøy for å foreta nasjonale miljøanalyser til tiltak som sikrer de fattiges bruks- og eiendomsrett til land, og utvikling av analyseverktøyet Poverty and Social Impact Analysis (PSIA). Norge bidro i 2007 med ca. 100 mill. kroner til TFESSD. En større evaluering av fondet konkluderte at påvirkningsarbeidet gjennom politikk, dialog, og øremerking av penger har lyktes. Kunnskap og kontinuitet har bidratt til det. Et forbehold er at med et svært bredt mål for fondet, prioriteringer som skifter årlig og bred spredning i prosjektene, er det vanskelig å måle fondets konkrete resultater over lang tid. Flergiverfondet for miljø og fattigdom i Asiabanken har som målsetning å integrere miljø og fattigdom i bankens operasjoner. Fondet bidrar til økt samarbeid mellom Asiabanken og relevante internasjonale organisasjoner innen fattigdoms- og miljøfeltet.

I tråd med AsDBs nye strategi for samfinansiering, og med blant annet norsk støtte, opprettet banken i 2007 en flergiverfasilitet for vannspørsmål. Målsettingen er å bidra til å gi 200 millioner

mennesker i Asia rent vann og tilfredsstillende sanitær innen 2010. Bedre irrigasjon og flomvern er også prioriterte mål. Norge støtter Afrikabankens arbeid innen vann og sanitær, både gjennom Rural Water Supply and Sanitation Initiative (RWSSI) og Africa Water Facility (AWF). Målsettingen med RWSSI er å øke andelen av befolkningen med tilgang til rent vann og sanitærtjenester til 80 pst. innen 2015 – fra under halvparten i dag. AWF arbeider mer overordnet med vannressursforvaltning, planlegging, informasjon og resursmobilisering, støttes direkte og gjennom sekondering av en norsk vannekspert.

Det norske fondet for næringsutvikling og infrastruktur i Verdensbanken har støttet innovative tiltak som mikrokreditt til afghanske kvinner, og tilrettelegging for investeringer og næringsutvikling i sårbare stater og i post-konfliktland. Fondet har i flere år støttet aktiviteter knyttet til ren energi og olje, og bedre forvaltning og bærekraftig bruk av olje- og gassressurser. I oktober 2006 ble det etablert et eget vindu for oljesamarbeidet som er en del av Olje for Utvikling satsingen. I 2007 har dette arbeidet kommet i gang, med vekt på ressursforvaltning, inntektsforvaltning og miljøvern knyttet til olje og gassutvikling, i land i Afrika. I tillegg gis det støtte til utvikling av lokalsamfunn i tilknytning til utvinningsområder. Norge støtter også det internasjonale partnerskapet og kunnskapsbasen (CGAP) som samler og videreformidler erfaringer innen mikrofinans, for best mulig utvikling av finansielle tjenester til fattige. Norge støtter Asiabankens fasilitet for renere energi, med formål å øke satsningen på ren energi og energieffektivisering i Asia. Denne ble opprettet i 2007.

Så langt har 32 land fått godkjent sine planer innenfor Education for All Fast Track Initiative (EFA- FTI) og 23 land har fått fordelt ca. 800 mill. USD i støtte til sine utdanningssektorprogrammer. I alle de 32 FTI land rapporteres det om fremgang i forhold til antall barn som starter grunnskolen. I 2005 var 60 millioner barn i skole i de 32 FTI landene. Dette er en økning på 12 millioner barn siden 2000 og som tilsvarer en økning på 26 pst. i løpet av fem år. Flesteparten av landene som har eller mottar støtte gjennom det katalytiske fondet vurderes nå å kunne oppnå full skoledekning for alle seksårige barn innen 2010. Antall jenter i skolen øker også i de fleste FTI land. Tre land (blant flere) som ikke hadde oppnådd lik skoledekning for gutter og jenter i år 2000 har nå innfridd dette målet. Yemen har mottatt støtte fra FTI og har mellom 1997 og 2004 hatt en økning på 12 pst. flere jenter i skolen hvert år mellom 2007 og 2004 og har bla. ansatt flere kvinnelige lærere, bygget og utstyrt 110 skoler og lært opp 14 000 lærere. I

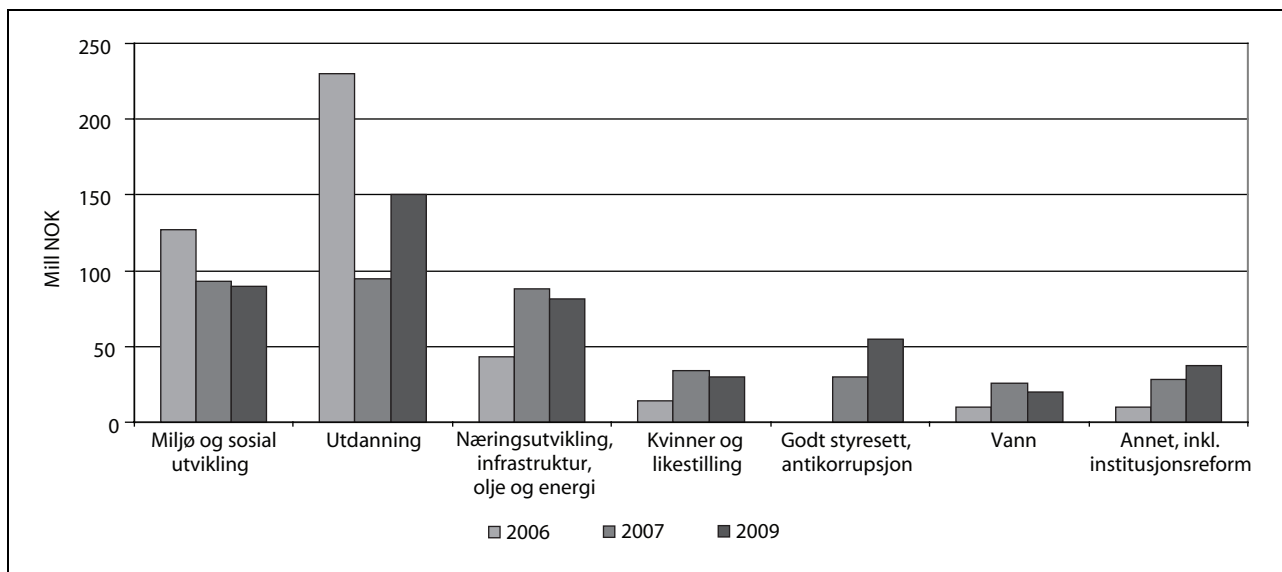
Gambia har FTI støtte bl.a. bidratt til å få lærere til å ta stillinger på landsbygda samt til at barn i Madrassa skoler og på vanlige offentlige skoler får samme kvalitetsutdanning gjennom bl.a. nye harmoniserte og reviderte lærerplaner. For de land som ikke har en sektorplan av god kvalitet, er det blitt etablert et eget fond for å gjennomføre analytisk arbeid og kapasitetsbygging. 60 land har mottatt slik støtte hvor 14,7 mill. USD er utbetalt frem til nå.

Norwegian Post Primary Education Fund (NPEF) ble lansert under en konferanse i Oslo høsten 2006. Konferansen viste at det er stor interesse for dette tema, ikke minst hos afrikanske utdanningsmyndigheter. Også flere andre givere til stede på konferansen har vist interesse for å knytte seg til fondet. Dette fondet er derfor i ferd med å bli integrert i Education Program Development Fund innen rammen av FTI. Samlet støtte til utdanning gjennom Verdensbanken var 95 mill. kroner i 2007.

Det norske fondet for hiv og aids i Afrika har bidratt til at Verdensbanken har økt sin årlige støtte til hiv og aids. Fra norsk side er det viktig å støtte opp strategisk om spørsmål som internt i banken og i dialogen med mottakerlandene kan oppfattes som kontroversielle. Dette kan være spørsmål som reproduktiv helse og homoseksuelle relasjoner. Gjennom støtte til ulike studier har det vært mulig å sette disse tema på dagsorden. Fondet har gitt Verdensbanken mulighet til å styrke arbeidet på Afrikas Horn og til å oppdatere den regionale hiv og aids strategien for Afrika.

Støtte til Verdensbankens arbeid med postkonflikt og fond for konfliktrammede land bidro både til økt samarbeid med FN organisasjonene og til økt kapasitet og kompetanse i banken. Blant annet gjøres det nå felles behovsvurderinger med FN systemet etter naturkatastrofer og i land som kommer ut av konflikt.

Fordelingen av samfinansiering fordelt på tema fremgår av diagrammet nedenfor.

Figur 9.3 Tematisk fordeling 2007 og plantall 2009

Budsjett 2009

For 2009 foreslås bevilget 462,5 mill. kroner.

Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

Handlingsplanen om gjeldslette for utvikling er retningsgivende for norsk gjeldspolitik. Gjeldsplanen legger opp til at Norge skal lede an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldssletting, ved å være en sterk støttespiller for multilaterale gjeldssletteordninger

og gjennom gjeldspolitisk nytenkning. Planen har ulike finansieringsløsninger for ulike typer gjeld:

Norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner forutsetter budsjettbevilgning. Dette gjelder blant annet bidrag til gjeldsslettingsinitiativet for de fattigste og mest gjeldstyngede landene (Heavily Indebted Poor Country Initiative; HIPC) og deltakelse i initiativet for sletting av de fattigste landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner (Multilateral Debt Relief Initiative; MDRI). Innenfor gjeldsplanens ramme på 3,173 mrd. kroner kan bilateral gjeldssletting derimot skje uten bevilgning, såfremt de aktuelle landene og fordringene

Boks 9.6 Bilateral gjeldssletting holdes utenfor bistandsbudsjettet

Norsk bilateral gjeldssletting kommer i tillegg til annen bistand. Siden gjeldssletting finansiert over gjeldsplanens ramme ikke bevilges over bistandsbudsjettet og også forutsettes å være addisjonell til Norges øvrige bistand, blir den heller ikke rapportert som bistand (til OECDs utviklingskomité (DAC)). Norge er det eneste kreditorlandet i OECD som følger dette prinsippet om addisjonalitet. Dette har gitt Norge stadig økende positiv oppmerksomhet i den internasjonale gjeldsbevegelsen, som nå holder fram Norge som et eksempel til etterfølgelse. Det er all grunn til å videreføre dette viktige prinsippet i norsk gjeldspolitik.

er omfattet av rammen. Gjeldsplanrammen omfatter 21 utviklingsland.

Bevilgningen skal gå til gjeldslettetiltak, betalingsbalansstøtte, kapasitetsbygging og fremme av gjeldspolitisk nytenkning i regi av, eller i samarbeid med, Verdensbanken, IMF, FN, regionale utviklingsbanker, andre utviklingsrelaterede organisasjoner eller andre kreditorland. Bevilgningen dekker også finansieringsbehov ved oppfølging av avtaler med utviklingsland inngått i Parisklubben eller annen sletting av utviklingslands statsgjeld til Norge, i den grad dette ikke kan gjennomføres uten bevilgning over gjeldsplanens ramme.

Norge arbeider for at gjeldsbyrden til de fattigste og mest gjeldstyngede land skal bringes ned på et håndterbart nivå og at frigjorte betalingsforpliktelse omdisponeres til utviklingsfremmende og fattigdomsreducerende tiltak. For de fattigste, mest gjeldsrammede landene tilsier dette sletting av både den bilaterale gjelden, landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner og landenes gjeld til private kreditorer.

Norges fordringer overfor utviklingsland og antall land Norge har fordringer på er nedadgående. Dette skjer i takt med den internasjonale gjeldsslettingen for de fattigste og mest gjeldstyngede land under HIPC-initiativet, og ved ensidige norske gjeldslettetiltak. Ved utgangen av 2007 hadde Norge ettergitt til sammen 1,994 mrd. kroner av utviklingslandenes bilaterale gjeld til Norge, hvorav 1,659 mrd. kroner er belastet gjeldsplanens ramme og 336 mill. kroner er avskrevet mot GIEKs (Garanti-instituttet for eksportkreditt) landspesifikke tapsavsetninger. Innenfor rammen gjenstår dermed 1,515 mrd. kroner, som kan slettes uten bevilgning.

Post 70 Gjeldsslette, betalingsbalansstøtte og kapasitetsbygging, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Tabell 9.7 Norges avtaleregulerte fordringer på utviklingsland per 31. mars 2008 (eksklusive morarenter)

	Land	Mill. kroner
1	Pakistan	192
2	Elfenbenskysten	166
3	Sudan	127
4	Den demokratiske republikken Kongo	109
5	Guinea Conakry	90
6	Serbia	70
7	Liberia	63
8	Indonesia	63
9	Egypt	41
10	Kroatia	33
11	Gambia	11
12	Jamaica	2
	Totalt	967

Tabellen viser Norges fordringer overfor alle de utviklingsland som vi har gjeldende bilaterale gjeldsavtaler med, som oppfølging av avtaler inngått i Parisklubben. Norges fordringer på Pakistan, Indonesia og Kroatia er ikke omfattet av Gjeldsplanen. Overfor enkelte utviklingsland har Norge også misligholdte fordringer som ikke er avtaleregulert. Pålydende verdi av disse fordringene er ca. 600 mill. kroner.

Det er viktig å sikre at gjeldssletting gir varige resultater og at nye gjeldsproblemer ikke oppstår. Støtte til gjeldshåndtering og tiltak for å sikre ansvarlig lånegivning er derfor viktige, og, komplementære tiltak til ordinær gjeldssletting.

Et annet problem som har oppstått i kjølvannet av internasjonal gjeldssletting er aktiviteten til såkalte gribbefond. Land som får en bærekraftig gjeldssituasjon etter gjeldssletting vil få økt kredittverdighet. Dette fører til at gjenstående gjeld vurderes som mer verdt. Aggressive private fondsforvaltere opererer derfor i kjølvannet av internasjonal gjeldssletting. Disse kalles gribbefond og er med på å true fattiges lands mulighet for utvikling og redusere effekten av gjeldssletting som er foretatt. Støtte til oppkjøp av fattige lands gjeld til pri-

Boks 9.7 Parisklubben

Sammen med 17 andre OECD-land og Russland deltar Norge i Parisklubben, et forum av kreditorland – og en de facto internasjonal organisasjon – som forhandler kollektivt med skyldnerland som har problemer med å betjene sin langsiktige stat-til-stat gjeld. For Norge omfatter dette i all hovedsak fordringer som springer ut av eksportkredittgarantier stilt av GIEK. Multilaterale rammeavtaler i Parisklubben omsettes i bilaterale gjeldsavtaler, med likelydende forpliktelser. Gjeldsavtaler om ordinære betalingsutsettelse, som normalt ikke innebærer noe tap, håndteres uten budsjettbevilgning. Gjeldsreduksjonsavtaler med land som omfattes av gjeldsplanens ramme belastes rammen, dvs. også uten bevilgning. Behovet for bevilgning oppstår kun i den grad Norge måtte forplikte seg til gjeldsreduksjon overfor land eller fordringstyper som ikke omfattes av gjeldsplanens ramme. I Parisklubben arbeider Norge for at alle kreditorland innvilger HIPC-landene 100 pst. gjeldsettergivelse. Et fåtall kreditorland begrenser i noen tilfeller fortsatt gjeldsslettingen til 90 pst.

vate kreditorer til betydelig rabatt og påfølgende sletting av gjelden, er derfor viktige virkemidler Norge bidrar til.

Gjeldsavdelingen i Verdensbanken er en helt sentral premissleverandør på gjeldsområdet. Det er derfor strategisk viktig at Norge viderefører sitt samarbeid med denne avdelingen, herunder gjennom samfinansiering av aktiviteter og studier som ellers ikke ville ha blitt gjennomført.

Mål

- Oppfylle Norges forpliktelser i forhold til multilaterale gjeldsoperasjoner og finansieringsmekanismer.
- Prioritere gjeldsslette for land etter krig, konflikt og katastrofer.
- Styrke fattige lands kapasitet til effektiv og ansvarlig administrasjon av gjeld, betalingsbalanse og valuta.
- Samarbeide strategisk med Verdensbanken for å drive den gjeldspolitiske agenda fremover.

Bevilgningen kan bl.a. brukes til:

- Bidrag til HIPC, MDRI og ESF (Exogenous Shocks Facility).

- Verdensbankens Debt Reduction Facility – for oppkjøp av fattige lands gjeld til private kreditorer (banker) til betydelig rabatt og påfølgende sletting av gjelden.
- Internasjonalt koordinerte operasjoner for sletting av enkeltlands mislighold eller gjeldsforpliktelser overfor de multilaterale finansinstitusjonene.
- Bilateral gjeldssletting og bidrag til spesielle internasjonale gjeldsoperasjoner overfor utviklingsland eller fordringstyper som ikke omfattes av gjeldsplanens ramme.
- Bilaterale og multilaterale tiltak for å styrke gjeldsstyringskapasitet, finansforvaltning og sentralbankfunksjoner i utviklingsland.
- Særskilte tiltak for å skape grunnlag for eventuelle nye gjeldspolitiske initiativer, herunder støtte til Verdensbankens arbeid med bærekraftsanalyser, innenlandsgjeld, ansvarlig långivning og «illegitim gjeld».

Rapport 2007

I 2007 ble det utbetalt 367 mill. kroner til norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner. 130 mill. kroner ble overført HIPC for å kompensere Verdensbankens, IFAD (Det internasjonale fondet for jordbruk og utvikling i FN) og Afrikabanken for deres deltakelse i initiativet. Norges andel av kompensasjonsmidlene til MDRI var i 2007 på 74 mill. kroner. Bidragene til HIPC og MDRI har redusert HIPC-landenes utgifter til gjeldsbetjening. Dette har igjen økt landenes investeringer i fattigdomsreducerende tiltak. Fattigdomsreducerende investeringer for HIPC-kvalifiserte land er nå over ni ganger så høye som disse landenes utgifter til renter og avdrag på gjeld. Til sammenligning brukte de samme landene kun dobbelt så mye penger på fattigdomsreducerende tiltak som på å betjene gjeld i 2001.

Norge videreførte en avtale med Pakistan om et gjeldsbytte i samarbeid med Den asiatiske utviklingsbank (AsDB). Norge sletter gjennom avtalen et beløp tilsvarende ca. halvparten av Pakistans gjeld til Norge. Til gjengjeld vil Pakistan overføre et tilsvarende beløp, i lokal valuta, til AsDBs jordskjelvfond, opprettet etter det ødeleggende jordskjelvet i 2005. 58 mill. kroner av avtalens totalbeløp på 132 mill. kroner ble belastet 2007. Med norske penger gjenreises hundrevis av skolebygninger i to provinser i Pakistan.

57 mill. kroner ble brukt i en multilateral gjeldssletteoperasjon for Liberia, der mislighold til de multilaterale finansinstitusjonene ble slettet. Slettingen av misligholdet er nødvendig for at landet skal kvalifisere for ordinær gjeldssletting under

HIPC-initiativet og MDRI. Norge var tidlige ute med å love bidrag. Dette bidro til at Liberia kom raskere til beslutningstidspunktet i HIPC-initiativet.

Norge videreførte støtten til FN-programmet DMFAS (Debt Management and Financial Analysis System), et databasert system for gjeldshåndtering og finansiell analyse. Kapasiteten til å drive gjeldshåndteringen er svært begrenset i lavinntektslandene. Norge er den største giveren til FN-programmet som betjener 65 land hvorav 34 er lavinntektsland.

I 2007 slettet Norge restgjelden¹ fra den norske skipseksportkampanjen fordi den representerte en feilslått utviklingspolitikk. Kampanjen er kritisert for mangelfulle behovsanalyser og risikovurderinger og fordi den først og fremst ble satt i gang for å redde norske arbeidsplasser og skipsbyggingsindustri på syttitallet. Gjennom slettingen på nesten en halv milliard kroner har Norge tatt medansvar for gjelden som oppsto og vist vei internasjonalt innenfor området ansvarlig långivning og illegitim gjeld. Slettingen fungerer som et eksempel for andre kreditorer og som et bidrag til det langsiktige normative arbeidet med disse begrepene. Regjeringen benyttet på denne måten ensidig norsk gjeldssletting på en strategisk måte. Norge finansierte i 2007 to studier om illegitim gjeld av henholdsvis FN og Verdensbanken. Dette er også eksempler på bidrag til regjeringens langsiktige mål om opprettelse av en internasjonal gjeldsdomstol for behandling av spørsmål om illegitim gjeld.

¹ For Myanmar og Sudan vil en sletting av skipseksportgjelden først skje innen multilaterale operasjoner for gjeldslette hvis og når disse landene kvalifiserer for slike.

Boks 9.8 Gjeldsslettingens betydning for HIPC- og MDRI-landene

Til nå har 33 land kvalifisert seg for HIPC-initiativet, hvorav 23 har fullført sin behandling. I nåverdi er disse landenes gjeld redusert med over 90 pst. som følge av gjeldssletting under HIPC-initiativet og MDRI. En tilsvarende reduksjon vil gis til de landene som er kvalifisert, men som ikke har fullført sin behandling. Gjeldsbetjeningsbyrden til landene som har fullført sin HIPC-behandling er mer enn halvert, mellom 2000 og 2006. Mellom 2007 og 2011 forventes det at dette tallet halveres igjen. Redusert gjeldsbetjening øker disse landenes fattigdomsreduserende investeringer. Fattigdomsreduserende investeringer for HIPC-kvalifiserte land er nå over ni ganger så høye som disse landenes utgifter til renter og avdrag på gjeld. I 2001 brukte de samme landene kun dobbelt så mye penger på fattigdomsreduserende tiltak som å betjene gjeld.

Kilde: Verdensbanken og IMF. Se figur 3 i siste HIPC-statusrapport fra Verdensbanken.

Budsjett 2009

Det foreslås bevilget 270 mill. kroner.

Del III
Spesielle tema

10 Miljøomtalen

Sektorovergripende miljøvernpolitikk – miljø, klima og bærekraftig utvikling

Mål for virksomheten

Regjeringens målsetting om at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klima- og miljøarbeidet og bli et ledende land innen miljørettet utviklingssamarbeid, er et viktig premiss for Utenriksdepartementets arbeid. Utenriksdepartementets mål på miljøområdet er å bidra til å forebygge og løse globale og regionale klima- og miljøutfordringer gjennom internasjonalt samarbeid, og ved å integrere klima- og miljøhensyn i norsk utenrikspolitikk.

Klimasatsingen i utenrikspolitikken er ledd i oppfølgingen av Regjeringens internasjonale klimastrategi. Målet er å oppnå enighet under klimakonferansen i København i desember 2009 om en bred framtidig klimaavtale der alle land bidrar, og som vil gjelde fra utløpet av Kyotoprotokollens første forpliktelsesperiode.

Satsingen på klima i utviklingssamarbeidet skal både bidra til reduksjon av klimaskadelige utslipp og lette de fattige landenes tilpasning til klimaendringene. Massiv støtte til klimatiltak er også viktig for og stimulerer utviklingslandenes vilje og evne til å slutte seg til et framtidig klimaregime. Utenriksdepartementet arbeider derfor med gjennomføringen av en bredt anlagt klimasatsing.

Norges arbeid for å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland, som ble annonsert under FNs klimakonferanse på Bali i desember 2007, er et viktig element i den norske innsatsen internasjonalt for å redusere de globale klimagassutslippene. Utenriksdepartementet samarbeider nært med Miljøverndepartementet i operasjonaliseringen av Regjeringens klima- og skogsatsing. Utenriksdepartementet arbeider også aktivt for å fremme utvikling og internasjonal utbredelse av teknologier for karbonfangst og –lagring. Begge disse satsningsområdene er viktige elementer for Norge i forhandlingene om et framtidig globalt klimaregime.

Det er etablert et tett nordisk klimasamarbeid og klimadialogene med sentrale land i EU, USA, Kina, India, Sør-Afrika, Indonesia og Brasil styrkes framover mot klimakonferansen i København.

Nordområdene har høy prioritet i norsk miljø og klimaarbeid, og Norge skal være et foregangsland på miljøområdet og en langsiktig og troverdig forvalter av miljøverdiene i nord. Arbeidet med å sikre bærekraftig biologisk mangfold både i nord og i utviklingsland, spesielt med tanke på matsikkerhet, står sentralt. Arbeidet med økosystemtjenester vil også gis prioritet i 2009.

For å øke innsatsen framover har Utenriksdepartementet styrket bemanningen innen klima og miljø, både hjemme og ved utenriksstasjonene.

Internasjonale prosesser og initiativ

FN-organisasjonene er viktige aktører i det globale arbeid med miljø- og klimaspørsmål. Norge gir tilleggsmidler til enkelte FN-organisasjoner for å styrke arbeidet med miljø- og klimaspørsmål og har en løpende dialog med institusjonene om integrering av miljøhensyn i deres virksomhet.

Kapasitetsbygging i utviklingsland er nødvendig for å sikre at landene har reelle muligheter til å gjennomføre sine internasjonale miljøforpliktelser, som de har påtatt seg bla. gjennom miljøavtalene og Tusenårsmålene, og for å gjøre dem bedre i stand til å møte klimautfordringene. En bedre organisering av det internasjonale miljøsamarbeidet er en hovedprioritering for Norge. Norge mener FNs miljøprogram (UNEP) bør styrkes i sitt arbeid med å koordinere og samordne internasjonalt miljøarbeid i FN-systemet. Norge ønsker også å styrke UNEPs rolle innen rammen av FN-reformen «Ett FN» på landnivå. Norge er blant de største bidragsyterne til UNEP og har inngått ny rammeavtale med UNEP for 2008 – 2009.

Norge har i 2008 markert seg som ett av de første land i verden med en urban utviklingspolitikk. Arbeidet med å fremme en bærekraftig urbanisering er den sentrale utfordringen til FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT), som mottar betydelig støtte fra Norge. Selv om byer etterlater seg store økologiske fotavtrykk, gir høyere befolkningstetthet mulighet til å utvikle mer effektive tjenester innen for eksempel vann og sanitær, energi, transport og utdanning. Urbaniseringen kan også bidra til å lette belastningen på økosystemene på landsbygda. Gjennom programavtalen støtter Norge UN-HABITATs arbeid bl.a. på vann- og sani-

tærsektoren og mht. urbane land- og eiendoms-
spørsmål.

Gjennom UNDP støttes gjennomføringen av FNs konvensjon om biologisk mangfold, FNs konvensjon om bekjempelse av forørkning, tiltak for bedret tilgang til rent vann, fornybar energi og forvaltning av naturressurser. Mye av støtten forvaltes gjennom UNDPs fond for energi og miljø. UNDP har en partnerskapsavtale med UNEP der UNDP tar ansvar for gjennomføringen av en rekke miljø- og klimatiltak på landnivå. UNDP og UNEP er også blant de tre gjennomføringsorganene for den globale miljøfasiliteten (Global Environmental Facility), som mottar betydelig støtte fra Norge.

Norge støtter tiltak for økt energieffektivisering og utviklingen av multilaterale og regionale initiativer for fornybar energi. Gjennom FN-systemet har Norge blant annet støttet UNDPs innsats på dette området. En evaluering av UNDPs rolle og bidrag innenfor miljø og energi for perioden 2002 – 2007 har blitt gjennomført. Evalueringen konkluderte med at Den globale miljøfasiliteten har vært den viktigste finansieringskilden for UNDPs miljø- og energiaktiviteter i perioden, og at dette har hatt betydelig innvirkning på UNDPs prioritering av aktiviteter og ressursallokering til tiltak. Norge har også sluttet seg til det internasjonale partnerskapet for fornybar energi og energieffektivisering (REEEP) og har dialog med andre givere om norsk deltakelse i det nyopprettede fondet for fornybar energi og energisparing i utviklingsland (GEEREF).

Tiltak for å utvikle internasjonale instrumenter for bevaring av genetisk materiale, styrking av nasjonale rammeverk for bærekraftig fiskeriforvaltning, samt utvikling av nasjonal politikk for bærekraftig skogbruk og fiskeriforvaltning støttes gjennom FNs Food and Agriculture Organization (FAO). Gjennomføring av den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk samt flere aktiviteter under Kommisjonen for genetiske ressurser vil være et sentralt bidrag til økt global matsikkerhet.

Norge fortsetter sitt arbeid for å styrke FNs Bærekraftskommisjon (CSD), som er den eneste arena der bærekraftig utvikling blir behandlet i sin fulle bredde. Norge ønsker å benytte CSD som en møteplass og en arena for å synliggjøre norske synspunkter om saker relatert til bærekraftig utvikling. Matsikkerhet, og herunder biodrivstoff, vil bli et hovedanliggende for CSD det kommende året. Norge har vektlagt og vil fortsette å vektlegge sammenhengen mellom klimatilpasningsarbeidet og forebygging av humanitære katastrofer. Integrering av dette arbeidet i hovedsektorer som landbruk, energi, naturressursforvaltning og

byplanlegging vil bli viktig. Også kapasitetsbygging på lokalt nivå, arbeid for fattige menneskers landrettigheter og kvinners rolle i landbruket er prioriteringer for Norge i CSD.

Industrilandene har gjennom ratifikasjon av de globale miljøavtalene og det internasjonale miljø-samarbeidet forpliktet seg til å bistå utviklingslandene i deres gjennomføring av miljøavtalene. Det er opprettet flere finansieringsmekanismer. Norge arbeider for at finansieringss spørsmål må få en mer sentral plass i klimaforhandlingene enn tidligere, samt at man må komme frem til mekanismer som sikrer forutsigbare overføringer. Også privat sektor må inn på denne arenaen. En viktig oppgave vil være å bidra til at de mange nye bilaterale og multilaterale finansieringsinitiativene som nå er opprettet utfyller hverandre på en effektiv måte.

Den viktigste internasjonale finansieringsmekanismen er Den globale miljøfasiliteten (GEF), som støtter tiltak som gir globale miljøfordeler, med spesielt fokus på klimatilpasning. Klimatilpasning er et hovedsatsningsområde for Norge, og Norge økte i 2007 og 2008 støtten til det nye Spesialfondet for klimaendring (SCCF) under Klimakonvensjonen og til et eget fond for klimaendringer for de minst utviklede landene (LDCF). Begge fondene administreres av GEF. I tillegg bidrar Norge til Ozonfondet under Montrealprotokollen, som støtter prosjekter for utfasing av ozonødeleggende stoffer i utviklingsland.

De multilaterale finansinstitusjonene er viktige kanaler for ressuroverføringer til de fattigste landene og fungerer som også som kunnskapsbanker. Utviklingsbankene er en stor finansieringskilde av utvikling på landnivå og har stor påvirkningsmyndighet på tvers av tema og departementer. Ikke minst dialogen med finansmyndighetene gir bankene et fortrinn i å kunne se på miljøspørsmål i en bred sammenheng. Norge støtter opp om bankenes arbeid med miljøspørsmål. Spesielt klima, energi, vann og sanitær står høyt på bankenes agenda. Verdensbanken har under utvikling flere banebrytende karbonfinanstiltak som Norge har vist stor interesse for. Norge har løpende dialog om samarbeid om klima og ren energi, og en satsning på de nye karbonfondene, samt støtte til flergiverfond med vekt på utvikling av vannkraft og solenergi. Insentiver, herunder garantiordninger for å få privat sektor engasjert i tilgang på ren energi i fattige land blir viktig å få på plass for å lykkes med satsingen framover.

Handel, miljø og klima

Norge arbeider for å fremme bærekraftig utvikling på alle relevante områder i Verdens handelsorgani-

sasjon (WTO) og i forhandlinger om andre handelsavtaler. I Doha-forhandlingene har WTO for første gang et mandat på miljø, som går på forholdet mellom spesifikke handelsforpliktelser i multilaterale miljøavtaler (MEAs) og WTO-regelverket, former for informasjonsutveksling/samarbeid MEAs-WTO foruten nedbygging av tollbarrierer på miljøvarer. Norge fremmet et utkast til ministererklæring som et ledd i arbeidet for å sikre at handelsregelverket og MEAs er likeverdige og gjensidig støttende i WTO i mai 2008. Dette er nå en del av det foreliggende forhandlingsgrunnlaget.

Arbeidet med å få til tollreduksjoner på miljøvarer, har stått sentralt i arbeidet under miljømandatet i WTO. Det er imidlertid ulike syn og motstridende interesser mellom medlemsland, særlig mellom utviklingsland med få eksportinteresser og OECD-land som har godt utbygde miljøsektorer. Utviklingsland som Kina, India, Brasil og Sør-Afrika har voksende eksport av miljøvarer. Norge har stått sammen med OECD-land i arbeidet med å få redusert/fjernet tolltariffer. Vi har samtidig fra norsk side finansiert utredninger for å bidra til at enkelte utviklingsland får utviklet egne posisjoner.

Med den uformelle dialogen for handelsministre på Bali i desember 2007 ble handel og klima satt i sammenheng på høyt politisk nivå. Det vil være store utfordringer forbundet med å få på plass tilstrekkelige og effektive klimagassreduserende tiltak etter Kyoto-protokollens utløp – bl.a. knyttet til lands konkurransesituasjon. Dette understreker behovet for å sikre at klima- og handelsregimet er gjensidig støttende i tiden framover. Arbeidet med å se nærmere på slike problemstillinger er i gang i forskningsmiljøer og blant myndigheter. Fra norsk side tar en sikte på aktiv deltakelse i ulike utredningsprosesser i forbindelse med arbeidet frem til møtet i FNs klimakonvensjon i København i 2009. Norge har også tatt initiativ til et utredningsarbeid om handel og klima i OECD.

Geografisk

Nordområdene

De nordlige havområder skal bevares som verdens reneste og rikeste. Det betyr å innta en ledende rolle innen overvåkning og forskning på havmiljø, klima og miljøgifter i nordområdene. Dette gjøres på en bred front, i bilateralt samarbeid med naboland i nord, i regionale og internasjonale fora og i internasjonalt prosjektsamarbeid. Se også boks 9.1 for nærmere omtale.

Arktisk råds klimastudie *Arctic Climate Impact Assessment* (ACIA) viste at klimaendringene kommer først og kraftigst i nord. Gjennom formannskapet i Arktisk råd i perioden 2006-2009 har Norge

ledet arbeidet med oppfølging av ACIA-rapporten. Det er igangsatt prosjekter for å øke kunnskapen om havisens tilbaketrekking, smelting av permafrost og reduksjon av innlandsisen på Grønland. Rådet har også innledet et arbeid for å øke kunnskapen om effekten av andre faktorer enn CO₂, som for eksempel sot. Arktisk råd har under det norske formannskapet videre arbeidet med spørsmål vedrørende tilpasning til klimaendringene, som i særlig grad påvirker de arktiske urfolk. Det er påvist høye nivåer av miljøgifter og tungmetaller i Arktis. Løsning av de problemer dette skaper for det arktiske miljøet er derfor et viktig satsingsområde for Arktisk råd. Rådet har de siste årene også arbeidet med spørsmål vedrørende oljevernberedskap ved olje- og gassvirksomhet i de arktiske områder og med sjøsikkerhet. Et nytt satsingsområde for Arktisk råd under det norske formannskapet har vært økosystembasert havmiljøforvaltning. Norge er vertsland for sekretariatet til det arktiske miljøovervåknings-programmet *Arctic Monitoring and Assessment Programme* (AMAP).

Norge støtter arbeidet i miljøpartnerskapet under Den nordlige dimensjon. Bidraget til miljøpartnerskapets atomsikkerhetsprogram, administrert av EBRD, er 10 mill. euro og til det allmenne miljøprogrammet er det avsatt nær 1 mill. euro. Det planlegges et økt norsk bidrag til det allmenne, ikke-nukleære fondet i 2009. Norge vil fortsatt gi høy prioritet til kontinuerlig overvåkning og felles tiltak mot viktige regionale forurensingskilder, spesielt i Russland. I våre nærområder i Nordvest-Russland er det fortsatt en høy konsentrasjon av atominstallasjoner og -objekter og betydelige mengder kjernefysisk materiale som representerer en potensiell fare for forurensning, også for Norge. Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland vil derfor fortsette inntil de viktigste oppgavene er løst. Samarbeidet bidrar til å redusere risikoen for ulykker og forurensning, og hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveier. Arbeidet er tett koordinert med andre lands innsats under G8-landenes globale partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvapen og -materiale. Den russiske egeninnsatsen er stor og økende. Viktige oppgaver innenfor dette feltet vil være løst i løpet av de aller nærmeste år.

Norge har også et betydelig samarbeid med Russland for å redusere forurensning i grensenære områder, for å bedre løsning av felles miljøoppgaver, kompetanseutvikling i miljøforvaltningen, og for å fremme russisk deltakelse i internasjonalt miljøvernssamarbeid. Satsingsområder for 2009 vil være havmiljøssamarbeidet og det grensenære samarbeidet. En felles miljøstatusrapport for hele Barentshavet skal utarbeides i 2009, som grunnlag

for videre samarbeid om helhetlig forvaltning. I tillegg skal klimaendringer etableres som et satsingsområde i det bilaterale miljøvernssamarbeidet fra 2009. En vil også videreføre samarbeidet om reduksjon av forurensing, renere produksjon, forvaltning av biodiversitet i Barentsregionen, kulturminnevern, samt støtte til opprettelse av en russisk arktisk nasjonalpark. Det norske formannskapet i Barentsrådets miljøarbeidsgruppe skal bidra til felles nordisk-russiske prosjekter innen biodiversitet, klima og miljøgifter. Det legges vekt på synergi med det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet og arbeidet under Arktisk råd.

EU

Forholdet til EU er av stor betydning for miljøpolitikken. EØS-avtalen innebærer et forpliktende samarbeid på miljøområdet (unntatt naturvern) basert på langvarig praksis hvor det meste av EUs miljørettsakter er tatt inn i avtalen. Norge deltar i flere relevante europeiske fora og prosesser hvor miljøpolitikk utformes. Også innen forskning av betydning for klima og miljø har Norge et tett samarbeid med EU. Sveriges formannskap i 2009 vil være en viktig anledning for Norge å videreføre samarbeidet om EUs globale miljøpolitikk.

Siden våren 2007 har EUs «klima- og energipakke» vært den viktigste miljøsak i EU. Målsettingen er å få på plass en enighet mellom Rådet og Europaparlamentet om de viktigste elementene i pakken innen utgangen av 2008, og få et formelt vedtak i begynnelsen av 2009, før valget på nytt Europaparlament starter, og før klimaforhandlingene i København i desember 2009.

Norske myndigheter har hatt en rekke kontakter med EU om de fleste elementene i pakken, både med Europakommisjonen og med skiftende formannskapsland, både på embetsnivå og politisk nivå. De mest sentrale delene av pakken for Norge er:

- Forslag til revidert kvotehandelsdirektiv. Norge har fra før innlemmet EUs kvotehandelsdirektiv fra 2003. Forslaget til nytt direktiv legger opp til en utvidelse av direktivet både når det gjelder hvilke klimagasser som inkluderes, og hvilke sektorer kvotehandelen skal omfatte. Man legger også opp til at en større andel av kvotene skal selges, slik at en mindre andel fordeles som gratiskvoter. Norge er positiv til direktivforslaget.
- Forslag til direktiv om lagring av CO₂. Norge er positiv til direktivforslaget. Direktivet er viktig med tanke på utvikling av teknologi for fangst og lagring av CO₂ (Carbon Capture and Storage – CCS), og et juridisk rammeverk for lagring

som er bygd på arbeidet i OSPAR-konvensjonen og London-protokollen. Norge er blant de landene som ligger lengst fremme m.h.t. utvikling av CCS-prosjekter, og har tett dialog med Europakommisjonen om saken.

- Forslag til direktiv om fornybar energi. Direktivet utvikler politikk for å oppnå EUs mål om å øke andelen av fornybar energi i det europeiske energiforbruket. Det er satt et eget mål for andel av fornybar energi i transportsektoren. Fornybardirektivet er den mest kompliserte saken i pakken. Det er ikke endelig avklart om direktivet vil være EØS-relevant.

Kjemikaliepolitikken er også en svært viktig sak på miljøområdet. EUs nye ambisiøse regelverk om registrering, vurdering, godkjenning og restriksjoner av kjemikalier (REACH) ble innlemmet i EØS-avtalen 14. mars 2008. Norge har spilt en aktiv rolle i den lange prosessen frem til endelig vedtak av REACH og deltar i det nye kjemikaliebyrået, European Chemicals Agency (ECHA), som har en sentral rolle i gjennomføringen av REACH.

Internasjonale avtaler

Norge er part til en rekke internasjonale avtaler på miljøområdet. Regjeringen vil fortsette å støtte utviklingsland i deres utvikling av strategier og planer for gjennomføring av internasjonale miljøavtaler.

Konvensjonen om biologisk mangfold er ratifisert av 191 land, inkludert Norge. Norge har også ratifisert konvensjonens protokoll om sikker transport, håndtering og bruk av genmodifiserte organismer (Cartagenaprotokollen), som trådte i kraft i 2003. Konvensjonens målsettinger er vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, samt rettferdig fordeling av goder fra bruk av genetiske ressurser er en annen hovedutfordring. Senere er det også vedtatt et mål om å betydelig redusere tapsraten av biologisk mangfold innen 2010. Iverksetting av konvensjonens bestemmelser er et prioritert område i den norske miljøbistanden fordi det bidrar til styrking av lokalsamfunns muligheter for næringsvirksomhet og matsikkerhet. På globalt nivå bidrar konvensjonens målsettinger til å opprettholde grunnlaget for den globale klimareguleringen. Norge arbeider også for å skape forståelse for en helhetlig forvaltning av havets levende ressurser, dvs. en mer økosystembasert forvaltning av kyst- og havområder.

Norge er også part til Forørkningskonvensjonen, som trådte i kraft i 1996 og er ratifisert av 193 land. Konvensjonen har som hovedmålsetting å opprettholde produktiviteten i de tørre og halvtør-

re økosystemene som grunnlag for fattigdomsreduksjon og bedre levekår. Det legges særlig vekt på forsvarlig forvaltning av jord-, vann- og energiresurser. En viktig målsetting er også å forebygge og redusere effekten av tørke og klimaendring. Gjennomføring av konvensjonen gis høy prioritet fra mange av de fattigste landene, særlig i Afrika, hvor landforringelse, forørkning og tørke utgjør en alvorlig trussel mot både fred og sikkerhet samt sosial og økonomisk utvikling. Gjennom denne konvensjonen ønsker Norge å bidra til bærekraftig utvikling og økt matsikkerhet i sårbare områder der befolkningen ofte lever på et eksistensminimum.

Norge er part til Den internasjonale tropiske tømmeravtalen (ITTA), og har deltatt aktivt i forhandlingen om en ny avtale, som er ventet å tre i kraft i løpet av 2008. Miljø- og utviklingsperspektivet er styrket i forhold til den gjeldende avtalen. Bærekraftig forvaltning av tropisk tømmer er vektlagt, og den nye avtalen inneholder bestemmelser om ulovlig hogst og sertifisering, samt ikke-tømmerbaserte skogprodukter og miljøtjenester. Avtalen omtaler også urfolk og arbeidsstandarder med henvisning til relevante ILO-konvensjoner. Norge arbeider for å gjøre reduserte klimagassutslipp gjennom redusert avskoging til et hovedtema for arbeidet innenfor den nye avtalen. Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO) forvalter avtalen.

Som part til CITES, Konvensjonen for internasjonal handel med truede arter, tar Norge konsekvent til orde for at vitenskapelige kriterier må legges til grunn for vedtak som har betydning for handel, og dermed for folks levebrød. Norge har f.eks. støttet lettelsener i handelsrestriksjoner for elefantprodukter som kommer fra påviselig bærekraftig forvaltede bestander. CITES har i senere tid begynt å interessere seg mer for kommersielt utnyttede fiskeslag. Å sikre at dette skjer på vitenskapelige premisser står sentralt i Norges arbeid under konvensjonen.

Internasjonalt klima – og skogsamarbeid

Klimaendringene er en av vår tids mest alvorlige utfordringer som rammer de fattigste landene hardest. Alle tilgjengelige virkemidler må tas i bruk for å redusere den globale oppvarmingen. Regjeringen lanserte en bredt anlagt klimasatsing på 400 mill. kroner i 2008. Regjeringen arbeider med gjennomføringen at satsingen langs tre hovedlinjer:

1. Opptrapping av det bilaterale klimasamarbeidet med fokus tilpasningstiltak i Afrika. Samtidig styrkes klimasamarbeidet med land som Kina, India, Sør-Afrika og Indonesia.

2. Økt satsing på klimaforskning, faglig samarbeid og næringsliv, inklusive tiltak rettet mot ren energi, Den grønne utviklingsmekanismen og karbonfangst og – lagring.
3. Videreutvikling og støtte til nye multilaterale klima og ren energi initiativ blant annet gjennom FN-systemet og utviklingsbankene.

Mange sårbare land, spesielt i Afrika, er allerede hardt rammet av klimaendringene. Arbeidet med klimatilpasninger i disse landene krever satsing på hele bredden av tiltak – fra styrket kriseberedskap og – håndtering til bedre gjenoppbygging og langsiktig utvikling. En mer helhetlig bistand basert på lokal sårbarhetsreduksjon, mestringskapasitet og deltakelse vil kunne gi bedre konflikthåndtering, humanitær hjelpeinnsats og forebygging av humanitære kriser. Det legges vekt på å jobbe videre for å styrke kvinner og urfolks rettigheter og rolle i fordeling og eierskap til naturressurser. Urbaniseringen er mye av årsakene til fattigdom, klima- og miljøproblemer og det er i de voksende byene at mye av løsningene på problemene ligger. Regjeringen arbeider derfor for at problemene i byene i utviklingslandene får større oppmerksomhet i utviklingssamarbeidet.

Regjeringens klima- og skogsatsing ble lansert under klimakonferansen på Bali desember 2007. Lovnaden om en opptrapping til 3 mrd. kroner årlig er per i dag blant de største og viktigste i forhold til å skape dynamikk i klimaforhandlingene fram mot det viktige partsmøtet i København i desember 2009. Satsingen skal bidra til raske, kostnadseffektive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, blant annet med sikte på å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i et nytt internasjonal klimaregime.

I tråd med vedtak fra Klimakonferansen på Bali vil tiltak ha form av pilotprosjekter med fokus på utvikling av metoder for måling, verifikasjon og kontroll av utslipp og opptak og støtte til utvikling av nasjonale strategier for tiltak i full skala under en ny klimaavtale. Tiltakene skal bidra til å utvikle internasjonal og nasjonal kapasitet for å måle og verifisere utslippene. Troverdige overvåkning og rapportering av utslipp er en forutsetning for at tiltak mot avskoging kommer med i et nytt klimaregime. Det planlegges tiltak i alle de tre store tropiske skogområdene i verden. En betydelig del av innsatsen vil finne sted gjennom multilaterale kanaler. Bilateralt samarbeid er aktuelt der det er institusjonell kapasitet og gode overvåkningsmekanismer, som i Brasil, eller der langvarig og bredt utviklingssamarbeid gir et godt utgangspunkt, som i Tanzania. Korrupsjon og svakt styresett er karakteristisk for mange av lan-

dene som er aktuelle for innsats. Det legges derfor opp til en gradvis tilnærming, med fokus på kapasitetsbygging for måling av utslipp og utvikling av nasjonale strategier i de innledende faser, og deretter en utvidelse av programmene dersom fremdrift og politisk vilje tilsier det.

Norge legger stor vekt på at relevante internasjonale organisasjoner som FN, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene samarbeider om en felles tilnærming til reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse. Det legges vekt på samarbeid med forskningsmiljøer, frivillige organisasjoner og representanter for sivilt samfunn i forhold til strategi, faglig rådgivning og iverksetting av tiltak. Tiltakene det legges opp til innenfor skogprosjektet utmerker seg ved å kunne gi en «trippel gevinst»; reduksjon av klimagassutslipp, bevaring og fremme av biologisk mangfold og bærekraftig utvikling, på en og samme tid. Fokus på godt styresett, kompensasjon for økosystemtjenester og sikring av rettighetene til urfolk og lokalsamfunn som er avhengige av skogen for sitt levesett er viktig for å utløse disse gevinstene.

Handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid

Siden Handlingsplanen for miljørettet utviklingssamarbeid ble lagt fram i juni 2006, har bevilgningene til klima og miljø økt med nær 1,2 mrd. kroner. Handlingsplanen har fire temaområder som innsatsen rettes mot:

- Biologisk mangfold og bærekraftig naturressursforvaltning.
- Vannressursforvaltning og sanitær.
- Klima og ren energi.
- Miljøgifter.

Frivillige organisasjoner, næringslivet og eksterne ressursmiljøer er viktige samarbeidspartnere i oppfølgingen av handlingsplanen. Det er gjennomført en kartlegging av norske forsknings- og kompetansmiljøer innen miljø og bærekraftig utvikling for å styrke kontakten og samarbeidet med relevante miljøer. Det er utarbeidet mer konkrete operasjonaliseringsdokumenter på de ulike temaområdene til bruk for utenriksstasjonene og Utenriksdepartementet i samarbeidet med bilaterale og multilaterale samarbeidspartnere.

Det toårige miljøprosjektet som ble opprettet i 2006 for å etablere gode rutiner og prosesser i oppfølgingen av handlingsplanen, avsluttes høsten 2008. Det utarbeides en sluttrapport for prosjektet med anbefalinger om videre oppfølging.

Så langt viser rapporteringer fra 2007 på miljø og klimainnsats fra bistandsstasjonene at arbeidet

med å integrere miljø og klima i all bistand er på god vei, og at det gjennom en omfattende opplæringsvirksomhet i bistandsforvaltningen er skapt en god forståelse og et godt grunnlag for videre satsing.

I oppfølgingen innenfor de enkelte temaområdene legges det særlig vekt på å bidra til bedre forvaltning av biologisk mangfold i utviklingsland, slik at sårbare og fattige utviklingsland kan tilpasse seg de negative effektene av klimaendringene. Norge støtter også arbeid for å utvikle kunnskapen om økosystemtjenester og hvordan de kan inkluderes i utviklingssamarbeid.

Innsatsen følges opp gjennom blant annet støtte til programmer og prosjekter for bærekraftig naturressursforvaltning som bidrar til økt matsikkerhet. Ett eksempel er Norges støtte til Zambias naturressursforvaltning og landbruk, spesielt det vellykkede prosjektet i Nasjonalparken «South Lunangwa», som nå er en svært veldrevet og bærekraftig nasjonalpark.

Kampen mot ulovlig og uregulert fiske har høy fokus internasjonalt. Norges samarbeidsavtale med FAO gjennom «Eco-system Approach to Marine Fisheries Management in Development Countries» er et eksempel på hvordan støtter opp om bærekraftig forvaltning av marine ressurser i utviklingsland. Gjennom bilateralt fiskerisamarbeid har Norge blant annet bidratt til at Mosambik og Angola har utarbeidet handlingsplaner mot ulovlig fiske.

2008 er FNs internasjonale år for sanitære spørsmål. Norge har bidratt til å opprettholde fokus på dette viktige området blant annet ved å støtte samarbeidsorganet UN Water. Målet er at FNs innsats på vann- og sanitærsektoren skal bli bedre samkjørt, og derved også gi bedre resultater.

FNs barneorganisasjon UNICEF har de siste årene økt innsatsen betydelig innen vann- og sanitærområdet og gitt milliardbeløp til dette formålet i 93 land. I tillegg til kjernestøtten UNICEF får fra Norge, er det gitt øremerket støtte til vann- og sanitærprogrammet. UNICEF vedtok i 2006 en strategi med fokus på rettighetsbasert tilnærming, nært samarbeid med nasjonale og lokale myndigheter, stor vekt på kvinners og barns spesielle behov og målrettet innsats mot de fattigste. UNICEF har støttet utarbeidelse av nasjonal politikk for vann og sanitærtiltak i bl.a. Colombia, Etiopia, Malawi, Pakistan, Uganda og Zimbabwe. Pakistan vedtok sin første sanitærpolitikk i 2006. Det betyr at alle asiatiske land nå har et slikt rammeverk på plass, noe som kan bidra til at Asia vil nå tusenårsåret om sanitære forhold.

Tilgang til ren energi er et annet temaområdet som har stått sterkt i fokus de seneste årene. Vel 2 milliarder menneskene mangler tilgang til moderne energitjenester. Det norske initiativet «ren energi for utvikling» er derfor en sentral del av regjeringens utviklingspolitikk og utgjør en del av den samlede norske politikken på energiområdet. Initiativet har som hovedmål å øke tilgangen på ren energi som bidrag til utvikling, og for å redusere klimautslipp. Initiativet bygger blant annet på handlingsplan for miljørettet utviklings-samarbeid og det faktum at Norge har etterspurt kompetanse innenfor denne sektoren. Utenriksdepartementet arbeider med en 4-årig tiltaksplan for gjennomføringen av initiativet.

I Asia har Norge spesielt støttet The *International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD)*, et regionalt kunnskapssenter i Nepal. Senteret arbeider for å styrke kunnskap om bærekraftig bruk av naturressurser, og tilpasning til klima- og miljøendringer i Himalaya-regionen. Senteret har også et samarbeid med det norske CICERO senter for klimaforskning og GRID-Arendal om et forskningsprosjekt om klimaendring og påvirkningen på snøsmelting og vannressursene i Himalaya-regionen. Det vil også med det første bli inngått en rammeavtale mellom Utenriksdepartementet og The Resources and Energy Institute (TERI) i New Delhi for å støtte norske forskningsinstitusjoners og bedrifters samarbeid med institusjonen om klima, CDM (den grønne utviklingsmekanismen) og fornybar energi. India er det nest største tilbyderlandet i verden av klimavoter (sertifiserte utslippsreduksjoner). Også næringslivet har vist stor interesse for India, hvor det er et betydelig potensial for utvikling av solenergi og vannkraft. Den indiske regjeringen har nylig fremlagt en nasjonal handlingsplan for klimaendring, hvor disse områdene fremheves. Norsk teknologi og kompetanse er av stor interesse.

Miljø og klima er prioriterte områder for samarbeid med land i Sør-Asia, særlig India og Nepal. En sentral målsetting er å ivareta utviklingsperspektivet i Regjeringens klimasatsing, herunder bedret samordning av innsatsen fra myndigheter, forskningsinstitusjoner og næringslivet. Dette følges opp på ulike måter overfor de enkelte landene: i) gjennom dialog på politisk nivå, ii) gjennom samarbeid på embedsnivå mellom berørte fagdepartementer, iii) gjennom næringslivs- og forsknings-samarbeid og iv) gjennom konkrete utviklingsprosjekter. Et helhetlig institusjonelt samarbeid tilstrebes.

Kina er en viktig samarbeidspartner på miljø og klimaområdet. Norge har iverksatt et prosjekt i samarbeid med SINTEF for gjennomføring av

klimaplanen på provinsnivå. Ekspertene fra SINTEF, sammen med kinesiske eksperter og myndigheter, tester ut mulighetene for å erstatte kull med avfall som energikilde for kinesisk sementproduksjon, som ifølge SINTEF slipper ut over 1 mrd. tonn CO₂ årlig, om lag 26 ganger Norges totale utslipp.

Norge støtter Kinas gjennomføring av Stockholm-konvensjonen (reduksjon av organiske miljøgifter) gjennom flere prosjekter i Kinas storbyer. Støtten til Den globale kjemikaliestrategien (SAICM) videreføres.

Landene i Eurasia (Ukraina, Hviterusland, Moldova, Sør-Kaukasus og Sentral-Asia) står overfor store klima- og miljøutfordringer grunnet gammel og forurensende industriteknologi, svak forvaltning av vannressurser, ødeleggelse av økosystemer og radioaktiv forurensning. Miljøarbeidet står derfor sentralt i samarbeidet med landene i Eurasia, og Norge støtter tiltak innen alle de fire tematiske prioriteringene i Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Miljøinnsatsen i regionen ble trappet opp i 2008.

Norge legger vekt på at landene i regionen kan overholde og implementere både internasjonale forpliktelser og nasjonale planer, og vil blant annet støtte gjennomføring av Konvensjonen om biologisk mangfold, Århus-konvensjonen om retten til miljøinformasjon, Konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning, Kyoto-protokollen og Miljø for Europa-prosessen.

I regjeringens nye satsing i Latin-Amerika, er forvaltning av naturressurser i både Mellom-Amerika og Sør-Amerika særlig prioritert. I Nicaragua og Guatemala støttes tiltak innen bærekraftig bruk og forvaltning av naturressurser og biologisk mangfold gjennom organisasjoner med regionalt mandat. Norge har også bidratt til regional kapasitets- og kunnskapsutvikling innen bærekraftig bruk av naturressurser, eksempelvis ved å støtte nøkkelinstitusjoner i alle landene i Mellom-Amerika. Norge har også bidratt til utarbeidelse av nasjonale rapporter vedrørende status på kunnskap om biomangfold i flere av landene i regionen.

Regjeringen arbeider aktivt med å styrke samarbeidet med næringslivet for fremme av næringsutvikling og bærekraftig utvikling i utviklingslandene. Ett virkemiddel er såkalte strategiske partnerskap med næringslivet (offentlig-privat partnerskap). Dette omfatter satsningen på ren energi, energieffektivisering (innen Olje for utviklingsprogrammet), karbonhåndtering (CDM og CCS), samt bærekraftig skog og landbruk. Det er naturlig at man innenfor næringsutvikling gir spesiell oppmerksomhet til prosjekter som har en positiv klimaeffekt. Dette fordi næringslivets medvirkning er avgjørende for å møte de globale miljø

og klimautfordringene og fordi det er et område hvor man fra norsk side har spesiell kompetanse. Det foreligger store behov for teknologioverføring, teknologiutvikling og investeringer både når det gjelder utslippsreduksjon og tilpasning i fattige land. Næringslivet har et spesielt samfunnsansvar når de engasjerer seg i utviklingsland når det gjelder å skape en bærekraftig utvikling.

Innføring av miljøledelse i statlige virksomheter – Grønn stat

Hensynet til det ytre miljø synliggjøres ved de rutiner og prosedyrer som er innført i Utenriksdepartementet og Norad. Det er foretatt et utvalg av tiltak på følgende innsatsområder: Energi, innkjøp, avfallshåndtering og transport.

Energi

Departementet har et databasert energioppfølgingsystem. Systemet hadde oppstart i 2002 og hadde som mål å redusere energiforbruket i departementet med 10 pst. årlig innen 2005. Dette målet er nådd og på Victoria Terrasse/7. juni plassen er energiforbruket nå redusert med 15 pst. Systemet gir kontinuerlig overvåking av energiforbruket (strøm, varme og vann). Energiforbruket registreres rutinemessig hver uke og tiltak settes inn umiddelbart hvis bruken viser avvik oppover. For Norads del er også strømreduksjon et viktig tiltak i deres rutiner og prosedyrer.

Innkjøp

Det er besluttet opprettet en sentralisert Anskaffelsesseksjon og en sentral Kontrollenhet i departementet som vil etablere rutiner og systemer for oppfølging av handlingsplanen.

UDs største innkjøper av driftsrelaterte varer og tjenester er Serviceavdelingen. Avdelingen har i sine anskaffelser ivaretatt kravene til miljøhensyn innen handlingsplanens prioriterte produktområder og også i andre relevante konkurranser. Herunder kan nevnes:

- Kjøp av kontormøbler.
- Kjøp av boligmøbler og tekstiler.
- Kjøp av IKT-utstyr.
- Kjøp av kantinetjenester.
- Kjøp av pansrede biler.
- Kjøp av transporttjenester.

Avfallshåndtering

Det er innført system for papirresirkulering og øvrig kildesortering av avfall i begge virksomheter. Utenriksdepartementet er her en del av avtalen vedrørende avfallshåndtering som er inngått for hele departementsfellesskapet. Ordningen administreres av Utenriksdepartementet og Departementenes servicesenter i fellesskap. Det satses også videre på økt gjenbruk av f.eks. permer, plastlommer m.v. Alt spesialavfall behandles forskriftsmessig i hht. miljømerket kildesortering.

Transportsektoren

Denne vil være mindre relevant enn de øvrige ettersom tjenestereiser utgjør den alt overveiende delen av denne. Utenriksdepartementet og Norad har relativt liten mulighet til å påvirke valg av reisemåter gitt de aktuelle reisemålene (i all hovedsak utland). Det er imidlertid anskaffet utstyr til video- og telefonkonferanser og dette utstyret blir brukt der dette er mulig. Det er videre inngått en rammeavtale for transport til og fra utland ved flytting av medarbeideres flyttegods, møblering av ambassader og tjenesteboliger i utlandet m.v. der bl.a. miljøvennlig emballasje er vektlagt.

11 Likestilling

11.1 Mål og virkemidler

Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008)

På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken

Stortingsmeldingen om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken ble lansert våren 2008. Den fastslår at kvinners innsats og kvinners rettigheter er helt avgjørende for å nå den visjon for verdens framtid som ligger i FNs tusenårserklæring. Kvinners rettigheter er et mål i seg selv, og er dessuten en nødvendig forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål. Halvveis mellom 2000 og 2015 må vi erkjenne at FNs tusenårsmål om fattigdomsbekjempelse ikke vil nås uten at kvinner settes i sentrum. Stortingsdebatten viste at det er bred enighet om at kvinner og likestilling må stå i sentrum av norsk utviklingspolitikk og hva det konkret innebærer.

Stortingsmeldingen lanserer sju hovedinnsatsområder:

- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.
- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske liv.
- Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning.
- Kvinner har rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet.
- Kvinner har krav på et liv uten vold.
- Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid.
- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser.

Samtidig skal norsk politikk for kvinners rettigheter og likestilling ikke begrenses til de syv hovedprioriteringene, men tydeliggjøres i bredden av norsk utviklingspolitikk. Stortingsmeldingen etablerer en overordnet politisk ramme for de allerede eksisterende styringsverktøyene. Meldingen ble lansert av miljø- og utviklingsminister Erik Solheim sammen med stortingsrepresentantene Ågot Valle og Marit Nybakk i januar 2008. Det utenrikspolitiske prosjektet Refleks arrangerte i anledning 8. mars et åpent møte om meldingen, med fokus på

kontroversielle tema som abort og seksuelle minoriteters rettigheter. Temaene ble belyst gjennom en samtale mellom miljø- og utviklingsminister Solheim og representanter fra rettighetsbevegelser i sør. Innstillingen fra Stortingets utenrikskomité og debatten i Stortinget 29. mai viste en bred politisk enighet om meldingens hovedbudskap.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009

Handlingsplanen fastslår at det er et mål å bidra til omfordeling av makt, ressurser og omsorgsoppgaver mellom menn og kvinner. Målttede tiltak og øremerkede midler skal nyttes til å fremme kvinners stilling, samt til holdnings- og atferdsendring og mobilisering av menn og gutter som allierte i arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling. Begrepet «kvinner» benyttes inkluderende, slik at både jentebarn, unge, voksne og eldre kvinner omfattes. Mange aktuelle problemstillinger, dreier seg om barn og unge jenter. Det gjelder spesielt visse former for vold og overgrep, som kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, rett til utdanning og helse, bevegelsesfrihet og rett til å bestemme over egen kropp og seksualitet. Norge er en aktiv forkjemper for seksuelle minoriteters rettigheter (lesbiske, homofile, bifile og transkjønnede LHBT). Utenriksstasjonene følger kontinuerlig saker om overgrep og diskriminering, og oppmuntres til å ha kontakt med rettighetsorganisasjoner som arbeider med LHBT. Det er behov for økt kunnskap og ressurser også til å følge konkrete saker om overgrep eller gi støtte til juridisk bistand. Etnisk bakgrunn og urfolksstatus, samt funksjonshemning er andre mangfoldsdimensjoner som skal ivaretas i regjeringens satsing på kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009 ble lansert 8. mars 2007. Den er utformet som et svar på svakheter avdekket i ekstern evaluering av implementeringen av Strategien for kvinner og likestilling 1997-2005. Handlingsplanen 2007-2009 har økt fokus på målrettede tiltak og øremerking av ressurser, samt konkretisering, tydelighet og prioriteringer i strategien for integrering.

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000) ble lansert 8. mars 2006. I juni samme år ble det opprettet et Forum for SR1325 for departementene og de frivillige organisasjonene, som et gjensidig informasjons- og rapporteringsorgan, en fagpolitisk arena og møteplass. Forumet har siden møttes to ganger årlig, senest i juni 2008. Årsdagen for vedtagelsen av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, 31. oktober, markeres regelmessig. I 2007 var temaet for denne markeringen iverksettelse av SR 1325 i FNs fredsbevarende operasjoner i Den Demokratiske Republikken Kongo og den fremtidige operasjonen i Darfur. Markeringen ble etterfulgt av et møte i UD's Forum for SR 1325 for å se på oppfølging av resolusjonen fra norsk side. 4. juni 2007 ble den første fremdriftsrapporten for gjennomføring av handlingsplanen for SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet lagt frem i et møte med Forum for SR1325. Handlingsplanen har bidratt til betydelig økt aktivitet og oppmerksomhet om kjønnsperspektiver i alle involverte departement og direktorater. Norges innsats blir lagt merke til internasjonalt.

Kjønnsperspektivet har en sentral plass i norsk arbeid for fred og forsoning globalt. Norge har i 2007 aktivt støttet FNs arbeid for kvinner, fred og sikkerhet. Også kompetanseutvikling av lokale aktører stått sentralt. Geografisk har Afrika, og da spesielt Sudan og Somalia, vært prioritert. Man har også støttet opp om aktiviteter i andre land og regioner hvor Norge deltar som aktør i freds- og forsoningsarbeid. Under statsbesøket til Finland i juni 2007 åpnet Hennes Majestet Dronningen et større seminar om Sikkerhetsrådsresolusjon 1325, organisert i samarbeid med Crisis Management Initiative. Norge inviterte i den anledning kvinner fra ulike deler av Sudan samt Aceh, Indonesia. Kvinnene deltok på et forberedende seminar i Oslo og holdt innlegg i Helsinki. Det arbeides jevnlig for å bidra til økt bevisstgjøring på kvinners deltagelse i forhandlings- og post-konflikt prosesser, både internt i departementet og ved vurdering av prosjekter. Siden 2006 har det vært et gjennomgående krav at alle prosjekter som støttes skal integrere kjønnsperspektivet i planlegging, gjennomføring og rapportering. Dialogen med sentrale tilskuddsmottakere og mottatte rapporter tyder på at den norske satsingen har fått betydelig gjennomslag.

Norge legger vekt på at kvinners rettigheter, deltakelse og beskyttelse konsekvent integreres i

den humanitære bistanden og har bl.a. støttet en internasjonal evaluering av kjønnsdimensjonen i hjelpearbeid etter naturkatastrofer. Det arbeides aktivt for å hindre vold mot kvinner i og etter konflikt og kriser. Den humanitære bistanden til Zimbabwe har eksempelvis bidratt til å avhjelpe den vanskelige situasjonen spesielt for barn og kvinner, blant annet fattige husholdninger i urbane strøk. Et annet prosjekt i Zimbabwe har bidratt til bedring av reproduktiv helse for unge mødre.

Utenriksdepartementet er pådriver for å øke bevisstheten i organisasjonene om kjønnssensitivitet i planlegging, manualer, ved feltbesøk mv. Som følge av dette har Den internasjonale Røde korskomiteen (ICRC) innført en mer kjønnssensitiv planlegging, gjennomføring og rapportering av sine aktiviteter.

Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009

Regjeringens handlingsplan «Stopp menneskehandelen» legger vekt på tiltak både i Norge og i andre land. Regjeringen ønsker en styrket innsats i kampen mot menneskehandel; ikke bare fra myndighetenes side, men også fra frivillige organisasjoner. Det er satt av inntil 90 mill. kroner over Utenriksdepartementets budsjett for 2006-2009 til prosjekter og tiltak for å bekjempe handel med mennesker i transitt- og opprinnelsesland. I 2007 ble det bevilget 51,7 mill. kroner til formålet (bilateral bistand). De viktigste budsjettpostene i denne sammenheng er kapittel 164 Fred, forsoning og demokrati med vekt på globale tiltak og tiltak til land på Balkan, i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia, og kapittel 151 Bistand til Asia. Trygg retur og hjelp til reetablering for ofre som vender tilbake til sine hjemland fra Norge er et viktig innsatsområde.

Utenriksdepartementet fortsetter også, sammen med Justisdepartementet, arbeidet for å styrke det bilaterale og multilaterale politisamarbeidet. Sammen med Forsvarsdepartementet vil Utenriksdepartementet videreføre tiltak blant personell i internasjonale operasjoner som skal bidra til å bekjempe menneskehandel. Avtaler med den internasjonale organisasjonen for migrasjon IOM sørger for sikker retur fra Norge av ofre for menneskehandel og garanterer ofre som returnerer frivillig, en viss oppfølging både medisinsk, sosialt, arbeidsmessig og økonomisk. Videre støtter Norge arbeidet til FNs program for narkotika og kriminalitet UNODC, som bistår stater med å ratifisere og implementere den såkalte Palermo-protokollen mot menneskehandel.

Norge deltar i Europarådets arbeid og har ratifisert dets nye konvensjon mot menneskehandel.

Vi er også med i Østersjørådets innsats på området. Midler kanaliseres via norske og internasjonale frivillige organisasjoner og FN-organer som UNICEF, UNDP, UNIFEM og ILO. Støtten omfatter forebyggende tiltak, men også tiltak som opplæring av politi og bistand til ofre. Mens det norske arbeidet mot menneskehandel tidligere har vært konsentrert om seksuell utnyttelse og prostitusjon, får vi nå et større fokus på tvangsarbeid, og styrket innsats for å bekjempe illegal handel med organer. Gjennom ambassader kanaliseres midler til prosjekter i regi av lokale samarbeidspartnere. Se også nedenfor om norsk støtte til organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa OSSEs arbeid mot menneskehandel.

Handlingsplanen mot kvinnelig kjønnslemlestelse

Planen for internasjonalt arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter ble i 2007 videreført med vekt på forebygging, behandling og rehabilitering samt styrking av kompetansen på alle nivåer. Departementet, Norad og de berørte utenriksstasjonene har arbeidet med å intensivere innsatsen innenfor rammen av handlingsplanen. På landnivå har innsatsen særlig vært knyttet til Etiopia, men Norge har også støttet tiltak i land som Eritrea, Mali, Somalia og Tanzania.

I 2007 inngikk Norge også en avtale med UNFPA og UNICEF på 20 mill. kroner om styrket innsats i land med høy prevalens. Støtten til arbeid mot kjønnslemlestelse i 2007 utgjorde ca. 41 mill. kroner.

I 2007 ble det utarbeidet en statusrapport med særlig vekt på samarbeidslandene Etiopia, Eritrea, Kenya, Tanzania, Somalia og Sudan. Rapporten indikerer at det i mange land er konstruktive endringsprosesser på gang mht kjønnslemlestelse, som bør kunne støttes mer aktivt fra norsk side. Erfaringsmessig er det viktig å finne gode innfallsvinkler i dette arbeidet. I mange lokalsamfunn oppleves fattigdomsrelaterte problemer ofte som langt mer presserende. Derfor bør man i langt sterkere grad integrere arbeid mot kjønnslemlestelse i andre tiltak som retter seg mot lokalsamfunn, i stedet for endimensjonale anti-kampanjer. Involvering av menn er viktig i dette arbeidet. Dette vil man fra norsk side legge økt vekt på i tiden fremover, i tett samarbeid med frivillige organisasjoner og de multilaterale organisasjonene. Man vil også vurdere mulighetene for styrket innsats i forhold til Somalia og Sudan.

Posisjonsnotatet for norsk hiv- og aidspolitik

Det er regjeringens standpunkt at den skjeve maktbalansen mellom kjønnene fungerer som en driv-

kraft for epidemien. Norge fremmer derfor likestillingsperspektivet og tiltak for kvinner, kjønn og likestilling i UNAIDS og det globale fond. Norge fremmer seksuelle rettigheter, som seksuelle minoriteters rettigheter og andre sårbare grupper som er ekstra utsatt for smitte, samt ungdoms rett til seksualundervisning og tilgang til beskyttelse.

Organisatoriske tiltak, rutiner og opplæring for å fremme integrering av kjønnsperspektivet i utviklingssamarbeidet

Utenriksstasjonene rapporterer særskilt på kvinner og likestilling som del av den strategiske planprosessen. I mai 2007 ble det gjennomført seminar om regionale likestillingsutfordringer for ambassader i Sørøst-Asia. I samarbeid med Utenriktstjenestens kompetansesenter UKS har det vært gjennomført spesifikke kurs om oppfølging av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, og om kvinner og likestilling i utviklingssamarbeidet. Kvinner og likestilling er prioritert opp i kursene om utviklingspolitikk og humanitære spørsmål, utreisekursene og kurs for lokalansatte, og temaet har stått på programmet for bistandsrådsmøtet og topplederkonferansen.

I Norads strategi mot 2010 er likestilling, inkludering og økonomiske rettigheter prioritert som en av tre faglige satsingsområder. Det skal fokuseres på og investeres i økonomisk utvikling i et fordelingsperspektiv. Norad følger opp arbeidet med handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007-2009). Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, inkl. arbeidet for trygg, selvbestemt abort og arbeidet mot kjønnslemlestelse, samt kvinners utsatthet når det gjelder kjønnsbasert vold og hiv og aids ses i nær sammenheng med kvinners mulighet til utfoldelse og deltakelse. Dette har en sentral plass i det norske arbeidet. Norad vil legge vekt på å arbeide tverrfaglig i forhold til likestilling, inkludering og økonomiske rettigheter.

Norad vil legge fram en egen plan for oppfølging som en integrert dimensjon med forankring av ansvar i Norads virksomhet på alle nivåer. Norad vil videre styrke den interne faglige kompetansen på området. Dette vil gi økt kapasitet for faglig rådgivning og kvalitetssikring av ambassadeens innsats. For å fremme spørsmål og løsninger omkring temaet kvinner og likestilling vil både Utenriksdepartementet og Norad delta aktivt i likestillingsnettverket og det nordiske nettverket i tilknytning til utviklingskomiteen i Organisasjonen for økonomisk og kulturelt samarbeid i Europa OECD-DAC.

Norge har siden høsten 2006 delt ledervervet i FNs felles initiativ for jenters utdanning (UNGED), der 11 FN-organisasjoner deltar. Dette vervet løper til utgangen av 2008. Målsettingen er å forbedre tilgangen til og kvaliteten på utdanning for jenter for å fremme likestilling både innenfor utdanningssystemet og derigjennom i samfunnet ellers.

11.2 Likestilling som ett av fem hovedspor i budsjettet

Markert økning i kvinnerettstet bistand i 2007

I Stortingetsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklings-

politikken fastslår Regjeringen at det er et mål å se en jevn økning i andelen av bistandsbudsjettet som kan spores til kvinne- og likestillingsinnsatsen. Bredden i tilskuddordninger skal brukes for å oppnå målsettingen. Egen forvaltning skal legges opp slik at målene nås. Likestillingsomtalen er et virkemiddel for å følge med på utviklingen. Regjeringen har siden tiltredelsen satset betydelige ressurser på å løfte kvinne- og likestillingsrettet bistand gjennom øremerking av nye midler og gjennom tydelige politiske signaler. Satsingen gir målbare resultater. Fra 2006 til 2007 er det en meget merkbar økning i samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling, som det framgår av tabellen.

Tabell 11.1 Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling 2004–2007. Beløp i mill. kroner og prosent av total bilateral bistand. Fordelt på hovedmål og delmål.

	2004 mill. kroner	2004 pst	2005 mill. kroner	2005 pst	2006 mill. kroner	2006 pst	2007 mill. kroner	2007 pst
hovedmål	370	4	505	4	559	4	1 402	9
delmål	1 764	18	1 866	16	2 182	17	2 939	19
totalt	2 133	22	2 371	20	2 7401	21	4 340	28

Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling var 4,3 mrd. kroner i 2007, en økning fra 2,7 mrd. kroner i 2006. Dette inkluderer bilateral og multilateral bistand registrert som hovedmål samt eksplisitt integrert som signifikant delmål, i henhold til Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, utviklingskomiteen OECD-DAC, policy markør for kvinner og likestilling. I 2007 utgjorde andelen av den samlede kvinnerettete bistanden knapt 28 pst av samlet bilateral bistand (15,8 mrd. kroner), opp fra i overkant av 21 pst. i 2006. Bevilgninger til målrettede tiltak (hovedmål) er mer enn fordoblet både i kronebeløp og prosentvis andel av samlet bilateral bistand.

Den bratte økningen reflekterer delvis nye registreringsrutiner, som innebærer at store beløp som tidligere ble registrert som multilateral bistand, f.o.m. 2007 inkluderes i bilateral (multi-bilateral) bistand. Det mest utslagsgivende enkeltbeløpet gjelder FNs barnefond UNICEFs arbeid med grunnutdanning og likestilling (initiativet for jenters utdanning UNGED) over kapittel/post 170/76 med ca 440 mill. kroner i 2007. Økende norske bidrag til den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILOs arbeid for likestilling over kapittel/post 170/76 og målrettede tiltak via Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene over kapittel/post 171/72 omfattes også av kategorien samlet bilateral bistand.

Økningen reflekterer videre at det i 2007-budsjettet var øremerket 360 mill. kroner av nye bistandsmidler til målrettede tiltak for kvinner og likestilling i det bilaterale samarbeidet. Utover dette, øker bistanden til kvinner og likestilling hovedmål med godt og vel 200 mill. kroner.

Utviklingen som vises i tabell 1 er i tråd med revitaliseringen av målrettede tiltak for å fremme kvinners rettigheter og likestilling og handlingsplanene som ble lansert i 2006 og 2007. Økningen i bistand med en integrert likestillingsmålsetting (delmål) er mindre markert. Her er det potensial for å øke innsatsen over alle kapittel/poster.

Kvinner og likestilling i den multilaterale bistanden.

I samarbeid med nordiske og andre likesinnede land benytter Norge sin innflytelse som en betydelig giver, til å etterspørre resultater og sette kvinner og likestilling på dagsordenen i styremøter og andre fora for dialog med de multilaterale institusjonene. Regjeringen har kraftig trappet opp støtten til FNs kvinnefond UNIFEM, fra 20 mill. kroner i 2006-budsjettet til 50 mill. kroner i 2007 og 75 mill. kroner i 2008. UNIFEM-organisasjonen er foreslått omorganisert i en eventuell ny FN-enhet for kvinner og likestilling. Økningen er i tråd med den høye profilen Norge har holdt i oppfølgingen

av anbefalingene fra Høynivåpanelet for FN-reform. Norge ønsker å bidra til en samlet og slagkraftig FN-enhet som kan fremme kvinners rettigheter og likestilling. Norge gir 25 mill. kroner til det internasjonale programmet for mikrobicider (IPM) til utvikling av kvinnekrollert beskyttelse mot hiv/aids over kap. 170, post 80.

I tillegg bidro Norge i 2007 med 262 mill. kroner i kjernebidrag til FNs befolkningsfond UNFPA, kap. 170, post 71. 6,5 pst. av UNFPAs budsjett var målrettet kvinner og likestilling (2006). Reprodutiv helse utgjør 2/3 av UNFPAs budsjett, et felt med stor betydning for kvinners helse.

Øremerking av nye bistandsmidler

Kvinner og likestilling er ett av fem hovedspor og prioriterte områder ved fordelingen av økte bistandsmidler. I tråd med dette avsatte Regjeringen 85 mill. kroner av økningen i bistandsbudsjettet til målrettede tiltak for kvinner og likestilling (hovedspor 3). Den betydelige satsingen i 2007 (390 mill. kroner) og 2008 (85 mill. kroner) videreføres i 2009. Kvinne- og likestillingsbevilgningen kapittel/post 168.70 styrkes med 65 mill. kroner og støtten til utdanning med vekt på jenters utdanning styrkes med til sammen 115 mill. kroner over kapittel/post 170.76 (UNICEF) og 171.72 Samfinansiering på finansinstitusjoner.

Øremerkingen av nye midler fordeler seg som vist i tabellen:

Tabell 11.2 Hovedspor 3: Kvinner og likestilling 2007 og 2008 budsjettet Budsjettall i mill. kroner

Post	Navn	Vedtatt budsjett 2007 ¹	Økning 2007	Økning 2008	Formål/tiltak 2008
168.70	Kvinner og likestil.	200	200	35	Kvinnebevilgning
170.70	UNIFEM	50	30	25	Økt grunnbidrag ²
171.72	Samfin. bankene	394,5	15		VBs nye handlingsplan kvinner og likestilling
160.70	Sivilt samfunn	1 093	10		Tiltak for kvinner og likestilling
163.71	Hum. bistand/MR	2 125,4	100	10	Tiltak for kvinner og likestilling
164.70	Fred, forsoning og demokratitiltak	760,9	30		Oppfølging handlingsplanen SR 1325
164.73	Andre OSSE-land	293,8	5	15	Tiltak for kvinner og likestilling
Totalt			390	85	

¹ Tallene i denne kolonnen refererer seg til totale bevilgninger over kapittel/postene, med unntak for bevilgningen til UNIFEM over 170.70 FNs utviklingsfond (UNDP) og underliggende fond. Saldert budsjett 2007 for denne kapittel/posten var 835 mill. kroner.

² Grunnbidraget til UNIFEM registreres som multilateral bistand og er ikke omfattet av "samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling" jf tabell 1.

Bistand til oppfølging av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet

Etter ett år med øremerking av midler til kvinner, fred og sikkerhet over kapittel/postene 163/71 og 164/71 ser vi en kraftig økning til kvinner og likestilling både som hovedmål og delmål. For kvinner og likestilling som hovedmål er det til sammen bevilget 140 mill. kroner, en overoppfyllelse av det øremerkede måltallet med 10 mill. kroner. Økningen er mest markert innen humanitær assistanse. Bevilgninger som integrerer delmål for kvinner og likestilling er mer enn femdoblet fra 2006 til 2007 for de to budsjettpostene. I tillegg til uttalt politisk prioritering og øremerking av nye midler for kvin-

nerettede tiltak, kan økningen tilskrives nye rutiner ved tildeling av midler med krav til rapportering om effekten av tiltak for kvinner og menn.

Resultater av øremerking over andre budsjettposter

Øremerking av midler over bevilgningen for sivilt samfunn kapittel/post 160/70 viser en økning til kvinner og likestilling som hovedmål i underkant av 9 mill. kroner, noe mindre enn det øremerkede måltallet. For kvinner og likestilling som delmål, er det en økning på ca 10 pst sammenlignet med 2006.

Bistanden til målrettede aktiviteter for kvinner og likestilling over kapittel/post 164/70 til land i

Sør-Kaukasus og Sentral-Asia økte med knapt 4 mill. kroner, mindre enn måltallet på 5 mill. kroner. Bistand med kvinner og likestilling som integrert delmål økte fra 2,8 mill. kroner i 2006 til 5,4 mill. kroner i 2007. Den samlede kvinneverrettede bistanden økte således med 33 pst.

11.3 Internasjonale prosesser og multilateralt samarbeid

FNs kvinnekommisjon

FNs kvinnekommisjon er ansvarlig for oppfølging av handlingsplanen fra FNs 4. kvinnekongress i Beijing. Kommisjonen møtes årlig i februar/mars. Hovedtema for møtet i 2008, finansiering for kvinner og likestilling, var motivert av den pågående prosessen for oppfølging av Monterrey-erklæringen (2000) om finansiering for utvikling. Også vold mot kvinner og FNs sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet var på dagsordenen. FNs generalsekretær Ban Ki Moon lanserte FNs kampanje mot vold mot kvinner. Norge arrangerte et stort sidearrangement om finansiering for kvinner og likestilling i sårbare stater. Arrangementet ble gjennomført i samarbeid med Sverige, UNIFEM m.fl. Med støtte fra kvinne- og likestillingsbevilgningen deltok den arabiske kvinneorganisasjonen Karama med medlemmer fra ni land i Midt-Østen og Nord-Afrika (MENA). De arrangerte eget sidearrangement om situasjonen for flyktningkvinner i MENA regionen. Den Washington-baserte lobbyorganisasjonen for kvinner, miljø og utvikling WEDO var en pådriver i kulissene for FN-reform med styrking av FNs likestillingsarbeid, og arrangerte et høynivå frokostmøte om temaet. Forum for kvinner og utviklingsspørsmål Fokus deltok sammen med nærmere 20 kvinner fra partnerorganisasjoner i sør.

FNs Menneskerettighetsråd

Norge deltar aktivt i behandlingen av likestillings-spørsmål, arbeid med vold mot kvinner og arbeidet mot diskriminering basert på seksuell legning i Menneskerettighetsrådet.

FNs kvinnekonvensjon CEDAW

FNs kvinnekonvensjon vil være et sentralt redskap i oppfølgingen av handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet. Også Norge rapporterer hvert 4. år til CEDAW-komiteen, som gir anbefalinger knyttet til utfordringer nasjonalt. Norges 7. rapport ble behandlet i komiteen i august 2007. Norske frivillige organi-

sasjoner under Fokus-paraplyen hadde forberedt en egen «skyggerapport». Norge støttet utarbeidelsen av jordanske kvinneorganisasjoners første skyggerapport i forbindelse med Jordans eksaminering i CEDAW-komiteen i 2007.

FN-reform og likestilling

Norge var i 2007 en aktiv pådriver for oppfølging av anbefalingene fra FNs reformpanel, der statsminister Jens Stoltenberg deltok. Norge initierte og har siden fulgt opp et fellesnordisk initiativ for å påskynde prosessen med etablering av en sammenslåing og styrking av Generalsekretærens spesialrådgiver for likestilling (OSAGI) og FN-sekretariatets avdeling for kvinners rettigheter (DAW) med FNs kvinnefond UNIFEM. Norge ønsker å bidra til en samlet og slagkraftig FN-enhet som kan fremme kvinners rettigheter og likestilling. Det er også et mål for Norge å bidra til at kvinner og likestilling får en sentral plass i «Ett FN»-programmene i pilotland for FN-reform. Målet er økt gjennomslag i FN-systemet og bedre effekt på landnivå for kvinners rettigheter og likestilling.

FNs tusenårsmål og likestilling

Kvinnens rettigheter og likestilling er tema for tusenårsmål 3. I september 2008 skal tusenårsmålene gjennomgås på et høynivåmøte i New York. Norge har tilsluttet seg et dansk initiativ for å sikre at kvinner og likestilling, tusenårsmål 3, får den nødvendige oppmerksomhet. Initiativet involverer bla. en fakkeltokt som forplikter fakkeltokttagerne til å gjøre en ekstra innsats for kvinner og likestilling med vekt på økonomiske muligheter og rettigheter.

Finansiering for likestilling

Finansiering for kvinners rettigheter og likestilling er en av hovedprioriteringene for Norge fram mot høynivåmøtet for gjennomgang av Monterrey-erklæringen (2002) i Doha høsten 2008. Norge var vertskap for et FN ekspertseminar i Oslo høsten 2007, som forberedte FNs hovedtema for FNs kvinnekommisjon i 2008, finansiering for kvinners rettigheter og likestilling. Det handler om mobilisering av nasjonale ressurser i partnerlandene gjennom såkalt kjønns sensitiv forvaltning av offentlige budsjetter; kvinne- og likestillingsinnretting av bistandsmidler fra giverlandenes side. Andre viktige aspekter er knyttet til arbeidsmarked og arbeidstakerrettigheter, næringsutvikling og handelspolitikk som fremmer kvinners økonomiske rettigheter og muligheter. Som tilrettelegger

sammen med Egypt for prosessen fram mot Doha-møtet, har Norge lyktes med å løfte likestillingsaspekter inn i utkastet til sluttdokument. Norge har tatt initiativ til et sidearrangement i Doha om likestilling, i samarbeid med FNs regionale kommisjoner.

Bistandseffektivitet og likestilling

Utredning av kjønnsperspektiv, menneskerettigheter og sosial inkludering har vært tema for likestillingsnettverket i OECD/DAC etter at Pariserklæringen om bistandseffektivitet og eierskap ble vedtatt i 2005. Sammen med Storbritannia, Irland, Nederland og partnerland i Afrika, Asia og Latin-Amerika har Norge fått fram dokumentasjon om muligheter og begrensninger for å fremme likestilling innenfor bistandseffektivitetsagendaen. Det handler om effektiv utvikling med fokus på menneskerettigheter, likestilling og et inkluderende samfunn for både kvinner og menn; bredt og demokratisk eierskap som inkluderer både kvinner og menn, likestillingsmyndigheter, folkevalgte forsamlinger og sivilt samfunn inkludert kvinneorganisasjoner. Kjønnssensitiv forvaltning av offentlige budsjetter framtrer som viktig i tilnærmingen til prinsippene om resultatbasert styring og gjensidig ansvarlighet. Norge har aktivt fremmet likestillingsaspekt i utarbeidelsen av utkastet til sluttdokument fra høynivåmøtet om Pariserklæringen, som finner sted i Accra i september 2008.

Kommisjonen for de fattiges rettigheter – formaliseringsagendaen

Kommisjonen for de fattiges rettigheter er en uavhengig kommisjon tilknyttet FNs utviklingsfond UNDP. Norges aktive innsats i formaliseringsagendaen har et tredelt fokus, hvor kvinners rettigheter er en av hovedstolpene.

Millioner av mennesker i uformelle bosetninger lever i konstant frykt for å bli kastet ut av hjemmene sine. Det er et faktum at kvinnens frihet til å leie, kjøp eller selge land og eiendom er begrenset eller forbudt i mange samfunn. Dette begrenser deres produktive kapasitet, og dømmer dem til å leve i fattigdom uten noen form for sikkerhet og mulighet til å forbedre sin økonomiske situasjon. Også der kvinner får formell rett til å eie land, er det behov for oppfølging med informasjon og veiledning til kvinnene selv, lokalsamfunnet og lokale bank-/finansieringsmekanismer om de mulighetene retten til å eie åpner for. Ofte kan kollektive rettigheter eller eiendomsrett basert på bruk ivareta kvinners interesser bedre enn individuelle løsninger. Kvinners formelle rettigheter vil stå sentralt i

det videre arbeidet for økonomisk likestilling, også etter at Kommisjonen for de fattiges rettigheter avsluttet sitt arbeid i 2008. Konklusjonene fra Kommisjonens arbeid er nedfelt i fire delrapporter.

Verdensbankens handlingsplan for økonomisk likestilling (GAP)

Norge var en pådriver bak Verdensbankens utarbeidelse av denne handlingsplanen for kvinner og økonomisk likestilling, som ble lansert i 2006. Planen tar for seg kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse, og deres tilgang til arbeidslivet. En ser her spesielt på de fire «markedene»; land, arbeid, produkt og finans, der Verdensbanken har spesielle forutsetninger for å kunne fremme kvinners deltakelse. En vil gjennom GAP således arbeide for en mer «kjønnssensitiv» tilnærming i operasjoner og teknisk bistand i de økonomiske sektorer og infrastruktur, samt innen budsjettstøtte. Handlingsplanen har to hovedelementer; kortsiktige initiativer som skal gi resultater på kort sikt, som gjennomføres i pilotland med UNIFEM som tilrettelegger, og en analytisk komponent, med sikte på mer effektiv integrering av kjønnsperspektivet i bankens ordinære virksomhet.

En første fremdriftsrapport for handlingsplanen viser at arbeidet er kommet godt i gang. Det er foretatt to utlysninger av midler, og 71 prosjekter i 56 land er tildelt støtte. Banken bidrar med 1/3 av midlene fra eget budsjett. Det er tidlig å vurdere konkrete resultater, men banken understreker at den store politiske oppmerksomheten planen fikk under Tysklands G8-formannskap var viktig. Norge har vært involvert i to strategiske aktiviteter: Et prosjekt for å styrke jobbmuligheter for jenter i Liberia og et prosjekt for å inkludere likestillingsdimensjonen i Doing Business-rapportene. Norge bidro med 15 mill. kroner til Verdensbankens handlingsplan for økonomisk likestilling (GAP) i 2007.

Tiltak for likestilling gjennom de regionale utviklingsbankene

Integrering av likestillingshensyn i all virksomhet står sentralt i dialogen Norge har med Den afrikanske utviklingsbanken, og ble lagt som en premiss for forrige påfylling av Afrikafondet. Den afrikanske utviklingsbanken tar dette på alvor og er i ferd med å indentifisere gode indikatorer for å måle oppnådde resultater på feltet. Norge finansierer arbeidet med å oppdatere bankens handlingsplan for likestilling, og finansierer også et bedriftsutviklingsprogram for kvinnelige entreprenører.

Integrering av likestillingshensyn stod sentralt i forhandlingene om påfyllingen av Asiafondet for perioden 2009-12 som nylig ble avsluttet. Norge har gjennom flere år støttet tiltak for å bedre likestillingsprofilen i Den asiatiske utviklingsbankens prosjekter. Norsk støtte til et flergiverfond for likestilling i Asiabanken har bidratt til at likestillings spørsmål nå systematisk vurderes i bankens prosjekter på landnivå. I et prosjekt i utdanningssektoren i Kambodsja bidro midlene til å øke antallet kvinnelige lærere.

Gjennom Den inter-amerikanske utviklingsbanken har Norge over flere år støttet aktiviteter rettet mot kvinner og likestilling over hele det sør- og mellom-amerikanske kontinent, der et av målene også er å gi mer oppmerksomhet og fokus på slike problemstillinger i bankens egen organisasjon. Gjennom et eget program, PROLEAD, satses det på kvinnelig lederskap i politikk og samfunn.

Norge bidro til at en handlingsplan for likestilling ble vedtatt av Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) i 2008.

Europarådets arbeid for kvinners rettigheter og likestilling

Europarådets arbeid med likestilling er særlig rettet inn mot å fremme like muligheter og rettigheter for kvinner og menn, og å hindre vold mot og handel med kvinner. Organisasjonen har en egen styringskomité for likestilling (CDMG) og likestillingsarbeidet er også integrert i en rekke andre fagkomiteer.

Toppmøtet i Europarådet i 2005 ga sterk støtte til videre innsats for økt likestilling og pekte særlig på områdene nasjonale likestillingstiltak, tiltak mot vold mot kvinner og mot menneskehandel. Norge har vært en pådriver i dette arbeidet.

Europarådet har ligget i forkant internasjonalt i å utvikle metoder for å integrere likestilling på alle fagområder, og har bl.a. utarbeidet tilrådninger om hvordan dette arbeidet best kan fremmes. Norge deltok i 2007 aktivt i et nettverk om integrering. Ministerkomiteen i Europarådet vedtok høsten 2007 en anbefaling om standarder for likestilling. Denne vil bli lagt til grunn av medlemslandene i det videre arbeidet for integrering av likestilling på ulike områder. Ministerkomiteen har i 2008 videre vedtatt anbefalinger om kjønnsforskjeller i helsepolitikken og kvinner og menns roller i konfliktforebygging og fredsarbeid.

Norge har i 2007 bidratt til utarbeidelsen av en Europarådskonvensjon mot menneskehandel. Konvensjonen ble ratifisert av Norge 17. januar 2008 og trådte i kraft 1. februar 2008. Konvensjonens formål er både å forebygge menneskehandel

og straffe bakmennene og å sikre reell beskyttelse av ofrene og beskytte deres rettigheter. Konvensjonen vil utgjøre et viktig rammeverk for samarbeidet især med opprinnelseslandene til ofre for menneskehandel i Europa. Det er etablert en overvåkningsmekanisme for å føre tilsyn med landenes etterlevelse av konvensjonen (GRETA) og Norge ønsker å være representert i dette organet.

Som et ledd i den treårige kampanjen for barns rettigheter (2006-2008) ble det utarbeidet og vedtatt en ny Europarådskonvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn. Norge undertegnet konvensjonen i oktober 2007. Siktemålet er å styrke det internasjonale arbeidet på dette feltet. Norge har også engasjert seg aktivt i Europarådets 10-årige handlingsprogram for likestilling av funksjonshemmede. Også Europakampanjen mot hverdagsvold og vold mot kvinner, har berøringspunkter med tiltakene for likestilling og mot menneskehandel.

Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet – EØS finansieringsordninger

Kvinner og likestilling er ikke egne målområder for EØS-finansieringsordningene. Kvinne- og likestillingsprosjekter støttes imidlertid under andre målområder, slik som under utvikling av menneskelige ressurser, der det er gitt støtte til noen konsilieringsprosjekter, under helse og barneomsorg, samt under flere av NGO-fondene som er opprettet. Likestilling er et tversgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som får støtte. Likestilling er også tema i Norges kontakt med mottakerlandene, bl.a. i de årlige møtene. Fra norsk side kan man bidra til en positiv utvikling på dette området ved å gjøre norsk likestillingspolitikk kjent og ved at norske aktører involveres i gjennomføringen av konkrete prosjekter.

Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa OSSE

Menneskehandel er en alvorlig utfordring i OSSE-området. Den mest utbredte formen for menneskehandel er kvinner og barn som blir utnyttet til prostitusjon og andre seksuelle formål. Det er også et økende problem at stadig flere tvinges inn i slave-lignende arbeidsforhold. OSSE samarbeider nært med andre internasjonale organisasjoner og aktører i kampen mot menneskehandel. Under Utenriksministermøtet i Madrid i november 2007 ble det besluttet å styrke OSSEs arbeid mot seksuell utnyttelse av barn. Sendelagene og ODIHR er de viktigste OSSE-aktørene i kampen mot menneskehandel, og dette er en utfordring stadig flere sen-

delag og vertsland tar alvorlig. Norge er en pådriver for OSSEs kamp mot menneskehandel basert på regjeringens handlingsplan for en koordinert og samordnet innsats for å stoppe handelen med mennesker og for å sikre ofrene bistand og beskyttelse. Således bidrar Norge til flere prosjekter rettet mot menneskehandel i OSSE-regionen.

OSSE arbeider gjennom Kontoret for demokratiske rettigheter og institusjoner ODIHR og sendelagene for å få berørte lands myndigheter til å fremme kvinners rettigheter og deltakelse i det offentlige liv. Norge vil sammen med Sverige fortsatt arbeide for å få inn en passus i OSSEs atferdskodeks om nasjonal implementering av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325. Videre har Norge finansiert en håndbok for likestillingsperspektiver i arbeidet med sikkerhetssektorreform, som stilles til rådighet både for OSSE, FN og andre aktører. Arbeidet med å øke oppmerksomheten om kvinners rolle i fredsbygging vil bli videreført. Norge har videre sekondert en person til OSSE-sekretariatet i Wien som arbeider med å iverksette tiltak for å nå målene i OSSEs handlingsplan for likestilling.

Internasjonale nedrustnings- og ikke-spredningsorganisasjoner

Norge yter faste årlige økonomiske bidrag og har i visse perioder styreverv i internasjonale nedrustnings- og ikke-spredningsorganisasjoner som bl.a. det internasjonale atomenergibyrået IAEA, Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen OPCW, Organisasjonen som legger til rette avtalen for Stans av Atomprøvesprengninger CTBTO m.fl. Kjønnsperspektivet fremmes jevnlig i relevante innlegg i nevnte fora. Fra norsk side legges det vekt på at flere kvinner tilsettes i høyere stillinger i de ulike sekretariatene. Vi understreker betydningen av at kjønnsperspektivet integreres i de ulike organisasjonenes faglige bistand. Vi legger videre vekt på at flere kvinner bør oppnevnes i mellomstatlige ekspertgrupper på nedrustning og ikke-spredning som er oppnevnt av FN og andre internasjonale institusjoner.

Konsekvensene av alle typer våpenbruk rammer også kvinner. Dette innebærer at det bør tas hensyn til kvinners forhold når man utformer målsettinger og forhandler om nedrustnings- og ikke-spredningsavtaler. Vi tilstreber at flere kvinner engasjeres direkte i arbeidet. Det vil fortsatt bli lagt vekt på kjønnsperspektivet i arbeidet mot væpnet vold og ulovlig handel med håndvåpen. I tilskuddsordningen for håndvåpen og opplysningsarbeidet for fred vil det bli tilstrebet at prosjektaktiviteter inkorporerer og rapporterer om likestillingsaspekt.

Kultursamarbeid og norgesfremme

Også innen kultursamarbeidet har kjønnsperspektivet en sentral plass. Prosjektet «Noras søstre» er en seminarserie om kvinner og likestilling med utgangspunkt i og inspirert av Ibsens skuespill, men tematisk forankret og tilpasset lokale forhold. Prosjektet ble initiert i anledningen Ibsenåret og gjennomført i Egypt, India og Mosambik i 2006, Kina, Israel, Malawi og Spania i 2007, India, De palestinske områder (Vestbredden) og Ungarn i 2008, og planlegges avholdt i Brasil, Vietnam og Tyrkia i 2008/2009. For seminarrekken produserer Utenriksdepartementet en artikkelsamling som hittil er utgitt på arabisk, engelsk, kinesisk, portugisisk, russisk, spansk og ungarsk.

11.4 Regionalt og bilateralt samarbeid

Generell vurdering

På oppdrag fra departementet, har Norad i 2008 foretatt en vurdering av ambassadenes strategiske planer, og hvordan kvinner og likestilling, vektlegges og integreres som et tversgående hensyn i det bilaterale samarbeidet med utviklingsland. Norads gjennomgang av ambassadenes strategiske planer indikerer at det er svakheter i ambassadenes evne til å integrere kvinners rettigheter i porteføljen som helhet. Det er behov for mer systematisk kompetanseheving for de ansatte, likestillingsanalyse, likestillingsmål og rutinemessig bruk av kjønnsoppdelt statistikk ved vurdering og oppfølging av individuelle prosjekter, sektorprogrammer og budsjettstøtte. Ledelsen ved den enkelte ambassade må holdes ansvarlig for at dette følges opp.

Det gjøres også mye godt arbeid ved utenriksstasjonene. For eksempel har en i Uganda benyttet lokal likestillingsekspertise som hjelp til å utarbeide strategi for arbeidet med likestilling som selvstendig mål og integrert dimensjon i hele porteføljen, samt prioritert relevant opplæring for egne ansatte. For eksempel rapporterer ambassaden i Indonesia at kvinner er en prioritert gruppe i program for bedre skogforvaltning på lokalplan, likeledes i programsamarbeid som skal sikre svake grupper juridisk assistanse.

I Giverfondet for gjenoppbyggingen i Aceh er alle prosjekter underlagt en grundig likestillingsanalyse før de godkjennes. Ambassaden i Nicaragua fremmer sentrale tema som vold mot kvinner og mødredødelighet gjennom dialogen knyttet til budsjettstøtten. Disse temaene er også reflektert i de 25 indikatorene for budsjettstøtten. Kvinners rettigheter er ett av fem tema i undergruppen for styreset, ledet av den norske ambassaden. I samar-

beid med myndighetene monitorerer gruppen utviklingen på dette området.

Norsk innsats på landnivå konsentreres om støtte til kvinneorganisasjoner og andre ikke-statlige aktører, særlig FN-organisasjoner. Det er etablert gode kontakter til kvinneorganisasjoner og andre ikke-statlige aktører. Ambassadene inngikk avtaler for mer enn 90 mill. kroner, nesten halvparten av utbetalinger over kvinnebevilgningen kapittel/post 168/70 i 2007. Samtidig er heller ikke den målrettede aktiviteten for kvinners rettigheter og likestilling god nok eller strategisk forankret. Ambassadene er svake på støtte til gjennomføring av nasjonale mål og planer for likestilling, herunder støtte til nasjonale likestillingsdepartement. Tematisk arbeides det særlig med å bekjempe vold mot kvinner, herunder menneskehandel og kjønnslemlestelse, fremme av kvinners politiske deltakelse og godt styresett, og jenters utdanning.

Noen få ambassader, bla. Pakistan, har innsats på kvinners økonomiske deltakelse, mens overraskende få viser til tiltak innen reproduktiv helse og rettigheter. Unntaket er India, Pakistan, Nigeria og Tanzania som er pilotland for de helserelaterte tusenårsmålene. Særlig kontroversielle tema, som abort og seksuelle minoriteters rettigheter, frontes i noen grad. I Nicaragua, har Norge tatt initiativ til at den strenge abortloven er et fast innslag i givervlandsgruppens (undergruppen for styresett) dialog med myndighetene. I mars måned 2007 leverte en samlet gruppe av nordiske land en *démarche* i sakens anledning. Abortloven var også en av hovedsakene statssekretær Stenhammer tok opp med sin kollega på nicaraguansk side da hun besøkte landet i april 2007. Ambassadøren har også benyttet andre formelle og uformelle anledninger til å diskutere saken med myndighetene.

Fra flere land, blant annet Uganda, Nepal og Tyrkia, rapporterer ambassadene at de tar opp seksuelle minoriteters rettigheter i politiske dialogfora og følger med på relevante rettssaker.

Afrika

Statistikken over bilateral bistand med policymarkør for kvinner og likestilling viser at vel 1 mrd kroner eller 39 pst av bevilgningene over kapittel 150 Bistand til Afrika (2007) er kvinnerettet (hovedmål eller delmål). Regionbevilgningen (post 71) trekker opp med 54 pst. kvinneretting. Bistanden til hovedsamarbeidsland over post 70 trekker ned (23 pst.). I Zambia har ambassaden inngått en programavtale med tradisjonelle ledere om landsbygdutvikling, der kvinners økonomiske muligheter og deltakelse står sentralt, samtidig som man også tar

opp skadelige tradisjonelle skikker som rammer kvinner, samt hiv og aids og kondombruk.

Ambassaden har fått nærmere følelse med problemstillingene gjennom regelmessige besøk i det aktuelle lokalmiljøet. Etiopia er pilotland for den norske satsingen for å bekjempe kvinnelig kjønnslemlestelse/omskjæring. Også her involverer ambassadens engasjement samarbeid med lokale og religiøse ledere. Redd Barna i Etiopia er hovedsamarbeidspartner, men samarbeidet involverer også lokale frivillige organisasjoner samt myndigheter på lokalt og regionalt nivå. Ambassaden i Malawi har styrket staben med en lokalansatt gendereskper. Norge støtter her arbeid mot kjønnsbasert vold, for kvinners politiske deltakelse, mødrehelse, økonomisk likestilling og utvikling av landets likestillingspolitikk i samarbeid med nasjonale myndigheter.

Asia

Bistanden til Asia over kapittel 151 står i en klasse for seg med høy grad av kvinneretting. 533 mill. kroner eller 67 pst. er registrert med kvinner og likestilling som hoved- eller delmål. Hele 75 pst. av bistanden til hovedsamarbeidsland i Asia er kvinnerettet og 66 pst. over regionbevilgningen. Kvinnerettet bistand til Asia har særlig fokus på å fremme kvinners deltakelse i politiske beslutningsprosesser. I Indonesia gis støtte til politisk opplæring av kvinner foran valgene i 2009, og det er nylig inngått en avtale med et nettverk av lokale organisasjoner som arbeider med fremme av pluralisme i Indonesia. Indonesiske nasjonale organisasjoner støttes i sitt arbeid for å fremme kvinners rettigheter i lokal lovgiving. Dette er særlig viktig ettersom fremveksten av lokale sharia-lovgivinger truer kvinners rettigheter.

Latin-Amerika

Kvinneretting av bistand til Latin-Amerika (kapittel 153) utgjør 117 mill. kroner eller 52 pst. av samlet bistand over dette budsjettkapittelet. I Nicaragua arbeides det med å bedre tilgangen til rettsystemet, spesielt for kvinner, Gjennom samarbeid med det nasjonale politiet og en egen programavtale med FNs utviklingsprogram UNDP arbeides det med å styrke mottakssentrene for kvinner som bl.a. har vært utsatt for vold. Norge bidrar også til opplæring av politifunksjonærer om kvinners rettigheter og kjønnsperspektiv samt for å høyne kvinneandelen i sentrale stillinger i politiet. Ambassaden har arbeidet med bekjempelse av vold mot kvinner siden 90-tallet gjennom et stort nettverk av kvinnesentre, PAHO (WHO) og det nasjonale kvinneinstituttet.

Gjennom kvinneinstituttet bidrar ambassaden også til å analysere og monitorere hvordan hensynet til kvinner integreres i statsforvaltningen, ved for eksempel å følge opp og kommentere budsjettplanlegging fra et kvinneperspektiv.

Nordområdene

I regjeringens nordområdestrategi er likestilling nevnt som en viktig politisk dimensjon i nordområdepolitikken. Likestilling skal implementeres på tvers i strategien, ikke som særskilt satsningsområde. Likestillingsaspektet er av særlig viktighet i forbindelse med næringsutvikling i nord, kunnskapsproduksjon og kompetanseutvikling, samt i det internasjonale samarbeidet. I prosjektsamarbeidet med Russland er det på de fleste områder høy deltakelse av kvinner. Det gjelder innenfor prioriterte områder som helse og omsorg, utdanning og forskning, samt miljøvern. Som eksempel på tiltak kan nevnes «Presidentprogrammet», en utvekslingsordning for unge ledere fra offentlig forvaltning og næringsliv i Nordvest-Russland. KS og NHO er ansvarlige for gjennomføringen på norsk side. Her har kvinneandelen vært jevnt stigende siden oppstarten i 1999, og de siste årene har mer enn halvparten av de russiske deltakerne vært kvinner. En annen type prosjekt som spesifikt retter seg mot kvinner, er samarbeidet mellom kvinnelige bønder i Norge og Russland for å utvikle økologisk landbruk og bidra til landsbygdutvikling i Arkhangelskregionen. De omfattende kvinnetnettverk i Barentsregionen er en betydelig ressurs som utnyttes aktivt i det grenseoverskridende samarbeidet.

Vest-Balkan

Den norske bistanden til Vest-Balkan dreier seg i stor grad om å bidra til konfliktforebygging og fredsprosesser, styrking av menneskerettighetene og demokratiutvikling. Et viktig aspekt av dette arbeidet er styrking av kvinners rettigheter og likestilling. Støtten dekker et vidt spekter. Bekjempelse av menneskehandel og oppfølging av regjeringens handlingsplaner har hatt høy prioritet over flere år. Det gis støtte til assistanse til ofre, til ulike forebyggingstiltak, til utvikling av vitneprogrammer, opplysningsarbeid, kapasitetsbygging innen privat og offentlige sektor, bl.a. innen justis- og politisektoren, til regionalt samarbeid, forskning og kartlegging, nettverksarbeid og konferanser.

Oppfølging av Regjeringens Handlingsplan for gjennomføring av FN's Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet blir søkt prioritert i støtten til de pågående fredsprosesser i regionen. I

støtten til ulike forsoningsprosesser og inter-etnisk dialog har en lagt vekt på å inkludere jenter og kvinner. Ulike tiltak for opplæring av kvinner i politisk deltakelse og opplæring av kvinnelige jurister bidrar til å styrke kvinners muligheter for politisk deltakelse og å sikre en jevn kjønnsbalanse i oppbyggingen av statlige institusjoner, herunder også justis- og sikkerhetssektoren. Norge støtter småkreditt- og sysselsettingstiltak for å styrke kvinners økonomiske deltakelse, spesielt Roma-kvinner, opplærings- og utdanningsprosjekter, innfrielse av kvinners rettigheter gjennom fri retts hjelp, tiltak mot kjønnsbasert vold og tiltak for å fremme holdningsendringer blant gutter og unge menn og gjennomføres i alle landene på Vest-Balkan. Norsk støtte har også bidratt til at det er etablert masterstudier i kjønn og likestilling ved universitetene i Sarajevo og Tirana.

SUS-landene (utenom Russland).

Sovjetunionens sammenbrudd førte til fall i produksjonen, høy inflasjon, arbeidsløshet og væpnede konflikter. Arbeidsløshet blant menn har endret kjønnsrollene samtidig som tradisjonelle religiøse holdninger har ført til gjenoppliving av de mest konservative familietradisjonene i mange områder. Imidlertid har kvinner i økende grad blitt familieforsørgere takket være inntekter fra den uformelle økonomien.

I en situasjon hvor det er så motsetningsfylte krav til kvinners rolle er det behov for prosjekter som motiverer og bistår landene med å utvikle en likestillingspolitikk. Norge vil bidra til dette, både gjennom bilateralt samarbeid og i multilaterale fora. Norge har støttet en rekke kvinne- og likestillingsrettede tiltak i Sentral-Asia, Sør-Kaukasus, Hviterussland, Moldova og Ukraina. I samsvar med Regjeringens handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet, gis det støtte til tiltak for å fremme kvinners deltakelse i samfunnslivet. Ulike opplæringstiltak i regi av Norsk Folkehjelp i flere regioner i Hviterussland og Moldova bidrar til økt deltakelse av kvinner i det sosiale og politiske liv. I samarbeid med United Nations Population Fund (UNFPA) er det fra 2007 startet opp et større prosjekt for å bekjempe kjønnsbasert vold i Armenia, Aserbajdsjan og Georgia. Tiltakene for bekjempelse av kjønnsbasert vold fremmer likestilling og kvinners rettigheter, styrker menneskerettighetene og gir demokratisk utvikling i landene i Sør-Kaukasus.

Som et ledd i gjennomføringen av Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, er det gitt støtte til et omfattende prosjekt i regi av Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) i

Kirgisistan for å forebygge menneskehandel, beskytte og gi hjelp til ofre for menneskehandel og styrke politi- og justissektorens evne til å håndtere menneskehandelutfordringen mer effektivt. Norge støtter også et lignende IOM-prosjekt i Moldova. I Armenia har Norge støttet opp om UNDPs arbeid mot menneskehandel, som bl.a. er rettet inn mot å styrke de armenske myndighetene og frivillige organisasjonenes innsats på området. Hensynet til likestilling mellom kjønnene tillegges vekt i alle typer prosjekter. Organisasjoner som søker om prosjektstøtte må redegjøre for hvordan kjønnspektivet er integrert i prosjektene.

11.5 Likestilling internt i utenriktjenesten

Departementets personalpolitiske likestillingspolitikk skal sikre at kvinner og menn har like reelle muligheter til faglig og karrieremessig utvikling

og til å bruke sin kompetanse. Menn og kvinner skal sidestilles mht. ansettelse, lønnsutvikling, opprykk og kompetansegivende oppgaver.

Likestilling er et integrert element i all virksomhet i departementet. Likestillingspolitikken skal integreres og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer. Departementet arbeider aktivt mot alle former for direkte og indirekte kjønnsdiskriminering.

Ledere på alle nivåer i organisasjonen skal påse at likestillingsbestemmelser i lov- og avtaleverk følges og sørge for at mål for likestillingsarbeidet ivaretas.

Departementet skal drive en aktiv rekrutteringspolitikk som utjevner skjev kjønnsammensetning og indirekte diskriminering. Videre er kompetanseutvikling og bevissthet om likestilling samt lik mulighet for lønnsutvikling operative periodemål for likestillingsarbeidet i utenriktjenesten.

12 Anmodningsvedtak

12.1 Vedtak nr. 127, 05.12.2007

«Stortinget ber Regjeringen på egnet måte legge fram for Stortinget en samordnet plan for utviklingen av Norges bidrag til Afghanistan, herunder den sivile utviklingsbistanden og bidragene til den politiske stats- og nasjonsbyggingen i landet»

Svar:

Utenriksministeren avholdt, på vegne av Regjeringen, en redegjørelse om en samordnet plan for Norges bidrag til Afghanistan for åpent Storting 5. februar 2008. Redegjørelsen ble etterfulgt av en debatt i Stortinget.

Utenriksdepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2009 føres opp de summene som er nevnt i et fremlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 100-172	kr	31 248 538 000
b. Sum inntekter under kap. 3100	kr	85 288 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 100-172 og kapittel 3100

I Utgifter:

Kap.	Post	Kr	Kr
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten			
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	1 554 487 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	4 790 000	
	45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	16 000 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	800 000	
	71 Diverse tilskudd	31 713 000	
	72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	137 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	360 000	1 608 287 000
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon		
	01 Driftsutgifter	25 035 000	25 035 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	8 248 000	8 248 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten		1 641 570 000
Programkategori 02.10 Utenriksformål			
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål		
	01 Driftsutgifter	27 932 000	
	70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres</i>	67 635 000	95 567 000
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner		
	70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 063 533 000	
	71 Finansieringsordningen under EØS-avtalen, <i>kan overføres</i>	50 000 000	
	72 EØS-finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	900 000 000	
	73 Den norske finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	885 000 000	
	74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, <i>kan overføres</i>	120 000 000	3 018 533 000
118	Nordområdetiltak mv.		
	70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres</i>	280 127 000	
	71 Fred- og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	3 793 000	
	76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	26 698 000	310 618 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		3 424 718 000

Kap.	Post		Kr	Kr
Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen				
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen			
	01 Driftsutgifter		948 761 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		13 757 000	962 518 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)			
	01 Driftsutgifter		185 836 000	185 836 000
144	Fredskorpset			
	01 Driftsutgifter		45 000 000	45 000 000
	Sum Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen			1 193 354 000
Programkategori 03.10 Bilateral bistand				
150	Bistand til Afrika			
	78 Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>		2 843 500 000	2 843 500 000
151	Bistand til Asia			
	72 Bistand til Afghanistan, <i>kan overføres</i>		500 000 000	
	78 Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>		538 600 000	1 038 600 000
152	Bistand til Midtøsten			
	78 Regionbevilgning for Midtøsten, <i>kan overføres</i>		500 000 000	500 000 000
153	Bistand til Latin-Amerika			
	78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>		246 500 000	246 500 000
	Sum Programkategori 03.10 Bilateral bistand			4 628 600 000
Programkategori 03.20 Globale ordninger				
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling			
	01 Driftsutgifter		33 500 000	
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>		1 193 000 000	
	71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>		81 000 000	
	72 Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>		7 000 000	
	73 Kultur, <i>kan overføres</i>		107 000 000	
	75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>		172 500 000	
	77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>		135 000 000	1 729 000 000
161	Næringsutvikling			
	70 Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>		309 000 000	
	75 NORFUND – tapsavsetning		143 750 000	
	95 NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland		441 250 000	894 000 000
162	Overgangsbistand (gap)			
	70 Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>		724 000 000	724 000 000

Kap.	Post	Kr	Kr
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter		
	70 Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	335 000 000	
	71 Humanitær bistand og menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	2 110 000 000	2 445 000 000
164	Fred, forsoning og demokrati		
	70 Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	770 725 000	
	71 ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	575 000 000	
	72 Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	73 000 000	
	73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	365 000 000	1 783 725 000
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering		
	01 Driftsutgifter	139 000 000	
	70 Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	333 000 000	
	71 Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	240 000 000	712 000 000
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.		
	01 Driftsutgifter	25 000 000	
	70 Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	9 795 000	
	71 Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	39 000 000	
	72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	248 000 000	
	73 Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	1 475 000 000	1 796 795 000
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)		
	21 Spesielle driftsutgifter	1 992 556 000	1 992 556 000
168	Kvinner og likestilling		
	70 Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	300 000 000	300 000 000
169	Globale helse- og vaksineinitiativ		
	70 Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 370 000 000	
	71 Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	190 000 000	1 560 000 000
	Sum Programkategori 03.20 Globale ordninger		13 937 076 000
	Programkategori 03.30 Multilateral bistand		
170	FN-organisasjoner mv.		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	860 000 000	
	71 FNs befolkningsprogram (UNFPA)	332 000 000	
	72 FNs barnefond (UNICEF)	400 000 000	
	73 Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	145 000 000	
	74 FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	240 000 000	
	75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000 000	
	76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	1 507 200 000	
	77 FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	160 000 000	
	78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	168 220 000	

Kap.	Post		Kr	Kr
	79	Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	67 000 000	
	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	88 000 000	4 117 420 000
171		Multilaterale finansinstitusjoner		
	70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	810 000 000	
	71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	763 300 000	
	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	462 500 000	2 035 800 000
172		Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak		
	70	Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitets bygging, <i>kan overføres</i>	270 000 000	270 000 000
		Sum Programkategori 03.30 Multilateral bistand		6 423 220 000
		Sum departementets utgifter		31 248 538 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kr	Kr
		Diverse inntekter		
3100		Utenriksdepartementet		
	01	Gebyrer	14 465 000	
	02	Gebyrer – utlendingssaker	63 900 000	
	05	Refusjon spesialutsendinger mv.	6 605 000	
	90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318 000	85 288 000
		Sum Diverse inntekter		85 288 000
		Sum departementets inntekter		85 288 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

1. Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 kan:

Overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 postene 02 og 05
kap. 100 post 71	kap. 3100 post 06
kap. 140 post 01	kap. 3140 post 05

2. overskride bevilgningen under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd mot tilsvarende inntekter under kap. 3166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 1 Salgsinntekter fra salg av bostandseiendommer som er finansiert over bistandsbudsjettet, og som ikke er avskrevet i forhold til innlemmelse i husleieordningen. Ubenyttede inntekter fra slikt salg kan tas med ved beregning av overførbart beløp under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling m.v., post 70 Ymse tilskudd.

III

Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 kan omdisponere inntil 2 mill. kroner per tiltak fra kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd til øvrige ODA-godkjente bevilgninger. Beslutning om bruk av midler utover dette og inntil 6 mill. kroner treffes av Kongen.

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 kan overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn, ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.

V

Agio/Disagio

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning kursgevinst og -tap som følge av justering av midlene ved utenriksstasjonene under kap. 100/3100 Utenriksdepartementet og kap. 140/3140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio/Disagio.

VI

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt fra Norge til multi-bi-prosjekter, samarbeidsprosjekter, stat-til-stat-bistand, støtte til internasjonale og lokale ikke-statlige aktører, kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

*Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger*VII
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
116		Deltaking i internasjonale organisasjoner	
	72	EØS-finansieringsordningen	3 400 mill. kroner
	73	Den norske finansieringsordningen	2 700 mill. kroner
	74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania	350 mill. kroner
118		Nordområdetiltak mv.	
	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	188 mill. kroner
161		Næringsutvikling	
	70	Næringsutvikling	550 mill. kroner
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.	
	73	Klima- og skogsatsingen	1 500 mill. kroner

2. tilskudd til globalt fond for fornybar energi og energieffektivitet (GEEREF) med inntil 80 mill. kroner over fire år i perioden 2008-2011 over kap. 166 Miljø- og bærekraftig utvikling mv. post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling
3. tilskudd til utvikling av en vaksine mot pneumokokkbakterien innenfor initiativet Advance Market Commitments for Vaccines (AMC) med inntil 57 mill. USD i perioden 2009-2017 over kap. 169 Globale helse og vaksineinitiativ, post 70 Vaksine og helse.

VIII
Garantifullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 kan gi garantier innenfor en ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar for inntil 50 mill. kroner

for å minske norske importørers risiko ved direkte import fra utviklingsland, jf omtale under kap. 161 Næringsutvikling i St.prp. nr. 1 (2008–2009).

IX
Dekning av forsikringstilfelle

Stortinget samtykker i at Kongen i 2009 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en total-

ramme for nytt og gammelt ansvar som ikke må overstige 2 800 mill. kroner.

X
Toårige budsjettvedtak

Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, ILO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten,

Den internasjonale havrettsdomstolen og for regulært bidrag til FN.

Andre fullmakter

XI

Ettergivelse av fordringer

Stortinget samtykker i at Kongen i 2009 kan ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvar med kriteriene i handlingsplanen av 2004 Om gjeldslette for utvikling for inntil 500 mill. kroner under Garantiinstituttet for Eksportkredits gamle porte-

følge (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet.

XII

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 gis unntak fra bestemmelsene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger innenfor ett budsjettår av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre bidrag til internasjonale organisasjoner

Norge er medlem av, kan foretas i henhold til regelverket til den enkelte organisasjon.

2. Utbetalinger innenfor ett budsjettår av tilskudd til utviklingsformål kan foretas en gang i året dersom avtaler om samfinansiering med andre givere innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.

XIII

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 kan:

1. fravike bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet, Den globale

miljøfasiliteten, Det internasjonale fond for jordbruksutvikling og Det felles fond for råvarer.

2. fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 for å inngå avtale med mottakere om raskere trekk på gjeldsbrev enn utbetalingsbehovet tilsier ved kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Det asiatiske utviklingsfondet.

XIV

Deltakelse i International Finance Facility for Immunisation (IFFIm)

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2009 i forbindelse med utbetaling av det norske bidraget til GAVI Fund Affiliate på 5,4 mill. USD kan fravike stortingsvedtak av 8. november 1984

om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og å bruke tilskudd som sikkerhet for lån.

XV

Deltakelse i IMF's låneordning til fattige land som utsettes for økonomiske sjokk

Stortinget samtykker i at Norge deltar i IMF's låneordning til fattige land som utsettes for økonomis-

ke sjokk med samlet 240 mill. kroner i løpet av inntil fem år fra og med 2006.

Vedlegg 1**Stillinger ved utenriksstasjonene**

Utenriksstasjon	UD	Spesial- utsendinger	Lokalt ansatte	Sum årsverk
Abidjan	5	0	9	14
Abu Dhabi	3	1	6	10
Abudja	4	0	5	9
Addis Abeba	3	0	13	16
Alger	3	0	5	8
Alicante	2	0	0	2
Al Ram	9	0	13	22
Amman	4	2	7	13
Ankara	5	0	8	13
Antananarivo	4	0	8	12
Asmara	3	0	19	22
Aten	3	0	7	10
Baku	3	0	6	9
Bangkok	6	1	15	22
Beijing	12	1	18	31
Beirut	3	0	6	9
Beograd	5	1	9	15
Berlin	11	0	12	23
Bern	3	0	3	6
Bogota	2	0	3	5
Brasilia	4	0	9	13
Bratislava	3	0	4	7
Brussel, EU-del/amb	15	25	17	57
Brussel, NATO	13	0	5	18
Bucuresti	3	0	5	8
Budapest	3	0	6	9
Buenos Aires	3	0	6	9
Bujumbura	1	0	2	3
Cairo	4	0	10	14
Canberra	3	0	3	6
Caracas	3	0	4	7
Colombo	10	0	22	32
Damaskus	3	1	4	8

Utenriksstasjon	UD	Spesial- utsendinger	Lokalt ansatte	Sum årsverk
Dar es Salaam	10	0	18	28
Dhaka	4	0	12	16
Dili	1	0	1	2
Dublin	3	0	3	6
Geneve	17	3	10	30
Guangzhou	3	0	0	3
Guatemala	6	0	7	13
Haag	4	1	6	11
Hamburg	1	0	2	3
Hanoi	6	0	14	20
Harare	3	0	11	14
Havanna	3	0	12	15
Helsingfors	5	0	5	10
Houston	2	0	3	5
Islamabad	6	2	19	27
Jakarta	5	0	15	20
Juba	3	0	5	8
Kabul	15	1	40	56
Kampala	10	0	15	25
Kathmandu	7	0	11	18
Khartoum	11	0	11	22
Kiev	4	0	8	12
Kuala Lumpur	3	0	5	8
København	6	0	10	16
La Paz	2	0	0	2
Lilongwe	7	0	9	16
Lisboa	3	0	6	9
Ljubljana	3	0	4	7
London	11	2	18	31
Luanda	7	0	10	17
Lusaka	10	0	15	25
Madrid	5	4	11	20
Managua	6	0	15	21
Manila	3	0	15	18
Maputo	11	0	17	28
Mexico	3	0	5	8
Moskva	15	5	20	40
Murmansk	8	1	14	23
Nairobi	7	4	12	23
New Delhi	7	0	38	45

Utenriksstasjon	UD	Spesial- utsendinger	Lokalt ansatte	Sum årsverk
New York, FN-del/GK	20	1	14	35
Ottawa	4	0	5	9
Paris, Amb.	9	1	13	23
Paris, OECD	6	4	5	15
Praha	3	0	5	8
Pretoria	11	0	9	20
Pristina	1	0	4	5
Rabat	3	1	7	11
Reykjavik	3	0	3	6
Riga	4	0	5	9
Rio de Janeiro	2	0	6	8
Riyadh	3	0	7	10
Roma	7	0	9	16
San Francisco	3	0	3	6
Santiago	3	0	6	9
Sarajevo	4	0	7	11
Seoul	3	0	6	9
Shanghai	4	0	8	12
Singapore	3	0	4	7
Skopje	3	0	5	8
Sofia	3	1	6	10
St.Petersburg	4	0	9	13
Stockholm	5	0	6	11
Strasbourg	4	0	3	7
Tallinn	3	0	4	7
Teheran	4	1	9	14
Tel Aviv	5	0	7	12
Tokyo	7	0	9	16
Vilnius	3	0	6	9
Warszawa	5	0	8	13
Washington	15	5	14	34
Wien	12	0	9	21
Zagreb	3	0	4	7
Sum årsverk ute	579	69	936	1 584

Vedlegg 2

Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

I 2008 er det åtte år siden FNs tusenårsforsamling og man er halvveis til målene satt for 2015. For hvert av de åtte tusenårsmålene er det definert en eller flere konkrete mål og et sett med indikatorer der status i 1990 danner grunnlaget for å måle fremgang. Tabell 1 under viser de åtte målene og status for måloppnåelse. For enkelte indikatorer er tilgangen på data ufullstendig. FN arbeider kontinuerlig for å forbedre indikatorene så vel som data-grunnlaget. Likevel vil det være begrenset hva man kan rapportere av endring fra ett år til det neste, og et flerårig perspektiv må derfor legges til grunn.

Det er en viss framgang for utviklingslandene sett under ett, men framgangen er i mange land mindre enn hva som har vært forutsatt for at målsettingene skal nås innen 2015. Resultatene viser forøvrig stor geografisk variasjon, særlig mellom regioner, men også mellom land i samme region så vel som innad i landene. Framgangen har generelt vært størst i Øst-Asia og deler av Sør-Asia. Særlig i Øst-Asia er det berettiget håp om at de fleste av tusenårsmålene kan nås. I Afrika sør for Sahara og til dels også i deler av Sentral-Asia er det derimot liten eller ingen framgang å spore. Også i deler av Latin-Amerika har framgangen vært liten.

Utviklingslandene ligger totalt sett godt an til å nå målsettingen om å halvere andelen av befolkningen som lever på mindre enn én dollar dagen. Fra 1990 til 2004 ble denne andelen redusert fra 29 pst. til 19 pst. Den betydelige reduksjonen på globalt nivå skjuler imidlertid store regionale forskjeller.

En svært positiv utvikling har funnet sted i deler av Sør- og Øst-Asia, og andelen fattige er kraftig redusert. Dette er spesielt på grunn av sterk økonomisk vekst i Kina og India. I skarp kontrast til dette står utviklingen i Vest-Asia, hvor fattigdomstallene ble mer enn fordoblet mellom 1990 og 2005. Afrika sør for Sahara, ligger høyest på statistikken over verdens fattigste. Riktig nok har andelen begynt å falle, men er likevel langt fra målet om halvvering innen 2015. På den positive siden har antallet som lever på mindre enn 1 USD om dagen begynt å stabilisere seg til tross for rask befolkningsvekst i de samme landene. Det meste av den positive utviklingen har skjedd siden år

2000. Den økonomiske veksten i flere afrikanske land sør for Sahara er nå høy, noe som kan bidra til å heve levestandarden på sikt, hvis veksten fordeles på hele befolkningen. Regionen ligger likevel ikke an til å kunne nå målsettingen om en halvering av fattigdommen innen 2015.

Det har vært ujevn utvikling mot målet om halvvering av andelen mennesker som lever under sultegrensen. Andelen av befolkningen i utviklingsland som sulter sank fra 20 prosent til 17 prosent mellom 1990 til 2003. Likevel er det faktiske antallet mennesker som lever under slike forhold stigende. Som resultat av de økte matvareprisene anslår FN at ytterligere 100 millioner mennesker er blitt tvunget inn i en tilværelse av ekstrem fattigdom, og er dermed i står fare for å sulte.

Utviklingen for andelen underernærte barn under fem år er mer positiv. Resultatene viser en nedgående trend i alle regioner. Spesielt positiv har utviklingen vært i Øst-Asia, hvor andelen sank fra 19 prosent i 1990 til bare 7 prosent i 2005. Situasjonen i Sør-Asia og Afrika sør for Sahara er derimot langt dårligere. I 2005 var hele 46 prosent av barn under fem år underernærte i Sør Asia. Dette var en nedgang på kun syv prosent siden 1990. I Afrika sør for Sahara gikk andelen underernærte barn under fem år kun ned fra 33 prosent i 1990 til 29 prosent i 2005. På grunn av den manglende fremgangen i disse regionene er det lite sannsynlig at målet om halvvering av sult vil nås på globalt nivå.

Til tross for at det kan måles en økning av andel barn som begynner på skole, har utviklingen ikke vært tilstrekkelig til at det er sannsynlig at målsettingen om å sikre full grunnskoleutdanning for alle barn innen 2015 vil nås. Spesielt Afrika sør for Sahara ligger langt bak målet om allmenn grunnskoleutdanning. Ulik tilgang til utdanning er en stor utfordring i alle regioner. Land som nylig har opplevd konflikt har særlig problemer med å nå tusenårsmålene som relateres til sosiale forhold, så som grunnskoleutdanning til alle barn. Der tilbudet er tilstede har en rekke strategier imidlertid bidratt til å øke andelen barn som begynner på skole, og minske andelen som faller fra. Disse strategiene har blant annet vært: avskaffelse av skoleavgift spesielt for lavinntektsgrupper,

innføring av skolemat-ordninger, og sikre et tilta-
lende miljø som sikrer at flere jenter begynner på
skolen.

Likestillingsindikatorerne viser framgang, spe-
sielt innen utdanning. Det er også en positiv utvik-
ling innen andel kvinnelige representanter i nasjo-
nalforsamlinger. Spesielt Rwanda kan vise til svært
gode resultater siden 1990, hvor hele 49 prosent av
parlamentsmedlemmene var kvinner per januar
2007. Likevel er det på det globale planet bare 19
land som har mer enn 30 prosent kvinner i parla-
mentet, og det er fortsatt langt fram til lik delta-
kelse for kvinner og menn i samfunnslivet, slik det
aktuelle målet foreskriver.

De beskjedne resultatene når det gjelder
reduksjon i dødeligheten blant barn gir særlig
grunn til bekymring. Spesielt er barnedødelighe-
ten i Afrika blitt redusert i svært beskjedne grad,
noe som også har sammenheng med fortsatt man-
gel på grunnleggende helsetjenester, høy dødelig-
het for sykdommer som malaria og tuberkulose,
og framveksten av hiv- og aidsepidemien. Over 10
millioner barn dør hvert år før de fyller fem år. Av
disse dør 4 millioner før de er en måned gamle. Av
de resterende 6 millioner dør 2,5 millioner av syk-
dommer som vi har eller vil få vaksiner mot i de
nærmeste årene. De viktigste andre, ikke vaksine-
relaterte, årsaker til barnedødelighet er luftveisin-
feksjoner, diaré, malaria og hiv og aids. Et positivt
trekk er at omfattende vaksinekampanjer mot mes-
linger i det sørlige Afrika har ført at antallet døds-
fall har sunket med nesten 75 pst. i perioden 1999 –
2005.

Det er utilstrekkelig utvikling for å nå målet om
redusert mødre-dødelighet. Det dør årlig en halv
million kvinner av komplikasjoner knyttet til gravi-
ditet og fødsler som kan forebygges og behandles.
I Afrika sør for Sahara er en kvinnes risiko for å dø
som følge av fødselskomplikasjoner 1 av 16, sam-
menlignet med 1 av 3,800 i den rike delen av ver-
den. Andel fødsler som forestås av faglært perso-
nell har økt siden 1990, men fortsatt må over 60
prosent av kvinnene i Sør-Asia gjennomgå fødslene
uten slik hjelp.

Det åttende tusenårs målet innebærer at det
skal tas hensyn til de særlige behovene til de minst
utviklede landene. FN har lenge hatt som mål at de
rike landene skal gi minst 0,15 – 0,20 pst. av sin
BNI som bistand til de minst utviklede landene
(MUL). Bistanden til disse landene har imidlertid
aldri nådd dette nivået, og kun 9 land har så langt
oppfylt denne målsetningen.

De minst utviklede landene kommer også dår-
lig ut når det gjelder andelen av den samlede, toll-
frie eksporten til industriland, til tross for at flertal-
let av industriland har foretatt betydelige forbe-
dringer i markedsadgangen fra minst utviklede
land. Den samlede eksporten fra de minst utvi-
klede land som andel av den totale eksport har
imidlertid vist en fallende tendens. Dette til tross
for at flertallet av industriland har foretatt betyde-
lige forbedringer i markedsadgangen fra disse
land.

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse.

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 1: Utrydde ekstrem fattigdom og sult</i>	
– Målsetting 1: Halvere andelen mennesker som lever på under én dollar dagen	– Andel av befolkningen som har mindre enn én dollar å leve av pr. dag: 1990: 31,6 pst., 1999: 23,4 pst., 2004: 19,2 pst
– Målsetting 2: Halvere andelen mennesker som sulter	– Andel av befolkningen som lever under sultegrensen: 1990-92: 20 pst. 2001-2003: 17 pst. – Det faktiske antallet mennesker som sulter 824 mill. i 2003
<i>Mål 2: Oppnå allmenn grunnskoleutdanning</i>	
– Målsetting 3: Sikre full grunnskoleutdanning for alle barn, både jenter og gutter	<i>Andel barn under fem år som er undervektige: 1990: 33 pst., 2005: 27 pst.</i> – Andel barn i aldersgruppen som går på skole: 1991: 80 pst., 1999: 83 pst, 2005: 88 pst. – Andel av befolkningen i alderen 15 til 24 år som har lært å skrive og lese; 1984-1994: 80,9 pst., 1995-2004: 85 pst.

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse.

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 3: Fremme likestilling og styrke kvinners stilling</i>	<i>Andel kvinnelige parlamentarikere i nasjonalforsamlingen: 1990: 16 pst., 2007: 22 pst.</i>
– Målsetting 4: Fjerne forskjellene mellom andelen gutter og jenter i grunnskole og videregående skole, fortrinnsvis innen 2005, og på alle skoletrinn innen 2015	– Andel jenter i forhold til gutter i grunnskole: 1991: 87 pst., 2004: 94 pst., i videregående skole: 1999: 88 pst., 2005: 93 pst. og i høyere utdanning: 1999: 78 pst., 2005: 91 pst. – Andel jenter og gutter i grunnskolealder utenfor skolesystemet i perioden 1996/2004: Jenter 22 pst., gutter 18 pst.
<i>Mål 4: Redusere dødeligheten blant barn</i>	
– Målsetting 5: Redusere dødeligheten blant barn under fem år med to tredeler:	– Dødelighet blant barn under fem år (pr. tusen): 1990: 106, 2005: 83. – Spedbarnsdødelighet (pr. tusen): 1990: 72, 2005: 57 – Antall ettåringer vaksinert mot meslinger: 1990: 71 pst., 2005: 75 pst.
<i>Mål 5: Bedre gravide og fødende kvinners helse</i>	
– Målsetting 6: Redusere dødeligheten blant gravide og fødende kvinner med tre firedeler	– Dødelighet blant gravide og fødende kvinner pr. 100 000 fødsler: 1990: 480, 2003: 450 – Andel fødsler forestått av faglært helsepersonell: 1990: 43 pst., 2005: 57 pst.
<i>Mål 6: Bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer</i>	
– Målsetting 7: Ha stanset og begynt å reversere spredningen av hiv og aids	– Anslått andel kvinner over 15 år som lever med HIV: 1990: 47 pst., 2002: 50 pst, 2006: 50 pst. – Antall foreldreløse barn pga. hiv/ aids: 1990: 0,9 millioner, 2005: 15 millioner. – Andel av befolkningen som lever med HIV med behov for behandling og som mottar retrovirale medisiner: 2006: 28 pst.
– Målsetting 8: Ha stanset og begynt å reversere forekomsten av malaria og andre alvorlige sykdommer	– Dødelighet i forbindelse med malaria (pr. 100 000 barn 0-4 år): 1990: data ikke tilgjengelig, 2000: 166 – Antall nye smittede (pr. 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede) i utviklingsland: 1990: 145, 2000: 150, 2005: 149 – Andel tuberkulosestilfeller (pr. 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 367, 2000: 321, 2005: 255 – Antall tuberkulose-relaterte dødsfall (per 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 34, 2000: 31, 2005: 25. – Andelen av tuberkulosestilfeller som oppdages og kureres gjennom standardbehandlingen som anbefales av WHO: Oppdages: 2000: 29 pst., 2004: 54 pst. Kureres: 2000: 82 pst., 2003: 83 pst. – Andel barn (12 – 23 mnd) som mottok minst en vaksinedose mot meslinger: 1990: 71 pst., 2005: 75 pst.

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse.

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 7: Sikre en miljømessig bærekraftig utvikling</i>	
– Målsetting 9: Innarbeide prinsippene for bærekraftig utvikling i landenes politikk og programmer og reversere tapet av naturressurser	– Andel landareal dekket av skog: 1990: 31,3 pst., 2000: 30,6 pst., 2005: 30,3 pst. (globale tall) – Andel vernede land-og marine områder i forhold til overflateareal: 1990: 6,9 pst. 2006: 10,4 pst. (utviklingsland) og 1990: 6,4 pst., 2006: 9,4 pst (globale tall) ¹ – Energibruk (kg oljeekvivalenter) pr. 1 USD brutonasjonalprodukt: 1990: 266, 2003: 218 – Utslipp av karbondioksid (CO₂): 1990: 6,9 mrd. tonn, 2004: 12, 4 mrd. tonn – Forbruk av ozonnedbrytende klorfluorkarboneer (data for utviklingsland): 1990: 113.362 tonn, 2004: 63.407 tonn
– Målsetting 10: Halvere andelen mennesker uten bærekraftig tilgang til sikkert drikkevann og grunnleggende sanitære forhold	– Andel av befolkningen med bærekraftig tilgang til en forbedret vannkilde: 1990: 71 pst. (byer: 93 pst., landsbygda 60 pst.), 2004: 80 pst. (byer: 92 pst., landsbygda: 70 pst.) – Andel av befolkningen med tilgang til forbedrede sanitære forhold: 1990: 35 pst., 2004: 50 pst.
– Målsetting 11: Oppnå betydelig bedring i leveforholdene for minst 100 millioner mennesker som lever i slumområder (innen 2020)	– Andel av bybefolkningen som lever i slumområder: 1990: 47 pst., 2001: 43,3 pst., 2005: 37 pst. (utviklingsland)
<i>Mål 8: Utvikle et globalt partnerskap for utvikling</i>	
– Målsetting 12: Videreutvikle et åpent, regelbasert og ikke-diskriminerende handelssystem. Omfatter en forpliktelse til å satse på et godt styresett, utvikling og fattigdomsreduksjon, både nasjonalt og internasjonalt	– Andel av industrilandenes totale import (ekskl. våpen) fra utviklingsland som innføres toll- og avgiftsfritt: 1996: 52 pst., 2005: 76 pst. Fra MUL: 1996: 67 pst., 2005: 82 pst. – Gjennomsnittstoll i industriland på landbruksvarer, tekstiler og klær fra utviklingsland: Tekstiler: 1996: 8,1 pst., 2005: 5,3 pst. Klær: 1996: 14,4 pst., 2005: 8,9 pst. Landbruksvarer: 1996: 9,8 pst., 2005: 8,9 pst. (fra MUL: 1996: 4,0 pst., 2005: 3,1 pst.) – Estimerte landbrukssubsidier i OECD-land som andel av BNP: 1990: 1,9 pst., 2005: 1,10 pst. (foreløpige tall) – Netto bistand fra OECD/DAC givere totalt til alle utviklingsland (i US\$milliarder): 1990: 52,7; 2002: 58,3; 2003: 69,1; 2004: 79,4; 2005: 106,8, 2007: 103,7. Til de minst utviklede landene (MUL): 1990: 15,2; 2002: 15,9; 2003: 22,5; 2004: 23,5; 2005: 25,6. – Bistand til Utviklingsland som andel av OECD-landenes samlede BNI: 1990: 0,33 pst, 2002: 0,23 pst., 2005: 0,33 pst., 2007: 0,28 pst. – Bistand til MUL som andel av OECD-landenes samlede BNI: 1990: 0,09 pst., 2002: 0,06; 2004: 0,08 pst. 2005: 0,8 pst.
– Målsetting 13: Ta hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene	

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse.

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
	– Andel av samlet bilateral bistand fra OECD-landene som går til grunnleggende sosiale tjenester: 1996/97: 7,3,3 pst., 2004/05: 115,3 pst. – Andel av bilateral ODA fra OECD-landene som er ubundet: 1990: 67,6 pst., 2004: 91,3 pst., 2005: 92,0 pst.
– Målsetting 15: Treffe omfattende tiltak nasjonalt og internasjonalt for å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer ved å gjøre gjelden håndterbar	– Totalt antall land som har nådd HIPC-beslutningstidspunkt(men ikke gjennomføringstidspunkt): 2000: 21, 2007: 8 (pr. april 2007) – Antall land nådd HIPC-gjennomføringstidspunkt: 2000: 1, 2007: 22 (per april 2007) – Gjeldslette iht. HIPC-initiativet (kumulativt): 2000: USD 34 mrd., 2006 (mars): USD 59 mrd. – Gjeldsbetjeningsrate i prosent av eksport av varer og tjenester: 1990: 18,5 pst., 2005: 7,4 pst.
– Målsetting 17: Gi folk i utviklingsland tilgang til billige, nødvendige medisiner i samarbeid med legemiddelindustrien	– Dekning av antiretrovirale medisiner: Prosentvis andel av befolkningen med fremtredende HIV-smitte med tilgang til antiretroviral medisiner: 2006: 28 pst (lav-og middelinntektsland).
– Målsetting 18: Gjøre teknologi, særlig informasjon- og kommunikasjonsteknologi, tilgjengelig i samarbeid med privat sektor	– Fast-telefonabonnementer pr. 100 innbyggere: 1990: 3,1, 2005: 13,7 (utviklingsland); 1990: 9,9, 2005: 19,4 (globale tall) – Mobilabonnementer per 100 innbyggere: 1990: 0,0. 2005: 34,1 (Utviklingsland); 1990: 0,2, 2005: 34,4 (globale tall). – Datamaskiner i bruk pr. 100 innbyggere: 1990: 0,0, 2005: 8,6 (utviklingsland); 1990: 0,3, 2005: 15,3 (globalt) – Internettbrukere pr. 100 innbyggere: 2002: 4, 2005: 9 (utviklingsland). 2002: 43, 2005: 54 (globalt).

¹ Andelene ble kalkulert med utgangspunkt i nye data om totale landområder og er derfor ikke sammenlignbare med data tilgjengelig i tidligere MDG-relaterte statistiske annekser.

Kilde: Millennium Development Goal Report 2007 og bakgrunnsnotat fra FNs Generalsekretær: Committing to action: achieving the Millennium Development Goals (juli 2008).

Vedlegg 3

Bilateral bistand i 2007

Kapittel	Sudan	Tanzania	Mozambique	Zambia	Uganda	Malawi	Somalia	Ethiopia	Liberia	Congo, Dem. Rep.	Angola	Madagascar	Burundi	Mali	South Africa	Andre land/utspisrest	Africa Total
Post																	
150 - Bistand til Afrika	380 660	329 999	255 000	155 000	160 365												1 281 025
70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Afrika	66 433	176 092	63 000	122 000	95 158			83 494	34 133								1 358 083
78 - Regionbevilgning for Afrika	66 433	556 751	392 999	377 000	255 523			83 494	34 133								2 639 108
150 - Bistand til Afrika Total	509	18 359	2 682	5 886	18 282	8 491		4 077	257								87 522
160 - Svilt samfunn og demokratutvikling	43 209	32 311	39 304	43 954	54 394	31 404	14 406	55 431	197	21 027	16 187	8 383	8 941	40 262	13 827	174 008	597 245
70 - Svilt samfunn																	
72 - Demokratistøtte /partier		-99															-157
73 - Kultur		5 111	2 800	2 530		3 650											16 588
75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk																	33 179
160 - Svilt samfunn og demokratutvikling Total	43 717	55 681	44 786	52 370	72 676	43 545	14 406	59 507	454	21 027	16 313	10 927	8 941	40 282	26 729	215 077	726 439
161 - Næringsutvikling	688	5 231		2 400		800		324			599	90			6 683	11 280	27 771
70 - Nærings- og handelstiltak																	
72 - Finansieringsordning for utviklingsstiltak		195															776
73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland		113			5 000						3 118						1 102
95 - NORR/IND - grunnfondskapital ved investering i utviklingsland					6 017												9 333
161 - Næringsutvikling Total	2 433	16 466	8 337		6 017												167
162 - Overgangsbestand (GAP)	3 121	22 006	8 337	13 417	23 000	24 992	800	324									69 227
162 - Overgangsbestand (GAP) Total	2 789 990	5 000			23 000	24 992	24 992	24 992	45 763	19 626			52 522				82 384
163 - Nedhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	6 287	7 000	7 000			-44			45 763	19 626			52 522				31 893
70 - Nedhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	229 376	-119			85 771	2 137	122 549	25 496	13 946	95 456	2 500	150	9 947	5 000	1 293	107 479	110 893
71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	235 663	-119	7 000	94 319	2 093	167 908	37 613	13 946	96 040	96 040	2 500	12 550	14 947	1 293		119 826	805 580
163 - Nedhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter Total	65 480	1 272		15 194			44 566	3 746	12 276				1 545	-880		39 304	182 503
70 - Fred, forskning og nedstrøring																	
164 - Fred, forskning og demokrati Total	65 480	1 272		15 194			44 566	3 746	12 276				1 545	-880		39 304	182 503
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	871	2 461	1 679	1 953	1 577	215	17	330	336								4 628
71 - Driftsutgifter	4 250	10 112	4 789	1 131	9 936	4 002		11 736									190 904
70 - Forskning og høyere utdanning																	
71 - Faglig samarbeid		36			228												17 128
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering Total	5 121	12 609	6 468	3 084	11 741	4 217	17	12 066	336								102 373
166 - Tilskudd til ymse tiltak																	
166 - Tilskudd til ymse tiltak Total																	
167 - Fyktningstiltak i Norge, godkjent som ODA																	
167 - Fyktningstiltak i Norge, godkjent som ODA Total																	
168 - Kvinner og likestilling																	
70 - Kvinner og likestilling																	
170 - FN-organisasjoner mv.		0	9 306	900	4 000	9 955											351
76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.																	
79 - Ekspenter, Junitøksperter, FN's fredskeepers	1 440	544	536	1 721	361	1 627		2 854									48 509
170 - FN-organisasjoner mv. Total	1 440	16 044	536	1 721	361	1 627		2 854	512								16 000
171 - Multilaterale finansinstitusjoner																	32 012
171 - Multilaterale finansinstitusjoner Total																	16 530
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak																	48 895
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak Total																	17 009
51 - Riksrevisjonen																	49 021
51 - Riksrevisjonen Total																	20 895
1 - Driftsutgifter																	38 528
51 - Riksrevisjonen Total																	38 528
1 - Driftsutgifter Total																	89 400
51 - Riksrevisjonen Total																	89 400
1 - Driftsutgifter Total																	1 608
51 - Riksrevisjonen Total																	1 608

Figur 3.1 Bilateral bistand til utvalgte land i Afrika etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)

Kapittel	Post	Afganistan	Philippnes	Nepal	Sri Lanka	Bangladesh	Pakistan	Viet Nam	India	China	Indonesia	Est-Timor	Myanmar (Burma)	Andre Induspesifisert	Asia Total
151 - Bistand til Asia	70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Asia														
	78 - Regionbevilgning for Asia	170 000		49 000	55 000	60 000	60 000	77 213	72 984	82 281	5 000	18 000	47 983	47 614	120 000
151 - Bistand til Asia	Total	170 000		49 000	55 000	60 000	60 000	77 213	72 984	82 281	5 000	18 000	47 983	47 614	674 074
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling	50 - Fredskorpset	1 178	1 365	1 090 000	55 000	108 999	108 999	77 213	72 984	82 281	5 000	18 000	47 983	47 614	794 074
	70 - Sivilt samfunn	16 514	1 939	30 892	25 226	17 689	2 801	13 786	10 496	13 982	9 043	1 514	4 937	40 681	189 499
	72 - Demokratistøtte/parter			-329							-11			0	-340
	73 - Kultur	1 000		3 000	499	1 291	10 292	3 559	570	1 411				2 915	24 535
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk													1 000	1 000
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling	Total	18 692	3 303	37 505	26 502	21 925	13 141	18 460	13 148	17 614	9 227	1 128	5 428	54 860	240 933
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelstiltak		281	6 762	8 489	2 174		4 702	6 869	2 096	523			5 216	37 111
	72 - Finansieringsordning for utviklingstiltak							46 505	1 278	1 89				250	48 222
	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland			0				4 261	1 253	1 500	5 390			16 176	31 802
	95 - NØFFELIND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	387	450 000			54 155		657	19 347	3 779				32 263	560 579
161 - Næringsutvikling	Total	387	453 502	6 762	8 489	56 329		56 125	27 470	6 653	6 102			53 895	677 714
162 - Overgangsbiand (GAP)	70 - Overgangsbiand (GAP)	123 300		55 000	30 000	6 000								0	252 798
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	10 236		4 560		33 601		-103	-459					20 241	88 419
	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	128 434	3	707	76 538	177	1 553	7 199	11 670	7 199	11 670	-1 190	39 043	51 689	315 822
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	Total	138 670	3	5 267	76 538	33 601	15 125	4 450	-459	7 199	16 571	-1 190	39 538	71 930	404 241
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning, demokratitiltak	70 235	5 830	29 698	57 780		110		300	12 037	16 304	3 499	18 490	994	215 277
	72 - Utvikling og nedrustning													960	6 196
	73 - Andre ODA-godtgjente OSSE land													199 682	199 682
164 - Fred, forskning og demokrati	Total	70 235	5 830	29 698	57 780		110		300	12 037	18 211	6 829	18 490	201 636	421 155
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 234		1 475	1 977	209	1 021	3 388	1 356	2 463	886	1 291	864	1 856	18 021
	70 - Forskning og høyere utdanning			9 909	1 749	2 935	359	2 797	1 689	13 838	1 040			606	34 923
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	Total	3 287		11 384	3 726	3 583	3 380	7 642	27 546	36 188	2 432	2 030	864	1 004	53 820
166 - Tilskudd til ymse tiltak	71 - Faglig samarbeid	4 521		108			179		920	9 228	2 280			2 661	15 375
166 - Tilskudd til ymse tiltak	Total	11 146		108			179		920	9 228	2 280			2 661	15 375
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter													0	11 146
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	Total	11 146												0	11 146
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	15 068		5 000		2 000	9 999	1 500			4 801	2 000		0	40 368
168 - Kvinner og likestilling	Total	15 068		5 000		2 000	9 999	1 500			4 801	2 000		0	40 368
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tillegsmidler via FN-systemet mv.	1 103		924		924	813	17 500		3 500				815	3 655
	79 - Eksperteer, junioreksperteer, FNs fredskorps	1 103		924		924	813	17 500		3 500				815	3 655
170 - FN-organisasjoner mv.	Total	1 103		924		924	813	17 500		3 500				815	3 655
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner													40 000	40 000
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	Total													40 000	40 000
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalmsette og kapasitetsbygging						57 602							0	57 602
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	Total						57 602							0	57 602
51 - Rikerevisjonen	1 - Driftsutgifter													138	138
51 - Rikerevisjonen	Total													138	138
Grand Total		553 122	462 638	239 726	258 036	233 350	180 562	175 660	151 205	99 418	96 122	78 778	64 320	477 016	3 089 963

Figur 3.2 Bilateral bistand til utvalgte land i Asia etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)

Kapittel	Post	Pakistan Admin. Areas			Lebanon			Jordan			Andre land/regioner	Middle-East Total
		Pakistan Admin. Areas	Irak	Lebanon	Jordan	Lebanon	Jordan	Andre land/regioner				
152 - Bidstnad til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	152 130		13 205						8 098	173 433	
152 - Bidstnad til Midtøsten	Total	152 130		13 205						8 098	173 433	
160 - Svilt samfunn og demokratutvikling	50 - Fredskorpset	540		430						0	970	
	70 - Svilt samfunn	29 552		5 380		723				2 210	37 865	
	73 - Kultur	9 850								0	9 850	
160 - Svilt samfunn og demokratutvikling	Total	39 942		5 810		723				2 210	48 685	
161 - Næringsutvikling	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland		14 000							0	14 000	
161 - Næringsutvikling	Total		14 000							0	14 000	
162 - Overgangsbiatand (GAP)	70 - Overgangsbiatand (GAP)	90 350		7 208						7 114	104 672	
162 - Overgangsbiatand (GAP)	Total	90 350		7 208						7 114	104 672	
163 - Nødhjelp, humanitær biatand og menneskerettigheter	71 - Humanitær biatand og menneskerettigheter	239 413		72 985		21 350				32 186	422 245	
163 - Nødhjelp, humanitær biatand og menneskerettigheter	Total	239 413		72 985		21 350				32 186	422 245	
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning, demokratitiltak	89 303		8 954		4 753				19 983	128 693	
164 - Fred, forsoning og demokrati	72 - Utvikling og nedrustning									1 145	1 145	
164 - Fred, forsoning og demokrati	Total	89 303		8 954		4 753				21 129	129 838	
165 - Forskning, kompetansheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 498		20		154				1 530	3 202	
	70 - Forskning og høyere utdanning	3 744								233	3 977	
	71 - Faglig samarbeid	62		128							190	
165 - Forskning, kompetansheving og evaluering	Total	5 304		20		282				1 763	7 370	
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter		2 956								2 956	
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	Total		2 956								2 956	
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	4 825								970	5 795	
168 - Kvinner og likestilling	Total	4 825								970	5 795	
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.			1 000							1 000	
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Eksperteser, junlorespeserter, FNs fredskorps	650								2 040	2 690	
170 - FN-organisasjoner mv.	Total	650		1 000						2 040	3 690	
Grand Total		621 916		98 916		89 517				26 825	912 684	

Figur 3.3 Bilateral biatand til utvalgte land i Midt-Østen etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)

Kapittel	Post	Latin-Amerika										L-Amerika Total			
		Peru	Chile	Nicaragua	Guatemala	Colombia	Brazil	Haiti	Bolivia	Other countries and unspc.					
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika		238	62 315	50 000						23 703		5 991	82 741	224 988
153 - Bistand til Latin-Amerika Total			238	62 315	50 000						23 703		5 991	82 741	224 988
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	50 - Fredskorpset	635		1 842	5 301	943					3 548		653	366	13 286
	70 - Sivilt samfunn	9 478		35 399	19 972	11 902					23 558		21 854	64 890	187 773
	72 - Demokratistøtte/partier													107	107
	73 - Kultur			2 874	5 165									445	8 484
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling Total		10 113		40 114	30 438	12 844					27 106		22 507	65 808	209 650
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelsstiltak			366										0	366
	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland			0										200	200
162 - Overgangsbiand (GAP) Total	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	525 380	225 000	4 131										31 585	786 097
162 - Overgangsbiand (GAP) Total	70 - Overgangsbiand (GAP)	525 380	225 000	4 498										31 785	786 663
163 - Næringsutvikling														0	9 954
163 - Næringsutvikling Total														0	9 954
164 - Næringsutvikling	70 - Naturkatastrofer	7 180		5 000	-555						2 846			13 791	28 262
164 - Næringsutvikling Total	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	-42		27	3 053	39 647					1 575			7 557	56 314
164 - Næringsutvikling Total	70 - Fred, forsoning og demokrati	7 138		5 027	2 499	39 647					4 421			21 348	84 576
164 - Næringsutvikling Total	72 - Utvikling og nedrustning				700	25 715					35			29 928	56 379
164 - Næringsutvikling Total			770											0	770
164 - Næringsutvikling Total			770											0	770
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter			1 771	622						23			643	1 464
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning			1 755	593	160								3 774	6 283
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	71 - Faglig samarbeid													1 193	1 193
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering Total				1 932	1 215	160					23			4 417	8 940
166 - Flyktningsstøtte og evaluering	21 - Spesielle driftsutgifter		1 672											0	1 672
166 - Flyktningsstøtte og evaluering	70 - Flyktningsstøtte i Norge, godkjent som ODA		1 672											0	1 672
166 - Flyktningsstøtte og evaluering	70 - Kvinner og likestilling			3 000	2 000									121	5 121
166 - Flyktningsstøtte og evaluering	70 - Kvinner og likestilling Total			3 000	2 000									121	5 121
167 - FN-organisasjoner mv. Total	79 - Ekspertes, juniorskoper, FNs fredskorps													1 392	1 392
170 - FN-organisasjoner mv. Total	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner													29 000	29 000
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	70 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak													29 000	29 000
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	10 367												0	10 367
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak Total		10 367												0	10 367
Grand Total		552 998	227 680	116 886	86 851	78 366					55 287		29 691	236 612	1 429 471

Figur 3.4 Bilateral bistand til utvalgte land i Latin-Amerika etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)

Kapittel	Post	Serbia		Bosnia-Herzegovna		Macedonia (FYROM)		Croatia		Albania		Ukraine		Montenegro		Moldova		Belarus		Andre land/uspesifisert		Europe Total	
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 - Driftsutgifter																				71	71	
	50 - Fredskorpset																				220	220	130
	70 - Sivilt samfunn																				0	0	461
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling Total																					291	291	662
161 - Næringsutvikling	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland																				776	776	7 245
161 - Næringsutvikling Total																					776	776	7 245
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter																				2 623	2 623	2 623
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter Total																					2 623	2 623	2 623
164 - Fred, forskning og demokrati	71 - ODA-godkjente land på Balkan	239 013	99 140	48 701	48 701	40 631	40 631	29 296	29 296	24 477	24 477	24 477	24 477	24 477	24 477	24 477	24 477	24 477	24 477	2 500	2 500	590 678	
164 - Fred, forskning og demokrati Total		239 013	99 140	48 701	48 701	40 631	40 631	29 296	29 296	24 738	24 738	24 738	24 738	24 738	24 738	24 738	24 738	24 738	24 738	2 500	2 500	590 678	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter																				196	196	410
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering Total																					196	196	410
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter																				0	0	2 675
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA Total																					0	0	2 675
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.																				5 000	5 000	5 000
	79 - Eksperteser, junioreksperteser, FNs fredskorps																				624	624	1 073
170 - FN-organisasjoner mv. Total																					624	624	1 073
Grand Total		239 013	101 815	55 170	55 170	40 541	40 541	34 510	34 510	25 186	25 186	25 186	25 186	25 186	25 186	25 186	25 186	25 186	25 186	14 729	14 729	113 930	668 033

Figur 3.5 Bilateral bistand til utvalgte land i Europa etter kapittel og post i 2007 (NOK 1000)

Vedlegg 4

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner

Kapittel	Post	Flyktinghjelpen	Kirkens Nødhjelp	Norsk Folkehjelp	Norges Røde Kors	Redd Barna	Bistandsnemnda	CARE Norge	Atlas-alliansen	Strømme-stiftelsen	Regnskog-fondet	WFP Norge	Norac - Norm. Aid Committee	FORUT	Plan Norge	Caritas Norge	Utviklings-fondet	Leger uten grenser	Norge
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	36 305	76 608	44 183	28 016							13 700			5 000		14 588		
151 - Bistand til Asia	78 - Regionbevilgning for Asia	2 000	1 720	2 379						2 772				-532					
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	1 300																	
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika			253							12 000								
	70 - Sivilt samfunn	16 600	146 300	109 000	53 000	99 500	140 000	50 000	75 000	35 500	41 500	23 500		26 000	34 000	19 000	27 000		
	71 - Tilskudd til friv. org. opplysningsarbeid	1 994	1 977	2 000	1 980	2 000	-63	735	900	962	2 759	744		700	500	300	1 727		
	73 - Kultur			50						6 013									
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling Total		18 594	148 277	111 050	54 980	101 500	139 937	50 735	75 900	42 274	44 259	24 244		26 700	34 500	19 300	28 727		
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelsstiltak																		
	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland																		
161 - Næringsutvikling Total																			
162 - Overgangsbiastand (GAP)	70 - Overgangsbiastand (GAP)	92 104	46 166	28 388		20 000		3 000		7 500				10 000			-8 200		
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneske	70 - Naturkatastrofer	2 804	7 488		71 196	8 387		12 120		3 830							9 293		
	71 - Humanitær bistand og MR	222 254	98 417	152 391	235 690	6 999		7 998		500	180			34 153	9 062	6 714	6 775		35 104
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter Total		225 059	105 905	152 391	306 886	15 386		20 118		4 330	180			34 153	9 062	6 714	16 068		35 104
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning, demokratitiltak	55 411	33 769	5 669	53	1 132		2 394						-10	1 678		8 552		
	71 - ODA-godkjente land på Balkan	10 329	10 323	52 406	6 640	16 178		2 925					17 590						
	72 - Utvikling og nedrustning																		
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land	46 645	1 356	1 300	17 500							14 000							
164 - Fred, forskning og demokrati Total		112 385	45 448	59 375	24 193	17 310		5 319				14 000					8 552		
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter		580		10	-3					45						250		
	70 - Forskning og høyere utdanning																		
	71 - Faglig samarbeid		358	1 060								1 250							
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering Total			938	1 060	10	-3					45						250		
166 - Tilskudd til yrse tiltak	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner		29												50				
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	8 025	3 423																
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.																		
	79 - Ekspertes, juniorekspertes, FNs fredskorps				361														
170 - FN-organisasjoner mv. Total					361														
Grand Total		487 747	433 111	402 501	386 431	182 208	139 937	79 172	75 900	56 876	56 484	53 194	51 733	46 907	46 264	43 920	35 721		35 104

Figur 4.1 Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner, 2007

Kapittel	Post	UNICEF-kom. i Norge	LO	FOKUS - Forum for Women and Development	Det Kgl. Selskap for Norges Vel	FN-sambandet	Finse-mensighetsstyremisjon	Christian Relief Network	SAIH	Afghanistan-komiteen i Norge	NHO	NFG - Norwegian Forestry Group	VMF-stiftelsen	Norges Fotballforbund	Sum org. som mottar midlere nm 10 mill. kroner	Totalt for alle norske NGO
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika														8 240	226 640
151 - Bistand til Asia	78 - Regionbevilgning for Asia														-84	8 254
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten														0	1 300
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika		238												1 138	14 509
	70 - Sivilt samfunn	4 000	24 500	22 000	12 000				17 100	3 000	8 300		3 354		98 034	1 083 989
	71 - Tilskudd til friv. org. opplysningsarbeid		683	1 390	564	21 000	225		670	227					28 803	76 777
	73 - Kultur														4 856	10 918
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling Total		4 000	25 183	23 390	12 564	21 000	225		17 770	3 227	8 300		3 354		132 341	1 172 332
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handels tiltak														12 893	12 893
	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland										3 545				0	3 545
161 - Næringsutvikling Total											3 545				12 893	16 438
162 - Overgangsbiand (GAP)	70 - Overgangsbiand (GAP)						8 827	5 480		10 768					7 383	231 416
163 - Nødhjelp, humanitær biand og menneske	70 - Naturkatastrofer						1 000								692	116 811
	71 - Humanitær biand og MR		845				7 122	12 956			800		9 000		16 883	863 842
163 - Nødhjelp, humanitær biand og menneskerettigheter Total			845				8 122	12 956			800		9 000		17 575	980 653
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning, demokratiltak			400			3 550							5 600	11 937	130 135
	71 - ODA-godkjente land på Balkan		1 558		8 881							5 365		4 000	14 669	150 863
	72 - Utvikling og nedrustning														332	332
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land											7 495		2 700	17 890	108 885
164 - Fred, forsoning og demokrati Total			1 558	400	8 881		3 550					12 859		12 300	44 828	390 215
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter										500				20	1 671
	70 - Forskning og høyere utdanning														7 231	7 231
	71 - Faglig samarbeid								388						776	3 832
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering Total									388						8 276	12 734
166 - Tilskudd til ymse tiltak	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner														1 805	2 236
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling									1 300					0	12 748
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tillegsmidler via FN-systemet mv.	30 000													0	30 000
	79 - Ekspertes, juniorekspertes, FNs fredskorps														0	361
170 - FN-organisasjoner mv. Total		30 000													0	30 361
Grand Total		34 000	27 824	23 790	21 445	21 000	20 724	18 436	18 158	15 295	14 025	12 859	12 354	12 320	234 394	3 099 835

Vedlegg 5

Bilateral bistand gjennom ikke-norske NGOer¹, 2007

Post	Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue	IPPF - International Planned Parenthood Federation	BRAC - Building Resources Across Communities	Conservation Farming Unit (ZAM)	CHAI - The Clinton Foundation HIV/AIDS Initiative	Internasjonal Peacebuilding Alliance	Totalt for ikke-norske NGOer som mottar under 20 mill NOK	Total for alle ikke-norske NGOer
70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Afrika				32 003	21 900		5 000	5 000
78 - Regionbevilgning for Afrika				32 003	21 900		223 557	277 460
70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Asia			14 754				228 460	14 754
78 - Regionbevilgning for Asia			19 000				104 902	123 902
78 - Regionbevilgning for Midtøsten			33 754				104 902	138 657
78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika							9 080	9 080
70 - Svilt samfunn							9 080	9 080
71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid							62 432	62 432
73 - Kultur							62 432	62 432
75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk		40 000					10 672	10 672
70 - Nærings- og handels tiltak		40 000					22 026	22 026
73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland		40 000					86 325	126 325
70 - Overgangsassistans (GAP)							122 277	162 277
70 - Naturkatastrofer							5 500	5 500
71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	2 640						113	113
70 - Fred, forskning, demokratitiltak	2 640						5 613	5 613
71 - ODA-godkjente land på Balkan	51 378					24 350	55 628	55 628
72 - Utvikling og nedrustning							55 628	55 628
73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land							5 000	5 000
1 - Driftsutgifter	51 378						116 566	119 206
70 - Forskning og høyere utdanning							121 566	124 206
71 - Faglig samarbeid							94 493	170 221
71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner							45 038	45 038
70 - Kvinner og likestilling					1 781		5 175	5 175
76 - Tilleggsmidler via FN-systemer mv.					1 781	24 350	6 371	8 152
							151 076	228 586
							1 451	1 451
							17 370	17 370
							4 255	4 255
							23 076	23 076
				6 000			19 588	25 588
				6 000			19 588	25 588
							65 569	65 569
							65 569	65 569
							8 000	8 000
							8 000	8 000
	54 018	40 000	33 754	32 003	29 681	24 350	977 365	1 191 172

Figur 5.1 Bilateral bistand gjennom ikke-norske NGOer, 2007

1 Internasjonale, regionale og lokale NGOer

Vedlegg 6

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner

Chapter (code-name)	Post (code-name)	UNDP - FN-utviklingsprogram	UNICEF - FNs barnefond	IDA (Verdensbanken)	UNOCHA - FNs kontor for koordinering av humanitær bistand og land	AGB - Den afrikanske utviklingsbank	Verdensbanken	GAVI - Den globale vaksinealliansen	UNFPA - FNs befolkningsprogram	IBRD (Verdensbanken)	UNHCR - FNs flyktningsprogram	WHO Verdens helseorganisasjon	GFATM - Det globale fondet for alders TB og malaria	WFP - Verdens matvareprogram	UNWFP - FNs organisasjon for palestinske flyktninger	Rekreasjons- og utvekslingsorganisasjoner	Totalt
150 - Bistand til Afrika	3 975	2 948															32 855
	70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Afrika	1 22 303	55 547	15 000	55 800	10 914	18 500	1 730	14 900								54 678
	78 - Regionalbistand til Afrika	1 26 278	58 495	15 000	55 800	10 914	18 500	1 730	14 900								345 337
	Totalt	2 500															65 543
151 - Bistand til Asia	93 690	30 450	156 700	3 500	15 505	4 757	7 650										98 399
	70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Asia	96 190	30 450	156 700	3 500	15 505	4 757										36 652
	78 - Regionalbistand til Asia	840		840													39 152
	Totalt	97 030	30 450	157 540	3 500	15 505	4 757										103 138
152 - Bistand til Midtøsten	49 060	4 674															103 138
	70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Midtøsten	49 060	4 674														415 392
	78 - Regionalbistand til Midtøsten	49 060	4 674														454 543
153 - Bistand til Latin-Amerika	119 743	11 330															19 740
	70 - Bistand til hovedsamarbeidsland i Latin-Amerika	119 743	11 330														19 740
	78 - Regionalbistand til Latin-Amerika	20 212	8 716														30 271
	Totalt	145 551	198 229	528 344	16 287	142 289	267 34										89 884
160 - Skilt samfunn og demokrati	156 186	20 048	6 500														16 066
	70 - Skilt samfunn og demokrati	156 186	20 048	6 500													29 000
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	400															45 066
161 - Næringsutvikling	1 004																20 288
	70 - Nærings- og handelsutvikling	1 004															20 288
	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland																-22
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland																-22
162 - Næringsutvikling	67 530	18 095	87 551	9 954													57 777
	70 - Overgangsland (GAP)	67 530	18 095	87 551	9 954												78 044
	Totalt	67 530	18 095	87 551	9 954												30 845
163 - Næringsutvikling	3 200	32 748	92 203														436 524
	70 - Naturressurser	3 200	32 748	92 203													30 845
	71 - Humanitær bistand og mennesketilflytninger	142 151	76 081	446 340													183 210
	Totalt	145 351	108 829	592 544													1 021 474
164 - Fored, forskning og demokrati	119 743	11 330	6 500														288 046
	70 - Fored, forskning og demokrati	119 743	11 330	6 500													45 804
	71 - ODA-oppfølging i land på bakken	20 212	8 716														15 239
	72 - Utvikling og næringsutvikling	12 797															48 683
	73 - ADA - ODA-oppfølging i OSSE-land	156 186	20 048	6 500													32 987
	Totalt	156 186	20 048	6 500													110 033
165 - Forskning, kompetanseskifte og driftsutgifter	400																2 298
	70 - Forskning og høyere utdanning	400															6 471
	71 - Faglig samarbeid	1 004															15 000
	Totalt	1 404															25 330
166 - Tilskudd til ymse tiltak	23 315	140															37 040
	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	23 315	140														42 628
	Totalt	23 315	140														58 510
167 - Tilskudd til ymse tiltak	2 400	5 000															106 160
	70 - Konner og likestilling	2 400	5 000														51 205
	Totalt	2 400	5 000														106 160
168 - Konner og likestilling	785 000																101 045
	70 - FNs utviklingsprogram (UNDP)	785 000															71 645
	71 - FNs befolkningsprogram (UNFPA)																50 000
	72 - FNs barnefond (UNICEF)																835 000
	73 - Verdens matvareprogram (WFP)																0
	74 - FNs høykommissar for flyktninger (UNHCR)																0
	75 - FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)																0
	76 - FNs sjøfarter (IMO)																0
	77 - FNs sjøfarter (IMAS)																0
	78 - Bidrag til andre FN-organisasjoner mv.	266 457	535 000														412 771
	79 - Bidsatt, unikeksporter, FNs fredskeepers	11 791	4 394														160 000
	80 - Bidrag til globale fond																123 612
	81 - Tilskudd til internasjonal landbruksforskning																151 535
	Totalt	10 632 247	889 394	31 744	470 026	333 578	30 000	175 372	260 082	301 000	159 873	150 000	4 873	301 000	85 686		990 970
170 - FN-organisasjoner mv.																	85 686
171 - Multilaterale finansinstitusjoner																	4 901 946
	70 - Verdensbanken																0
	71 - Regionale banker og fond																728 023
	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner																187 877
	Totalt																631 313
172 - Multilaterale finansinstitusjoner Totalt																	394 495
173 - Gjeldslette og gjeldsrelatert																	256 877
	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapitalutbygging																251 665
	72 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak																353 257
	Totalt																251 665
Grand Total	17 300 961	1 135 125	865 144	5 44 997	515 587	507 544	470 026	394 179	380 419	332 375	314 072	301 000	240 390	218 500	2 452 955		10 404 276

Figur 6.1 Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2007 (NOK 1000) kun avtalepartnere som har fått mer enn 200 mill. er spesifisert i tabellen

Vedlegg 7**Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak****Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (NORFUND).**

Daglig leder, Kjell Roland, har i perioden fra 01.01.07 til 31.12.07 mottatt kr 2 163 640 i godtgjørelse fordelt med kr 1 452 727 i lønn, kr 581 698 i pensjon og kr 129 215 i andre ytelser.

Norfund har etablert en pensjonsordning for alle ansatte. Full opptjeningstid er 30 år og utgjør 70 % av lønn opp til 12 G. Pensjonsordningen tilfredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Daglig leder har pensjonsalder ved 65 år.

Norfund har avsluttet sin tilleggspensjonsordning for ledende ansatte. Ordningen hadde 30 år opptjening og utgjorde 70 % av lønn over 12 G med pensjonsalder 65 år. Norfund har innført en generell ordning til erstatning for avsluttet tilleggspensjonsordning hvor det opptjenes rettigheter utover 12 G. Ordningen utgjør 66 % av lønn utover 12 G med en pensjonsalder på 67 år. Daglig leder har ingen etterlønsavtale utover oppsigelsestid på 3 måneder, og har heller ingen avtale om bonusordning.

